

Alþingi 1922.

Þingsetning.

A.

Í sameinuðu þingi.

B.

Ár 1922, miðvikudaginn 15. febrúar, var þritugasta og fjórða löggjafandi Alþingi sett í Reykjavík. Er það tuttugasta og fimta aðalþing í röðinni, en fertugasta og níunda samkoma frá því, er Alþingi var endurreist.

Þingmenn komu saman í Alþingishúsinu kl. 1 miðdegis og gengu þaðan til guðsþjónustu í dómkirkjunni. Síra Magnús Jónsson, dósent, steig í stólinn og lagði út af Post. 27, 14.—26.

Úr kirkjunni gengu þingmenn aftur til Alþingishússins, fundarsals neðri deildar.

Þessir þingmenn voru til þings komnir:

A.

Landskjörnir þingmenn.

1. Sigurður Eggerz,	2. landsk. þm.
2. Sigurður Jónsson,	3. — —
3. Guðjón Guðlaugsson,	4. — —
4. Hjörtur Snorrason,	5. — —
5. Guðmundur Björnson,	6. — —
6. Sigurjón Friðjónsson,	1. landsk. vara-
þm.

Kjördæmakosnir þingmenn.

1. Benedikt Sveinsson, þm. N.-P.
2. Bjarni Jónsson, þm. Dala.
3. Björn Kristjánsson, 2. þm. G.-K.
4. Einar Árnason, 2. þm. Eyf.
5. Einar Þorgilsson, 1. þm. G.-K.
6. Eiríkur Einarsson, 1. þm. Árn.
7. Guðmundur Ólafsson, 1. þm. Húnv.
8. Gunnar Sigurðsson, 1. þm. Rang.
9. Halldór Steinsson, þm. Snæf.
10. Hákon Kristófersson, þm. Barð.
11. Jakob Möller, 1. þm. Reykv.
12. Jóhannes Jóhannesson, þm. Seyðf.
13. Jón Auðunn Jónsson, þm. Ísaf.
14. Jón Baldvinsson, 2. þm. Reykv.
15. Jón Sigurðsson, 2. þm. Skagf.
16. Jón Þorláksson, 3. þm. Reykv.
17. Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.
18. Magnús Jónsson, 4. þm. Reykv.
19. Magnús Kristjánsson, þm. Ak.
20. Magnús Pjetursson, þm. Str.
21. Ólafur Proppé, þm. V.-Ísf.
22. Pjetur Ottesen, þm. Borgf.
23. Pjetur Þórðarson, þm. Mýra.

24. Sigurður Stefánsson, þm. N.-Ísf.
25. Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.
26. Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M.
27. Þorleifur Guðmundsson, 2. þm. Árn.
28. Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.
29. Þorsteinn Jónsson, 1. þm. N.-M.
30. Þórarinn Jónsson, 2. þm. Húnv.

Þessir þingmenn voru ókomnir til þings:

1. Björn Hallsson, 2. þm. N.-M.
2. Guðmundur Guðfinnsson, 2. þm. Rang.
3. Karl Einarsson, þm. Vestm.
4. Sigurður Hjörleifsson Kvaran, 2. þm. S.-M.*).

Óskipuð voru að sinni sæti þm. S.-Þ., er ljest 20. jan. þ. á., og þm. V.-Sk., er lagt hafði niður þingmensku**).

Þá er þingmenn höfðu skipað sjer til sætis, stóð upp forsætisráðherra Jón Magnússon og las upp opið brjef, er stefnir saman Alþingi til reglulegs fundar 15. febrúar 1922, svo látandi:

Vjer Christian hinn Tiundi, af guðs náð konungur Íslands og Danmerkur, Vinda og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holtsetalandi, Stórmæri, Þjettmerski, Láenborg og Aldinborg

Gerum kunnugt: að Vjer samkvæmt 18. gr. í stjórnarskrá konungsríkisins Íslands, 18. maí 1920, allramildilegast höfum ákveðið að láta Alþingi koma saman til reglulegs fundar miðvikudaginn 15. febrúar 1922.

*) G. Guðf. kom til þings 20. febr., K. E. og S. H. K. 2. mars, en B. H. 9. mars.

**) Í Suður-Þingeyjarsýslu var Ingólfur Bjarnarson kosinn 18. febr., og kom hann til þings 2. mars. Í Vestur-Skaftafellssýslu var Lárus Helgason kosinn 15. mars, og kom hann til þings 29. s. m.

Um leið og Vjer birtum þetta, bjóðum Vjer öllum þeim, sem sitja eiga á þinginu, að koma nefndan dag til Reykjavíkur, og verður þar þá sett Alþingi eftir að guðs-þjónustugerð hefir farið fram í dómkirkjunni.

Gefið á Amaliuborg, 21. desember 1921. Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.

Christian R.

(L. S.).

Jón Magnússon.

*Opið brjef
er stefnir saman Alþingi til reglulegs fundar 15. febrúar 1922.*

Þá las forsætisráðherra upp konungs-umboð sjer til handa, til þess að setja Alþingi, svo hljóðandi:

Christian hinn Tiundi, af guðs náð konungur Íslands og Danmerkur, Vinda og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holtsetalandi, Stórmæri, Þjettmerski, Láenborg og Aldinborg,

Vjer viljum hjer með veita yður sem forsætisráðherra Vorum umboð til þess í Voru nafni að setja Alþingi, er koma á saman til reglulegs fundar miðvikudaginn 15. febrúar 1922.

Ritað á Amaliuborg, 21. desember 1921. Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.

Christian R.

(L. S.).

Jón Magnússon.

Konungsbrjef

um

setning Alþingis.

Síðan mælti

forsætisráðherra (J. M.): Samkvæmt því valdi, sem mjer er þannig veitt, lýsi jeg því hjer með yfir í nafni Hans hátign-

ar konungsins, að Alþingi Íslendinga er sett.

Þá stóð upp **Sigurður Stefánsson**, þm. N.-Ísf., og mælti:

Lengi lifi konungur vor, Kristján hinn tíundi!

og tóku þingmenn undir það með ní-földu húrrahrópi.

Forsætisráðherra (J. M.): Þá vil jeg biðja elsta þingmanninn, háttv. 3. landsk. þm. (S. J.), að ganga til forsetasetis og gegna forsetastörfum, þar til kosning hefir farið fram á forseta sameinaðs þings.

Aldursforseti (S. J.) gekk þá til forsetastóls.

Minning Pjeturs atvinnumálaráðherra Jónssonar.

Aldursforseti (S. J.): Áður en þingstörf hefjast að þessu sinni vil jeg leyfa mjer, samkvæmt þingvenju, að minnast eins þingmanns, er látist hefir frá því, er síðasta þingi var slitið. Þessi þingmaður er *Pjetur atvinnumálaráðherra Jónsson* frá Gautlöndum, þingmaður Suður-Þingeyinga. Hann var fæddur 28. ágúst 1858, en andaðist hjer í Reykjavík 20. janúar þ. á.

Fyrir tveim dögum síðan vorum við staddir hjer í þessum sal að kveðja hann í hinna sinn, og var hans þá vel og ítarlega minst. Skal jeg því aðeins minnast stuttlega á þingstarfaferil hans.

Pjetur Jónsson var fyrst kosinn alþingismaður í Suður-Þingeyjarsýslu 1894, og var æ síðan þm. þess kjördæmis. Hefir hann þannig átt sæti alls á 22 löggjafarþingum.

Hann var lengst af framsögumaður og skrifari fjárlaganefndar, eða til 1915, er gerð var breyting á nefndarstörfunum, samkvæmt þingsköpum, og formaður fjárveitinganefndar frá 1917 til þess er hann varð ráðherra atvinnumálanna.

Auk þessa var Pjetur heitinn Jónsson skipaður í þessar millipinganefndir:

Í landbúnaðarnefnd 30. apríl 1904, skattamálanefnd 2. desember 1907 og í launamálanefnd 9. desember 1914, en hann tók aldrei sæti í þeirri nefnd, og var því annar maður skipaður í hans stað.

Á stríðsárunum átti hann og sæti í útflutningsnefnd og vann þar á meðan sú nefnd starfaði. Og formaður yfirfasteignamatsnefndar landsins var hann skipaður og vann þar þangað til hann tók við ráðherrastarfinu, en til þess var hann kvaddur af konungi 25. febrúar 1920. Ráðherrastarfinu gegndi hann þannig tæplega tvö síðustu æfiárin.

Af þessu stutta yfirliti vona jeg að sjá meg, hvað mikils trausts Pjetur heitinn Jónsson hefir notið hjá þingi og stjórn, og að starf hans hefir verið langt og margskonar í þágu þings og þjóðar. Efast jeg því ekki um, að vjer allir minnumst þessa mæta manns með samhug og þakklæti, og vottum það með því að standa upp.

En þingheimur tók undir orð forseta með því að standa upp.

Þá kvaddi aldursforseti (S. J.) sjer til aðstoðar sem fundarskrifara þá

Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ. og Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.

Kosning forseta.

Því næst ljet aldursforseti fram fara kosningu forseta sameinaðs Alþingis.

Kosningu hlaut

Sigurður Eggerz, 2. landsk. þm., með 16 atkv.

Jóhannes Jóhannesson fjeck 11 atkv., Benedikt Sveinsson 2 atkv., Bjarni Jónsson 1 atkv. og Halldór Steinsson 1 atkv., en 5 seðlar voru auðir.

Hinn nýkjörni forseti gekk þá til forsetastóls og tók við fundarstjórn.

Forseti (Sigurður Eggerz): Um leið og jeg þakka háttv. þingmönnum það traust, er þeir nú hafa sýnt mjer, leyfi jeg mjer að láta fram fara kosningu varaforseta Alþingis.

Kosningu hlaut

Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M., með 16 atkv.

Jóhannes Jóhannesson fjekk 12 atkv., Guðjón Guðlaugsson 2 atkv., Sigurður Stefánsson 2 atkv. og Benedikt Sveinsson 1 atkv., en 12 seðlar voru auðir.

Kosning skrifara.

Þessu næst var gengið til kosninga á skrifurum sameinaðs Alþingis. Hlutfallskosning var viðhöfð og komu fram tveir listar. Á A-lista stóð Eiríkur Einarsson, en á B-lista Björn Hallsson.

Lýsti forseti því kjörna skrifara í sameinuðu þingi þá

Eirík Einarsson, 1. þm. Árn., og
Björn Hallsson, 2. þm. N.-M.

Kjörbrjefanefnd.

Að því loknu ljet forseti kjósa kjörbrjefanefnd, að viðhafðri hlutfallskosningu. Tveir listar bárust. Á A-lista stóðu: Gunnar Sigurðsson, Magnús Kristjánsson og Bjarni Jónsson, en á B-lista: Þórarinn Jónsson, Einar Þorgilsson og Jóhannes Jóhannesson.

A-listinn hlaut 17 atkv.

B- — — 16 —

en 3 seðlar voru auðir.

Forseti lýsti þá yfir því, að kosnir væru í kjörbrjefanefnd:

Gunnar Sigurðsson,
Þórarinn Jónsson,
Magnús Kristjánsson,
Einar Þorgilsson og
Bjarni Jónsson.*)

*) Á 9. fundi í sameinuðu þingi, miðvikudaginn 29. mars, lýsti forseti því, að í stað Magnúsar Kristjánssonar, er þá var orðinn forseti sameinaðs þings, hefði Framsóknarflokkurinn tilnefnt í kjörbrjefanefnd Ingólf Bjarnarson.

B.

Í efri deild.

Að loknum fyrsta fundi sameinaðs þings var fyrsti fundur efri deildar settur.

Þessir þingmenn sátu efri deild:

A. Landskjörnir.

1. Sigurður Eggerz,	2. landsk. þm.
2. Sigurður Jónsson,	3. — —
3. Guðjón Guðlaugsson,	4. — —
4. Hjörtur Snorrason,	5. — —
5. Guðmundur Björnson,	6. — —
6. Sigurjón Friðjónsson,	1. landsk. varaþm.

B. Kjördæmakjörnir.

1. Björn Kristjánsson, 2. þm. G.-K.
2. Einar Árnason, 2. þm. Eyf.
3. Guðmundur Guðfinnsson, 2. þm. Rang.
4. Guðmundur Ólafsson, 1. þm. Húnv.
5. Halldór Steinsson, þm. Snæf.
6. Jóhannes Jóhannesson, þm. Seyðf.
7. Karl Einarsson, þm. Vestm.
8. Sigurður Hjörleifsson Kvaran, 2 þm. S.-M.

Ókomnir voru til þings Guðmundur Guðfinnsson, 2. þm. Rang., Karl Einarsson, þm. Vestm., og Sigurður Hjörleifsson Kvaran, þm. S.-M., en hinir voru allir á fundi.

Elsti þingmaður deildarinnar, Sigurður Jónsson, 3. landsk. þm., tók forsetasæti og kvaddi sjer til aðstoðar sem skrifara þá Hjört Snorrason, 5. landsk. þm., og Einar Árnason, 2. þm. Eyf.

Kosning forseta og skrifara.

Ljet aldursforseti því næst ganga til kosninga um forseta deildarinnar.

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Kosningu hlaut

Guðmundur Björnson, 6. landsk. þm., með 11 shlj. atkv.

Hinn nýkjörni forseti gekk þá til forsetastóls og ljet ganga til kosninga um fyrri varaforseta deildarinnar.

Kosningu hlaut

Guðmundur Ólafsson, 1. þm. Húnv., með 9 atkv.

Guðjón Guðlaugsson hlaut 1 atkvæði og 1 seðill var auður.

Því næst ljet forseti fara fram kosningu annars varaforseta.

Kosningu hlaut

Karl Einarsson, þm. Vestm., með 6 atkv.

Halldór Steinsson hlaut 1 atkvæði, en 4 seðlar voru auðir.

Þessu næst voru kosnir skrifarar deildarinnar, að viðhafðri hlutfallskosningu. — Tveir listar komu fram og voru á báðum nöfn tveggja sömu manna, eða jafnmargra og kjósa skyldi. Forseti lýsti þá rjett kjörna skrifara deildarinnar, en þeir voru þessir:

Hjörtur Snorrason, 5. landsk. þm., og

Einar Árnason, 2. þm. Eyf.

Kosning fastanefnda.

Á 2. fundi deildarinnar, fimtudaginn 16. febrúar, voru kosnar fastanefndir samkv. 16. gr. þingskapanna.

Hlutfallskosning var viðhöfð og fóru kosningar svo:

1. Fjárhagsnefnd.

Fram komu tveir listar, A-listi: Sigurður Eggerz, Guðm. Ólafsson og Björn Krist-

Kosning fastanefnda. — Stjórnarfrumvörp lögð fram.

jánsson, og B-listi: Guðjón Guðlaugsson
og Björn Kristjánsson.

A-listinn hlaut 6 atkv.,

B-listinn hlaut 5 atkv.

Kosnir voru því í nefndina:

Sigurður Eggerz,*)

Guðjón Guðlaugsson og

Guðmundur Ólafsson.

2. Fjárvæitinganefnd.

Fram komu 3 listar, A-listi: Einar
Árnason og Sigurjón Friðjónsson; B-listi:
Jóhannes Jóhannesson, Halldór Steinsson
og Sigurður Hjörleifsson Kvaran; og C-
listi: Hjörtur Snorrason.

A-listinn hlaut 4 atkv.

B-listinn 5 atkv.

C-listinn 2 atkv.

Kosnir voru því í nefndina:

Jóhannes Jóhannesson,

Einar Árnason,

Halldór Steinsson,

Sigurjón Friðjónsson og

Hjörtur Snorrason.

3. Samgöngumálanefnd.

Forseta barst einn listi með nöfnum 5
manna, eða jafnmargra og kjósa skyldi.
Lýsti forseti þá rjett kjörna í nefndina, en
þeir voru þessir:

Guðjón Guðlaugsson,

Hjörtur Snorrason,

Halldór Steinsson,

Sigurður Hjörleifsson Kvaran og

Guðmundur Guðfinnsson.

4. Landbúnaðarnefnd.

Kosnir voru á sama hátt á einum lista:

*) Á 17. fundi í Ed., 10. mars, var Sig-
urður Hjörleifsson Kvaran kosinn í fjár-
hagsnefnd í stað S. E., sem þá var orðinn
forsætisráðherra.

Sigurður Jónsson,
Guðmundur Ólafsson og
Hjörtur Snorrason.

5. Sjávarútvegsnefnd.

Kosnir voru á sama hátt á einum lista:

Björn Kristjánsson,

Karl Einarsson og

Einar Árnason.

6. Mentamálanefnd.

Kosnir voru á sama hátt á einum lista:

Sigurður Jónsson,

Guðmundur Guðfinnsson og

Karl Einarsson.

7. Allsherjarnefnd.

Kosnir voru á sama hátt á einum lista:

Jóhannes Jóhannesson,

Sigurður Hjörleifsson Kvaran og

Sigurjón Friðjónsson.

Stjórnarfrumvörp lögð fram.

Á sama fundi mælti

forsætisráðherra (J. M.): Jeg leyfi
mjer að leggja eftirfarandi frv. fyrir þessa
háttv. deild:

1. Frv. til laga um lögfylgjur hjónabands.
2. — til laga um presta þjóðkirkjunnar
og prófasta.
3. — til laga um hitun kirkna.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg leyfi
mjer að leggja fram þessi frumvörp af
hálfu atvinnumálaráðuneytisins:

1. Frv. til laga um breytingu á almennum
viðskiftalögum, nr. 31, 11. júlí
1911.
2. — til laga um verslunarskýrslur.
3. — til atvinnulaga.
4. — til laga um einkaleyfi.

C.

Í neðri deild.

Fyrsti fundur neðri deildar var settur þá er sameinað Alþingi hafði lokið störfum sínum á fyrsta fundi og þeir þingmenn voru gengnir til efri deildar, er þar áttu sæti.

Þessir þingmenn sátu neðri deild:

1. Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ.
2. Bjarni Jónsson, þm. Dala.
3. Björn Hallsson, 2. þm. N.-M.
4. Einar Þorgilsson, 1. þm. G.-K.
5. Eiríkur Einarsson, 1. þm. Árn.
6. Gunnar Sigurðsson, 1. þm. Rang.
7. Hákon Kristófersson, þm. Barð.
8. Jakob Möller, 1. þm. Reykv.
9. Jón Auðunn Jónsson, þm. Ísaf.
10. Jón Baldvinsson, 2. þm. Reykv.
11. Jón Sigurðsson, 2. þm. Skagf.
12. Jón Þorláksson, 3. þm. Reykv.
13. Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.
14. Magnús Jónsson, 4. þm. Reykv.
15. Magnús Kristjánsson, þm. Ak.
16. Magnús Pjetursson, þm. Str.
17. Ólafur Proppé, þm. V.-Ísf.
18. Pjetur Ottesen, þm. Borgf.
19. Pjetur Þórðarson, þm. Mýra.
20. Sigurður Stefánsson, þm. N.-Ísf.
21. Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.
22. Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M.
23. Þorleifur Guðmundsson, 2. þm. Árn.
24. Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.
25. Þorsteinn Jónsson, 1. þm. N.-M.
26. Þórarinn Jónsson, 2. þm. Húnv.

Voru deildarmenn allir á fundi nema Björn Hallsson, 2. þm. N.-M., sem ókominn var til þings.

Auð voru sæti þm. S.-Þ., sem látist hafði 20. jan., og sæti þm. V.-Sk., sem hafði lagt niður þingmennsku.

Elsti þingmaður deildarinnar, Sigurður Stefánsson, þm. N.-Ísf., tók forsetasæti, til þess að gangast fyrir kosningu forseta deildarinnar, og kvaddi hann þá Jón Auðunn Jónsson, þm. Ísaf., og Magnús Pjetursson, þm. Str., sjer til aðstoðar sem skrifara.

Kosning forseta og skrifara.

Var því næst gengið til kosninga á forseta deildarinnar.

Kosningu hlaut

Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ., með 16 atkv.

Þórarinn Jónsson fekk 3 atkv., Sigurður Stefánsson 1 atkv., en 5 seðlar voru auðir.

Hinn nýkosni forseti tók við fundarstjórn og ljet fara fram kosningu fyrri varaforseta deildarinnar, og var kosinn

Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk., með 12 atkv.

Sigurður Stefánsson fekk 10 atkv., en 3 seðlar voru auðir.

Þessu næst var kosinn 2. varaforseti deildarinnar. Kosninguna varð að þrí-taka.

Fyrsta kosning fór á þá leið, að Bjarni Jónsson hlaut 8 atkv., Magnús Jónsson 8 atkv., Sigurður Stefánsson 2 atkv., en 7 seðlar voru auðir. Þá mælti

Bjarni Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að benda háttv. þdm. á það, að undanfarin þing hefir hvílt á mjer ærinn þungi, þar sem er þessi tignarstaða, er nú er kosið til. Bið jeg háttv. þm. því að ljetta þessu af mjer og láta einhvern annan njóta þeirra atkvæða, er mjer ella væru ætluð.

Við aðra kosningu hlaut Bjarni Jónsson 10 atkv. og Magnús Jónsson 10, en 5 seðlar voru auðir.

Þriðja kosning, er var bundin milli þeirra Bjarna Jónssonar og Magnúsar Jónssonar, fór svo, að Bjarni Jónsson hlaut 16 atkv. Magnús Jónsson hlaut 9.

Lýsti forseti þá yfir því, að 2. varaforseti væri kjörinn

Bjarni Jónsson, þm. Dala.

Var þessu næst gengið til kosninga á skrifurum deildarinnar og var hlutfalls-kosning viðhöfð.

Aðeins einn listi kom fram og á honum stóðu þessi nöfn: Þorsteinn Jónsson og Magnús Pjetursson.

Lýsti forseti því rjett kjörna skrifara deildarinnar:

Þorstein Jónsson, 1. þm. N.-M., og

Magnús Pjetursson, þm. Str.

Sætaskipun.

Á 2. fundi deildarinnar, fimtudaginn 16. febrúar, mælti

Forseti (B. Sv.): Þingsköp mæla að vísu svo fyrir, að hluta skuli um sætaskipun í þingsal á 1. fundi deildarinnar. Eins og háttv. þm. er kunnugt, fórst fyrir að framfylgja þessu ákvæði í þingsköpunum á síðasta fundi, og með því að allmargir þm. hafa óskað þess að fá að halda sæti sínu, þá ætla jeg að leyfa mjer að leita þeirra afbrigða, að ekki verði hlutað um sæti á þessu þingi.

Sveinn Ólafsson: Úr því hjer hafa verið þingsköp rofin og vikið frá þeirri þingskapareglu að hluta um sæti í lok 1. fundar á annað borð, þá sýnist mjer að ekki beri að hluta um sæti á þessum fundi; slíkt ætti þá alveg eins við á síðasta þingfundi, og fyrir mitt leyti vil jeg mótmæla sæta-hlutun hjeðan af, úr því að hún fór eigi fram á rjettum tíma.

Forseti (B. Sv.): Þótt láðst hafi að framfylgja þessu ákvæði á 1. fundi, þarf ekki af því að leiða, að því skuli seint eða aldrei framfylgt verða. Þetta getur ekki valdið neinum бага. Það sýnist því rjettast að bera þessi afbrigði undir atkvæði hv. deildarmanna nú, ef hæstv. stjórn leyfir.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg held að athugasemd hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) hafi ekki verið vel ihuguð. Jeg tel fyllilega rjettmætt, að leitað sje afbrigða til þess að gera á 2. fundi það, sem mönnum láðist að gera á 1. fundi. Hitt er efamál, hvort rjett sje að veita með afbrigðum undanþágu frá því fyrirmæli, að hluta skuli um sæti, ef einhver þingmaður mælir á móti. Jeg hygg, að hugsunin hafi verið sú, að hver þingmaður fyrir sig eigi hjer rjett.

Forseti (B. Sv.): Í sambandi við um-mæli hæstv. forsrh. (J. M.) vil jeg þó geta þess, að höfundur þingskapanna, hæstv. forseti Ed. (G. B.), hefir leyft þessi afbrigði frá þingsköpum, án þess að leita samþykkis stjórnar og þingdeildar, og það síðast á þessu þingi, og meira að segja á 2. fundi deildarinnar. En mjer finst sjálfsagt að leita afbrigða á formlegan hátt. Jeg þakka hæstv. forsrh. (J. M.) fyrir að hafa leyft afbrigði og leyfi mjer að bera afbrigðin undir atkv.

ATKVGR.

Afbrigðin voru heimiluð með 13 : 4 atkv., og var sætaskipun því hin sama og á síðasta þingi.

Kosning fastanefnda.

Á sama fundi voru kosnar fastanefndir, samkv. 16. gr. þingskapanna. Hlutfalls-kosning var viðhöfð og komu fram tveir listar við kosningu hverrar nefndar, merktir A og B. Fóru kosningar á þessa leið:

1. *Fjárhagsnefnd.*

Á A-lista voru M. K., Jak. M. og J. B.,
en á B-lista J. A. J., Þorl. G. og H. K.

A-listinn hlaut 13 atkv.

B-listinn hlaut 12 atkv.

Kosnir voru því í nefndina:

Magnús Kristjánsson,
Jón Auðunn Jónsson,
Jakob Möller,
Þorleifur Guðmundsson,
Jón Baldvinsson.

2. *Fjárveitinganefnd.*

Á A-lista voru Þorl. J., B. J., M. P. og
E. E., en á B-lista Þór. J., P. O., J. S. og
P. Þ.

A-listinn hlaut 13 atkv.

B-listinn hlaut 12 atkv.

Kosnir voru því í nefndina:

Þorleifur Jónsson,
Þórarinn Jónsson,
Bjarni Jónsson,
Pjetur Ottesen,
Magnús Pjetursson,
Jón Sigurðsson,
Eiríkur Einarsson.

3. *Samgöngumálanefnd.*

Forseti (B. Sv.): Sú hefir venja verið að skipa nefnd þessa 7 mönnum, í stað 5, sem að rjettum lögum eiga þar að sitja. Vil jeg leita atkv. háttv. þdm. um það, hvort nefndin skuli skipuð 5 mönnum eða sjö.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg sje ekki ástæðu til að skipa nefndina 7 mönnum að þessu sinni. Er það bæði, að hún hefir ekki mjög mikil störf með höndum, og enn fremur óheppilegt að festa menn í nefndum umfram þarfir, ekki síst þar sem gera má ráð fyrir, að skipaðar verði auka-nefndir, t. d. fossanefnd og viðskiftanefnd.

Forseti (B. Sv.): Ef ekki er óskað eftir því, að nefndin verði að þessu sinni

skipuð 7 mönnum, þá sje jeg ekki ástæðu til þess að leita afbrigða.

Bjarni Jónsson: Jeg óska eftir 7 mönnum. Býst síst við því, að samgöngurnar nú sjeu betri eða hagstæðari en áður.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg held fast við það, að ekki sje nauðsyn að skipa nefndina 7 mönnum.

Bjarni Jónsson: Og jeg held fast við að aldrei hafi verið meiri ástæða að skipa nefndina 7 mönnum en einmitt nú.

ATKVGR.

Afbrigði um að skipa samgöngumálanefnd 7 mönnum leyfð af stjórninni, en feld af deildinni með 10 : 12 atkv.

Var síðan kosið í nefndina.

Á A-lista voru: Þorst. J., Sv. Ó., M. P., Gunn. S., og á B-lista: H. K., S. St., P. Þ.

A-listinn hlaut 13 atkv.

B-listinn hlaut 12 atkv.

Kosnir voru því:

Þorsteinn Jónsson,
Hákon Kristófersson,
Sveinn Ólafsson,
Sigurður Stefánsson,
Magnús Pjetursson.

4. *Landbúnaðarnefnd.*

Á A-lista voru St. St., E. E. og Þorl J.,
en á B-lista Þór. J., P. Þ. og J. S.

A-listinn hlaut 13 atkv.

B-listinn hlaut 12 atkv.

Kosnir voru í nefndina:

Stefán Stefánsson,
Þórarinn Jónsson,
Eiríkur Einarsson,
Pjetur Þórðarson,
Þorleifur Jónsson.

5. *Sjávarútvegsnefnd.*

Á A-lista voru M. K., M. J. og J. B., en á B-lista E. Þ., Ó. P. og Þorl G.

Kosning fastanefnda. — Stjórnarfrumvörp lögð fram.

A-listinn hlaut 13 atkv.

B-listinn hlaut 12 atkv.

Kosningu hlutu því:

Magnús Kristjánsson,
Einar Þorgilsson,
Magnús Jónsson,
Ólafur Proppé,
Jón Baldvinsson.

6. Mentamálanefnd.

Á A-lista voru Þorst. J., Gunn. S., Sv. Ó., og á B-lista S. St., J. P., eða samtals jafnmörg nöfn og kjósa skyldi menn í nefndina.

Kosningu hlutu því án atkvgr.:

Þorsteinn Jónsson,
Sigurður Stefánsson,
Gunnar Sigurðsson,
Jón Þorláksson,
Sveinn Ólafsson.

7. Allsherjarnefnd.

Á A-lista voru St. St., Gunn. S., B. H., og á B-lista E. P., J. P., eða samtals jafnmörg nöfn og kjósa skyldi menn í nefndina.

Kosnir voru því án atkvgr.:

Stefán Stefánsson,
Einar Þorgilsson,
Gunnar Sigurðsson,
Jón Þorláksson,
Björn Hallsson.

Stjórnarfrumvörp lögð fram.

Á sama fundi mælti

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg leyfi mjer að leggja fyrir háttv. deild:

1. Frv. til laga um hinn lærða skóla í Reykjavík.
2. — til laga um kennaraskóla.
3. — til laga um fræðslu barna.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg leyfi mjer að leggja fyrir háttv. deild 5 frumvörp af hálfu fjármálaráðuneytisins:

1. Frv. til fjárlaga fyrir árið 1923.
2. — til laga um framlenging á gildi laga um útflutningsgjald.
3. — til laga um lækun á aðflutningsgjaldi af kolum og salti.
4. — til laga um breyting á lögum nr. 60, 27. júní 1921, um útflutningsgjald af síld o. fl.
5. — til laga um skattmat fasteigna.

Og ennfremur tvö frumvörp af hálfu atvinnumálaráðuneytisins:

1. Frv. til vatnalaga
2. — til laga um vatnsorkusjerleyfi.

Á 8. fundi deildarinnar, föstudaginn 24. febr., mælti

forsætisráðherra (J. M.): Jeg leyfi mjer hjer með að leggja fram frv. um breyting á lögum um bann gegn aðflutningi á áfengi. Því mun hafa verið útbýtt í deildinni í gær og hv. þm. því búið er að sjá það. Jeg sje enga ástæðu að orðlengja neitt frekar um það núna, fremur en venja er orðin til. Geymi það þangað til það verður til umr. hjer í deildinni.

Á 9. fundi deildarinnar, laugardaginn 25. febrúar, mælti

fjármálaráðherra (M. G.): Jeg leyfi mjer að leggja fyrir hina háttv. deild tvö frumvörp:

- a. Af hálfu fjármálaráðuneytisins:
Frv. til laga um breyting á og viðauka við lög nr. 6, 31. maí 1921.
- b. Af hálfu atvinnumálaráðuneytisins:
Frv. til laga um rjett til fiskiveiða í landhelgi.

Lagafrumvörp samþykkt.

1. Fjárlög 1923.

Á 1. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. febr., var útbýtt

Frumvarpi til fjárlaga fyrir árið 1923 (stj.frv.. A. 1).

Á 3. fundi í Nd., föstudaginn 17. febr., var frv. tekið til l. u m r .

Fjármálaráðherra (M. G.): Um leið og hin háttv. deild nú tekur til meðferðar fjárlagafrv. fyrir árið 1923, langar mig til að fylgja því úr hlaði með nokkrum orðum, og skal þá fyrst geta þess, að í þetta skifti leggur stjórnin ekki fyrir Alþingi neitt fjáraukalagafrumvarp fyrir hið líðandi ár, eins og venja hefir verið hingað til. Reyndar geng jeg ekki að því gruflandi, að einhver gjöld koma utan fjárlaganna, er snerta yfirstandandi ár, en þau gjöld verður stjórnin þá að greiða gegn væntanlegri aukafjárveitingu og á sína ábyrgð, en þess skal jeg geta, að ef þessi stjórn situr áfram, sem ekki mun vera tilátalunin, mun verða gætt hinnar ítrustu sparsemi í þeim efnun. Aðalástæðan til, að ekki hefir verið talið rjett að bera fram fjáraukalagafrv. fyrir yfirstandandi ár, er sú, að reynsla undanfarinna ára hefir sýnt, að ef slíkt frv. kemur fram, hlaðast á ríkissjóð stórkostleg gjöld, gjöld, sem nú á síðari árum hafa numið mörgum hundruðum þúsunda króna. Og jeg vona, að stjórninni verði lagt

það vel út að vilja ekki þyngja meira á árinu 1922 en gert er með fjárlögum, er samþykkt voru á síðasta þingi, sjerstaklega þegar þess er minst, að tekjuhallinn er áætl- aður sem næst 2 milj. kr. á þessu ári. Vera má, að ekki verði hjá því komist að bera einhverjar aukagreiðslur þessa árs undir þingið, en jeg vona, að þær verði sem allra fæstar og smæstar.

Þegar frv. það, sem hjer liggur fyrir, var samið, var reynt að spara sem mest, en þó er tekjuhalli á frv., er nemur nærri 200 þús. kr. En jeg fullvissa háttv. deild um, að það er erfitt að klípa mikið á aðra milj. króna af gjöldum þeim, sem áætluð eru 1922, og jeg geng þess ekki dulinn, að margir muni álíta of langt gengið í ýmsum efnun. En nú er ekki annar kostur fyrir höndum en að taka föstum tókum á niðurfærslu gjalda ríkissjóðs. Nú erum vjer á svo alvarlegum tímamótum, að ástandið knýr oss til að athuga, hvar lendir, ef vjer nú samþykkjum fjárlög með verulegum tekjuhalla. Um aukna skatta getur ekki verið að ræða. af því að þjóðin þolir ekki þyngri skattabyrði en á hana er lögð. Ef tekjur og gjöld ríkissjóðsins standast ekki á, er því ekki annað fyrir hendi en lántaka, og jeg þykist ekki þurfa að gefa skýringu um, hvar lendir, ef þeirri aðferð er haldið áfram. Jeg sje því eigi aðra færa leið en þá, að háttv. þingmenn leggist nú á eitt um það, að láta tekjur og gjöld sem næst standast á. Og það skal jeg taka fram, að

jeg er fús til samninga um að reyna að draga úr gjöldum þeim, sem stjórnin áætlað í frv. þessu, en mig uggir, að það muni ekki auðvelt, svo að nokkru verulegu muni. Hins vegar mun jeg berjast gegn því eins og jeg fæ orkað, að gjöldin verði aukin í nokkru verulegu. Jeg veit að sönnu, að fram geta komið fjárbeiðnir, sem ilt er að komast hjá, en ef það er með nokkru móti gerlegt að losna við þær, verða þær að bíða. Háttv. þingmenn verða að sýna hina mestu sjálfsafneitan í þessum efnum, enda er jeg þess fullviss, að almenningur þessa lands skilur það vel, að nú er meiri nauðsyn á sparnaði en nokkru sinni áður, og að kjósendurnir muni ekki áfella þingmenn sína. Þótt þeir berjist ekki fyrir fjárveitingum til hjerada sinna. Jeg vona, að sá verði talinn þinggarpur mestur og mætastur, sem glegstan sýnir skilning á því að skilja bráðnauðsynlegar fjárveitingar frá þeim fjárveitingum, sem geta beðið, án tillits til, á hverjum það kemur niður. Verklegar framkvæmdir getum vjer samt ekki alveg lagt á hilluna. Fyrst og fremst þarf að halda við því, sem þegar er til, svo sem húsum, vegum, brúm, sínum o. fl. Og illfært er að eigna en auka nokkuð við, og þá ber að taka það, sem næst liggur.

Gjöldin á árinu 1923 eru eftir frv. þessu áætluð um 8 milj. kr., en þar af er um 1 milj. kr. afborganir á lánum og lagt í ýmsa sjóði, og ef frv. þetta væri samþ. óbreytt og tekjur og gjöld eins og áætlað er, yrði hagur ríkissjóðs 800 þús. kr. betri í árslok 1923 en í byrjun þess árs. En af þessu veitir sannarlega ekki. Af þessum 800 þús. kr. verður að taka væntanlegar aukafjárveitingar 1923 og það, sem gjöldin kunna að fara fram úr áætlun. Og þá verður sannarlega ekki of mikið eftir til þess að standast mögulega tekjurýrnum frá áætlun og til greiðslu upp í halla yfirstandandi og undanfarinna ára. Verði svipuð niðurstaða fjárlaganna, er þau koma frá þinginu og

niðurstaða þessa frv., má við það una, ef vel er á haldið, en ef í nokkru verulegu er breytt til hins verra, tel jeg það með öllu óforsvaranlegt, og stjórnin áskilur sjer að beiðast lausnar, ef svo verður gert, því að hún sjer sjer þá eigi fært að bera ábyrgð á fjárhagnum. Jeg vona, að háttv. fjárveitinganefndir skilji það vel, að á þessu þingi veltur mikið á því fyrir land og þjóð, að þær haldi spart á, því að reynslan sýnir jafnan, að tillögur þeirra eru tordræpar. Sjerstaklega finn jeg ástæðu til að snúa máli mínu til fjárveitinganefndar þessarar háttv. deildar og skora á hana að spara, því að þungamiðja meðferðar fjárlaganna liggur í þessari háttv. deild, eins og kunnugt er.

Til samanburðar við þetta frv. skal jeg geta þess, að gjöldin eftir fjárlögum yfirstandandi árs eru áætluð rúmlega 1350000 kr. hærri en í þessu frv. Þessi lækkan gjaldanna hefir fengist með því að draga svo mikið úr hinum ólögákveðnu liðum, sem fært þótti, eins og þegar er tekið fram. En gjöldin hefi jeg áætlað eftir sömu grundvallarreglu og í fyrra, og þá var háttv. fjárveitinganefnd mjög ánægð með þennan mælikvarða, og vænti jeg, að svo verði enn. Gjöldin eru því áætluð yfirleitt eins og sennilegast þykir að þau verði, án tillits til hvort frv. í heild lítur betur eða ver út fyrir það, en það hefir stundum áður þótt við brenna, að gjöldin væru áætluð of lágt, til þess að ná jafnvægi í tekjum og gjöldum á pappírnum. Þetta er mikilvægt atriði, og vona jeg, að þessi siður haldist framvegis.

Jeg skal þá eigi fara fleiri orðum um þetta frv. að sinni, en vil víkja með fáum orðum að yfirstandandi ári, því að eftir því sem síðasta þing gekk frá fjárlögum, er útlitið ekki glæsilegt. Stjórninni hefir jafnvel verið legið á hálsi fyrir, að hún skyldi taka við fjárlögum eins og hinum núgildandi. Og síðastur manna skal jeg

verða til að lofa þau fjárlög, en hins vegar fæ jeg ekki skilið, að þau hefðu batnað við það, þótt stjórnin hefði sagt af sjer. Hitt var nær fyrir stjórn, sem eitthvert traust hafði á sjálfri sjer, að beina viðleitni sinni að því að draga úr gjöldum yfirstandandi árs með atfylgi þessa þings, og auk þess vissi jeg, sem hafði samið gjaldaáætlunina, að hún mundi reynast hærri í ýmsu en áætlað var, vegna verðlækkunar, og þetta mun koma á daginn.

Tekjuhallinn yfirstandandi ár er áætlaður um 2 miljónir króna, en önnur þessi miljón er afborgun af skuldum, svo hinn raunverulegi tekjuhalli er áætlaður 1 milj. kr. Spurningin verður nú, hvort vjer getum á þessu ári höggvið skarð í þennan halla, og má það verða bæði með hækkuðum tekjum og lækkuðum gjöldum. Fyrri leiðina tel jeg útilokaða, eins og jeg hefi tekið fram áður, því að þjóðin rís eigi undir meiri sköttum, eins og árferðið er nú, og það má sannarlega heita gott, ef hinar áætlunðu tekjur koma inn, en það verð jeg að telja með öllu óvíst, eftir því útliti sem nú er. Þá er hin leiðin, að lækka gjöldin. Hana verðum vjer að fara eins langt og auðið er. Eins og kunnugt er var dýrtíðaruppbót áætluð í fjárlögumum þetta ár 120%, en er 94%. Þar munu sparast um 500000 kr. og um 200000 kr. áætla jeg að sparist vegna verðlækkunar á kolum, olíu, gasi og ýmsu, sem þarf til skóla, sjúkrahúsa og annara stofnana ríkissjóðs. En þá vantar um 300000 kr. til að áætlunarjöfnuður fáið, og um 250000 kr. hefir stjórnin hugsað sjer að spara með því að fresta áætlunum sýmalagningum og vegagerðum, ef þingið tekur ekki fram fyrir hendur henni, og þá vantar lítið á, að reikningslegum jöfnuði sje náð. En það er aðeins reikningslegur eða áætlaður jöfnuður, því að yfir oss vofir samt sú tvöfalda hætta, að tekjurnar bregðist og að ófyrirsjeð gjöld komi. Hið

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

síðara má telja víst og hið fyrri líklegt, svo að jeg væri óhreinskilinn, ef jeg segði, að útlitið fyrir yfirstandandi ár væri bjart. Þvert á móti verð jeg að telja það ískyggilegt, og ef Alþingi sæi sjer fært að draga frekara úr gjöldumum yfirst. ár en jeg hefi bent á, væri það mjög æskilegt. Yfirstandandi ár verður eftir öllu útliti að dæma 3. tekjuhallaárið í röð, og ætti það því að vera öllum þingheimi ljóst, að nú verður að nema staðar á þeirri hálu braut. Jeg tek þetta enn fram til að árjetta það, sem jeg sagði áður, um nauðsynina á að gata þess vandlega að auka ekki tekjuhallann til muna á fjárlagafrv. því, sem þessi háttv. deild tekur nú til meðferðar. Flestir landsmenn munu nú vera sammála um, að hin mesta nauðsyn sje á sparnaði, og margir eru þegar teknir að spara við sig persónulega, þótt fáir sjeu, og það mundi því sóma sjer illa, ef þingið gengur á undan með eyðslusemi og óforsjálni um hag ríkissjóðs. Og eins og jeg mun víkja að síðar, get jeg ekki annað sjeð en að heimta verði af almenningi töluverða sjálfsafneitun á komandi árum, og þar verðum vjer fulltrúar þjóðarinnar að ganga á undan, einmitt með því að sýna hagsýni og sparnað í meðferð og ráðstöfun ríkissjóðsins, þess sjóðs, sem er eign allra landsmanna og oss er trúað fyrir að ráða yfir. Á tímum eins og þeim, sem nú standa yfir, höfum vjer blátt áfram ekki siðferðislega heimild til að fara dýpra í vasa landsmanna eftir sköttum en minst verður komist af með, og um aukning skuldanna er alveg það sama að segja.

Eitt af því, sem horfir til sparnaðar, er stutt þing, og jeg tel það í lófa lagið að hafa þetta þing stutt, því að engin stórmál liggja nú fyrir, að því er jeg best veit, sem þarfnast bráðrar úrlausnar. Meðferð fjárlagafrv. á ekki að þurfa að taka langan tíma, og að lengja þingið vegna annara mála sje jeg ekki, að til tals geti komið.

Þingið mun kosta 3—4 þús. kr. á dag, og það er því ekki lítil upphæð, sem sparast við það, að þingið yrði til dæmis alt að mánuði styttra en í fyrra.

Jeg hefi gert yfirlit yfir tekjur og gjöld síðastliðins árs, eftir því sem hægt er, og skal leyfa mér að lesa það upp, en tek það jafnframt skýrt fram, að þær tölur, sem jeg fer með hér, eru ekki alveg áreiðanlegar, því að enn koma fram gjöld, sem heyra til árinu 1921, og tekjuhliðin getur einnig

breytt lítið eitt, en verulegur munur verður varla hvorki á tekjum nje gjöldum. Teknayfirlitið er fengið súnleiðis frá sýslumönnum, því að fæstir þeirra hafa enn sent ársreikninga sína, og það af gjöldum ársins 1921, sem greitt er í febr. og mars þ. á., er ekki talið með í þessu yfirliti.

Til samanburðar set jeg áætlun fjárlaganna um tekjur og gjöld og minni upphæð en 100 krónum er alstaðar slept.

I. Tekjur.		Áætlað kr.	Varð kr.
1. Ábúðar- og lausafjárskattur		100000	197400
2. Húsaskattur		40000	86500
3. Tekju- og dýrtíðarskattur		500000	846300
4. Aukatekjur		120000	253500
5. Erfðafjárskattur		17000	70300
6. Vitagjald		100000	160700
7. Leyfisbrjefagjöld		8000	12100
8. Gjald af Kínalífiselixír		10000	4600
9. Útflutningsgjald		600000	655300
10. Áfengis- og öltollur		125000	356600
11. Tóbakstollur		400000	395500
12. Kaffi- og sykurtollur		525000	728400
13. Vörutollur		750000	1287100
14. Annað aðflutningsgjald		60000	78000
15. Gjald af konfekt og brjóstsykursgerð		10000	33000
16. Stimpilgjald		450000	1191800
17. Pósttekjur		200000	433500
18. Símatekjur		550000	1117000
19. Eftirgjald eftir jarðeignir ríkissjóðs		18000	60000
20. Tekjur af silfurbergsnámum		100	
21. Tekjur af skipum		350000	
22. Tekjur af Íslandsbanka		70000	90700
23. Tekjur af Landsbankanum		67500	86500
24. Tekjur af ræktunarsjóði		20000	23200
25. Vextir af bankavaxtabrjefum og útdregin brjef		57000	78000
26. Arður af hlutafje í Eimskipafjelagi Íslands		6000	10000
27. Vextir af innstæðu í bönkum		5000	15600
28. Greiðslur frá Landsversluninni			1100000
29. Óvissar tekjur		23600	347500
30. Tekið af enska láninu			1500000
Samtals		5182200	11219100

II. Gjöld.		Áætlað kr.	Varð kr.
1. Vextir og afborganir af lánum		948400	2134500
2. Borðfje konungs		60000	60000
3. Alþingiskostnaður		176000	355000
4. Gjöld samkvæmt 10. gr. fjárlaga		153300	326500
5. Dómgæsla, lögreglustjórn o. fl.		293400	752600
6. Gjöld vegna heilbrigðismála		321400	897200
7. Til samgöngumála:	Áætlað kr.	Varð kr.	
a. Póstmál	234600	433400	
b. Vegamál	354600	334400	
c. Strandferðir	244500	203600	
d. Síamál	530700	1117000	
e. Vitamál	121500	282500	
		1485900	2370900
8. Kirkju- og kenslumál:			
a. Andlega stjettin	52100	469500	
b. Kenslumál	467800	865300	
		519900	1334800
9. Til vísinda, bókmenta og lista		187800	262200
10. Til verklegra fyrirtækja		442800	431700
11. Lögboðnar fyrirframgreiðslur o. fl.		3100	36000
12. Eftirlaun og styrktarfje		123200	229100
13. Óviss gjöld		20000	254600
14. Gjöld samkvæmt sjerstökum lögum, fjáráukalögum og þingsályktunum			1968500
	Samtals	4732200	11413600

Ef nú litið er á yfirlit þetta í heild og það borið saman við t. d. yfirlitið, sem jeg gaf í fyrra um árið 1920, þá kemur það fram, sem vænta mátti, að tekjurnar eru minni 1921. Þó finn jeg ekki ástæðu til að vera óánægður yfir tekjunum; þær verða að teljast furðanlegar. Hinu er aftur á móti mikil ástæða til að vera óánægður yfir, hversu há gjöldin eru, og jeg verð að telja, að sökin liggi þar mest hjá Alþingi sjálfa, og þarf ekki annað til að reka sig úr vitni um það en minna á meðferð þess á fjáráukalagafrv. á síðasta þingi, er gjöldin samkvæmt frv. voru aukin um sem næst 400000 kr. frá því, sem stjórnin áætlaði. Öll þessi upphæð hefir auðvitað komið á síðastliðið

ár, og það má, eins og jeg tók fram í síðasta þingi, telja litla nærgætni við ríkissjóð og landsmenn að bæta slíkri byrði á jafnerfitt ár, ekki síst þegar litið er til þess, að flestar þessar fjárveitingar gátu vel beðið og margar af þeim alóþarfar.

Um tollana er það að segja, að samantlagðir eru þeir hvort árið um sig nærri jafnháir, en útflutningsgjald er minna 1921 en 1920; munurinn er um 140000 kr. Stimpilgjaldið hefir lækkað um nálega $\frac{1}{2}$ miljón, vegna verðfalls á innlendum og útlendum vörum. Skipin hafa engar tekjur gefið, en 1920 borguðu þau 350000 kr. Reikningar þeirra eru ekki gerðir upp að fullu fyrir árið 1921, en víst, að þau hafa ekki unnið

fyrir sjer á árinu, og veldur því hinn gífurlegi halli á strandferðum „Sterlings“. Til þess að reyna að draga úr þeim halla yfirstandandi ár hefir fyrsta strandferðin verið feld niður, og attu að sparast við það 30—50 þús. kr.

Bankarnir hafa einnig gefið minni tekjur síðastliðið ár en 1920, vegna þess að þeir hafa lagt svo mikið af gróða sínum til hliðar til að standast áfallið eða væntanlegt tap á skuldum. Raunverulegar tekjur hafa 1921 orðið á 2. milj. kr. minni en 1920.

Um gjöldin er það að segja, að þau eru yfirleitt nokkru lægri en 1920. Hækkun er ekki svo að muni, nema á alþingiskostnaði og legukostnaði þurfamanna. Hinir liðirnir eru talsvert lægri, t. d. á síðasta liðnum, sem jeg las upp, munar um 900 þús. kr.

Í teknayfirlitinu hjer að framan taldi jeg afborgun frá Landsversluninni 1100000 kr. og enskt lán $1\frac{1}{2}$ milj. kr. En hvorugt þetta eru tekjur í eiginlegum skilningi. En þótt þessar fjárhæðir sjeu talðar til tekna, vantar samt um 200000 kr. til að tekjurnar nægi fyrir gjöldum. Þá vaknar sú spurning, hvort vjer höfum á árinu tapað sem svarar þessum uppháðum öllum eða samtals 2800000 kr. Svo illa hefir samt ekki tekist til, því að fyrst og fremst höfum vjer á árinu borgað í afborganir af skuldum um 1200000 kr. og vjer höfum eignast hús á Akureyri, Siglufirði, Reykjavík og Hafnarfirði, sem teljast mega að minsta kosti 100000 kr. virði. Í landhelgissjóð höfum vjer fengið um 300000 kr. á árinu og viðlagasjóður mun hafa grætt um 200000 kr. Ef þessar fjárhæðir allar eru dregnar frá áðurnefndum 2800000 kr., verður eftir 1 milj. kr., sem atti þá að vera tap á árinu 1921, og býst jeg við, að það láti nærri að öllu athuguðu.

Eins og sjest af hinu framansagða, verður ekki annað sagt en að landsbúskapurinn hafi gengið illa á undanfögnu ári, enda mun enginn hafa búist við honum góðum, og flest-

ar þjóðir munu hafa sömu sögunna að segja. Það hefir verið reynt af frænsta megni að draga úr gjöldunum, og vona jeg, að það sjáist af yfirlitinu, sem jeg las upp, sjerstaklega ef það er borið saman við gjöldin 1920. Skal jeg í þessu sambandi nefna t. d. 16. gr., því að útgjöldin þar eru undir áatlun. Hið sama er um vegabætur. Hinsvegar má ekki gleyma því, að á síðastliðnu ári hefir orðið margt að framkvæma, sem ekki var búist við, er fjárlögin voru samín, t. d. raforkuveitan til Hóldsveikrahælisins, Geðveikrahælisins og Vífilstaðahælisins, auk raforkutaugalagninga í fjölda opinberra húsa, og nemur þetta alt sjálfsagt 200000 kr., og ekki varð komist hjá þessu, ef hið opinbera átti að njóta hagnaðarins af raforkuveitunni, enda voru ljóstæki öll að verða ónóg eða ónýt á sjúkrahælunum. En 75000 kr. af þessum kostnaði verður endurgreitt, því að það er lánað Reykjavíkurbæ til þess að fá raforkuveitu að Laugarnesi og Kleppi. Ýmislegt fleira mætti tína til, en það yrði of langt mál, en áreiðanlegt er það, að reynt hefir verið að spara á þeim sviðum, sem því hefir orðið við komið.

Jeg tók það fram áður, að Landsverslunin hefir endurgreitt ríkissjóði rúmlega miljón af skuld sinni, og auk þess hefir verslunin greitt alt, sem þurft hefir til stofnunar tóbakseinkasölunni, svo að ríkissjóður hefir ekkert þurft að leggja fram til þessa. Skuld Landsverslunar er því mjög tekin að minka, en annars er þess að geta, að hún hefir ekki til þessa getað gert til fullnaðar reikning sinn fyrir árið sem leið, vegna þess, að hún hefir ekki fengið alla reikninga, sjerstaklega um erlend viðskifti.

Um fjárhag ríkissjóðs árin 1921, 1922 og 1923 skal jeg þá ekki fara fleiri orðum, en jeg tel mig neyddan til við þetta tækifæri að fara nokkrum orðum um hið enska lán, sem tekið var í nafni ríkissjóðs á síðastliðnu sumri, vegna þess að það mál hefir að mestu verið einhliða rætt í blöðum og

jeg tel Alþingi eiga kröfu á að vita, hvað rjett er í því efni.

Þegar auðið var að birta lántökuskilmála, sendi jeg öllum blöðunum hjer í bæn-um stuttorða skýrslu um lánskjörin, og þykist jeg vita, að sú skýrsla sje kunn öllum háttv. deildarmönnum, og hirði jeg því eigi að endurtaka hana hjer orði til orðs.

Eins og kunnugt er var lánið 500000 sterlingspund og afföll lánveitenda 15%, vextir 7% og lánstíminn 30 ár. Fyrsta afborgun á fram að fara 1. sept. 1923. Þetta eru aðalatriðin. Láni þessu hefir verið skift þannig, að ríkissjóður hefir tekið af því 1½ milj. kr., Landsbankinn hefir fengið ¼ af láninu og Íslandsbanki afganginn, gegn því, að hann greiði Landsbankanum 1 milj. kr. í Kaupmannahöfn af sínum hluta, og dregst sú upphæð frá inneign Landsbankans hjá Íslandsbanka hjer. Um skiftingu lánsins var ekkert ósamkomulag milli bankanna, en hinsvegar var Íslandsbanki óánægður með að þurfa að borga í dönskum krónum allmiklum hluta skuldar, sem hann taldi sjer ekki skylt að greiða annarsstaðar en hjer á landi. Með því að dregist hefir matið á hlutum Íslandsbanka, er ekki enn gert út um hlutakaup ríkissjóðs í bankanum, en til þeirra kaupa var enska lánið fyrst og fremst tekið. En bankinn hefir sett ríkissjóði fullnægjandi tryggingu fyrir því, sem hann hefir þegar fengið af láninu, svo að ekkert er að óttast, þótt ekki verði af kaupum á hlutum í bankanum. Hins vegar var það sjálfsagt, og í samræmi við vilja síðasta þings, að láta bankann fá fjeð eins fljótt og hægt væri, til þess að linaviðskiftakreppuna. Ríkissjóður gat ekki komist af án þess að taka það af láninu, sem jeg áður nefndi, því að hann var orðinn til muna skuldugur í Danmörku, vegna vaxtagreiðslu og afborgana þar. Landsbankinn óskaði einnig að fá hlutdeild í láninu, þar sem hann mundi þess eigi megnugur að fá lán til svo langs tíma á eindæmi sitt. Hinsvegar

varð eigi hjá því komist, þar sem lánið var tekið til hlutabryfakaupanna, að ætla Íslandsbanka þá fjárfúlgna, er ætla mátti, að nægileg væri til þessara kaupa.

Um lán þetta hefir töluvert verið rætt, og hafa sumir haldið því fram, að það hefði alls ekki átt að taka, vegna þess, hversu dýrt það sje, en aðrir, að það hefði átt að vera miklu stærra, jafnvel helmingi stærra en það var. Það raður nú af líkum, að það er ekki auðvelt fyrir stjórnina að gera aðiljum með svo ólíkar skoðanir til hæfis, og því síst að undra, þótt hún hafi orðið fyrir aðkasti út af þessu máli, þegar skoðanir eru svo sundurleitar. Hið rjetta liggur venjulega milli þess, sem lengst fer, og þess, sem skemst fer, og einmitt í þessum ólíku skoðunum virðist mjer felast nokkur sönnun þess, að stjórnin hafi farið hinn rjetta meðalveg.

Háttv. deild er það kunnugt, að á síðasta þingi var jeg ekki hvatamaður lántöku fyr en samþykkt var að kaupa hlutabryf í Íslandsbanka, enda var lántaka þá óhjákvæmileg. Að hærri lán var tekið en til þessara kaupa, var bæði af því, að Landsbankinn taldi sjer þörf á föstu láni og að ríkissjóði var, eins og áður er dregið á, ekki auðið að standa skil á afborgunum og vöxtum erlendra lána, vegna þess hversu Alþingi hefir undanfarin ár hlaðið miklum gjöldum á hann, þrátt fyrir aðvaranir núverandi og þáverandi stjórnar. Af þessu er það auðsætt, að ekki varð hjá því komist að taka lán, enda var það bein afleiðing af gerðum Alþingis og samkvæmt tilætlun þess. Um þetta verður ekki með rjettu deilt, en um hitt má jafnan deila, hvort lánið var of hátt eða of lágt, en einsog raður af líkum lít jeg svo á, að þar hafi hið rjetta meðalhóf verið notað. Að mínu áliti gat alls ekki verið um það að ræða að taka lán til greiðslu allra skulda landsmanna eða mests hluta þeirra, því að með því hefðum vjer örfað þjóðina til áfram-

haldandi eyðslu, þar sem hún hefði þá miklu minna orðið vör við, hversu hún var stödd. er engin tregða var á kaupum við útlönd. Sparnaður er líð eða, sem getur leitt oss út úr því ástandi, sem nú er, og mun jeg ef til vill víkja lítið eitt að því síðar.

En þá er að athuga lánskjörin, og þegar um þau er dæmt, verður að hafa í huga fjármálaástandið í heiminum yfirleitt. Þegar erfitt er um fje og vextir háir, getur enginn búist við kjörum, er þola samanburð við lánskjör góðu áranna. Ef þetta lán er með harðari kjörum en önnur lán, tekin um svipað leyti af áþekktum lántakanda, er ástæða til að vera óánægður, en annars ekki. Til þess að komast að raun um þetta, verður að bera þetta lán saman við önnur lán, sem tekin voru um svipað leyti. En áður en jeg fer út í það atriði, skal jeg geta þess, að stjórnin gerði mjög miklar tilraunir til þess að fá betri lánskjör, en það tókst ekki. Í þessum erindagerðum fór bæði sendiherra vor í Kaupmannahöfn og L. Kaaber bankastjóri Landsbankans til Lundúna, og þeir komust báðir að raun um, að lán með betri kjörum en þetta var ekki auðið að fá, og til sannindamerkis um, að reynt hafi verið að útvega lán annarsstaðar og til að sýna álit ensks fjármálamanns um lánskjörin, skal jeg, með leyfi hæstv. forseta, leyfa mjer að lesa upp þýðingu af brjefi frá Kjær, bankastjóra við British & North European Bank í Lundúnum, dags. 23. ágúst f. á.

Brjefið er þannig:

„London 23. ág. 1921.

Herra konsúll Kaaber,
Hôtel Cecil, London.

Um leið og jeg staðfesti símskeytaskifti okkar, vil jeg bæta því við, að jeg hefi átt í samningum við marga aðalbankana og fjármálafjelög hjer, sem vjer höfum gott samband við, meðal annara

Lloyds Bank Ltd,

Imperial & Foreign Corporation Ltd,
British, Foreign & Colonial Corporation,
Lazard Bros,
Seligan Bros,

og reynt að stofna fjelag til að taka að sjer lán hins íslenska ríkis, en atíð kom það í ljós, að hjer í London þektu menn lítið til ástandsins á Íslandi, sjerstaklega vegna þess, að Ísland hefir ekki áður tekið lán í Englandi.

Með því að jeg nú hefi fengið að vita, að til mála hefir komið að taka lán þetta í Skotlandi með aðstoð hins nafnkunna firma Helbert, Wagg & Co. Ltd., þannig, að Ísland fái 84 af hundraði hverju með 7% vöxtum til 30 ára og uppsegjanlegt eftir 13 ár, hlýt jeg í samráði við bestu sjerfræðinga okkar að ráða yður til að taka þessum skilmálum, með tilliti til hinna erfiðu ástæðna, sem nú eru alstaðar, og að athuguðum öllum kringumstæðum.

Þess má geta, að Noregur fekk aðeins 83 af hundraði af 6% láni, er hann tók hjer nýlega, og þó hefir það land atíð verið meðal þeirra lántakenda hjer, sem best kjör hafa fengið.

Eigi má heldur gleyma því, að ef íslenska lánið ætti að bjóða út opinberlega, yrði útboðið vegna hins mikla kostnaðar, sem því er samfara, til stimpilgjalds o. fl., að hljóða um ca. 90 af hundraði, og með 7% vöxtum þolir slíkt lán samanburð við lán, sem hin best stæðu ensku fjelög hafa tekið nú í seinni tíð, og þess vegna er það sannfæring mín, að Ísland eigi að taka því tilboði, sem það nú hefir, einkum þar sem það er mikilsvert fyrir Ísland að ráða sem fyrst nokkra bót á hinum erfiðu viðskiftum við önnur lönd.

A. Kjær“.

Frumrit þessa brjefs er til sýnis þeim háttvirtu deildarmönnum, er kynnu að óska að sjá það, en jeg ábyrgist, að þýðingin sje rjett.

Jeg vænti þess, að meira tillit verði tekið til álits þess, sem felst í brjefi þessu, en til órókstuddra sleggjudóma þeirra manna, sem ekki þekkja til þessara hluta. Jeg get ekki krafist þess, að almenningur og háttv. deild geti í öllum atriðum myndað sjer rókstudda skoðun um þetta mál, en finst stjórnin eiga sanngirniskröfu á því, að hv. deild og almenningur taki meira tillit til, hvað algerlega óvilhallir, ástandinu kunnir fjármálamenn álíta um þetta efni, heldur en ókunnugir, pólitískir mótstöðumenn, sem telja það æðstu skyldu sína að lasta alt, sem stjórnin gerir. Þess má og geta, að þegar sá bankastjóri Landsbankans, sem jeg nefndi áður, fór til Englands, áleit hann, að auðið mundi að fá betra lán þar en þetta, og taldi hæpið að taka það; en er hann hafði rannsakað horfurnar á staðnum, áleit hann rjett að taka lánið, og sama var álit sendiherra vors í Kaupmannahöfn.

Mörgum þykja afföllin af láninu mikil, en um það atriði er óhætt að fullyrða, að við þeim var ekki að búast minni. Engiendingar vita vel, hvers virði sterlingspundið er. Þeir vissu, að það stóð, þá er lánið var tekið, hjer um bil 4 kr. hærra hvert pund en á venjulegum tíma, ef miðað er við danska krónu. Þeir ganga enn fremur út frá, að mestur hluti láns til langs tíma, eins og þetta, verði ekki endurgreiddur, fyr en nokkurnveginn jafnvægi er komið á gengið. Og þeir eru miklu meiri fjesýslumenn en svo, að þeir láti lántakendur stinga þeim gróða í vasa sinn. Þeir segja beinlínis við lántakendurna: „Þjer fáíð t. d. 22 kr. fyrir hvert sterlingspund, en þegar þjer borgið pundið aftur, eru allar líkur á, að þjer þurfið ekki að láta nema 18—19 kr. fyrir hvert þeirra. Þessi mismunur er okkar eign, því að hið háa gengi er á okkar peningum, en ekki ykkar; þjer ráðið hvort þjer gangið að eða frá. Okkar fje komum við altaf út fyrir þetta verð“. Við þetta verða allir lántakendur að sætta sig, ef þeir hafa aðra

mynt en Engiendingar. Þetta sýnir meðal annars brjef það, sem jeg las upp áðan. Það sýnir, að Norðmenn urðu í fyrra að sæta verri kjörum en vjer í þessu efni, og þó eru þeir ekki ókunnugir á peningamarkaðinum enska, eins og vjer. Ef vjer nú athugum, hvaða verð hefir verið hjer undanfarið á sterlingspundum, sjest, að það er ekki lítil fjárhæð í íslenskum krónum, sem fengist hefir fyrir þessi 425000 sterlingspund, sem útborguð voru. Sterlingspundið hefir verið selt hjer á 26—28 kr., og ef miðað er við lægstu töluna, 26 kr., jafngilda þessi pund 11050000 kr. íslenskum. Nú eru allar líkur á því, ef vjer förum hyggilega að í fjármálum vorum og kappkostum framvegis að versla skuldlaust eða skuldlítið við önnur lönd, eins og hver hygginn bóndi kappkostar í verslun sinni við kaupfjelað sitt eða kaupmann, að vjer þurfum ekki að borga nema 18—20 kr. fyrir hvert pund. Þegar vjer endurgreiðum lánið, því að það er til svo langs tíma, að óhugsandi verður að teljast, að gengisbreytingarnar verði eigi löngu áður en lánið er alt borgað horfnar eða orðnar hverfandi litlar. En ef gengið er út frá, að vjer verðum að meðaltali að endurgreiða hvert pund með 20 kr., þurfum vjer að borga 10 milj. kr., og þá borgum vjer rúmlega 1 milj. kr. minna en vjer fengum. Með öðrum orðum, afföllineru horfin. og þó laglegur skildingur umfram. Svona er líklegt að fari, þótt ekkert verði um það fullt.

Nú kynni einhver að segja, að það sje ekki rjett að reikna sterlingspundið eins hátt og hjer er gert, vegna þess, að miklu af láninu hafi verið breytt í danskar kr., og þá hafi ekki fengist meira en 21—22 kr. fyrir hvert sterlingspund. En við þessu er því að svara, að ef vjer hefðum ekki tekið lán þetta og notað hluta af því til að greiða skuldir í Danmörku, hefðum vjer orðið að nota til þessara skuldalúkninga ensk pund, ef greiðsla hefði annars verið möguleg, því

að andvirði fyrir langmestan hluta hinna útflyttu vara er greitt í enskri mynt, og danskar krónur hefir ekki verið hægt að fá lengi, því að það, sem oss hefir áskotnast þar, hefir alt farið í skuldir eða fyrir vörur. En þessi ensku pund til skuldalúknunga hefðum vjer orðið að kaupa á minst 26 kr. sterlingspundið. Jeg tek sem dæmi ríkissjóðinn. Hann þarf að borga í Danmörku um miljón á ári í vexti og afborganir. Þessa miljón hefir hann síðastliðið ár borgað af enska láninu. En hefði lánið ekki verið tekið og hann hefði keypt sterlingspund til að greiða þessa upphæð, hefði hann orðið að gefa minst 26 kr. fyrir pundið. Þetta er nægilegt til að sýna, að sterlingspundið hefir verið oss í raun og veru meira virði en hið danska gengi þess segir til, vegna þess að danskar krónur var ekki unt að fá. Um þann hluta lánsins, sem notaður hefir verið í Englandi, er auðsatt, að vjer höfum haft allmikið meira fyrir hvert sterlingspund en hið danska gengi þess. því að hvort sem bankarnir hafa notað þennan hluta til skuldalúkningar fyrir sjálfa sig eða til að selja þessi sterlingspund einstaklingum, verður að telja þau í því verði, sem þau hafa verið seld í íslenskum krónum.

Með því, sem jeg hjerhefi tekið fram, þykist jeg hafa sýnt fram á það með rökum, að allar líkur eru á því, að vjer þurfum ekki að borga eins margar íslenskar krónur til að endurborga lán þetta og vjer höfum fengið fyrir það, og að afföllin hverfi á þann hátt og nokkur gróði verði aukreitis, sem hafa mætti upp í vaxtagreiðslur. Annars er rjett að taka það fram hjer, að það er ekki nýtt í sögu okkar, að vjer verðum að borga afföll á láni. Vjer tókum lán í Danmörku árið 1919, að upphæð 4½ milj. kr., og urðum að borga í afföll á því og stimpilgjald 450000 kr., og svarar það til hjer um bil 1 milj. kr. affalla á hinu enska láni, þótt ekkert tillit sje tekið til þess, að enska lánið er til 30 ára, en danska lánið

til 20 ára. Og þessi afföll á danska láninu getum við alls ekki búist við að vinna upp í gengismun, og megum þakka fyrir, ef þau vaxa ekki vegna þess, að okkar króna verði lægri en hin danska. Yfirleitt verð jeg að segja það, að jeg bíð alveg rólegur sögunnar dóma um það, hvort þessara tveggja lána verði hagstæðara fyrir oss, hvort sem mjer verður það auðið eða ekki að sýna það með komandi tíma landsreikningum.

Töluvert hefir einnig verið um það rætt, að hægt hefði verið að spara 7% af afföllunum, með því að hafa enga milliliði við lántökuna. En þetta stafar af ókunnugleik þeirra, sem þessu halda fram, og er bygt á því, að firmu þau, er söfnuðu loforðum um þátttöku í láninu, buðu það ekki út opinberlega, heldur söfnuðu áskriftum án þess, og lögðu með því á sig miklu meiri vinnu og fyrirhöfn en ef opinbert útboð hefði verið. En þessi firmu settu það aftur á móti upp fyrir þessa fyrirhöfn, að þau fengju í sinn vasa það, sem opinbert útboð kostaði, og það mundi að öllu meðtöldu hafa orðið sem næst þessum mismun, því að í Englandi er lagður skattur á slíka lánsfjársöfnun, ef hún er gerð með opinberu útboði. Og jeg fa ekki betur sjeð en að oss megi á sama standa, hvort þetta fje hefir farið í enska ríkissjóðinn og annan kostnað eða til firma þeirra, er lánið útveguðu. Vjer erum jafnríkir eða jafnfátækir fyrir það. En svo er annað atriði, sem veldur því, að sjálfsagt var að fara þannig að sem gert var, og það er það, að vjer gátum ekki, þar sem vjer erum alveg óþektir á enska lánsmarkaðinum, vitað, hvort vjer fengjum lán með opinberu útboði þar, og hefði nú svo farið, að ekkert eða lítið sem ekkert hefði fengist á þann hátt, hefði það gerspilt lánstrausti okkar. Hver og einn hlýtur að skilja, að það var miklu hyggilegra að fela þetta firmum, sem njóta trausts í Englandi, en tefla á tvísýnu um hitt, þar sem annaðhvort ekkert eða sára-

lítið tap var um að ræða. Brjefið frá enska bankastjóranum, sem jeg las upp áðan, sýnir, að jeg fer hjer með rjett mál, og þykist jeg ekki þurfa frekari vitna við. Alt tal um fjeð til milliliðanna er því á misskilningi byggt. Hefði þetta fje ekki farið til firmanna, sem útveguðu lánið, hefði það farið í okkar útlendu lán í Danmörku, en vjer hefðum aldrei notið góðs af því.

Jeg hefi ekki orðið annars var en að ánægja væri yfir lánstímanum, og jeg sje því ekki ástæðu til að ræða um það atriði. Aðeins vil jeg benda á, að eftir því, sem lánstíminn er lengri, eftir því gætir affallanna minna. Geta má og þess, að Danir tóku fyrir hjer um bil 2 mánuðum 30 milj. dollara lán með svipuðum afföllum og vjer hið enska lán, en þar sem danska lánið er til 20 ára, eru afföllin í raun og veru sem næst þriðjungu hærri.

En þá eru vextirnir af láninu. Jeg játa það, að þeir eru háir, en jafnframt fullvissa jeg um það, að ómögulegt var, þrátt fyrir margar tilraunir, að fá þá setta niður. Og ýms ríki hafa orðið að setta sig við jafnháa og jafnvel hærri vöxtu. Indland, hið auðuga, frjósama land með undir 300 milj. íbúa, þurfti að ganga að sömu vaxtakjörum og vjer um svipað leyti, ogerþó undir stjórn Englendinga sjálfra, og hið áður upplesna brjef bankastjórans enska sýnir, að úrvalstjelög ensk hafa orðið að seta svipuðum kjörum og vjer. Og jeg leyfi mjer að segja, að vjer gátum alls ekki vonast eftir betri kjörum en auðug ensk fjelög, sjerstaklega vegna þess, að enski peningaheimurinn þekkir oss svo lítið. Allir geta sagt sjer sjálfir, sem sanngirni vilja beita, að það er alt annað að koma sem lánbeiðandi til lánveitanda, er þekkir beiðandann og veit að hann er skilsamur, eða koma óþektur í þeim efnum á erfiðustu tímum. Hingað til höfum vjer ætíð tekið okkar útlendu lán í Danmörku, en líklega skilja

Alþt, 1922. B. (34. löggjafarþing).

flestir það, að það er ekki heppilegt að rígbinda sig í þeim viðskiftum við sama staðinn. Með þessu er ísinn brotinn og jeg er sannfærður um, að það er oss beinlínis og óbeinlínis mikill hagur að hafa komist að á enskum markaði.

Því hefir verið haldið fram, að tolltekjur vorar sjeu veðsettar fyrir láninu, en það er ekki rjett. Veðsetning er engin, en hitt er rjett, að meðan lán þetta er ógreitt er því lofað, að þær verði ekki veðsettar neinum, og þar sem engum mun hafa dottið í hug að gera slíkt, sjest ekki, að nein hætta sje þessu loforði samfara. Vjer höfum aðeins lofað að gera ekki það, sem vjer áður vorum staðráðnir í að gera aldrei.

Sá hluti lánsins, sem gengið hefir til bankanna (og eins og jeg tók fram, er það langmestur hluti þess), er þeim afhentur með þeim skilmálum, að þeir eiga eftir þeim hlutföllum, sem þeir hafa tekið það, að endurgreiða það ríkissjóði að kostnaðarlausu. Ríkissjóður þarf því eigi að borga nema vexti og afborganir af 1½ miljón kr., nema bankarnir geti eigi staðið í skilum, sem engin hætta virðist á.

Að síðustu vil jeg fara nokkrum orðum um fjárhagsástand vort yfirleitt, með sjerstöku tilliti til viðskiftanna við útlönd. Um þetta atriði er það öllum kunnugt, að skuldir við önnur lönd eru orðnar miklar, og af þessu hefir leitt fall á okkar peningum. Hagstofunni hefir verið falið að safna skýrslum hjer að lútandi, miðuðum við síðastliðin áramót, en ennþá eru þessar skýrslur ekki fullgerðar nje allar upplýsingar fengnar, og þess vegna get jeg ekki stuðst við þær beinlínis í þeim atriðum, sem jeg drep á hjer á eftir, en jeg er þess fullviss, að síðar á þessu þingi verður hægt að láta háttv. þm. þessar skýrslur í tje. Jeg geri ráð fyrir, að í báðum deildum verði kosin sjerstök nefnd, viðskiftanefnd, til að fjalla um viðskiftamálin yfirleitt, því að ekkert

mál, sem nú er á döfinni, er jafnmikilsvert sem það. Og með hliðsjón af skýrslum hagstofunnar verða þær nefndir að gera tillögur sínar. En þótt skýrslur þessar sjeu enn ófullgerðar, þykist jeg geta fullyrt það, að erlendar skuldir eru svo miklar, að vjer verðum að taka alvarlega í taumana, til þess að komast á rjettan kjöl aftur, og því virðist rjett að reyna að gera sjer grein fyrir, hver úrræði beri að taka í þessu efni.

Skuldir við útlönd safnast fyrir þá sök einkum, að meira er keypt af erlendum varningi en selt þangað. Með öðrum orðum, skuldirnar safnast vegna þess, að verðhæð hins innflutta erlenda er meiri en hins útflutta innlenda, eða með enn öðrum orðum, vjer tökum meira út erlendis en vjer leggjum inn. En hvað er þá til ráðs fyrir þann, sem er kominn í skuldir fyrir þessa sök? Jeg sje ekki að honum standi nema 3 leiðir opnar, ef hann hefir ekki fje til að greiða skuldina þegar í stað og hún getur ekki staðið afborgunarlaus. Hann getur í fyrsta lagi tekið lán til þess að greiða hana. Hann getur í öðru lagi lagt meira inn. Hann getur í þriðja lagi tekið minna út. Lánsleiðin er ekki bót til langframa, því að skuldin þarf að greiðast, þótt síðar sje, og það með vöxtum. Hinar leiðin er því affarasælli, ef færar eru, því að þær bæta úr til langframa.

Þannig er þetta um einstaka menn, og alveg hið sama er um þjóðirnar, nema þar er miklu meira í húfi. Ef þetta er heimfært upp á vora þjóð, er því aðeins um það tvent að velja til varanlegrar frambúðar, að auka framleiðsluna eða draga úr erlendum kaupum, draga úr innflutningnum, eða þetta hvorttveggja saman. Aukning framleiðslunnar væri vitaskuld skemtilegasta lausnin, og að sjálfsögðu ber að leggja áherslu á hana. En framleiðslan getur naumast aukist í stórum stíl á skömmum tíma, og getur því ekki í skjótri svipan komið oss að haldi til verulegra bóta á því

ástandi, sem nú er. Það, sem raður skjótast, best og áreiðanlegast úr, er að draga úr erlendu kaupunum, að spara. Þetta hefir mjer verið ljóst síðan 1920, er jeg bar fram hjer á þingi frumvarp um takmörkun innflutnings, frumvarp, sem þá var samþykkt með miklum meiri hluta. En síðasta Alþingi dró mjög úr framkvæmd þessara laga, og það var ilt. Það hefði átt að herða á innflutningshöftunum, en ekki lina á þeim. Og jeg fæ ekki betur sjeð en þetta þing verði að taka föstum tökum á þessu máli og draga stórkostlega úr innflutningnum. Ált annað virðist mjer vera skottulækning á því ástandi, sem nú er. Að taka ný lán virðist mjer vera nokkurnveginn sama og að gefa sjúkum manni morfín, í stað þess að skera burtu meinsemdina, og meinsemdin er erlendu skuldirnar, og að skera þær burtu er að borga þær. Það svíður í bili að skera meinið, að spara, en það er varanleg bót, ef rjett er á haldið. Morfínið, lántökurnar, eigum vjer ekki að nota nema meðan verið er að sækja lækinn, og þá er það gagnlegt. En vjer höfum lækinn við hendina. Læknirinn er sparnaðurinn. Hví ekki að nota hann nú þegar?

Síðan á síðasta þingi hefir og það komið fyrir, sem gerir enn nauðsynlegra en áður að spara erlend kaup, og það er hið raunverulega gengisfall hinnar íslensku krónu. Það er fram komið vegna þess, að útlendir menn áttu hjer inni fje, sem þeir gátu ekki fengið, og buðu því öðrum erlendis til kaups inneign sína með afföllum, og þegar þetta fór að verða algengt, sáu bankarnir sjer ekki fært að selja erlendan gjaldeyri, þótt til væri, fyrir íslenska peninga, nema með gengismun. Bankarnir litu sem sje þannig á, að af því að þeir gátu ekki fullnægt eftirspurninni eftir útlendum gjaldeyri, væri ekki annar kostur fyrir hendi en að heimta gengismun á honum, því annars græddu þeir, sem fengju gjaldeyri hjá þeim, í hlutfalli við þá, sem keyptu hann

annarsstaðar, en slíkt hefði óheppileg áhrif á viðskiftalífið. Auk þess álitu þeir, að gengismunurinn mundi koma fyr eða síðar, og þá mundu þeir tapa, er þeir þyrftu að greiða skuldir sínar erlendis, skuldir, sem stofnaðar væru fyrir erlendan gjaldeyri. Stjórnin hefir ekki viljað viðurkenna opinbera gengisskráning, þótt báðir bankarnir hafi óskað þess, en þó ekki sjeð sjer annað fært en að láta hlutlaust, þótt þeir seldu sterlingspund með hærri gengi en ef miðað er við danska kr. Og nú verður Alþingi að skera úr því, hvort viðurkenna skuli gengismuninn opinberlega eða ekki.

En hvort sem gengismunurinn verður viðurkendur opinberlega eða ekki, þá er það víst, að fyrst um sinn verður reiknað með honum í viðskiftalífinu, og þar hefir hann stórkostleg áhrif. Hann gerir allar aðfluttar vörur dýrari, sennilega nokkru meiru en gengismuninum nemur, og heldur með því dýrtíðinni í landinu. Ef afurðir vorar eru seldar fyrir erlenda peninga, vinst sjálfsagt nokkuð upp af þessum halla aftur, en þess verður og að gæta, að einmitt vegna gengismunarins þurfa afurðirnar að seljast hærri verði en ella mundi, því að framleiðslan verður hans vegna dýrari. Það er því engum efa undirorpið, að gengismunurinn er böl, enda er víst í raun og veru ekki deilt um það, heldur um það, hvort við verðum að setta oss við þetta böl og viðurkenna það eða ekki. Jeg held, að við getum ekki losnað við hinn raunverulega gengismun að fullu og öllu fyr en fjármálum vorum er þannig komið gagnvart öðrum löndum, að bæði þær skuldir, sem ekki eru sammingsbundnar, eru greiddar að fullu og að útfluttar vörur sjeu þeim mun meiri að verðmæti en innfluttar, sem nemur vöxtum og afborgunum af sammingsbundnum erlendum skuldum. Og í þessu sambandi verður að muna það, að eftir því, sem sammings-

bundnu skuldirnar eru hærri, kemur þessi jöfnudur síðar. Því að eftir því þarf meira til vaxta- og afborganagreiðslu á ári hverju. Einmitt af þessari ástæðu eru erlendu skuldirnar hættulegar, og ef ekki er athugað í tíma, getur svo farið, að þær gleypi verulegan hluta framleiðslunnar, jafnvel meiri hlutann, og þá munu allir sjá hvert stefnir.

Af þessu vona jeg að það sjáist, að besta ráðið til að koma gengismálinu í lag er minkun innflutnings. Jeg er sannfærður um, að vjer getum, án þess að mjög tilfinnanlegt sje, sparað 6—8 milj. kr. á ári nú fyrst um sinn, og ef til vill þarf þess ekki nema 2 ár, ef til vill 3. Og það er áreiðanlega betra að taka nærri sjer í fá ár en eiga á hættu skuldabasl og alt annað, sem því er samfara, um ófyrirsjáanlegan tíma. Jeg ber virðingu fyrir þeim manni, sem neitar sjer um ýms þægindi nokkurn tíma, til þess að geta losnað úr skuldunum, en jeg á erfitt með að líta þann mann rjettu auga, sem jeg veit, að er skuldum hlaðinn, en hefir ekki menningu í sjer til að gera alvarlega gangskör að því að losna undan byrðinni, heldur stendur undir henni fyrirhyggju- og aðgerðarlaus, uns hún sligar hann.

Skemtilegast og eðlilegast væri, að nægileg minkun innflutningsins kæmi af frjálsum eða óafvitandi samtökum landsmanna um sparnað, og jeg veit með vissu, að töluvert sterk alda gengur nú um landið í þá átt. Þetta sjest meðal annars á því, hversu mikið innflutningur hefir minkað á síðastliðnu ári, þótt til þeirrar minkunar liggi einnig aðrar ástæður. En þetta er ekki einhlítt. Því að í hverju þjóðfjelagi eru jafnan nokkrir, sem eru með öllu andvaralausir í þessum efnum, og aðrir, sem telja sig hafa ráð á að neita sjer ekki um neitt, athugandi ekki það, að hver eyrir, sem fleygt er út fyrir erlendan óþarfa, er korn í skuldamælirinn. Og báða þessa flokka manna verður

að neyða til að fylgjast með í sparnaðarhreyfingunni, og jeg sje ekki, að það verði gert á annan hátt en með lögboðnum innflutningshöftum. Jeg veit vel, að þau verða víða óvinsæl og koma hart niður á ýmsum, en um það tjáir ekki að fást.

Jeg hefi töluvert um það hugsað, hvernig haga ætti höftum þessum, og get hvenær sem er komið með ákveðnar tillögur um það, ef krafist verður og þurfa þykir. Annars skal jeg taka það fram hér, að jeg vildi á síðastliðnu hausti herða allverulega áinnflutningshöftunum, en fjekk það ekki í gegn í stjórninni, með því að samverkamenn mínir þar töldu það fara í bága við gerðir síðasta þings.

En í sambandi við þetta er þess að geta, að það er efamál, eins og nú er komið, hvort innfl.höftin ein geta ráðið bót á ástandinu, sem er í peningamálunum. Allir vita, að hér er að rísa upp ný stjett manna, er hafa það starf með höndum að skifta á íslenskum og útlendum gjaldeyri, og afleiðingin af þessu er þegar orðin sú, að peningaverslunin fer að allmiklu leyti utan við bankanna, vegna þess að þeir vilja ekki sjá sjerekki fært að fylgjast með í kapphlaupinu um erlenda gjaldeyrinn. En þetta er hættulegt fyrir alla. Allir hljóta að sjá, að það er ógerningur fyrir bankana að stofna skuldir erlendis til hjálpar atvinnuvegunum, ef þeir eiga á hættu að fá ekki greiðslu erlendis fyrir afurðirnar, því að þá getur svo farið, að þeir standi með tvær hendur tómar, er greiðsludagur kemur. Það verður því að finna ráð til að veita erlenda gjaldeyrinum í gamla farveginn, gegnum bankana. Stórmikið í þessa átt mundu innflutningshöftin vinna, vegna þess að þau draga úr eftirspurn eftir erlendum gjaldeyri, og þar með úr háu boðunum í hann, sem venjulegast munu koma frá þeim, sem flytja inn miður þarfan varning, því að sá varningur þolir mesta álagning.

Jeg er orðinn nokkuð langorður og sje

mjer því ekki fært í þetta skifti að fara lengra út í þetta efni. Þótt margt sje enn ósagt um það, en sennilegt er, að tækifæri verði til síðar að víkja nánar að þessum efnum, og þá áskil jeg mjer að skýra betur, hvað fyrir mjer vakir.

Þegar þeir, sem nú óska að taka til máls, hafa lokið erindum sínum, legg jeg til, að frv. þessu verði vísað til fjárveitinganefndar og þessari umræðu frestað. Jeg hygg, að það muni ekki geta talist brot á þingsköpunum, þótt fjárveitinganefnd fjalli einnig um tekjubálkin, og jeg erekki í efa um, að það er heppilegra en að skifta frv. milli tveggja nefnda, eins og gert hefir verið á undanförunum þingum.

ATKVGR.

Frv. vísað til fjárveitinganefndar (sjá A. bls. 658) með 19 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 27. fundi í Nd., mánudaginn 20. mars, var fram haldið 1. umr. um frv. (A. 1, 117, 122, 126, n. 127).

Frsm. (Bjarni Jónsson): Fyrir hönd nefndarinnar vil jeg lýsa yfir því, að hún ætlar sjer ekki að ræða frv. við þessa umr. Það hefir verið síður að nota þessa umr. til eldhúsverka, og vill nefndin ekki bregða þeim vana. Þó að hún ætli sjer ekki að inna þau verk af hendi. Sú stjórn, sem með völdin hefir farið undanfarið, er nú nýskilin við, og vill nefndin aðhyllast regluna: nil de mortuis nisi bene. En nýja stjórnin er svo ung, að henni hefir ekki unnist tími til glappaskota, og sje jeg því ekki ástæðu til að víta hana að óþörfu. Fyrir nefndarinnar hönd hefi jeg því ekkert að segja við þessa umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 29. fundi í Nd., miðvikudaginn 22. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 1, n. 127, 117, 122, 126, 131).

Frsm. (Bjarni Jónsson): Það stendur svo á, að frsm. að fyrri hl. fjárlaganna (M. P.) er veikur og getur ekki komið, svo jeg hefi tekið að mjer að segja nokkur orð um þennan kafla.

Áður en jeg byrja að ræða hinar einstöku greinar frv., skal jeg segja nokkur orð um hag landsins alment. Því hefir verið óspart haldið fram, að voði sje fyrir dyr-um hvað snertir fjárhag landsins, og mun jeg segja nokkur orð því til skýringar, þegar svo mjög er þeyttur lómslúðurinn.

Jeg hefi nú með póstinum fengið brjef og skilríki fyrir því, að útlendir fjármálamenn hafa reiknað út hag landsins og komist að þeirri niðurstöðu, að hann sje alls ekki svo bágborinn og að engin ástæða sje að tala um, að nokkur voði sje á ferðum. Þegar dregnar eru frá umsaundar skuldir landssjóðs, nema skuldir landsins rúmunum 16 miljónum króna. Hafa þær minkað um 12 miljónir á síðasta ári, þrátt fyrir illa sölu og margt andstreymi. Í þessum skuldum eru taldar allar verslunar- og banka-skuldir. (Í þeim tólf miljónum, sem jeg nefndi, mun vera talinn Íslandsbankahlutur úr láni landsins, en þær eru aftur taldar í 16 miljónunum). — Nú stendur alt í blóma: fiskurinn veður uppi og útlitið er hið besta, bæði til lands og sjávar. Jeg hygg því ekki, að það sje ofsagt, að allar líkur sjeu til, að allar skuldirnar, sem eftir eru, verði borgaðar upp á þessu ári og við verðum í byrjun næsta árs langt komnir að gleyma því, að fjárkreppan hafi verið til. En þótt mönnum þyki þetta nokkuð mikið bjartsýni, getur samt engum fundist gapalega áætlað, að helmingurinn af skuldunum verði borgaður í árslok, og þá ættu ekki að vera nein tormerki á að semja um borgun á afganginum, svo að það sýnist lítil á-

stæða til að þeyta lómslúðurinn dag og nótt út af þessu.

Þetta skal jeg látið sagt um hag landsins alment, og gæti jeg fært frekari sönnur á mál mitt, ef þurfa þætti, en jeg býst við, að aðrir háttv. þm. fái innan skamms þær frjettir, sem jeg hefi þegar fengið um þetta efni.

Jeg mun þá fyrst taka til meðferðar frv. stjórnarinnar og bera það saman við fjárlögin í fyrra, og síðan gera grein fyrir afstöðu nefndarinnar. Jeg hefi tekið hjer saman nokkrar tölur í frv. stjórnarinnar, sem beint sýna, að þær stafa af dýrtíðarlækkuninni. Til þess telst í 9. gr. kr. 50000, í 10. gr. kr. 28320, í 11. gr. kr. 72400, í 12. gr. kr. 191536 og í 13. gr. kr. 129410, eða samtals kr. 471666. Aðrar lækkanir á 9.—13. gr., sem ekki geta talist til dýrtíðarlækkunar, nema kr. 245300, en þar á móti kemur hækkun á 7. gr., sem nemur kr. 79843, svo lækkunin alls í þessum kafla verður kr. 637123.

Á síðari kaflanum nemur dýrtíðarlækkunin á 14. gr. kr. 358530, 15. gr. kr. 53870, 16. gr. kr. 134460 og 18. gr. kr. 28887, eða alls kr. 575747. En samtals nemur öll lækkunin á þessum kafla kr. 696456.

Dýrtíðarlækkunin á báðum köflunum nemur því kr. 1047413, en aðrar lækkanir kr. 286346, svo lækkunin verður alls kr. 1333759.

Af þessu geta menn sjeð, að þótt stjórnin hafi viljað spara, hefir henni samt ekki tekist að verða sparsamari en fjárveitinga-nefnd í fyrra.

Hjer skal jeg til samanburðar skýra frá atgerðum nefndarinnar. Lækkanir hennar nema kr. 486880, en hækkanir kr. 112100, svo lækkunin verður samtals um kr. 375000. Dragi maður frá hallann, sem var á fjárlagafrumvarpi stjórnarinnar, kemur út kr. 177200 sem hreinn ágóði fyrir landssjóðinn. Þar við bætast kr. 20000, sem gleymst höfðu, svo nefndin skilur þá við frv. með

jafnmiklum ágóða og hallinn var á stjórnarfrv.

Nefndin hefir lagt ríka áherslu á að skila frv. hallalaus; en jeg skal taka fram frá mínu eigin brjósti, að mjer finst hún hafi gengið helst til langt í því efni. Jeg vil að vísu sem frsm. ekki ásaka nefndina, heldur aðeins skýra frá gerðum hennar og að jeg var henni í ýmsum atriðum ósammála.

Þá kem jeg að tekjukaflanum.

Nefndin hefir lagt til, að erfðafjárskatturinn verði hækkaður um 25 þús. kr., og hefir hún fyrir sjer í því efni síðustu skýrslu fráfarinnar stjórnar. Þar sem skatturinn hefir reynst 70000 kr. Aftur á móti þótti nefndinni tóbakstollurinn of ríflega áætlaður, af því að á síðasta ári hefir hann ekki reynst meiri en 400000 kr., og hefir því lagt til, að hann yrði færður niður um 100000 kr. Sama er að segja um vörutollinn. Nefndin býst við, að þjóðin muni verða sparsamari nú en á undanfögnu ári, og því flytja minna inn; hefir hún því lagt til, að liðurinn yrði lækkaður um 200000 kr. Aftur á móti sjer nefndin enga ástæðu til, að pósttekjurnar verði minni nú en á síðasta ári, og leggur því til, að sá liður verði hækkaður um 100000 kr. Sama er að segja um símatekjurnar, og hefir nefndin hækkað þann lið um 75000 kr.

Tekjuliðirnir lækka þá alls um 100000 kr.

Áætlunin er ákaflega varleg og má búast við miklum mun meiri tekjum, einkum ef — eins og nú er útlit fyrir — verður góðæri.

Um 7. lið 2. gr. skal jeg geta þess, að þar eru áætlaðar 600000 kr. tekjur af útflutningsgjaldi. En þar að lútandi lög munu falla úr gildi í árslok, nema samþykkt verði að framlengja þau. Það liggur fyrir frv., er fer í þá átt, og er því ekki auðið að segja neitt um þennan lið fyr en sjeð er, hvaða byr það frv. fær í háttv. deild.

Jeg má segja, að ekki eru fleiri atriði í tekjukaflanum, sem nauðsyn er að fara

orðum um. Býst jeg ekki við miklum umræðum um hann, enda er áætlunin varleg frá hendi stjórnarinnar, og ekki síður frá nefndarinnar hendi.

Skal jeg svo ekki fara fleiri orðum um þetta að sinni.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Jeg get fyrir mitt leyti tekið undir með háttv. frsm. (B. J.) viðvíkjandi brtt. við tekjulíðina. Þær eru, eins og hann tók fram, í samræmi við reynslu síðasta árs. Það er mäske óvissast að gera ráð fyrir auknum símatekjum, en þó er áætlunin lægri en raun varð á síðasta ár.

Af þeim liðum, sem ekki hafa verið gerðar brtt. við, er óvissastur 2. liður í 2. gr., um tekju- og eignarskatt. Það er nýr skattur, sem ekki hefir reynslu við að styðjast, og sjálf skattalagningin er svo stutt á veg komin, að þar er við engin gögn að styðjast, aðeins getur maður gert sjer hugmynd um árangurinn, en eftir því útliti virðist ekki óvarlega farið.

Annað, sem jeg vildi athuga við tekjuskattinn, er, að mikill munur er á milli þess, sem á er lagt, og þeirrar upphæðar, sem að lokum greiðist í ríkissjóð, einkum þegar mikill áramunur er hvað afkomuna snertir. Þó ekki sje slíku til að dreifa, mun allajafnan mega reikna með 20% afföllum, og þyrfti þá hinn niðurjafnaði skattur að nema um 1 miljón.

Annars get jeg tekið undir með háttv. frsm. (B. J.), að það er ekki rjett að vera altaf að þeyta lómslúðurinn. Hagurinn batnar ekkert við það eitt.

Það er nú von um og útlit fyrir, að fjárhagurinn fari batnandi, enda væri ekki gott annað. Samt má ekki blanda vonum sínum saman við raunveruleikann eða yfirstandandi ástand.

Mjer þykir vel farið, hve gætilega háttv. fjárveitinganefnd hefir farið með frv., og álít það einu rjettu leiðina; því þótt útlitið

sje gott og menn geri sjer fagrar vonir, er of snemt að fara að taka færvexti af þeim strax.

Magnús Guðmundsson: Jeg ætla ekki að tala langt mál, en það, sem jeg aðallega vildi minnst á, var tóbakstollurinn. Háttv. nefnd hefir þótt hann of hátt áætlaður, og er það álitamál. Hygg jeg ekki að svo sje. Byggi jeg það álit mitt á því, að á þessu ári verður lítill innflutningur vegna birgða frá f. á., og er því ástæða til að ætla, að mikið verði flutt inn á árinu 1923. Í ár flytur Landsverslunin lítið inn, af því hún veit, hve miklar birgðirnar eru, og kemur hjer fram einn kosturinn við tóbakseinkasöluna, sá, að við hana sparast erlendur gjald-eyrir. Jeg tek þetta fram, ekki til þess að leggjast á móti áætlun hv. nefndar, heldur mjer til rjettlætningar.

Lækkunina á vörutollinum tel jeg rjettmæta, en ekki eingöngu af sömu ástæðum og háttv. frsm. (B. J.), heldur af því, að kolatollurinn fellur niður um næstu áramót, en því hafði jeg ekki gert ráð fyrir í áætlun minni.

Viðvíkjandi síma- og pósttekjum hefi jeg fylgt sömu reglum og áður hefir verið fylgt, og held jeg að varlegra sje að láta þar sitja við stjórnarfrv. Landssímastjórnin hefir sagt mjer, að nauðsynlegt sje að lækka símagjöld innanlands, en mundi mega hækka þau til útlanda. Er óvíst, hvort sú ráðstöfun verður til að auka eða minka tekjurnar.

Hæstv. fjármálaráðherra (Magn. J.) taldi tekjuskattinn mjög óvissan, en hann varð hærri en hjer er áætlað bæði árið 1920 og 1921, og geri jeg mjer miklar vonir um, að hann verði einnig nú töluvert hærri en áætlunin.

Í gamla tekjuskattinum var sáralítill skattur af eignum, en eignaskatturinn nýi hlýtur að gefa þó nokkuð meira. Og eftir

því, sem jeg hefi fengið að vita um framkvæmd laganna hjer í Reykjavík og um væntanlega ákvörðun skattsins þar, þá er mjer óhætt að segja, að alls engin ástæða er til að ætla, að skatturinn nái ekki áætlun þetta ár. Í fjárlögum þessa árs er hann áætlaður 700 þús. kr., og ef nú verður slíkt góðari til lands og sjávar, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) spáði, þá ætti skatturinn að ná 800 þús. kr. næsta ár, að minsta kosti.

Hv. frsm. (B. J.) kom með heilmikinn útreikning um lækkun gjaldanna. Þann útreikning get jeg ekki vefengt og ekki samþykkt heldur, þótt jeg heyri hann lesinn upp. Þetta er talsvert verk og ekki gert á einu augabragði. Hann reiknaði nákvæmlega út, hvað væru lækkanir vegna minkandi dýrtíðar og hvað af öðrum orsökum. Jeg er nú ekki viss um, að slíkt verði reiknað út upp á hár. Og vafasamt tel jeg það líka hjá honum að halda því fram, að nefndin sje miklu sparsamari en fyrverandi stjórn. Það geta komið alvarlegar gloppur í þennan reikning hans allan. Jeg vil aðeins nefna barnafræðsluna. Þar leggur nefndin til að „spara“ 250 þús. kr. En nú stendur svo á, að sú upphæð, sem í frv. er, er lögbundin. Háttv. fjárveitinganefnd hefir að vísu gert tilraun til þess að fá þessu breytt, en mjög er óvíst, hvernig um það fer. Og ef það verður ekki samþykkt, þá er orðinn halli á frv. eftir meðferð nefndarinnar. Vafasamt er því hjá nefndinni að reikna með þessu. Þegar öllu er á botninn hvolft, held jeg því, að nefndin hafi frekargengiðskemra en lengra en stjórnin hafði gert. Þetta segi jeg ekki sem hnútu til háttv. nefndar, heldur vegna þess, að mjer virtist nefndin vilja láta líta svo út, sem hún skilaði frv. í betra ástandi en stjórnin lagði það fyrir.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Þeir töluðu báðir um tekju- og eignarskattinn, núverandi fjrh. (Magn. J.) og hinn fyrverandi (M. G.). Jeg er sannfærður um, að áætlun

nefndarinnar er mjög varleg, því að í Reykjavík einni er lagður á skattur, sem nemur allri áætlunarupphæðinni. (*Fjrh.*: Það er ekki búið að greiða hann). Nei, að vísu, og það kann að verða sumum um megn. En þessi tala gefur góðar vonir, og á þeim vonum verður hæstv. *fjrh.* (Magn. J.) að byggja. En líka má hann vel byggja á fögrum vonum um gengi atvinnuveganna. Það liggur í augum uppi, að þegar menn hafa minkað skuldir sínar um 10 milj. kr. á hörðu ári, þá munum vjer því betur búa í veltiári.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) mintist á reikning þann, sem jeg gerði í fyrri raðu minni. Jeg skal nú geta þess, að skrifari nefndarinnar gerði þennan útreikning, og hann hafði enga ástæðu til þess að láta annað koma fram en hið rjetta. Vitanlega er ekki ugglaustr, að þetta standi alveg heima, en varla mun það miklu skakka.

Ekki vil jeg þrátta við háttv. þm. (M.G.) um það, hvor sje sparsamari fjvn. eða fyrverandi stjórn. Hygg jeg, að báðar hafi verið fullsparsamar. Þó vil jeg geta þess fyrir hönd meiri hl. nefndarinnar, að hann setti sjer fyrir mark og mið að skila frv. hallalaus, en það gerði stjórnin ekki. En vitanlega eru þetta aðeins tillögur hjá nefndinni, en eftir þeim tillögum verður hún að reikna. Þótt hún viti ekki, hvort þær ganga fram. Það er vilji nefndarinnar, sem kemur fram í till., en vilji háttv. deildar kemur fram í því, sem samþykkt verður.

Magnús Guðmundsson: Ef háttv. frsm. (B. J.) vill lána mjer útreikning sinn milli umr., þá mundi jeg gjarna vilja athuga hann dálítið. Til þess þarf kunnugleika, sem jeg leyfi mjer að efast um, að skrifari háttv. nefndar hafi, enda þótt mjer detti ekki í hug að efast um samviskusemi hans. Má t. d. benda á það, að í fjárlögum fyrir þetta ár er prentvilla, sem munar 100 þús. krónum.

Háttv. frsm. (B. J.) kvað nefndina hafa viljað skila frv. tekjuhallalaus, en stjórnina ekki. Um vilja fyrv. stjórnar í þessu máli getur hann nú varla sagt; en stjórnin gat ekki bygt á því, að lögákveðnar greiðslur fjellu niður. Þingnefnd getur lagt til, að áætla aðeins 100 þús. kr. til barnafræðslu, enda þótt lög heimti 350 þús. kr., þegar hún leggur um leið til, að lögin falli niður um sinn. Sá munur einn fyllir hallann, sem var á frv. stjórnarinnar, og meira til. Nefndin má byggja á þessum till. sínum, ef hún vill, en stjórnin verður að miða við gildandi lög, þegar hún gerir frv. sitt. Ef hún væri ekki bundin við þau, þá væri ekki mikill vandi að láta frv. vera tekjuhallalaust.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg sagði í upphafi, að þessi útreikningur væri þannig gerður, að öll laun eru tekin og aðrar þær upphæðir, sem augljóslega lækka með minkandi dýrtíð, og er það talin dýrtíðarlækkun. Hitt eru taldar aðrar lækkanir. Skrifari nefndarinnar gerði nú ekki þennan reikning alveg einn, því að jafnan var þetta athugað um leið og farið var yfir hvern lið fyrir sig. En gjarna má háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) fá reikningana til yfirlits.

Jeg sagði að fyrv. stjórn hefði ekki viljað leggja frv. fram tekjuhallalaust. Þetta er rjett. Stjórnin er af engum bundin, en nefndin er þó bundin við frv. stjórnarinnar. En jeg segi þetta ekki í óvirðingarskyni, heldur til hróss. Stjórnin gat gert þetta, en hún var of skynsöm til þess.

ATKVGR.

um 1.—5. gr.

1. gr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Brtt. 117.1 samþ. með 14 shlj. atkv.

— 117.2 samþ. með 16 shlj. atkv.

— 117.3 samþ. með 18 shlj. atkv.

— 117.4 samþ. með 14 : 2 atkv.

Brtt. 117,5 samþ. með 14 : 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli. og sögðu

já: St. St., Þorl. G., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. J., E. E., Gunn. S., Ing. B., J. B., J. S., M. J., P. O., P. Þ.
nei: S. St., Sv. Ó., B. H., H. K., Jak. M., J. A. J., J. Þ., M. G., M. K., Ó. P., B. Sv.

Tveir þm. (E. Þ. og M. P.) fjarstaddir.

2. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

3.—5. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Þess er fyrst að geta, að prentvilla er á bls. 5 í fjárlagafrv. Þar stendur í 7. gr. III.: „9. greiðsla“ til Landsbankans, en á að vera 10. greiðsla. Þetta lagfærir nefndin með 6. brtt. á þskj. 117.

Um 10. gr. er ýmislegt að athuga. Er nefndin þar ekki sammála um alt.

7. brtt. var samþ. með litlum meiri hluta. og um það þarf ekki að segja annað en það, að sambandslaganefndin, og jeg er þar einn, lítur svo á, að þetta sje samningum bundið við sig, eins og nefnt er í nál.

Um sendiherrann er önnur afstaða nefndarinnar. Þrír nefndarmenn flytja brtt. um að lækka þann lið úr 20000 í 12000 kr., en meiri hl. nefndarinnar er á móti þessu. Nefndin hafði nú líka fengið upplýsingar um það, að hr. Sveinn Björnsson, sem nú gegnir embættinu, getur ekki staðið straum af þessu embætti fyrir minni borgum en þetta nú orðið. Hann er ekki svo auðugur. Hugsast gæti, að einhver stórefnamaður gæti tekið það, ef hann vildi leggja fram nokkrar þúsundir króna á hverju ári frá sjálfum sjer. Sveinn getur það ekki. En þegar svo er, þá er till. eingöngu beint gegn honum. Og þegar háttv. flutningsm.

Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

athuga þetta, þá skil jeg ekki annað en að þeir taki till. aftur.

Líka má minna á það, að þetta embætti er áreiðanlega hreinn gróðavegur landinu, og það enda þótt hærri upphæðin sje veitt. Enginn sendimaður landsins er svo ljelegur. að hann geti ekki unnið mikið gagn, og um hr. Svein Björnsson hefi jeg ekki heyrt það, að hann væri neinn liðljettingur.

Það mun varla vera til svo ljelegur sendimaður, að hann geti ekki unnið landinu meira gagn en þeirri fjárhæð nemur, sem til launa hans fer. Það þarf ekki mikla hækkan á pundsverði af kjöti, ull eða fiski, til þess að vinna upp kostnað við einn eða tvo sendimenn. En nú er það viðurkennt, að Sveinn Björnsson er ekki ljelegur, heldur duglegur sendimaður. Stjórnin hefir sjálf sagt, að hann hafi reynst ágætlega.

En það eru til fleiri hliðar á þessu máli. Það er til á því sú hlið, sem ekki verður metin til peninga, en það er heiður og sæmd þessa ríkis. Að vísu hafa nokkrir hv. þm. gerst svo djarfir að nefna fullveldið glamur og gagnsleysu. og þeir hafa jafnvel reiknað út, hversu mikið það hafi kostað — áætlað það um 200 þús. kr. En ætti það þá að verða endirinn á sjálfstæðisbaráttu vor Íslendinga, að fá alt, en skila því síðan aftur, til þess að spara nokkur þúsund kr.? En hví þá ekki að reyna að spara sem mest og setja sjálfstæði landsins á opinbert uppboð? Jeg býst við, að margir mundu fúsir að kaupa það fyrir miljón krónur eða meira, þó Íslendingum sjálfum þyki það einskis virði. Það þarf undarlega djörfung til þess að geta talað slíkum óvirðing-arorðum um sjálfstæði vort á sjálfu Alþingi. þar sem þjóðin þó veit, að ekkert meira happ hefir hent Ísland frá því það bygðist en að fá fullveldið viðurkennt, og það án þess að leggja líf bestu sona þjóðarinnar í sölurnar, nje heldur fje landsins. Það væri því háðung Íslands í augum allra

þjóða, ef þingið legði nú niður sendiherrann.

Auk alls þess, sem þessi maður hefir gagnlegt gert í sendiförum og samningum við aðrar þjóðir, þá er hann samkvæmt stöðu sinni í kunningsskap við sendiherra annara þjóða í Danmörku, og getur á þann hátt einnig unnið oss ómetanlegt gagn.

Nytsemi hans verður því aldrei metin til peninga. En því óskiljanlegri er sú djörfung minni hluta nefndarinnar, að vilja leggja fyrir hann stein í götu og gera honum starfið ómögulegt, nema þá að háttv. nefndarmenn telji þennan mann óhæfan til stöðunnar. Það væri hennar eina afsökun. En hvar er brjef um það, að betri maður muni fást, þótt hann væri efnaðri?

Annars er óþarfi að fjölyrða um þessa tillögu. Jeg veit, að deildin muni fella hana með miklum atkvæðamun. Allir heilvita menn hljóta að sjá, að þetta eru þau minstu laun, sem þessi maður getur komist af með. Að samþykkja till. er því aðeins grímulædd tilraun til þess að svifta hann stöðunni.

Næst er brtt. við 11. gr. um að lækka skrifstofukostnað sýslumanna úr 60 þúsundum niður í 50 þúsund. Er sú lækking gerð í samræmi við dýrtíðarlækkun yfirleitt.

Þá hefir nefndin lagt til, að kostnaður við yfirskattanefndir yrði hækkaður að miklum mun, eða úr 5 þúsundum upp í 20 þúsund. Er sú hækkun miðuð við það, að matið, t. d. hjer í Reykjavík, hefir reynst margfalt dýrara en ráð var fyrir gert. Erú jafnvel líkur til, að hækkun nefndarinnar á þessum lið sje of lítil.

Enn hefir meiri hluti nefndarinnar vilja að lækka skrifstofufje landlæknis úr 3 þús. kr. niður í 2 þúsund. Mun það gert vegna verðstuðulsækkunarinnar.

Þá kem jeg að 11. brtt. á þskj. 117, og er hún um styrk til Jökuldals-, Hlíðar-, Tungu-, Hjaltastaðar og Eiðahreppa, til

þess að ráða sjer sjerstakan lækni. Þessir hreppar hafa reynt að berjast fyrir að fá lögskipaðan lækni þangað, en það hefir ekki fengist. Nú fara þeir fram á viðbótarstyrk, til þess að geta ráðið sjer sjerstakan lækni. Þetta taldi nefndin rjettmæta kröfu, og vildi því verða við henni. Er þetta nokkurnveginn það sama og að stofna nýtt lækunisembætti, að því undanskildu, að slíkt embætti er ekki fast, og því hægt að leggja það niður hvenær sem er. Þess mun rjett að geta, að vafalaust telja þessir hreppar sig eiga vísa von á slíkum styrk framvegis, ef þeim nú tekst að ráða sjer lækni.

12. brtt. við 12. gr. fer fram á það, að styrkurinn til augnlæknis lækki niður í 1500 kr. Er sú till. byggð á því, að læknirinn hefir nú styrk til þess að kenna við háskólann í sinni sjerfræðigreini. Þessum lækni hefir verið gert það að skyldu að fara hringferð á ári hverju kring um land fyrir litla borgun. Hefir hann skaðast til muna á þeim ferðum. Vildi hann gjarna gera sig ánægðan með þessa lækkunástyrkunum, ef hann þá yrði losaður við kvöðina um ferðalagið. Varð það að samkomulagi. Og því leggur nefndin til, að aths. við 12. gr. 5. lið b falli niður.

Um næsta lið þarf ekkert að segja umfram það, sem í nál. stendur. Þó nefndin vilji fella þá athugasemd niður, leggur hún þar með engan dóm á það, hvort þessi maður skuli hafa rjett til eftirlauna eða ekki.

15. brtt. er um það, að orðin „ekki yfir“ falli niður. Hljóðar þá greinin svo, að greiða skuli 70 aura á dag, og er það tilgangur nefndarinnar.

Um 16. brtt. er nefndin öll á einu máli, að sá liður, um styrk til byggingar sjúkrahús, skuli falla niður. Fjárhagur landsins er svo þröngur nú, að nefndin taldi ekki rjett, að hrapað yrði að slíkum byggingum í bráð. Býst jeg við, að það verði auðsótt mál við háttv. þm. að fella niður þessa fjár-

hæð. Þeir eru venjulegast fúsari á að fella en reisa.

Þá er að minnast á hjúkrunarfjelagið „Líkn“. Nefndin er öll á einu máli um að hækka styrkinn til þess fjelags upp í 3 þús. kr., eins og var í síðustu fjárlögum. Þetta fjelag er svo þarft og ágætt, að ekki er samilegt að draga úr starfsemi þess.

Þá hefir nefndin bætt hjer við nýjum lið, utanfararstyrk til Önnu Breiðfjörð til hjúkrunarnáms. Um þann lið er það að segja, að Alþingi hefir árlega veitt 1—2 konum styrk til slíks náms. Verður svo að vera, þar til landssjúkrahús er hjer komið svo samilegt, að þar geti konur notið fullkomins hjúkrunarnáms.

18. brtt. er um styrk til Gísla Sigurðssonar, til þess að kaupa sjer umbúðir. Þessi maður hefir lengi þjáðst af máttleysisveiki og lítið getað hreyft sig. Sótti hann um styrk nú til þingsins, til þess að fara til Þýskalands og afla sjer þar góðra umbúða. En nefndin lagði til að veita honum heldur styrk til þess að fá sjer umbúðir þessar hjer heima, vegna þess, að bráðlega má eiga von á lærðum umbúðasmið hingað til lands. Hefir sá maður numið í Þýskalandi þessa smíð og kvað nú vera útlærður.

Þá kem jeg að þeirri till. nefndarinnar sem stórtækust er, en hún er um, að allir símar skuli lagðir niður, þeir, sem nú standa í fjárlögum. Vil jeg fyrst leyfa mjer að segja frá nefndarinnar hug í þessu efni. að hún vill vinna það til, að skila fjárlögum hallalausum, að leggja niður alla síma, og jafnvel alla vegagerð líka. En síðan reiknaðist nefndinni svo til, að eigi þyrfti að leggja niður nema annaðhvort þetta, en nefndin klofnaði um það, hvort skyldi fyr falla, símar eða vegir. Minni hlutinn vildi láta vegina falla fyr, en meiri hlutinn vildi fremur fella símana. Man jeg ekki til, að meiri hluti nefndarinnar vildi láta segja annað en að þetta væri gert af nauðsyn, til

þess að skila fjárlögum hallalausum. Þeir eru, alls ekki á móti símalagningum yfir höfuð.

En fyrir eigin hönd vil jeg minna á það, að Alþingi hefir lofað síma á milli Búðardals og Króksfjarðarness nú þing eftir þing, 5 eða 6 sinnum, og tekið hann í fjárlög. Þó er þessi sími ógerður enn. Og ef hann nú verður feldur af fjárlögum, þá er engin trygging fyrir því, að hann verði nokkurntíma tekinn upp aftur, og væri þá orðheldni þingsins fullkomin. Sama mundi háttv. þm. Str. (M. P.) segja um síma í Strandasýslu, sem líkt stendur á um og þann, sem jeg áðan nefndi. En því miður er hv. þm. (M. P.) veikur, og getur því ekki fært þessa ástæðu fram.

Sumir háttv. þm. vilja ef til vill halda því fram, að það sje ekki mikils virði, þótt þingið lofi að gera eitthvað og setji það í fjárlög, ef stjórninni svo er leyft að fella slíkar framkvæmdir niður, ef ekki virðist vera fje fyrir hendi. En eitthvað ætti þó að mega treysta á loforð Alþingis.

En í slíku loforði þings liggur það ótvírátt, að þær framkvæmdir, sem þannig eru teknar í fjárlög, eiga að sitja fyrir öðrum framkvæmdum, og það er bein óorðheldni að fella niður slíka liði og taka nýja upp í þeirra stað.

Annars tel jeg það algerlega rangt að fella niður bæði vegi og síma. Jeg vil láta hvorttveggja standa, en gefa stjórninni jafnframt heimild til að fresta þeim framkvæmdum, ef ekki reynist fje fyrir hendi. Till. minni hl. nefndarinnar um að fella niður vegina er í samræmi við till. meiri hl. um að fella símana og vegna hennar fram komin. Og mun minni hl. nefndarinnar vera fúsá að taka þessa till. aftur, ef meiri hl. vill taka aftur sína till. En ef báðar till. koma til atkvæða, þá vil jeg mælast til þess við hæstv. forseta, að hann beri fyrst upp símatill. og ef hún verður feld, þá tökum við aftur

okkar till. En ef sú till. verður samþ., þá vona jeg, að háttv. deild muni einnig samþykkja að fella vegina. Því vegur gerir aldrei eins mikið gagn eins og sími, sem lagður er fyrir sama fje.

Síminn milli Búðardals og Króksfjardarness er áætlaður 38 þúsund kr. Og ef sá sími er lagður, komast tvö kaupfjölög í samband innbyrðis og samband við umheiminn. Vil jeg spyrja þá, sem kunnugir eru verslun og ferðalögum hjer, hvílíkt hagræði er að slíkum síma, ekki aðeins fyrir þessi kaupfjölög, heldur og fyrir báðar sýslurnar. Mundu þeir vafalaust vera á einu máli um það, að enginn vegarspotti, sem kostaði sama fje, mundi geta gert mönnum slíkt hagræði. Auk þess vil jeg geta þess, að þessi símalagning getur orðið til þess að bjarga mörgum mannlífum, því í norðurluta Dalasýslu er afar erfitt að ná í lækni, og oft að lækni í Búðardal er ekki heima, og þarf þá að sækja lækni til Hólmarvíkur. Þetta mundi alt ganga greiðara, ef sími væri kominn, svo hægt væri að víta þegar um það, hvor lækniinn væri heima, og kæmi því sjúklingnum læknishjálpmiklu fyr en ella. Hjer eru því beinlínis spöruð mannlíf.

En auk þess sem af þessum síma, eins og líka öðrum sínum landsins, leiðir vinnusparnað og sparnað á mannlífum, þá getur einnig oft verið um beinan peningasparnað að ræða, t. d. í kaupum og sölu. Tilboð í verslunarsökum standa oft stutta stund, og ef ekki er hægt að sinna þeim fljótt, þá eru þau gengin manni úr greipum og tapað stórfje. Það getur því ekki talist efamál, að sínar gera meira gagn en vegir fyrir jafnmikið fje, og þess vegna er það rjett og sjálfsagt, ef annað þessara tveggja á að fella af fjárlögunum, að þá verði vegirnir feldir. En mín skoðun er sú, að hvorugt eigi að fella.

Þá er Hvanneyjarvitinn. Um hann er ekkert að segja. Þetta er nýr liður og sjálf-

sagður. Þá hefir nefndin lækkað fjárveitinguna til sjómerkja, en það er ekki annað en flutningur milli liða, því að þessar 4000 kr., sem þar eru skornar af, eru veittar til Hvanneyjarvitans. Þá er að síðustueinnliður sem jeg mun leiða hjá mjer að ræða og jeg hefi ekkert um sýslað, en það er liðurinn, sem snertir sambandslaganefndina. Svo skal jeg ekki fjölyrða meira um þennan kafla að svo stöddu.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg hefi ekki ástæðu til að deila á háttv. fjvn. út af þeim kafla, sem hjer liggur fyrir. Jeg vil yfirleitt styðja hana í sparnaðarviðleitni hennar. Jeg er þakklátur meiri hl. nefndarinnar fyrir það, að hann vill láta fjárveitinguna til sendiherrans standa óbreytta frá því, sem er í frv. stjórnarinnar. Jeg hefi oft áður lýst afstöðu minni til þessa embættis, en get þó tekið það fram enn, að jeg álit það eitt af nauðsynlegustu embættum þessarar þjóðar. Jeg vil gjarna halda þeim manni, sem nú er í embættinu. Hann hefir marga og góða hæfileika til að gegna því, og er auk þess nú búinn að fá reynslu í þessum efnum, en hún er mikils virði. Ein af ástæðum, sem farðar voru fram móti þessu embætti, var sú, að það væri tildur. En þetta er mesti misskilningur. Það er langt frá, að maður sá, er nú gegnir embættinu, hafi farið með nokkru tildri. Jeg lagði áherslu á það þegar í upphafi, að hann hefði þennan titil: það veitir honum greiðari aðgang að áhrifamönnum erlendis, en það er mikilsvert. Ef brtt. minni hl. verður samþykkt, þá er það sama og sendiherrann verði að skila embættinu af sjer. Hann er ekki svo auðugur, að hann hafi efni á því að leggja fram fje frá sjálfum sjer til þess að halda stöðunni. En annars skal jeg ekki fara frekar inn á þetta mál, fyr en jeg heyri álit minni hl. Jeg vanti þess, að háttv. deild geri laumin ekki minni en þau eru ákveðin í stjórnarfrv. Jeg

álít, að það sje aldrei meiri þörf en nú að halda sendiherranum.

Þá er annar liður, kostnaðurinn við sambandslaganefndina. Jeg hefi skilið nál. fjvn. svo, og einnig skilist það á umræðum, sem farið hafa fram milli fyrv. stjórnar og nefndarinnar, að svo væri litið á, sem þóknun nefndarmanna væri bygd á samningi milli þeirra og stjórnarinnar. Jeg skal nú ekki segja, hvort þessi skilningur er rjettur, en ef svo er, þá hefi jeg áður látið það í ljósi, að það er ekki gott að rifta samningi, sem stjórnin gerir. Jeg hefi ætlað að tala um þetta við fyrv. forsrh. og fá að vita, hvað hann teldi rjett í þessu, en jeg náði ekki tali af honum í dag, en mun gera það hið bráðasta.

Þá er brtt. um það, að lækka skrifstofukostnað sýslumanna. Hún er auðvitað mjög nærgöngul við sýslumennina, því allmikið hefir skrifstofukostnaður verið sparaður við þá.

Þá er brtt. við 12. gr., um styrk til augnlæknis. Um það skal jeg ekki deila. -- Þá kemur brtt. við 12. gr. 13. a., um það, að orðin „ekki yfir“ falli burtu. Afleiðingin af því verður sú, að upphæðin, sem nefnd er í greininni, verður áæthlunarupphæð, en ekki föst upphæð. Mjer hafa, síðan jeg tók við, borist umkvartanir um það, að fyrv. stjórn hafi skilið athugasemdina sem um fasta upphæð væri að ræða. En ef þessi sanngjarna till. nefndarinnar verður samþykkt, þá býst jeg við, að stjórnin taki þessar umkvartanir til greina.

Þá er hækkun styrksins til hjúkrunar-fjelagsins „Líknar“. Ekkert hefi jeg við það að athuga. Fjelag þetta hefir sýnt lofsverðan áhuga og dugnað í starfsemi sinni. Um b-lið þeirrar till. skal jeg ekkert segja; jeg þekki stúlkuna, sem styrkinn á að fá, ekki neitt.

Þá held jeg að það sje ekki fleira, sem jeg þarf að athuga við þennan kafla; yfir-

leitt er jeg samþykkur öllum brtt. fjvn. við hann.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Stærstu brtt. háttv. fjvn. falla á 13. gr. fjárlagafrv., sangöngumálin. Fjvn. hefir, eins og hún segir sjálf, gripið til þess örþrifaráðs að leggja til, að engir símar verði lagðir á árinu. Það kynni nú að sýnast svo, að hjer væri hart að gengið við mig eða stjórnuna, en svo er þó ekki. Þessi stjórn vill sýna það, að henni er alvara með að spara. En það er ekki nóg að bera sparnaðinn á vörunum; það verður líka að sýna hann í verkinu, svo um munar. Hjer er þó um verulegan sparnað að ræða, þar sem farið er fram á að spara 154 þús. kr. Þetta kom til tals milli mín og nefndarinnar, og jeg fjelst á það, að nauðsynlegt væri, eins og nú standa sakir, að láta símalagningarnar bíða að sinni. Jeg álít, að til sjeu símar, sem ekki eru bráðnauðsynlegir. Þeir símar, sem eftir er að leggja, eru í útkjálkahjeruðum, og þeir eru þar að vísu nauðsynlegir, en þeir borga sig ekki eins vel og þar, sem þjettbýlt er. Jeg hefi átt tal um þetta við landssímastjóra og hann hefir sagt mjer, að þeir símar, sem eftir er að leggja, muni ekki bera sig. Frá því sjónarmiði álít jeg, að það sje ekki varhugavert, þótt símalagningu sje frestað í 1—2 ár.

Að því er snertir D. III. 3. skal jeg geta þess, að jeg er ekki viss um, að það sje heppilegt, að stór loftskýtastöð sje reist á Síðu. Frá því fyrsta að farið var að leggja síma hjer á landi var það meining stjórnarinnar, að símasamband kæmist á við Austurland eftir suðurströndinni, svo að sambandið við útlönd yrði altaf áreiðanlegt. er það væri orðið tvöfalt. Ef loftskýtastöð yrði nú reist á Síðu, þá hygg jeg, að lítið yrði úr símalagningu austur, eða bið gæti orðið á henni. En það tel jeg ver farið, enda hygg jeg, að íbúar Skaftafellssýslu

kysu heldur símasamband en loftskýttasamband.

Það var talað um það í nefndinni, hvort ekki mætti fara þá leið að lofa símunum að standa í fjárlögunum, en veita stjórninni heimild til að fella þá burt, ef hún sæi sjer ekki fært að leggja þá. En það ráð hefir nú ekki verið tekið, enda er það heppilegra, því að þegar símarnir standa í fjárlögunum, gefur það von um að fá þá.

Háttv. frsm. (B. J.) gat þess, að heldur mætti leggja niður vegagerð en símalagningu. En þar er jeg honum ekki sammála. Því að jeg álít, að þó enginn sími sje alveg ónaúðsynlegur, þá sjeu þó sumir lítt nauðsynlegir; en jeg þekki engan veg hjer á þessu landi, sem ekki er nauðsynlegur. Jeg skal játa, að það er hart fyrir íbúa hjeraða, sem lengi eru búnir að bíða eftir uppfyllingu loforðs um símalagningu, að verða sviftir von um það í svipinn, og þess vegna hefði kannske verið ástæða til þess að lofa fyrsta símanum í D. III. að standa. En það má ekki láta það bitna á vegunum, því að þeir eru allir nauðsynlegir. Jeg hefi átt tal um það við vegamálastjóra, hvort gerlegt væri að leggja niður allar fjárveitingar til vegagerðar á þessu ári, en hann var því mjög mótfallinn. En hann gat þess, að vegirnir væru mismunandi nauðsynlegir. Hvað snertir flutningabrautir, þá gat hann gengið inn á, að til mála gæti komið að fresta Húnvetningabraut, Skagfirðingabraut, Hvammstangabraut og Flóabraut, en alls ekki Biskupstungnabraut. Nú endi hún í foraði, og yfir það verði að komast. En ef til vill mætti lækka fjárveitinguna til hennar úr 25 þúsund niður í 20 þús. kr. En það er langt frá því, að hann eða jeg mæli með þessari frestun. Jeg vil líka benda á það, að ef þessum brautum er frestað, þá þarf að hækka að mun 5. líðinn, um viðhald flutningabrauta, því að sú skylda hvílir á ríkissjóði að halda við vegunum meðan ekki er búið að afhenda þá sýslufjelögnum, og

ekki er hægt að afhenda þá fyr en þeir eru fullgerðir. Þess vegna vil jeg beina því til fjvñ., að ef það verður ofan á, að minni hl. íái vilja sínum framgengt, þá verður að hækka viðhaldslíðinn talsvert mikið.

Þá er það Holtavegurinn. Vegamálastjóri hefir sagt, að það sje áhjákvamilegt, að við hann sje gert þegar í stað; það ná engri átt að skilja við hann í því ástandi, sem hann er nú í, og jeg veit, að þeir háttv. þm., sem til þekkja, munu kannast við, að þetta eru ekki neinara öfgar. Í stuttu máli, við viljum alls ekki láta fella niður tillögin til Holta- og Biskupstungnavegarins, og auk þess, ef hin tillögin verða niður feld, láta hækka líðinn til viðhalds vega að miklum mun.

Af þjóðvegnum er Stykkishólmsvegurinn sá, sem síst má bíða. Hann endar í ófærum flóa, eins og Biskupstungnabrautin. Vegamálastjórinn telur því mikla nauðsyn að halda honum áfram, og vil jeg biðja hv. deild að taka það til greina.

Í þessu sambandi vil jeg benda á það, að nokkurt ósamræmi er í till. minni hl. þessarar háttv. nefndar. Þessi háttv. minni hl. hefir lagt það til að fella niður fjárveitingu til flutningabrauta og þjóðvega, en lætur styrkinn til sýsluvega standa óhaggðan.

Jeg verð að segja það, að jeg sje enga ástæðu til að hætta við aðalvegina, en styrkja angana út frá þeim. Þessi till. ætti því að sjálfsögðu einnig að ná til akfærra sýsluvega.

Annars er mjer kunnugt um það, að talsverð eftirspurn er eftir þessum styrk, og sýslurnar vilja hlíta öllum þeim skilyrðum, sem sett hafa verið um veitingu hans. Nú hafa komið fram nægilega margar umsóknir til þess, að notað verði alt það fje. sem lagt er til að veita. Það er síður en svo, að jeg sje því mótfallinn, að þessi upphæð verði veitt; en vildi aðeins benda á þetta ósamræmi.

Háttv. þm. Mýra. (P. Þ.) hefir komið fram með brtt. um að hækka tillagið til akfærra sýsluvega. Jeg hefi í rauninni ekkert við það að athuga, en tel óhugsandi, að hún verði samþykkt, ef feldur verður styrkurinn til flutningabransa.

Jeg vil enn geta þess, að vegamálastjóri hefir tjáð mjer, að það sje mjög mikil eftirspurn eftir vegavinnu á vorin til sveita, og telur hann víst, að tilfinnanlegur atvinnubrestur mundi verða, ef þessi vorvinna legðist alveg niður. Leggur hann því eindregið til, að eitthvað sje veitt á hverjum stað til undirbúningsvinnu á vorin.

Jeg skal því taka það fram um þessa lið (vegagerðir), að jeg teldi rjettast, að þeir stæðu óbreyttir, en stjórninni væri heimilað að minka framlögin, ef ogeftir því, sem þurfa þætti. Mætti athuga þetta til 3. umr., og skal jeg fúslega, annaðhvort einn eða í samráði við minni hl. nefndarinnar, koma með brtt. í þá átt.

Um C-liðinn er ekkert að segja nú. því álit samgöngumálanefndar er ekki komið ennþá. Aftur á móti hefir komið fram brtt. frá háttv. 1. þm. Eyf. (St. St.) um styrk til að halda uppi Grímseyjarferðum. Jeg tel víst, að þessi styrkur verði veittur, með tilliti til þess, hversu erfitt það er fyrir Grímseyinga, svo fáir sem þeir eru, að halda uppi landferðum; auk þess ber að líta á, að þeir eru læknislausir. Það skiftir því litlu máli, hvort þessi brtt. háttv. þm. Eyf. (St. St.) verður samþykkt eða ekki, því jeg tel víst að Grímseyingum verði engu að síður veittur styrkur af þessu fje, þótt hans sje ekki getið sjerstaklega.

Um vitamálin skal jeg vera stuttur. Það hafa komið fram 2 brtt. um að veita 4000 kr. til þess að reisa vita í Hvanney, en þá upphæð á að klípa af fjárframlaginu til sjómerkja (4. lið), þannig, að hann er færður niður úr 10000 kr. í 6000 kr., svo að allur liðurinn er óbreyttur. Jeg sje nú ekki, að þessi viti sje nauðsynlegri en

aðrir vitar, sem slept hefir verið, en finn heldur ekki ástæðu til að amast við honum.

Að öðru leyti skal jeg geta þess, að þessi liður er áætlaður 117000 kr., en vitagjaldið er 150000 kr. Þannig gengur nokkur hluti af vitagjaldinu sem eyðslueyrir í landssjóð. Það var nú ekki tilætlunin í upphafi, að það gengi til annars en vita og sjómerkja. Aftur á móti má líta á það, að landssjóður hefir áður fyr opt goldið meira til stofnunar vita og sjómerkja en nam vitagjaldinu, en það getur jafnað sig í þetta sinn. En sú regla ætti að gilda, að vitagjald yrði ekki eyðslufje landssjóðs.

Fjármálaráðherra (Mágn. J.): Um þær greinar, sem nú eru til umr., sje jeg ekki ástæðu til að fjölyrða. En meðal þeirra er þó ein af þýðingarmestu greinum fjárlaganna, sem sje 7. gr.; en hún er þess eðlis, að henni verður ekki með orðum skipað.

En þó vildi jeg gera örlitla athugasemd viðvíkjandi því, hvernig hún skiftist í innlendar og útlendar skuldbindingar. Þegar það er athugað, lætur nærri, að af öllum þeim skuldbindingum, sem á ríkissjóði hvíla, sjeu $\frac{3}{4}$ við útlönd, og aðallega við Danmörk.

Sje nú litið á þessar greiðslur, eins og nú standa sakir með hinn mikla gengis- mun á íslenskum og dönskum peningum, þá er það eigi alllitið upphæð, sem við þyrfti að bæta, til þess að geta svarað þessum greiðslum í dönskum krónum. Það þarf því enginn að vera hræddur, þó að tekjuafgangur verði á fjárlögunum, því í raun og veru er þarna hit, sem ekki fyllist strax.

Þá vil jeg þakka háttv. fjárveitinganefnd fyrir brtt., sem hún hefir gert við 11. gr., sem er í því fólgin að hækka þá upphæð, sem ætlað er, að þurfi til yfirsattanefnda, úr 5000 kr. upp í 20000 krónur. Því að sá kostnaður fer langt fram úr 5000 kr. og líklega fram úr 20000 líka. Því að það má ekki fara svo langt í að spara, að það bein-

línis dragi úr störfum við skattaálögin sjálf. Og í sjálfu sjer er þessi upphæð svo lítil, að meira gæti tapast á að spara hana. En hinsvegar skal jeg lofa að viðhafa hina ítrustu sparsemi í þessu.

Frsm. samgmn. (Þorsteinn Jónsson): Það eru aðeins örfá orð til þess að skýra það, hversvegna samgöngumálanefndin hefir ekki skilað nefndarálitni við þessa umræðu fjárlaganna. Það hefir verið venja, að samgöngumálanefnd gefi út nál. viðvirkjandi samgöngum á sjó. En hún hefir ekki getað gert það nú, meðal annars af því, að skrifari nefndarinnar hefir verið veikur um nokkurt skeið, og auk þess hafa aðrir nefndarmenn haft ýmsum öðrum störfum að sinna, og því eigi getað lokið störfum í samgöngumálanefnd. En jeg skal lofa því, fyrir nefndarinnar hönd, að skila nefndarálitinu fyrir 3. umr.

Pjetur Þórðarson: Það er sjerstaklega háttv. frsm. (B. J.), sem hefir gefið mjer tilefni til að taka til máls, með því, sem hann sagði í framsöguræðu sinni, sjerstaklega um tvo liði í samgöngumálakaflanum, en það voru símamál og vegamál.

Hann virtist vera að berjast við að sýna fram á það, ef um tvent væri að velja að vera án, annaðhvort síma eða vegi, þá taldi hann sjálfsagt að vegirnir yrðu að falla fyrri úr sögunni.

Jeg hugsu nú, að þær ástæður, sem hann færði fram fyrir þessu, hafi ekki sannfært einn einasta mann, og ekki einu sinni hann sjálfan; hann hefir því talað þetta alt fyrir gýg.

Auk þess, sem jeg hefði viljað andmæla þessari skoðun, hefir líka hæstv. atvinnu-málaráðherra (Kl. J.) tekið í sama strenginn og tekið fram ýmislegt til mótmæla háttv. frsm. Vil jeg samt fara nokkrum orðum um brtt. á þskj. 126, 2. lið, frá minni hluta fjárveitinganefndar, sem gengur í

þá átt að fella niður fjárveitingar til vegagerða. Um þessa fjárveitingu er það fyrst og fremst að segja, að hún gengur að mestu leyti til innaulands framkvæmda. Því að það er aðeins hverfandi hluti hennar, sem gengur út úr landinu, til þess að kaupa efni til smærri brúagerða, ræsa o. þ. h. En þar er öðru máli að gegna með símana; til þeirra þarf að kaupa allmikið efni frá öðrum löndum, og verða allir að hafa hugfast, að á þessu er ákaflega mikill munur, og slíkt verður að spara eftir því sem mögulegt er. Þegar það er fjárskortur, sem veldur því, að fella verður niður eitthvað af þessum nauðsynja framkvæmdum.

Mjer er það fyllilega ljóst, að nefndin hefir ekki lagt til að fella niður símalagningar og vegagerðir, nema af því að hún hefir talið það brýnustu nauðsyn, en sú nauðsyn er öllum alkunn, því að hún er hin margumtalaða peningakreppa.

En þó að háttv. minni hluti fjárveitinganefndar hafi komið með þessar brtt., þá er háttv flutningsm. það fyllilega ljóst, að þær eiga sjer fáa formælendur, og eru því meira fram komnar til þess að sýnast en til þess að verða að raunveruleika. (B. J.: Eru þær ekki rjett prentaðar?) Já, það er áreiðanlegt, að prenta þurfti þær upp, svo að eitthvað hefir verið bogið við þær í fyrstu.

Það er engum efa bundið, að það horfir töluvert öðruvísi um þessa fjárveitingu en margar aðrar, þar sem nær því alt það fje, sem til vega er lagt, gengur í gegnum hendur landsmanna sjálfra, og kemur þeim því beint að notum, ekki aðeins á þann hátt, að það veiti atvinnu, sem annars er síst of mikil, heldur bætir það einnig vegina, og þar með samgöngurnar á landi, og er í einu orði sagt mjög til hagsbóta fyrir almenning. Jeg get því tekið undir með hæstv. atvinnu-málaráðherra, er hann sagði, að engin krafa væri enn þá þekt um nokkurn vegspotta, sem ekki væri bráðnauðsyn.

legur, og það er undantekningarlaust orðið að staðreynd, að þau hjeruð, sem besta hafa vegina, eru blómlegustu hjeruð landsins, og því um leið mestumeningarstoðirnar undir þjóðfjelaginu. Góðir vegir og bættar samgöngur yfirleitt eru því eitt helsta lífsskiyrði þjóðarinnar. Það getur nú vel verið, að þetta sje meira áhugamál fyrir mjer en mörgum öðrum háttv. þm., af því að jeg hefi búið alla æfi í því hjeraði, sem mjög tilfinnanlega hefir altaf vantað vegi, og fyrir því hefi jeg leyft mjer að koma fram með brtt. á þskj. 131. I. sem gengur í þá átt að hækka tillag til akfærra sýsluvega. Er það því von, að hæstv. atvinnumálaráðherra finnist það andstætt hvað öðru, er nokkur hluti fjárveitinganefndar leggur til að fella niður fjárveitingar til þjóðvega og akbrauta, þá skuli aðrir fara fram á, ekki aðeins að halda styrknum til sýsluvega, heldur líka að hækka hann, eins og till. mín fer fram á. En þessi till. mín byggist á hinum mörgu og sanngjörnu kröfum, sem fram eru bornar og hæstv. atvinnumálaráðherra gat um, um að fá þetta fje — og eins og kunnugt er hefir vegamálastjóri yfirumsjón með útbýtingu á þessu fje, en hann er aftur bundinn við takmörk fjárveitingarinnar, og sýslufjelögin geta ekki farið fram á að fá það, nema hann leggi með því.

Jeg er því sannfærður um, að ef þessar kröfur væru ekki fyrirfram hindraðar, þá væru þær þó miklu meiri en þær eru nokkurn tíma nú. Eins og háttv. þm. er kunnugt, er þessi styrkur áætlaður í núgildandi fjárlögum 50000 krónur, en fráfarandi stjórn hefir ekki sjeð sjer fært að hafa hann meiri en 40 þús. krónur.

Jeg vanti þess nú, að háttv. þingmenn sjái þessa nauðsyn og greiði ekki atkvæði með því að lækka þennan styrk, heldur þvert á móti, og greiði því atkvæði með brtt. minni á þskj. 131; og sjerstaklega eru það háttv. þingbændur, sem jeg vildi skjóta

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

þessu til, því að þeim treysti jeg best til að líta með sanngirni á þetta mál.

Mjer er fyllilega ljós sú mikla nauðsyn, sem ríkissjóði er á því að minka útgjöld sín, og fyrir því hefi jeg komið með brtt. á þskj. 131, VI. lið, sem gengur í þá átt að spara honum ekki aðeins þau auknu útgjöld til framhalds sýsluvegunum, sem till. mín á þskj. 131, I. lið, fer fram á, heldur og töluvert meira.

Það skyldi enginn skilja það svo, að jeg telji ekki styrkinn til búnaðarfjelaganna nauðsynlegan, heldur geri jeg þetta fyrir þá sök, að jeg tel miklu nauðsynlegra að hækka tillagið til framhalds sýsluvegunum. Skal jeg svo taka það strax fram, að samþykki hv. deild ekki þessa brtt. mína, um að hækka styrkinn til viðhalds sýsluvegunum, þá mun jeg taka aftur brtt. mína um að fella niður styrkinn til búnaðarfjelaganna.

Að lokum vil jeg aðeins minnast á þá till. sem háttv. þm. Eyf. (St. St.) kemur með um styrk til bátaferða til Grímseyinga. Jeg álít, að það geri hvorki til nje frá með svo litla upphæð og að ekki þurfi að slíta þann lið út úr fjárveitingunni til bátaferða í fjárlagafrv. Svo skal jeg ekki lengja umræðurnar meira að sinni, ætla ekki að gera grein fyrir atkvæði mínu um hinar ýmsu breytingartillögur.

Þórarinn Jónsson: Það er meira af vilja en mætti að jeg stend upp, því jeg er illa fyrir það kallaður að fara að halda hjer ræðu. En þó þykir það hlýða, að jeg fylgi brtt. á þskj. 122 úr hlaði og geri nokkra grein fyrir henni. Sumum mun þykja það nokkuð óviðeigandi að bera fram slíka till. sem þessa, einkum þeim, sem fegra fjárhaginn í augum sjer og eiga erfitt með að viðurkenna sannleikann.

Jeg verð að segja það, að jeg lít ekki eins glæsilega á fjárhaginn og háttv. frsm.

(B. J.). Það mun þó engunu dyljast, að margt bendir til þess í fjárlagafrv., að ekki sje alt í sem bestu lagi, þar sem tillögurnar þar ganga út á það að leggja skatt á svo að segja alla framleiðslu þjóðarinnar og að leggja niður mest af framkvæmdum hennar. Þessi tvö atriði virðast benda á alt annað en glæsilegan fjárhag. Háttv. frsm. sagði, að hjer væri enginn voði á ferðum, nema ef sá væri, að hægt væri að borga allmikið af skuldum á þessu ári. Reyndist þetta rjett, væri nú ekki svo mikið að hræðast, en það læddist fram hjá háttv. frsm., að skattar mundu ekki borgast, næðust ekki inn og væru yfir höfuð ekki til neins. En mjer er spurn: Mun það ekki stafa af erfiðum fjárhag? Afurðir landsins eru lágar, framleiðslan borgar sig ekki, svo það er augljóst örþrifaráð að leggja skatt á hana. Menn vilja segja, að þessi yfirstandandi tími gefi góðar vonir, en við vitum ekkert hverju fram vindur, ekkert um gildi krónunnar eða aðrar ástæður árið 1923. (B. J.: Kannske að sólin verði kólnuð). Okkur hefir dottið í hug, að takmarka mætti útgjöldin á öðrum sviðum en þeim, sem að framkvæmdum lúta, því öllum er okkur það ljóst, hvað þröngt er fyrir dyrum. Embættismenn taka nú mestan hluta af öllum tekjum landsins, en lögákveðnum gjöldum er ekki svo hægt að breyta.

Brtt. okkar á þskj. 122 er tilraun í þá átt að lækka útgjöldin. Þó búast megi við, að henni verði illa tekið, eftir öðrum undirtektum þessarar háttv. deildar í sparnaðaráttina, þá höfum við borið hana fram í því trausti, að hún yrði samþ. Hún fer fram á það að lækka laun sendiherrans. Hún er ekki sprottin af því, að okkur líki illa við þann mann, sem nú gegnir þessu starfi. Um hann höfum við ekkert annað en gott að segja og álítum hann með hæfustu Íslendingum í þetta embætti. En við höfum allir heyrt háværar raddir um það, að embættið væri óþarft. Sendiherrann hef-

ir verið nefndur tildursherra, legáti og öðrum hæðilegum nöfnum, og mun það ekki gert til heiðurs embættinu. Með þessari till. leggjum við engan dóm á það, hvort embættið er óþarft eða ekki; þar skortir okkur nægilega þekkingu. En þó virðist mega taka tillit til álits ýmsra merkra manna um þetta efni.

Í nýútkominni grein í „Íðunni“ eftir hæstv. atvinnumálaráðherra kallar hann sendiherrann alóþarfan tildursherra. Þetta gefur mjer óneitanlega tilefni til að halda, að embættið sje ekki alveg bráðnauðsynlegt. Þessi maður, hæstv. atvinnumálaráðherra, er flestum kunnugri í þessu efni, hefir meira til brunnis að bera en svo, að ekki mætti taka fullkomið tillit til álits hans. En hvað sem því viðvíkur, þá er launaupphæðin, sem hjer er um að ræða, athugaverð. Það er sjálfstætt atriði. Þegar embættið var stofnað, þá voru launakjörin eins og við förum nú fram á, að þau verði áfram; þá voru þau talin hæfileg, að sagt var, og ákveðin á sama tíma og mörg önnur laun, sem ekki hafa þótt of lág, og Sveinn Björnsson tók fúslega við embættinu með þessum launum. Það verður ekki sagt, að dýrtíðin hafi vaxið síðan, eða að það sje á nokkurn hátt dýrara að þjóna embættinu nú, og því dálítið sjerstakt, að svo bráðnauðsynlegt skuli þykja að auka við launin sem raun ber vitni um. Ástæðurnar munu vera þær, að hjer þurfi að tolla í tískunni, auðvitað þeirri, sem sjálfsögð þykir, að þessir menn þurfi að brúka fje í óhófi. En ef við lítum á það, hvernig þjóð vor metur þá menn, sem sóa mestu fje, þá sjáum við það, að hún álítur það engan sóma. Súuninni fylgja gjaldþrot; hjá því verður ekki komist. Og það sýnist undarlegt, ef þjóðirnar líta svo á, að það sje sómi fyrir smáþjóð að kunna ekki að snúða sjer stakk eftir vexti; jeg verð að álíta hið gagnstæða. Og svo mikið er víst, að stórþjóðirnar hafa nú sett nefndir á laggirnar, sem eiga á öllum sviðum að

draga úr útgjöldunum til sparnaðar. Hafi það verið rjett, að launin væru samileg þegar embættið var stofnað, þá sje jeg engu ástæðu til að ætla, að þau sjeu það ekki eins nú. Það er sagt, að sendiherrann hafi eytt fje úr sínum eigin vasa til reksturs embættisins, en fyrir því hygg jeg oi litlar heimildir, til þess að hægt sje að taka það trúanlegt. En vegna þessa hefir þó stjórnin viljað hækka laun hans og annan kostnað við embættið um 12 þús. krónur á ári, og sendiherrann sjálfur álitur það engan veginn nóg. Sje það álitin afleiðing af okkar till., að embættið verði að leggjast niður, þá verður sama máli að gegna með till. stjórnarinnar. Sendiherranum segist sjálfum svo frá í brjefi til stjórnarinnar:

„Það, sem mjer var þá ljóst, hefir reynslan síðan staðfest enn betur, þ. e., að 20—25 þús. kr. að minsta kosti vanti á, að hægt sje að komast af með laun þau, sem sendiherranum eru ætluð“.

Ög á öðrum stað segir hann:

„Þau laun tel jeg þurfa að vera, eins og nú eru ástæður, allra lægst 36 þús. krónur“.

Eftir þessum orðum að dæma skil jeg ekki, að okkar till., frekar en stjórnartill., verði þess valdandi, að embættið þurfi að leggjast niður.

Við komum með þessa brtt. til þess að það sannist, ef rjett er, hvað óendanlega launin hafa verið lítil í fyrstu og hvort það hafi verið meiningin strax í upphafi að fá þau hækkuð.

Háttv. frsm. (B. J.) gat um ýmislegt, sem sýndi það, að hans dómi, hvað embættið væri nauðsynlegt. Hann mintist á það, að ullar- og kjötpundið þyrfti ekki að hækka mikið í verði til þess, að sendiherrann borgaði sig; en vel að merkja, við erum í basli með söluna á afurðum okkar, og sendiherrann hefir ekkert gert, mjer vitanlega, til að bæta úr því. Þegar eitthvað er

gert til að greiða fyrir sölu á afurðum okkar, þá eru blátt áfram fengnir aðrir og sendir til þess. En jeg vil ekki segja, að sendiherrann eigi nokkra sök á þessu. Háttv. frsm. sagði, að vel hefði okkur reynst að hafa sendiherrann til að taka fyrir okkur enska lánið. En jeg vil spyrja: Þurfti ekki frekari hjálp til þess og alldýra? Auk þess hefi jeg hlerað það, og munu vera allmiklar sönnur á, að ríflegan „ferðakostnað“ muni sendiherrann hafa fengið, þegar hann hefir skotist eitthvað fyrir stjórnina.

Eins og jeg hefi tekið fram viljum við flm. engan dóm leggja á það, hvort sendiherraembættið er óþarft, en við getum ekki álitid það eðlilegt að fara að stórhækka laun þessa manns — laun, sem í upphafi voru viðurkend nægilega há.

Svo vil jeg aðeins drepa á nokkur fleiri atriði. Fyrst símana. Hæstv. atvinnumálaráðherra (Kl. J.) hefir tekið margt fram, sem jeg vildi sagt hafa. Þó að nefndin hafi lagt það til að fella niður símana, þá er það meðal annars sprottið af því, að hún vill, að fjárlagafrv. verði með sem minstum tekjuhalla eða tekjuhallaust. Við álitum nýjar símalínur ekki svo bráðnauðsynlegar, að ekki sje hægt að bíða með þær eitt ár. Auk þess er alt, sem til þeirra þarf, mjög dýrt sem stendur. Staurar helmingi dýrari en áður. Alt fje, sem til efniskaupa gengur, fer út úr landinu og óvíst, að línurnar gefi eins miklar tekjur og búist er við, eftir því sem reynsla er nú fengin fyrir. Enn er það, að ef þessar símalínur standa í fjárlögunum og hæstv. stjórn getur ekki látið framkvæma lagningu þeirra nema að litlu leyti, þá er altaf togast á um það, hvaða línur verði lagðar, og rís þar út af ýmislegt stríð og óánægja.

Hvað vegina snertir, þá vill háttv. frsm. einnig fella niður alla nýbyggingu á þeim. ef símarnir eru feldir niður. En hjer er nokkru öðru máli að gegna. Það er sum-

staðar óumflýjanlegt að bæta við eða lengja nýju veginum að einhverju litlu leyti, til þess að þeir geti þegar orðið nothæfir. Og þó að jeg fyrir mitt leyti vildi offra öllum nýbyggingum vega í mínu kjördæmi, þá vil jeg þó láta hæstv. stjórn ráða þar um, eftir tillögum vegamálastjóra, hvað bráðnauðsynlegt er að gera, eftir því sem fjárhagurinn leyfir.

Hitt er öllum vitanlegt, að það er altaf óumflýjanlegt að verja miklu fje til vegabóta. Einhver hreyfði því, að ef styrkur til vegabóta yrði lagður niður, myndi mikill atvinnuskortur af því hljóta. Slíkt er að mínu viti hin mesta fjarstæða, því að svo mikið mun vera að gera til sveita, að þar gæti ekki orðið um atvinnuleysi að ræða af þeim orsökum.

Jeg skal enn fremur leyfa mér að minnstast hjer á eitt atriði, er háttv. frsm. drap á, sem sje till. um niðurfærslu á launum hinnar dansk-íslensku ráðgjafarnefndar, eða sambandslaganefndar. Tók háttv. frsm. það fram, að hann væri mótfallinn till. um niðurfærslu á launum nefndarinnar. — Því hefir verið haldið fram, að stjórnin hafi samið við nefndina um launahæðina. En hafi stjórnin gert það, þá er það eigi rjett. því það er greinilega tekið fram í tilsk. nr. 10, 28. maí 1919, 8. gr., að hið ísl. fjárveitingarvald skuli ákveða launahæð sinnar nefndarmanna. Annað mál er það, að það getur verið efamál, hvort þingið hefir eigi með þögninni gengið inn á þá samninga. En slíkt er lögfræðinganna að skýra, en ekki mitt. En hitt virðist mér, að launin sjeu of há, því það er vitanlegt, að þegar fundir eru haldnir í Reykjavík, þá er kostnaðurinn við starfið hverfandi lítill. Sjeu fundir aftur á móti haldnir í Danmörku, álit jeg sjálfsagt að greiða nefndarmönnum nægilegt ferðafje, og atti það að vera nægilegt með þeim launum, sem fjárveitinganefnd nú ákveður, þegar þess er gætt, að þeir, sem í sambandslaganefndinni sitja,

eru allir launaðir embættismenn. Hins vegar skal jeg endurtaka það, að sjeu í nokkru brotin lög á mönnum þessum, þá skera dómstólarnir þar úr.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg man svo langt, að þegar sendiherraembættið kom fyrst fram í fjárl., þá mætti það hinni megnustu mótstöðu, já, það var jafnvel hamast á móti því. Og sumir komu jafnvel með þá kenningu, að víða erlendis væri farið að leggja embætti þessi niður. Og margir trúðu. En ef vjer nú lítum á reynsluna, þá er dálítið annað uppi á teningunum. Lítum t. d. til sambandsþjóðar vorrar, Dana; þeir hafa nýlega aukið stórum kostnaðinn við utanríkismál sín, og nemur sá kostnaðarauki að mig minnir 3 miljónum króna árlega. Og þá munu Svíar og Norðmenn einnig hafa látið ramraka fyrirkomulagið á þessum málum og gert töluverðar endurbætur á þeim. Og því einkennilegra finst mér að heyra stöðugt þessar villukenningar hljóma hjer í þingsalnum, að embætti eins og það, sem hjer er að ræða um, sje hjegóminn einn.

Það er rjett, sem háttv. þm. (Þór. J.) tók fram, að sendiherrann er kallaður hjer ýmsum lítilsvirðandi nöfnum, svo sem „tildursherra“ o. s. frv., og er það þveröfugt við það, sem aðrar þjóðir gera, því þær telja þessa embættismenn mjög nauðsynlega og velja til þessara embætta sína bestu menn, enda leikur viðskiftalífið mjög um hendur þeirra.

Jeg gæti vel skilið, að menn vildu lekka laun sendiherrans, ef hjer væri um hjegómaembætti að ræða. En þar sem fordæmi annara þjóða séna oss, að svo er ekki, þá þykir mér slíkt næsta einkennilegt.

Þegar að því rekur, að þessi þjóð tekur öll utanríkismálin í sínar hendur, mundi það allkynlegt þykja, ef þjóðin atti enga trúnaðarmenn erlendis.

Það er alment viðurkennt, að mikið gagn

hafi blotist af því að hafa sendimann í London, en nú er aðgættandi, að sendiherra vor í Kaupmannahöfn getur einnig rekið erindi vor í London.

Þegar lítið er á það, hve mikla áherslu aðrar þjóðir leggja á það að hafa góða erindreka erlendis og hversu mjög þær auka nú tillög sín til utanríkismála, þá ættu menn ekki að sjá eftir fjárhæð þessari til utanríkismála vorra. Upphæðin er svo lítil, en á hinn bóginn þau mál, sem sendiherrann fjallar um, mörg svo mikilsverð, að jeg álit, að landið muni marggræða upp laun hans. Þá er það ekki þýðingarlaust fyrir oss að eignast menn, sem leri beinlínis að fara með utanríkismál vor, því einhverf tíma rekur þó að því, að hver tökun þau sjálfir í vorar hendur.

Mjer heyrst sem allir hafi gott trauð til sendiherra vors, en hann, sem allra manna best hefir kynnt sjer þessi mál, telur að hjer sje um mjög þýðingarmikið embætti að ræða, og ættu menn að taka eitt hvert tillit til þess álits.

Jeg tel það nauðsynlegt, að allir geri sjer ljóst, hve mikilsvert mál þetta er, og jeg hefi þá sannfæringu, að ef menn hefðu nægilega þekkingu í þessum efnum, þá mundu þeir ekki ljá brtt. atkvæði sitt, því hún hefir það í för með sjer, að sendiherrann skilar embættinu af sjer. Mömmum er það enn fremur kunnugt, að sendiherrann hefir engan hagnað af embætti sínu, heldur þvert á móti stórt fjárhagslegt tjón, og það jafnvel þótt launin væru þannig, að hann gæti lifað á þeim.

Þar eð fyrverandi stjórn hefir ætlast til, að embættinu væri haldið og lagt til, að launin yrðu hækkuð, og þessi stjórn, sem nú er, er einnig sömu skoðunar, þá vona jeg, að það hvorttveggja sje svo þungt á metunum, að till. verði ekki samþ., því með því væri útilokað, að maður fengist í embættið.

Gunnar Sigurðsson: Aðeins örfá orð út af brtt. minni hlutans við 13. gr.

Jeg lít svo á, að síst af öllu megi spara verklegu framkvæmdirnar. Háttv. 2. þm. Húsn. (Þór. J.) var mjer sammála um það í fyrra, er rætt var um bryggjubyggingu á Blönduósi. Hann heft því fram í ræðu sinni, að framleiðslu borgaði sig ekki. Jeg verð að telja það mjög hæpna fullyröngu. Því bæði er það, að nú eru horfurnar mjög samilegar og ólíkar því, sem þær voru í fyrra, og auk þess hefir súldin gefið töluverðan gróða í aðra hönd árið sem leið. Annars er það álit mitt, að verklegu framkvæmdirnar eigi að vera og geti líka orðið liður í aukinni framleiðslu. Hvað viðvíkur vegagerð og símalagningu, þá skal jeg geta þess, að jeg tel mjög mikinn mun á því, hvort þeirra er lagt niður, og jeg hika ekki við að telja sjálfsagt að leggja heldur niður símalagningar, en ekki vaurækja þjóðvegina. Annars mun alveg óhætt að fela stjórninni að annast framkvæmd á þessu, því hæstv. atvrl. er þektur sparnaðarmaður, er ekki mun leggja út í meiri framkvæmdir en hann telur, að klofið verði fjárhagsins vegna.

Jeg hefi oft minst hjer á þinginu á Holtaveginum, og má vera, að sumum hafi stundum virst jeg nokkuð hvassyrstur út af byggingu og viðhaldi þess vegar. Sannleikurinn er sá, að vegurinn er frá öndverðu sjerstaklega illa bygður og hefir ávalt verið vauraktur að viðhaldi. Nú hefir vegamálastjóri tekið málið í sínar hendur, og það gleður mig, að hann skuli þannig hafa tekið af mjer ómakið. Sýslan hefir hingað til bókstaflega ætlað að sligast af þeim kostnaði, sem hún hefir haft af veginum, og nú sjer vegamálastjóri, að pósthleiddin austur muni stöðvast, ef ekkert er aðgert. Slík stöðvan pósthleidarinnar mundi auðvitað hafa í för með sjer megnustu vandræði fyrir sýsluhúsa og alt landið, draga úr allri framleiðslu og framkvæmdum austur þar, og sjá allir, hve heppilegur slíkur sparnaður væri, að strika þær upphæðir út af fjár-

lögnum, er ætlaðar væru til viðhalds jafnfjölförnum þjóðvegi.

Sigurður Stefánsson: Jeg skal vera stutturður, því háttv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) hefir að mestu leyti tekið af mjer ómakið.

Háttv. frsm. (B. J.) mintist á það í ræðu sinni, að eigi væri ástæða til að láta sjer vaxa í augum fjárhagsvandræðin, þar eð horfurnar væru hinar bestu. Jeg vildi í því sambandi mega benda háttv. ræðumanni á það, að ennþá eru eigi liðnir nema 3 mánuðir af þessu ári, og því eigi sjeð fyrir endann á því, hvernig árferðið verður. Jeg verð að telja það mjög óhyggilega fjármálapolítík að miða fjárhagsáætlun landsins við veðrið þann og þann daginn. Jeg held að tæplega megi byggja á þeim spádómi um meðferð fjárlaganna. Og reynslan hefir sýnt, að skjótt skipast veður í lofti. Við vitum ekki nú, hvernig heyskapurinn verður í sumar. Sama er að segja um sjávarútveginn. Og þó að alt þetta gangi að óskum, þá er þó eitt af aðalatriðunum óþekt, en það er hvaða verð við fáum fyrir afurðir okkar, er framleiddar verða. Nei, útlitið er ennþá alt annað en glæsilegt. Við vitum það vel, að fjárkreppan, sem við nú eigum við að stríða, stafar mikið af því, hve illa afurðasala okkar hefir gengið síðustu ár. Það er áreiðanlega ekki hyggilegt að byggja allar vonir sínar á því, að upp muni birta áður en varir, og sníða útgjöldin eftir því. Ef maður miðar við ástandið eins og það er nú, þá gefur það sammarlega tilefni til sparnaðar á sem flestum sviðum, til þess á þann hátt að bæta þó nokkuð úr fjárhagsbóli þjóðarinnar.

Eitt atriði enn skal jeg leyfa mjer að minnst á í sambandi við ræðu hæstv. fjrh. (Magn. J.) um daginn og háttv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) nú. Það er 7. gr. fjárlaganna, sem er um greiðslur af lánum ríkissjóðs. Hingað til hafa þau útgjöld orðið

áætluð með reikningslegri vissu. En nú er alt öðru máli að gegna, síðan gengi íslensku krónunnar tók að falla og er orðið eins lágt og nú er raun á orðin.

Þessi útgjöld eru áætluð um 1600000 árið 1923. $\frac{3}{4}$ þeirra verða að greiðast í útlendum gjaldeyri. Eftir genginu eins og það nú er yrðu greiðslurnar alt að 600000 kr. harri en áætlað. Og þótt reiknað sje með því, að gengi ísl. krónunnar verði komið upp í 80 áura, er þessar greiðslur fara fram, þá nemur það þó um 300000 kr., og er það ærin fúlga fram yfir áætlun. Þetta álit jeg alvarlegt atriði. Mjer dettur ekki í hug að vera svo svartsýnn að halda, að íslensk króna lækki mikið úr þessu, en jeg efast um, að hún verði komin í fult verð. Þegar næsta afborgun fellur í gjalddaga.

Viðvíkjandi sköttunum er það að segja, að alt er í óvissu um, hvernig þeir reynast; sjerstaklega á þetta við um nýju skattana. Jeg held, að þinginu reyndist hollast að vera ekki of bjartsýnt í þessu efni og byggja ekki um of á spádómum. En ummæli háttv. frsm. (B. J.) voru mikið til bygð á spádómum. Mjer stendur á sama, hvort hann kallar það barlóm eða öðru verra nafni, að líta á málið frá þessari hlið. Jeg segi þetta aðeins til þess að gera grein fyrir atkvæði mínu. Jeg ætla ekki að tala um einstaka liði, en jeg teldi heppilegast, að þeir yrðu yfirleitt lækkaðir. Þó vil jeg ekki nú binda atkv. mitt við 3. umr., svo að jeg geti ekki breytt um þá, þegar jeg get betur áttað mig á, hvernig fjárhagurinn verður. Þá getur verið, að jeg geti verið með því að hækka eitthvað, en áður en jeg veit nokkuð með vissu, vil jeg hafa vaðið fyrir neðan mig.

Sveinn Ólafsson: Jeg áleit ekki ástæðu til þess að tala um 1. kafla fjárlaganna og vildi geyma þær athugasemdir, sem jeg hafði þar að gera, til þessa þáttar. Jeg hjó eftir því í ræðu háttv. frsm. (B. J.), að hann taldi skuldir okkar um 16 milj. kr..

auk samningsbundinna skulda; en jeg held, að þessi upphæð sje heldur of lág, þó að ekki fari hún fjarri lagi. Jeg býst við, að skuldirnar sjeu nær 17 en 16 milj. kr.

Annað sagði háttv. frsm. (B. J.), sem þarf skýringar við, og það er um það, hve mikið við höfum minkað skuldir okkar á árinu sem leið. Hann taldi það 12 milj. kr. Þetta er rjett, svo langt sem það nær; en hjer við er að athuga, að á þessum tíma hefir enska lánið verið tekið, og það hefir gengið til greiðslu gömlu skuldanna að nokkru leyti. Það er því ekki alls kostar rjett að segja, að við höfum minkað skuldirnar um 12 milj. kr., heldur á að draga frá þeirri upphæð það, sem gekk af enska lániinu til greiðslu þessara skulda.

Þetta vildi jeg benda á, vegna þe s. að það kemur mjög við meðferð á síðari greinum fjárlaganna.

Þá vil jeg taka undir það með hæstv. fjármálaráðherra (Magn. J.), að ekki er rjett að reikna erlendar skuldir okkar með gengi danskrar krónu, því að íslenska krónan er lægri, og skuldirnar því meiri, sem nemur gengismun, og skuldir í dönskum krónum eru í reyndinni nær þriðjungu hærri, þegar þeim er breytt í íslenskar kr. Þetta mun jeg láta nægja um 1. kaflann og víkja mjer því næst að þeim kafla, sem fyrir liggur.

Jeg vil ekki deila á háttv. fjárveitinga-nefnd. Það hefir sjaldan reynst vinsælt undanfarið eða árangursmikið. Jeg skal kannast við það, að hún hefir sýnt lofs-verða viðleitni á að spara. Vitanlega hafa henni verið mislagðar hendur, og get jeg ekki alstaðar fallist á sparnaðartilraunir hennar, og því síður get jeg yfirleitt fallist á þær till. hennar, sem miða að því að auka útgjöldin. Jeg vil benda á það, að nefndinni hefir tekist slysalega við 12. gr. 5 a., þar sem hún leggur til, að styrkur til augnlæknis verði færður niður í 1500 kr. og ferðastyrkurinn feldur niður með öllu.

Sparssemi í þessu efni kemur niður á versta stað. Þessi styrkur má ekki skoðast sem neinn bitlingur til einstaks manns, heldur er hann veittur til sjúklinga. Fjöldi manna, sem þarfnast þessara lækninga, er ekki svo efnum búinn, að hann hafi ráð á því að leita hingað til Reykjavíkur, og verður því að sæta lagi þegar augnlæknirinn ferðast um landið. Þetta er líka óspart gert, og þessi eina ferð á ári hefir enganveginn reynst nægileg. Jeg get bent á það, að augnlæknirinn dvaldi á Seyðisfirði hluta úr degi næstliðið sumar, og sótti þar til hans fjöldi sjúklinga. en aðeins 2 eða 3 höfðu tækifæri til þess að ná tali af honum. Fleiri dami mætti nefna, en jeg hirði ekki um það hjer. Jeg vona að háttv. þm. kannist við þessa þörf, og aðhyllist þess vegna ekki þessa till. nefndarinnar um að fella niður styrkinn.

Um aðra liði skal jeg vera fáorður. Jeg skal geta þess viðvíkjandi sínum og vegum, að jeg er þeim mönnum sammála, sem telja nauðsynlegra að halda í veginum, en vegna þess, hvernig fjárhag landsins er háttað, mun jeg greiða atkvæði með niðurfellingu hvorratveggja þessara liða.

Jeg mun ekki að þessu sinni tefja tímunn með umræðum. Jeg reyni þá heldur að sýna það með atkvæði mínu, hvernig jeg lít á einstakar till. Þó vil jeg geta þess viðvíkjandi till. um að fara niður laun sendiherrans, að þótt jeg hafi verið mótfallinn stofnun þess embættis og áliti enn, að án þess mætti vera, þá sje jeg mjer ekki fært nú að stuðla að því, að sendiherraun verði kvaddur heim, en það verður að gera, ef till. þessi verður samþykkt, og væri það fremur leiðinlegur vottur um stefnuleysi þingsins, að fella embættið niður einu ári eftir að það var stofnað.

Stefán Stefánsson: Jeg á hjer brtt. á þski. 131. sem fer fram á það, að við 2. lið í 13. gr. C. verði sett athugasemd, er áskilji,

að af þeim 100000 kr., sem þar eru atlaðar til bátaferða á flóum, fjörðum og vötnum, veitist 1000 kr. til mótorbátsferða til Grímseyjar. Hæstv. atvinnumálaráðherra (Kl. J.) hefir tekið vel í þessa brtt., hvað ferðirnar snertir, og jeg er honum þakklátur fyrir það, en hitt, að telja till. eiginlega óþarfa, felst jeg ekki á; dæmi þar eftir reynslunni. Saga málsins er sú, að jeg fjekk 1000 kr. styrk inn í fjáráukalög fyrir árið 1921, og fyrir hann fengu Grímseyingar 4—5 bátaferðir á síðastliðnu ári. Svo bjóst jeg við, að samgöngumálanefnd mundi leggja til, að þessar ferðir hjeldust eins nú í ár, en það hefir brugðist algerlega, og því hefir farið svo, að erfitt hefir reynst að fá þessu nú haldið uppi, og hefðu þar fallið niður í sumar, ef stjórnin hefði ekki brugðist vel við óskum mínum í því falli. En til þess að eiga framvegis ekkert á hættu með að fje fáist til ferðanna, þá flyt jeg þessa athugasemd.

Það verður að álítast bein skylda ríkisins að sjá um einhverjar samgöngur við öll hjeruð landsins, en þessi eyja, sem liggur úti í íshafi, hefir verið mjög afskift að þessu leyti. Þarna er þó eitt hreppsfjelag og um 100 manns, sem hlýtur að gera þar kröfur, að það njóti allrar samgirni og fullkomins jafnrjettis hvað samgöngur snertir.

Hákon Kristófersson: Jeg á enga brtt. hjer; en það er ein brtt., sem gefur mjer tilefni til að segja nokkur orð.

Háttv. frsm. (B. J.) tók það fram fyrir hönd nefndarinnar, að alt væri gert til þess að spara, sem unt væri. Jeg skal síst lasta þessa viðleitni, ef henni er rjettilega beitt, en sparnaðurinn fer að verða tvísýnn, þegar skera á niður þjóðþrifafyrirtæki. Jeg á hjer sjerstaklega við brtt. um að fella niður símaþyggingar á komandi ári. Nefndin er á því, að sú niðurfelling eigi frekar að eiga sjer stað en niðurfelling vegalagninga.

og hafa nokkrir háttv. þm. tekið í sama streng. Þetta getur átt við sumstaðar, en það fer alt eftir því, hvernig högum er háttað. Það er orð á því gert, að nú fari í vöxt óorðheldni á viðskiftasviðinu, og þykir mönnum það ilt. En verst er þó til þess að vita, ef hægt er að heimfæra það upp á hið háa Alþingi. Jeg leyfi mjer að slá því föstu, að það á sjer stað, ef till. þessi verður samþ. Jeg vil minna á það, að síminn milli Búðardals og Króksfjarðarness hefir staðið í fjárlögum ár eftir ár, en er ekki framkvæmdur enn. Þetta er að vísu ekki gott, að efna ekki gefin loforð, en verra er, ef á að taka þau aftur með öllu. Það er satt, að nú er þröngt fyrir dyrum og í mörg horn að líta; en undarlegt virðist mjer, ef líta atti síðast til símans, sem allir vita, að er ein af aðalsamtengingarmögu-leikunum, ekki einungis milli hinna ýmsu hjeraða, heldur og milli landanna líka. Það má því óhætt telja símann nokkurskonar lyftistöng allra atvinnuvega, og gagusemi hans gerir það að verkum, fyrir þá, sem hans hafa not. Hvert það hjerað, sem án hans er, stendur óuttreiknanlega ver að vígi á viðskiftasviðinu en annars, og verður því óhæfilegt til þátttöku í hinni sjálfsögðu baráttu, sem menn þurfa að hafa fyrir því að dragast ekki aftur úr, sjerstaklega á viðskiftasviðinu.

Háttv. þm. Mýra. (P. Þ.) benti á, að alt efni til símans væri keypt í útlöndum, en það, sem til veganna færi, væri alt tekið innanlands, og vissu þetta fleiri en hann; en jeg sje ekki að síminn verði óþarfari fyrir það, eða að hægt sje yfirleitt að leggja þann mælikvarða á nytsemi fyrirtækja, hvort til þeirra gengur erlent eða innlent efni.

Margir kunna að atla, að jeg mæli svo mjög með þessum síma vegna þess, að hann verði mínu kjördæmi til góðs. Þetta er ekki rjett. Aðeins lítill hluti símans kemur til með að liggja um mitt kjördæmi; en ann-

ars skiftir slíkt ekki máli í þessu efni. Aðalatriðið er, að símans er brýn þörf, og Alþingi hefir margviðurkent þessa þörf áður, með því að taka símann í fjárlögin. En þó má segja eins og Bólu-Hjálmar, að loforð sjeu öðrumegin á klárnum, en hinumegin —? Ja, háttv. deild svarar því. Jeg vona að hún geri það svo, að hennar virðing verði að meiri. Hæstv. atvinnumálaráðh. (Kl. J.) hefir þegar bent á það, að síminn eigi rjett á sjer, og kann jeg honum þakkir fyrir. Hann tók það fram, að ýmsar ólagðar símalínur mundu ekki borga sig, og skildist mjer, að sögumaður hans hefði verið landssímastjórinn sjálfur.

Jeg lít nú þannig á, að erfitt sje að segja fyrirfram, hver síminn muni borga sig best. Hitt er mjer kunnugt um, að landssímastjóri hefir oft sagt mjer og öðrum það, að símasamband við Vestfjarðakjálkann kæmist því aðeins í lag, að lína yrði lögð um Barðastrandarsýslu. Hann hefir og lagt til, að þessari símalagningu væri hraðað sem mest. Jeg vil nú leyfa mjer að spyrja háttv. fjvn. eða þann hluta hennar, sem vill algerlega hætta að leggja síma, með hvaða sanngirni hún geti stutt sitt mál. Jeg vænti, að hún muni svara, að sökum fjárskortsins í landinu sje sem stendur ómögulegt að leggja fje til þess.

Jeg get nú fallist á, að þetta sje rjett, en ekki nema að nokkru leyti, því þótt sýna megí fram á, að fjárhagur í landinu sje örðugur nú, og horfi enda ekki til batnaðar, mátti samþykkja að leggja símann, en heimila um leið stjórninni að fresta lagningu hans. Þannig var sett undir þann leka, að ríkið gengi of nærri sjer. Þetta gerði nefndin ekki, og bendir það óneitanlega í þá átt, að nefndin hafi ekki verið málinu jafnhlynt og henni bar skylda til, því hjer liggur fyrir skýlaust margra ára loforð frá þinginu.

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Því hefir verið haldið fram hjer í háttv. deild, að símarnir væru til minni nota fyrir þjóðina en vegir. Væri því fullkomlega rjettmætt að leggja þá fremur niður. Jeg skal nú ekki dæma að fullu um það mál, því jeg hefi ekki næga þekkingu á málinu til þess, og jeg býst ekki við að andstæðingar mínir hafi það heldur. En þó skal jeg benda þeim á það, að þar sem sími er, sparar hann mönnum marga ferðina og þar með veginn. Þetta má þó enginn skilja svo, að jeg vilji telja úr vegagerð á jafntorferu landi og Íslandi, en mjer þykir kynlegt þegar jafngóðgjarnir og greindir menn eins og háttv. þm. Mýra. (P. P.) láta sjer sæma að segja, að nýjar símalínur sjeu ekki svo nauðsynlegar, að ekki megí fresta þeim um eitt ár. Ef þeim er frestað um eitt ár, getur fresturinn eins orðið 10 ár. Þannig þekki jeg efndir hins háa Alþingis.

Að því er snertir þessa símalagningu, Búðardalur—Króksfjarðarnes, skal jeg geta þess, að fráfaramandi stjórn lagði það til, að alt efni til hennar yrði keypt á næsta sumri. En nú hagar þannig til, að allan efnivið verður að flytja sjóleiðis á næstu hafnir, en færa hann svo að vetrinum á þá staði, sem á að nota hann. Jeg býst nú við, að ef þetta kæmist í framkvæmd á næstunni, mundu hjeraðsmenn annast þennan flutning endurgjaldslaust, og leggja jafnvel meira í sölurnar, ef það væri nauðsynlegt til að fá símann sem allra fyrst. Jeg býst við, að þetta sje mörgum hv. þm. kunnugt, en háttv. fjvn. hefir þó ekki viljað sníða tillögur sínar eftir því.

Jeg vil engan dóm leggja á það, hvaða síma muni vera nauðsynlegast að leggja, en jeg hefi ummæli mætra manna um það, að þessi lína frá Búðardal að Króksfjarðarnesi ætti að verða hin fyrsta í röðinni. Þessir menn eru fyrverandi forsrh. (J. M.) og núverandi atvinnumálaráðherra (Kl. J.),

að ógleymdum landssímastjóra sjálfum. Geri jeg ráð fyrir, að háttv. deild meti að nokkru þeirra tillögur.

Jeg vænti þess, að háttv. deild aðhyllist ekki till. háttv. nefndar í þessu máli, því enn hefir hún, eða meiri hluti hennar, ekki fært nein rök að því, að nauðsynlegt sje að leggja niður símalagningar; því þótt hún beri við örðugum fjárhag, er það aðeins slagorð, því ef nefndin hefði viljað sýna af sjer það rjettlæti, sem henni og hinu háa Alþingi bar skylda til, hefði hún fært niður fjárveitingu bæði til síma og vega, en sett hvorugt alveg á hakann. Vera má að í þessu tilfelli sje þó þannig háttað, að í kjördæmum háttv. nefndarmanna sje nú þegar sími, en eins og vitað er, eru hin- ar ráðgerðu vegabætur flestar í þeim kjör- dæmum, og þá fer þetta að verða vel skilj- anlegt.

Háttv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) gat þess með rjettu, að mikill hluti af tekjum ríkis- ins renni í vasa embættismanna þjóðarinn- ar. Það tjáir ekki að fást um það, en jeg man þá tíð, þegar launalögin voru á döf- inni hjer í þinginu og brtt. komu fram frá mjer og öðrum, sem auk þess að vera mjög sanngjarnar drógu mjög úr þeirri útgjalda- aukningu, en voru þó flestar gerfeldar hjer í háttv. deild, og þá var ekki talið, að laun embættismanna mundu sliga svo gjald- þol þjóðarinnar, að nauðsynlegar fram- kvæmdir yrðu að sitja á hakanum. Þetta er ekki sagt til ámælis, en jeg áleit, að skemra hefði átt að ganga þá, og þeir munu vera margir í þingsætunum, sem nú munu viðurkenna það, og ef til vill í huga sínum viðurkenna, að þeir hafi þá verið helst til örir á það fje, sem þeim hafði verið trúað til að fara með.

Mig minnir að þessi háttv. þm. (Þór. J.) segði, að eins gott væri að strika símalagn- ingarnar alveg út eins og að leggja of fáa. Þetta er að nokkru leyti rjett, en jeg benti á það áður, að ef þingið samþykkti að veita

fje til þessara fyrirtækja, sýndi það þessu máli sinn besta vilja, en fæli svo lands- stjórninni að haga þannig framkvæmdum, er hún álitu gerlegt fjárhagsins vegna.

Þó það eigi ef til vill ekki vel við í umr. um þennan hluta fjárlaganna, vildi jeg þó minna á, að í fjárlagafrumvarpinu eru 2 styrkir, sem til samans nema 16 þúsund krónum. Þessi upphæð er meiri en $\frac{1}{3}$ hluti, eða nær því helmingur, þess fjár, sem fyr- verandi stjórn áætlaði, að síminn frá Búd- ardal að Króksfjarðarnesi mundi kosta. Jeg þykist þess nú fullviss, að háttv. fjvn. hafi þótt knýjandi nauðsyn vera til þess- ara styrkveitinga. En ef litið er á þá meg- inreglu þessarar háttv. nefndar, að skera niður hin mestu þjóðþrifamál vegna þröngs fjárhags, virðist mjer þó, að hún ætti ekki síður að gæta þessarar reglu sinnar gagn- vart bitlingum.

Í brtt. á þskj. 117 við 10. gr. fjárlaga- frv. hefir háttv. fjvn. komist að þeirri nið- urstöðu að lækka kaup sambandslaganefnd- ar. Jeg er fyllilega sammála í þessu, en mjer kom á óvart, að til væri samningur um, að hver þeirra fengi 2000 krónur á ári. Jeg man ekki betur en að þegar menn voru valdir í þessar stöður, væru valdir ýmsir ágætismenn, sem voru í vel launuðum stöðum hjá þjóðfjlaginu, og var þá litið svo á, að hjer væri um mjög mikil heiðurs- sæti að ræða, en ekki launuð embætti. Í þeim flokki, sem jeg var þá hjer á þingi, spurði jeg ákveðið að því, hvort líkur væru til sjerstakra launa auk ferðakostnaðar o. þ. u. l. handa þessum mönnum. Því var svarað á þá leið — og það af einum þeirra, sem nú eru í nefndinni —, að svo mundi ekki verða, en ef svo yrði, færu laun hvers nefndarmanns aldrei fram úr 500 krónum. En nú virðist stjórnin hafa samið um 2000 krónur, og jeg veit ekki betur en að það hafi verið gert að fjárveitingarvaldinu fornspurðu.

Að svo mæltu skal jeg láta máli mínu

lokið. Þó jeg búist ekki við því, að orð mín hafi haft æskileg áhrif á háttv. þm., allra síst þá, sem aldrei láta sannfærast viðkomandi símalagningunni, kunni jeg þó ekki við að láta skera niður jafnmikið áhugamál kjósenda minna og þetta án þess að láta í ljósi megnustu óánægju yfir því.

Magnús Guðmundsson: Jeg hafði ætlað að mjer að segja fáein orð um sendiherrann og vil þá byrja að lýsa því yfir, að jeg er sama sinnis sem áður um það mál; jeg álit hann nauðsynlegan. Þykist jeg mega ætla, að mjer verði ekki borið á brýn, að jeg mæli þar án sannfæringar, því að jeg er ekki þektur að því að bruðla með landsfje.

Af reynslu þeirri, sem jeg hefi fengið síðan sendiherrann tók við starfi sínu. Þá er það álit mitt, að engin stjórn, hver sem hún er, geti verið án þess að hafa sendiherra búsettan í Kaupmannahöfn. Og hvað þann sendiherra snertir, sem við höfum nú, þá eru allir á sama máli um það, að hann sje starfi sínu vaxinn. Hann er ágætum hæfileikum búinn, áhugasamur maður og fylgist vel með í verslunarheiminum. Það kemur þráfaldlega fyrir, að hann símar eftir skýrslum og útvegar nauðsynlegar upplýsingar um markaðshorfur. Þetta getur hann því aðeins gert, að hann er kaup-sýslumaður í eðli sínu og hefir opin augun fyrir öllu því, sem land og þjóð hans varðar. Kemur þetta sjer vel, einkum hvað danska kaup-sýslumenn snertir, sem kunnir eru að því að breiða út misjafnar fregnir. eins og búast má við, því þeir líta með sínum augum á silfrið.

Þó að ýmsum hrjósi hugur við upphæð þeirri, sem fer til sendiherrans, þá ber líka á hitt að líta, að það getur sparað ríkissjóði mikil útgjöld að hafa mann búsettan í Kaupmannahöfn. Jeg skal t. d. benda á ferðina til Spánar og aðra ferð, sem liggur við borð að hann fari áður en langt liður:

á fjármálafundinn í Genova. Það er margfalt ódýrara að ferðast frá Kaupmannahöfn, tekur langt um skemri tíma, heldur en hjeðan að heiman. Allar sendiferðir hjeðan úr landi hljóta að verða svo langt um dýrari vegna dagpeninganna. Þegar enska lánið var tekið, sparaði hann okkur sendimann að heiman, og til Noregs og Svíþjóðar hefir hann farið á síðasta ári. Og þó að ferðir þessar hafi kostað dálítið, þá er það þó hverfandi í samanburði við það, sem annars hefði orðið að greiða sendimönnum hjeðan að heiman.

Því hefir verið haldið fram, að upphaflega hafi launin verið sett nógu há, og þessi 12 þúsund því sémileg borgun. En þetta er nú satt og ekki satt. Honum var kunnugt, þessum manni, er hann tók við sendiherrastöðunni, að launin myndu skamt hrökkva, en hann taldi sig hinsvegar hafa ráð á því þá að leggja mismuninn í söluurnar. Nú hafa ástæður hans breyst, svo hann telur sig neyddan til að leggja niður starfið, nema því aðeins, að hann fái viðunandi launaviðbót. Að vísu viðurkennir hann, að engin lagaleg skylda sje fyrir hendi af hálfu Alþingis að hækka launin, og það viðurkenni jeg líka. En okkur er nauðsynlegt að hafa hann þarna, stjórnin getur ekki án hans verið, og titillinn verður hann að hafa. Honum er sendiherratitillinn nauðsynlegur til þess að geta haft aðgang að hverjum sem er. Þetta vita þeir menn, sem ferðast hafa í útlöndum, svo um það þarf ekki að deila. En það er einmitt vegna titilsins, sem hann hefir verið nefndur „tildurherra“ og öðrum ónefnum, sem lítill heiður er Íslendingum að hampa á Alþingi.

Annars gladdi það mig, að háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) er kominn á þá skoðun, að þennan lið megi ekki lækka eða fella niður. Hann hefir þó, eftir því sem mig minnir, verið á móti þessu máli áður.

Jeg heyrði ekki vel það sem hæstv. fjrh. (Magn. J.) var að tala um 7. gr., en mjer skilst, að honum þyki vextir og afborganir of lágt reiknað, og í sama strenginn tók hv. þm. N.-Ísf. (S. St.). En hitt skil jeg ekki, hvernig háttv. þm. N.-Ísf. fær það út, að gengismunurinn nemi 3 miljónum króna. (S. St.: Jeg misnefndi mig). Nú, jaja, þá sleppi jeg því.

En jeg trúi því, að gengið verði komið í lag áður en þarf að greiða afborgunina 1923, og þá niðurstöðu byggji jeg á því, sem lagfærst hefir á árinu 1921. Skýrslurnar bera með sjer, að borgast hefir af lánum 10 miljónir króna á árinu. Jeg hafði ekki búið við svo góðri útkomu, en tölurnar bera það með sjer.

Það er ekki rjett hjá háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), að frá þessu eigi að draga enska lánið, því bankarnir hafa tekið það með í sínum reikningum.

Eftir því sem jeg hefi hlæað hjá viðskiftamálanefnd, þá mun hún vera komin að þeirri niðurstöðu, að það sjeu 5 miljónir króna, sem íslenskir kaupssýslumenn skulda erlendis og ekki er samningum bundið eða hægt að semja um, og þessvegna muni þurfa að taka lán hið bráðasta, til þess að greiða þennan mismun. En jeg vil, að bankarnir taki þetta lán, enda ætti þeim að vera það innan handar og það ætti ekki að vera nema til ársloka, því þær vonir ætti að mega gera sjer, að upphæð þessi greiddist á árinu, og þá ætti gengið að ná sjer. Þegar þessar 5 miljónir, sem eru að flækjast einhversstaðar úti í heimi og gera truflun í viðskiftalífinu, eru úr sögunni, þá á okkar króna að hækka.

Þessvegna geri jeg ekki ráð fyrir, að 1923 verði okkur hættulegt, ef varlega er farið. Jeg er miklu hræddari við yfirstandandi ár og þá fjárhagsörðugleika, sem við eigum nú við að stríða.

Þá skal jeg snúa mjer með fáeinum orðum að þeim brtt., sem liggja fyrir, og verð

jeg þá að segja, ef það verður ofan á að fella niður allar verklegar framkvæmdir, þá eru fjárlögin leiðinleg lög. (Gunn. S.: Heyr!). Það er sorglegt, ef til slíkra örþrifaráða verður að grípa, þó jeg hinsvegar viðurkenni viðleitni háttv. fjvn. á því að skila fjárlögunum frá sjer hallalausum eða hallalítlum. Og sárast er mjer um fjárveitingarnar í 13. gr., ef þær verða feldar niður að meira eða minna leyti.

Um flutningabrautirnar er það að segja, að jeg saknaði úr upptalningu hæstv. atvrh. (Kl. J.) brautarinnar í Skagafirði. Mjer er kunnugt um, að líkt stendur á með hana og Biskupstungnabrautina í Árnessýslu. Hún endar í ófæru og þyrfti 1923 að vera komin á þann stað, að hún geti orðið hjeraðsbúum að gagni. Þessvegna furðar mig á því, að vegamálastjóri skuli ekki hafa tekið þessa braut upp í till. sínar, því honum hlýtur þó að vera kunnugt, engu síður en mjer, hvernig hagar til með hana. Og það var fastmælum bundið áður en jeg fór úr stjórn, að unnið skyldi í þessum vegi í sumar, og krefst jeg, að það sje haldið.

Mjer finst undarlegt, eins og hæstv. atvrh. (Kl. J.) benti á, að fella niður styrk til landssjóðsveganna og annara þjóðvega, en auka fjárveitingu til akfærra sýsluvega og fjallvega.

Annars vona jeg, að háttv. þdm. sjái einhver önnur ráð en að fella niður vegina, enda geri jeg ráð fyrir, að háttv. fjvn. setji þetta í samband við till. sínar um barnafræðsluna, og ætti það því að geta orðið stuðningur þeim till., ef vegirnir yrðu ekki feldir niður.

Um símana er svipað að segja og vegina, að það er hart að þurfa að fresta þeim um óákveðinn tíma. Og jeg get vel skilið, að háttv. þm. Barð. (H. K.) þyki hart að fella niður Búðardals og Króksfjarðarneslínuna. Það er búið að margveita fje til þessa síma, og verður því að álífast brigðmæli hjá þinginu, ef hann verður feldur nú, enda

var rjett eftir mjer haft, að jeg hafi sagt, að sú lína ætti að ganga fyrir öðrum.

Þá mintist hæstv. atvrh. (Kl. J.) á loftskéyfastöðina á Síðu og sagði, að með henni yrði horfið frá því að leggja símalínu austur sandana sunnanlands til Hornafjarðar. Þetta er rjett, enda gert með ráði landssímastjórans, sem telur óþarft að tengja saman landssímamann svo að hann nái umhverfis landið þegar þessi samtengingarlína var ákveðin, átti hún að leggjast með það fyrir augum, að aldrei yrði sambandslaust við Seyðisfjörð og útlönd. Nú er hvorttveggja, að lína þessi myndi kosta offjár, og væri þó alls ekki trygg eftir kunnugra manna sögn, en við Seyðisfjörð er aldrei sambandslaust nema einn til tvo daga í einu, svo að telja má, að samband það, sem við höfum nú við útlönd, sje viðunandi. Aftur á móti er ekki nema rjettlátt, að þessi loftskéyfastöð komist upp, þó segja meg, að hún geti kannske beðið eitt ár enn.

Hæstv. atvrh. (Kl. J.) mintist líka á vitana og sagði, að meiri tekjur væru af þeim en til þeirra væri lagt. Þetta er samt ekki allskostar rjett, því á síðustu árum hefir verið varið miklu meira til þeirra en tekjur þeirra eða vitagjaldið hefir numið. T. d. var árið 1920 veitt til vitanna upp undir ½ miljón króna, en vitagjaldið varð það ár nálægt 150 þús. króna og árið næsta á undan varð það nokkru minna, en hlutföllin lík. Annars mætti skoda þessa fjárveitingu til vitanna einskonar lán, sem þeim er ætlað að endurgreiða á sínum tíma.

Viðvíkjandi sambandslaganefndinni, þá vil jeg taka það fram, að eftir því, sem jeg best veit, þá munu engir samningar liggja fyrir um neina ákveðna borgun til nefndarmannanna. En hafi einhverjir samningar verið gerðir um þetta mál, þá hafa þeir farið fram síðast á árinu 1918 eða öndvert ár 1919. Að vísu líta sumir svo á, að

greiðsla þessi sje orðin samningsbundin, og miða það við það, að nefndarmennirnir hafa fengið ákveðna borgun þessi ár, 1919—1921. En um þetta má þrátta, og jeg fyrir mitt leyti efast mjög um, að greiðsla þessi eigi að skoðast samningsbundin. Það getur þá komið fyrir dómstólana, vilji nefndarmennirnir halda kröfum sínum til streitu.

Það er satt, að þóknunin til yfirskaðanefnda hefir orðið of lág hjá mjer, þó að hinsvegar sje óvíst, að hún sje nógu hátt áætluð hjá nefndinni. En af því að þetta er það eina, sem hv. fjvn. hefir haft út á mína áætlun að setja, þá þarf jeg ekki að taka mjer það nærri og get því látið úttalað um það.

Jeg sje að háttv. fjvn. hefir felt niður athugasemdina við lækinn á Vífilsstöðum. Að vísu skal jeg viðurkenna, að væri hjer um nýtt atriði að ræða, þá væri ekki rjett að hafa athugasemdina í fjárlögunum. En hjer liggur einmitt fyrir gamall samningur milli læknisins og heilsuhælisstjórnarinnar, um að lækinn fengi eftirlaun eftir sömu reglum og aðrir embættismenn ríkisins. Má því líta svo á, að samningar þessir hafi gengið yfir á ríkið þegar það tók við hælínu. Væri þetta nú felt að þessu sinni, mætti líta svo á, að lækinn ætti ekki að fá eftirlaun. Þessvegna er betra að fá skýlaus ummæli Alþingis um þetta atriði.

Um 15. brtt. við 12. gr. er það að segja, að þó hún virðist meinlaus, þá felur hún talsvert mikið í sjer. Eigi að fella þetta niður, þá getur farið svo, að það hafi slæm eftirköst og talsverða hækkun í för með sjer. Og vil jeg þá í sambandi við það benda á, að síðasta ár urðu það 150 þús. króna, sem ríkissjóður greiddi í meðgjöf með sjúklingum, sem sveitarsjóðir kostuðu á sjúkrahúsum. Það er því enginsmáráðisfúlga, sem ríkissjóður leggur til sjúkrahúsvistar manna.

Umr. frestað.

Á 30. fundi í Nd., fimtudaginn 23. mars, var fram haldið 2. umr. um frv.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg var svo óheppinn, að jeg komst ekki að í gærkveldi til þess að svara athugasemdum, sem fram komu við fjárlögin. Mun því sumt ef til vill hafa fallið mjer úr minni í nótt.

Jeg verð að þakka undirtektir háttv. þm. fyrir hönd nefndarinnar. Þeir hafa tekið mjúkum höndum á till. hennar. En það skal jeg þegar játa, að jeg á ekki alt lofið skilið; mun jeg síðar kannast við mínar syndir, svo að jeg verði ekki lofaður um skör fram.

Fyrst vil jeg beina máli mínu til hæstv. atvrh. (Kl. J.). Hann vefengdi samanburð minn á gagnsemi símanna og veganna. Sagði hann að til væru óþarfir símar, en enginn vegarspotti væri óþarfur. Jeg skal nú ekki vefengja, að hugsast getur, að sími væri lagður þar, sem ekkert vit væri að leggja hann, t. d. milli tveggja eyðikota. en slíkt þarf ekki að óttast nú í þessu aldarfari og því sálarástandi, sem er hjá þessu sparnaðarþingi. En það held jeg, að varla dyljist nokkrum, að meira gagn sje að síma fyrir 38 þús. kr. en vegarspotta fyrir þá upphæð. Tökum sem dæmi verslun, sem er svo fjarri síma, að hún þarf 2 daga til ferðalaga í hann. Auk kostnaðar af sendiferðinni má vel vera, að hún verði af kjöteða ullarsölu sinni vegna þess, að hún veit ekki um tilboð, sem stendur aðeins einn dag eða tvo. Hvert getur tapið hjer orðið af símaleysinu? Hvernig getur slíkt tap orðið þó vegarspotti fyrir 38 þús. kr. sje ekki lagður?

Háttv. þm. Mýra. (P. Þ.) vildi ekki fallast á minn samanburð, en þar við er að athuga, að það eru til lög um síma, sem ákveða svo, að því, sem afgangs verður af rekstrarkostnaði og vaxtaborgun, skuli varið til þess að leggja 3. flokks síma. En þetta hefir ekki verið gert, og hafa lögin verið

brotin með því. En jeg vil minna háttv. þm. Mýra. (P. Þ.) á það, að nálægt honum er sími, svokallaður Hjarðarfellssími, sem heyrir til 2. flokks síma og átti að vera lagður fyrir lán, en fje til hans hefir verið tekið frá 3. flokks símunum. Er búið að flytja staurana og á að leggja símann í sumar. En þetta er gagnstætt lögunum. Mætti nú taka þessa staura og flytja þá til Dalasýslu. Þyrði jeg vel að taka flutninginn að mjer, þó að hann sje nokkuð örðugur. Jeg vil vekja athygli stjórnarinnar á því, að henni er bæði heimilt og skylt að leggja 3. flokks síma fyrir afgangsfje, enda þótt engin fjárveiting sje veitt til þess í fjárlögum, en nú vill svo til, að símarnir í Dalasýslu og Strandasýslu standa í fjárlögum, svo að stjórnin getur keypt alt, sem til símanna heyrir, þó að þeir verði ekki lagðir fyr en næsta ár. Skora jeg á stjórnina að kaupa inn staurana í haust. Hjeraðsbúar munu flytja þá í vetur. Hefir sínum þessum verið lofað 5 sinnum, og fimmfalt loforð Alþingis ætti þó að vera einhvers virði.

Það er rjett hjá háttv. þm. Mýra. (P. Þ.), að staurar eru enn í nokkru herra verði en þeir voru fyrir styrjöldina, en vír er kominn í sama verð. Legg jeg áherslu á, að afganginum af símatekjunum sje varið til að leggja 3. flokks síma, og ef það er ekki gert þegar, þá sje fjeð lagt í sjóð, uns heppilegt þykir að leggja þá. Hvort meiri sje atvinnumissir að því, að vegir sjeu lagðir niður en símar, er ekki gott að segja, en jeg tel enga þörf á að fella þetta niður, annað eða hvorttveggja.

Minni hluti nefndarinnar getur ekki fallist á að auka fje til akfærra sýsluvega; þóttist gera vel að lofa upphæðinni í stj.frv. að standa óbreyttri, en það gerði hann sökum þess, að hann bjóst við því, að sýslufjelögin hefðu ætlað fje til þessa og vildi ekki hindra framkvæmdir þeirra í þá átt.

Háttv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) hjelt að

jeg hefði verið að gera að gamni mínu, þegar jeg sagði, að aðalhættan, sem nú vofði yfir, væri sú, að Íslendingar hefðu borgað skuldir sínar upp fyrir næstu áramót. En þetta er full alvara. Bygði jeg þetta á skýrslum manna, sem ekki eru nein líkindi til, að sjeu sjerstaklega velviljaðir oss og hafa enga hvöt til þess að fegra málstað vorn.

Í þessum 16—17 miljónum eru taldar skuldir, sem ekkert koma ríkissjóði við, heldur eru skuldir einstakra manna, og sumt af því eru gjaldþrota menn, sem hvorki borga þær skuldir sjálfir nje aðrir fyrir þá. Munu þessar skuldir einstakra manna nema 5—6 miljónum króna. En jeg er samþykkur háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) í því, að rjett geti verið að hjálpa til þess að greiða þessar 5 milj., svo að komið verði í veg fyrir gengisbrallið, sem örfáir menn í Danmörku hafa komið af stað að gamni sínu eða einhverjum öðrum hvötum. Það er líka rjett hjá honum, að engin ástæða sje til að óttast, að gengið verði ekki komið í lag fyrir næstu áramót. Mun enginn bera honum á brýn, að hann sje um of djarftækur í spádómum sínum um fjárhaginn. Er þetta því enginn flugfisksháttur hjá mjer, og stafar heldur ekki af því, að jeg sje bjartsýnni en aðrir menn, en jeg sje stundum lengra en þeir, sem fæddir eru blindir, en annað er það ekki.

Þá sagði háttv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.), að framleiðslan borgaði sig ekki. Þetta er nú nokkuð hæpin ályktun, þegar sýnt er, að landsmenn hafa borgað 12 miljónir kr. af skuldum sínum árið sem leið. Einhver sagði, að enska lánið hefði gengið til þess að nokkrum hluta, en það er tilfært í nýju skuldunum, svo að það haggar engu.

Það er rjett, að við vitum lítið um það, sem framundan er. Við vitum ekki nema að landið kunni að sökka í sjó eða að öll eldfjöll gjósi eða að allir fiskar í sjónum farist

á einni nóttu. En eigi að reikna hag landsins eftir þessu, þá má gera útlitið ágæt. Og mönnum, sem svona hugsa, er líkt farið og þeim, sem haldnir eru af veiki þeirri, er efasýki er kölluð, og getur hún orðið svo mögnuð, að þeir þori ekki einusinni að opua munninn nje hreyfa sig úr sporunum, því þeim sýnist dúkurinn fyrir framan þá brennandi eldur og gólfið ginandi sjór.

En ef alt er talað út í loftið og öllum tölum neitað, þá má alveg eins gera ráð fyrir því góða sem hinu illa.

Hv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) sagði einnig, að till. um niðurfærsluna á launum til sendiherrans stafaði ekki af því, að hann væri óánægður með manninn; en þá liggur næst að hann taki till. aftur, því að vitanlegt er það, að hann getur ekki haldið starfinu áfram með þessum launum. Veit jeg að háttv. þm. muni eigi taka þessa till. alvarlega, enda færði háttv. flm. (Þór. J.) engin rök að henni önnur en þau, að ýmsar háværar raddir hefðu kallað sendiherrann „fildurherra“, „legáta“ o. s. frv., en merkilegt má heita, að ekki óskynsamari maður en þessi þm. er skuli festa nokkurn trúnað á jafnstaðlausu fleipri.

Þá sagði háttv. þm. (Þór. J.), að launin hefðu upphaflega verið sett þetta, og mundi ekki vera dýrara að lifa nú. Þetta er rjett. En launin voru of lág í byrjun, en maðurinn var þá efnaður og vildi leggja fram af sínu fje; en nú er hann kominn í þröng, vegna þess, að fyrirtæki, sem hann hafði lagt mikið fje í, er farið um, og þess vegna er þörf á því að hækka launin nú. Þá sagði þessi þingmaður einnig, að það væri of dýrt fyrir landið að láta sendiherra tolla í tískunni og láta hann lifa í þeirri eyðslu, sem hann óskaði. En jeg get sagt honum, að sendiherrann berst ekki mikið á og er engin eyðslumaður, og það er heldur ekki tíska nú, að sendiherrar eyði fje í óparfa. Þetta fje fer einungis í nauðsynjar,

og þarf meðal annars að vera svo mikið vegna þess, að landið hefir ekki lagt honum til neinn bústað, svo að hann hefir orðið að kaupa sjer hann og borga fyrir það margar þúsundir á ári. — Þá sagði hann að aðrar þjóðir hefðu sett sparnaðarnefndir og reyndu að spara á öllum sviðum, en það get jeg sagt honum, að allar sparnaðarnefndir erlendis hafa lagt til, að aukið væri fje til sendiherra og utanríkismálanna, enda er það eðlilegt, þar sem alt er á hverfanda hveli, og engin víðsýn þjóð vill eiga alt um verslun sína undir blindri hendingu. heldur vera eins vel viðbúin sem unt er að sjá verslun sinni borgið. Það er því öfugur sparnaður, ef seglin eru dregin inn í utanríkismálunum. Það er því beinlínis gróðafyrirtæki að leggja fje til sendiherrans, og það þótt ekki sje tekið tillit til neins nema auranna.

Þá gat hann þess, að annar maður mundi vel fallinn til þess að hafa starfa þennan. Skal jeg nota tækifærið til þess að taka það fram, að maður þessi, Jón Krabbe, er einn af þeim bestu mönnum, sem í þjónustu Íslands hafa verið. Og í minni „legáta“-tíð, svo jeg viðhafi þetta orð, var hann sá eini maður, sem jeg gat treyst, en það get jeg ekki ætlað honum að vinna bæði sitt verk og annara.*)

Þessir háttv. þm. vilja alls ekki offra sínum kjördæmum. En mínu kjördæmi eru þeir fúsir til að offra og kjördæmi háttv. þm. Str. (M. P.) og kjördæmi lív. þm. Barð. (H. K.), þrátt fyrir það, þótt þessikjördæmi hafi gömul og ítrekuð loforð þingsins fyrir símalagningu. En minni hl. nefndarinnar vill alls engum offra. Fari nú svo samt sem áður, að þær nauðsynlegu símalagningar verði feldar, þá sjáum við enga ástæðu til að láta þær ónauðsynlegu standa.

*) Hjer hefir fallið úr, en jeg man ekki hvað það var, B. J. f. V.

Það hefir nú þegar verið talað svo mikið um sambandsnefndina og laun hennar, að jeg er tilneyddur að tala, þótt jeg hinsvegar hefði helst kosið að losna við að taka þátt í þeim umræðum. Jeg verð þá að byrja með því að spyrja, hvort hjer sje um að ræða samning eða ekki samning. Jeg spyr ekki af því, að jeg viti þetta ekki, heldur til þess að rifja upp þá atburði, sem sumir háttv. þm. virðast hafa gleymt. Áður en stjórnin ákvað laun íslensku nefndarmannanna, hafði hún fengið vitneskju um, að Danir atfluðu sínum mönnum 2000 kr. hverjum. Íslensku nefndarmennirnir komu ekki fram með neinar kröfur í þessu efni, en þáverandi stjórn þótti við eiga, að þeir hefðu sömu laun og þeir dönsku, og ákvað, að svo skyldi vera. Þótti nefndarmönnum ekki ástæða til að drepa hendi við þessum launum. því vel hefði það mátt skilja á þá leið, sem vjer litum svo á, að íslensku nefndarmennina bæri að setja skör lægra en þá dönsku. Hefir og alt það, sem komið hefir fram við þessa menn af hendi Dana og annara útlanda þjóða, borið vitni um það, að þeir líta á þá sem „diplomata“ fullvalda ríkis. Öll viðskifti þeirra við þá og framkoma hefir verið hin hæverskasta, og hafa nefndarmennirnir ekki undan neinu að kvarta í þeim efnum. Það eina land, sem hefir sýnt nefndinni lítilsvirðingu, er Ísland. Er það og ekki annað en það, sem vænta má, því það er víst engin þjóð til í heiminum, sem hefir minna álit á Íslendingum en þeir sjálfir. Kæmi mjer ekki á óvart, þótt þeir tækju nú bráðum upp þennan nafntogaða Kínverja sið gagnvart gestum og framandi og segðu: „Hvað getur yðar hundur gert, yðar auðmjúkur hundur?“ — Vildi jeg raunar óska, að svo yrði ekki, því jeg hygg, að oss væri sémra að líkjast göfugum frændþjóðum vorum í síðum og framkomu heldur en Mongólum úr Austurálfi.

En hvað sem öðru líður, úr því nefnd-

inni voru á annað borð veitt þessi laun, þá eru þau þar með fastákveðin fyrir þann tíma, sem þessir menn eiga sæti í nefndinni. Jeg hjelt, að ekki þyrfti að taka annað eins og þetta skriflegt af stjórn landsins. Þess er yfirleitt vænst af þingi og stjórn hvers lands sem er, að ekki þurfi að taka það skriflegt eða vottfast, sem þau lofa, til þess að þau standi við það. Jeg skal ekki segja, hvernig dómur mundi falla í því máli, en það uggir mig, að ákvæði þáverandi stjórnar, ásamt 4 ára starfsemi nefndarinnar við þessi laun, myndi hjá dómaraanum reynast þungt á metunum.

Þá verð jeg að svara nokkrum orðum hv. þm. N.-Ísf. (S. St.). Hann hjelt því fram, eins og fyrri daginn, að landið sje að sökkva í skuldir og ekki lengur fyrir einum eyri trúandi, og er það, eins og menn kannast við, þetta gamla bjargráð hans til að bæta með lánstraust landsins. Hann kvað illa líta út með verð á afurðum næstu ár, og veit jeg ekki við hvað hann hefir þar að styðjast. (S. St.: Við reynsluna). Þá er háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.) snjallari flestum öðrum mönnum, ef hann getur líka stuðst við reynslu ókomna tímans. Hann sagði, að í öllum fjárhagsáætlunum beri að miða við tímann, sem yfir standi. Það gerði jeg líka. Jeg gekk út frá meðalverði vörunnar og er þess fullviss, að ekki þarf meira en meðalár til þess, að svo gangi, sem jeg sagði áðan. Það er einmitt fjarri mjer að miða ekki einmitt við tímann, sem er að líða, því hver getur sagt nokkuð um ókomna tímann, nema ef vera skyldi háttv. þm. N.-Ísf. — Sól getur sortnað og jörð sígið í hafið, eða halastjarna einhverstaðar utan úr veröld rekist á hnött vorn og breytt honum í eld og eimyrju. Það myndi gera strik í fjárhag Íslendinga. Að vísu veit jeg ekki, hvaða skuldheimtumenn yrðu þá til að krefjast skuldanna.

Jeg bygði í áætlunum mínum á rjettum Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

tölum og rjettum rökum, en jeg veit ekki á hverju háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.) hefir byggt, er hann komst að því, að gengisbreytingarnar, sem getið er um í 7. gr., gætu kostað okkur 6 miljónir króna. (S. St.: Það var mismæli mitt, eins og jeg hefi þegar tekið fram). Jeg er fús á að taka það gilt sem mismæli, þótt mjer hinsvegar sje kunnugt um þann reikningsbrest þessa hv. þm., að muna ekki ávalt eftir því, að ekki er sama, hvað mörg núll eru á eftir tölunni. Og þar sem jafngætin fjármálamaður sem háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) hefir nú látið í ljósi þá skoðun sína, að gengismunurinn myndi verða horfinn um áramótin, þá vil jeg nú því síður hrella þennan hv. þm. (S. St.) frekar með þessu mismæli hans.

Háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.) tók það svo fram í lok ræðu sinnar, að vegna þessara örðugu kringumstæðna myndi hann vera með öllum lækkunum á fjárlagafrv. — En jeg verð nú að segja, að jeg man ekki til þess. síðan jeg kom á þing, að hann hafi nokkurntíma verið annað en með öllum lækkunum, að undanteknum brimbrjótnum forðum.

Það var sama reginvitleysan viðvíkjandi genginu, sem kom fram úr háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), nema bara hvað annar blær var á henni. Hann lagði aðaláhersluna á hvað hann gæti *hugsað* sjer. Jeg dreg það alls ekki í efa, að hann geti *hugsað* sjer ástandið miklu verra. Jeg hefi yfirleitt ótakmarkaða trú á spádóms- og skáldskapargáfu þessa háttv. þm. En happ tel jeg það fyrir taugar vorar þdm., að hann að þessu sinni hlífði oss við að heyra hvað honum hefir nú opinberast.

Ætla jeg svo að hætta að tala fyrir hönd nefndarinnar og mæla nokkur orð fyrir mína hönd. Jeg skal þá taka það fram, að jeg get hvorki lofað nefndina, þm. N.-Ísf. (S. St.) eða 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) fyrir þær sparnaðartill., þar sem sparnaðurinn

gengur út á það að leggja í sölurnar mannslíf, menningu þjóðarinnar eða fagrar vonir hennar vænstu sona, án þess nokkur nauður reki til. Sje það gert, þá er gullinu kastað, en varðveittur eirinn eða einhver ennþá verri málmblandingur. Verð jeg að segja það, að mjer finst það heldur óskynsamlegur sparnaður, sem byggist á öðru eins og þessu, enda mun það fje, sem á þann hátt vinst, skamt hrökkva til þess að borga með skuldirnar. Vil jeg jafna slíkri þingmensku við það, sem hafíslúsin er fyrir horaðar skepnur.

Jón Þorláksson: Jeg vil leyfa mjer að vekja athygli háttv. nefndarmanna á því, að það vantar einn gjaldalið í frv., sem ætti helst heima í 13. gr. þess. Þessi liður er bifreiðaskatturinn, sem áætlaður er 30 þús. kr. og á að verja á alveg sjerstakan hátt. Í stjórnarfrv. hefir þessi liður verið tekinn upp tekjumegin, en úr því hann er tekinn upp í fjárlögin tekjumegin, þá verður að taka upp jafnháa upphæð gjaldamegin, því að annars raskar hann jafnvæginu og fram hlýtur að koma jafnmikill tekjuhalli, sem nemur þessari upphæð. Hjá þessum halla mætti auðvitað komast, með því að taka þennan lið alls ekki inn í fjárlögin, en jeg tel þó heppilegri hina leiðina, sem sje þá, að setja jafna upphæð gjaldamegin. Að öðru leyti vil jeg líka minnst á, að það vantar þá grein gjaldamegin í frv., sem veitir fje til útgjalda við einkasölu ríkissjóðs á áfengi og tóbaki. Þegar búið er að setja þessa starfrækslu á stofn með sjerstökum lögum, þá finst mjer það mjög óviðeigandi að halda henni utan við fjárlögin. Ef rjett væri að hafa þetta svo, þá ætti það sama að gilda um póstmál og símamál. En það er ekki rjett. Það hefir löngum verið talið heppilegast að halda starfrækslu slíkra fyrirtækja undir fullu eftirliti fjárveitingavaldsins, og mun svo enn, það er að segja, ef slík fyrirtæki eru

ekki aðeins rekin til bráðabirgða. Það er t. d. öðru máli að gegna um Landsverslunina, sem aðeins átti að starfa skamma stund. Jeg skal að vísu játa, að ekki er hægt að taka allan tilkostnaðinn við slíka verslun sem tóbak og áfengi upp í fjárlögin, enda er þess ekki þörf. Það mætti sleppa þeirri upphæð, sem vörurnar eru keyptar fyrir. En aftur á móti á tilkostnaður svo sem hús, hiti, fólkshald o. fl. heima í fjárlögunum.

Þótt jeg hafi fundið þetta að frv., eins og það liggur nú fyrir, þá hefi jeg samt ekki komið fram með neinar brtt. um þetta. Stafar það af því, að ekki er fært neinum einstökum þm. að semja slíka breytingartillögu. Þeir eiga ekki kost nauðsynlegra skýrslna; heldur yrði hún að koma frá stjórninni eða fjvn. Jeg vil því skjóta því til nefndarinnar. hvort hún sjái sjer ekki fært að taka þennan lið með upp í frv. Jeg tek það fram, að jeg tel Landsverslunina ekki þar með, því jeg geri ráð fyrir, að hún með sínar almennu vörur hverfi brátt úr sögunni og eftir verði einungis verslun með þessar lögmæltu vörutegundir.

Þá kem jeg að þeirri brtt. fjvn. að fella burt allar fjárveitingar til símalínanna. Þó jeg sje sparnaðarmaður, get jeg samt ekki greitt atkvæði með henni, og liggja til þess ýmsar ástæður.

Fyrst og fremst lítur svo út, sem árið 1923 verði fremur hagkvæmt framkvæmdaár. Efniviður allur og vörur frá útlöndum verður líklega í lágu verði undireins og gengi íslensku krónunnar er komið í samt lag, og ekki er útlit fyrir, að þá verði kominn svo mikill vöxtur aftur í atvinnuvegina, að skortur muni verða á verkafólki. Liggur í augum uppi, að slæmt er að þurfa að leggja niður slíkar verklegar framkvæmdir þann tíma, sem saman fer ódýr efniviður og lágt verkagjald. Vil jeg af þessum sökum ekki strika þennan lið út úr fjárlögunum, heldur láta hann standa, en

veita svo stjórninni heimild til að láta þessar framkvæmdir falla niður, ef brýn nauðsyn krefur.

Þá er ein ástæðan fyrir þessari afstöðu minni sú, að mjer dylst það ekki, að hjer er um mjög lítinn sparnað að ræða. Því ekki er hægt að líta svo á, að þetta fje sparist, heldur er framkvæmdunum aðeins frestað, og sparnaðurinn nemur ekki meiru en vöxtunum af þessu fje þennan tíma, sem frestað er.

Jeg verð svo að taka það fram, að jeg tel það rangt að leita jafnaðar á fjárlögum um með því að strika út verklegar framkvæmdir í landinu. Einkum tel jeg þetta óviðeigandi, þegar sá flokkur í þinginu, sem styður stjórnina, vill ekki spara þá byrði, sem virkilega dregur um og mætti spara, nefnilega hina föstu árlegu launabyrði. Það hafa þegar verið borin fram nokkur frv. þess efnis, og hefir þessi flokkur undir ötulli forustu hæstv. forsætisráðherra (S. E.) eindregið sett sig móti þeim. Skal jeg t. d. taka, að í byrjun þingsins var komið fram með till. um það að komast af með tvo ráðherra, og var það þessi flokkur eingöngu, sem varð henni að bana. (*Forsrh.*: Móti því máli voru ekki undantekningarlaust þeir þm., sem nú styðja stjórnina). Svo má það samt heita. Þessu hefir svo haldið áfram undir ótrauðri forustu forsætisráðherra, sem ekki hefir beitt áhrifum sínum til annars frekar hjer í deildinni, síðan hann komst í það sæti, en leggjast á móti sparnaðartill. þm. Jeg álit nú rangt að ætla sjer að draga fjöður yfir þetta með því örþrifaráði að skera niður nauðsynlegar framkvæmdir sem þær, sem hjer er um að ræða. Pykir mjer aðiðviðeigandi að afgreiða fjárlög frá þinginu, þar sem verklegar framkvæmdir eru feldar burt, en alt óþarfatildur látið halda sjer. Á slík stjórn sem þessi og ekki skilið, að henni sjeu afhent tekjuhallalaus fjárlög. Væri líka

heldur von til, ef hún fengi að þreifa á afleiðingum þessarar stjórnarstefnu sinnar, að hún kynni að bæta ráð sitt.

Afstaða mín til þessa máls er þá í fám orðum sú, að jeg vil greiða atkv. á móti því, að þessi liður sje feldur niður, en gefa svo stjórninni heimild til að stöðva framkvæmdirnar, ef efnahagur og ástand krefst þess.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg hefi altaf búist við því, að hann mundi blása úr því horninu, þar sem háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) situr. enda er nú að því komið; en dálítið furðar mig á því, að tilefnið skyldi tekið í því máli, sem hjer er á ferðinni.

Aðallega fáraðist hann um, að stjórnin vildi ekki víkja tveim mönnum úr embætti fyrirvaralaust, eða reka þá út á klakann, eins og jeg hefi leyft mjer að komast að orði. Annar er prófessorinn í hagnýtri sál-arfræði. Hefi jeg skýrt frá, að jeg sje á móti að víkja honum úr embættinu, enda er mjög vafasamt, hvort nokkur sparnaður yrði að því, vegna þess, að það er álitamál, hvort hann getur ekki hafið kröfu á hendur ríkinu og fengið dómsúrskurð sjer í vil. Jeg vil ekki, að háttv. Alþingi gangi svo langt í sparnaðaráttina, að dómstólarnir geri aðgerðir þess ómerkar.

Hinn maðurinn er grískukennarinn við háskólann. Þessum manni hefir háttv. sparnaðarnefnd sjálf lýst yfir, að hún vilji veita 3 þús. kr. biðlaun þegar í stað og sömu eftirlaun, og auðvitað dýrtíðarupp-bót. Einn maður úr háttv. nefnd hefir að vísu lýst yfir, að hann sje á móti því, en hinir munu því fylgjandi. Sparnaðurinn að þessari ráðstöfun yrði mjög tvíbentur.

Jeg tek þetta eingöngu fram til að sýna, hversu ranglát ummæli hv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) eru um ósparnað hjá mjer í þessu sambandi.

Stjórnin hefir lýst því yfir, að henni

þyki útgjöld til embættismanna landsins of mikil og vilji ráða bót á því; en ekki með því að reka menn út á klakann, heldur með því að reyna að finna upp nýtt kerfi, sem sje ódýrara en hið núverandi. Vona jeg að öllum sje ljóst, hvor aðferðin muni vera áfarasælli; enda er hjer aðallega veist að einum manni, pólitískum mótstöðumanni hv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.), og skal jeg fúslega játa, að hann hefir gengið rösklega fram í að fá þennan pólitíska andstaðing sinn rekinn úr embætti.

Hvað snertir afstöðu mína til kenslumálanna, skal jeg játa, að hún getur talist ósparleg, en þar erum við háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) sammála, svo hann vill tæplega lasta mig fyrir skoðun mína á því máli. Annars ætti öllum að vera ljóst af ummælum stjórnarinnar í fjárlagaumræðunum, að hún vill spara. Þegar um embætti eins og hjer er að raða, sem hafa verið veitt mönnum, sem lagt hafa á sig margra ára undirbúning, mjög kostnaðarsaman, þá er of langt farið að taka þau af þeim að ástæðulausu. Fyrverandi stjórn hefir gert samning við háttv. 3. þm. Reykv. um Flóa-áveituna, og býst jeg við, að honum mundi þykja súrt í brotið, ef núverandi stjórn riftaði honum fyrirvaralaust.

Eins og jeg hefi tekið fram mun stjórnin gera alt, sem í hennar valdi stendur, til að gera embættakerfið ódýrara.

Sveinn Ólafsson: Það voru örfá atriði í ræðu háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) í gærkveldi, sem jeg ætlaði að minnast á.

Jeg hafði tekið afstöðu til brtt. háttv. minni hl. fjvn. um niðurfærslu á launum sendiherrans með þeim fyrirvara, að jeg sæi mjer ekki fært að vera með henni, og gefa þannig tilefni til, að sendiherrann yrði kallaður heim, þar eð nýbúið væri að setja lög um stofnun embættisins.

Háttv. þm. (M. G.) sneri þessum ummælum mínum við á þann hátt, að jeg teldi

embættið nauðsynlegt og ómissandi. Ekkert slíkt lá í orðum mínum; jeg var eingöngu á móti þeim hringlandahætti að stofna embætti eitt árið, en afnema það svo hið næsta. Jeg nefndi ekki á nafn brýna nauðsyn embættisins, enda lít jeg svo á, að skipun þessa sendiherra sje álíka fljóthugsuð og stofnun hæstarjettar. Hvorttveggja er okkur of dýrt. Annars skiftir þetta atriði ekki svo miklu máli.

Annað, sem jeg hjó eftir í ræðu háttv. sama þm. (M. G.) og þótti athugavert, var skýrsla hans um, að skuldir landsmanna utanlands, að ótöldum samningsbundnum ríkisskuldum, næmu ekki meira en 5 milj. kr. Jeg hygg að þetta sje ágiskun ein, og jeg þori að fullyrða, að tala þessi er þannig tilkomin, að frá aðalupphæð skuldanna, sem vera mun nálægt 22 milj., eru dregnar upphæðir ýmsar, sem líkur eru til, að megi samningsbinda, en engin vissa er um, að verði það. Þess vegna eru sterkar líkur til að fljóttandi skuldir sjeu mun meiri en 5 milj.

Jeg mundi ekki hafa fengist um þetta atriði, hefði ekki háttv. frsm. (B. J.) tekið sjer það til tekna og reynt með því að sanna, að bjartsýni hans á fjárhag landsins væri á góðum rökum byggð. — Jeg áfelist að vísu ekki háttv. frsm. þó hann spái góðu um framtíð landsins. Því það viljum við allir gera, en jeg álít ekki rjett að gylla fjárhagsútlitið frekar en rjettar tölur gefa til efni til, og mjög tel jeg hægna og athuga-verða spádóma háttv. frsm. Annars var jeg að mestu leyti búinn að svara þessum atriðum í gær, en mjer dettur í hug í þessu sambandi danskt orðtæki, sem segir, að það megi byggja á spádómum veðurathugunarstofunnar, ef maður snúi þeim við eða hefir á þeim endaskifti. Sama er að segja um spádóma háttv. frsm. — Það mætti kannske byggja á þeim, ef maður hefði endaskifti á þeim og legði gagnöfuga merkingu í orðin.

Háttv. frsm. sagði í ræðulok nokkur orð frá eigin brjosti, og voru það mest hnífilyrði til okkar, sem lengst viljum halda í sparnaðaráttina. Jeg mundi eigi hafa svarað þeim neinu, hefði hann eigi tekið svo djúpt í árinna að segja, að við sæjum ekki í að fórna mannslífum. Mjer þykir ásökun þessi nokkuð hörð, enda illa viðeigandi af háttv. fjvn., sem hefir lagt til að fórna þeim sjúklingum, sem fátæktar vegna geta ekki vitjað augnlæknis hjer í Reykjavík og átt hafa þá einu batavon, að geta haft not af ferðum hans kring um landið. Ferðastyrk hans vill nefndin fella niður, en hann er einn af þeim fáu upphæðum, sem geta talist í þarfir hinum efnalitlu og umkomulausu. Ásökun þessi, sem annars er rakalaus hjá háttv. frsm., kemur því úr hörðustu átt.

Skal jeg svo fara að loflegu dæmi háttv. fjvn. og ekki lengja umræðurnar meira.

Fórarinn Jónsson: Jeg hygg, að hæstv. forsrh. (S. E.) hafi fyrstur orðið til að taka í strenginn á móti því að færa niður laun sendiherrans. Hann tók fram, hversu þetta embætti væri nauðsynlegt fyrir þjóðina, er hún tæki utanríkismálin að sjer. Skildi jeg hann svo, að embættið atti að vera eins konar skóli og væri mikils vert að ala menn upp til slíkra starfa. En hann gat ekki um, að þjóðinni hefði enn sem komið er komið þetta embætti að nokkru haldi, og mun það stafa af því, að sá maður, sem gegnir því, sje enn á uppvaxtarárunum. En ef þetta embætti á eingöngu að vera uppeldisstofnun þangað til þjóðin tekur að sjer utanríkismálin, finst mjer það nokkuð dýrt.

Álit mannsins sjálfs, sem gegnir stöðunni, tel jeg ekki mikils vert í þessu sambandi, því það mun varla finnast nokkur maður, hversu lítilfjörlegt embætti eða starf, sem hann hefir, að honum sjálfum þyki það ekki vera mikils virði.

Jeg skal aðeins taka hjer eitt dæmi til sönnunar því, að áhrif þessa embættis eru

enn ekki orðin víðtæk. Jeg sá brjef frá Íslendingi, sem kom til Parísar og ætlaði að setjast þar að. En þar kannaðist enginn við hið íslenska ríki, og fjekk hann ekki að setjast þar að sem íslenskur borgari, heldur sem danskur. Satt að sega veit jeg ekki, hvernig á að skilja þetta. Auðvitað hefir maðurinn leitað á náðir danska sendiherrans á staðnum, — en hann þá ekki cinusinni vitað, að til var íslenskt ríki. Áhrifin virðast því ekki stórkostleg enn.

Þá sagði hv. forsætisráðherra, að ef til lagið yrði lækkað, mundi embættið falla niður. Mun jeg minnst á það atriði síðar.

Ýmsir aðrir hafa komið með mótbáurur gegn þessari till., og þar á meðal háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.). Kvaðst hann ekki sjá sjer fært að greiða atkv. með till., af því að hann vildi ekki leggja embættið niður. En till. fer alls ekki fram á neitt slíkt. Þegar embættið var stofnað, var þessi upphæð, sem við ætlumst til að veitt verði, talin nægileg, og ástæðurnar hafa ekki breyst svo ákaflega mikið síðan þá.

Þá talaði háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) um, hversu þýðingarmikið þetta embætti væri. Skal jeg ekki fara fleiri orðum um það en jeg hefi þegar gert. En jeg skal geta þess, að það er engin furða, þóti þessum háttv. þm. (M. G.) þyki embættið nauðsynlegt, því hann er nýskroppinn út úr stjórnarráðinu og það er segin saga, að þeim finst þar, að þeir hafi aldrei nægilega marga menn sjer til stuðnings. Það er svo þægilegt að geta skotið skuldinni á aðra, ef eitthvað, sem framkvæma átti, hefir eigi komist í verk eða mistekist.

En hversu mikil viðbrigði eru ekki síðan aðeins var einn ráðherra, enginn sendiherra og engar nefndir! Þá virtust engir erfiðleikar á að koma störfunum af, og jeg held, að allur þessi stuðningur, sem stjórnin nú hefir, stuðli eingöngu að því að draga úr áhuga hennar og ábyrgðartilfinningu og geri hana aðgerðalausari en ella.

Sami háttv. þm. (M. G.) taldi það og mikinn kost, að maður þessi sæti í Danmörku; við það sparaðist — ef svo má að orði kveða — flutningskostnaður á honum. Það er að vísu nokkurs vert, en það etur sig nokkurnveginn upp, er ekki tjáir að senda hann einan, heldur einn eða fleiri til viðbótar.

Þá gat háttv. þm. (M. G.) um, að sendiherrann hefði verið sendur til Noregs og Svíþjóðar. Þykir mér það ekki mikil saga og býst jeg við, að honum hafi verið borgað fyrir þær ferðir, máske án tillits til hans embættis, enda hefi jeg ekki fengið neinar sannanir fyrir, að á þessum sendiferðum hafi græðst meira en símskeyti eða brjef frá stjórninni hefði getað áorkað.

Þá talaði háttv. þm. Dala. (B. J.) um fjárhaginn og þótti jeg hafa litið of svart á hann, er jeg sagði, að skattabyrðarnar væru orðnar meiri en gjaldþol þjóðarinnar gæti borið.

Jeg skal ekki fara að svara hjer spádómum hans. Það er gott og blessað, ef þeir rætast, en yfirleitt álít jeg þá ekki mikils virði. Hann sagðist hafa þá yfirburði yfir aðra menn, að hann væri nú farinn að sjá, rjett eins og hann hefði verið faddur blindur. Hefir þessi háttv. þm. (B. J.) oft hælt sjer meira.

Tal hans um, að fiskurinn gæti dáið í sjónum, er alls ekki svaravert og á ekkert skylt við þetta mál. Getur hann gert sjer gælur um þetta við þá í eintali við sjálfan sig.

En hvað þessi háttv. þm. (B. J.) hefir áður álitid um laun sendiherrans, skal jeg stuttlega minnst á.

Um það leyti, sem verið var að stofna þetta embætti, þá gerði hann ráð fyrir, að embættið kostaði 18 þús. kr., þ. e. 12000 kr. laun og 6000 kr. húsaleiga og risna. Þá komst hann svo að orði:

„En hafi hann 18 þús. kr., þá getur hann lifað svo, að hann þurfi ekki að verða

sjer nje landinu til skammar“ (Alþt. 1920, B. 372). Og síðar í sömu ræðu segir hann: „En þeim, sem álíta sendiherralaunin of lág, skal jeg segja það, að fyrir þessa upphæð, sem hjer er um að ræða, skal jeg taka að mjer að rækja þetta starf og verðahvorki landi nje lýð til skammar“.

Hvernig fer nú háttv. frsm. (B. J.) að koma þessu heim og saman. Nú hafa launin verið hækkuð upp í 20 þúsund kr. og sendiherrann telur sig þurfa 36 þús. kr. Er þetta þá ekki útreiknað sem eitt spor í áttina. festa nú 20 þúsundirnar og hækka síðan á næstunni upp í 36 þús. Nú er allur kostnaður af embættinu orðinn 44 þús. kr. á ári, en yrði þá 60 þúsund. Nú er alt nefnt smáupphæðir, og jeg býst við, að svo verði um þessa tölu. Fyrir þessa upphæð gætum vjer þó brúað eina manndrápsá á hverju ári.

En jeg tel nú alveg óhætt að samþykkja brtt. okkar, enda þótt hún yrði til þess, að þessi sendiherra, sem nú er, treysti sjer ekki til að sitja í embættinu með þessum launum, sem nú eru; því að jeg býst við, að háttv. þm. Dala. (B. J.) hafi enn sama álít á sjer og fyrir tveim árum, og muni hann þá taka embættið að sjer landsins vegna, ef aðrir fást ekki til þess.

Jeg vil svo ekki orðlengja frekar um þetta og býst ekki við að nota mjer, þótt jeg ætti kost á stuttri athugasemd síðar til andsvara.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg vil biðja háttv. 2. þm. Húnv. (Pór. J.) og háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) afsökunar á því, að jeg bendlaði þá við till. um að fella burtu þjóðvegina. Jeg hafði þá ekki sjeð uppprentunina á þskj. 122.

Háttv. frsm. (B. J.) skoraði á stjórnina að kaupa staura til línunnar frá Búðardal til Króksfjarðarness þegar í haust. Ekki treysti jeg mjer til að gera það, ef ekkert fje verður til þess veitt, nema þá því aðeins, að ástandið batnaði til stórra muna.

Jeg veit vel, að þessari línu hefir verið marglofað, og það er hart að þurfa að ganga á þau loforð, en nauðsyn brýtur lög.

Háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) tók það fram, að annaðhvort þyrfti að nema bifreiðaskattinn burt tekjumegin eða þá að vantaði jafna upphæð til útgjalda í 13. gr. Þetta er rjett, því að sjerstök ákvæði eru um það, hvernig verja skuli bifreiðaskattinum, og hann má því ekki telja með venjulegum tekjum og eyða til hvers sem er. Væri hægt að láta þar koma nýjan lið, sem gæti þá orðið 13. gr. IX, og væri þar áætlað hvernig verja skyldi þessu fje.

Sami háttv. þm. (J. Þ.) taldi þurfa að koma nýja grein í gjaldabálkin, og væri það kostnaður við einkasölu ríkisins á tóbaki og áfengi. Þetta virðist rjett, en hitt er efamál, hvort tími vinst til fyrir 3. umr. að gera um þetta áætlun, sem nokkuð sje á að græða. Þó mun jeg athuga þetta, og mætti þá líka koma því að í háttv. Ed.

Jeg hygg að jeg þurfi þá ekki að víkja að fleiru. Sje ekki ástæðu til að tala nema um það, sem mjer kemur við.

Magnús Kristjánsson: Það eru aðeins örfá orð, sem jeg hefi að segja. Jeg mun ekki ræða þær brtt., sem fram eru komnar við þennan kafla. Þær eru flestar svo vaxnar að þær gera lítið til eða frá, og mun jeg verða á móti þeim flestum. Sumar þeirra eiga að líta út sem sparnaðarviðleitni, en ekki er jeg viss um, að sú viðleitni beri þann árangur, sem til er ætlast.

Það var um formhlið fjárlaganna, sem jeg vildi segja nokkur orð. Við 1. umr. þessa frv., þegar háttv. fyrverandi fjármálaráðherra (M. G.) gaf yfirlit yfir fjárhaginn, þá kom það fram, hver feikna munur var á áætlunarupphæðunum og þeim, sem reikningsfærðar eru. Mjer virðist mikil ástæða til þess að athuga, hvort þetta gæti ekki lagast, því annars er áætlun-

in ekki til leiðbeiningar, heldur til þess að villa sýn.

Þá er annað atriði. Þegar blandað er saman hinum raunverulegu tekjum ríkissjóðs og þeim lánum, sem tekin eru á árinu, og þetta alt talið sem tekjur, þá stafar af því sá glundroði, sem gerir háttv. þm. erfitt að átta sig til hlítar á fjárhag landsins, en öllum almenningi víst því nær ókleift. Eins er um gjöldin. Þar þarf að halda öllum skyndilántökum sjer, og yfirleitt öllu því, sem greitt er fram yfir samningsbundnar afborganir. Jeg vildi beina því til hæstv. fjármálaráðherra (Magn. J.), hvort ekki væri hægt að hafa slíkt fjárhagsyfirlit glegggra og almenningsi aðgengilegra en verið hefir.

Magnús Guðmundsson: Háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) kvartaði um það, að enginn liður væri útgjaldamegin í frv. þessu á móti bifreiðaskattinum; en þetta er ekki rjett. Jeg veit vel, að þessum skatti á að verja á sjerstakan hátt, og upphæðin er fólgin gjaldamegin í tveimur liðum, viðhaldi flutningabrauta og viðhaldi þjóðvega. Þá fer skatturinn til þess að bæta þær skemdir, er bifreiðarnar valda. Er það svo að skilja, að þessar upphæðir mundu hafa orðið miklu lægri í fjárl., ef skatturinn hefði ekki verið. Sami háttv. þm. (J. Þ.) vildi láta kostnað við tóbaksverslun ríkisins koma gjaldamegin. Um þann kostnað er nú erfitt að gera áætlun enn, enda var það tilætlun Alþingis í fyrra, að Landsverslunin færi með þá verslun meðan hún stæði. En Landsverslunin hefir aldrei verið tekin upp í fjárlögin, eins og háttv. þdm. er kunnugt. Um vínverslunina er því að svara, að þar á hvorki að vera um tap eða gróða að ræða, svo að það mundi þá aðeins verða jafnhá áætlunarupphæð tekna- og gjaldamegin.

Háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) var að

svara því, sem jeg mintist á hann í gær í sambandi við sendiherrann. En gallinn var aðeins sá, að hann tilfærði ekki rjett þau orð, sem hann síðan svaraði. Það vill nú svo vel til, að jeg hefi hjer fyrir mjer ræðu þá, sem skrifarinn ritaði eftir mjer, og þar stendur þetta:

„Annars gladdi það mig, að háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) er kominn á þá skoðun, að þennan lið megi ekki lækka eða fella niður. Hann hefir þó, eftir því sem mig minnir, verið á móti þessu máli áður“. (Sv. Ó.: Jeg kannast ekki við, að þetta sje rjett eftir haft). Kannast þm. ekki við, að skrifarinn hafi ritað rjett? (Sv. Ó.: Nei). En jeg kannast við, að jeg notaði þessi orð. og það hygg jeg að verði þyngra á metunum en misheyrnir háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.). Hjer er líka alt rjett hermt. Háttv. þm. (Sv. Ó.) greiddi atkv. gegn því að stofna þetta embætti, og nú hefir hann lýst yfir því, að hann vilji ekki láta það niður falla. Þetta gladdi mig.

Sami háttv. þm. (Sv. Ó.) hjelt mig vera fullbjartsýnan á það, hve vel oss muni ganga að komast úr skuldunum. Jeg fór þar eftir þeirri niðurstöðu, sem háttv. viðskiftanefnd hefir komist að. Hún telur, að síðastliðið ár hafi skuldir landsins við útlönd minkað um að minsta kosti 10 milj. kr. Þetta er nú að vísu hærra en jeg hafði haldið, en jeg set ekki hugboð mitt hærra en þær tölur og niðurstöður, sem þær stofnanir fá út, er fást eiga við málin og hafa þau gögn í höndum, sem til eru.

Háttv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) þarf jeg varla að svara. Hann hjelt að jeg vildi hafa sendiherra til snúninga fyrir landsstjórnina af því, að jeg hefði verið í stjórn. Sú ástæða er nú orðin lítils virði, úr því að jeg er farinn úr stjórninni. Hann virðist líka halda, að ferðir sendiherrans til Noregs og Svíþjóðar hefðu verið erindisleysa. Jeg get sagt honum, að svo var ekki. Hv. þm. vita, að vjer höfum haft deilumál við stjórn-

ir beggja þeirra þjóða, og veitti ekki af starfi hans til að útkljá þau.

Þá kem jeg að háttv. þm. Ak. (M. K.). Mjer þykir leitt, að hann hefir ekki veitt því eftirtekt, að bæði nú og í gildandi fjárlögum er áætlun tekna og gjalda gerð öðruvísi en siður var áður. Jeg lýsti því rækilega í fyrra, að reyna ætti að hafa áætlunina sem allra næst sanni, og jeg þóttist líka gera það, eftir því sem í mínu valdi stóð. Það yfirlit, sem jeg gaf hjer í þingbyrjun, var miðað við áætlun, sem gerð var 1919 og með gamla laginu. Jeg skal ábyrgjast það, að yfirlit yfir árið 1922 verður ólíkt að þessu leyti. Jeg þori vitanlega ekki að segja, að hvergi muni fara fram úr áætlun, en jeg er samt viss um, að sumir gjaldaliðirnir verða lægri en áætlunin.*)

Sigurður Stefánsson: Jeg ætla ekki að svara háttv. frsm. (B. J.) mikið, því að orð hans voru mest útúrsmúningar á ummálum mínum. Hann ljest skilja orð mín svo, að jeg hyggist bráðlega við heimsslitum shr. það fornkvæða: „Sól fer sortna. sígr fold í mar. Hverfa af himni heiðar stjörnur“ o. s. frv., en jeg held, að fáir hafi skilið mín orð svo. Þá hneykslaðist hann á því, að jeg bygði reynslu mína á liðnum og yfirstandandi tíma. Held jeg, að það sje eins hyggilegt eins og að sjá framtíðina í altöf miklum hilligum.

Viðvíkjandi gengismuninum er það að segja, að jeg er afarvondaufur um það, að hann verði horfinn þegar næsta afborgun og vaxtagreiðsla fer fram. Er þetta mjög stórvægilegt atriði, sem verður að taka rækilega til greina.

Viðvíkjandi símunum vil jeg taka það fram, að það hefir enn eingöngu verið talað um Króksfjarðarnessmann. En það sama á við sína í mínu kjördæmi, frá Hest-

*) Það vantar mikið aftan af ræðunni hjá skrifurunum.

eyri til Aðalvíkur. Hefir honum verið lofað næstum því jafnoft, og eigi að veita til Króksfjarðarsímans, þá neyðist jeg til þess að gera sömu kröfu fyrir mitt kjördæmi. En jeg vildi alt til vinna, að fjárlögin yrðu tekjuhallalaus, og vildi þar ekkert láta koma til greina afstöðu mína til stjórnarinnar, en efni stjórnin ekki loforð sitt um það að taka til yfirvegunar breytingar á embættaskipun landsins, þá kemur annað hljóð í strokkinn hjá Vigurklerki. En jeg vona það, að stjórnin efni þetta loforð sitt, enda þótt jeg sje hræddur um, að þar verði ekki færri ljón á veginum heldur en verið hefir, er reynt var til að afnema þessi 2 óþörfu embætti.

Jón Þorláksson: Mjer þótti það hálf-leiðinlegt, að hæstv. forsrh. (S. E.) skyldi halda, að jeg væri atíð reiðubúinn til þess að gera árásir á hann. Jeg er yfirleitt velvildarfullur, og ekki síður til stjórnarinnar en annara. Vil jeg sem háttv. þm. N. Ísf. (S. St.) hafa bestu vonir um það, að stjórnin efni loforð sín um það að minka útgjöldin til embættisrekstrar. En það hefir mjer þótt leitt, hve öndverður hæstv. forsrh. hefir risið gegn öllum sparnaðartil-, sem frá öðrum hafa komið.

Hæstv. forsrh. bar upp þá fyrirspurn til mín, hvort jeg álti, að stjórnin gæti sagt upp samningnum við mig viðvíkjandi Flóa-áveitunni. Jeg tel það sjálfsagt, að stjórnin geti sagt samningnum upp við mig, ef hún vill ekki láta framkvæma verkið. Og um fjárreiður milli mín og stjórnarinnar út af slíkri uppsögu mundi jeg vilja láta fara eingöngu eftir gildandi lundslögum, en hvorki veita landinu neinar gjafir eða láta það veita mjer þær.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) sagði, að bifreiðaskatturinn væri áætlaður í útgjalda-liðnum til viðhalds flutningabrautum, en þetta er gagnstætt lögunum, því að það er Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

vitanlegt, að þær áætlunarupphæðir eru einungis ætlaðar til þess að halda vegun-um við í sínu núverandi formi, eða sem malarvegum. En lögin um bifreiðaskattinn urðu öðruvísi en þáverandi fjármálaráðherra (M. G.) vildi hafa þau. Þeim var breytt í þá átt, að skattinum skyldi varið til þess að koma á framförum í gerð veganna eða til þess að gera bifreiðarhæft slitlag á þá

Vil jeg með leyfi hæstv. forseta lesa upp hjer að lútandi lagaákvæði:

„Af skattinum skal stofna sjerstakan sjóð, sem landsstjórnin geymir. Heimilt er að verja fje úr sjóðnum, eftir tillög-um vegamálastjóra, til þess að greiða aukakostnað, er af því stafar að gera slitlag á vegum utan kaupstaða úr grjót-mulningi, tjörusteypu eða öðru efni, er hæfir umferð bifreiða, þegar slíkir vegir eru endurbyggðir eða endurnýja þarf slitlag þeirra. Skulu þeir vegir ganga fyrir, þar sem mest er umferð bifreiða“.

Skýt jeg því til hæstv. atvrh. (Kl. J.), sem ávalt hefir sýnt mikinn áhuga á vegabótum, að hann sjái um, að þessi tilraun til þess að gera vegina betri verði ekki gerð að engu með því að eyða þessu fje til venju-legs viðhalds veganna.

Viðvíkjandi útgjaldaáætlunum at einkasölu ríkisins á tóbaki og víni skal jeg viðurkenna það með hæstv. atvrh. (Kl. J.) og háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.), að erfitt sje enn að gera áætlun um kostnaðinn. Því nokkuð af þessu er enn í höndum starfsmanna Landverslunarinnar, sem ekki hefir verið lögð niður enn. En sú mótbára háttv. 1. þm. Skagf., að vínverslunin gefi ekki tekjur, og því eigi ekki að tilfæra hana, er einskisvirði.

Póstmálin gefa engan tekjuafgang, og er þó nauðsynlegt, að fjárveitingarvaldinu gefist kostur á að sjá, hvernig fjenu til þeirra er varið. Og enn er það, að vínversl-

uninni er ætlað að gefa nægar tekjur til þess að borga kostnaðinn við hana, en fjeð til starfrækslu hennar er tekið af landsmönnum, og því er full ástæða til þess að krefjast, að fult eftirlit sje haft með því, að hjer sje ekki farið of djúpt ofan í vasa landsmanna.

Vona jeg, að sú regla verði upp tekin að taka allar tekjur og gjöld við verslunarstarfræksluna upp í fjárlögin, en það er ekkert höfuðatriði fyrir mjer, að þetta sje gert að þessu sinni, ef miklir örðugleikar eru á.

Magnús Guðmundsson: Jeg get ekki sjeð, að það sje rjett hjá hv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.), að það sje gagnstætt lögum, að bifreiðaskatturinn sje gjaldamegin áætlaður í viðhaldi þjóðvega og flutningabrauta. Því að þá er það í lófa lagið fyrir stjórnina að sjá um, að skattur þessi sje notaður eins og fyrir er mælt í 5. gr. bifreiðaskattlaganna. Tökum sem dæmi, að endurbyggja eigi flutningabraut og slitlag sje sett á hana. Þá er kostnaður við slitlagið færður til útgjalda af bifreiðaskattinum, en hitt úr ríkissjóði.

Um vínverslunina er það að segja, að ekki er hægt að áætla nema fyrir starfs-launum og húsaleigu, og færa svo jafnbáa upphæð til tekna af henni, en það sýnist vera fremur gagnslítið. En eftirlitið með verslun þessari liggur í öðru. Það felst í því, að yfirskoðunarmenn landsreikninganna eiga að skoða reikninga vínverslunnarinnar, og ætti það að vera nægileg trygging.

Forsætisráðherra (S. E.): Hv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) virtist skilja ræðu mína svo, að jeg hjeldi, að aðalhlutverk sendiherrans ætti að vera það að undirbúa oss undir að vera færir um að taka við málunum þegar að því kæmi. En þetta var aðeins ein hlið málsins. Jeg talði upp og benti

rækilega á, hve nauðsynlegt embættið væri oss í alla staði. Og jeg vil enn taka það fram, að eðli embættisins er þannig, að ekki er hægt að telja ýmislegt upp, sem svona lagaðir embættismenn starfa. Margt af því fer fram í leyndum og enginn veit um það nema stjórnin. Viðvíkjandi launum sambandslaganefndarinnar skal jeg gefa þær upplýsingar, að jeg hefi látið athuga það í stjórnarráðinu, hvort nokkur skrif væru til, sem lytu að föstum samningi um kaupið. Hefir fundist brjef til ríkisfjehirðis, þar sem honum er falið að greiða 2000 kr. þóknun til hvers.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg skal nú tafsá, svo jeg tefji ekki. Háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) þarf jeg ekki að svara, því að orð mín standa óhrakin. Þó að veðurfræðin í Firði standi á höfði.

Háttv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) þótti það sjálfshól hjá mjer, þótt jeg þættist sjá lengra en alblindir menn. Raunar sagði jeg, að jeg sæi stundum lengra en menn, sem fæddir væru blindir, og er það talsvert annað, því að þeir eru miklu blindari og alveg útilokaðir frá allri rjettsýni. Það er því auðsætt, að þetta var ekkert sjálfshól.

Þá vitnaði hann í ræðu eftir mig, þar sem jeg bauðst til að taka að mjer sendiherrastarfið fyrir þessi laun. Þetta er rjett, en jeg hefi ekki fyr sagt, hvað mjer gekk til, er jeg bauð þetta. En nú skal jeg segja það. Jeg sá ekki annað en við borð lægi sú þjóðarhneysa að hafa engan sendiherra, og þá vildi jeg heldur treysta á lánstrað mitt og safna skuldum. Það var sjálfsfórni til bjargar landi mínu, líkt og sparnaðarmennirnir vilja nú fórna mjer til viðreisnar fjárhagnum.

En það er að þakka háttv. þm. Borgf. (P. Ó.), að jeg tók það ekki, og hefir hann bjargað með því fjárhag mínum. En það get jeg sagt í fullri alvöru, að síðan jeg var í þjónustu landsins hjer um árið, hefir mig

ekki fýst til þess. Jeg geri það sökum fátæktar, en mun segja því starfi af mjer. jafnskjótt og jeg get.

En jeg veit, að háttv. þm. ætlast ekki til þess, að þessi till. verði samþykkt, heldur er hún aðeins borin fram til þess að minna á sparnaðinn og sýna, að þm. sjeu honum trúir.

Þá kem jeg að háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.). Mun jeg lítið taka hann til bænar að þessu sinni, enda er jeg ekki jafnvanur þeim starfa og hann; þó mætti vera að jeg hugsaði til hans síðar. En út af þessari reynslu, sem hann var að tala um, vil jeg geta þess, að jeg studdi mína áætlun við skoðun erlendra fjesýslumanna, sem kemur alveg heim við útreikning hagstofunnar og beggja bankanna. Svo að þetta er ekki fleipur hjá mjer.

Um bifreiðaskattinn skal jeg láta þess getið, að hann kom til umr. í nefndinni, en hún ljet sjer það lynda, að hann væri innifalinn í útgjöldunum til flutningabrautanna, en annars er auðvitað ekkert rangt við það, þó að hann sje tekinn upp sjerstaklega.

Jón Auðunn Jónsson: Það eru aðeins örfá orð út af 12. og 13. breytingar-tillögu fjárveitinganefndar. Síðari brtt. fer fram á það að fella niður styrk þann, sem augnlæknir hefir haft til þess að ferðast kringum land. Þetta tel jeg mjög misráðið. Mjer er kunnugt um það, að þessar ferðir augnlæknisins hafa borið mikinn og góðan árangur. Margir menn, sem ekki hafa haft efni á því að fara til Reykjavíkur, hafa fengið bót meina sinna hjá augnlæknum á þessum ferðum þeirra. Þó hefir það dregið úr árangri, hve viðvölin hefir verið stutt á sumum stöðum, en það er ekki nema eðlilegt, þar sem ferðastyrkur augnlæknis er ekki nema 500 kr. Vil jeg nú mælast til þess, að þessi brtt. verði ekki sam-

þykkt við þessa umr., en við 3. umr. mun jeg koma fram með till. um að hækka styrk þennan, og ákveða lengri dvalir augnlækns á helstu viðkomustöðum skipanna. Að því er snertir fyrri brtt. fjvn., þá hefi jeg nú heyrt hjá frsm. (B. J.), að augnlæknir muni ekki vilja takast á hendur ferðir kringum land, ef þessi styrkur verður lækkaður. Þess vegna verð jeg einnig að vera á móti þessari brtt. og æski þess, að hann verði aftur færður upp í sömu upphæð og í stjórnarfrv.

Hákon Kristófersson: Mjer skildist á orðum hæstv. atvrh. (Kl. J.), að hann sæi sjer ekki fært að verða við hinni eðlilegu og sjálfsögðu áskorun háttv. frsm. (B. J.), að láta nauðsynlegar framkvæmdir viðkomandi símalagningu frá Búðardal til Króksfjarðarness eiga sjer stað á næsta sumri, nema til þess sje veitt fje í fjárlögum. Í þessu sambandi vil jeg leyfa mjer að benda á það, að í núgildandi fjárlögum er ákveðið in upphæð til nefndrar símalagningar. Því vænti jeg þess, að háttv. atvrh. ekki aðeins sjái sjer fært, heldur telji sjer skylt að verða við áskorun hv. frsm. um þetta efni.

ATKVGR.

um 6.—13. gr.

6. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 117,6 samþ. án atkvgr.

7. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

8. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

9. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 122,1a—c feld með 20 : 6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: B. H., J. S., J. P., P. O., S. St., Þór. J.
nei: B. J., E. P., E. E., Gunn. S., H. K.,

Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. B., M. G.,
M. J., M. K., Ó. P., P. P., St. St., Sv.
Ó., Þorl. G., Þorl. J., Þorst. J., B. Sv.
Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,7 samþ. með 20 : 3 atkv.

10. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj.
atkv.

Brtt. 117,8 samþ. með 24 shlj. atkv.

— 117,9 samþ. með 20 shlj. atkv.

11. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj.
atkv.

Brtt. 117,10 samþ. með 19 shlj. atkv.

— 117,11 samþ. með 21 shlj. atkv.

— 117,12 feld með 13 : 13 atkv., að við-
höfðu nafnakalli, og sögðu

já: Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. J., E. P.,
E. E., Gunn. S., H. K., J. B., J. S., M.
G., P. O., P. P.

nei: S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., B. H.,
Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. P., M. J.,
M. K., Ó. P., B. Sv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,13 tekin aftur.

— 117,14 samþ. með 15 : 4 atkv.

— 117,15 samþ. með 15 : 11 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: St. St., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. J.,
B. H., E. P., E. E., Gunn. S., Ing. B.,
J. S., M. J., M. K., P. O., B. Sv.

nei: S. St., Sv. Ó., Þorl. G., H. K., Jak. M.,
J. A. J., J. B., J. P., M. G., Ó. P., P. P.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,16 samþ. með 21 : 2 atkv.

— 117,17.a samþ. með 19 shlj. atkv.

— 117,17.b samþ. með 14 : 12 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: J. S., J. P., M. J., M. K., P. O., Þorl. J.,
Þór. J., B. J., B. H., E. E., Jak. M.,
J. A. J., J. B., B. Sv.

nei: M. G., Ó. P., P. P., S. St., St. St., Sv.
Ó., Þorl. G., Þorst. J., E. P., Gunn. S.,
H. K., Ing. B.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,18 samþ. með 22 shlj. atkv.

12. gr., svo breytt, samþ. með 24 shlj.
atkv.

Brtt. 126,1 feld með 17 : 2 atkv.

— 126,2 tekin aftur

— 131,I feld með 20 : 2 atkv.

— 131,II tekin aftur.

— 117,19 samþ. með 13 : 12 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. H., E. P.,
E. E., Ing. B., J. S., M. G., P. O., St.
St., Sv. Ó., B. Sv.

nei: Þorl. J., B. J., Gunn. S., H. K., Jak.
M., J. A. J., J. B., J. P., M. J., M. K.,
Ó. P., P. P.

S. St. greiddi ekki atkv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,20 samþ. með 14 : 5 atkv.

— 117,21 samþ. með 17 : 3 atkv.

13. gr., svo breytt, samþ. með 16 : 2 atkv.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg ætla mjer
nú að vera stutturður, drepa rjett á þar
nauðsynlegustu skýringar. Það skal ekki
koma fyrir, hvorki á þessu þingi nje síðar,
þótt jeg verði á fleiri þingum, að jeg haldi
þessum málum of mjög að hv. þingmönnum.

Meiri hluti háttv. fjvn. hefir orðið ásátt-
ur um brtt. við 14. gr., tölul. 22, á þskj.
117, að skrifstofufje biskups sje fært úr
3000 kr. niður í 1000. Jeg var þar meiri
hluta nefndarinnar ósamþykkur, áleit ekki

rjett að færa það meira niður en skrifstofufje landlæknis, sem sje niður í 2000 krónur.

Hvað snertir 23. tölul. á sama þskj., um styrk til húsabóta á prestssetrum, þá hafa margar umsóknir borist um styrk í því skyni. Nefndin hefir að vísu ekki sjeð sjer fært að verða við þeim öllum, en ætlast þó til, að hægt sje að bæta úr, þar sem þörfin er allra brýnust, auðvitað með þeim ákveðnu skilyrðum.

24. tölul. á sama þskj. er óbreyttur að öðru leyti en því, að orðinu „ræsting“ er bætt við. Undanfarið hefir það verið svo, að dyravörðurinn hefir orðið að leggja til vinnu við hirðingu skólans og borga hana af sínu eigin kaupi. Munu allir háttv. þm. fallast á þetta. Í síðustu fjárlögum var þetta og samþykkt, bæði um þennan dyravörð og aðra.

Um 25. tölul. á sama þskj. ætla jeg ekki að fjölyrða eða reyna að telja háttv. þm. á neina sjerstaka skoðun, heldur læt þá ráða atkv.

Meiri hluti nefndarinnar hefir komið sjer saman um 26. tölulið á sama þskj. um að láta styrkinn til beggja verslunarskólanna hjer falla niður. Álitur meiri hlutinn, að verslunarstjettin biði ekki svo mikið tjón við það. Mjer skilst nú, að það sje nauðsynlegt, og ein hjálpin úr fjárhagskreppu, að eiga vel mentaða verslunarstjett. Mun jeg því ekki geta greitt till. þessari mitt atkv.

Brtt. við 14. gr. 27. tölul. á sama þskj. er svo til komin, að landlæknir hefir tjáð nefndinni og fært rök fyrir, að tvímælalaus þörf væri á því að semja og gefa út kenslubók handa ljósmæðrum, því bæði væru bækurnar, sem þyrfti að kenna, ekki hentugar — þær voru sumar orðnar gamlar og á útlendu tungumáli, og gerðu því námið erfiðara; — í öðru lagi væri almenningi nauðsynlegt að eiga kost á að hafa slíkar bækur, ekki síður en ljósmæðrum. Hjer á landi

væri veðráttu og staðháttum svo háttað, að slíkt gæti oft komið sjer vel. Í þessum 4000 kr., sem farið er fram á að veitt yrði, voru bæði innifalin ritlaun og útgáfukostnaður. Og þyrfti hún þó ekki að kosta meira en 10 kr., enda þótt hún yrði að vera nokkuð stór.

28. tölul. á sama þskj. fer fram á að hækka tillag til kvennaskólans á Blönduósi. Háttv. 2. þm. Húnv. (Þór. J.) hjelt því fram, að rangt væri skift milli hans og kvennaskólans í Reykjavík, þar sem hinn síðartaldi fengi miklu hærri styrk. Til að jafna þetta misrjetti sá nefndin tvær leiðir. Aðra að lækka styrkinn til kvennaskólans í Reykjavík, og hina að hækka styrkinn til skólans á Blönduósi. Nefndin sá fljótt, að ef styrkurinn yrði lækkaður, mundi skólinn hjer ekki geta starfað. Eina færa leiðin var því að hækka styrkinn til skólans á Blönduósi.

Blönduósskólinn hefir undanfarin ár safnað skuldum. Er slíkt ekki undarlegt, þegar litið er á, hve lítinn styrk hann hefir fengið. Er rekstrarkostnaður þó ekki mjög mikill. Skal jeg lesa hjer upp nokkra liði í honum.

Stjórnarkostnaður	kr. 329,00
Kenslukostnaður	— 8261,62
Íljúahald	— 1568,38
Viðgerð á húsum m. m.	— 4480,86
Eldsneyti	— 5933,27
Húsaleiga	— 2134,00
Ýmislegt	— 167,20
Vextir	— 1889,22

Samtals kr. 24763,55.

Svo hefir sýslunefnd Húnavatnssýslu sent þm. sínum skeyti svo hljóðandi:

„Blönduósi, 18. mars 1922.

Alþingismenn Húnavetninga,
Reykjavík.

Hlutist um að ríkissjóður taki að sjer framvegis aukaálegg, rekstrarstyrk, greiðslu

afborgana og vexti af ca. átján þúsund kr. skuld kvennaskólans, orsakaðri af kenslu-kostnaði síðustu árin til fardaga 1922.

Sýslunefnd Austur-Húnavatnssýslu“.

Hygg jeg að háttv. deild sjái, þar sem skuldirnar eru svona miklar, að skólinn muni nægilega erfiður á sýslunni, þótt hann fái þennan styrk.

Þá kem jeg að 29. tölulið á sama þskj., sem er um fjárveiting til almennrar barnafræðslu. Það er kunnugra en frá þurfi að segja, að mönnum hefir orðið býsna tíðrætt um þetta mál. Segja þeir, að till. og frv. miði að því að bera út börn, þótt á annan hátt sje en til forna, og tortíma allri menningu í landinu. Jeg svara hjer ekki þessum ásökunum á nefndina, en vísa aðeins til framsöguræðu minnar í öðru máli. Hefi jeg aldrei vitað jafnmarga menn og heila stjett blása sig upp af eins litlu og því að kenna börnum að skrifa og reikna. Mjer skilst annars, að atkvæði um þessa liði verði að vera bundin við forlög þess frv., sem er hjer á ferðinni í deildinni, sem sje frv. um frestun barnafræðslu. Þeir, sem ætla að samþykkja frv., greiða og till. atkv. Þessi niðurfærsla er í beinu sambandi við till. nefndarinnar um, að skólahjeruðin borgi sjálf kostnaðinn. En hún er ekki til þess að bera út kennara eða börn eða eyða mentun í landinu. Staflíður b er og miðaður við frv. Á sá styrkur, sem þar er getið um, að hjálpa til, að prestar geti rækt þær auknu skyldur, er leggjast þeim á herðar við það, að frv. nær fram að ganga.

Um tölulið 30 á sama þskj., um hækkun styrks til unglingaskólanna, er það að segja, að það er aðeins í óbeinu sambandi við hið ungetna frv., því að þær till. standa, þrátt fyrir afdrif frv. Nefndin álitur sem sje, að það sje til að efla mentun og menningu á rjettan hátt í landinu. Til sáttu við andstaðinga mína vildi jeg gjarna færa skóla-skyldualdurinn til 14 ára, en halda honum

svo þeim mun lengur. Annars finst mjer, að ekki eigi að ráða ofstæki í þessum málum nje að menn eigi að tæta alt í sundur hver fyrir öðrum, heldur eigi menn að sameina það, sem skynsamlegt er og þeir geta aðhýlst.

Samkvæmt 31. tölulið á sama þskj., um að veita Ingibjörgu Guðbrandsdóttur 600 kr. styrk til að kenna utanbæjarstúlkum leikfimi, hefir nefndin komist að raun um, að sú kensla er til mikils gagns öllu landinu, og þeim krónum því vel varið. Hefir kenslan verið rækt samviskusamlega og jeg get sagt fyrir mína skoðun, að þótt maðurinn hljóti gnægð andlegrar mentunar, vantar hann samt mikið, ef hann hefir aldrei tamið sjer íþróttir. Vildi jeg að Íslendingar gerðu meira að því en þeir gera að leggja stund á hverskonar íþróttir og reyna í því að líkjast forfeðrum sínum og Forn-Grikkjum. Og allir, jafnt fátækir sem ríkir, eiga að geta átt kost á að nema þessar íþróttir. Það á ekki eingöngu að vera bundið við æðri stjettirnar, eins og tíðast var í fornöld.

Hefi jeg þá lokið að skila því, er jeg átti að skila og skýra frá um 14. gr., og bætt við á stöku stað frá sjálfum mjer.

Þá koma brtt. nefndarinnar við 15. gr. fjárlagafrv., sem hefir verið olnbogabarn þm.

Er þá fyrst tölul. 32 á þskj. 117, um 1500 kr. styrk til að ljósmynda og afrita þau skjöl og heimildir, sem varða Ísland og finnast í söfnum erlendis. Forstöðumaður skjalasafnsins telur þennan styrk ómissandi, og hefir nefndin fallist á það. Það sjer líka hver heilvita maður, að þjóðinni er ómetanlegt gagn að þessu, því að þá þurfa menn ekki til útlanda, þó rannsaka þurfi eitthvað, og flytja því ekki peninga út úr landinu.

Þá er tölul. 33 á sama þskj., um kaup á listaverkum, og er þar lagt til, að fyrir 3000 kr. komi 4000.

Liður þessi var lítið eitt hækkaður af nefndinni, og var það samkomulag, bæði þeirra, sem sparsamir eru taldir og ósparsamir. Kom öllum saman um það, að það að kaupa listaverk væri hin rjetta aðferð til styrks við listamenn og til þess að glæða listir í landinu sjálfu. Upphæðin er annars hlægilega lítil, og margir hafa viljað hækka hana meira. Mjer hefði þótt skynsamlegt að hafa upphæðina svo sem 10000 kr., sem mætti eyða, ef þyrfti, til að kaupa góð og dýr verk, en yrði annars leift af henni. Gæti það komið í veg fyrir, að landið þyrfti að kaupa listaverk upp á afborgun, svo sem var um málverkið, sem jeg hefi hjer fyrir framan mig. Jeg vil ekki telja menn á hættulegar brautir í því efni að kasta fje í óparfa, en mjer finst þessi upphæð varla mega vera minni, svo viðunandi sje.

34. tölul. á sama þskj., um styrk til fornmenjarannsóknna, er aðeins skýring til að koma í veg fyrir misskilning, en þar er ekkert nýtt.

35. tölul. á sama þskj. er um að dyra-vörður fái fyrir ræsting safnahússins að nokkru leyti. Er það svipað og um dyra-vörð mentaskólans, og er getið um það hjer áður. Verður að telja ósanngjarnt, að dyra-vörðurinn þurfi að borga alla vinnu við ræstingu hússins af þeim launum, sem hann fær sjálfur.

36. tölul. á sama þskj. er till. um litla fjárveitingu til bókasafnsins Íþöku, sem margir menn munu ekki sjá eftir. Það er gert til að hjálpa skólapiltum til að auka safn sitt. Þeir sóttu um þessa upphæð til þingsins, og finst mjer öllum ætti að vera ljúft að samþykkja slíkt, því að mönnum er vel kunnugt, hversu bókbænd er óhemjudýrt nú og etur upp allan styrk.

37. tölul. á sama þskj. er aðeins till. nefndarinnar um, að Bókmentafjelagið hafi sama styrk og það hefir haft, sem sje 2000 kr., en sje ekki lækkað ofan í 1500 kr.

38. tölul. á sama þskj. er um styrk til

Fornbrjefasafnsins. Munar þar aðeins 100 kr., sem nefndin vill hækka styrkinn, eða með öðrum orðum láta hann vera eins og hann áður var. Áður en vjer fengum fullveldi, guldu Danir helming af þessu, eða 800 krónur, en Íslendingar aðrar 800 kr. Álitur nefndin rjett, að styrkurinn haldi sjer.

39. tölul. á sama þskj. er um að styrkurinn til Dansk-Íslandsk Samfund falli niður. Nefndin lítur svo á, að eftir því, sem hægt er að komast næst samkvæmt blöðum o. fl., þá sje tilhugalífið nú milli þjóðanna í svo miklum blóma, að ekki virðist þörf að styrkja það af opinberu fje.

40. tölul. á sama þskj. er um að fella niður styrk til fjelagsins „Íslendinga“. Væri ef til vill ekki vanþörf að veita þennan styrk, því að sambandið milli Íslendinga vestan hafs og austan er ekki eins náð og skyldi. Geng jeg því að með klofnum huga að samþykkja þetta frá nefndinni. Annars hafa engar skýrslur verið gefnar um, hvernig þessu fje hefir verið varið.

41. liður fer fram á að lækka styrk til Leikfjelags Reykjavíkur um 1000 kr. — Ástæða meiri hl. fyrir þessu mun vera sú, að Leikfjelagið hafi nú ekkert hús til að leika í, og því beri að skoða þessa upphæð eingöngu sem húsaleigustyrk fyrir muni fjelagsins, þar til betri tímar komi og hús verði bygt. Þótt hjer sje ekki um mikið fje að ræða, hefi jeg samt áskilið mjer rjett til að vera á móti þessari brtt. Teldi jeg mjög illa farið, ef leiklistin fjelli niður eitt ár, og hætt við að árin yrðu þá fleiri.

Um 42. lið er jeg nefndinni sammála. Listvinafjelagið vinnur á sviði listarinnar sama verk og Bókmentafjelagið á bókmentasviðinu. Væri sorglegt, ef það þyrfti að hætta starfi sínu strax.

Fjelag þetta hefir gefið út mjög vandaða bók um nokkra helstu íslenska listamenn á miðöldunum, með mörgum litprentunum. Hefir hún því orðið fjelaginu mjög dýr,

enda ágætisverk. — Jeg skal í þessu sambandi taka fram, að það er algerlega rangt að tala um nýja list á Íslandi. Listamenn fluttust hingað þegar landið byggðist og hafa alltaf verið hjer, þótt fáir hafi veitt því athygli. Jafnvel á svörtustu tímum þjóðarinnar stóðu Íslendingar jafnframlega öðrum þjóðum að listfengi.

Norskur maður nokkur hefir grafið upp í safni Árna Magnússonar gögn um íslenska list á miðöldunum og gefið út um það bók með myndum af þeim. „En islandsk Tegnebog“. Auk þess hefir hann gefið út tvær aðrar bækur um sama efni, og mun þetta rit Listvinafjelagsins vera fjórða ritið, sem út hefir komið um íslenska list á þeim tíma.

Háttv. þm. munu verða mjer sammála um rjettmæti þessa styrks, ef þeir vilja taka bókina sjer í hönd og lesa.

Hefi jeg nú ef til vill farið fullmörgum orðum um þessa tegund andlegs lífs á Íslandi.

43. liður fer fram á að 20000 kr., sem ætlaðar eru skáldum og listamönnum, verði lækkaðar niður í 15000 kr. Nefndin leggur til — af því að styrkur þessi er svo lítill — að hann verði ekki veittur smáskáldum, heldur einu eða tveimur stórskáldum til að lifa og starfa fyrir. Námsstyrkurinn er þar líka innifalinn, en hann nær ekki til skálda. Því menn læra ekki að yrkja. — Nefndin ætlast til, að stjórnarráðið skifti niður styrknum, og vonast til að farið verði eftir till. sínum.

Þá vill nefndin, að tekinn verði upp nýr liður (c) við þessa grein, um að Sveinbirni Sveinbjörnssyni tónskáldi verði veittur 4000 kr. styrkur, og hefi jeg með samþykki nefndarinnar ritað fulla greinargerð fyrir því. Vona jeg, að menn fallist á þær ástæður, sem þar eru færðar fram, og að engin mótmæli komi fram gegn þeirri fjárveitingu. Er það og ætlun nefndarinnar að leggja það til við stjórnina, að hún veiti

Sveinbirni jafnstóra upphæð á þessu ári. Ef fjáráukalög væru á ferðinni, mundi nefndin leggja til, að þessar 4000 kr. yrðu teknar upp í þau.

44. liður er um styrk til Bjarna Samundssonar. Nefndin leggur til, að hann verði hækkaður um 400 kr. Bjarni hefir um margra ára skeið aðeins haft 600 kr. styrk, en í fyrra tók fjv. upp hjá sjálfri sjer að hækka þann styrk upp í 1500 kr., og þótt nú sjeu eigi sömu menn í nefndinni og í fyrra, þótti henni samt súrt í broti, að stjórnin skyldi lækka þann styrk meira en svo, að næmi almennu verðfalli. Væntir nefndin þess, að styrkur þessi verði samþykktur með góðu móti.

Í 45. lið leggur meiri hl. nefndarinnar til, að hækkaður verði styrkur til Helga Jónssonar um 800 kr., og komi nýr liður um styrk til Guðmundar Bárðarsonar, 1500 kr. Annar hlutaðeigandi er bróðir minn, og mun jeg því ekki hafa mörg orð um þetta atriði. af því að menn mundu ef til vill væna mig um hlutdrægni. En jeg skal geta þess, að þann styrk ber ekki að skoða sem annað en ritlaun, er goldin yrðu. er bók sú, sem hann vinnur að, er komin út.

Jeg býst við, að 100 kr. hækkun á tvo menn, sem farið er fram á í 46. og 47. lið, gangi greiðlega.

Um þá 400 kr. lækkun, sem nefndin leggur til í 48. lið, skal jeg taka fram, að jeg geri það ekki að neinu kappsmáli, en skal geta þess, að aldrei hefir verið færst jafnmikið í fang til að sá styrkur gæti komið að sem bestum notum og einmitt á síðasta ári.

Ílvað snertir 49. lið bið jeg háttv. þm. að ljá þeirri till. byr, því jeg tel alls ekki sómasamlegt að færa þá upphæð niður. Mun jeg eigi að sinni hafa fleiri orð um þetta atriði.

Þá hefi jeg gert grein fyrir till. nefndarinnar um þennan kafla, og skal svo ekki tefja tímann meira að þessu sinni.

Forsætisráðherra (S. E.): Hvað við-
víkur 22. brtt. við 14. gr. get jeg tekið í
sama strenginn og háttv. frsm. (B. J.), um
að það sje rangt að gera upp á milli skrif-
stofukostnaðs biskups og landlæknis. Eftir
þeim upplýsingum, sem jeg hefi aflað mjer
um störf þeirra, munu þau vera lík.

Viðvíkjandi 23. brtt. skal jeg leyfa mjer
að skjóta þeirri spurningu til háttv. nefnd-
ar, hvort þessi styrkheimild sje veitt án til-
lits til lánsheimildarinnar í l. nr. 35 frá 20.
okt. 1913. Þá var stjórninni heimilað að
veita alt að 15000 kr. í lánum. Þannig
að hverjum presti mátti veita 5000 kr. lán.
Jeg býst að sjálfsgöðu við, að nefndin ætl-
ist til, að báðar heimildirnar standi áfram.

24. brtt. þarf jeg ekki að minnst á.

Viðvíkjandi 25. brtt. skal jeg geta þess,
að mjer þykir nokkuð hart aðgöngu, að
skólagjöld skuli verða tekin af þeim mönn-
um, sem þessa skóla sækja, en fjárhags-
vandræðin eru auðvitað mjög tilfinnanleg.
og nokkur bót í máli er að því, að heimilt
er að veita efualitlum mönnum frípláss.

Hvað snertir 29. brtt., þá hefi jeg skýrt
afstöðu mína til þess máls þegar frv. um
frestun fræðslulaganna var til umræðu. Er
nokkuð einkennilegt, að háttv. fjvn. skuli
miða við ástand, sem ekki er komið á og
enginn býst við, að nokkurn tíma komist á.
Frv. þetta er bein árás á alþýðumentunina
í landinu, og hygg jeg að engum blandist
hugur um, hve mikla þýðingu barnafræðsl-
an hefir fyrir þjóðina, ekki síst nú, er kom-
inn er á almennur kosningarrjettur.

Öllum er kunnugt um, að meiri hluta
allra heimila á landinu er ómögulegt að
veita börnunum nægilega fræðslu, vegna
fólksskorts, og prestaköllin eru nú orðin svo
stór, að prestarnir hafa alls engan tíma af-
gangs til að sjá um fræðslu barnanna.

Það er því aðeins til málamynda, er
menn segjast ætla að bæta úr barnafræðsl-
unni með aðstoð prestanna. (H. K.: Hvað
Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

hafa þeir að gera?). Þeir eru uppteknir af
sínu starfi, og hjelt jeg satt að segja, að
jeg þyrfti ekki að skýra háttv. Alþingi frá
starfi prestanna eða hverja þýðingu þeir
hafa fyrir þjóðlífið.

Mjer finst háttv. Alþingi sýna hið mesta
ábyrgðarleysi, ef það ætlar að fara svo
með fræðslu barnanna. Árangurinn yrði
eingöngu sá, að efnaðra manna börn hlytu
fræðslu, en börn fátæklinga enga.

Jeg verð að leggja fast að háttv. Alþingi
að breyta ekki hvað víslega í þessu máli, því
ef þetta fyrirkomulag yrði innleitt, mundu
sárfáir landsmenn verða læsir eða skrif-
andi að 20—30 árum liðnum. Menn sjá
ástandið í gamla daga í hillingum. Er jeg
ekki í nokkrum vafa um, að alþýðumentun-
in var langtum verri þá en nú. Það eina
sem gæti komið til greina, er að liður 3
fjelli niður.

Þá kem jeg að 30. brtt. Jeg er í raua og
veru ekki mótfallinn þeirri hækkun, sem
háttv. nefnd þar fer fram á, en hún mun
vera sett með tilliti til lækkunarinnar á
undanfarandi lið, og mun ekki haldið fram,
ef hann fellur.

31. brtt. er nýr liður og fer fram á að
veita Ingibjörgu Guðbrandsdóttur 600 kr.
styrk til kenslu. Þótt þessi till. fari ekki í
sparnaðaráttina, vil jeg samt ekki leggjast
á móti henni, því jeg veit að hlutaðeigandi
hefir mikinn áhuga á starfi sínu og er vel
til þess fallin. (M. G.: Hvað hefir hún
kent mörgum á ári?). Það veit jeg ekki;
hefi engar skýrslur um það nú.

Þá kemur 32. brtt., um að veita 1500
krónur til að ljósmynda og afrita skjöl í
söfnum erlendis. Við þann lið hefi jeg ekk-
ert að athuga, og ekki heldur þann lið, er
lýtur að fjárveitingu til kaupa á listaverk-
um. Honum er jeg samþykkur. Þá kem jeg
að 43. brtt., sem er við 15. gr. Eins og
mönnum er kunnugt er athugasemd um
það í núgildandi fjárlögum, og einnig í frv.

stjórnarinnar, að styrk þessum skuli úthlutað af 3 manna nefnd, þar sem einn maðurinn er kosinn af Listvinafjelaginu, annar af Bókmentaafjelaginu og þriðji af Stúdentafjelagi Reykjavíkur. En nefndin atlast til, að þessi aths. falli niður og stjórninni verði falin úthlutunin. Jeg var einn þeirra manna, sem fyrst kom upp með það að fela þannig kosinni nefnd úthlutun styrksins, og jeg er þeirrar skoðunar enn, að heppilegra sje að fela henni það en stjórninni. Það verður að ganga að því sem vísu, að nefnd, sem þannig er kosin, hafi meiri sjerþekkingu á þessu sviði en stjórnin. Hún er þá illa skipuð, ef hún hefir það ekki. Það getur altaf komið fyrir, ef stjórnin úthlutar styrknum, að álitid verði, að pólitík ráði nokkru um styrkveitinguna, en sá grunur kemur síður fram, ef svona nefnd úthlutar. Jeg verð því að mæla með því, að aths. stjórnarfrv. fái að standa áfram. Menn mega ekki gleyma því, að þó menn sjeu kannske óánægðir með úthlutun þessarar nefndar, þá var iðulega megn óánægja meðan stjórnin eða þingið gerðu það.

Þá er nýr liður, til Sveinbjörns Sveinbjörnssonar. Býst jeg við, að það eigi að vera heiðurslaun til þessa manns og muni eiga að standa áfram. Er jeg því meðmæltur.

Þá er 45. brtt. við 15. gr., að hækka styrkin til dr. Helga Jónssonar úr 1200 kr. upp í 2000. Því er jeg samþykkur, því að jeg þekki áhuga þess manns á vísindum og gagnsemi starfs hans.

Þá má og benda á, að Poestion hefir unnið oss mikið gagn. Hann hefir breytt út þekkingu á þjóðinni erlendis og tekið miklu ástfóstri við íslenskar bókmentir. Hygg jeg því, að það sje að verðleikum að styrkur hans er hækkaður af fjvn. Legg jeg til, að það verði samþykkt.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg get verið stutturður, því að það vill svo vel til,

að í kafla þeim, sem nú er til umræðu, er ekki nema einn liður, sem snertir mig. En það er 26. brtt. fjvn. á þskj. 117, um það, að styrkurinn til verslunarskólanna skuli falla niður. Jeg get ekki neitað því, að mjer kom það undarlega fyrir sjónir, að háttv. fjvn. skyldi fremur beinast að þessum skólum en öðrum skólum. Ástæður nefndarinnar eru þær, að nóg muni nú til af mönnum í landinu með þessari mentun. En hið sama mætti segja um ýmsa aðra skóla, t. d. stýrimannaskólann. Jeg veit ekki betur en að svo margir sjeu útskrifaðir af þeim skóla, að nóg sje í svipinn af lærðum sjómönnum í landinu. Sama má segja um kennaraskólann. Frá sjónarmiði nefndarinnar hefði verið nær að ráðast á hann, þar sem hún vill einmitt nú takmarka kenslu í landinu. Í nál. fjvn. stendur, „að ekki mundi saka, þótt þessir skólar legðust niður um stund, þar til er settur væri á fót ríkisskóli í verslunarfræði á næstu árum“. En jeg hygg, að þess verði langt að bíða, eins og ástæðurnar eru nú, að þing og stjórn sjái sjer fært að setja á stofn ríkisskóla í þessum greinum. Það yrði áreiðanlega ekki á næstu árum. Jeg álit því, ef þessir skólar verða lagðir niður nú, þá verði það mikill hnekkir fyrir mentun og menningu verslunarstjettarinnar. Jeg verð því að leggja á móti því, að þessi brtt. nái fram að ganga, og vænti þess, að háttv. deild líti sömu augum á það mál.

Jón Sigurðsson: Við eigum hjer þrír 2 brtt. á þskj. 122. Jeg býst við, að það þyki hlýða að fylgja þeim með fáum orðum úr garði. Jeg bjóst við, að háttv. frsm. (B. J.) mundi minnast eitthvað á þær, svo jeg þyrfti ekki annað en svara honum. En hann hefir ekkert á þær minst, og verð jeg því að minnast nokkuð ítarlegar á þær.

Í fyrri liðnum er farið fram á það, að aukakennaraembættið við háskólann í sam-
anburðarmálfræði og gotnesku verði lagt

niður. Þetta embætti er nú gamall kunnungi hjer. Það var mikið um það þráttað á síðasta þingi og margar tilraunir gerðar til þess að gera það að föstu embætti, en þær tilraunir misheppuðust. Því hefir verið haldið fram, að sjerstakur kennarastóll í þessum fræðum væri ómissandi. Engu að síður er það þó flestum kunnugt, að frá því að háskólinn tók til starfa haustið 1911 og til ársins 1916 kendi prófessor Björn Ólsen einn þær fræðigreinar, er eftirmaður hans og Alexander kenna nú, og heyrðust þá engar kvartanir um, að þörf væri á sjerstökum kennara. En svo kom þessi maður til sögunnar og sækir, að mig minnir 1915, um styrk til þingsins til þess að kenna þýsk fræði við háskólann, og þá fyrst varð þörf fyrir þetta embætti. Íslenskukenslan við háskólann hefir nú staðið í 10 ár og enn hefir enginn maður útskrifast í þeim fræðum hjer, og bendir það óneitanlega til þess, að þetta starf sje ekki eins nauðsynlegt og af er látið. Því var haldið fram hjer í fyrra, að við ættum að stefna að því að gera háskólann svo úrgarði á þessu sviði, að erlendir menn sæktu hingað til að nema íslensk fræði. En þetta hefir ekki tekist. Til þess að það gæti orðið, þyrfti að bæta við, að sögn fróðra manna, 1 prófessor og 2 dósentum, en á því mun verða bið. Menn munu því fara hjeðan út til að nema þessi fræði, hvort sem Alexander heldur starfinu áfram eða ekki. Jeg fjölyrði svo ekki um þennan lið meira. Jeg skal þó geta þess, að þótt hjer sje ekki um neina stórupphæð að ræða, eitthvað á 7. þúsund kr., er hún þó þess verð, að hún sje spöruð, en starfið er heldur ekki mikið, sem niður fellur, eitthvað 4 stundir vikulega og engir fyrirlestrar. Minni hluti nefndarinnar álitur því, að þessi liður megi falla niður.

Þá kem jeg að hinum liðnum. Þar er farið fram á, að styrkurinn til skálda og listamanna sje færður niður í 10000 krónur.

Þessi liður er í stj.frv. 21200 kr., að með taliinni nafnbundinni veitingu til Bjarna Jónssonar. Meiri hluti nefndarinnar hefir lagt til, að þetta yrði fært niður í 15200 kr., þar af 10000 til skálda og listamanna og auk þess tvær nafnbundnar veitingar, til Bjarna Jónssonar og Svbj. Sveinbjörns-sonar. Þetta teljum við hæfilegt eftir atvikum. Þegar við leggjum til, að styrkurinn til skálda og listamanna sje lækkaður, er það ekki af því, að við viðurkennum ekki það andlega verðmæti, sem þessir menn geta framleitt, heldur af því, að við teljum ekki æskilegt fyrir okkar litla þjóð-fjelag, að jafnmikið kapp verði framvegis lagt á að framleiða jafntorfengna vöru og sönn skáld og listamenn eins og gert hefir verið að undanfögnu. Sannir listamenn eru torfengin vara, og það svo, að hjá stórþjóðunum kemur kannske ekki nema 1 maður slíkur á hálfri öld. Til þess að geta haldið lífi í fjölda listamanna þarf þjóðin að vera auðug, svo hún geti keypt af þeim listaverkin, en það erum við því miðurekki. Samt sem áður hafa síðustu þing, beint eða óbeint, ýtt stórum hóp manna út á listamannabrutina, þótt flestir viðurkenni, að okkur vantar öll skilyrði til þess að geta framfleytt þeim. Síðastliðið ár fengu 27 menn styrk, að ótöldum Einari Jónssyni. Það er eins og nefndin hafi verið að stritast við að styrkja flesta hagræðinga þessa lands og alla, sem geta strokið lit á ljereft. Jeg verð að segja það, að það er þung ábyrgð, sem hvílir bæði á einstökum mönnum og undanfandi þingum, að hafa tælt unga og efnilega menn, með skjalli og fyrirheiti um fjárstyrk, frá framleiðslu eða nauðsynjastörfum út á listamannabrutina, og endirinn verður því niður of oft sá, að þeir framleiða hvorki andlegt verðmæti nje annað.

Við leggjum því til, og leggjum áherslu á, að horfið verði frá þeirri stefnu, sem verið hefir uppi undanfandi, að styrkja

allan þennan sæg af mönnum. Við leggjum til, að veittur sje styrkur aðeins viðurkendum afburðamönnum og að ferða- eða námsstyrkur verði ekki veittur nema einum manni í hverri grein.

Ef þessi stefna yrði upp tekin, þá er vandalaust að sýna fram á það, að upphæð sú, er okkar brtt. nefnir, er fullnægjandi. Það þekkist ekki í neinu landi, að veittur sje styrkur hverjum þeim manni, sem „fúskar“ við eitthvað af öllu þessu, er hann heldur að sje list. Og attu t. d. frændur okkar Danir að styrkja alla þá menn, er hjá þeim fást við samskonar og í líku hlutfalli, þá myndi sú upphæð skifta miljónum króna.

Jeg legg áherslu á, að úrvalsmennirnir komi til greina og að þeim verði launað svo um muni, en hætt við að skifta þessu fje milli allra handa Þjetra og Pála, sem lítið hafa annað til brunns að bera en vitlausar hugmyndir um sjálfa sig, og þá mun það koma í ljós, að þessi upphæð er nægileg.

Að vísu mætti um þetta segja fleira, en bæði er það, að jeg vildi takmarka mig sem mest, og svo ætla jeg að minnast fátt eitt á sumt af því, sem fram hefir komið í umr. Þess vegna læt jeg nú staðar numið um þennan svo nefnda listamannastyrk.

Mjer finst, eftir því sem lengra líður á umr., að samast hafi á hv. frsm. (B. J.) það fornkveðna, að örðugt sje tveimur herrum að þjóna. Honum hefir líka farið svo, að hann hefir fremur kosið að halða á lofti sínum skoðunum og þeirra manna, er honum fylgja að málum, en sneitt hjá ágreiningsatriðum þeim, sem orðið hafa innan nefndarinnar.

Þó ætla jeg ekki að rekja að sinni öll þau ágreiningsatriði, sem myndað hafa meiri og minni hluta, en minnast aðallega á tvö atriði, og þykist jeg þá tala fyrir munn okkar þriggja með því, sem jeg nú segi.

Um ljósmyndun skjala í erlendum söfn-

um er það að segja, að jeg mun greiða atkvæði á móti þeim lið, bæði vegna þess, eins og bent hefir verið á, að upphæð þessi er svo lítil, að hún getur ekki komið að neinu gagni, og svo finst mjer, að þetta geti beðið um stund, og það að skaðlausu.

Ennfremur mun jeg greiða atkvæði móti hækkuninni til dr. Helga Jónssonar. Jeg álit að það fje, sem stjfrv. nefnir, sje nægilegt, enda er það í samræmi við styrk, sem ætlaður er öðrum mönnum til rannsóknar og líkt stendur á fyrir, sem sje Guðmundi Bárðarsyni og Bjarna Sæmundsyni.

Hæstv. atvrh. (Kl. J.) mintist á verslunarskólana og sagði, að nefndin legði til, að þeir væru lagðir niður á meðan verið væri að undirbúa einn allsherjar ríkisverslunarskóla. Þessi ummæli munu byggjast á því, að háttv. frsm. (B. J.) hjelt þar fram sinni skoðun á þessu máli, en ekki okkar minnihlutamanna. Fyrir okkur vakir ekki það, að stofnaður verði ríkisverslunarskóli á næstu árum. Miklu fremur er það hitt, eða svo er að minsta kosti fyrir mjer, að nú sje nógum lærðum, starfshæfum verslunarmönnum á að skipa eftir verslunarmagni okkar, hvort sem heldur er að ræða um stöður hjá kaupmönnum eða kaupfjölögum.

En um hitt, sem hæstv. atvrh. (Kl. J.) sagði, að eins mætti leggja niður kennarskólann eða stýrimannaskólann, þá vil jeg benda honum á það, að báðir þessir skólar eru kostaðir af ríkinu, og yrði því að greiða föstum kennurum þeirra laun eftir sem áður.

Sveinn Ólafsson: Mjer hefir yfirleitt komið betur saman við háttv. fjvn. að þessu sinni en undanfarið, þó að ekki sje jeg henni sammála í öllu nje geti fylgt öllum brtt. hennar. En jeg met viðleitni hennar að færa saman kvíarnar og minka útgjöld-

in, enda er öllum ljóst, að eina færa leiðin út úr fjárhagsörðugleikum þjóðarinnar er sú, að spara sem kostur er.

Það er líka í viðurkenningarskyni við þessa viðleitni nefndarinnar, að jeg kem fram með brtt. á þskj. 131 við 15. gr., enda verð jeg að álíta, að þar hafi háttv. fjvn. sjest yfir, og vildi jeg því bjarga þessu minnisleysi hennar. Jeg legg til, og held að það sje í samræmi við aðra sparnaðarviðleitni nefndarinnar, að niður falli liðurinn 19 b við 15. gr., sem sje styrkurinn til þýðingar á seinni hluta Goethes Faust. Jeg held að með þessu geri jeg háttv. frsm. (B. J.) meiri greiða en ógreiða og að meira samræmi verði í fjárlögunum en ella.

Nú er lýðum ljóst, að fella verður niður margar nytjafjárveitingar, eins og t. d. símana, vegna þess hversu fjárhag landsins er komið. Þessi liður hefir líka lengi verið þyrnir í augum manna, og myndi ekki síður verða það nú en áður. enda horfir það undarlega við almenningi að láta þennan þarflausu styrk standa, þegar svo margt er niður skorið, sem áður þótti nauðsynlegt að styrkja.

Um þetta ætti ekki að þurfa að fjölyrða, en þó verð jeg að geta þess, að það munar nærri 10 þús. króna, sem búið er að borga fyrir þýðingu og prentun á fyrri hluta þessa skáldrits, og verður ekki annað sagt en að það sje samilega launað starf.

Jeg ætla ekki að fella dóm um verk þetta; bæði hefi jeg gert það áður og svo finst mjer það tæplega viðeigandi. Þó vil jeg segja það, að jeg hefi aldrei talið skáldrit þetta stóran vinning fyrir þjóðina nje gróða bókmentum okkar. Efni ritsins er aðeins fremur klúr og lítilfjörleg þjóðsaga. sem í engu stendur framar sögunum af Sæmundi fróða og fleirum álíka, er við könnunumst við, en búið í skáldlegan og íþróttalegan búning af Goethe, er ekki nýtur sín þó náðarnærri í hinna nýju íslensku þýðingu. Er sá bragðmunur á frumritinu og þýð-

ingunni ekki ólíkur því, er okkur Íslendingum finst, er við lesum Hávamál eða Sólarljóð á dönsku.

Skal jeg svo ekki fleira um þetta mæla. En vilji menn fella annað niður, sem að allra dómi er nauðsynlegra, þá geta þeir ekki staðið sig við að greiða atkvæði á móti þessari brtt. minni.

Þá kem jeg að annari brtt. minni á sama þskj., við 15. gr. 20. Í frv. stjórnarinnar er lagt til, að nafngreindum manni verði veittur 7 þús. kr. styrkur til samningar orðabókarinnar margkunnu. Þessi styrkur finst mjer óþarflega hár og legg því til, að þessum sama manni, sem nú er hniginn að aldri og lítið getur að orðabókarstarfinu unnið, verði framvegis veittur samilegur styrkur, 3500 kr.. en að öðrum manni, Þórbergi Þórðarsyni, verði líka veittur nokkur styrkur til þess að safna orðum úr alþýðumáli, og hygg jeg, að hann muni ekki óþarfari verða orðabókinni en hinn (þ.e. Jóhannes Lyrge), sem talinn er aðalmaðurinn.

Þó að jeg og fleiri hafi lítinn árangur sjeð af þessu orðabókarstarfi, þá býst jeg við, að vaninn sje þegar búinn að helga þetta, svo að ekki þyki gerlegt að fella styrkinn algerlega niður og færa manninn til 18. gr. með eftirlaunum, en þessi brtt. mín ætti að vera í samræmi við sparsemdarviðleitni háttv. þdm., og vænti jeg því, að þeir ljái henni fylgi sitt.

Jeg skal geta þess, að framan af, á meðan styrkur þessi var margfalt lægri, þá fylgdu honum skilyrði um eitthvað ákveðið, sem vinna átti á ári. Nú er þetta fallið niður fyrir löngu og fjárveiting þessi orðin að hreinum og beinum bitling, sem gagnslítið er snarað eins og í sjóinn væri. Jeg get þess til, að eitthvað hafi unnist á þessu sviði. en að það sje svo mikils virði, að árlega sje rjett að greiða eins mikið fyrir það og nú hefir verið gert um hríð, því neita jeg fult og fast. Jeg hygg að flestir okkar verði komnir undir græna torfu áður en

orðabókin kemur út, eftir þeim vinnubrögðum að dæma sem hún hefir orðið að sæta síðustu árin.

Jeg verð að lokum að segja hið sama um þessa brtt. mína og hina á undan, að jeg vona, að hún sje í samræmi við vilja háttv. þdm. Vænti jeg því, að þessi upphaflega fjárveiting verði ekki látin standa eins og grýla, þegar alt stórt og smátt, sem miðar þó til meiri nytja, verður að fella niður. Jeg þykist því ekki þurfa að segja fleira till. til stuðnings, enda tel jeg mig hafa fært gildar ástæður fyrir því, hvers vegna jeg hefi borið hana fram.

Magnús Jónsson: Jeg á tvær brtt. á þskj. 131. og skal jeg ekki eyða miklum tíma í að gera grein fyrir þeim.

Önnur þessi brtt. er við 14. gr. A. b. 2. um að styrkur, sem settur var í fyrra 10000 krónur til fátækra presta og prestsekkna, fái að halda sjer óbreyttur. En í stj.frv. hefir hann verið lækkaður niður í 8000 kr. og háttv. fjvn. ekkert við því hróflað.

Í fyrra flutti jeg hjer í deildinni frv. þess efnis, að uppgjafaprestum yrði borguð eftirlaun eftir sömu reglum og öðrum. Þetta mætti nokkurri mótspyrnu, þó að undarlegt megi virðast, því að hjer var þó ekki farið fram á annað en að uppgjafaprestar fengju eftirlaun, sem stæðu í sama hlutfalli við þeirra lágu laun eins og annara við þeirra hærri. Frv. þetta strandaði hjer í þessari háttv. deild, en í staðinn fyrir það var styrkurinn settur ríflegri. Þegar jeg svo sá í fjárlagafrv., að stjórnin hafði lækkað þennan styrk, var mjer það með öllu óskiljanlegt. Jeg leitaði í ástæðum stjórnarinnar og þóttist þar sjá, að þetta væri gert í sambandi við lökkun dýrtíðaruppbótarinnar. Þetta eru ekki stórar upphæðir að lifa af, og verða þau því heldur ódýr rökin stjórnarinnar. Finst mjer fremur að nærri stappi brigðmælum, ef skera á nú þennan lítilfjörlega styrk við neglur

sjer. Þetta er aðeins ofurlítil viðleitni í þá átt, að láta ekki þessa menn fara á mis við alt. Vona jeg því, að háttv. deild láti styrkin halda sjer eins og hún gekk frá honum í fyrra.

Annars er mjer ekki kunnugt um, hvernig háttv. fjvn. tekur í þetta, enda sakna jeg þess, að háttv. frsm. (B. J.) mintist ekkert á brtt. einstakra þm. En þó get jeg ekki við ráðið, að mjer finst illur grumur læðast inn í huga mjer. Þegar jeg lít á brtt. nefndarinnar á annari grein síðar, þar sem skera á af fátækustu mönnunum hálfa dýrtíðaruppbót; það er þeim mönnum, sem hafa um 100 kr. laun og þar um.

Inn í hina brtt. mína hefir skæðst prentvilla, og tek jeg hana því aftur til 3. umr. Annars sje jeg ekkert á móti því að geyma hana, þangað til uppvíst er, hver upphæðin af þrem. 20. 15 eða 10 þús., sem atlað er til listamanna, nái fram að ganga. En verði styrkur þessi lækkaður úr 27 þús. kr. niður í 10 þús. kr., þá verður eflaust „þröng fyrir durum“ þegar þeim styrk verður úthlutað.

Annars líkaði mjer illa að heyra til hv. 2. þm. Skagf. (J. S.). Hann sagði, að fátækar þjóðir eins og við mættum ekki eiga listamenn og hann fór óvirðingarorðum um þá unga menn, sem „flónskudust út í það“ að þjóna köllun sinni. Eftir hans kenningu er þá ekki annað að gera, ef margir listamenn vekjast upp, en að skera af fóðrunum. Og honum finst ófært eins og úthlutunarnefndin hefir farið að, að skifta þessum styrk á milli sem flestra.

En jeg efast nú um, þó að háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) væri allur af vilja gerður, að hann gæti dæmt um, hver væri „fúskari“, sem „stryki lit á ljereft“. Það hefir allajafnan reynst erfitt að sjá í upphafi, hvað í mönnum býr. Því væri vafalaust hollara að gefa sem flestum tækifæri að reyna sig; að minsta kosti getur það ekki orðið „afburðamanninum“ til tjóns, sem þm. bar svo mjög fyrir brjósti.

Annars er það fjöldamargt, sem jeg vildi gera aths. við. En jeg vil ganga á undan með góðu eftirdæmi og spara þingkostnaðinn. Þess vegna læt jeg hjer staðar numið og fel háttv. deild þessa einu brtt. mína.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg vil minna háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) á, að þó honum líki ekki, hversu jeg þjóna tveim herrum, þá eru ummæli hans í þá átt nokkuð orðum aukin. Þegar jeg lýsti yfir því, hverjum brtt. fjvn. jeg gæti ekki greitt atkvæði með, þá var slíkt ekki hluti af minni framsögu, heldur greip jeg þar tækifærið um leið til að gera grein fyrir mínu sjeratkvæði, og hugði mig með því spara mjer sjerstaka ræðu, enda mun jeg ávalt hafa tekið ljóst fram, hvað jeg sagði frá eigin brjósti og hvað jeg mælti í umboði nefndarinnar.

Þá vil jeg í fám orðum lýsa undirtektum nefndarinnar undir brtt. á þskj. 131. Um III. lið er það að segja, að nefndin er á móti þeirri hækkun, og sömuleiðis móti hækkun á IV. lið. (M. J.: Sá liður er tekinn aftur). Jæja, þá þarf ekki frekar um hann að ræða.

Þá átti jeg að skila til háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), að nefndin væri mótfallin brtt. hans við 15. gr. 19 b. Frá eigin brjósti skal jeg ekkert um þá till. ræða, af því jeg er við málið riðinn. Vil jeg aðeins láta í ljós meðaumkun mína með veslings Goethe, að hann skyldi fara að yrkja út af ómerklegrri þýskri þjóðsögu og takast það jafnilla og þessi háttv. þm. segir.

Um hina brtt. þessa háttv. þm. (Sv. Ó.) við 15. gr. 20. lið hefir nefndin áskilið sjeróbundin atkvæði. En þó jeg hafi lofað að halda ekki langar ræður viðvíkjandi mentamáluðum að þessu sinni. Þá verð jeg þó að fara fáeinum orðum um þennan lið. Orðabókin var upphaflega bitlingur til eins manns, og honum fylgdu þau skilyrði, sem engum dauðlegum manni var fært að

uppfylla, en það var að hafa vissa arkatölu tilbúna á ári. Þessu fjeck jeg breytt síðar, og í það horf, að semja skyldi vísindalega íslenska orðabók. Slíkt verk er sómi hverri þjóð, enda hafa bestu vísindamenn meðal annara þjóða verið valdir til þess starfa. Þegar þessi breyting komst á, þá voru ráðnir tveir ágætir menn til þess að framkvæma verkið, þeir dr. Björn heitinn frá Viðfirði og síra Jóhannes L. L. Jóhannsson. Auk þess fjeck og ungur efnismaður fljótt að fljóta með, Þórbergur Þórðarson. Úr því nú að Alþingi hafði ráðist í þetta ágæta fyrirtæki, þá var ekki nema sjálfsgöð von, að það ljeti verða framhald á því verki. En því er ekki að heilsa. Alþingi hefir þar horfið frá góðum málstað og látið einn mann vinna að verkinu, eftir að Jakob Smári var tekinn frá starfinu og gerður að kennara við mentaskólann. Síðan hefir Jóhannes haft starfið einn á hendi, en það er honum algerlega ofverk. Þó er verk hans gott og verður til nota, þegar menn aftur ranka við sjer og taka upp að nýju þetta þarflega verk með fullum krafti.

Þegar þessi maður (Jóh. Jóh.) var ráðinn til orðabókarstarfsins, fór hann úr ágætu embætti, og það örstuttu áður en kjör presta voru bætt, þannig að ef hann hefði fengið að sitja lengur í embættinu, þá hefði hann verið miklu betur settur en nú, með þeirri fjárveitingu, sem hann hefir. Jeg fæ því ekki betur sjeð en að það hljóti að vera spaug hjá háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), þegar hann leggur það til, að þessum manni verði veittar einar 3500 krónur, því jeg get varla trúað því, að jafnroskinn þm. viti ekki, hvað hann er að gera. Verri hvatir vil jeg ekki gera honum í þessu máli.

En jeg treysti því og veit það, að háttv. þm. telji þar við liggja sóma þingsins, að ekki sje níðst á þessum manni, og muni því hiklaust drepa þessa till.

Um b-lið brtt. hefir nefndin óbundin atkv.

Þetta læt jeg þá nægja um brtt. einstakra þm. En hjer liggja einnig fyrir á þskj. 122 brtt. frá þrem háttv. þm., og þarf jeg að drepa á þær nokkrum orðum. Þessir háttv. þm. fara fram á það, að laun dr. Alexanders Jóhannessonar sjeu feld niður. Ástæðuna telja þeir vera þá, að þessi kennari sje óþarfur. En ef þessir háttv. þm. hefðu látið svo lítið að spyrja um álit háskólans á þessu máli, þá hefðu þeir vafalaust fengið það svar, að þessi maður væri ekki óþarfur, heldur nauðsynlegur. Og jeg verð að halda fast við það, að kennarar háskólans munu hafa meiri þekkingu og vit á þessum málum en þessir 3 háttv. þm., sem brtt. flytja.

Alexander kennir nú íslenska samanburðarmálfræði við háskólann. Mun enginn háskóli í víðri vörld, að ekki hafi hann kennarastól í samanburðarmálfræði.

Er ekki líklegt, að háskóli Íslands vilji vera eftirbátur í þessari grein, því allir hafa hugsað sjer, að einmitt í fornnorrænum fræðum ætti hann að geta haft forgöngu og staðið öðrum háskólum framur, vegna þess hve góða aðstöðu hann hefir. Það hefir og sýnt sig, að við erlenda háskóla hefir ekki verið unnið mikið í þessari fræðigrein án þess að þar hafi notið við Íslendinga. Má þar sem dæmi nefna Hafnarháskóla; þar hefir mestalt í þessum fræðum verið unnið með aðstoð íslenskra manna, og þektasti vísindamaðurinn í þeirri grein þar er Íslendingur. Íslendingar eru stórvirkir menn þegar þeir leggja sig fram, og því ætti háskóli vor ekki að þurfa að vera eftirbátur á því sviði, þar sem við höfum sjálfir ætlað honum forgönguna.

Alexander Jóhannesson hefir nú nýlega gefið út fornnorræna málfræði, mikið verk og gott. Þarf ekki þar um eingöngu að njóta umsagnar og dóms íslenskra manna. heldur og erlendra, og það jafnvel Þjóðverja, sem taldir eru manna lærðastir í þessari grein. Alexander er og manna

áhugasamaður og starfsamaður og vel fallinn til þess að verða vísindamaður á þessu sviði, því þangað hnígur öll þrá hans og áhugi.

Háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) taldi vera hægt að komast af án þessa manns. Það er auðvitað hægt að segja, að einn kennari geti tekið að sjer að kenna alt það í íslenskum fræðum, sem heimtað er til meistara-prófs. En það er heldur ekki meira en hægt að segja það. Og það er ekki til neins að segja það. Slíkur afburða- og afkastamaður er ekki til. Það er hægt að skifta æfi sinni þannig, að fást fyrstu 10 árin við þessa fræðigrein, næstu 10 árin við aðra, þriðju 10 árin við enn aðra o. s. frv. En að segja einhverjum að taka allar þessar fræðigreinar í einu og kenna þær. það er fjarstæða. Það getur enginn dauðlegur maður. Þessir háttv. þm. gera sig því aðeins hlægilega með því að koma fram með svona till. Þeir hefðu átt að láta svo lítið að spyrja háskólann um málið áður; þá hefðu þeir fengið rjett svar.

Enn þarf hjer að athuga eitt atriði, og það er það, að ef þessi maður er sviftur þessu fje, þá er beinlínis rofið heit við hann. Hann gat ekki haldið áfram kenslunni við háskólann, nema hann fengi upp-bót á laun sín. þannig að hann hefði sömu laun og dósentar. Þessu sagði hann stjórninni frá. Stjórnin svaraði því, að ef hann vildi afsala sjer starfi því, sem hann hafði hjer fyrir þýska ríkið, þá skyldi hann fá launahækkunina. Síðan talaði stjórnin við fjvn. Báðar fjvn. komu á sameiginlegan fund og samþykktu þar launahækkunina. Þess vegna þykir mjer því víkja allundarlega við, ef Alþingi vill nú leggja niður starf þessa manns og reka hann frá, eftir að hann hefir sjálfur lagt í sölurnar 6 þúsund króna embætti, til þess að geta haldið starfi sínu áfram við háskólann.

Jeg get naumast hugsað mjer, að mönn-um sje hjer svo mikið áhugamál að væng-

stýfa þennan háskóla, að þeir vilji vinna það til að halda illa orð við menn. Auðvitað má segja, að atkv. þingmanna hafi ekki gengið um þetta beinlínis, en það er þó í síðustu fjárlögum.

Þá kem jeg að brtt. þessara þriggja fjvnmanna, þar sem þeir fara fram á enn frekari lækun á styrknum til skálda og listamanna. Meiri hluti nefndarinnar taldi ekki óaðgengilegt að lækka þennan styrk niður í 15 þúsund kr., úr því að ákveðinn var sjerstaklega styrkur til söngskáldsins Sveinbjörns Sveinbjörnssonar. En að lækka þann styrk enn frekar, eða niður í 10 þús. krónur, tel jeg algerlega ófært. Ýmsir menn hafa þegar notið þessa styrks í mörg ár. t. d. Einar Hjörleifsson, Guðmundur Friðjónsson o. fl. Þessum mönnum er ekki gott að bæga frá, enda naumast sémilegt, þar sem þeir munu hafa gert sjer öruggar vonir um styrkinn. En þar sernú margar fjárveitingar af þessum litla styrk mega þegar heita fyrirfram ákveðnar, þá fer að verða lítið eftir handa ungum efnilegum listamönnum, sem þó getur verið nauðsyn að hjálpa. Annars ætti það að verða framtíðarregla að veita ekki jafnmörgum skáldum styrk og áður hefir tíðkast. En því má ekki kippa í lag með harðýðgi og í einu veffangi, heldur smátt og smátt. Ríkið er þó móðir mannanna, og þegar það hossar einhverjum hátt um stund, þá má það ekki gera það eins og grísku guðirnir í þeim tilgangi að fella þá því dýpra.

Viðvíkjandi styrknum til listamanna, þá er þess að gæta, að enginn er svo vitur, að geta fyrirfram sagt, hvort rjettara sje að veita A., B. eða C. hann; því að eigi er auðið að vita fyrirfram, hver þeirra verður afburðamaður. Það verður því alltaf að veita hann fleirum en einum og miða við það, að allir verði sémilega nýtir menn. Því það er eins fyrir þjóðunum eins og náttúrunni, að þær þurfa að hafa úr mörg-

Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

um að velja, til þess að geta framleitt einn afburðaeinstakling. Jeg vil nú eindregið leggja til, að 3. liður á þskj. 122 verði feldur, því að þetta er sannarlega misskilinn sparnaður og þjóðin hugsar ekki svona. Því jeg er viss um, að bændurnir úti um landið myndu veita þennan styrk, ef þeir ættu um þetta mál að fjalla. Það þýðir ekki að brosa. Jeg þekki bændurna eins vel og þessi háttv. þm., sem brosir, og jeg er viss um, að þeir gerðu þetta.

Þorsteinn Jónsson: Jeg get ekki stilt mig um að gera nokkrar athugasemdir við brtt. háttv. fjvn., á þskj. 117. við 14. gr.

Hún segir í nefndaráriti sínu, með þýfi hæstv. forseta: „Nefndin leggur sjerstaka áherslu á þessa grein, sakir þess, að hjer eru fjárveitingar til flestra þeirra mentastofnana, sem landi og þjóð eru meiri nauðsyn en flest annað og alþjóð manna ann mest. Hún hefir því víða gengið feti fram- ar en stjórnin gerði í frv. sínu og dregið úr aðeins þar, er hún taldi til umbótar, en eigi til skemdar mentun og menning þjóðarinnar“.

Það er því einkennilegra, er nefndin hefir haft þessi orð, hvernig hún fer að í brtt. sínum.

Hiin fyrsta brtt. nefndarinnar, sem jeg vildi minnst á, er að hún leggur til að koma á nemendagjöldum við gagnfræðadeild mentaskólans, gagnfræðaskólann á Akureyri, kennaraskólann, stýrimannaskólann og vjelstjóraskólann, og það eigi minna en 100 kr. af hverjum nemanda.

Þetta getur nú ef til vill lítið vel út, ef ekkert er annað haft fyrir augum en beinlínis sparnaður á útgjöldum ríkissjóðs.

Mig undrar það stórlega, hvers vegna nefndin vill þá ekki ganga svo langt að láta nemendur borga allan kostnað við skólana, og ljetta skólakostnaði þannig alveg af ríkissjóði.

Ef þessi leið yrði farin, sem hv. fjárveitinganefnd leggur til, sem sje að leggja skólagjöld á flesta nemendur áðurtaldraskóla, þá er afleiðingin auðsæ, og hún yrði engin önnur en sú, að miklu færri sæktu skólana en áður. Og það getur háttv. fjvn. verið þekt fyrir, þrátt fyrir það, þó að það sje viðurkent af öllum mentaþjóðum, að skólarnir sjeu bestu og þörfustu stofnarnir, sem þjóðirnar eiga.

Hvar kæmi nú þetta gjald harðast niður? Því er fljótsvarað. Það kæmi auðvitað að langharðast niður á fátæklingunum. Og afleiðingin yrði einnig sú, að miklu færri myndu sækja þessa skóla úr sveitunum. Reyndin yrði því sú, að skólana sæktu nær eingöngu Reykvíkingar og Akureyringar og einstöku efnamannabörn utan af landi. Fátæka sveitafólkið yrði því að sitja á hakanum. En hvaðan koma nú gáfuðustu og duglegustu unglingarnir? Hvort koma þeir heldur úr sveitum eða kaupstöðum? Hvort eru þeir frekar ríkra eða fátækra manna synir? Jeg býst við, að allir háttv. fjárveitinganefndarmenn verði að taka undir með mjer og svara spurningunni þannig, að þeir komi langtum fleiri úr sveitunum og þeir sjeu að jafnaði fremur fátækir en ríkir, því að reynslan er fyrir löngu búin að sanna það, að þeir menn, sem þegar í æsku hafa vanist á erfiða vinnu og að bjarga sjer sjálfir, verða miklu þrautseigari með að ryðja sjer braut í lífinu en hinir, sem ekkert hafa þurft að hafa fyrir lífinu.

Þessi tillaga háttv. fjvn. gengur því beinlínis í þá átt að sporna við því, að fátækir efnilegir unglingar saki skólana, og um leið að stuðla að því, að þjóðin fái ljelega embættismenn.

Að vísu hefir nefndin lagt til, að veitt yrði undanþága frá þessum skólagjöldum, en slík undanþága gæti ekki komið til greina, fyr en nemandinn væri búinn að

vera að minsta kosti 1—2 ár í skólanum. Yrði hún því að frekar litlu gagni.

Þá hefir háttv. nefnd lagt til að fella niður allan styrk til verslunarskólans og samvinnuskólans, því hún telur nægilegt vera til af lærðum mönnum í þeim greinum hjer. En hestv. atvrh. (Kl. J.) hefir sýnt fram á, að engin meiri ástæða sje til að leggja þá skóla niður heldur en aðra sjer-skóla, eins og t. d. kennaraskólann eða stýrimannaskólann. Annars hefði nefndin verið sjálfri sjer samkvæmust, ef hún hefði lagt til að stíga sporið stærra og leggja niður alla skóla í landinu. Barnafræðslan er vitanlega allra stærsti liðurinn, sem háttv. nefnd vill leggja niður. En um það er þegar búið að ræða svo mikið, að jeg skal ekki fara frekar út í það nú.

Þá hefir nefndin lagt til að fella niður styrk til framhaldsnáms kennara og einnig utanfararstyrk handa kennurum. En það hefir altaf verið talið jafnnauðsynlegt fyrir kennara eins og t. d. lækna að fara utan, til þess að kynna sjer hið nýjasta í fræðigrein sinni. Er því skoðun háttv. fjárveitinganefndar hjer sjerstök. eins og svo víða annarsstaðar.

Annars get jeg ekki skilið, að það geti talist löglegt að samþykkja niðurfærslu á upphæðum, sem gildandi lög beinlínis ákveða, að skuli vera hærri. Jeg get því eigi skilið, að þessartillögursjeu framkomnar til annars en ef vera skyldi til þess, að háttv. þm. Dala. (B. J.) og aðrir háttv. fjárveitinganefndarmenn geti hælt sjer af því að hafa komið með fjárlögin tekjuhallalaus.

Þá er að minnast á unglingaskólana. Styrkinn til þeirra hefir nefndin hækkað. Það er öðru máli að gegna en jeg vilji mæla á móti þeim. En jeg vildi aðeins benda á, að ef unglingaskólarnir yrðu margir og lögleidd yrði skólaskylda á aldrinum 14—18 ára, eins og helst virðist vaka

fyrir háttv. fjárveitinganefnd, hvort ekki myndi verða óánægja með þá, engu síður en barnafræðsluna, og yrði því að breyta í sama horfið aftur. Það er atriði, sem altaf er hægt að deila um, hvort árangurinn af skólagöngu sje mikill eða lítill, og því er haldið fram, að árangurinn af skólagöngu sumra manna sje mjög lítill, og jafnvel enginn, en þetta á við um nemendur jafnt í æðri skólum sem lægri. En út í það skal jeg eigi fara frekar nú.

Það er að eins einn skóli, sem háttv. fjárveitinganefnd hefir þótt ástæða til að styrkja meira en stjórnin lagði til, og það er kvennaskólinn á Blönduósi. Það er víst, að sá skóli getur aldrei orðið eins alment sóttur eins og kvennaskólinn í Reykjavík. Og borið saman við hann, er vafasamt hvort rjett sje að auka styrkinn til Blönduósskólans.

Magnús Guðmundsson: Jeg hjó eftir því hjá háttv. frsm. (B. J.), að styrkurinn til Ingibjargar Guðbrandsdóttur myndi hafa fallið niður af vangá hjá stjórninni. En svo er alls ekki. Fyrst og fremst lá engin umsókn fyrir frá henni, og í öðru lagi engin skýrsla, er sýndi, að hún hefði unnið fyrir styrknum; því að hann er veittur til þess, að hún kenni utanbæjarstúlkum ókeypis leikfimi, til þess að þær gætu svo kent úti um sveitir á eftir.

Sama máli er að gegna um styrkinn til Listvinafjelagsins. Þar lá heldur engin umsókn fyrir, og fyrir því tók stjórnin hann ekki upp. Yfirleitt finst mjer ekki von, að nokkur stjórn sje svo fíkin í að brúðla út landsfje, að hún taki upp persónulegar fjárveitingar án þess að fram á það sje farið og án þess að hún viti, hvort hlutaðeigandi vill inna af hendi þær skyldur, er því fylgja. En vitaskuld vill háttv. þm. Dala. (B. J.), að stjórnin hegði sjer þannig.

Styrkurinn til Bjarna Sæmundssonar

var hækkaður í fyrra, án þess að um það væri beðið. Fyrir því setti stjórnin hann niður nú, því það er næsta undarleg aðferð að veita hærri styrki en beiðendur fara fram á.

Um hækkun á styrknum til unglingaskólanna er það að segja, að jeg mun greiða atkvæði á móti honum nú, því að vel getur svo farið, að till. fjárveitinganefndar um að lækka styrkinn til barnafræðslunnar falli, og þá hefir ríkissjóður ekki annað en aukinn kostnað upp úr krafsinu, en sú var ekki tilætlunin. Þetta vona jeg, að háttv. deildarm. athugi við atkvæðagreiðsluna.

Ekki get jeg verið með því að láta dyrvörð hins almenna mentaskóla fá aukinn styrk til ræstingar skólanum. Því það er ætlast til, að dyraverðir við opinberar byggingar annist ræstingu þeirra að mestu leyti, þar sem þeir annars fengju kaup sitt fyrir sama sem ekkert; því að þeir hafa einnig ókeypis húsnæði, ljós og hita.

Um fjárveitinguna til ljósmyndunarskjala er það að segja, að jeg tel hana altöf litla eins og fjárveitinganefnd áttlar hana, því að það segir sig sjálf, að svona lítil upphæð myndi fara mestöll í ferðakostnað til þeirra staða, þar sem ljósmynda á skjölin. Jeg tel því miklu hyggilegra að láta þessa fjárveitingu bíða svo sem 1--2 ár, en veita þá aftur töluvert meiri upphæð til þessa verks; því eins og nú horfir við, færi þessi upphæð nær því öll í ferðakostnað.

Jeg verð að hryggja háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) með því að lýsa því yfir, að jeg get eigi greitt atkv. með brtt. hans á þskj. 131, um uppbót til prestsekkna. Mjer finst rjett, að sá liður lækki í hlutfalli við lækkun á dýrtíðaruppbót til annara.

Viðvíkjandi brtt. háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) um Faust, þá verð jeg að geta þess, að jeg get eigi fylgt henni, því að jeg vil eigi vega tvisvar í sama knjerunn.

Um orðabókarstyrkinn er það að segja,

að það mun þykja nauðsyn á að veita hann, af því að maður sá, er nýtur hans, var tekinn úr embætti. En það er engin ástæða til að samþykkja hinn liðinn. Mjer virðist Þórbergur Þórðarson vera kominn út á nokkuð breiða braut í orðasöfnun sinni. Jeg sje eigi t. d., hvert gagn er að því að safna allskonar skepnuheitum. Mjer kemur það vissulega ekki ókunnuglega fyrir, þó að sauður í Örafum heiti Svartur, eða hestur í Suðursveit Sokki, hestur, sem er með hvíta fætur, einn eða fleiri, eða þá hundur þar, sem heitir Bismark. Jeg er viss um, að þessa finnast dæmi í hverri sveit á landinu. En aðalatriðið er, að hjer er komið út í heimsku og öfgar, sem engri átt nær að styrkja úr ríkissjóði.

Þá sagði háttv. frsm. (B. J.), að fyrirmentamálaráðherra hefði gert þann samning við kennarann í samanburðarmálfræði við háskólann, að það embætti væri veitt til lífstíðar. Jeg hefi nú spurt um þetta og fengið það svar, að engin hæfasje fyrir þessu.

Jón Sigurðsson: Jeg skal haga orðum mínum þannig, að ekki krefji langs svars, enda fara gætilega í sakirnar.

Þar sem háttv. frsm. (B. J.) gat þess, að hann hefði spurt sig fyrir í háskólanum um það, hvort starf dr. Alexanders Jóhannessonar væri áriðandi, og fengið það svar að það væri það, þá vil jeg geta þess, að þetta er eigi fast embætti, svo háskólanum er þetta með öllu óviðkomandi. Þessu var upphaflega laumað inn af stjórn og fjárveitinganefnd á bak við þingið. Jeg verð að viðurkenna, að mig skortir þekkingu til þess að geta að fullu dæmt um þörf þess. En sú skoðun hefir komist inn hjá mjer. með rjettu eða röngu, að embættið sje óþarft, og henni held jeg þar til mjer verður sannað hið gagnstæða. Þegar talað er um að leita álits háskólans eða annara viðkomandi stofnana um niðurlagningu embætta, þá tek jeg ekki mikið mark á þeirri

umsögn; hjá þeim er áreiðanlega ríkjandi nokkurskonar samábyrgð um að styðja hver annan, það er því ekki þess að vænta, að þeir veitist hver að öðrum eða leggi til, að embætti sjeu lögð niður, þótt þau sjeu ekki bráðnauðsynleg. Eins og jeg hefi áður getið um, hefir þessum manni verið laumað inn smátt og smátt.

Þar sem síðasti forsætisráðherra og fjárveitinganefnd eru búin að koma málinu í þetta horf. þá undrar mig ekki, þótt frsm. fjvn. taki í strenginn, því hann hefir altaf verið tilbúinn að styðja allar embætta- og fjárveitingar. En hann hefir samt engin rök fært fyrir þörfinni á þessu starfi enn. Hann sagði reyndar, að enginn einn maður gæti int það af hendi. En jeg vil þá minna háttv. þm. (B. J.) á það, að á árunum 1911—1916 gegndi einn maður þessu starfi.

Hann sagði líka, að ef fjárveitingin væri feld, þá væri það lofordabrigði. En sú rökfærsla heyrast altaf, ef við einhverju á að hrófla. En það er auðvitað þýðingarlaust að karpa við háttv. þm. (B. J.) um skilning á fjárlögum og því, sem fjvn. hefir komið sjer saman um bak við tjöldin.

Um 2. liðinn skal jeg vera fáorður, enda ber þar ekki svo mikið á milli. Háttv. þm. (B. J.) sagði ófært að fella þá burtu, sem lengi væru búnir að standa þar. Háttv. þm. lítur svo á, að ef einhver hefir komist í einhverja stöðu hjá ríkinu, þá sje óverjandi að fella niður starf hans eða styrk til hans. En þetta er nú vissulega of langt gengið. Hvernig yrði fjárhagsafkoma framleiðenda, ef þeir fylgdu þeirri reglu að halda starfsmönnum sínum og greiða þeim full laun, þótt þeir hefðu lítið eða ekkert handa þeim að gera? Hann sagði, að enginn einn maður væri svo vitur að geta bent á þann besta, og því yrði að styrkja marga. Þetta er að vísu rjett, að slíkt er ekki hægt að sjá. En ef þessi hugsun er rakin út í æsar, þá ætti að styrkja alla, því annars getur farið svo, að mestu

listamannsefnin verði útundan og njóti aldrei hæfileika sína, því aldrei munu öll listamannsefni sækja um styrk. (B. J.: Því ekki að koma með tillögu um það!). Jeg sagði þetta til að sýna fram á öfgarnar hjá frsm. (B. J.), því eftir hans skoðun þá ættu víst allir að sækja. Öll þjóðin kæmist á listamannastyrk, en hverjir ættu að borga?

Jón Auðunn Jónsson: Mjer þótti það eigi rjettilega mælt hjá hv. 1. þm. Skagf. (M. G.), að orðasöfnun herra Þórbergs Þórðarsonar væri komin inn á breiða braut. Hann er nú einmitt kominn á rjetta braut, með því að safna fágætum orðum og orðatiltækjum víðsvegar af landinu. Annars hygg jeg það lítinn búhnykk að fella niður styrkinn einmitt nú, þegar maðurinn er kominn á góðan reksþöl og að mínu áliti á rjetta leið með orðasöfnunina, nefnilega að fá góða menn í hinum ýmsu hjeruðum til að safna og senda honum stærri og smærri orðsafnir, sem svo verða ónýtar, ef enginn er til að vinna úr þessu. Þeir sem fróðir eru um þessi mál, álíta að starfsemi hr. P. P. sje engu þýðingarminni og eins vel launaverð og orðabókarstarf hr. Jóh. L. L. Jóhannssonar.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg vil svara háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.), viðvíkjandi leikfímiskenslu Ingibjargar Guðbrandsdóttur, því, að stúlkur hafa lært hjá henni og kent svo aftur víðsvegar um land. (M. G.: Hvar?). Jeg hefi ekki lært það utan að.

Mjer þótti eðlilegt að heyra það, sem fyrv. fjármálaráðherra sagði, en þó þykir mjer nú skörin vera farin að færast upp í bekkinn, ef fjármálaráðherrarnir eru orðnir tveir (M. G.: Þm. sagði gleymt). Já, hann var nú svo góðgjarn.

Þá vil jeg nefna það, sem jeg hafði gleymt viðvíkjandi háttv. 1. þm. N.-M. (Þorst. J.), þar sem hann sagði, að jeg vildi styrkja unga listamenn, en hefði láðst

að veita fje til þeirra til að læra að lesa og skrifa, og jeg vildi kippa fótum undan mentun þeirra. Þetta er ekki rjett, því tilögur mínar miða einmitt í þá átt að gera þjóðina mentaðri heldur en hún verður með núverandi fyrirkomulagi.

Viðvíkjandi háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) skal jeg geta þess, að þó við færum að styrkja einn mann á ári til að verða listamaður, þá er óvíst, að hann yrði það. Eins rjett að allir verði listamenn. Jeg efast t. d. ekki um, að hann sje sjálfur listamannsefni. En annars átti rökleiðsla hans ekki við, þó rjett væri, því jeg gaf eigi tilefni til hennar. (J. S.: Þm. gaf tilefni til þess). Nei, jeg gerði það ekki.

En út af því, sem hann sagði um dr. Alexander Jóhannesson og kenslu í háskólanum, vil jeg geta þess, að jeg hjelt því ekki fram, að það væri bein lagaskylda að leita umsagnar háskólaráðsins um þetta mál, en jeg áleit það kurteisisskyldu. Þó þm. sje vel að sjer, þá er það þó rjett, sem hann sagði, að hann er ekki nógu gáfaður til að gera sjer ljósa grein fyrir því, sem þarf að kenna í háskólanum.

Eins og nú stendur kennir dr. Alexander þetta í háskólanum: Íslenska málfræði, norræna málfræði og norræna og germanska samanburðarmálfræði og almenna samanburðarmálfræði, gotnesku og engilsaxnesku. Ef þessi maður væri tekinn frá þessu starfi, þá myndi það, sem hann kennir, lenda á Sigurði Nordal, en hann kennir nú: Bókmentasögu, menningarsögu, íslenska tungu og skýringar á fornritum, goðafræði og samanburðargoðafræði. Þetta alt væri óhæfilega mikið verk fyrir einn mann, nema þá að námstíminn væri miklum mun lengri, en það gæti tæplega álitist heppilegt.

Það var að vísu satt hjá háttv. þm. (J. S.), að fyrst var ekki nema einn maður, sem kendi þessar námsgreinar, en þá gaf háskólinn mönnum eigi heldur kost á því að taka próf í þessari grein. Nú gerir hann

það, og taka væntanlega 2 menn próf á næsta vori, sem áreiðanlega hefði eigi verið hægt með einum kennara.

Jeg tel hjer eigi með smádót eins og t. d. miðaldalatínu, sem jeg kenni og að sjálf-sögðu má strika út. En jeg mótmæli því, að háskólinn megi missa dr. Alexander, nema þá að setja í staðinn jafngóðan mann, eða að skólanum verði sjeð fyrir jafngóðri kenslu, en það yrði líka að borga og yrði síst ódýrara.

Jeg hefi ekki farið hjer með nein skrök, og getur hv. þm. (J. S.) fullvissað sig um það með því að spyrja háskólaráðið um þetta.

Jeg skal svo eigi lengja umr. meira.

ATKVGR.

um 14.—15. gr.

Brtt. 117,22 samþ. með 16 : 6 atkv.

— 131,III feld með 15 : 4 atkv.

— 117,23 samþ. með 18 shlj. atkv.

— 122,2 samþ. með 15 : 10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Ing. B., J. A. J., J. B., J. S., J. Þ., M. G., Ó. P., P. O., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þór. J., B. H., E. Þ.

nei: Jak. M., M. J., M. K., P. Þ., Þorl. J., Þorst. J., B. J., Gunn. S., H. K., B. Sv.

E. E. greiddi ekki atkv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,24 samþ. með 15 shlj. atkv.

— 117,25 feld með 14 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: J. S., M. G., P. O., S. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorl. J., Þór. J., B. H., E. Þ., E. E., H. K.

nei: J. Þ., M. J., M. K., Ó. P., P. Þ., St. St., Þorst. J., B. J., Gunn. S., Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. B., B. Sv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,26 feld með 14 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. G., P. O., P. Þ., S. St., Þorl. G., Þór. J., B. H., E. Þ., H. K., Jak. M., J. A. J., J. S.

nei: J. Þ., M. J., M. K., Ó. P., St. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þorst. J., B. J., E. E., Gunn. S., Ing. B., J. B., B. Sv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,27 samþ. með 18 : 2 atkv.

— 117,28 samþ. með 15 : 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: B. H., E. Þ., E. E., Gunn. S., Jak. M., J. A. J., J. B., J. S., J. Þ., M. G., M. J., M. K., Þorl. J., Þór. J., B. J.

nei: H. K., Ing. B., Ó. P., P. O., P. Þ., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., B. Sv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,29.a feld með 18 : 8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: J. S., M. G., P. O., S. St., Þorl. J., Þór. J., B. J., E. E.

nei: Gunn. S., H. K., Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. B., J. Þ., M. J., M. K., Ó. P., P. Þ., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., B. H., E. Þ., B. Sv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,29.b tekin aftur af fjvn., en tekin aftur upp samstundis af 3. þm. Reykv. (J. Þ.) og feld með 16 : 10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: J. A. J., J. S., J. Þ., M. J., P. O., S. St., Þorl. G., Þorl. J., Þór. J., H. K.,

nei: Ing. B., Jak. M., J. B., M. G., M. K., Ó. P., P. Þ., St. St., Sv. Ó., Þorst. J.,

B. J., B. H., E. Þ., E. E., Gunn. S.,
B. Sv.
Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,29.c samþ. 19 shlj. atkv.

- 117,29.d tekin aftur.
- 117,29.e tekin aftur, en tekin sam-
stundis upp aftur af þm. N.-Ísf. (S.
St.) og samþ. með 16 : 4 atkv.
- 117,29.f tekin aftur, en tekin sam-
stundis upp aftur af þm. N.-Ísf. (S.
St.) og samþ. með 16 : 5 atkv.
- 117,30 feld með 14 : 9 atkv.
- 117,31 samþ. með 14 : 12 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Jak. M., J. A. J., J. Þ., M. J., M. K.,
Ó. P., S. St., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J.,
B. J., E. E., Gunn. S., B. Sv.

nei: Ing. B., J. B., J. S., M. G., P. O., P.
Þ., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., B. H., E. Þ.,
H. K.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

14. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj.
atkv.

Brtt. 117,32 feld með 14 : 12 atkv., að við-
höfðu nafnakalli, og sögðu

já: Þorst. J., B. J., B. H., E. E., Gunn. S.,
Jak. M., J. A. J., J. B., M. J., Ó. P.,
Þorl. J., B. Sv.

nei: Þór. J., E. Þ., H. K., Ing. B., J. S.,
J. Þ., M. G., M. K., P. O., P. Þ., S. St.,
St. St., Sv. Ó., Þorl. G.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,33 samþ. með 17 : 2 atkv.

- 117,34 samþ. án atkvgr.
- 117,35 samþ. með 15 shlj. atkv.
- 117,36 samþ. með 21 : 1 atkv.
- 117,37 samþ. með 15 : 4 atkv.
- 117,38 samþ. með 14 shlj. atkv.
- 117,39 samþ. með 16 : 4 atkv.

Brtt. 117,40 samþ. með 16 : 7 atkv.

— 117,41 samþ. með 14 : 8 atkv.

— 117,42 samþ. með 15 : 11 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. S., M. J.,
M. K., Ó. P., Þorl. J., Þorst. J., Þór.
J., B. J., E. E., Gunn. S., H. K., B. Sv.
nei: J. B., J. Þ., M. G., P. O., P. Þ., S. St.,
St. St., Sv. Ó., Þorl. G., B. H., E. Þ.,
Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 122,3 feld með 15 : 11 atkv., að við-
höfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. G., P. O., S. St., St. St., Þorl. G.,
Þór. J., B. H., E. Þ., H. K., J. A. J.,
J. S.

nei: M. J., M. K., Ó. P., P. Þ., Sv. Ó., Þorl.
J., Þorst. J., B. J., E. E., Gunn. S.,
Ing. B., Jak. M., J. B., J. Þ., B. Sv.
Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,43.a samþ. með 18 : 4 atkv.

— 117,43.b samþ. með 17 : 9 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: P. O., P. Þ., S. St., St. St., Þorl. J.,
Þór. J., B. J., B. H., E. Þ., E. E.,
Gunn. S., J. A. J., J. S., J. Þ., M. G.,
M. J., B. Sv.

nei: Ó. P., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., H.
K., Ing. B., Jak. M., J. B., M. K.
Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 131,IV tekin aftur.

— 131,V.1 feld með 20 : 5 atkv., að við-
höfðu nafnakalli, og sögðu

já: H. K., Ing. B., S. St., Sv. Ó., Þorl. G.
nei: Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. H., E.
Þ., E. E., Gunn. S., Jak. M., J. A. J.,
J. B., J. S., J. Þ., M. G., M. J., M. K.,
Ó. P., P. O., P. Þ., St. St., B. Sv.

B. J. greiddi ekki atkv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,43.c samþ. með 22 shlj. atkv.

— 131,V.2.a feld með 14 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: P. O., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorst. J., B. H., E. P., E. E., Ing. B., J. A. J., J. S., Ó. P.

nei: P. P., Þorl. G., Þorst. J., Þór. J., B. J., Gunn. S., H. K., Jak. M., J. B., J. P., M. G., M. J., M. K., B. Sv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 131,V.2.b samþ. með 16 : 10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: E. E., Gunn. S., H. K., Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. B., M. J., M. K., Ó. P., P. P., S. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þorst. J., B. Sv.

nei: J. S., J. P., M. G., P. O., St. St., Þorl. J., Þór. J., B. J., B. H., E. P.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,44 samþ. með 17 : 1 atkv.

— 117,45.a feld með 15 : 8 atkv.

— 117,45.b samþ. með 15 : 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. J., M. K., St. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. J., E. E., Gunn. S., Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. S., B. Sv.

nei: M. G., Ó. P., P. O., P. P., S. St., Þorl. G., B. H., E. P., H. K., J. B., J. P.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,46 samþ. með 14 : 2 atkv.

— 117,47 samþ. með 18 shlj. atkv.

— 117,48 samþ. með 13 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. G., Ó. P., P. O., S. St., St. St., Þorl. J., Þór. J., B. H., E. E., H. K., J. A. J., J. S., J. P.

nei: M. J., M. K., P. P., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., E. P., Gunn. S., Ing. B., Jak. M., J. B., B. Sv.

B. J. greiddi ekki atkv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,49 samþ. með 22 shlj. atkv.

15. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg skal þegar í upphafi geta um eina orðabreytingu, sem nefndin leggur til að verði gerð. Hún er sú, að fyrir „Fiskveiðasjóðs“ komi „Fiskveiðasjóðs“. Eins og háttv. deild sjer, er þetta engin stórbreyting, en nefndinni þótti hlýða að finna rjetta orðmynd á nafni þessa sjóðs.

Annars hefir nefndin lagt það til, að veittar verði 10000 kr. til þess að leitast fyrir um markað fyrir fiskafurðir erlendis. Það er kunnara en frá þurfi að segja, hver vandræði hafa verið á um fiskisöluna erlendis á síðustu árum. Þótti nefndinni því sjálfsagt að bregðast vel við þessu máli, enda má svo að orði kveða, að allir nefndarmenn væru einhuga um það, þó að hins megi og geta, að raddir heyrðust þar um, að þessi fjárveiting mundi mega bíða. Aftur þótti öðrum þessi styrkur of lágur, og tel jeg líkara, að þá væri betur, ef hann væri hækkaður.

Þá hefir nefndin orðið ásátt um að leggja það til, að Gísla Guðmundssyni gerlafræðingi væru veittar 1600 kr. til rannsókna á kjötsölu og kjötverkun. Ennfremur þótti nauðsynlegt, að þessi maður færi utan til þess að kynna sjer þessa hluti. Leggur nefndin því til, að honum verði veittur til þess 6000 kr. ferðastyrkur.

Nefndinni er kunnugt um, að þessi maður er duglegur og hefir allmikla þekkingu í sinni grein; má því vanta nokkurs árangurs af þessum tilraunum, og er það enda ekki að nauðsynjalausu, þótt reynt sje eitt-hvað í þessu efni. Vill hún því hvetja háttv. deild til þess að samþykkja þennan lið.

Þá leggur nefndin enn til, að Þórdísi Ólafsdóttur sjeu veittar 400 krónur til þess að kenna hannyrðir. Á síðasta þingi var

Þessari konu veittur jafnhár styrkur, og nefndin hefir fengið vottorð frá prófasti og sýslumanni, sem hlut eiga að máli, um það að hún noti styrkinn vel og njóti eigi færri en 10 stúlkur tilsagnar hennar að staðaldri. Þykir nefndinni því ekki ástæða til að fella niður þennan styrk aftur.

Þá hefir nefndin ennfremur gert nokkra breytingu á 31. tölulið 16. greinar. Það hefir alt til þessa verið svo, að leiðbeinandi við lífúsagerð til sveita hefir á ferðum sínum um landið unnið oft alllengi á sama stað og endurgjaldslaust. Þessu er nefndin mót fallin. Hún vill að þessi leiðbeinandi fari sem víðast og gefi upplýsingar, en ef hann vinnur lengi á sama stað, ætlast hún til, að hann taki fult dagkaup, og renni það í landssjóð.

Þá er nýr liður um að gera Eyrarfoss í Laxá í Svínadal laxgengan. Þess skal getið hjer, að prestssetrið Saurbær á land að ánni fyrir ofan þennan foss annarsvegar, og mundi það verða allmikil hlunnindi á þeirri jörð, ef fossinn yrði laxgengur. Þar er og Vatnaskógur. Það er afgirt land og friðað fyrir ágangi og er eign ríkissjóðs. Það er víst, að fyrir neðan þennan foss er allmikil veiði í ánni, en laxinn gengur ekki upp fyrir hann. Er þetta því eina ráðið til þess, að Saurbær og aðrir bæir alt upp að Draghálsi geti veitt.

Jeg skal svo ekki víkja að þessu fleiri orðum, en vil þó benda á, að ríkið gæti haft af þessu fyrirtæki hagnað, sem næmi þessum 800 kr., sem farið er fram á, ef veiði kæmi fyrir jörðum þess og það leigði ána út til stangaveiða. Væri ekki ólíklegt, að ýmsir menn hjeðan úr Reykjavík vildu um sumartímann una við veiðar í Vatnaskógi.

Þá er næst 18. grein. Þar hefir meiri hl. nefndarinnar lagt það til að lækka eftirlaun fyrirverandi atvinnumálaráðherra Sigurðar Jónssonar. En jeg hefi áskilið mjer rjett til þess að vera á móti því.

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Annars munu þessar brtt. vera þannig, að flestir munu skilja þær, og þarf því ekki langt mál til þess að skýra þær. Þó vildi jeg minnst á 60. brtt., um það að veita Guðrúnu Jónsdóttur, ekkju Þorsteins Erlingssonar, 300 kr. styrk, auk þess styrks, sem syni þeirra er veittur. Þessi kona hefir orðið að vinna fyrir börnum sínum, og þó að dóttir hennar sje nú nokkuð upp komin, er hún á stúlkuskóla, og því eigi minni ómagi en áður. Skal jeg aðeins geta þess, að vant er að veita slíka styrki, ef líkt hefir staðið á, og vænti jeg, að deildin muni vilja heiðra minningu Þorsteins Erlingssonar á þennan hátt.

Þá vildi jeg og fyrir nefndarinnar hönd geta þess, að henni þykir ekki viðeigandi að lækka um helming styrkinn til Páls Erlingssonar sundkennara, einkum er á það er litið, að hann var veittur honum í fyrra sem viðurkenning fyrir vel unnið starf. Nefndin hefir því lagt það til, að farinn verði hjer meðalvegur og styrkurinn lækkaður úr 1000 kr. niður í 800.

Um brtt. við 19. gr. er það að segja, að Ásgeiri Pjeturssyni var í fyrra endurgreiddur síldartunnutollur af þeim ástæðum, að hann hafði keypt tunnurnar áður en tollurinn var lagður á, en fyrir ófyrirsjáanleg atvik hafði hann ekki getað flutt þær fyr en nokkru eftir að tollurinn var kominn á. Nú mun standa eins á um þann mann, sem nú beiðist endurgreiðslu á þessum tolli. Þykir nefndinni því rjett að heimila stjórninni nú að gera það, ef ástæður reynast hinar sömu við nánari rannsókn.

Um lánin skal jeg ekki fara mörgum orðum; tvö af þeim eiga að ganga til þess að kaupa læknissetur, og verða þau því sjálf-sagt auðfengin. — Þá eru lánin til þess að stofna kjötniðursuðu og smjörlíkisgerð. Þau lán eru ný, og jeg vænti því, að þm. hlut- aðeigandi kjördæma skýri þar nánar frá málavöxtum.

Jeg vildi aðeins stuttlega drepa á þessa 20000 króna lánveitingu til ostagerðar. Þetta lán á að veita eftir tillögum Búnaðar-fjelags Íslands, og mun vera ætlast til, að stofnuð verði 2 ostabú, og verði þau aukin hægt og hægt frá því, sem verið hefir, og alt kapp lagt á það að vinna fastan markað fyrir vöruna.

Um ostinn er það víst, að hann reynist vel, og selst íslenskur gráðaostur ágætlega. Gasti því ostagerð orðið drjúgur útflutningsliður síðar.

Síðasta tillagan er um það að veita Jóni Ísleifssyni verkfræðingi 30000 kr. lán til þess að reisa hús með nýrri aðferð og ódýrari en hjer hefir þekst áður. Hefir Jón þessi sýnt teikningar og áætlanir og fært nefndinni heim sanninn um, að með þessari aðferð megi byggja hús með talsvert minni tilkostnaði en nú, en þó vistleg og eldtrygg. Þessi maður treystist ekki til að reisa slíkt hús af eigin ramleik, og fer því fram á þessa lánveitingu, en húsið mun standa fyrir láninu, svo engin hætta er að veita það. Aftur taldi nefndin mikilsvert að vita, hvernig þessi aðferð gæfist, og vill hún því að hann byggi fullstórt íveruhús, en ekki smáhýsi. Það hefir verið reiknað út eftir áætlunum frá Einari Erlendssyni, að með þessu móti megi byggja 39% ódýrara en áður. Er nefndinni því áhugamál, að þessi lánveiting verði samþykkt í háttv. deild; mun hún skýra málið frekar, ef mótmælum verður hreyft.

Að síðustu vil jeg lýsa því yfir, að meiri hluti nefndarinnar tekur aftur brtt. 63 b við 18. gr. fjárlaganna með fullu samþykki, og vildi jeg því biðja háttv. þm. að skila til háttv. þm. Str. (M. P.), að við munum taka með þökkum tillögum frá honum um að spara annarsstaðar jafnmikið fje og hjer var til ætlast.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg vildi aðeins leyfa mjer að gera örstutta athuga-

semd við 58. brtt. á þskj. 117 við 18. gr., um að lækka eftirlaun fyrirverandi atvinnu-málaráðherra Sigurðar Jónssonar. Jeg vil mæla með því, að háttv. deild láti þennan styrk standa óbreyttan, og virðist það smásmuglegt að lækka eftirlaun þessa manns, þar sem mjer er fullkunnugt um, að hann safnaði ekki fje meðan hann var ráðherra. Auk þessa er maðurinn nú orðinn gamall, kominn á sjötugs aldur, og heima fyrir á kona hans við heilsuleysi að berjast. Sýnist mjer því ekki rjett að lækka eftirlaun hans nú, enda er ekki mikill sparnaður að því, og mun jeg ekki telja mig ósparnaðarmann fyrir því, jafnvel þótt háttv. þm. Borgf. (P. O.) haldi því fram. Annars skildist mjer, að þessi háttv. þm. væri því meðmæltur, að veittar væru 4000 kr. til Sveinbjarnar Sveinbjörnssonar, og fæ jeg ekki betur sjeð en þar hafi þó verið stofnað til eftirlauna. (P. O.: Sá styrkur fellur undir styrk skálda og listamanna, án þess að hann hækki nokkuð frá því sem nú er). Það má alls ekki skilja orð mín svo, að jeg telji þann styrk eftir. Þvert á móti. En það er þó allstór útgjaldapóstur, sem háttv. sparnaðarmenn hafa þar fallist á. Þykir mjer því illa við eiga, að þeir skuli nú vilja lækka eftirlaun Sigurðar Jónssonar.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Það er nú orðið áliðið, og vil jeg því ekki þreyta háttv. deild á langri ræðu. Enda er fátt af brtt., sem snerta mig sjerstaklega.

Það, sem jeg þó aðallega vildi tala um, eru brtt. við 16. gr. Jeg er háttv. fjvn. þakk-látur fyrir það, að hún hefir lagt það til að hækka styrkinn til sandgræðslu um 3000 kr. Eftir því sem stjórn Búnaðar-fjelags Íslands skýrir frá, miðar sandgræðslunni mjög vel áfram ár frá ári, og vona jeg þess vegna, að þessi tillaga nefndarinnar fái góðan byr í háttv. deild.

Þá hefir nefndin einnig lagt það til, að búnaðar-fjelög gefi skýrslur um það, hvern-

ig þau verji styrk þeim, sem þau fá. Þetta ákvæði tel jeg sjálfsagt, því það verður að tryggja hjer sem annarsstaðar, að öll skilrði fyrir styrkveitingunni sjeu haldin.

Við þennan lið hefir komið önnur brtt. um það, að þessi styrkur verði feldur niður með öllu. Jeg á erfitt með að skilja, hvernig slík brtt. getur komið fram. Þessi styrkur hefir nú staðið um fjöldamörg ár; mundi það því valda miklum vonbrigðum, ef hann væri feldur nú; einkum má þó líta á það, að þessi styrkur kemur áreiðanlega að miklum notum. Hitt er ekki nema sanngjarnt, að stjórnin hafi eftirlit með því, að honum sje sem best varið.

Einn þm. úr Ed., sem jeg átti tal við í dag og nákunnugur er öllum búnaðarháttum, sagði, að þessum styrk mundi vera best varið af öllum þeim styrkjum, sem ganga til landbúnaðarins; væri það því ómaklegt að fella hann niður.

Háttv. fjvn. hefir engar brtt. gert við 14. tölulið e. í 16. grein, en getur þess í nefndarálitinu, að mikið ósamræmi muni vera í ullarmati, og vill hún, að það verði lagað.

Mjer er satt að segja ekki kunnugt um, við hvað háttv. nefnd á. (P. O.: Vestfirðingafjórðungur hefir verið afskiptur í ullarmatinu á undanfórnum árum). Þakka fyrir upplýsingarnar, og vil jeg beita mjer fyrir því, að þetta ósamræmi verði lagað sem bráðast.

Þá hefir nefndin enn lagt það til, að orðabreyting verði gerð á einum lið, þannig, að fyrir „Fiskiveiðasjóðs“ komi „Fiskveiðasjóðs“. Þessi sjóðurheitir „Fiskiveiðasjóður Íslands“, og efast jeg stórlega um, að rjett sje að breyta nafni hans þannig í fjárlögunum.

Þá er nýr liður við 16. grein, um að veita styrk til þess að leitast fyrir um markað fyrir fiskiafurðir erlendis. Jeg vil votta hv. nefnd þakklæti fyrir þetta, en vil þó geta

þess, að jeg held, að sú upphæð, sem háttv. nefnd hefir stungið upp á, sje altöf lág. Þeir, sem hafa ferðast erlendis, vita, að enginn ferðast langt fyrir 10000 krónur. Jeg vona því, að brtt. komi fram við þennan lið til 3. umr., um það að hækka styrkinn í 15000 eða helst 20000 kr.

Þá vil jeg sömuleiðas votta nefndinni þakklæti fyrir næsta nýja lið, um að veita Gísla Guðmundssyni gerlafræðingi styrk til þess að rannsaka kjötsölu og kjötverkun, og utanfararstyrk í sama skyni. Mjer er kunnugt um, að þessi maður er mikill dugnaðar- og áhugamaður og hefir auk þess mikla vísindalega mentun í sínum fræðum; má því búast við, að styrkurinn komi að góðum notum. Þess vegna legg jeg mikla áherslu á, að þessi liður verði samþykktur.

Um aðrar brtt. hefi jeg fátt eitt að segja; um 57. brtt. við 16. gr. 31. tölulið skal jeg aðeins geta þess, að mjer finst sjálfsagt og eðlilegt, að leiðbeinandi í húsagerð taki fult kaup, ef hann vinnur lengi á sama stað.

Þá er að síðustu brtt. um að veita 800 kr. styrk til þess að gera Eyrafoss í Laxá laxgengan. Jeg er ekki svo kunnugur þessu máli, að jeg geti dæmt um nytsemi þessa styrks, en tel rjett, að þessi litla upphæð verði veitt.

Þá eru víst ekki fleiri brtt. sem jeg hefi ástæðu til að minnst á, og skal jeg því láta staðar numið.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Jeg fæ ekki betur sjeð en að háttv. fjvn. hafi farið mjög hóflega í sakirnar. Hún leggur til, að gerðar verði nokkrar smáhækkanir, og þar sem jeg þekki til, er þetta ekki of langt gengið. Get jeg þar nefnt 59. lið í brtt. nefndarinnar, 500 kr. til síra Guðlaugs, og 61. liðinn um 300 kr. hækkun á styrk Páls Erlingssonar. Þetta eru menn, sem unnið hafa landinu lengi og með trúmensku, og eru þessi eftirlaun síst of mikil. Líka

get jeg nefnt 60. liðinn, um styrk til ekkju Þorsteins heitins Erlingssonar.

Ekki tel jeg rjett að leggjast á móti 64. lið. Þingið er áður búíð að sýna, að það telur sanngjarna slíka endurgreiðslu, en vitanlega verður það metið, hvort hjer stendur eins á og um það tilfelli, sem Alþingi þegar hefir felt úrskurð um.

Pjetur Þórðarson: Mig langar til að gera hæstv. atvrh. (Kl. J.) skiljanlegt, hvers vegna jeg hefi komið með VI. brtt. á þskj. 131.

Jeg vil fyrst geta þess, að jeg veit ekki til, að mikið hafi verið athugað, hvernig búnaðarfjelögum í sveitum hefir farnast á síðustu árum. Jeg vildi því gefa ofurlítið yfirlit um það.

Árið 1914 fengu 166 fjelög styrk. Styrk-upphæðin var alls 22000 kr. eða 132 kr. á hvert fjelag að meðaltali. Meðaltal dagsverka var það ár 893 á hvert fjelag. Árið 1915 sami styrkur alls, 168 fjelög, 835 dagsverk að meðaltali og 131 kr. að meðaltali styrkur til hvers fjelags. 1916 var enginn styrkur veittur. 1917 var styrkurinn 20000 kr. og eins næsta ár. Fyrri árið voru 177 fjelög, sem styrk fengu, en upphæðin ekki nema 113 kr. á hvert. Meðal dagsverkatala þá 705. 1918 fækkar dagsverkunum niður í 640, og fjelögum fækkar líka um 30 á því ári, svo að meðalstyrkur verður hærri en árið áður, eða 137 kr. Árið 1919 hækkar styrkurinn í 30000 kr., en fjelögum hefir fækkað niður í 122, svo að meðalstyrkur verður talsvert hæstur það ár. En dagsverkatalan er þá komin niður í 540 á hvert fjelag. Af þessu sjest, að fjelögum hefir fækkað til muna á þessu tímabili, dagsverkatalan hefir lækkað stórlega og styrkurinn er að meðaltali ca. 160 kr. á ári á fjelag, en lægst aðeins 113 kr.

Góður bóndi úr sveit sagði við mig, að það væri styrkurinn, sem hjeldi lífi í fjelögum. Ef svo er, þá veitir ekki af að halda

styrknum. En heldur þykir mjer bændur lítilþægir, ef 110—120 kr. geta haldið lífi í búnaðarfjelagsskap í heilum smærri eða stærri hreppi og ekkert annað.

En jeg átti hjer aðra brtt., sem atkv. voru greidd um í dag. Þar áleit jeg að styrkur kæmi að meiri notum, en flutti þessa um leið, til þess að sýna, að jeg vil ekki auka útgjöldin. Nú var hún feld, og þar sem jeg tel ekki þörf á að fella þessa upphæð niður nema því aðeins, að henni væri þá varið til nauðsynlegri hluta, þá tek jeg hjer með VI. brtt. á þskj. 131 aftur.

Jeg á aðra brtt. á sama þskj. Það er VIII. liðurinn. Þetta er nokkuð afskekt jörð við fjallveg milli Dala- og Mýrasýslu. Þetta er lítil upphæð og sömu tegundar og nokkrar aðrar upphæðir í frv., þar sem þessi á að koma inn í það; en í stað þess að þær standa í fjárlögum ár frá ári, þá er farið fram á að hún komi aðeins eitt skifti, og vil jeg mælast til, að deildin sýni þessari litlu brtt. velvild.

Fyrst menn leggja hjer kapp á að breyta alviðurkendum og löggiltum nöfnum, þá má benda á prentvillu eða ritvillu, sem er í 65. lið a í brtt. nefndarinnar. Bærinn, sem þar getur, heitir Áslækur, en ekki Ár-lækur.

Þá vildi jeg spyrja háttv. þm. Borgf. (P. O.), hvort það er að tilhlutun hlutaðeigenda, að liðurinn 65 b í sömu brtt. er fram kominn. (P. O.: Já). Það þykir mjer undarlegt. Ekki svo að skilja, að það geri mikið til, heldur virðist mjer frekar eins og verið sje að gera þar að gamni sínu.

Magnús Kristjánsson: Jeg ætlaði að minnast á 58. lið í brtt. nefndarinnar, en hæstv. forsætisráðherra (S. E.) hefir nú gert það, svo að litlu er við að bæta. Jeg get þó ekki leitt það alveg hjá mjer.

Mjer þykir hálfundarlegt að ætla nú að fara að klípa af þessum eftirlaunum, sem þingið hefir veitt Sigurði Jónssyni, fyrv.

ráðherra. Þessi eftirlaun eru þó ekki svo há, borið saman við það, sem Björn Sigurðsson og Björn Kristjánsson fá fyrir að hafa verið bankastjórar í nokkur ár. Þeir fá 4000 kr. og dýrtíðaruppbót, en hann 1500 kr. Eitthvert samræmi verður að vera í gerðum Alþingis. Hitt verður því aldrei til sóma. Enda er og þetta hinn mesti smámunaskapur og hefir engin áhrif á fjárhag ríkisins. En svo er og um fleira hjá háttv. nefnd, og virðist sumt vera helst til að sýnast.

Þetta mál hefir líka aðra hlið. Hjer er aldraður maður tekinn í þessa stöðu, sem óneitanlega er ábyrgðarmikil. Hann er af alþýðustjett og getur ekki horfið að eftirlaunum vegna fyrri embatta, eins og tíðkast hefir um fyrverandi ráðherra.

Skoðun nefndarinnar virðist vera sú, að þinginu sje ekki vandgert við aðra fráfaraandi ráðherra en þá, sem verið hafa í öðrum embattum áður. Ef þetta verður að reglu, er hæpið að nokkur maður af alþýðustjett fáist til að gegna slíku embætti, hve hæfur sem hann væri, að minsta kosti ef hann væri fátækur. Þetta væri illa farið og gæti orðið dýr sparnaður.

Þá var annað atriði, sem jeg vildi vekja máls á, þótt jeg búist við, að það valdi hneyksli. Það er 65. liður, stafliður a í brtt. á þskj. 117, um lán til Hrunamannahrepps til þess að koma upp smjörlíkisgerð. Nokkuð skyld lán og þetta eru ekki óvanaleg, nefnilega smjörbúalánin, en jeg verð samt að vera á móti þessu. Hjer er um iðnrekstur að ræða, sem ríkið á að hafa vakandi auga á. Það á sjálft að taka slíkan iðnað að sjer. Sú er reynslan í útlöndum, að einstakir menn hafa stórauðgast og orðið miljónaeigendur á smjörlíkisgerð, en að mínu áliti væri sá gróði, sem af þessum iðnaði kynni að verða, best kominn hjá ríkinu sjálfu. Ef háttv. Alþingi væri framsýnt, þá gæti það fengið ríkinu hjer góða tekjugrein. Það er því mín skoðun, að ekki beri

að lána fje til slíkra fyrirtækja, heldur taka sem fyrst að undirbúa framkvæmdir í þá átt, að ríkið taki þennan iðnað í sínar hendur.

Í þessu sambandi vil jeg minna á annað, sem væri mjög heppilegt að ríkið tæki í sínar hendur, og það er baðlyfjagerð. Landið þarf mikið af baðlyfjum, og því eðlilegast að ríkið sjálft annist tilbúning þeirra. Mun reynslan sýna, að þetta er hugsjón, sem kemur fyr eða síðar til framkvæmdar. Slæ jeg þessu fram nú til þess, að háttv. þm. vakni til umhugsunar um þetta.

En svo jeg víki að smjörlíkisgerðinni aftur, skal jeg geta þess, að það væru ekki svo litlar tekjur, sem ríkið fengi, ef það ætti smjörlíkisgerðina hjer í Reykjavík. Hefir hún gefið eigendunum stórtækjur. Vil jeg vona, að hæstv. ríkisstjórn taki þetta til athugunar, því það er mjög þýðingarmikið, að arður af svona fyrirtækjum lendi ekki hjá einstökum mönnum, heldur hjá ríkinu.

Eiríkur Einarsson: Jeg var ekki viðstaddur er háttv. frsm. (B. J.) fór yfir sögu, en jeg heyrði, að hann hefði vísað til okkar, sem hlut eigum að máli um brtt. Þær brtt., sem snerta mig, eru brtt. við 21. gr. a- og d-liðir. Hin fyrri er lánveitingin, sem háttv. þm. Ak. (M. K.) mintist svo hlýlega, 5000 kr. til að koma upp smjörlíkisgerð við Áslækjarrjómabú. Þarna var fyrrum rjómabú, en það hefir nú lagst niður, sem flest önnur. En nú vilja bændur í Hrunamannahreppi gera tilraun til smjörlíkisgerðar í sambandi við rjómabúið, en þurfa til þess lánsfje með þolanlegum kjörum. Hefir sá maður, sem talinn ereinn mestur hyggindabóndinn þar í sveit, beðið mig að flytja þetta. Er hann því á gagnstæðri skoðun um nauðsynina og háttv. þm. Ak. (M. K.), og sannar það einna best, hve góðgjarnar og viturlegar till. þessa háttv. þm. eru.

Ekki þarf að óttast, að þessi smjörlikisgerð yrði hættulegur keppinautur við smjörlikisgerðina hjer í Reykjavík, því að bæði er staðurinn um 100 km. hjeðan og auk þess er á það að líta, að þótt þessi tilraun hepnadist vel, yrði framleiðslan ekki meiri en svaraði smjörlikisþörfinni eystra, er á hvorttveggja er lítið, að þar eru mannmörg kaupún, og myndi þetta heimafengna smjörliki koma þeim að góðum notum, og svo er hitt, að þetta ætti að verða bændum hvatning til sparnaðar á hinni dýru vöru, smjörinu; sannar það breytni bændastjettar nágrannaþjóðanna, svo sem Dana, er gæta hins ítrasta sparnaðar við smjörframleiðslu sína. Ættu þessar mótbárur því síst að koma úr þeirri áttinni, er hæst lætur í sparnaðartálknunum.

Háttv. fjvn. var svo víðsýn að hún skildi þessa virðingarverðu dugnaðarviðleitni, og jeg hygg að þessar mótbárur háttv. þm. Ak. (M. K.) stafi af því að hann gerist nú syfjaður og viti eigi glögga grein á því, sem hann segir, og er það afsökun.

Hin brtt. er 11000 kr. lán til kaupa á læknissetrinu Laugarási. Hjeraðslæknir hefir nú látið af embætti, en situr áfram í Skálholti. Er þetta hin haganlegasta jörð til þessa. Eru þar hverir og laugar, sem að gagni kæmi, ef sjúkrahús væri þar byggt síðar.

Hefðu hlutaðeigendur haft þörf fyrir hærri styrk, því að bærinn er í rústum; en þeir vildu gæta hófs og fara aðeins fram á þetta lán, í vændum þess, að það fáið örugglega. Vænti jeg fastlega, að háttv. deild samþykki báðar þessar till., því að hjer er aðeins að ræða um lán gegn fullri tryggingu, og mesta nauðsyn er á hvoru- tveggja.

Sveinn Ólafsson: Jeg hefi við atkvæðagreiðsluna þokast meir og meir að þeirri skoðun, að sparnaðarskrafinu fylgdi ekki jafnmikil alvara og búast mætti við hjá

mörgum háttv. deildarmönnum. Sjerstaklega hefi jeg þó sannfærst um það, að alvaran er ekki mikil hjá háttv. fjvn. Hefir atkvgr. fallið alleinkennilega og yfirleitt verið á móti því, að fjárveitingar væru lækkaðar. Auðvitað hefir þetta gengið nokkuð á skakk, en svona virðist mjer heildaryfirlitið.

Eftir allan þennan bardaga hefir einn stór liður fallið. Það eru símarnir; en eftir standa óbreyttir þeir liðir, sem minstan rjettinn eiga á sjer. og á jeg þar einkanlega við fjárveitingar eins og til þýðingar Faust í 15. grein 19 b., sem þó hefir hlotið flest atkvæði og ómaklegust. En um þetta tjáir nú ekki að fárast.

Jeg á hjer 2 brtt. Önnur þeirra er við 16. gr. 30. Kæmi mjer ekki á óvart þótt till. þessi yrði feld, því að þessi liður á þó meiri rjett á sjer en sá, sem jeg nefndi áðan. En það virðist þó auðsætt, að starf þessa aðstoðarmanns húsagerðarmeistara hlýtur að verða ærið lítið, þegar fresta á öllum opinberum byggingum ríkissjóðs. Sýnist því eðlilegt, að reynt væri að losna við þennan mann nú, einkanlega þar sem laun hans eru ekki lögákveðin.

Hin brtt. er við 21. gr., en jeg ætla í samráði við háttv. fjvn. að fresta henni til 3. umr. fjárlaganna.

Jeg vil ekki tefja tímann á því að fara að ræða um brtt. þær, sem fram hafa komið, en þó vil jeg taka það fram, að mjer fanst skörin vera farin að færast upp í bekkinn þegar jeg sá 58. brtt. fjvn., þar sem færa á eftirlaun Sigurðar Jónssonar fyrv. ráðherra úr 1500 kr. niður í 1000 kr., jafnframt því sem 500 kr. styrkur er ætlaður til prjónakonunni einhverrar vestur í Dölum. Er ekki ósennilegt að ætla, að lækkunin á launum Sigurðar Jónssonar sje fram komin til þess að geta veitt prjónakonunni þennan styrk, og mun þá ljett verk að ættfæra brtt. Skal jeg svo ekki tefja tímann meira að þessu sinni.

Gunnar Sigurðsson: Það hafa ýmsir látið í ljósi óánægju sína yfir fjárlagafrv., en þótt mjer þyki það nokkuð sviplítið hvað verklegar framkvæmdir snertir, þá skal jeg virða þá viðleitni háttv. nefndar, að reyna að afgreiða fjárlögin sem tekjuhallaminst.

Jeg vil þakka nefndinni fyrir það, að hún hefir hækkað tillagið til sandgræðslu í 2. lið 16. gr. Það er mjer mjög mikið áhugamál, að það tillag. sje sem hæst. Þessi hækkan er gleðilegur vottur þess, að augun eru farin að opnast hjá þm. fyrir því, að það sjeu viturlegar jarðabætur að hefta sandfok og græða út nýgróður á sandsvæðinu.

Jeg mun bera fram brtt. við 3. umr., er breytir að nokkru tillagi landeigenda, ef sjerstakar ástæður eru fyrir hendi, en því mun jeg nánar gera grein fyrir þá.

Jeg vil ennfremur þakka háttv. fjvn. fyrir að hafa tekið ekkju Þorsteins sál. Erlingssonar inn í 18. gr., því jeg hefði talið það illa farið, hefði sú smáa fjárveiting fallið niður.

En sjerstaklega vil jeg þakka nefndinni fyrir að hafa tekið aftur þá till. sína við 18. gr., að vilja helminga dýrtíðaruppbótina á þeim, sem í þeirri grein standa, því það hefði komið niður á ekkjum og mun-aðarleysingjum, og hefði það verið að ráðast á garðinn þar sem hann er lægstur.

Magnús Kristjánsson: Háttv. 1. þm. Árn. (E. E.) gaf mjer tilefni til að standa upp og segja nokkur orð. Var ekki laust við, að hann bæri mig brigslum og kvað hann ræðu mína hafa borið þess vitni, að jeg mundi orðinn syfjaður. En hvað sem því líður, þá þorj jeg að leggja það undir dóm háttv. þm., hvor okkar framsetji hugsanir sínar skýrara hjer á þessum stað. Jeg tók það fram og stend við það, að hjákátlegt sje, þegar landið er áður búið

að styrkja þetta fyrirtæki, og það ekki getað int það hlutverk af hendi, sem því var ætlað, að fara þá að bæta við nýjum iðnrekstri, sem enn síður gæti borið sig á þessum stað vegna samgönguerfiðleikanna. Því það er auðsætt, hver kostnaður yrði samfara slíku fyrirtæki. Þótt jeg sje ekki kunnugur á þessum stað, álit jeg, að flutningar allir verði að fara fram á hestum langarleiðir, og það tel jeg nærri frágangssök, sje um nokkra verulega iðnaðarframleiðslu að ræða. Jeg tel því litlar líkur til, að slíkt fyrirtæki geti átt nokkra verulega framtíð fyrir sjer. Yfirleitt þótti mjer þessi háttv. þm. (E. E.) líta nokkuð stórt á sig og kjörðæmi sitt, þar sem hann verður óður og æfur, ef nokkur gerist svo djarfur að hreyfa andmælum gegn höfuðörum hans. Ekki þótti mjer röksemdirnar jafnast á við rembing hans. Viðsýnið var heldur ekki meira en búast er við af manni, sem hefir alið allan sinn aldur á láglendinu. Mun jeg ekkert af því taka aftur, sem jeg sagði í fyrri ræðu minni. Jeg býst við, að háttv. þm. komi að litlu haldi, þótt hann beri fyrir sig orð þessa merka manns; hann mun vart bjarga sjer og sínum vafasömu fyrirtækjum út úr ógöngunum með því einu. Skal jeg svo ekki lengja umræðurnar frekar að þessu sinni.

Þorsteinn Jónsson: Jeg hefi flutt till. á þskj. 131 ásamt háttv. 1. þm. Eyf. (St. St.). Það er till. um að veita Sambandi norðlenskra kvenna 500 kr. styrk til líknarstarfsemi sinnar. Það hefir að vísu sótt um 1000 króna styrk, en ekki fundið náð fyrir augum fjvn. Hún hefir ekki lagt til, að því verði neinn styrkur veittur, og mun það stafa af því, að hún er ókunnug starfsemi sambandsins. Jeg vona nú samt sem áður, að háttv. þingd. samþykki þessa fjárveitingu. Þetta fjelag hefir orðið til mikils gagns og hefir það með höndum að hjúkra

fátækum sjúklingum og hjálpa þeim með fje. Einnig hefir það veitt ungum stúlkum styrk til þess að nema hjúkrunarstörf.

Aðalverksvið þess er því hið sama sam hjúkrunarfjelagsins Líknar hjer í Reykjavík, og því ekki ástæða fyrir þingið að gera mikinn mun þessara fjelaga. En auk þess hefir það reynt að útbreiða þekkingu manna og áhuga á garðyrkju í Norðurlandi. Það gefur út tímaritið „Hlín“, sem er mjög gott og fræðandi rit.

Magnús Jónsson: Jeg vil með nokkrum orðum gera grein fyrir brtt. minni á þskj. 131, X. lið, sem fer fram á, að Ólafur J. Hvanndal sje ekki krafinn um eftirstöðvar af viðlagasjóðsláni, sem er að upphæð kr. 4334.00.

Það er vitanlegt, að þessi iðn, sem hann rekur, er ekki arðvænleg, og gengur erlendum myndamótaverksmiðjum mjög illa að bera sig, þrátt fyrir það, þó að þær hafi miklu betri aðstöðu heldur en hjer getur verið um að ræða; fyrst og fremst af því að þær hafa miklu meira verkefni, og í öðru lagi fá þær mikið af stórum myndum til þess að gera mót af, en stóru myndirnar eru þær, sem mestan arðinn gefa að tiltölu. En hjer eru mestmegnis gerð mót eftir smámyndum, og verður það því lítt arðvænlegt. Verkið er svipað, en gjaldið er greitt fyrir myndamótin eftir fersentimetrum. Hjer var nýlega sett upp önnur myndmótaverksmiðja, en hún hætti fljótlega, því að hún bar sig alls ekki.

Það er nú orðið öllum ljóst, að nauðsynlegt er að hafa þessa myndamótagerð í landinu, og því megí hún ekki leggjast niður.

Því hefir verið haldið fram, að blöðin og tímaritin ættu að kosta prentmyndagerðina. En slíkt er ekki rjett, því að tímaritin þola svo lítinn aukakostnað, því að það er enginn gróði á því að gefa þau út. Einnig flytja tímaritin venjulega svo lítið af

myndum, að það er varla teljandi. Það eru mest einstakar bækur og blöð, sem nota myndamót, meðal annars til auglýsinga, og væri hart, ef tímaritin ættu að bæta á sig aukakostnaði vegna slíks. En ef þau vildu ná upp kostnaðinum með því að hækka verð mótanna, hverfur atvinnan frá þeim til útlendu verksmiðjanna.

Ef þessi myndamótun legðist niður hjer, mætti búast við, að menn leituðu til útlanda með að fá þessi myndamót. Jeg vil því biðja háttv. þingmenn um að athuga þetta vel áður en þeir greiða atkvæði á móti því, því að ef þessi prentmyndagerð legst niður hjer, má búast við að margar þúsundir króna verði borgaðar út úr landinu fyrir prentmyndir. En um það eru allir sammála, að spara þurfi allar útborganir út úr landinu.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg vil þá byrja á því, fyrir nefndarinnar hönd, að þakka háttv. þm. fyrir alt það þakklæti, sem yfir hana hefir dunið. Jeg vænti þess eftir þessum undirtektum að dæma, að tillögur fjárveitinganefndar eigi ekki erfitt uppdráttar.

Jeg gleymdi áðan að lýsa afstöðu nefndarinnar til brtt. þeirra frá einstökum þingmönnum, sem fram hafa komið við þennan kafla fjárlaganna. Skal jeg því gera það nú. Er þá fyrst að minnast á VII. brtt. á þskj. 131. um styrk til Sambands norðlenskra kvenna. Um þessa brtt. hafa nefndarmenn allir óbundnar hendur með atkvæði sín. En jeg fyrir mitt leyti get tekið það fram, að jeg er þessari brtt. fylgjandi.

Viðvíkjandi VIII. brtt. á þskj. 131, frá þm. Mýra. (P. Þ.), um styrk til bóndans í Grísatungu, vil jeg geta þess, að þar um átti jeg að skila frá nefndinni, að hún væri mótfallin tillögunni.

Um IX. brtt. á þskj. 131. frá háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), hafa nefndarmenn allir óbundin atkvæði.

Þá hefir nefndin orðið mótfallin brtt. háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.), um eftirgjöf á viðlagasjóðsláni til Ólafs J. Hvanndals. Aftur á móti er nefndin meðmælt því að veita manni þessu alllangan greiðslufrest á borgun höfuðstóls og vaxta, ef það mætti koma mannum að gagni, og væri gott, ef háttv. 4. þm. Reykv. vildi athuga það til 3. umræðu.

Þá er XI. brtt. á þskj. 131. Þar vill nefndin ekki ganga eins langt eins og flm. fer fram á, og vonar því að háttv. flutningsmaður taki tillöguna aftur nú, og flytji næst í öðru formi.

Jeg sakna mjög, að háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) er ekki hjer inni nú. Hann sótti mjög að Goethe gamla í kvöld, svo jeg held, að honum mætti fara að líða illa í gróf sinni. Háttv. þm. hefir eflaust hugsað sem svo, „að nú skyldi Gutti setja ofan“.

Jeg samhryggist þingmanninum yfir því, að tillaga hans skyldi fá svona vondar undirtektir hjer í þessari háttv. deild, því að slíkt er allslæmt fyrir annan eins höfðingja eins og háttv. þm. er. En annars hygg jeg, að þessi háttv. þm. verði fyrir fleiri vonbrigðum áður en hann fer af þessu þingi, því að þeim sparnaðarframkvæmdum, sem hann fylgir, getur enginn annar en hann verið þektur fyrir að fylgja. Því að allir sparnaðarmenn verða að minsta kosti að hafa þekkingu á þeim sparnaðartillögum, sem þeir bera fram, og jafnframt verða þær að vera blandaðar sem minstum illvilja.

Eiríkur Einarsson: Jeg vil með nokkrum orðum víkja að háttv. þm. Ak. (M. K.). sjerstaklega viðvíkjandi því, sem hann var að tala um bændurnar í Hrunamannahreppi. En þar sem hann hjó til mín, mun jeg eigi nenna að svara, því að það sveið ekki svo sárt, þó að hann hyggi til mín af miklum móði og ásýnd hans líktist krumma.

Jeg get ekki sjeð, að rjett sje að vera Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

að tala í háði um menn, þó að þeir eigi ertitt aðdrátta, eins og þeir bændur, sem búa í þessari sveit; því að það er víst, að þar búa ekki minni fyrirhyggjumenn en annarsstaðar. Og má nefna sem dæmi, að þar var stofnað hið fyrsta rjómaþú, og í Gnúpverjahreppi var stofnað hið fyrsta reglubundna búnaðarfelag hjer á landi árið 1843. Sýnir þetta, að þeir eru ekki minni framfaramenn en aðrir, þrátt fyrir það, þó að þeir þurfi að flytja „trúss á einu merarbaki“, eins og hinn háttv. þm. komst svo vel að orði.

Jeg vildi nú mega spyrja hv. þm. Ak. (M. K.), hvort ekki sje rjett að spara, þó aldrei nema að það sje smjör, og nota annað feittmeti, sem ódýrara er, og selja svo smjörið út úr landinu. Er það ekki framleiðsla? Að minsta kosti fara Danir svo að. Þeir borða smjörliki, en selja svo aftur sitt smjör út úr landinu, eins og jeg hefi áður tekið fram, en gáfnafar hv. þm. Ak. heimtar að sje itrekað.

Þá talaði háttv. þm. um það, að láglendingarnir vildu vera ríki í ríkinu. En þeir askja þess að fá að vera í friði það sem þeir eru, óáreittir af þm. Ak.; enda er það ofatlung fyrir hann að hluta ríkið sundur á einn eða annan veg; hann hefir nógu öðru sundur að hluta. Það er einkennilegt, að þeir Hreppamennirnir, sem sækja um þessa litlu lánsupphæð, og vilja með því gera tilraun um þýðingarmikla framleiðslu, eru hinir sömu, sem á þingmálafundi nú rjett fyrir þingið urðu til þess að mótmæla einróma þeirri vöru, sem háttv. þm. Ak. (M. K.) hefir sjerstaklega á boðstólum, sem sje tóbakinu. Er þingmaðurinn nú máske að jafna þessa skuld við bændurnar, með því að spyrna á móti þessari virðingarverðu tilraun þeirra.

Annars er jeg hissa á því, hve þessi litla lánbeiðni bændanna eystra hefir hleypt mikilli ilsku í háttv. þm. Ak. (M. K.).

En jeg get látið hjer staðar numið, enda veit jeg, að sá vinnur fyrir gýg, er vill reyna að sannfæra þennan háttv. þm. með röksemdum, því hafi hann bitið sig í eitt-hvað, lætur hann aldrei sannfærast, heldur ber hann höfðinu við steininn og endurtekur sín tilvöldu einkunnarorð: „Jeg tek ekkert aftur“.

ATKVGR.

um 16.—23. gr.

Brtt. 117,50 samþ. með 15 shlj. atkv.

— 131,VI tekin aftur, en tekin samstundis upp af þm. Barð. (H. K.) og feld með 14 : 5 atkv.

— 117,51 samþ. með 22 shlj. atkv.

— 117,52 samþ. með 14 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: J. B., J. S., M. K., P. O., St. St., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. J., E. E., Gunn. S., H. K., Jak. M., B. Sv.

nei: J. Þ., M. G., M. J., Ó. P., P. Þ., S. St., Sv. Ó., Þorl. G., B. H., E. Þ., Ing. B., J. A. J.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,53 samþ. með 22 shlj. atkv.

— 117,54a samþ. með 20 : 2 atkv.

— 117,54b samþ. með 20 : 2 atkv.

— 117,55a samþ. með 15 : 7 atkv.

— 117,55b feld með 16 : 10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Jak. M., J. A. J., J. B., M. J., P. O., Þorl. J., Þór. J., B. J., E. E., B. Sv.

nei: H. K., Ing. B., J. S., J. Þ., M. G., M. K., Ó. P., P. Þ., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., B. H., E. Þ., Gunn. S.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 131,VII samþ. með 14 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Þór. J., B. H., E. E., Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. B., J. S., M. J., M. K., St. St., Þorl. J., Þorst. J., B. Sv.

nei: B. J., E. Þ., Gunn. S., H. K., J. Þ.

G., Ó. P., P. O., P. Þ., S. St., Sv. Ó., Þorl. G.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 131,VIII feld með 14 : 6 atkv.

— 117,56 samþ. án atkvgr.

— 131,IX samþ. með 15 : 7 atkv.

— 117,57 a. samþ. með 22 : 1 atkv.

— 117,57 b. feld með 15 : 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Þorl. J., Þór. J., B. J., E. E., Jak. M., J. B., J. S., M. G., M. J., P. O., B. Sv.

nei: S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., B. H., E. Þ., Gunn. S., H. K., Ing. B., J. A. J., J. Þ., M. K., Ó. P., P. Þ.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

16. grein, svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

17. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 117,58 feld með 17 : 9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. G., P. O., S. St., Þorl. G., Þór. J., B. H., H. K., J. A. J., J. S.

nei: J. Þ., M. J., M. K., Ó. P., P. Þ., St. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þorst. J., B. J., E. Þ., E. E., Gunn. S., Ing. B., Jak. M., J. B., B. Sv.

Einn þm. (M. P.) fjarstaddur.

Brtt. 117,59 a samþ. án atkvgr.

— 117,59 b samþ. með 15 shlj. atkv.

— 117,60 samþ. með 14 : 1 atkv.

— 117,61 samþ. með 14 : 5 atkv.

— 117,62 samþ. með 14 : 1 atkv.

— 117,63 a samþ. með 14 : 1 atkv.

— 117,63 b tekin aftur.

18. grein, svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 117,64 samþ. með 15 shlj. atkv.

— 131,X feld með 15 : 8 atkv.

19. grein, svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

20. grein, með þeim breytingum, sem á eru orðnar öðrum greinum frv., samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 117,65 a samþ. með 14 : 5 atkv.

— 117,65 b samþ. með 18 shlj. atkv.

— 117,65 c samþ. með 18 shlj. atkv.

— 117,65 d samþ. með 18 shlj. atkv.

— 117,65 e samþ. með 18 shlj. atkv.

— 117,65 f samþ. með 14 : 9 atkv

— 131, XI tekin aftur.

21. grein, svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

22. grein samþ. með 20 shlj. atkv.

23. grein samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 25 shlj. atkv.

Á 33. fundi í Nd., mánudaginn 27. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 144, 153, 157).

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg vil hefja hjer mál mitt með því að minna háttv. þm. á, að þótt ýmsir hafi andmælt því, sem jeg sagði um fjárhag landsins við 2. umr. þessa máls, þá hefir slíkt ekki verið gert með neinum rökum. Hafa í því efni allir skynsömustu þingmenn stutt mitt mál, og vil jeg þar til nefna meðal annara fyrverandi fjármálaráðherra, hv. 1. þm. Skagf. (M. G.).

Jeg vil geta þessa þegar í upphafi, vegna þess, að jeg vil að það sjáist skýrt, að orð frsm. fjvn. og ýmsra vitrustu og gætnustu manna þingsins standi gegn unnmælum þeirra þm., sem ekki þreytast á að stagast

á því, að allur fjárhagur vor sje í kaldakoli, og reyna þannig að veikja traust landsins út á við.

Að svo mæltu vil jeg snúa mjer að brtt. þeim, sem fram hafa komið.

Fjvn. þótti undarlega við bregða, er hún fjeck í hendur skjal nú fyrir 3. umr. með ekki færri brtt. en hún hafði sjálf komið fram með til 2. umr. Nefndin hefir þá og snúist gegn flestum þessum brtt.

Sparnaðartill. eru nær allar markleysa ein, en hinar till. hafa allflestar verið áður ræddar í fjvn., en ekki fengið þar framgang.

Þá skal jeg víkja að I. brtt. Sá liður er nokkuð annars eðlis en hinar brtt. Þó ræður nefndin fremur frá, að hann sje samþykktur nú, vegna þess að nú er hjer á leiðinni frv. um framlenging útflutningsgjalds, og er ekki enn vítað, hvernig því máli reiðir af í þinginu. Þó liggur ekki í þessari till. fjvn. nein yfirlýsing um það, hvernig hún yfirleitt taki í það mál, en henni þykir rjettara að víta fyrst forlög frv.

Brtt. II á þskj. 153 er frá háttv. þm. Ísaf. (J. A. J.) og ræðir um styrk til sjúkrahúsbyggingar á Ísafirði.

Það mál hefir fjvn. haft til meðferðar, en þótt hún sje yfirleitt fylgjandi sjúkrahúsagerð í landinu, sá hún þó ekki fært að leggja nú út í jafnstórt fyrirtæki sem þetta er. Nefndin leggur því á móti þessari brtt. með öllum atkvæðum.

Brtt. III er frá meiri hl. sparnaðarnefndar, um það, að fella niður utanfararstyrk hjeraðslækna.

Þetta mun vera eitt af þeim ágætu ráðum, sem þessir spekingar þykjast hafa fundið til bjargráða landinu. En eitt er víst, að slíkt mun ekki verða til bjargráða mannlífum. Læknar eru sú stjett manna, sem vinnur að því að bæta heilsu landsmanna. En til þess að geta slíkt svo viðun-

andi sje, þurfa þeir að fara utan við og við, til þess að kynnst nýjum uppfundningum og aðferðum í þessari vísindagrein. Utanför eins læknis getur því orðið til þess að bjarga mörgum mannlífum. Það er því alló líklega af stað ráðist, að spara einmitt þennan styrk. Jeg hygg einmitt að hann sje einn allranauðsynlegasti liður í fjárlögunum, að þeim liðum undanskildum, sem lögákveðnir eru. En hins vegar er það ekki nema von úr þessari átt, að ráðist sje fyrst á það, sem síst má missast.

Þá kem jeg að brtt. IV frá tveim háttv. þm. úr Múlasýslu. Fara þeir fram á tvö þúsund króna styrk til Fellahrepps, til þess að geyma geðveiks sjúklings. Nefndin hefir ekki getað mælt fram með þessari till., þótt hún hinsvegar áfellið ekki brjóstgæði þessara háttv. þm. En af því að svo margir menn eru til vitlausir í þessu landi, þá telur nefndin það hættulega braut að veita slíkum mönnum sjerstaka styrki til uppfæðslu á heimilum sínum. Hitt er aunað mál, að heimili slíkra manna, Kleppur, verði stækkað, svo að það rúmi alla þá, sem þangað leita. Mun þegar hafa verið tekið lán til þessa, og mun því þessum háttv. þm. rjettara að snúa sjer til hæstv. stjórnar með þessi vandræði sín, en ekki til Alþingis með sjerstakar styrkbeiðnir. Allir háttv. þm. í fjvn. munu og hafa í kjördæmum sínum einn eða fleiri menn, sem líkt stendur á um og þennan skjólstæðing háttv. flm. brtt.

Þá kemur enn brtt. frá minni hl. sparnaðarnefndar, um að fella niður fjárveitingu til fjallvega. Þetta þykir fjvn. nokkuð langt gengið, ekki síst af þeim háttv. þm., sem þó greiddu atkv. gegn því að fella niður sveitavegina. Er það nokkuð hart og ómaklegt að ráðast á fjallvegina, því bæði er upphæðin lítil, 10 þús. kr., og bætur á þeim geta áreiðanlega bjargað mannlífum. Um þennan lið hefir þó nefndin lát- ið óbundin atkvæði.

VI. brtt. er frá háttv. þm. Ísaf. (J. A. J.), um að lækka fjárveitinguna til strandferða úr 200 þús. niður í 100 þús. kr. Meiri hl. fjvn. hefir tjáð sig mótfallinn þessari till. En jeg er henni eindregið fylgjandi og hafði sjálfur hugsað mjer að koma fram með slíka brtt. Hygg jeg það ólíku betra að spara tíu sinnum meira á öþörfum strandferðum en að fella fjallvegina.

VII. brtt. er frá fjvn. Stafar hún af gleymsku nefndarinnar, og því ekki verið orðuð rjett till. hennar um að fella símana fyr en þessi liður væri einnig feldur. Býst jeg ekki við mótmælum gegn þessari till.

VIII. brtt. er nefndin og mótfallin. Það mál hefir áður verið rætt í nefndinni, en fjeck þar ekki byr.

IX. brtt., frá háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.), er um skrifstofukostnað biskups. Um þá till. hefir nefndin óbundin atkvæði. Jeg sje ekkert rjettlæti í því að gera mun á skrifstofufje landlæknis og biskups, en báðir hafa jafnt, ef þessi brtt. er samþykkt.

Þá kem jeg að hinni miklu búkonu þingsins, sparnaðarnefndinni. Ræðst hún einkum á skólana og leitast við að naga af þeim ýmsar upphæðir, sem þó engu munar. Vill hún fyrst og fremst breyta athugasemd í fjárlögunum í þá átt, að hjeðan í frá fái enginn námsmaður, sem búsettur er í Reykjavík, styrk til náms eða húsaleigu. Það hefir nú verið svo, að efnilegir sveitapiltar hafa verið látnir sitja fyrir þessum styrk, að öðru jöfnu, og er það rjett. En ef aðstaða kaupstaðarbúans er ekki betri, nema verri sje, þá sýnist ekki ástæða til þess að útiloka hann frá öllum styrk. Eða hvaða rjettlæti er það, ef piltur úr sveit kæmi í skóla og nyti þar styrks, en næsta vetur væru foreldrar hans dáið og hann fluttur hingað foreldralaus, — hvaða rjettlæti væri það, segi jeg, ef Alþingi swifti

þennan mann styrknum fyrir þá sök eina, að hann hafði mist foreldra sína og neyðst til að flytjast hingað til bæjarins? Það er annars undarlegt, að nokkrir menn skuli geta borið fram aðrar eins till. og þessar.

Yfirleitt er fjvñ. eindregið á móti till. sparnaðarnefndar í skólamálu. Hún er öll á móti 1. lið; 2. liðurinn á einn fylgis-mann í nefndinni, en hinum liðunum er nefndin óskift á móti.

Um 5. lið í till. þessarar miklu búkonu er svipað að segja og um hina fyrri liðina. Hún miðar þar alt við Reykjavík. Skólagjald á að setja á reykvíska mentaskóla-nemendur, og það á alla undantekningar-laust. Það má nú vel vera, að Reykvík-ingar eigi hægra með að kosta börn sín til náms hjer í mentaskólanum en aðrir menn. En það eru sumir Reykvíkingar, en ekki all-ir, og í því liggur ranglætið. Ef ríkur bóndi í sveit sendir son sinn í skóla, þarf hann ekkert skólagjald að greiða, en blá-fátækur piltur í Reykjavík, sem berst áfram með handafla sínum, þarf að greiða 100 kr. í skólagjald af engum efnum. Sannleik-urinn er, að í þessum efnum er ekki hægt að rígbinda. Kennararnir verða sjálfir að ráða þessu; þeir þekkja og efnahag og gáf-ur námsmanna sinna best. Ef skólagjöld ættu hjer að vera á annað borð, þá eiga þau að vera almenn. En það á að vera veg-ur fyrir kennarana að undanskilja þá nem-endur, sem sjerstaklega fátækir eru, jafnt hvort þeir eru úr sveit eða kaupstað.

Þessi sama háttv. búkona vill og fella niður alla iðnskóla af fjárlögum, svo að það sje útilokað að þeir, sem iðnað stunda, geti nokkurs undirbúnings notið. Nú er það sannreynd, að þessir skólar eru allra skóla þarfastir. Þeir menn, sem þessa skóla sækja, eru flestir byrjaðir á einhverju lífsstarfi, og nota sjer því kensluna margfalt betur en nemendur í öðrum skólum. Varð jeg þessa greinilega var, er jeg í þrjá vetur kendi stærðfræði í sjómannaskólanum. Þar voru

duglegastir nemendur, sem jeg hefi þekt. Það hlýtur því að kallast hið versta verk að fella þessa skóla.

Þá kem jeg að 7. lið þessarar ágætu brtt. sparnaðarnefndar, en hann er um að klípa styrk af verslunarskólunum, 500 kr. af hvorum, samtals 1000 krónur. En úr því að till. fjárveitinganefndar um að fella þá báða af fjárlögum gekk ekki fram, þá sýnist nefndinni óþarft og hlægilegt að vera að krukka í þá á svona lúsarlegan hátt. Styrkurinn til þeirra hefir þegar verið lækkaður eftir verðstuðulsfalli, og var það rjett. Nefndin er því öll á móti þessum lið, enda er þetta jafnþýðingarlaust eins og að reita rjúpu.

Enn er till. um að fella niður styrk til kvenna, 40 kr. á hverja námsmey, en jafn-framt leggja þessir ágætu menn til, að styrkurinn til sveitastúlkna sje stórum hækkaður. Það er synd að segja, að skort-ur sje á samræmi í till. háttv. búkonu þings og þjóðar!

Fjvñ. hefir rætt um þessa skóla á fund-um sínum. Þótti henni ekki fult samræmi í styrknum til skólanna. Gat jeg þess við 2. umr., að nefndinni hefði þótt rjettara að jafna þennan mun á þann hátt að hækka styrkinn til Blönduósskólans, en lækka ekki styrkinn til Reykjavíkurskólans. Fjvñ. er því öll samhljóða á móti þessari till. sparnaðarnefndar.

Þá er háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) á ferð-inni um Húnavatnssýslu og vegur þar all-rösklega að kvenfólkinu. Vill hann lækka styrkinn til Blönduósskólans um 1600 kr. Líklega á þessi lækkun að vera nokkurs-konar iðgjöld, sem stúlkurnar þar eiga að greiða fyrir að fá að sjá hans fríða andlit. Fjvñ. er á móti þessari till. með 6 : 1 atkv. Þykist hún kunna göfuglyndi þess ágæta þm. svo, að hann muni fús að sýna sig þar nyrðra án þess að nokkuð komi á móti.

XII. brtt. er enn frá búkonunni. Vill hún þar lækka námsstyrkinn til kvenna-

skólans á Blönduósi. Jeg veit ekki hver er meining búkonunnar með þessari till., en úr því hún leggur til að lækka styrkinn til sveitastúlkna á Blönduósi, en hækka styrk sveitastúlkna við kvennaskólann í Reykjavík, þá sýnist svo, sem hún sje hjer að gera tilraun til að sveitastúlkur leiti fremur hingað til náms, en fælist Blönduósskólann.

Næst koma tvær brtt. frá fjárveitinganefnd. Háttv. deild þótti fjvn. of stórstíg. er hún hækkaði fjárveitingu til unglingaskóla upp í 50 þús. kr. Þó ætlaðist nefndin ekki til, að stjórnin væri skyldug til að greiða þetta fje, heldur átti það að vera hvöt til þjóðarinnar um að auka unglingafræðsluna. Þar sem nýir skólar áttu þá vísa von um styrk, ef þeir kæmust á fót. Það er og síst vanþörf á slíkum skólum, og Íslendingar hafa litla ástæðu til að springa af monti, þótt þeir hafi varið hálfri miljón kr. til þess að börn þeirra lærðu nokkurnvegin að skrifa og reikna. Nefndin vonar nú að fá samþykta þessa nýju brtt. sína um 10 þúsund króna hækkun til þessara skóla. Getur það og síst talist of mikið að ætla slíkum skólum 35 þúsund kr., þegar einum samskonar skóla eru ætlaðar 15 þús. kr., en það er Flensborgarskólinn. Eftir því sem jeg nú kann hug háttv. deildar, þá vill hún ekki breyta fræðslukerfi landsins. En þá verður hún líka að þrjóna eitthvað ofan við barnafræðsluna, því fáfræðin í landinu er óþolandi.

Hin till. fjvn. er um skólann í Bergstaðastræti 3. Býst jeg við, að styrkurinn til hans hafi af gleymsku fallið af fjárlögum. (M. G.: Nei). Jeg hafði heyrt þetta eftir skilríkum mönnum, og þykir leitt, ef það er ekki satt, því aðra ástæðu gat jeg ekki fundið, er rjettlætti þetta verk fyrv. stjórnar. Hefir nefndin lagt til, að þessi skóli fái 800 kr. í stað 1 þús., sem hann hefir áður haft. Er sú lækkun í samræmi við

verðstuðulsfall. Annars eru till. fjvn. til þessarar umr. hverfandi í samanburði við till. annara. Er þar búkonan mikla langdrýgst, enda vill hún helst telja sjer slík verk.

Þá verð jeg að víkja að brtt. á þskj. 157. Er þar fyrst brtt. frá háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.). Flestir nefndarmenn eru á móti þeirri till.; hefði nefndin talið æskilegra, að hún væri meira sundurliðuð.

Brtt. II er frá 1. þm. Eyf. (St. St.). Sá þm. er í sparnaðarnefnd. Hann er þar að reyna að ná í 1 þús. kr. til bátaferða til Grímseyjar. Hefir hann áður hjer í deildinni haldið langa ræðu um þetta efni. Skal jeg ekki getum að því leiða, hvað hún hefir kostað landið, því nú er þingtími dýr, en hitt veit jeg, að bæði þessi ræða hans og brtt. er ekki sparnaður, heldur ósparnaður, og það óþarfur ósparnaður. Hæstv. atvrh. (Kl. J.) lýsti því ótvírætt yfir, að Grímseyingar mundu fá þennan styrk hvort sem væri. Alt þetta hjal háttv. 1. þm. Eyf. er því ósparnaður, og einnig þær ræður, sem hann kann að halda hjer í háttv. deild um þetta mál.

Um till. háttv. atvrh. (Kl. J.) get jeg ekkert sagt fyrir nefndarinnar hönd. En sum verk nefndarinnar benda til þess, að hún muni ekki vera brtt. mótfallin, a. m. k. ekki að því, er snertir eim símann. Vil jeg með leyfi hæstv. forseta lesa upp brot úr fundargerð fjvn., sem að þessu lýtur:

„Nefndin samþykkir með samhljóða atkvæðum að mæla með því, að síminn frá Búðardal til Króksfjarðarness verði látinn ganga fyrir, og að hann verði lagður fyrir það fje, er nú stendur í fjárlögum“.

Að því er snertir þennan síma, er því nefndin samþykk brtt. hæstv. atvrh. (Kl. J.), en annars get jeg ekki sagt um hug nefndarinnar.

Enn er hjer brtt. um námsstyrk stúdenta

erlendis, frá háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.). Enda þótt hver stúdent hafi 1200 kr. styrk, þykir nefndinni óþarfi að áætla upphæðina 30 þús. kr., eins og brtt. fer fram á. Þykir henni því rjettara að láta stjórnarupphæðina standa, enda er þetta aðeins áætlunarupphæð, en getur aldrei verið fast-ákveðin.

Skal jeg svo ekki fjölyrða meira um þennan kafla fjárlaganna að sinni, því jeg býst við, að háttv. flm. breytingartillagnanna sjeu orðnir óþolinmóðir og vilji nú gjarna komast að til þess að mæla fram með sínum till.

MEZ. I

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg sje ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um þar brtt., sem fram hafa komið við þennan kafla og heyra undir mig, því jeg er yfirleitt sammála háttv. fjvn.

Þó vildi jeg minnst á 2. brtt. á þskj. 153, um byggingu sjúkrahúss á Ísafirði. Jeg tel ekki hyggilegt á þessum erfiðu tímum að leggja út í svo mikinn tilkostnað, sem af því mundi leiða. Er jeg því þessari brtt. mótfallinn.

Þá er næsta brtt. frá meiri hl. sparnaðarnefndar, um það, að leggja niður utanfararstyrk hjeraðslækna. Um þetta mál er jeg fyllilega sammála háttv. meiri hluta fjvn.; jeg tel nauðsynlegt að halda þessum styrk áfram. Það er alkunna, að kyrstaða er öllum hættuleg, en ekki síst þeim, sem eiga að fara með heilbrigðismál þjóðarinnar, því framfarir læknisvísindanna eru hraðstígari en í flestum öðrum greinum. Jeg lít þannig á, að hin íslenska þjóð eigi heimtingu á því, að læknum hennar sje gefinn kostur á að fara utan og kynnst þessum framförum. Undanfarandi hefir fengist reynsla fyrir því, að læknar nota vel þennan styrk og hverfa heim aftur færari í sinni grein. Það er og skiljanlegt, að þeir geti lært allmikið, þó að tíminn sje ekki langur, þar sem þeir hafa áður feng-

ið undirbúningsmentun undir starfa sinn og auk þess talsverða reynslu.

9. brtt. er frá háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) um það, að hækka skrifstofukostnað biskups úr 1000 í 2000 kr. Jeg tók það fram við 2. umr., að mjer þætti rjett, að biskup hefði jafnan skrifstofukostnað landlækni, því eftir þeim áreiðanlegustu upplýsingum, sem jeg hefi getað fengið, er jeg þeirrar skoðunar, að skrifstofustörf þessara tveggja embættismanna sjeu mjög ámóta. Vona jeg því, að þessi brtt. verði samþykkt, þar sem hún jafnar þann mismun, sem áður hefir verið á þessum skrifstofukostnaði.

Þá vildi jeg leyfa mjer að fara nokkrum orðum um 10. brtt. á þskj. 153, frá meiri hl. sparnaðarnefndar.

Mjer skilst, að hjer sje farið fram á að veita aðeins utanbæjarnemendum í mentaskólanum námsstyrk, en útiloka bæjarnemendur frá honum. Jeg skal játa, að alment eiga utanbæjarnemendur meiri kröfur til þessa styrks, eins og tekið er fram í greinargerðinni fyrir honum í fjárlögum, enda mælir og öll sanngirni með því. En nú geta ýmsir af utanbæjarsveinum ekki þurft þessa styrks við og aðrir bæjarnemendur, sem eru í brýnni þörf fyrir hann. Virðist mjer því eigi rjett að útiloka bæjarnemendur með öllu frá þessum styrk.

Einkum tel jeg þó rangt það, sem síðari hluti þessarar brtt. fer fram á, og það er, að bæjarnemendur greiði skólagjald. Þetta gæti að minni hyggju jafnvel haft þær afleiðingar, að efnilegustu menn sæju sjer ekki fært að sækja skólann. Það er að visu rjett, að skólavistin er dýrari og erfiðari fyrir utanbæjarnemendur, en þeim hefir og venjulega verið veitt talsvert meira af námsstyrknum. Jeg lít þannig á þetta mál, að yfirleitt sje rangt að setja nokkur skilyrði í þessa átt.

Þá er 13. brtt. á þskj. 153, frá fjárveitinganefnd, um það að hækka tillagið til ung-

lingaskóla og alþýðuskóla. Jeg ætla mjer síst að mótmæla þessu, en vildi aðeins geta þess í sambandi við röksemdir háttv. þm. Dala. (B. J.) fyrir því, að alþýða á Íslandi sje orðin sjerlega fáfróð, að jeg er sannfærður um, að alþýðumentun er miklu betri nú en á þeim tímum, sem háttv. þm. sjer í hillungaljóma, og mætti færa að því mörg rök.

Þá er ekki fleira, sem jeg hefi ástæðu til að geta um, en vil að síðustu taka það fram, að jeg er yfirleitt sammála háttv. fjvn.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Það hafa komið fram nokkrar brtt., sem jeg vildi leyfa mjer að minnst stuttlega á. Þá vildi jeg fyrst geta um 1. brtt. á þskj. 157, frá háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.), um að fella burtu bifreiðaskatt. Sami háttv. þm. hreyfði því við 2. umr., að þessi skattur ætti að falla burt af fjárlögunum eða vera færður einnig á gjaldahlið ella. Jeg er honum samdóma um þetta. Jeg tel það órjett að þessi skattur standi aðeins tekjumegin. því við það kemur 30000 kr. tekjuhalli.

Samkvæmt lögunum um bifreiðaskatt á með þessum skatti að stofna sjerstakan sjóð í alveg vissum tilgangi, á líkan hátt og Ræktunarsjóð Íslands. Hann á því ekki heima í fjárlögunum yfir höfuð; ætti hann þar heima, þá heyrði það undir þingið, hvernig með hann væri farið; en samkvæmt lögunum á að verja honum eftir til lögum vegamálastjóra. Jeg verð þess vegna að mæla með því, að þessi skattur verði felður burt af tekjuhlið fjárlaganna.

Því hefir verið haldið fram, að bifreiðaskatturinn sje einnig tilfærður útgjaldamegin; hann komi nefnilega fram í viðhaldi flutningabrauta; en þetta er alls ekki rjett. Jeg hefi spurt vegamálastjóra um þetta; tjáði hann mjer, að þetta væri ekki rjett. Sagði hann og, að upphæðir þær, sem þar eru veittar, gerðu alls ekki meira en hrökkva til fyrir nauðsynlegu viðhaldi,

en ekki til þess að gera slitlög á akvegum. Vegamálastjóri taldi því rjettast að fella þennan skatt burt af fjárlögunum.

Háttv. meiri hluti sparnaðarnefndar hefir komið fram með brtt. á þskj. 153, V. lið, um að fella niður styrkveitingu til fjallvega. Jeg hafði síst búist við því, að sparnaðarnefnd mundi ráðast á þennan lið, sem af flestum er talinn allra nauðsynlegasti samgöngumálaliðurinn. Mjer kom undarlega fyrir sjónir, að hv. þm. N.-Ísf. (S. St.), sem er kunnugur því frá sínu bygðarlagi, hve fjallvegirnir eru illir yfirferðar, skyldi vilja klípa af þessari upphæð. Jeg vænti þess, að háttv. deild samþykki þetta ekki.

Næsta brtt. er frá háttv. þm. Ísaf. (J. A. J.). Hún fer fram á það að lækka styrkinn til strandferða um 100000 krónur. Vill hann fyrir þetta fje láta byggja sjúkrahús á Ísafirði. Háttv. frsm. (B. J.) og hæstv. forsrh. (S. E.) hafa báðir bent á, að ekki væri ráðlegt að byggja þetta sjúkrahús nú sem stendur, og jeg verð eindregið að mæla móti því, að dregið sje af þessum styrk til strandferða í þessu skyni. Háttv. þm. (J. A. J.) verður að finna önnur ráð. Það væri sanni nær að taka þessa upphæð af styrkunum til bátaferða á flóum og fjörðum, en háttv. þm. hefir ef til vill haldið, að það kæmi að einhverju leyti niður á bátsferðunum við Ísafjarðardjúp, og þess vegna ekki viljað leggja það til.

Þá er 7. brtt. við 13. gr. D. III. 17, frá fjvn., um að fella niður styrkveitingu til loftskæptastöðvar á Síðu. Það er bein afleiðing af atkvgr. við 2. umr. En jeg vildi leyfa mjer í þessu sambandi að minnst á brtt. frá mjer á þskj. 157. Eins og háttv. deild er kunnugt, var felt við 2. umræðu að leggja síma á næsta ári. Af því að hjer var um verulegan sparnað að ræða, fjelst jeg á að þetta biði, einkum þegar þess var og gætt, að landið er nú orðið svo símalagt, að við það virðist mega una, eða í öllu falli svo, að hætta mætti við þær eitt ár.

Síðan hefi jeg talað við landssímastjóra. Þótti honum næsta óheppilegt, að svo var með farið, og hefir hann sent mjer allmikið skjal, þess efnis og innihalds, að honum veitist heimild til að leggja síma á komandi ári, ef fjárhagur ríkisins þyldi. Fyrir þá sök kom jeg fram með brtt. á þskj. 157. Í þessu skjali gefur landssímastjórinn þær upplýsingar, að leggja megí ýmsa síma með talsvert minni tilkostnaði en áætlað var. Jeg skal t. d. nefna símann frá Hesteyri til Aðalvíkur. Pennan síma heldur hann að megí leggja nú fyrir 11000 krónur; upphaflega var áætlað að hann mundi kosta 32000 kr.; síðar var áætlað að hann kostaði 25 þúsund. Þetta rökstyður landssímastjórinn á þann hátt, að síminn sje aðeins 10—20 kílómetra langur, og þar sem hann verði ekki í sambandi við neinn annan síma, megí nota í hann einfaldan stálvír, sem hefir mikið burðarmagn, en lítið rafmagn. Pennan síma vill nú landsímastjórinn fá sem fyrst og telur að hann verði ekki einungis til nota fyrir hjeraðsbúa, heldur líka til mikilla nota fyrir fiskiflotann, sem hefst mikið við í Aðalvíkinni. Hann heldur og, að hann muni bera sig, því hann áætlað að hann gefi 100 króna tekjur á mánuði.

Jeg mintist áðan á loftskeytastöðina á Síðu, og vildi í þessu sambandi taka það fram, að í sumar sem leið var reist á Hesteyri lítill loftskeytastöð; til þess að hún gæti náð sambandi var sett upp önnur samskonar á Ísafirði, en sú stöð hefir ekki getað starfað sökum óreglu á rafstöð bæjarins. Stöðin á Hesteyri reyndi því að ná samb. við loftskeytastöðina í Rvík og tókst það svo vel, að hún hefir haft sambandið um 2—3 mánaða skeið. Þegar sú reynsla var fengin, varð loftskeytastöðin á Ísafirði gagnslaus. Landssímastjóri vill því láta flytja hana austur á Síðu, og telur að kostnaðurinn við það verði ekki meiri en nokkur þúsund krónur. Þessi loftskeytastöð gæti

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

fullnægt Skaftfellingum þangað til símalína verður lögð sunnanlands.

Jeg hefi áður skýrt frá því, að stjórnin lítur svo á, að símalínan frá Búðardal að Króksfjarðarnesi ætti að ganga fyrir öðrum. Tilgangi mínum með brtt. væri þá náð, ef stjórnin fengi heimild til að leggja þann síma og 11000 krónur væru veittar til að leggja símann frá Hesteyri til Aðalvíkur og 5000 krónur til þess að flytja loftskeytastöðina frá Ísafirði og setja hana niður austur á Síðu. Jeg vona, að háttv. fjvn. hallist að því, og af því að jeg hefi ástæðu til að halda, að háttv. fjvn. gefi þar að lútandi yfirlýsingu, get jeg tekið aftur brtt. mína á þskj. 157.

Háttv. 1. þm. G.-K. (E. Þ.) hefir komið fram með brtt. um að reisa vita á Vatnsnesi. En það er nú ákveðið, að allar vitabyggingar skuli bíða, og fæ jeg ekki sjeð, að þessi viti sje nauðsynlegri en aðrir, sem vitamálastjóri hefir lagt til, að yrðu byggðir, og þó verða að bíða.

Þá hefir komið fram brtt. frá hv. meiri hluta sparnaðarnefndar um að fella niður styrkinn til iðnfræðslu. Það lítur svo út, að þessari háttv. nefnd sje mjög ant um að fækka skólum. Um daginn var ráðist á verslunarskólana, nú er röðin komin að iðnskólanum. Jeg get ekki skilið, hverjar ástæður þessi háttv. nefnd getur haft til þess að vilja fella þessar stofnanir. Jeg held, að það væri mikil afturför, ef styrkurinn fjelli niður, því með honum mundu auðvitað falla iðnskólarnir hjer og annarsstaðar, og það er ekki auðvelt að reisa þá aftur, ef þeir hafa verið lagðir niður. Vona jeg því, að þessi brtt. verði feld. En jeg skal geta þess um leið, að jeg vil ennþá síður, að klipnar verði 500 krónur af styrk verslunarskólans, fyrst ekki tókst að fella hann við 2. umr. (P. O.: Það var fjvn., sem lagði til að afnuminn yrði styrkurinn til verslunarskólans). Það er rjett,

og vil jeg biðja háttv. sparnaðarnefnd að afsaka, ef jeg hefi kent henni um meira en hún átti skilið.

Fleira var víst ekki, sem jeg vildi beina máli mínu að.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Af þeim brtt., sem fram hafa komið, eru aðeins fáar, sem snerta embætti mitt eða fjárhag ríkisins sjerstaklega. Fyrsta brtt. á þskj. 153 er um það að fella niður útflutningsgjald. Háttv. fjvn. hefir þegar látið í ljósi skoðun sína um það mál, og er jeg henni samþykkur.

Jeg tel ekki rjett að fella niður þetta gjald nú. Hitt getur verið álitamál, hvort rjett hafi verið í fyrstu að setja þetta ákvæði inn í 2. gr. fjárl.. Þegar gjaldið var ekki lögheimilað fyrir 1923. En fyrst þetta var gert, sje jeg enga ástæðu til að breyta því nú. Þótt þessi brtt. væri samþykkt, væri breytingin í rauninni ekki önnur en sú, að tekjulíðurinn mundi koma fram aftur samkvæmt 23. gr. fjárlaganna.

Hæstv. atvrh. (Kl. J.) hefir þegar minst á I. brtt. á þskj. 157. Hann tók það fram, hvernig bifreiðaskattinum sje varið og hvernig þar af leiðandi verði að færa hann í fjárlögunum. Þetta getur gefið mönnum tilefni til þess að athuga alment, hvernig vísa eigi til í fjárlögunum, hvort eigi að færa upp „brúttó“; t. d. ef um síma er að ræða, hvort þá eigi að færa upp allar tekjur og öll gjöld, það er brúttó, eðamennvilja færa upp „nettó“, það er aðeins tekjuafgang.

Sama er að segja um bifreiðaskattinn; annaðhvort verður að færa hann allan til tekna, og þá líka til gjalda, samkvæmt lögunum fyrir þessum skatti, eða færa hann netto, en þá yrði hann = 0, eða fjelli niður, eins og brtt. fer fram á.

Eins og hæstv. atvrh. (Kl. J.) tók fram, er þessi skattur ekki talinn til gjalda í fjárlagafrumvarpinu, og þá má ekki heldur telja hann tekjumegin.

Þorsteinn Jónsson: Við 2. umr. fjárlaganna gerði jeg ráð fyrir því, að fyrir 3. umr. gæti samgöngumálanefnd komið fram með nál. og till. um samgöngur á sjó næsta ár. En því miður er starfi heinnar ekki komið svo langt enn. Hafa því samgöngumálanefndir úr báðum deildum ákveðið að leggja fram í Ed. sameiginlegt nál. við 2. umr. fjárlaganna þar.

Jeg skal þó af hálfu þessara nefnda lýsa því yfir, að þær eru báðar eindregið mótfallnar því, að styrkurinn til strandferða verði lækkaður. Framkvæmdastjóri Eimskipafjelagsins er og á sama máli; telur hann ófært að lækka þennan styrk úr því, sem er ákveðið í fjárlagafrv. stjórnarinnar.

Ef halli verður á ferðum Sterlings, verður landið að borga hann. Tel jeg því varlegra að áætla hann nokkuð mikinn, því ef hann reynist minni en áætlað er, þá greiðir landið aðeins þann raunverulega halla.

Jeg vil þá með örfáum orðum minnast á brtt. á þskj. 157 frá háttv. 1. þm. Eyf. (St. St.). Hún fer fram á að taka 1000 kr. af styrk þeim, sem veittur er til bátaferða á fjörðum og flóum, handa Grímseyingum til mótorbátsferða. Hann hefir víst flutt þessa brtt. vegna þess, að eftir orðalagi stjórnarinnar að dæma, verður hann að álíta sem svo, að Grímsey sje hvorki „á fjörðum eða flóum“.

Nefndin er því meðmælt, að Grímseyingar njóti styrks af þessu fje, sem ætlað er til bátaferða, og mundi hafa komið með tillögu um það við 2. umr. fjárlaganna í Ed. Hins vegar er ekkert á móti því, að brtt. þessi nái fram að ganga. Eyjarskeggjar hafa verið mjög afskiftir um samgöngur, styrktar af ríkisfje; aldrei verið um ákveðnar póstferðir þangað að ræða, sem þeir virðast þó eiga heimtingu á eins og aðrir landsmenn; því að þó að þeir sjeu ekki fjölmennir, þá er eyjan samt sjerstakur hreppur.

Þess vegna fyndist mjer ekki nema rjett og sanngjarnt, að hæstv. stjórn sæi um, að pósthátur sá, er gengur um Eyjafjörð, færi nokkrar ferðir til Grímseyjar. Og mjer finst meira að segja að stjórnin geti það, án þess að hafa fyrirskipun þar um í fjárlögunum.

Um brtt., sem við þm. N.-M. flytjum saman, ætla jeg ekki að tala. Háttv. samþm. minn (B. H.) er því máli kunnugri en jeg, og mun hann á sínum tíma mæla fyrir því.

Jakob Möller: Jeg á brtt. á þskj. 153, sem að vísu hefir verið minst á, en ekki þó meira en vænta mátti eftir efni hennar að dæma.

Þessi brtt. er við tekjubálk fjárlaganna og fer fram á að fella niður útflutningsgjald af framleiðsluvörum okkar, bæði 1% gjaldið og sildartollinn.

Eins og kunnugt er liggur ekkert fyrir þinginu um sildartollinn, en um 1% útflutningsgjaldið er öðru máli að gegna. Um það efni er frv. á ferðinni, sem einmitt var til umr. og úrslita í fjhn. daginn, sem skila átti brtt. við 3. umr. fjárlaganna, og lenti jeg þar einn í minni hl. og var á móti frv.

Í raun og veru hefir þingið lofað að hverfa frá því að skatta framleiðslu landsmanna. Það var samþykkt á síðustu stundu á síðasta þingi að framlengja 1% gjaldið aðeins um eitt ár, og það með svo sárlitlum atkvæðamun, að jeg er viss um, að hefðu þm. alment búist við að það yrði látið standa lengur, þá hefði það þegar verið drepið umsvifalaust.

Og um sildartollinn er líkt að segja, að þó að við hann mætti una á mestu stríðsgróðaárunum, þá er hann orðinn nú ósanngjarn og ekki á neinu viti bygður, enda óbeinlínis viðurkent, að hann sje of hár, í samanburði við verðmæti vörunnar, og heimilað að endurgreiða þriðjung hans innlendum framleiðendum, ef þeir færa rök

að því, að tap hafi orðið á útgerðinni. Þetta kemur líka heim við það, sem fyrv. fjrh., háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.), sagði hjer fyr á þingi, að sildartollurinn væri mjög óviss skattur.

Nú er frv. á ferðinni í háttv. Ed. um fiskiveiðar í landhelgi, sem breytir svo mörgu frá því, sem áður var, að ástæðulaust sýnist vera að burðast með þennan háa skatt, aðeins vegna útlendra sildveiðimanna. Hafa menn og helst helgað þetta háa gjald með því, að það væri eina gjaldið, sem hægt væri að ná af útlendingum. En þá væri nær að gera atvinnulöggjöf vora svo úr garði, að ekki þyrfti til slíkra ráða að taka.

Að svo stöddu er ekki ástæða til að orðlengja frekar um þetta, vegna þess að jeg hefi ákveðið að taka umrædda brtt. aftur að þessu sinni. En ef það yrði úr, að útflutningsgjaldafrv. yrði felt, þegar að því kemur, þá verður vitanlega síðar tækifæri til að breyta fjárlögunum í samræmi við það.

Um aðrar brtt. háttv. þdm. mætti sjálf-sagt ýmislegt segja, þó jeg leiði það hjá mjer. Það væri þá helst um X. brtt. á þskj. 153, frá háttv. sparnaðarnefnd eða meiri hl. hennar. Að vísu hefir háttv. frsm. fjvn. (B. J.) andmælt þessu tiltæki sparnaðarnefndar alleinarðlega, og verð jeg aðeins að lýsa ánægju minni yfir því og þakka fjvn. að makteikum. Vænti jeg að háttv. þdm. sjái, hve afskaplega ósanngjarnt það er að fella niður námsstyrk innanbæjarmanna undantekningarlaust. Hitt er þó öllu verra, er ætlast er til þess, að innanbæjarnemendur allir greiði skólagjald, undantekningarlaust, hvað fátækir menn sem í hlut eiga. Er mjer og óskiljanlegt með öllu, hversvegna slíkar fjarstæður eru fram komnar, enda trúi jeg ekki öðru en að allir þessir liðir verði skornir niður við eitt og sama trop.

Þá vildi jeg að lokum minnst á 800 kr. styrkinn til lýðskólans í Bergstaðastræti 3. Jeg hjó eftir því, að háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) vildi ekki viðurkenna, að styrkurinn hefði fallið niður úr frv. stjórnarinnar af vangá, heldur hefði það verið gert með ásettu ráði.

Satt best að segja furðar mig á þessu, því svo langt sem jeg man, hefir skóli þessi verið í fjárlögum, og í fyrra var styrkurinn færður úr 600 krónum upp í 1000 kr.

Vona jeg því, að háttv. þdm. standi við atkvæði sitt frá í fyrra og samþykki nú þessar 800 kr. til skólans. Þessi 200 kr. lækkun er í samræmi við lækkun á mörgum öðrum liðum í fjárlögum, og sá jeg mjer ekki fært að fara fram á, að undantekning væri gerð á þessum lið að því leyti.

Fleira er ekki í þessum kafla, sem beinlínis tekur til mín, og skal jeg því láta hjer staðar numið.

Sigurður Stefánsson: Hv. frsm. fjvn. (B. J.) byrjaði ræðu sína á því, að allhávarar raddir heyrðust hjer á þingi um það, að fjárhagur landsins væri kominn í *kaldakol*. Þetta hefi jeg samt ekki heyrt fyrri. og svo mun um aðra þm. Hjer í þingsalunum hefir enginn sagt, að fjárhagurinn væri í „kaldakoli“ fyr en háttv. frsm. (B. J.). En áður en við förum að heiman til þings var víða um það rätt, að fjárhagur landsins væri erfiður og kominn í öngþveiti.

Á þetta hefir oft verið minst í háttv. deild, bæði af stjórninni og einstökum þm., og allir verið sammála um það, að úr þessu þyrfti að bæta. Fyrst og fremst var það hæstv. fráfarin stjórn, sem bæta vildi úr fjárhagsörðugleikunum, og í sama strenginn tók háttv. fjvn., er hún færðist það í fang að láta fjárlagafrv. frá sjer fara tekjuhallaust, með því að minka stórum öll gjöld ríkissjóðs og fella niður suma þá liði, sem áður stóðu með hæstum upphæðum.

Það þarf því enginn ágreiningur að vera um fjárhagsörðugleikana, þegar grípa verður til slíkra óyndisúræða eins og þetta fjárlagafrv. ber með sjer, þótt jeg hinsvegar viðurkenni bæði viðleitni stjórnarinnar og háttv. fjvn. í sparnaðaráttina.

Öðru máli er að gegna um þá menn, sem með hnúum og hnefum hafa barist og berjast á móti till. sparnaðarnefndar; þeim get jeg að minsta kosti lítið þakkað.

Því verður ekki neitað, að sparnaðarnefndin hefir fengið allharða og ómilda dóma. En þó hafa slíkir sleggjudómar ekki bitið á hana, því hún veit sig hafa fylgt hinu forna spakmæli: „Gerðu rjett og óttastu engan mann“. Að visu þykist hún vita, að í nefndinni sjeu misvitirir menn eins og annarsstaðar, en hún hefir viljað gera skyldu sína og lagt áherslu á það, sem hún taldi hollast landi og lýð.

Það gladdi mig, að háttv. frsm. (B. J.) kallaði sparnaðarnefndina „búkonu“, því betra nafn gat hann ekki valið henni. Mörg ráðdeildarsöm og stjórnsöm búkonan hefir bjargað fjárhag heimilisins, þó að bóndinn væri ráðlaus og eyðsluseggur. Og mjer er nær að halda, að ýmsum háttv. þdm. veitti ekki af að eiga slíka búkonu, því ekki eru þeir allir svo ráðdeildarsamir, að þeim sje trúandi fyrir fjármálum landsins, og er rjett fyrir háttv. frsm. (B. J.) að stinga þessu hjá sjer.

Þá vil jeg með nokkrum orðum snúa mjer að brtt. okkar meiri hl. sparnaðarnefndar.

Um utanfararstyrk hjeraðslækna er það að segja, að nefndin ætlast ekki til, að hann falli niður fyrir fult og alt, þótt hún leggi til, að hann verði feldur niður næsta fjárhagsár.

Nefndin viðurkennir fyllilega, að læknar muni geta haft gott af því að fara utan til frekari þroska í ment sinni, þó hún hinsvegar líti svo á, að engu sje spilt með því að fella styrkinn niður um eitt ár, þegar

ríkissjóður hefir í jafnmörg horn að líta eins og raun ber vitni og eins lítið á milli handanna; og nefndin getur ekki fallist á það, að mörgum mannslífum sje teft í voða, þótt frestað verði að veita styrkinn um sinn, eins og kastað hefir verið fram í umræðunum.

Mjer dettur í hug nýi vitinn, sem sumir lögðust á móti að bygður væri, og leyfi mjer því að spyrja: Gæti ekki frestun á byggingu slíks vita við eina stærstu veiðistöð landsins valdið meira tjóni og kostað fleiri mannslíf en þó að þessum utanfararstyrk til hjeraðslækna væri frestað um eitt ár?

Þess vegna held jeg þetta hvorttveggja sje ekki vel athugað af þeim, sem lagst hafa á móti því.

Þá eru það fjallvegirnir. Jeg skal játa, að mjer var það óviljugt að fella þá niður, en sá þó, að það var í samræmi við niðurfellingar á nauðsynlegum fjárveitingum, eins og t. d. til símans. Annars gladdi mig að heyra álit hestv. atvrh. (Kl. J.) um símana, og vona jeg að hann með sínum al-kunna dugnaði fái því máli borgið til heppilegra framkvæmda. Jeg vil aðeins grípa tækifærið og benda á það, að Hesteyrarsíminn kemur til með að borga sig. Á þennan stað koma flest fiskiskip landsins, og er því mikils virði fyrir þau að fá þarna símasamband, enda myndi það fljótt koma í ljós, að það yrði mikið notað. Jeg var ekki tilbúinn að greiða atkvæði um þetta mál við 2. umr. Þess vegna gleður mig, að þessar upplýsingar eru fram komnar.

Um fjallvegina er það að segja, að við 2. umr. fjárlaganna kom fram brtt. um að fella niður allar flutningabrautir og þjóðvegi. Sú brtt. var feld og var jeg einn meðal þeirra, sem atkv. greiddu á móti henni. Þess vegna finst mjer undarlegt, að þeir hinir sömu, er fella vildu niður nauðsynlegustu vegina, rjúki upp og hamist á móti því, þó að sjaldförnustu vegirnir verði látnir bíða um sinn. Þessir vegir, sem aldrei

eru farnir nema um hásumarið, og það af örfáum mönnum, ættu því að geta beðið í bili, og það að ósekju. Jeg held einmitt, að þennan lið megi helst spara, úr því að skorið er við neglur sjer fje til allra nauðsynlegustu framkvæmda.

Jeg skal vera fáorður um breytingartilögu sparnaðarnefndar um skólagjöld fyrir innanbæjarnemendur, en vil þó benda á þann ósegjanlega mun fyrir menn utan af landi að kosta syni sína og dætur í skólum hjer í Reykjavík á móts við bæjarmenn.

Síðastliðið vor gengu 33 ungmenni undir inntökupróf í gagnfræðadeild mentaskólans, og af þeim voru einir 12 utanbæjar. Hinir voru allir Reykvíkingar. Jeg er ekki að mæla á móti því, þó að bæjarmenn noti sjer þetta, en mjer finst ekkert órjettlæti í því, þó að Reykvíkingar borgi 100 krónur í eitt skifti fyrir öll fyrir þau hlunnindi að vera svo nærri skólanum. Það er ekki einn tíundi af því, sem bændur eða sveitamenn lengst utan af landi þurfa að borga fyrir dvöl barna sinna við skólann. Þessar 100 krónur eru eini kostnaðurinn, sem bæjarmenn þurfa að greiða, þegar bændur verða að borga 1000 kr. eða kannske meira. Þetta getur því ekki skoðast ranglæti, eins og sumir hafa haldið fram, heldur þvert á móti.

Ög þegar þess er gætt, að mentaskólinn er að rifna vegna aðsóknar bæjarmanna og við borð liggur að stækka hann, þó að jeg viti nú ekki hvernig stjórnin eigi að framkvæma það á næstu árum, eins og fjárhagnum er komið, þá held jeg að rjettara sje að finna einhver þau ráð, sem minkuðu aðsókn að honum í bili.

Við þurfum áreiðanlega fremur á sterkum höndum og hraustum líkómum að halda, til þess að leggja hönd á plóginn í framleiðslunni.

Skólagangan hjer er hlutfallslega meiri en í öðrum löndum, og reynslan sýnir, að margra ára nám dregur úr starfsafli manna

til líkamlegrar vinnu. Jeg þekki þetta sjálfur. Jeg vann á skólaárum mínum, en fann líka, að jeg ónýttist við skólagönguna. Það er enginn að tala um að fella niður alla æðri mentun í landinu. En hún getur orðið of mikil.

Það má vera, að hart sje að miða skólagjaldið við innanbæjarmenn eingöngu, en sjaldan held jeg að það mundi valda tjóni nje vera órjettlátt. Væri þá enda bættur skaðinn, þó að menn þessir tækju upp þarflega vinnu í stað þess að ganga mentaveginn, því að nóg er orðið um embættafjöldann, og það svo, að talað er um embættabáknið, sem ljetta verði af þjóðinni.

Um Blönduósskólann er það að segja, að mjer finst skilgreiningin á styrknum til sveitastúlkna, til viðbótar við allan skólastyrkinn, vera grímuklædd aukin styrkveiting til skólans, því að hann gengur ekki til stúlkanna sjálfra.

Hefði jeg viljað ganga miklu lengra í þessu, en jeg sá mjer það ekki fært, því það er eins og rekinn sje hnífur í þetta Reykjavíkurkjördæmi, ef eitthvað á að spara, sem það snertir.

Þá er till. um það að fella niður iðnemastyrkinn. Jeg skal fúslega játa, að það er leitt að þurfa þess, en fjárhagur ríkisins heimtar það, að sparað sje á öllum sviðum. En það skal tekið fram, að ætlast er til, að þetta sje ekki til fulls, heldur aðeins meðan fjárhagsörðugleikarnir eru svo miklir sem þeir nú eru. Það er sagt, að þetta sjeu þörfustu skólarnir. Þeir eru sjálfsagt þarfir, en þetta er viðkvæðið um þá alla, ef eitthvað á að spara við þá. Það er sama viðkvæðið og heyrir þegar beðið er um styrk til einstakra manna. Þá er ætíð sagt, að þetta sje bráðefnilegur maður og líklegur til að verða landi sínu til mesta gagns. Hefir þetta stundum ræst, en oft, því miður, ekki.

Meira skal jeg ekki lengja umr. Svara hnjóðsyrðum til sparnaðarnefndar engu.

Jeg vil spara umr. sem annað. Jeg heyri, að hæstv. forsrh. (S. E.) hlær. Hann má það gjarna, en mjer finst, að það sitji síst á stjórninni, þó að talað sje um sparnað, því að hún hefir hann á stefnuskrá sinni. En vera má, að ekki verði minni hlaturinn þegar efndirnar á þeim sparnaði koma. Háttv. þm. Dala. (B. J.) má einnig hlæja: á honum tekur enginn mark.

Jón Auðunn Jónsson: Mjer kom það nú ekkert á óvart, þótt till. mínar mundu mæta mótspyrnu, enda hefir hæstv. stjórn. fjvn. og samgmn. lagst á móti þeinu.

Háttv. fjvn. vil jeg þó minna á það, eða þá menn, sem sátu í henni í fyrra, að hún gaf þá fyrirheit um það, að fje skyldi veitt til sjúkrahússbyggingar á Ísafirði á þessu ári. Ástæður hafa nú raunar breyst nokkuð síðan, en jeg vil vekja athygli á því, að það þarf að mynda hjer fast „prógram“ í byggingum sjúkrahúsa. Hingað til hafa fjárveitingar til sjúkrahúsa verið veittar af handahófi og óathugað. Tel jeg ráðlegast, að bygd sjeu fá en góð sjúkrahús, en þeim sje ekki peðrað hjer og þar. Ætti þá að reisa góð sjúkrahús í stærstu kaupstöðunum, Ísafirði, Akureyri, Seyðisfirði, Reykjavík og Vestmannaeyjum, sem væru einskonar landsfjórðunga sjúkrahús. Hefði þeirri reglu verið fylgt, mundi sjúkrahúsið á Eyrarbakka aldrei hafa verið byggt, því að þess var miklu minni þörf en víða annarsstaðar.

Fjvn. færir það sem ástæðu, að dýrt muni að byggja hús á næsta ári, en jeg er sannfærður um, að ekki verður dýrara að byggja á næsta ári en 4—5 næstu árum þar á eftir. En svo er það enn, að í till. minni var sleginn sá varnagli, að stjórnin veitti ekki fjeð nema fjárhagurinn leyfði. Sýnist þetta skilyrði nægilegt til að tryggja það, að háttv. deild amist ekki við þessari brtt. Þá er enn þess að gæta, að eftir áætlun húsagerðarmeistara hefir byggingar-

kostnaður sjúkrahússins lækkað um ca. 70000 kr., og lækkar meira á næsta ári. Á móti nauðsyn þessarar byggingar hefir enginn mælt, en jeg vil minna á, að hæstv. forsrh. (S. E.) taldi óviðunandi, að utanfararstyrkur lækna fjelli niður; þeir þyrftu að læra margt og fylgjast með hinum hraðfara framförum læknávisindanna, en jeg held, að sú kunnátta þeirra komi að litlum notum, ef þeir hafa ekki sjúkrahús, góð og vel útbúin sjúkrahús og lærðar hjúkrunkonur, því að þar geta þeir beitt þessari kunnáttu sinni, en tæplega annarsstaðar.

Háttv. samgmn. lagðist á móti till. minni um lækun strandferðastyrksins, og var það að vonum. En menn verða að gæta þess, að strandferðir, eins og þær eru nú, eru mjög ófullkomnar og koma lítt að gagni. Strandferðaskipin elta millilandaskipin, að minsta kosti norðan- og austanlands. Held jeg að rjett sje að spara á þessu sviði nú, þar til við verðum færir um að hafa strandferðirnar fullkomnari, en það verður ekki fyr en við fáum 2 góð og hagkvæm strandferðaskip.

Meira skal jeg ekki fjölyrða um þessar mínar brtt. að þessu sinni.

Sveinn Ólafsson: Jeg á brtt. við 14. gr. undir tölul. XI á þskj. 153. Hefi jeg fengið þau skilaboð frá háttv. fjvn., að henni þóknist ekki þessi till. mín. Kom mjer þetta ekki á óvart, því að nefndin hafði við 2. umr. lagt til breytingu og fengið hana samþykta, sem fór í öfuga átt við mína till. Á jeg hjer við fjárframlagið til Blönduósskólans, sem fært var úr 11600 kr. upp í 15000 kr. af háttv. fjvn. Ástæður mínar fyrir því að lækka þennan styrk svo, sem jeg nú legg til, niður í 14000 kr., eru þær, að með þessu næðist meira samræmi millum skólanna hjer í Reykjavík og þessa skóla heldur en er. En till. mín er alls ekki komin af því, að jeg vilji halla á sveita-

skólana, og til þeirra tel jeg Blöndósskólann; jeg tel einmitt, að þeir eigi að hafa meiri styrk, að öðru jöfnu. En þess verður að gæta, að kvennaskólinn í Reykjavík hefir tvöfalda nemendatölu á við Blönduósskólann, og auk þess á Blönduósskólann skólahúsið, en skólinn hjer verður að leigja hús og borga í húsaleigu á 8. þús. kr. á ári. Annars legg jeg ekki mjög mikla áherslu á, hvernig um þessa brtt fer. Ætti þetta annars nokkuð að fara eftir því, hvernig till. sparnaðarnefndar reiðir af um lækrunina til Reykjavíkurskólans. Verði hún samþykkt, er enn meiri ástæða til að samþykkja mína till. Annars vil jeg láta í ljós viðurkenning mína fyrir till. sparnaðarnefndar, og jeg get lýst því yfir, að jeg er henni í flestu samþykkur, en þó get jeg ekki fylgst með þeirri till. hennar að fella niður styrkin til fjallvega. Þar hefir henni áreiðanlega missýnst.

Þó að mikil sje þörf vega hjer á landi, þá er þó hvergi meiri þörfin en þar, sem notast verður við fjallvegi einvörðungu. Gæti jeg nefnt marga fjallvegi á Austurlandi, þar sem vörður hafa fallið og þeir orðið ófærir sökum þess, að ekkert fje hefir verið veitt til viðhalds þeirra eða fengist um tugi ára. En þessir vegir voru velfærir fyrir nokkrum áratugum.

Jeg get ekki verið samþykkur till. háttv. þm. Ísaf. (J. A. J.) um að lækka strandferðastyrkinn. Held jeg að það sje hinn mesti bjarnargreiði við landsmenn að draga úr ferðunum. Þær eru nú ljelegar og mega síst versna. Hefir verið sífeld afturför í samgöngumálum vorum alt frá 1914 og allir verið óánægðir með þær.

Háttv. frsm. fjvn. (B. J.) ætla jeg engu að svara. Hann var eitthvað að reyna að hnjóða í mig, eins og honum er títt, en hnútur hans voru máttlausar og fyndnin vatnsblönduð, eins og oft vill verða hjá honum.

Björn Hallsson: Það er viðvirkjandi brtt. minni og háttv. 1. þm. N.-M. (Þorst. J.), sem jeg vildi segja nokkur orð. Hún er 4. brtt, við 12. gr., og fer fram á 2000 króna styrk til sjúklings þess, sem þar getur. Sjúklingur þessi hefir verið veikur síðan í fyrra og er það enn, þótt hann sje heldur á batavegi. Hreppsnefndin í hlutaðeigandi hreppi hefir skrifað mjer um þetta mál og hefir háttv. fjvn. haft það brjef, svo henni mun kunnugt um efni þess í öllum höfuðatriðum. Þegar þetta brjef var skrifað, var hreppurinn búinn að kosta 5000 krónum til sjúklings þessa, og við það bætast svo 1300 krónur, sem jeg og háttv. samþingismaður minn (Þorst. J.) höfum greitt vegna hreppsnefndar þessa hrepps síðan um áramót. Þessi mikli kostnaður stafar af því, að sjúklingurinn fjeck ekki rúm á geðveikrahælinu, en hann er hinsvegar fátækur barnamaður, og getur því ekki kostað sig sjálfur. Nú er þetta fáment hreppsfjelag, sem hefir aðeins um 22 búandi menn, og verður þetta því þungur baggi fyrir það, auk annara sveitarþyngsla, ekki síst þar sem það hefir annan slíkan sjúkling fyrir. Brjef hreppsnefndarinnar fer fram á, að sjúklingur þessi verði látinn sæta sömu kjörum sem sjúklingar þeir, sem á Kleppi eru — en þeir þurfa ekki að borga meira en 2 krónur á dag og hitt goldið af ríkisfje. Þetta telur háttv. fjvn. ókleift og ber það fyrir, að víða annarsstaðar á landinu sjeu slíkir sjúklingar, sem verði að sæta sömu kjörum. Jeg skal játa, að nokkur sveitarfjelög hjer á landi munu verða að bera svipaða bagga, en líklega hafa fá þeirra neyðst til að kosta svo miklu til sem þetta. Enda er hjer aðeins farið fram á, að ríkissjóður borgi $\frac{1}{3}$ af kostnaði þessum, sem er orðinn á rúmu ári 6300 kr., eða 2000 krónur, og tel jeg það hóflega upphæð.

Síðan sjúklingur þessi kom hingað suður, hefir hreppurinn orðið að borga fyrir hann fyrst 24 krónur á dag og síðan 15 krónur

á dag, og munu menn sjá, að slíkt er mjög tilfinnanlegur kostnaður. Að vísu er sjúklingur þessi nú á batavegi, þótt eigi sje hann heilbrigður orðinn, en hreppsfjelagið hefir ekki efni á því að kosta hann. Verður hann því sendur heim bráðlega. Vonast jeg nú til, að háttv. deild líti eins og vera ber á þetta mál og hlaupi undir bagga með hreppsfjelagi þessu. Það er fylsta sanngirni.

Háttv. frsm. fjvn. (B. J.) hefir nú skýrt frá því, að nefndin sje á móti þessu, og furðar mig ekki svo mjög á því, eftir fregnun frá henni áður, en hitt þótti mjer undarlegra, að frsm. nefndarinnar skuli vera á móti því. Hann er þó kunnur að því áður að vera meðmæltur flestum bitlingum, og bjóst jeg við, að hann mundi greiða atkv. með þessu máli. (B. J.: Jeg er ekki með vitlausum mönnum). Það er nú svo; en hvað sagði þessi háttv. þm. um það atriði 1915? Þá skrifaði hann háttv. fjárveitinga-nefnd Nd. svo hljóðandi brjef:

„Dalamenn krefjast þess, að geðveikrahælið á Kleppi sje stækkað um helming.
Bjarni Jónsson“.

Er þetta ekki að vera með vitfirringum?! Það er líka full þörf á því að hlynna að þeim, svo erfið sem er geymsla þeirra. Þarf því að stækka Klepp sem fyrst. Þetta sáu Dalamenn 1915, og furðaði fáa á því. Annars skal jeg segja háttv. þm. það til hróss, að hann er nú búinn að sjá fram á, að stefna hans í fjármálum hefir ekki verið góð og er að byrja að sjá að sjer. Sannast á honum, að batnandi manni er best að lifa.

Jeg hefi talið mjer skylt að fylgja þeirri reglu á þessum síðustu og verstu tímum að reyna að fylgja skynsamlegri íhaldssemi í fjármálunum. Enda er fjárhagur ríkisins ekki svo glæsilegur, að af veiti. Get jeg í því sambandi ekki annað en lýst fremur ánægju minni yfir fjvn., því hún hefir í flestum till. sínum tekið tillit til hins

þrönga fjárhags ríkissjóðs og sýnt miklu meiri gætni í þeim efnum en sú fjárveitinganefnd, sem var í fyrra. Að öðru leyti ætla jeg ekki að fjölyrða um þennan kafla fjárlaganna.

Magnús Guðmundsson: Mjer sýnist nú enn svo þunnskipað í fundarsalnum, að jeg tel vafasamt, að fundarfært geti heitið. Það gerir mjer að vísu ekki mikið til, því að jeg ætla aðeins lítilsháttar að drepa á eitt eða tvö atriði, en vonandi láta háttv. þdm. sig ekki vanta lengi, er um svo mikilvægt mál er að ræða sem fjárlögin.

Það var sjerstaklega brtt. háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.), sem jeg vildi minnast á. Brtt. fer fram á að fella niður tölulið 19 í 2. grein fjárlagafrv., sem sje bifreiðaskatt, sem áætlað er að nemi 30000 kr.

Jeg var satt að segja hissa á, að þessi brtt. skyldi koma frá háttv. 3. þm. Reykv. Mjer hefir skilist svo, að honum þætti einmitt of lítið gert að því að taka upp í tekjuhljóðina tekjur af ríkisrekstrarfyrirtækjum, eða að minsta kosti talaði hann í þá átt hjer fyrir skemstu.

Hæstv. atvrh. (Kl. J.) mælti með brtt. þessari. Kvaðst hann hafa talað við vegamálastjóra um þetta mál, og hefði hann verið því samþykkur að tilfæra bifreiðaskattinn ekki tekjumegin. Þetta kemur mjer nokkuð undarlega fyrir, ef meiningin með því er sú, að ekki sje tekið tillit til þessa skatts gjaldamegin, því að það var einmitt tilætlun mín, að skatti þessum skyldi verja til viðhalds vegum, og er hann því gjaldamegin áætlaður í því fje, sem til viðhalds er veitt. Jeg hafði líka minst á þetta við vegamálastjóra og hjelt jeg, að hann væri mjer samþykkur í því, að bifreiðaskattinn mætti nota til að greiða nauðsynlegan kostnað við slitlag vega, svo langt sem hann nær. En auðvitað vill vegamálastjóri fá sem mest fje til veganna. Því er nú svo

Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

háttað, að mikið hefir verið gert hjer við flutningabrautirnar síðastliðin ár í tilefni af konungskomunni, og því er líklegt, að minna fje þurfi að verja til þess árið 1923. Jeg hlýt því að álíta, að hið áætlaða fje nægi til viðhaldsins. Jeg get ekki sjeð annað en 5. grein bifreiðaskattslaganna sje þessari aðferð ekki til hindrunar, því að yfirleitt ræður vegamálastjóri miklu um viðhald allra vega landsins. Mjer finst því fullkomlega eðlilegt, að tekjur þær, sem ciga að fara til endurbóta á vegum, sjeu allar taldar tekjumegin í fjárlögunum.

Hæstv. atvrh. (Kl. J.) talaði um hina fyrirhuguðu loftskýtastöð austur á Síðu. Jeg tel sjálfsagt, að stjórninni sje heimilt að flytja þangað stöðina á Ísafirði, ef stjórnin sjer að hún gerir miklu meira gagn þar eystra. Það er bæði sparnaður og hagkvæmara að hafa stöðina þar, sem hún getur komið að notum.

Um brtt. háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) um útflutningsgjaldið þarf ekki að ræða, fyrst hún er tekin aftur. Jeg vona, að deildin samþykki að fella gjald þetta niður á sínum tíma, þegar fjárhagur landsins eða ríkissjóðs leyfir. Enda var það hugsun síðasta þings með þessum lögum. Var því óþarft af háttv. þm. (Jak. M.) að fara hörðum orðum um þetta ákvæði þingsins í fyrra.

Gunnar Sigurðsson: Það var eitt atriði í þessum kafla fjárlaganna, sem jeg vildi lítilsháttar minnast á. Það er 8. liður X. brtt., um styrkinn til kvennaskólans í Reykjavík. Jeg tel afarilt, ef sá skóli yrði lagður niður, sem í raun rjettri er stefnt að með því að lækka styrkinn til hans. Þótt hann sje til mestra nota fyrir Suðurland, hygg jeg, að þangað sæki stúlkur af öllu landinu, og það yrði því öllu landinu til stórtjóns, að hann yrði að hætta. Eins og öllum er kunnugt, eru nú miklir erfiðleikar með alt skóla-

hald. Húsaleiga og alt annað, sem skólinn þarfnast, er óhemjudýrt. Jeg get því ekki annað en verið því mótfallinn að fella styrkinn til hans.

Magnús Kristjánsson: Jeg á sjálfur enga brtt. í þessum kafla og er yfirleitt ekkert gefinn fyrir að koma fram með þær. Jeg stend því ekki upp þess vegna, heldur voru það ummæli tveggja háttv þm., sem komu mjer til að segja nokkur orð. — Hv. þm. Borgf. (P. O.) fór hörðum orðum um alla þá, er ekki vildu aðhyllast allar till. sparnaðarnefndarinnar. Jeg á vafalaust einhverja hlutdeild í þessu, því að jeg játa það fúslega, að jeg hefi ekki verið nefndinni samþykkur í öllum greinum.

Frá mínu sjónarmiði hefir nefnd þessi misskilið hlutverk sitt. Mjer skildist, að starf hennar ætti fyrst og fremst að vera það að undirbúa málin fyrir seinni tím-ann, en ekki að koma með till. um að klípa af ýmsum nauðsynlegum fjárveitingum og vilja fá það samþykkt nú á þinginu. Mjer finst ekki undarlegt, þótt þm. geti ekki fylgt nefndinni að málum út í ystu æsar. Jeg viðurkenni, að háttv. fráfarin stjórn hefir gert sjer far um að viðhafa sparnað á flestum sviðum, er hún samdi frv. til fjárlaga fyrir næsta ár, og jeg viðurkenni einuig að háttv. fjvn. hefir starfað á sama grundvelli, en þá verður lítið eftir handa sparnaðarnefndinni að gera, ef hún eingöngu vill starfa að því að draga enn meir úr þeim fjárveitingum, sem bæði stjórn og fjvn. eru búnar að færa niður eins langt og virðist unt. Það þarf því ekki að koma nefndinni mjög á óvart, þótt eitthvað detti úr sög-anni af tillögum hennar. Að minni hyggju var aldrei til þess ætlast, að sparnaðarnefndin væri einskonar yfir-fjárveitinga-nefnd, heldur eins og jeg hefi áður getið um, var hlutverk hennar að leggja fyrir stjórnina til athugunar fjársparnaðartil-lögur sínar, sem svo yrði reynt að koma til

framkvæmda síðar, eftir því sem við ætti. Ekki er óhugsandi, að nefndin hafi með þessum till. sínum viljað skifta háttv. þm. í tvo flokka. Annar teldist sparnaðarflokkur, sem óhætt væri að trúa fyrir fjármál-unum, en hinn eyðsluflokkur, sem helst ætti ekki að koma nærri þeim. Eftir því, sem fram hefir komið, virðist tilgátan ekki ólíkleg. En þetta væri mjög óheppilegt. Það væri þá hægt að ganga nokkuð langt eftir þessari braut, sem er æðivasöm. Þá mætti koma með ýmsar tillögur, sem vitanlegt væri, að ekki næðu fram að ganga, aðeins í þeim tilgangi að brennimerkja einstaka menn sem eyðsluseggi á fje ríkisins. Allir vita, að hægt er að koma mörgu inn hjá mönnum, ekki hvað sist ef feld verður nú niður prentun á umræðuparti þingtíðind-anna og fólk á ekki kost á að sjá þar sjálft svart á hvítu, hvað þm. hafa lagt til mál-anna.

Annars finst mjer þessar sparnaðartil-raunir nefndarinnar flestar smávægilegar og mest á pappírnum, en munar í rauninni lítið eða ekkert. Þær tilraunir nefndarinnar að klípa utan úr þeim fjárveitingum, sem hæstv. landsstjórn hefir fært niður sem unt er, geta orðið til þess, að ekkert gagn verði að þeim.

Jeg vil minnst hjer á eitt atriði, þótt raunar sjeu mörg, sem þyrfti að athuga. Það er till. um að fella niður styrk til iðn-fræðslu. Það hefir að vísu verið tekið fram hjer áður, að till. væri afaróheppileg, en jeg vildi bæta við, að jeg er þeirrar skoð-unar, og vona að öllum háttv. þm. sje það ljóst, að engin fjárveiting, sem er jafnsmá, gerir eins mikið gagn. Margir taka þegar eftir fermingu að nema einhverja handiðn, og geta því ekki gengið á neinn skóla eftir það, aðra en kvöldskóla eða iðnfræðslu-námsskeið, en langar þó að menta sig eftir föngum í tómstundunum. Styrkur þessi, sem nú hefir komið tillaga um að afnema, hefir hjálpað þessum unglingum að verða

að nýttari og dálítið fróðari mönnum en ella. Hann hefir gert tvent, bæði hjálpað piltum að nema iðn sína og læra jafnframt ýmislegt, sem hverjum manni er nauðsynlegt að vita, í hvaða stöðu sem er. Sýndist því nær sanni að hækka hann lítið eitt en klípa af honum eða fella hann alveg.

Því hefir verið haldið fram, að ekkert geri til, þótt styrkurinn sje feldur niður í bili. Það megi hvenær sem er aftur taka hann upp. Auðvitað er það rjett, að styrkurinn má taka upp aftur, en það er engu að síður afarbagalegt fyrir þá, sem halda uppi slíkum stofnunum. Ef þeir eiga það á hættu, að styrkurinn verði feldur niður, þá geta þeir ekki útvegað sjer húsnæði nje kennara eða annað, er til kenslunnar þarf. Þeir verða því að vera nokkurnveginn vissir um að fá sinn vanalega styrk til að geta haldið stofnuninni við. Að öðrum kosti verða þeir að hætta.

Það er ekki tími til að minnst á öll þau atriði, sem hjer gætu komið til greina. Jeg ætla því að hverfa frá þessu og minnst á annað atriði, sem mjer þykir miklu skifta.

Annar háttv. þm. mintist á strandferðirnar og mælti með því að lækka styrkurinn til þeirra um helming, úr 200000 í 100000 kr. Furðaði mig satt að segja á því, að svo skynsamur og velviljaður maður gæti fylgt því máli fram að minka fjárstyrk til strandferðanna, eins og nú stendur. Ef til vill hugsa ýmsir þdm., að lítið gerði til, þótt strandferðirnar leggist með öllu niður, en þar er jeg á annari skoðun. Slíkt mætti alls ekki koma fyrir.

Háttv. þm. Ísaf. (J. A. J.) tók fram till. til stuðnings, að eitt strandferðaskip væri svo að segja gagnslaust. Þí nokkurt gagn ætti að vera af strandferðunum, þá yrðu skipin að vera tvö. Þetta er að sumu leyti rjett; auðvitað er miklu meira gagn að tveim skipum en einu. En sú leið að minka styrkurinn stefnir ekki í þá átt, heldur þvert

á móti. Mjer finst gersamlega misráðið að minka styrkurinn eða fækka ferðunum, því að allir vita, að það eru strandferðir „Sterlings“, sem gera mönnum kleift að sækja atvinnu í aðra landshluta, eins og svo margir verða að gera, eftir því, hvar atvinnan býðst best.

„Sterling“ hefir naumast undanfarið getað fullnægt fólksflutningaþörfinni. Aftur á móti hefir öðru máli verið að gegna um vöruflutningaþörfina. Hún hefir ekki verið jafnmikil. Jeg vona því, að allir háttv. þdm. sjái það og skilji, að það yrði mörgum til stórtjóns, ef styrkurinn yrði lækkaður, og ferðum þar af leiðandi fækkað.

Því hefir verið haldið fram till. til stuðnings, að hv. stjórñ hefði þótt heppil. að fella niður fyrstu ferð „Sterlings“ á þessu ári. En það er lítill stuðningur að svo óverjandi ráðstöfun, því bæði er það, að fjöldi manna stórskadaðist við hana, og svo var heldur ekki hægt að framfylgja henni til hlítar. Eins og allir háttv. þm. vita, varð skipið að fara fyr en ákveðið hafði verið. Að þessu öllu athuguðu ætti mönnum að vera það ljóst, að síst er ástæða til að draga úr samgöngunum kringum land; bæri Alþingi frekar að reyna til að efla þær og auka þær en minka.

Mönnum hefir vaxið mjög í augum, hve hallinn á strandferðarekstrinum hefir orðið mikill. En jeg bið menn að athuga það, að undanfarin 30—40 ár hefir stöðugt verið mikill halli; og er það furða, að þá þótti mönnum það ekki eins tilfinnanlegt, þótt það fje rynnir til útlendinga. Þessi halli hefir vitanlega orðið meiri að krónutali nú á síðustu árum, en ef miðað er við dýrtíðina, þá er hann ekki hár. Alt, sem til þess þarf, hefir fjór- til tífaldast í verði, og er þá ekki undarlegt, þótt tölurnar á pappírnum hækki. Jeg skal fúslega játa, að þau mistök hafa orðið á, að þingið hefir ekki veitt fje í fjárlögum til strandferðanna. Undir-

eins og strandferðaskipið varð eign ríkisins, er eins og menn hafi álitid, að öllum kostnaði við þær væri lokið. Og þess vegna hefir ágóði frá hinum skipunum runnið til þess að jafna hallann.

Það mætti virðast svo sem þetta skifti ekki máli, það væri að taka úr einum vasanum og láta í hinn. En það er fleira, sem kemur til greina. Hefði hvert skip fengið að njóta sín og bókfært verð þeirra fært hæfilega niður, hefði með því mátt spara mikið vexti og váttryggingargjöld.

Borg og Willemoes hafa verið látin bera hallann af rekstri Sterlings og eigi færð niður að verði, eins og hefði átt að vera. Jeg vona, að stjórnin lagfæri þetta sem fyrst; að því er beinlínis sparnaður. Jeg hefi bent á þetta, því ekki er víst, að öllum háttv. þm. sje það kunnugt.

Hákon Kristófersson: Þá er nefndin flutti skilaboð sín viðvirkjandi símanum milli Búðardals og Króksfjarðarness, taldi jeg víst, að hæstv. stjórn mundi ekki skjóta sjer hjá að leggja þessu liðsýrði. En jeg gat því miður ekki skilið það á hæstv. atvinnu-málaráðherra (Kl. J.), að hann liti svo á. Við 2. umr. virtist hann bera hlýjan hug til málsins, en nú virðist mjer hann taka Hesteyrarsímann og loftskýtastöðina á Síðu fram yfir. Jeg get varla skilið, að hæstv. ráðherra hafi snúist hugur frá 2. umr., og vona þá að hann leiðrjetti mig, ef jeg hefi tekið skakt eftir ræðu hans.

Jeg á enga brtt. við þennan kafla, og ætla því ekki að tala hjer langt mál. Þó vildi jeg minnst á þá till. að fella niður styrk til fjallvega. Jeg verð að taka undir með hæstv. atvinnu-málaráðherra (Kl. J.), að mig furðar stórum, að slík till. skuli koma fram. Og því meiri er undrun mín, er jeg veit, að háttvirtir flutningsmenn eru úr þeim hjeruðum, sem verst eru stödd hvað vegi snertir. Sumar sýslur eru svo

ólánssamar, að eiga enga þjóðvegi innan sinna takmarka, og einu tillögin. sem þær fá úr ríkissjóði til vegagerða. er lítilfjörlegur styrkur úr fjallvegaskjóði eða af því fje, sem veitt er eða hefir verið veitt í fjárlögum til fjallvega. Og með tilliti til þeirra þúsunda króna, sem fara til þjóðveganna, væri næsta furðusamlegt, ef þessi styrkur væri feldur niður.

Iljer hafa komið fram ýmsar till. frá háttv. sparnaðarnefnd, og ætla jeg ekki að tala um þær. En jeg get ekki annað en undrast það, hve nefnd sú sætir hörðum dómum. Jeg hefi aldrei gert ráð fyrir öðru en að till. nefndarinnar væru sprotnar af því, sem hún álitur best, og dettur mjer ekki í hug að bregða henni um illar hvatir, þó að jeg og aðrir geti ekki aðhýlst margar till. hennar. Þó er jeg ekki altaf á öndverðum meið við háttv. nefnd. Hún hefir t. d. lagt það til, að styrkur til utanferða lækna falli niður, og get jeg greitt þeirri till. atkvæði. Jeg játa það fúslega, að læknum geti verið mikill þekkingarauki að utanferðum þessum, en oftast munu þær farnar fyrir skemtana sakir og lítið hafast upp úr þeim. Það hefir verið sagt, að niðurfelling þessastyrks geti kostað mannslíf. Jeg vil ekki þræta um það, en margt getur kostað mannslíf, ef nógu langt er rakið. Jeg vil t. d. benda á það, að láta útkjálkahjeruð vera læknilaus svo vikum og mánuðum skiftir, og vil þær nefna Reykhólahjerað og Flatey. Jeg segi ekki, að þessi utanfararstyrkur sje ómaklegur eða illa til fallinn, en nú verður margt að falla niður, sem viðurkent er, að eigi ekki minni rjett á sjer en þetta.

Jeg verð að taka í sama strenginn og háttv. frsm. (B. J.) viðvirkjandi 4. brtt. á þskj. 153 við 12. gr. Þó æskilegt væri að geta orðið við slíkri beiðni, er þó hættulegt að leggja inn á þá braut; svo margir mundu sigla í kjölfarið. Jeg get því ekki greitt till. atkv., þó mjer þyki það leitt.

Jeg sje ekki ástæðu til að fjölyrða meira að sinni, en jeg vænti þess, að jeg fái bráðlega að heyra frá hæstv. atvrlh. (Kl. J.) og ummæli hans verði þá á þann hátt, að jeg hafi ánægju af að heyra hann lýsa yfir því, að hann muni telja sjer skylt að verða við og framkvæma skýlaus fyrirmæli háttv. fjvn. viðkomandi umtalaðri símalagningu.

Forsætisráðherra (S. E.): Það er rjett eins og háttv. þm. Ak. (M. K.) drap á, að það er óþarfi af háttv. sparnaðarnefnd að ræða fjárhag ríkisins á undan öllum till. sínum. Þó að allar till. næðu fram að ganga, kæmi það lítið við fjárhagnum. Þær eru ekki veigameiri en það.

Fyrst verða fyrir mjer till. háttv. sparnaðarnefndar um húsaleigu og námsstyrk. Jeg vil mæla með því, að fyrirkomulagið verði eins og það er nú, því nú er hægt að gera sem jafnast upp á milli allra, sem þarfnast styrksins. En ef till. þessi verður samþykkt, þá er ekki hægt að taka til greina verulega þörf fátækra manna, sem eru búsettir hjer í bænum. En menn geta verið búsettir hjer, þó að þeir eigi hjer engan að og standi á engan hátt betur að vígi en utanbæjarmenn. Það er ekki rjett að útiloka þessa menn, en hinsvegar munu utanbæjarmenn yfirleitt sitja fyrir, eða svo hefir það verið að minsta kosti, en það er ekki rjett að útiloka hina.

Þá vil jeg taka það fram viðvíkjandi ræðu háttv. þm. Barð. (H. K.) um utanfararstyrk lækna, að jeg teldi mjög óheppilegt, ef hann fjelli niður. Læknunum er bráðnauðsynlegt að geta fylgst með öllum nýjungum í vísindum sínum, og þegar þess er gætt, að hjer vantar tilfinnanlega sjúkrahús, þar sem læknarnir gætu aflað sjer þekkingar, megum við síst spara á þessum lið, og jeg tel því fje, sem til þessa er varið, vel varið.

Jeg verð að játa það, að mjer þykir það einkennilegt, að háttv. frsm. sparnaðar-

nefndar (S. St.) reynir alltaf að láta líta svo út sem stjórnin vilji ekki spara, og byggir það á því, að hún getur ekki aðhylst till. eins og þessa hjer og aðrar líkar. Og einkum er þetta einkennilegt, þar sem fráfarin stjórn lagði hið sama til um þessi atriði; en háttv. þm. (S. St.) þreytist ekki á að lofa hana fyrir sparnað. Þetta er einkennilegt rjettlæti, en það fyrirgefst hv. þm. vegna þess, hve erfitt hann á með að líta stjórnina rjettu auga. Jeg veit það, að á meðan það þykir kostur að vera talinn sparnaðarmaður, mun háttv. þm. aldrei festa það nafn við mig, hversu mjög sem jeg ætti það skilið. Annars er þetta ekki í fyrsta skifti, sem jeg sje háttv. þm. (S. St.) þeysa á sparnaðarfáknum hjer í deildinni. Sú ótemja hefir sjest hjer ausa og þrjóna þing eftir þing. En margir eru kallaðir, en fáir útvaldir. Jeg hefi athugað andlit háttv. þm. (S. St.) þegar hann hefir hleypt sparnaðarfáknum, og hefi jeg sjaldan sjeð sólskin þar. Svo djúp hefir alvaran verið. En þegar eyðslusemi er hjer á dagskrá, sem snertir hans eigið kjördæmi, uppljómast andlit hans. Það mátti sjá þegar verið var að samþykkja Hesteyrarsímamann. Það eru fáir svo útvaldir, að þeir haldi áfram að vera sparnaðarmenn, ef kjördæmi þeirra á í hlut.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg held, að háttv. þm. Barð. (H. K.) hafi ekki heyrt vel til mín, því annars hefði hann ekki beint til mín spurningunni, sem hann bar upp áðan. Þegar jeg fjekk skilaboð háttv. nefndar viðvíkjandi Króksfjarðarsímanum, lýsti jeg því skýrt yfir, að jeg hefði fengið uppfyllt aðallega það, sem jeg ætlaðist til með till. minni. Og þóttist jeg ekki hafa ástæðu til að ræða það frekar. Þetta held jeg að hafi farið fram hjá háttv. þm. (H. K.). En jeg vildi ganga feti fram- ar. Jeg vildi taka Hesteyrarsímamann og loftskæptastöðina á Síðu með, og því varð mjer

tíðrætt um þessi tvö atriði, en um Króksfjarðarsímann hafði jeg enga ástæðu til að tala frekar. Vona jeg svo, að háttv. þm. Barð. (H. K.) sje ánægður með svörin.

Einar Þorgilsson: Jeg á brtt. á þskj. 153, VIII. lið, við 13. gr. E, sem fer fram á, að Keflavíkurhreppur fái greiddar kr. 3000 af ríkissjóði upp í byggingarkostnað Vatnsnesvitans. Ástæður fyrir styrkbeiðninni eru þessar:

Keflavíkurhreppsbum hefir verið tilfinnanlegt, hve lengi þeir hafa mátt búa við það að vera leiðarljóslausir á svæðinu milli Garðskaga og Vatnsleysustrandar, og það því fremur, sem þeir hafa verið og eru enn sjósóknarar í fremstu röð. Þó hefir það aldrei verið þeim eins tilfinnanlegt eins og á síðasta áratug, eftir að farið var að stunda fiskiveiðar á mótorbátum, því jafnframt hefir sjósóknin og langræði aukist, þannig, að sjómenn þar verða að fara frá landi um miðnætti og leita lands í myrkri, eins oft í stríðu sem blíðu veðri. Það er því ekki að furða, þó að þeim mönnum, sem við þau lífskjör eiga að búa, finnist nauðsyn á því að hafa leiðarljós til þess, ekki síst þegar af hafi er komið, að geta áttað sig á landinu, enda virðist það eitt af þeim nauðsynlegu skilyrðum fyrir sjófarendur og viðurkent af öllum, er til sjóferða þekkja.

Síðastliðið sumar hófust Keflvíkingar handa, í samráði við vitamálastjóra landsins, að fá vita bygðan á Vatnsnesi innanvert við Keflavík. Vitamálastjórinn rjeði til, hvar vitinn skyldi byggjast, gerði kostnaðaráætlun og rjeði formi og fyrirkomulagi hans.

Jafnframt því sem vitamálastjórinn skrásetti vitann, trygði hann hreppsbum rekstrarkostnað af ríkissjóði, ef hreppsbumar gætu komið honum upp í bráðina. Nú er svo komið, að vitinn hefir verið bygður og hefir verið starfræktur í vetur. En til

þess að geta byggt hann, hafa Keflavíkurhreppsbumar orðið að taka bráðabirgðalán.

Jafnvel þó vitamálastjórinn gæfi hreppsbumum ekki vissu um, að hann, síst í svipinn, gæti mælt með því við stjórnarráðið, að ríkið legði fram byggingarkostnaðinn, þá hafa hreppsbumar skilið það svo, að þeir mættu vænta styrks af ríkisfje til fyrirtækisins á sínum tíma. Vitabyggingin hefir kostað 8250 krónur, samkvæmt reikningi, sem forstöðunefnd vitabyggingarinnar hefir lagt fram, og lýsir hún jafnframt yfir, að ýmislegt smávegis sje ógert enn, þar á meðal að mála vitann, svo að hann muni kosta sem næst 10000 kr., þegar hann er fullgerður.

Þótt hreppsbumar hafi í svipinn getað komið þessu nauðsynjaverki til framkvæmda, þá kreppir að þeim sem öðrum, er í verklega framkvæmd ráðast nú á þessum fjárhagsþróngu tímum, og fyrir því hafa þeir nú snúið sjer til hins háa Alþingis með styrkbeiðni þá, sem brtt. fer fram á, og falið okkur þingmönnum kjördæmisins að fylgja fram styrkbeiðninni, með það fyrir augum, að Alþingi líti svo á, að hjer sje um þá framkvæmd að ræða, sem skylda beri til að styðja framar en margt annað, sem þó að einhverju leyti mætti kallast þarflegt.

Þess ber að gæta, að þó viti þessi komi Keflavíkurhreppsbum að mestu liði, þá er hann jafnframt leiðarljós fyrir alla þá, sem sjóleið eiga um sunnanverðan Faxaflóa.

Engum blandast hugur um það, að leiðarljós og lendingarbætur eru hvorttveggja í senn til að vernda líf sjómanna, það sem það nær, og atriði til aukinnar framleiðslu, sem allir, og þá ekki síður þing og stjórn, vilja styðja að. Í þeirri von og vissu, að háttv. deild samþykki þessa sanngjörnu styrkbeiðni, og sýni þar með að hún virði að verðleikum dáð og djörfung þeirra manna, er ráðist hafa í að hrinda af stað

jafn hjeraðs- og þjóðþörfu verki sem þetta er, læt jeg máli mínu lokið að sinni.

Jón Þorláksson: Jeg á hjer tvær brtt. á þskj. 157. Hefir sú fyrri þegar verið gerð að umtalsefni af hæstv. atvinnumálaráðherra (Kl. J.) og háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.). Það er 1. till. á nefndu þskj., breyting við 2. gr. 19. lið fjárlagafrv., um að fella niður bifreiðaskatt úr tekjudálki frv.

Það hefir nú verið gerð grein fyrir þessari brtt. við 2. umr. af mjer og hæstv. atvrh. (Kl. J.), þar sem við höfum tekið fram þau augljósu sannindi, að eigi geti komið til mála, að liður þessi standi sem tekjur, nema því aðeins, að hann sje þá færður hinumegin sem útgjöld, ef reikningurinn á að sýna rjetta niðurstöðu.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) hefir lagt á móti þessari brtt. og færir fram þau rök til stuðnings sínu máli, að gjaldliðir til vegagerða komi á móti þessum tekjulíð. Ber hann vegamálastjóra að einhverju leyti fyrir þessu álitu sínu.

Jeg rengi ekki, að háttv. þm. fari hjer með rjett mál, en jeg álít, að tilvitnun hans sýni ekki það, sem hann ætlast til að hún sýni. Hjer er sem sje um fje að ræða, sem samkvæmt gildandi lögum á að nota á sjerstakan, ákveðinn hátt. Þess vegna er rangt að blanda bifreiðaskattinum saman við aðrar fjárupphæðir, sem lagðar eru til vegagerðar eða vegaviðhalds.

Bifreiðaskattinum á samkvæmt bifreiðaskattslögunum að verja til þess að setja slitlag á vegi utan kaupstaða, með því að setja á þá grjótmulningslag og tjörusteypu, eða með því að setja slitlag úr öðru bifreiðahæfu efni. Frá þessu ákvæði verður eigi gengið.

Jeg get eigi kannast við, að fjárupphæð sú, sem stjórnin hefir í frv. sínu ætlað til viðhalds vega, geti nægt, ef af henni á að taka þær 30 þúsundir, sem hún áætla bifreiðaskattinn, og nota þær lögum samkv.

Enn betur sjest þó þetta, ef áætlunarupphæð stjórnarinnar fyrir 1923 til viðhalds vega er borin saman við þá upphæð, sem veitt var í sama skyni yfirstandandi ár í gildandi fjárlögum, því hún er hærri en áætlunarupphæðin fyrir 1923.

Jeg geri nú mäske ráð fyrir því, að svarað verði, að þá megi taka bifreiðaskattinn 1922 og nota hann. En þá er því að svara, að það er til skjalleg sönnun um, að honum á að verja til að bæta veg, sem hvorki er þjóðvegur nje flutningabraut. Er það vegurinn fyrir sunnan Hafnarfjörð, sem á að endurbæta fyrir þetta fje, og fer þá bifreiðaskatturinn í það. (M. G.: Já, að einum þriðja). Jeg veit eigi hve mikið fer til þess, en það er ógætlegt að taka þessar 30 þúsundir af þessari fjárveitingu, því þá verður of lítið eftir af henni til viðhalds þjóðveganna og flutningabrautanna.

Þetta má auðvitað laga, hvort heldur vill með því að setja tilsvarendi gjaldalið í fjárlögin fyrir bifreiðaskattinum, eða þá að fella hann burt tekjumegin.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) sagði, að þessi brtt. mín væri í ósamræmi við þá skoðun mína að taka Landsverslunina inn í fjárlögin. En þetta er ósambærilegt. Sú till. mín var til þess að fyrirbyggja það, að Landsverslunin sækti fje í vasa landsmanna eftirlitslaust af hálfu löggjafarvaldsins. En með bifreiðaskattinn er öðru máli að gegna. Vona jeg að allir háttv. þm. sjái, að það er einungis gert til þess, að landsreikningurinn verði rjettari, því það er lögákveðið, hvernig verja skuli bifreiðaskattinum, og honum verður varið eftir því.

Þá kem jeg að hinni brtt., sem jeg á á þskj. 157, IV. lið, við 14. gr. B II, um námsstyrk stúdenta erlendis. Breytingin, sem jeg fer fram á, er sú, að í stað 8000 komi 30000. Um þessa brtt. er sama að segja og hina, að hún er bara leiðrjetting. Upphæðin, sem stúdentar fá, er ákveðin og er

uppbót fyrir Garðstýrkinn, sem þeir mistu 1918. Nú eru komnir 3 árgangar, eða alls 19 menn, sem njóta þessa styrks, og er 4. árgangurinn hefir bæst við, má gera ráð fyrir, að þeir, sem styrksins njóta, verði 25 alls. Styrkuppheðin er ákveðin 1200 kr. og $25 \times 1200 = 30000$ kr. Þetta er því eins og hitt leiðrjetting, sem gerir enga breytingu á landsreikningnum.

Jeg vil segja það, að jeg fyrirverð mig ekki fyrir þessa brtt., því jeg tel þessu fje miklu betur varið en ýmsum upphæðum, sem veittar eru til að halda uppi kenslu innanlands, og get jeg þar tekið sem dæmi heimspekideild háskólans.

Af öðrum brtt., sem hjer liggja fyrir og eru til umr., skal jeg aðeins minnst á eina, tillöguna um að fella niður styrk til iðnskólans. Mestur hluti þessarar upphæðar snertir Reykjavík.

Jeg býst nú við, að háttv. flm. þessarar brtt. hafi eigi verið kunnugt um ástæður þær, sem fyrir hendi eru. Iðnskólinn stendur nú með blóma og hefir á annað hundrað nemendur. Er þar auk ýmsra almennra námsgreina sjerfræðikensla í 6 iðngreinum.

Að skólinn kemst af með svona litla fjárupphæð, stafar af því tvennu: Fyrst að nemendur borga há skólagjöld og annað, að Iðnaðarmannafjelagið bygði skólahúsið fyrir stríð, og hefir auk þess tekjur af því, að annar skóli er haldinn þar á daginn.

Ef ætti að fella skólann niður í 1—2 ár, þá gæti það orðið til þess, að húsinu yrði ráðstafað einhvernveginn öðruvísi, og yrði þá naumast til taks að þeim tíma liðnum, og tel jeg víst, að skólanum yrði þá eigi komið upp aftur, nema fyrir miklu meira fje.

Og samkvæmt þeirri stefnu, sem þingið virðist hafa tekið um ungmennafræðsluna, þar sem það hefir komið til tals að auka hana á kostnað barnafræðslunnar, þá vænti

jeg þess, að það vilji ekki leggja niður þá ungmennafræðslu, er iðnskólinn veitir.

Magnús Jónsson: Jeg verð að fylgja úr hlaði með fáum orðum brtt., er jeg á á þskj. 153. IX. lið. við 14. gr. A. a. 2, um skrifstofukostnað biskups.

Vona jeg reyndar, að þessi sjálfsagða tillaga verði samþykkt af háttv. deild án þess mælt sje fyrir henni, einkum þar sem læstv. forsrh. (S. E.) og háttv. frsm. (B. J.) hafa lagt því gott orð.

Jeg hygg það eigi rangt, þó jeg segi, að talsverð óánægja hafi ríkt hjer í deildinni við þá niðurfærslu, sem gerð var á skrifstofufje biskups, úr 3000 kr. niður í 1000, þó þeir tækju heldur þann kostinn að lækka upphæðina heldur en að láta hana standa óbreytta. En nú er hjer komin miðlunartillaga, og býst jeg við, að háttv. deild geti aðhýlst hana.

Það er augljóst, að með 1000 kr. skrifstofufje er biskup bundinn við að afgreiða sjálfur að mestu leyti, og getur því eigi gefið sig að öðru. Afgreiðslur hafa verið um 11—14 hundruð á ári, skriflegar, og hefir biskup haft fastan mann við afgreiðslu frá 10—4 á degi hverjum, og er þó röskur sjálfur, eins og kunnugt er.

Skrifstofukostnaður biskups er sambærilegur við ýmsa aðra, t. d. landlækni, og atti því að vera jafnhár. Þegar svo tekið er tillit til þess, að altaf koma margar afgreiðslur, sem ekki festast á pappír, auk vísitasíuferða, þá er auðsætt, að biskup fær eigi annað því einn öllu, enda getur naumast álitist heppilegt að binda starfskrafta hans við skrifstofuafgreiðslur. Vona jeg því, að háttv. deild samþykki brtt. mína.

Háttv. frsm. sparnaðarnefndar (S. St.) sagði, að það væri eins og komið væri við hjartað í Reykvíkingum, ef talað væri um að spara eitthvað í Reykjavík. Ætli það

sje ekki svo alstaðar? Jeg býst við, að flestum verði á að kvarta, þegar á að fara að þröngva kosti þeirra, Reykvíkingar ekki fremur en aðrir. Annars finst mér að þeir menn, sem lesa breytingartillögur þessarar hv. nefndar um það að einskorða námsstyrk í mentaskólanum við utanbæjar-sveina, en leggja jafnframt á bæjarmenn eina skólagjald, geti ekki furðað sig á því, þótt mönnum komi þetta kynlega fyrir sjónir, þegar bæjarmenn eru útilokaðir frá þessum litla möguleika til að njóta námsstyrks, en jafnframt á þó að leggja á þá skólagjald. Það fær vart dulist, að þetta er heldur ósanngjarnt, að þrengja svo að þeim frá báðum hliðum.

Þá verð jeg að minnast lítið eitt á 8. brtt. undir lið X, sem lýtur að því að fella burt þennan 2000 króna styrk til kvennaskólans í Reykjavík. Í síðustu fjárlögum voru skóla þessum ætlaðar 25 þúsundir króna, en kvennaskólanum á Blönduósi 15000 krónur. Í stjórnarfrv. eru þeir báðir færðir niður, en í sama hlutfalli. Lyktaði því svo, að kvennaskólinn í Reykjavík var færður niður um 6000 krónur, en fjvn. færði kvennaskólann á Blönduósi uppáttur. Var það heldur ekki ofgert, því ekki veitti af þessu, ætti starfsemi skólans ekki að stöðvast. En hinu held jeg fram, að ekki sje rjett að gera þannig upp á milli skólanna. Eru þeir alls ekki sambærilegir, og er auðsætt, að kvennaskólinn í Reykjavík þarf miklu meira fje til rekstrar. Hann hefir alt að helmingi fleiri námsmeyjar og hvorki munu kenslukraftar vera ódýrari nje lakari en í hinum skólanum. Og svo ber eitt að athuga. Kostnaður við þennan skóla lækkar ekki að sama skapi og dýrtíðin rjenar í landinu, sökum þess, að meiri hluti kennaranna eru tímakennarar, sem ekki hafa neina dýrtíðaruppbót. Hafa laun þeirra jafnan lækkað seinna en annara kennara, og má því búast við, að þau lækki

Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

líka seinna en hinna. Er ekki hægt að ætlast til, að þetta verði öðruvísi. Starf tímakennara er bæði óþægilegt og stopult, og verða þeir því að fá tíma sinn sæmilega borgaðan. Hjer við bætist svo hinn gífurlegi húsnæðiskostnaður, sem nemur alt að 8000 krónum á ári, í stað þess, að Blönduósskólanum er lagt til ókeypis húsnæði. Býst jeg ekki við, að neitt verði haft á móti því, hvernig skóli þessi er rekinn, nje hvernig hann hefir haldið á fje sínu. Virðist mér hvorttveggja vera í ákjósanlegu lagi. — Jeg hefi ekki komið fram með neinar brtt. í þessu efni — en hart þætti mér það, ef þessi háttv. deild færi nú, ofan á skakka-fall það, sem skólinn hefir þegar orðið fyrir, að samþykkja að fella niður þennan 2000 króna styrk. — Það er misskilningur hjá háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.), að þessar 2000 krónur hafi verið miðaðar við sveitastúlkur þær, er skólann sækja. Svo er ekki, heldur er hjer miðað við fjölda nemendanna. Var upphaflega til ætlast, að styrkurinn færi eftir því, hversu margir nemendur væru í skólanum og skyldi ekki vera minni en 40 krónur fyrir hverja námsmey. Er styrkurinn samkvæmt þessu helmingi minni en hann ætti að vera, og ætti því í raun rjettri fremur að auka hann en minka. Jeg vona því fastlega, að brtt. þessi verði ekki samþykkt, því ef svo væri, þá væri tæplega hægt annað að segja en beinlínis sje lagst á þennan skóla.

Hvað því viðvíkur, að best væri að skóli þessi hætti að starfa, þá tel jeg það síður en heppilegt. Þessi skóli hefir verið rekinn þrýðilega vel. Hann er mjög vel hæfur til að ala upp húsmæður lands vors, bæði til munnns og handa, og tel jeg því mjög illa farið, ef hann yrði þvingaður til að hætta að starfa. Auk þess tel jeg vafasamt, hvort mikið sparaðist við að svifta hann styrkunum og leggja hann niður. Nemendur hans myndu bara leita til annara skóla, og þeir

yrðu þá að færa út kvíarnar að sama skapi, því alstaðar er fult fyrir.

Eiríkur Einarsson: Jeg þarf ekki að lengja umr. mikið, því það eru aðeins fáar brtt., sem jeg þarf að gera aths. við. Það er þá fyrst II. brtt. á þskj. 157, við 13. gr. C. 2, sem jeg vildi drepa lítið eitt á. Jeg get ekki látið því ómótmælt, að ástæða sje til að áskilja sjerstaka upphæð til nokkurra vissra bátaferða. Þetta má ekki skilja svo, að jeg sje því mótfallinn, að styrkur sje veittur til þessara Grímseyjar-bátaferða, heldur hinu, að þingið taki það að sjer að ráðstafa þessum styrk að nokkru leyti. Mjer finst það og meiningarlaust að veita einni eða tveimur bátaferðum nokkurskonar forgang með því að tilgreina þær. Með því að tilgreina ferðirnar til Grímseyjar sjerstaklega, ætti það að vera meiningin að tryggja það, að þær leggist eigi niður, en þó svo væri, þá er óþarft að viðhafa þessa aðferð. Ætti að vera óhætt að treysta landsstjórninni til að sjá um, að þeir, sem þar eiga hlut að máli, verði ekki afskiftir. Því hefir verið haldið fram í því sambandi, að vafi gæti leikið á því, hvort Grímseyjarsundið geti heyrt undir orð þau, sem talin eru upp í fjárlagagrein þeirri, sem um þetta fjallar. En jeg býst nú við, að þótt þar sje talað um firði og flóa, en ekki minst á sund, að stjórnin sje ekki svo þröngsýn að láta orðalagið villa sjer sýn. Þykist jeg þeirra hluta vegna öruggur um, að eitthvað af þeim 100 þúsund krónum, sem veittar verða til þessara samgangna, renni til þess að ljetta undir með flutningum hjer til kaupúna austanfjalls, þótt sjávarsvæðið, er þar kemur til greina, sje opið haf, og heyri því ekki undir beint orðalag greinarinnar. Finst mjer þessi ákvörðun yfirleitt algerlega óþörf, og ætti að fella hana burt. Vona jeg, að háttv. þingdm. taki í sama strenginn með það og jeg, að ekki beriað skýra lögin eða skiljasvo þröngt.

Annars tel jeg það mjög óviðfeldið og óeðlilegt að lauma þannig inn sjerstökum ákvæðum eða forrjettindum, og verða slíkar handahófsráðstafanir sjaldan til neins góðs, enda eiga þær litlum vinsældum að fagna.

Þá skal jeg í þessu sambandi minnst á brtt. frá háttv. þm. Ísaf. (J. A. J.), sem miðar að því að fækka strandferðum og færa styrkinn til þeirra niður um 100 þúsund krónur, eða helming. Jeg vil ekki beint mæla með brtt. þessari, en vil þó minna á það, að ef það er tilætluð að fara að klípa úr því, sem veitt er til samgöngubóta á landi, svo sem nú virðist efst á baugi, þá er full ástæða til að gæta fullkomins samræmis í þessum úrdrætti milli lands og sjávar, því það verður að gæta þess, að heildin en ekki einstöku menn eða sveitir komi til að bera á herðum sjer þá þungu bagga, sem þessir erfiðu tímar binda mönnum á herðar, svo að hvort sem vel gengur eða illa, þá komi í rjettum hlutföllum niður á landsmönnum bæði hlunnindi og kvaðir. Menn segja og fullyrða, að ekki sje rjett að leggja þennan eða hinn vegar spotta niður, en öðru máli sje að gegna um sjóferðir. Það getur verið, að öðruvísi standi á um þær, en hins vegar getur það verið álitamál, hvort einni strandferðinni á að vera fleira eða færra og hvort sleppa á þessari eða hinni. Auk þess er þess að gæta, að þessum strandferðum er haldið uppi svo óhaganlega og af því handahófi, að auk þess, sem komið gæti til greina að draga úr þeim í sparnaðarskyni, er spurning, hvort nokkurt óhagraði að öðru leyti væri að því, þótt takmörkun yrði.

Vil jeg þá fá orðum minnst á þær tilögur, er síðast hafa komið fram um símalagningar, og láta þess getið, að mjer finst þessi aðferð, að vera að skapa einum eða tveim símalínum forrjettindi, ekki heppileg. Ef háttv. Alþingi í hvert skifti ákveður, hvaða línur skuli ganga fyrir, er

þar með loku skotið fyrir, að álit sjerfræðinga og mat eftir eðlilegri þörf komi til greina.

Úr því að símalínurnar voru feldar úr fjárlögum fyrir 1923, ætti að vera þögn um þar, því ef einn biður, biðja fleiri, og mjög vafasamt, hvort sá frekasti á bestan rjett. En nú koma þar aðeins öfuga boðleið. (H. K.: Var ekki rætt við 2. umr.). Málið hefir ekki verið rætt á rjettum grundvelli. Jeg segi þetta ekki af því að jeg álíti Króksfjarðarlínuna óþarfa, en þetta er handahófsaðferð og ekki viðunandi. Símalögin eru grundvöllurinn, sem fara á eftir í þessu efni. Í því sambandi skal jeg geta þess, að jeg man ekki betur en að þar sje gert ráð fyrir símalínu austur um sveitir. Jeg ætla mjer ekki að fara út í neina hreppapólitik eða hampa þessu, en skal aðeins taka fram, að landssímastjórinn telur þessa línu með allranauðsynlegustu og sjálfsögðustu línunum, og jeg hefi orð hans sjálfs fyrir, að hún myndi áreiðanlega borga sig, að minsta kosti nokkur hluti hennar. Þessi atriði eiga líka að koma til greina þegar ákveðið er, hvar eigi að leggja símalínur.

Jeg vil því mæla á móti því, að þingið sje sjerstaklega að veita einni eða tveimur væntanlegum símalínum forgangsmeðmæli; slíkt er handahófsverk og kák og getur hæglega stofnað til versta misrjettis.

Þorsteinn Jónsson: Háttv. þm. Ísaf. (J. A. J.) og háttv. 1. þm. Árn. (E. E.) hafa sagt, að þeir telji strandferðir skipsins Sterlings koma að litlu haldi og álíti, að lítill skaði væri skeður þó þar fjellu niður að miklum mun og styrkurinn til þeirra lækkaði.

Öllum mun kunnugt, að ferðir kringum landið eru mjög óhentugar. Menn, sem koma hingað í brýnum erindum, verða oft að bíða hjer aðgerðarlausir vikum saman

áður en þeir geti fengið ferð heim til sín aftur. En ef ferðunum yrði fækkað enn meira, myndu vandræðin aukast.

Háttv. þm. Ísaf. (J. A. J.) sagði, að strandferðunum væri þannig hagað, að strandferðaskipið elti oftast millilandaskipin. Má vera, að mikið sje til í þessu, en þá er að ráða bót á því og breyta áætlun strandferðaskipsins.

Samgöngumálanefnd hefir athugað málið í samráði við forstjóra Eimskipafjellsins og komist að þeirri niðurstöðu, að það þyrfti að gerbreyta áætlun Sterlings, og mun það verða gert.

Þá talaði háttv. sami þm. um, að flutningur væri lítill með strandferðaskipinu, og er satt, að mikill varningur er ekki fluttur með því, en það hefir ávalt marga farþega meðferðis. Þá er spurningin sú, hvort þetta fólk þurfi að ferðast. Flestir ferðast sjer til nauðsynja; það er aragrúi af fólki, sem fer til þess að leita sjer lækninga, af því hjer eru allir sjerlæknar landsins saman komnir, og auk þess er Reykjavík verslunarmiðstöð landsins. — Jeg býst við, að nefndin muni taka til athugunar, hvort ekki beri að breyta skipinu Sterling þannig, að lestarrúmið minki, en farþegarúmið stækki.

Jeg mun mega segja það með vissu fyrir hönd samgöngumálanefndarinnar, að hún vill ekki minka styrkinn til strandferðanna.

Frsm. Bjarni Jónsson: Einn hv. þm. (J. A. J.) hefir beðið mig að vera stutturðan, en þar eð jeg hefi ekki haldið nema eina ræðu, og hana stutta, þykir mjer það til nokkuð mikils mælst, einkum þegar sami háttv. þm. er nýkominn með till. um 100 þús. kr. bitling handa sínu kjördæmi. Hann heldur því fram, að fjárveitinganefnd í fyrra hafi lofað styrk til að byggja þetta sjúkrahús. Mun það vera rjett, en það var ekki ætlast til þess fyr en byggingin

gæti orðið ódýrari. En eins og háttv. þm. veit, er enn þá ekki komið neitt jafnvægi á í því efni. Að minsta kosti ætti honum sem bankastjóra að vera það kunnugt og reynsla síðasta árs átt að færa honum heim sanninn um, að ekki væri vert að hrapa að hlutunum.

Auk þess er fjárveitinganefnd nú önnur en í fyrra; í henni eru nú fjórir nýir menn, og býst jeg ekki við, að háttv. deild blöskri eða telji óhaldinyrði af háttv. Alþingi, þó þessi styrkur verði ekki veittur nú, þar sem hún hefir í heitingum að rjúfa heit við 3 eða 4 menn og álíka margar stofnanir.

Jeg tek það fram í nafni nefndarinnar, að hún er á móti þessari till. Framburður hennar er ástæðulaus og órjettmætur á þessum tímum, bæði með tilliti til lands-sjóðs og kjördæmisins sjálfs.

Háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) hefir tekið að sjer að skifta niður fje á milli tveggja kvennaskóla á landinu og reiknað út, að hlutfallið á milli þeirra væri rangt ákveðið af nefndinni. En það er ekki gott að koma auga á, hvernig háttv. þm. fær þessa útkomu, eða að hún sje rjett.

Hann talaði um, að skólinn á Blönduósi ætti hús sitt sjálfur, og þyrfti því ekki að borga húsaleigu, en honum ætti að vera kunnugt um, að húsaleiga er reiknuð eftir því, hvað viðhald hússins kostar. Það mun kosta Blönduósskólann um 3 þús. kr., því húsið er ekki þannig byggt, að það geti haldið sjer við sjálft án þess að nokkru sje til þess kostað.

Þá fór hann nokkrum orðum um nemendafjöldann; en þar sem nemendur voru í fyrra 60 á Blönduósskóla, held jeg að flest af því, sem hann sagði þar um, hafi verið skakt. En úr því að honum finst, að hjer-aðsskólar eigi meiri rjett á sjer en aðrir — sem og er rjett — þá ætti hann að sýna það í verkinu með því að taka till. sína aftur.

Háttv. sami þm. kvaðst hallast að flestum till. háttv. sparnaðarnefndar, öðrum en till. um afnám styrks til fjallvega. Var það að vonum, að hann væri á móti því, enda er fjárveitingin til fjallvega eitt af því fáa, sem ekki má falla niður nokkurt ár. Það getur tæplega staðið svo illa á um vegi innansveitar, að stórtjón verði að því, þótt fjárframlag til þeirra falli niður eitt ár, en um fjallvegi vita allir, að það er bráðnauðsynlegt að halda þeim við til þess að ekki verði beinlínis manntjón að. Þar erum við háttv. 1. þm. S.-M. þá sammála, en annars þykir mjer sorglegt, að hann þarna skyldi fara að skilja við þessa ágætu búkonu, sem honum hefir búnast svo vel með.

Þá talaði háttv. 1. þm. Árn. (E. E.) um símalínur. Er það rjett, að síminn hans stendur ásamt öðrum 3. flokks símum í símalögunum, og verður sjálfsagt einhvern tíma byrjað á honum. En hann getur þó tæplega ætlast til, að hann verði fyr tekinn fyrir en Króksfjarðarsíminn, sem fimm þing í röð hafa gefið loforð um að skuli verða lagður.

Þá heyrði jeg tvo háttv. þm. deila um, hvort Grímsey væri á flóa eða firði og hvort hæstv. stjórn mundi takast að finna hana á landabryfinu. — Jeg verð að hallast að skoðun háttv. 1. þm. Árn. (E. E.), að Grímsey sje á flóa, að minsta kosti ekki síður en Eyrarbakki. Annars held jeg, að það mætti treysta hæstv. stjórn til að finna út, með landfræðisþekkingu sinni, að Grímsey lægi við flóa.

Mjer finst annars ástæðulaust að vera að fírást um að við, sem verið er að skera niður, eyðum þingtímanum, er þeir gera það engu síður, sem eru sparnaðarmenn af guðs náð, i. e. sparnaðarmenn fyrir alla aðra en sín eigin kjördæmi.

Jeg sagði að engin skynsamleg mótmæli hefðu komið fram gegn því, sem jeg sagði um fjárhag landsins, og til að sanna mál

mitt, stóð hv. þm. N.-Ísf. (S.St.) upp. Tal-
aði hann á móti því og sagði, að alt væri
að fara í kaldakol; við hefðum ekki efni
á að gjalda einum eða tveim mönnum kaup,
og hnitmiðaði svo niður tekjur og gjöld
landssjóðs, að fjárhagurinn þyldi alls ekki,
að einum námssveini yrði veittur skóla-
styrkur; það væri frágangssök, af því að
hagur landsins væri svo bágur.

Annað eins hjal væri landinu til stór-
skaða, ef það kæmi frá málsmetandi manni.
En þessi mótmæli eru af engu viti sögð.

Jeg hefi aldrei sagt, að fjárhagurinn
væri góður; jeg hefi heldur viljað spara,
þar sem það er hægt að skaðlausu; en jeg
hefi ekki viljað grípa til þess óyndisúræð-
is að láta háttv. Alþingi svíkja gefin loforð.
En búkonunni verður ekki skotaskuld úr
því.

Þetta tal mundi skaða landið um margar
miljónir, ef nokkursstaðar væri tekið mark
á því.

„Búkonan dillaði börnunum sínum öll-
um“. Hann óskaði þess líka heitt og inni-
lega, að sem flestir háttv. þdm. ættu sjer-
slíka búkonu. En honum hefir þá sjest yfir
það, að við eigum allir þessa háttv. bú-
konu. Hún er „allragagn“ í deildinni.

Jeg hverf þá frá þessu máli að sinni. Það
hefir lítið verið talað gegn mjer eða nefnd
inni, og get jeg þakkað háttv. þdm. góðar
undirtektir, sjerstaklega háttv. þm. Ak.
(M. K.), sem las vel yfir búkonu deildar-
innar.

ATKVGR.

um brtt. út 14. gr.

Brtt. 153,I tekin aftur.

- 157,I feld með 14 : 7 atkv.
- 153,II feld með 16 : 5 atkv.
- 153,III feld með 15 : 10 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Sv. Ó., Þorl. G., B. H., E. P., H. K., M.
G., P. O., P. P., S. St., St. St.

nei: Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. J., E. E.,
Gunn. S., Ing. B., Jak. M., J. A. J.,
J. B., J. S., J. P., M. J., M. K., B. Sv.
Tveir þm. (M. P. og Ó. P.) fjarstaddir.

- Brtt. 153,IV feld með 14 : 7 atkv.
— 153,V feld með 17 : 6 atkv.
— 153,VI feld með 17 : 7 atkv.
— 157,II samþ. með 14 : 5 atkv.
— 153,VII samþ. án atkv.gr.
— 157,III tekin aftur.
— 153,VIII samþ. með 16 : 4 atkv.
— 153,IX samþ. með 14 : 8 atkv.
— 157,IV feld með 16 : 6 atkv.
— 153,X.1 feld með 15 : 10 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Gunn. S., H. K., Ing. B., J. A. J., J.
S., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G.,
B. H.

nei: E. E., Jak. M., J. B., J. P., M. G., M.
J., M. K., P. O., P. P., Þorl. J., Þorst.
J., Þór. J., B. J., E. P., B. Sv.

Tveir þm. (M. P. og Ó. P.) fjarstaddir.

- Btt. 153,X.2 feld með 14 : 9 atkv.
— 153,X.3 tekin aftur.
— 153,X.4 a og b feld með 14 : 10
atkv.
— 153,X.5 samþ. með 13 : 12 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: P.O., P. P., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl.
G., B. H., E. P., H. K., Ing. B., J. A.
J., J. S., M. G.

nei: M. K., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B.
J., E. E., Gunn. S., Jak. M., J. B., J.
P., M. J., B. Sv.

Tveir þm. (M. P. og Ó. P.) fjarstaddir.

- Brtt. 153,X.6 feld með 16 : 5 atkv.
— 153,X.7 a og b feld með 18 : 7 atkv.
— 153,X.8 feld með 18 : 6 atkv.
— 153,X.9 tekin aftur, en tekin upp
aftur af 4. þm. Reykv. (M. J.) og
feld með 15 : 7 atkv.

Brtt. 153,XI tekin aftur, en tekin upp aftur af þm. Mýra. (P. Þ.) og feld með 13 : 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: P. O., P. Þ., St. St., Þorl. G., Þorst. J., B. H., E. Þ., Gunn. S., H. K., Ing. B., J. A. J.

nei: S. St., Þorl. J., Þór. J., B. J., E. E., Jak. M., J. B., J. S., J. Þ., M. G., M. J., M. K., B. Sv.

Sv. Ó. greiddi ekki atkv.

Tveir þm. (M. P. og Ó. P.) fjarstaddir.

Brtt. 153,XII tekin aftur.

— 153,XIII.1 samþ. með 14 : 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. G., P. O., P. Þ., Þorl. G., Þorl. J., Þór. J., B. J., E. Þ., E. E., Gunn. S., Ing. B., Jak. M., J. S., B. Sv.

nei: J. Þ., M. J., M. K., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorst. J., B. H., H. K., J. A. J., J. B.

Tveir þm. (M. P. og Ó. P.) fjarstaddir.

Brtt. 153,XIII.2 samþ. með 15 : 4 atkv.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Úr því menn gerast nú svo vinnuhardir að halda hjer fundi nætur og daga og leyfa ekki þm. sæmilegan svefn, þá verður þó að reyna, hvort maður ekki einnig getur verið liðtækur að næturlagi.

Það er þá fyrst viðvíkjandi 15. gr., að jeg verð að byrja að líta á búverk þeirrar ágætu sparnaðarnefndar hjer í þinginu, sem atkvgr. hefir sýnt, hve nærri stendur hug háttv. þm., þar sem hver einasta brtt. hennar hefir verið feld hjer í deildinni. (*Margir:* Nei, ekki ein, ekki till. um skólagjaldið fyrir Reykjavíkurnemendur). Nú, það hefir ein till. verið samþykkt, og bið jeg því háttv. nefnd velvirðingar. (*S. St.:* Jeg geri það). Já, jeg sje það nú, að ein till. hefir marist í gegn með 13 : 12 atkv. Hefir deildin þar gert það fyrir búkonuna að

samþykkja þá till. hennar, sem allra fráleitust var, enda mun sú till. vafalaust deyja drottnei sínum í Ed.

Þessi háttv. búkona byrjar á því að lækka styrkinn til bókasafna í kaupstöðum. Byggir hún þá till. líkl. á því, hve bókband nú er orðið afaródyrt! En sumir munu þó vera svo heimskir að halda því fram, að þessi styrkur þurfi að hækka, en ekki að lækka, og byggja það á því, hvað bókband er nú afardýrt. Annars má það vel vera, að hitt sje ástæða nefndarinnar, að hún ætlist til, að hætt sje að kaupa bækur, að hún vilji þeyta sparnaðarlúðurinn svo mjög og segja, að Ísland sje nú á þeim heljarþremi efnalega, að alt verði að gera til þess að sporna við því, að menn eyði fje sínu í að kaupa nauðsynlegar og nyt-samar bækur.

Sama er að segja um till. nefndarinnar um sýslubókasöfnin. Býst jeg við, að ekki sjeu bókasöfn í sýslum þessara háttv. sparnaðarnefndarmanna. (*S. St.:* Jú). Háttv. þm. N.-Ísf. (*S. St.*) neitar því, að hjer sje um hreppapólitík að ræða. En undarlega fanst mjer komið við hjartað í honum, þegar minst var á Hesteyrarsímamann. Og mjer fanst satt að segja vera hreppapólitískur keimur að ræðu hans um það efni. En búkonurnar kunna auðvitað að haga sjer, eins og allir vita.

Þá þykir ekki háttv. sparnaðarnefnd þörf á því að halda áfram prentun Alþingistíðindanna. Má vera að þetta sje gert til þess að prentarar fái tækifæri til þess að leggja eitthvað fram til sparnaðar; því hvað gerir það, þótt prentarar sjeu atvinnulausir og að nauðsynlegar bækursjeu óprentaðar, ef aðeins er til fje í landssjóðnum? Það er aðalatriðið fyrir sparnaðarnefnd, enda þykist hún ein eiga landssjóðinn. Annars er þessi till. slík fjarstæða, að ekki getur til mála komið að deildin samþykki hana. Jeg get aldrei hugsað mjer svo illa tíma, að þessi prentun þurfi að falla niður.

Og nú þegar tímarnir eru að batna og fjárhagurinn að rjetta við, þá er síst ástæða til að ráðast á þessa liði.

Eins og flestum er kunnugt, er Fræðafjelagið nú að gefa út nýtsama bók og merkilega, og hefir til þess styrk af ríkissjóði. Nú vill sparnaðarnefnd taka þennan styrk af fjelaginu. En það er von mín, að jeg geti fengið háttv. deild til þess að samþykkja ekki þessa sparnaðartill., ekki síst þar sem hjer á hlut að máli vísindamaður, sem hefir skrifað veglegar bækur um mig og fleira. Og þó ekki væri fyrir annað, þá ætti þó deildin að leyfa þessum manni að halda áfram að starfa og njóta sín. Mun vegur okkar síst of mikill. Þó slík starfsemi fái að haldast áfram. En það lítur óneitanlega dálítið einkennilega út, ef þessi vísindamaður á að fá styrk, en fjelagið, sem hann starfar við, missir styrk þann, sem það hefir áður haft. Jeg býst því við, að þm. láti fjelag þetta njóta styrks framvegis, hvað sem Búkolla segir.

Jeg hefi nærri gleymt, að jeg var hjer frsm. nefndar. Vil jeg því nú geta þess, að nefndin hefir verið öll á móti þessum liðum, sem nú hefi jeg nefnt, að undanskildum einum manni, sem ljeð hefir þeim flestum atkvæði sitt.

Þá kem jeg að tveim brtt. frá háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.). Var fyrri till. feld í fjvn. með 5 : 2 atkv. En jeg vil geta þess, að jeg var annar þessara tveggja, er samþykktu till., og mun hún og njóta míns atkv. í deildinni. Meðmæli þessa manns, Páls Ísólssonar, voru svo góð, að jeg hefi aldrei vitað einn mann fá jafnmörg góð meðmæli frá ágætum mönnum. Af meðmælunum sjest, að þýskir kennarar hans telja manninn framúrskarandi. Vil jeg því öllum árum að því styðja, að Alþingi hjálpi nú þessum manni til þess að fullkomna sig. jafnvel þó hann staðnæmist erlendis fyrst um sinn.

Það er ekki einskis vert, ef þessi maður

verður eins frægur og t. d. Pjetur Jónsson. Jeg man til þess að þingið neitaði þeim manni um 800 kr. styrk, þegar hann, þá ungur stúdent, var að byrja á söngnámi sínu. Nú mundu margir þm. hafa óskað, að Alþingi hefði þá styrkt þann mann og reynst honum betur; yfirleitt munu flestir telja það sóma að eiga hönk upp í bak þess, sem frægur er. Og jeg hygg áreiðanlega, að jeg tengi ekki of miklar vonir við þennan mann, þótt jeg spái honum mikilli frægð í framtíðinni. Því fylgi jeg eindregið þessari brtt.

Hin brtt. er styrkur til Þórarins Guðmundssonar fiðluleikara. Um þá till. hefir nefndin óbundin atkv. Nefndin viðurkennir, að verk Þórarins, að æfa hljóðfærasveit hjer, sje ágætt verk. Og þó nefndin gæti ekki hiklaust samþykkt þessa till. áskilur hún sjer óbundin atkv. um hana. Og jeg legg eindregið til, að þessi styrkur verði veittur. Því það er eyðsla af versta tægi að láta mann, sem miklu hefir til kostað mentunar sinnar, mann, sem er ágætur söngstjóri og söngskáld — það er eyðsla segi jeg, að láta hann drafna niður og verða að engu í kaffihúsareyk hjer í Reykjavík. Hann getur ekki iðkað list sína, nema hann fái styrk; annars verður hann að þræla á kaffihúsunum og kenna frá morgni til kvölds, en hefir engar tómstundir til að göfga list sína. En þessari eyðslu — því eyðsla er það — er hægt að afstýra með þeim sparnaði að veita þessum ágæta manni styrk. Jeg vil minna á það nú, af því háttv. þm. hættir svo oft til að gleyma því, að það eru til þeir hlutir, sem ekki verða keyptir fyrir fje, og að þá hluti megum við ekki ónýta með heimskulegum sparnaði, sem er í eðli sínu versta eyðsla.

Þá kem jeg að till. frá háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), sem sætir firnum.

Raunar þyrfti hún ekki að undra neinn þann, sem sá þá till. þessa sama þm., sem hjer var áðan drepinn í deildinni, en þó

keyrir um þvert bak, að því er þessa seinni till. snertir. Eða hver hefir heyrt hjer í deildinni meiri óskammfeilni en þá, að vilja hafa af sextugum vísindamanni, sem auk þess er fátækur barnamaður, umsamiðkaup? Hjer er svo langt gengið, að lengra verður naumast farið. — Þegar fyrverandi forsætisráðherra (J. M.) eyðilagði orðabókarstarfið að miklu leyti, með því að veita svo lítið fje til hennar, að ekki nema einn maður gat að henni starfað, þá sagði hann þó, að ekki kæmi til mála, að þessi maður hefði minni laun en dósentslaun. En þau laun eru ca. 7000 krónur í þessum fjárlögum. Og það eru áreiðanlega þau minstu laun, sem hægt er að komast af með hjer í Reykjavík fyrir mann, sem hefir heimili og á fyrir börnum að sjá. Þessi maður, Jóh. L. L. Jóhannsson, er kominn yfir sextugt. Hann hefir varið öllum sínum tómstundum frá barnsbeini til rannsóknna og lestrar íslenskra fræða og er vafalaust fróðastur allra lifandi manna í þeim efnum. Hann hvarf og frá prestsskap og allgóðum launum, til þess að takast þetta starf á hendur, og hefir unnið að því af kappi síðan. Og á það síðan að vera umbun þingsins til þessa ágæta manns að svifta hann í elli sinni þeim launum, sem hann með rjettu á heimting á?

Kjör þessa manns eru eigi svo góð sem þau voru, er hann sat í embætti. Og alleinkennileg umbun væri það, er þjóðin veitti honum fyrir að leggja stund á móðurmál sitt, ef hún tæki nú af honum laun hans. Hann hefir látið af embætti sínu til þess að geta gefið sig óskiftan við þessu starfi í þarfir þjóðarinnar. En jeg spyr: Hvað græðir landið á þessu? Jú, það, að maðurinn neyðist til þess að taka að sjer kenslutíma, og getur því eigi lagt fram til þessa starfs nema hálfa starfskrafta sína. Er þetta að mínu viti hið sama og að gera laun fyrir vel unnið verk að fátækra styrk.

Því hefir verið hreyft hjer í deildinni,

að starf þetta væri eigi annað en bitlingur. En það er ósatt mál. Þessi maður kom einmitt að starfinu þegar það hætti að vera bitlingur, því jeg skal játa það, að það var það um eitt skeið. Nú er svo komið málum, að þetta er orðið mesta þjóðnytjafyrirtæki. Annars þykir mjer mestu furðugegna, að menn skuli leyfa sjer að koma fram með slíka firru sem þessa hjer í deildinni, enda vona jeg, að háttv. þm. ljái till. ekki atkv. sitt.

Þá kem jeg að till. frá háttv. þm. Barð. (H. K.) og háttv. 2. þm. Árn. (Þorl. G.) um hækkun á styrk Helga Pjeturssonar úr 3 þús. kr. upp í 4 þús. Nefndin hefir látið óbundin atkvæði um þennan lið. Jeg fyrir mitt leyti trúi því vel, að maðurinn sje eigi auðugri en það, að hann þurfi á hækkun þessari að halda. Hann hefir bæði margt og mikið fram að færa og vinnur að því af mikilli elju. Tel jeg víst, að hann leggi mikið í kostnað við starf sitt. Jeg ann honum því vel þessarar styrkhækkunar.

Þá kem jeg að einni sparnaðartill. enn. Hún gengur út á það að taka styrkinn af einum okkar góðu, roskennum mönnum, og er hann þó ekki sístur af þessum gömlu fræðimönnum vorum, sem notið hafa 500 kr. styrks af almannafje, hvorki að gáfum nje atorku. Og það hygg jeg, að orðskviðasafn hans verði talið stórmerkilegt er fram líða stundir. Jeg á bágt með að trúa því, að þessi háttv. deild taki mann þennan svona út í bláinn út úr og greiði atkvæði með till.

Þá kem jeg að 19. lið á þskj. 153, það er að í stað 1500 kr. til Íþróttasambands Íslands komi 2000 kr. Lið þennan feldi nefndin með 4 : 1 atkv. Jeg skal ekki vera margorður um lið þennan, en það er hyggja mín, að margir óski þess, að íþróttir fari vaxandi með þjóð vorri, og vilji því ljetta undir með þeim, sem að þeim málum standa. Menn þessir vinna, enda þótt um mikið

starf sje að ræða, algerlega kauplaust, og því tel jeg það vel farið, að Alþingi Íslendinga sýni þeim þá höfðingslund á móti, að hlynna að þessu menningarstarfi þeirra í þarfir alþjóðar. Það eitt væri Alþingi Íslendinga samilegt.

Þá kem jeg að 20. lið á sama þskj., um námsstyrk til Sigurðar Guðmundssonar. Er till. sú frá fjvn. Hefir maður þessi haft námsstyrk undanfarin ár, en nú er ætlunin að skerða hann, þannig að færa styrkinn úr 1500·kr. niður í 1200. Mál þetta kom eigi til 2. umr. sökum þess, að umsóknin kom svo seint vegna óhagstæðra skipaferða. Jeg býst ekki við, að jeg þurfi að orðlengja um lið þennan. Maðurinn er deildinn að góðu kunnur og hefir fengið styrk undanfarin ár með miklum atkvæðafjölda.

Þá er það till. viðvíkjandi sandgræðslu. Nefndin var ekki samþykk henni. Ýmsum gekk það til, að þeir óttuðust, að fjárveiting til hennar væri torfengin, ef þessi till. væri samþykkt. Annars væri æskilegt að vita, hvort eigendur sandfoksgeira vilja ekki leggja fram fje á móti landssjóði í fyrirtækið. Ef þeir geta það ekki, þá verður þeim vafalaust hjálpað til þess, en vilji þeir það ekki, þá ætti að mega taka lögtaki hjá þeim upp í kostnaðinn, eða taka jarðirnar eignarnámi, því það er í ahmennings þágu að stöðva jarðskemdir. Því fer fjarri, að nefndin sje á móti sandgræðslu. Hún álitur hana þvert á móti bráðnauðsynlega, enda hefir hún hækkað styrkinn.

Þá kem jeg að 22. till. á þskj. 153, frá hinum óprotlega tillögubrunni sparnaðarnefndar, sem fer fram á það, í samræmi við að fella niður kenslu iðnaðarmanna, að neita þeim um ferðastyrk. Með öðrum orðum, úr því ekki má byrja að læra. Þá má auðvitað ekki heldur halda áfram. Jeg býst við því, að deildin verði sjálfri sjer samkvæm og felli þetta ekki frekar en hitt. Annars hefi jeg altaf álitnið landinu mikið gagn Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

að því, að iðnaðarmenn ferðuðust til annara landa til þess að auka þekkingu sína, sjerstaklega til Þýskalands. Því betri verða auðvitað þau verk, sem unnin eru í landinu, því betur sem þeir eru að sjer, sem verkin vinna, svo jeg ekki tali um það, hve mikið gagn hlýst af því, að menn þessir breiði út þekkingu sína, er heim kemur. Jeg tel það ilt, að hver sitji þar, sem hann er kominn, en hitt tel jeg mikils virði, að menn auki þekkingu sína, enda mun það sannast, að slíkt margborgar þann kostnað, sem það hefir í för með sjer. Álit jeg, að til slíkra utanfara ætti að veita tugi þúsunda.

En enginn skyldi undrast, að till. þessi er fram kominn, því þeir menn eru til, sem hafa það á stefnuskrá sinni að amast við allri þekkingu, og eru þannig í sannleika vistráðin hjú heimskunnar.

Þá er 23. till., um bryggjugerð, frá þm. Ak. (M. K.) og 2. þm. Reykv. (J. B.). Um hana hefir nefndin látið óbundin atkv. Hefi jeg ekkert um þá till. að segja, enda býst jeg við, að þeir geri það, sem næstir henni standa.

Þá kem jeg að till. um fjárveitingu til Bjarna Þorkelssonar skipasmiðs, til eftirlits með bátum og skipum. Nefndin hefir lagst á móti þessari till., en jeg hefi litið öðruvísi á málið. Jeg álit sem sje, að slíkt eftirlit sje bráðnauðsynlegt og að það sje langt frá því að vera fullnægjandi eins og það er nú. En sem sagt, meiri hluti nefndarinnar telur slíkt eftirlit óþarft, eða að minsta kosti nægilegt eins og það er, og því óþarfa að auka það.

Þá er till. frá háttv. þm. Barð. (H. K.) um eftirgjöf á láni. Er till. um þetta 2, ein aðaltill., en önnur til vara. Meiri hluti nefndarinnar er mótfallinn báðum till., en jeg hallast að varatill.

Þá kemur næst till. háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) viðvíkjandi lánveitingu til Ólafs

Hvanndals. Hefir nefndin fallist á þá tillögu.

Þá er það 27. brtt. frá fjárveitinganefnd, um að veita Búnaðarfelagi Íslands 35 þús. kr. lán til þess að kaupa sljett til fyrir. Fjelagið vildi helst kaupa fleiri vjelar, en nefndin leit svo á, að nægilegt væri fyrst um sinn að bæta við sig einni slíkri vjel. Annars skal jeg geta þess, að nefndin hefir komið sjer saman um nýtt orð sem heiti á þessum vjelum, nefnilega „sljett“ á íslensku, en ekki „sljettir“. Bæði er orðið munntamt og auk þess engin hætta á því, að það verði beygt rangt, en sú hætta fylgir orðinu sljettir, sbr. hellir, sem alment er rangt beygt. Hefði vafalaust mátt finna fleiri góð heiti, og er nefndin fús til að taka á móti uppástungum um það.

Þó að nefndin sje sammála um, að búnaðarframfarir, sem byggjast á skynsamlegri jarðrækt, sjeu nauðsynlegar, þá vildi hún ekki rasa um ráð fram og kaupa fleiri vjelar að sinni. Vjelarnar eru lítt reyndar enn þá og órannsakað, hve mikið verk má vinna með þeim. Einnig er örðugt að flytja þær, og því má búast við, að þær komi ekki að eins miklum notum og ella. Jeg efast eigi um, að háttv. deild sje fús á að veita þetta lán, og ef hún skyldi vilja veita hærri lán, t. d. 70—100 þús. kr., þá mun nefndin taka það til athugunar, ef það kemur fram.

Þá kem jeg að till. um að veita lán til stofnunar nýrrar klæðaverksmiðju, eða rjettara klæðaverksmiðja. Mönnum mun hafa orðið bumbult af till., vegna þess að nefndin lýsti yfir því, að hún væri fús á að styðja alt að 50 þús. kr. lán til stofnunar slíkrar klæðaverksmiðju á þeim stað, er hentugastur reyndist. Æskilegt væri, að stjórnin ljeti menn sína rannsaka alt um þetta.

Annars telur nefndin það ekki hættulaust að láta iðnaðarfyrirtæki sem þessi þjóta upp hvert á sínu landshorninu, því það er mjög vafasamt, hvað mikið lands-

menn vilja kaupa af klæðum sínum. Hingað til hefir það verið venja að selja hráefnin óunnin út úr landinu, en kaupa í staðinn inn vonda og dýra vöru. En þetta er ekki nema í fullu samræmi við það, sem jeg hefi orðið var við hjer í deildinni, að sumum hefir þótt nauðsynlegt að slátra mönnum og málefnum til þess að spara smáupphæðir, og að sá háttv. þm., sem hæst talar um sparnað, hefir gert ráðstafanir til þess að kasta mörgum embættismannalaunum í sjóinn, þar sem er úrgangur úr þorski, svo sem lifur o. fl., sem annars mætti selja fyrir mikla peninga. Og menn taki eftir því, að ef verksmiðjur hafa gerst svo djarfar að vinna áburð úr þessum fiskleifum, þá hefir verið lagt á þær hátt gjald, já, meira að segja verið sektaðar, eins og átti sjer stað í Vestmannaeyjum.

Þó að nefndin fylgi því fast og fylgi því öll, að enginn ullarhnoðri ætti að fara út úr landinu óunninn, þá vill hún samt ekki styðja það, að stofnaðar verði 2 nýjar verksmiðjur án þess menn viti, hvort þær koma til með að uppfylla kröfur tímans og vissa fæst um það, að landsmenn kaupi af þeim klæði sín. Snögggar og stórar breytingar eiga sjer vanalega skamman aldur, en hugsaðar og hæggar breytingar eru til frambúðar. Nefndin sá þó eigi ástæðu til að koma með þannig orðaða till.; bjóst við að till. nefndin gerði það sjálf. Ef meiri hluti nefndarinnar snýst á móti till. af því að einn lítur til austursmiðjunnar, en annar til suðursmiðjunnar, þá er það að mínu viti eigi svo háskalegt. Því miður gleymdi jeg að koma með till. nú, en ef enginn kemur með hana, þá mun jeg gera það.

Þá kem jeg að 28. brtt., frá háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.), um það, að ríkisstjórninni sje heimilt að ganga í ábyrgð fyrir sveitarfjelög og bæjarfjelög, ef þau vilja taka lán til fyrirtækja, er um atvinnuleysi er að ræða. Eins og stendur virðist mjer engin ástæða til að óttast atvinnuleysi, en ef svo

faeri, þá er sjálfsagt, að ríkisstjórnin geri alt, sem hún getur, til þess að bjarga mönnum, og álit jeg eigi, að hún þurfi til þess sjerstaka heimild, og þannig hefir nefndin öll lítið á málið, og því lagst á móti till. Fjvnr. er, þó sparsöm sje, sam-mála mjer um það, að landssjóður sje eign landsmanna, og því sje skylda hans að bjarga mönnum frá hungurdaða, ef svo ber undir. Þessi nefnd, þó sparsöm sje, vill ekki ráðast á einstaka menn nje fyrirtæki, nje reita rjúpur eins og búkona deildar-innar, og því skal jeg nú láta staðar numið og leyfa öðrum mönnum að ræða þennan hluta fjárlaganna.

Forsætisráðherra (S. E.): Það er ekki margt, sem jeg þarf að segja að þessu sinni, enda heyrir þessi kafli fjárlaganna lítið undir verksvið mitt, en þó vil jeg minnast á einstaka till.

Meiri hluti sparnaðarnefndar hefir lagt það til að fella niður styrk til bókasafna í sveitum og kaupstöðum, en jeg vil mælast til þess, að þetta fái að standa óhaggað eins og það er í frv. stjórnarinnar. Jeg vil vekja athygli á því, að þessi bókasöfn eru mikill menningarauki, og kann almenningur fyllilega að nota sjer þau. Þegar jeg var sýslumaður í Skaftafellssýslu, voru t. d. stofnuð 2 slík bókasöfn og var almenn ánægja yfir þeim, og eins mun víðar ástatt. Þessi söfn völdu aðeins góðar bækur og voru mikið lesin. Vil jeg eindregið mæla með því, að slík söfn verði styrkt áfram.

Þá kem jeg að brtt. háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) viðvíkjandi orðabókinni. Jeg vil mæla með því, að upphæð frv. fái að standa óbreytt, enda munu ekki laun þess manns, sem í hlut á, vera svo há, að honum veiti af þessari upphæð, ef hann á að geta starfað að orðabókinni sem skyldi. Annars bíð jeg með að tala um þetta þang-

að til háttv. flm. hefir gert nánari grein fyrir ástæðum sínum.

Þá er till. frá háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.), um að auka styrk til íþróttasambandsins um 500 kr. Jeg vil mæla með þessari till. Jeg veit að áhuginn fyrir íþróttum er orðinn mikill, og þær eru þýðingarmeira menningaratriði en menn hafa yfirleitt gert sjer ljóst.

Gunnar Sigurðsson: Mjer kemur undarlega fyrir, að brtt. mín skuli ekki hafa fundið náð fyrir augum háttv. fjárveitinganefndar. Jeg vil þó ekki áfellast hana, því hún hefir sýnt hlýjan hug til málsins og skilið það, að sandgræðsla er ein af allra-viturlegustu jarðabótum. Málið er hjer borið fram eftir till. sandgræðslustjóra og stjórn Búnaðarfelags Íslands, og eru þær ástæður til þess, að erfitt er að fá einstaka menn til að leggja fram fje til þessa bráð-nauðsynlega fyrirtækis og vernda með því frjósemi landsins. Þeir, sem hafa ferðast um Land og Rangárvelli, þeim hlýtur að renna til rifja að horfa á þessar fögru og frjósömu sveitir næstum því komnar í sandauðn. Aðeins standa þar eftir smá-gróðrarreitir eins og bautasteinar til að bera vitni um fegurð og frjósemi þessara fornfrægu sveita.

Háttv. Alþingi verður að skiljast það, að ríkið verður að taka í taumana, ef sýnilegt er, að land er í uppblæstri; getur verið að einstaklingar sjeu svo settir, að þeir geti ekkert fje lagt fram, og það þýðir lítið að vísa til hreppanna. Menn vita yfirleitt, hvernig þeir eru vanir að taka í slík mál.

Annars þyrfti — og enda hefi jeg í hyggju að bera seinna fram frumvarp í þá átt — að koma á sjerstakri löggjöf um sandgræðslu, og má í því sambandi benda á heiðarækt Dana og löggjöf þá, sem um

hana er sett. Það þyrfti að skylda menn til að tilkynna þegar í stað, ef þeir yrðu varir við nýja gára, og gera ráðstafanir til að hefta útbreiðsluna. Það er einkennilegt, að mönnum skuli vera kastað í fangelsi fyrir að stela einu lambi, en segja ekkert við því, að heilar sveitir blási upp og frjósemi landsins leggist í auðn fyrir vanrækt. Í Árnessýslu var fyrir nokkrum árum hlaðinn varnargarður, sem hefir varnað því, að öll Skeiðin legðust í sand, en það var gert með styrk þingsins, því að einstakir menn hvorki gátu nje vildu sinna því, nema með góðum styrk ríkisins.

Jeg vil svo ekki fjölyrða meira um þetta mál; jeg get tekið brtt. aftur til næsta þings, vegna þess að jeg veit hlýjan hug nefndarinnar til þess, og mönnum er yfirleitt farin að skiljast nauðsyn þess.

En úr því jeg stóð upp, ætla jeg að minnst á einn lið enn, styrk til Þórarins Guðmundssonar. Þeir bræður, sem báðir munu eiga að njóta styrksins, eru ágætlega mentaðir í list sinni, og eru auk þess vel gefnir af náttúrunnar hendi. Og þó að háttv. þm. Dala. (B. J.) vildi ekki að þeir þyrftu að eyða hæfileikum sínum á kaffihúsi, þá get jeg þó ekki annað en þakkað þeim leik þeirra þar. Það veitir ekki af því í andleysinu hjer í Reykjavík að heyra góðan hljóðfæraslátt, þó á kaffihúsi sje, því að þau eru helsti samkomustaður manna. Hjer væri engin vanþörf á að auka smekk manna fyrir góðri „musik“. Ástandið er í því efni alt annað en glæsilegt, og má þar benda á danskt fifl, sem farið hefir hjer með danskar klámvísur undanfarið, án þess þó að ná einni nótu ófalskri, og hefir hann dregið bæjarbúa meira til sín en leikur þeirra bræðra. Jeg sæi ekki eftir 2000 kr. til þeirra, ef þeir gætu kent bæjarbúum að hlusta á góðan hljóðfæraslátt.

Jón Baldvinsson: Jeg á hjer brtt. um styrk til Bjarna skipasmiðs Þorkelssonar

til eftirlits með öryggi báta og skipa. Á síðasta þingi var hert á stjórninni að semja reglugerð um þetta efni, skv. lögum nr. 29 frá 1912. Nefnd, sem stjórnin hefir skipað fyrir nokkrum árum, hefir haft þessa reglugerðarsamningu til meðferðar og í fyrra barst sjávarútvegsnefnd þessarar deildar frv. frá þeirri nefnd, með viðtækum breytingum á nefndum lögum, en það mál var þá svo illa undirbúið, að sjávarútvegsnefndin vildi ekki flytja það. Nú er málið aftur komið til sjávarútvegsnefndar, mikið betur úr garði gert, en þó mun óvíst, hvort það gengur fram að þessu sinni.

Menn vita, að útbúnaði báta og skipa er víða mjög áfátt, þó að nokkuð hafi skánað í því efni. Það var síður hjer áður, að ef menn fengu ekki skipin skoðuð í einu umdæmi, fóru þeir í annað og gátu þannig komið skipunum á flot, þó að oft væri það aðeins til að sökkva fyrir utan landssteinana. Þetta hefir batnað síðari árin, en þó er víst, að enn er útbúnaði í mörgu áfátt. Má þar t. d. benda á mótorbátana, sem keyptir voru á stríðsárunum, en eru nú farnir að ganga úr sjer. Og af þeim stafar talsverð hætta.

Nú liggur fyrir umsókn frá Bjarna Þorkelssyni að taka að sjer þetta eftirlit. Sjávarútvegsnefnd hefir haft málið til umsagnar og hefir lagt það til við háttv. fjárveitinganefnd, að umsókn þessari yrði sint, að manni þessum yrði veittur styrkur til þess að ferðast um landið og athuga ástandið. Með leyfi hæstv. forseta ætla jeg að lesa kafla úr brjefi sjávarútvegsnefndar til fjárveitinganefndar:

„Sjávarútvegsnefndin vill mæla með því, að honum verði veitt fje til þess að ferðast í verstöðvarnar víðsvegar um landið í eitt skifti til þess að framkvæma rannsókn á útbúningi vjelbáta í þessu efni, sem hann um talar, veita mönnum leiðbeiningar um endurbætur og gefa

lòks stjórnarráðinu greinilega skýrslu um reynslu sína í þessu efni. Lítur sjávarútvegshöfundinn svo á, að slík rannsókn muni vera þörf, til þess að fá vissu í því, hvernig útbúnaði báta sje láttað og hvort frekari ráðstafanir til öryggis sjeu nauðsynlegar, og þá hverjar“.

Þetta er í aðalatriðunum það, sem fyrir okkur vakir, sem flytjum till., en aðeins er spurning um, hvort 4 þús. kr. sje nægileg upphæð til þess að fara nógu víða og hvort nægilegt sje að fara aðeins einu sinni. En þó höfum við ekki viljað fara fram á meira.

Viðvíkjandi mannum er það að segja, að hann er eflaust einhver sá færasti maður til þess að inna starf þetta vel af hendi. Hann hefir verið skipasmiður í mörg ár og smíðað báta af öllum tegundum svo hundruðum skiftir. Hann hefir í umsókn sinni dregið á, hvernig verkinu verði best hagð, og sje jeg ekki ástæðu til að fara út í það.

Þá er að minnast á aðra brtt., sem jeg á einn, og er það síðasta brtt. á þskj. 153. Jeg hefi athugað fjárlögin í því skyni að leita þar að einhverju, sem sjerstaklega væri til stuðnings verkalýðnum, en jeg hefi ekkert fundið. En aðrar stjettir eru studdar með ýmsu móti, t. d. Búnaðarfelagið, sem er stofnun bænda og vinnur að þeirra hag, og Fiskifjelagið, sem er aðallega stofnun útgerðarmanna. Báðum þessum stofnunum er ætlað ríflegt fje, og skal jeg ekki amast við því, en verkalýðnum er ekkert ætlað. Það, sem hann þarfnast helst, er atvinna alt árið. En nú er það komið á daginn, að atvinnan getur orðið mjög stopul áður en varir, og verður svo altaf meðan öll aðalfyrirtæki þjóðarinnar eru í höndum einstakra manna. Það sýndi sig á síðasta vori um aðalbjargræðistímann, að lítið varð um vinnu og fjöldi manna hafði ekkert tækifæri til þess að vinna fyrir sjer og sínum. Útgerðarmennirnir lögðu upp

togurunum yfir aðalbjargræðistímann, og hjer í Reykjavík voru margir, sem ekki gátu unnið handtak um hásláttinn. Það var einnig lítið um byggingar og aðra atvinnu, og þeir, sem fóru til verstöðvanna, komu margir með skuld að haustinu. Þegar atvinnurekendurnir bregðast — og þeir bregðast altaf, ef þeir hafa ekki vissu eða fullar líkur til þess að fá nægilegan gróða af því að láta vinna, — þá verða sveitarfjelögin að koma í þeirra stað og stofna til fyrirtækja, sem þurfa að vinnast hvort sem er. Það er ætlast til þess með brtt. þessari, að ríkissjóður geti gengið í ábyrgð fyrir sveitarfjelög fyrir alt að ½ milj. kr. En fyrir því er þessi leið farin, að sveitarfjelögum mun vera örðugt að fá lán hjá bönkunum, nema ábyrgð og stuðningur ríkisstjórnar komi til. Jeg nærri því skammast mín fyrir, hve hjer er farið fram á lítið, en það ætti þá heldur að vera von til þess, að það gengi fram. Þetta er ekki eyðslufje, því að sveitarfjelögin mundu ekki taka þetta lán, nema ef þau þyrftu að láta vinna eitthvað nauðsynlegt, en mörg slík verk kalla að á þessu landi, og er þá dæmalaus óhagsýni að láta menn ganga iðjulausa, sjer og þjóðinni til niðurdreps.

Háttv. frsm. (B. J.) sagði, að ekki liti út fyrir atvinnuleysi nú. Það getur verið satt, en það leit ekki heldur út fyrir atvinnuleysi í fyrravetur, þó að önnur yrði raunin á. Atvinna getur altaf brugðist á þessum tímum, og er því betra að vera við því búinn.

Jeg hefi verið að bíða eftir því, að hæstv. stjórn ljeti til sín heyra um þetta mál, og vona jeg fastlega eftir góðum undirteknum. Undirtektir háttv. frsm. (B. J.) voru góðar, þar sem hann taldi sjálfsagt, að stjórnin hlupi undir bagga, ef á þyrfti að halda.

Þá vil jeg minnast á einn lið enn, það er 15. liður í 16. gr.: Til að leitast fyrir um markað á fiskiafurðum erlendis. Þessi lið-

ur mun vera kominn inn að tilhlutun stjórnarinnar, enda var á þetta minst í prógramræðu hennar, þeirri sem bannað var að tala um.

Um þetta hefi jeg eigi nema gott að segja, en þó virðist mjer, að landsstjórnin sje hjer heldur smátæk, virðist hún hafa ætlað að sameina tvo liði stefnuskrár sinnar, að fara sparlega með fje, en halda þó uppi framkvæmdum. En fyrir 10 þúsund kr. er ekki hægt að ferðast eða gera mikið. (S. E.: Það er von á meiru). Það er ágætt.

En jeg vil tala meira um þetta. Saltfisksmarkaðurinn er nú bundinn við eitt land, og það er of þröngt. Og án þess að taka állit til bannlaganna, þá getur verið afar hættulegt að binda markaðinn þannig við Spán. Spánverjar gætu komist í kreppu. Nú eru þeir í ófriði, sem getur lamað kaupþol þeirra svo, að þeir minni við sig kaup á fiski okkar. Sama er að segja um síldina. Þar eru það Svíar, sem skanita okkur verðið. Það er hart, að þessi atvinnuvegur, sem gæti gefið okkur miljónir króna á ári, skuli hafa svo takmarkaðan markað. En ekkert hefir verið gert til að afla nýs markaðs. Landsstjórnin ætti vissulega að athuga það, hvort eigi sje hægt að fara að dæmi Norðmanna og leitast eftir því, hvort ekki sje hægt að komast að samningum við Rússa um sölu á síld og fiski. Fyrir stríðið keyptu Rússar ógrynni af síld. Og nýlega hafa Norðmenn gert samninga við Rússa um sölu á síld og fiski, og vænta þeir sjer mikils af þeim viðskiftum. Vona jeg, að stjórnin fari ekki eftir hleypidómum danskra kaupskýslumanna í þessu máli, því sagt er, að þeir hafi spilt því, að Danir gerðu samninga við Rússa. Jeg vildi minnst á þetta atriði, því enginn annar hefir gert það. Vænti jeg, að hæstv. stjórn geri alt, sem fært er að gera í þessu efni, enda ætti naumast að þurfa að hvetja hana til þess að framkvæma sína eigin stefnuskrá.

Magnús Jónsson: Jeg er að vísu þakklátur forseta fyrir að hafa veitt mjer orðið. En mjer þætti þó gott, að fleiri þm. væru í sætum sínum. Deildin virðist öll vera eins og fje á afrjetti, og sýnir það best, hve gagnslausar umr. eru. Jeg á hjer eina brtt., og þó litla, á þskj. 153, XXVI. lið, við 19. gr., um greiðslufrest á skuld Ólafs Hvammdals. Jeg bar fyrst fram till. um að fella þessa skuld niður, en það fann nú ekki náð fyrir augum háttv. deildar. Jeg vil þó þakka háttv. fjvn. fyrir tillögur sínar eins langt og þær náðu.

Nú kem jeg með þessa tillögu aftur, en mjög svo breytta, því nú er ekki um að ræða nema svo örlitla upphæð, að jafnvel, hinir þefvísustu munu naumast finna af þessu eyðsluþef.

Og nú er orðin úr þessu í raun rjettri sparnaðartillaga. því það er sparnaður að verða af nokkrum krónum í 2 ár til þess að varna því, að fje það, sem varið er til myndagerðar, fari út úr landinu. Auk þess vinnur það bókmentunum mikið gagn.

Þá get jeg ekki stilt mig um að minnst á till. um að fella niður styrkinn til útgáfu Alþingisbókanna, Landsyfirdóma og Jarðabókar Árna. Þetta er lítil upphæð og bjóst jeg ekki við, að neinn mundi álíta, „að ættjörðin frelsaðist þar“. Saga vor er afar merkileg, en vanrækt. Og vanrækslan liggur í því, að heimildirnar liggja í söfnum, óaðgengilegar fyrir flesta. Það er því nauðsynjamál að koma þessum ritum út, og þessi rit eru öll í tölu verðmætustu heimilda. Dómarnir og Jarðabókin er hálfnað verk og ónýtt nema því sje lokið. En þó eru Alþingisbækurnar langmerkastar.

Í rauninni eru það tvö heimildarrit, sem taka öllu öðru langt fram, en það eru Fornbrjefasafnið og Alþingisbækurnar. Þau mega heita manirás sögunnar. Og nú er svo komið, að útgáfa Fornbrjefasafnsins er komin mjög nærri þeim tíma, þegar Alþing-

isbækurnar byrja, en svo má að orði kveða, að eigi sje hægt að rannsaka söguna fullkomlega, nema hafa þessar bækur.

Viðvíkjandi því, að fella megi niður útgáfu þessara rita um stund, er það að segja, að vinna að útgáfu slíkra rita er ekkert áhlaupaverk. Til þess þarf þrautseigju og elju. Þar á móti þurfa þau eigi nema lítinn stuðning, en sá stuðningur má eigi niður falla.

Hjer er um svo smáar upphæðir að ræða, að litlu munar um þær, hvort sem gott eða vont er í ári, og býst jeg við, að formaður sparnaðarnefndar, sem sjálfur er söguelskur maður, hafi flutt þessa sparnaðartillögu með þungu hjarta.

Sveinn Ólafsson: Jeg held nú reyndar, að þeim tíma sje illa varið, sem fer til að halda hjer ræður í kvöld, því þingmenn virðast lítinn gaum gefa þeim. Væri ef til vill snjallast að slíta fundi.

Jeg á hjer tvær brtt. og hefir önnur þeirra verið rædd áður, sú við 15. gr. 20 a. Jeg flutti svipaða brtt. við 2. umr. fjárlaganna og vildi þá láta hluta orðabókarstyrknum milli tveggja, þannig, að annar fengi 3500 kr., en hinn 1500 kr. Þessi till. mín, sem átti að miða til sparnaðar, fjell og í stað þess, að jeg ætlaði að spara 2000 kr. af þessum 7000 kr., þá bættust 1500 kr. við 7000 kr., sem fyrir voru, og varð þetta aukin eyðsla, en enginn sparnaður.

3500 kr. þóttu of lítið fyrir aðalmanninn, og var nokkur von til, að svo yrði á þetta lítið, með hliðsjón af fjárveitingunni undanfarið. En þó er á það að líta, að margir uppgjafaembættismenn — en þannig verður að skoða þann mann, sem hjer á í hlut — og þótt fjölskyldumenn sjeu, fá minna, t. d. sumir uppgjafaprestar, er njóta eftirlauna að $\frac{1}{6}$ eða $\frac{1}{8}$ við þennan mann, og er honum þá eigi gert lægra undir höfði.

Frsm. fjvn. (B. J.) segir reyndar, að

hjer sje um vísindamann að ræða, sem eigi hið besta skilið. Um það segi jeg ekkert, en set stórt spurningarmerki við þessa staðhæfingu frsm. (B. J.: Það er best að láta það standa í Firði!). Jeg hygg líka að orðabókin komi seint út með þeim vinnubrögðum, sem notuð hafa verið síðustu árin, og jafnvel megi á sama standa verksins vegna, hvort maðurinn fær 1 þúsund eða 7. Enda mun skorta margt til þess að verkið vinnist vel, og þá ekki síst það, að *vísindamaðurinn* svonefndi mun naumast vera starfsfær. Allir vita, að þetta er bitlingur og ekkert verkkaup. Jeg verð því að telja sanngjarnt, að þessi maður fái jafnt öðrum uppgjafaprestum, og hvað sem þar fer fram yfir verður að skoða eins og gjöf eða sjerstaka ívilnun. Að hann hafi slept öðru starfi og verið keyptur til að vinna þetta verk er ekki rjett hermt. Hann sótti eftir því. Háttv. frsm. fjvn. kannaðist við það við 2. umr. fjárlaganna, að þetta væri bitlingur, en neitar því í kvöld. En þeir eru fleiri bitlingarnir, og mun háttv. frsm. álíta að eigi saki, þótt þessi fljóti með. En þótt úi og grúi af þeim og þeir sjeu misjafnlega rjettmætir, þá tel jeg þennan einna ómaklegastan.

Þá er hjer till., sem jeg, ásamt háttv. 1. þm. Árn. (E. E.) hefi bórið fram. Hún er um lánsheimild til stofnunar tveggja klæðaverksmiðja, 50 þúsund kr. til hvorrar, eða 100 þúsund alls, þegar að því kemur að þær verði stofnaðar.

Jeg vil stuttlega lýsa undirbúningi þessa ullariðjumáls í Suður-Múlasýslu.

Á síðastliðnu vori var kosin undirnefnd af sýslunefnd Suður-Múlasýslu til að undirbúa stofnun klæðaverksmiðju við Reyðarfjörð. Þetta var gert í samræmi við þáltill. þá, er samþykkt var hjer á þingi í fyrra og laut að stofnun ullariðnaðar og opinberum styrk við hann.

Nefndin starfaði í sumar að því að safna fje, afla upplýsinga um kostnað við áhöld

og tæki og virkjun vatns í þarfir fyrirtækisins. Lóð var útveguð í Bakkagerðislandi við Reyðarfjörð og leyfi til að nota Búðará, sem er að hálfu eign hins opinbera, en að hálfu eign Bakkagerðismanna. Sótt hefir verið um virkjunarleyfi á ríkishluta árinna, og mun stjórnin hafa veitt greið svör um það.

Þá hefir nefndin leitað álits Halldórs rafvirkjafræðings Guðmundssonar um virkjunarmöguleikana, og hefir álit hans, sem mjög mælir með staðnum, legið hjer frammi frá þingbyrjun.

Eftir þennan bráðabirgðaundirbúning ritaði nefndin Alþingi í janúar og fór í því brjefi fram á það, að það veitti styrk til fyrirtækisins, annaðhvort með láni eða hlutakaupum.

Þessi skjöl liggja hjer á lestrarsalnum og háttv. þingdeildarmenn hafa haft færi á að kynna sjer þau. Eystra hefir verið safnað um 80 þús. kr. til þessa fyrirtækis, og er magnið af þessu fje fengið í sveitum þeim, sem liggja að Reyðarfirði.

Jeg fór við 2. umr. fram á 80 þús. kr. lán til þessa fyrirtækis, sem búist er við að muni kosta fullgert 300—400 þús. krónur. En jeg geymdi þá till. til 3. umr., með því að ekki var fengið samkomulag í fjvn. um það, hvernig með þetta mál skyldi fara. Bjóst jeg við, að samkomulag næðist síðar.

Háttv. frsm. (B. J.) hefir nú lýst áliti sínu, og gat þess að meiri hluti fjvn. væri meðmæltur því að veita alt að 60 þús. kr. lán, þegar reynt væri, að fyrirtækið væri arðvænlegt og myndi borga sig. En ef bíða á eftir því, að reynslan leiði í ljós arðvænleik þessa fyrirtækis, þá getur það dregist nokkur ár, og má líta á slíkan stuðning við málið eins og óbeint afsvar.

Þingsályktunartillögu síðasta þings má vitanlega ekki skilja svo, að stuðningur ríkisins við ullariðjufyrirtækin eigi að koma eftir dúk og disk, heldur þegar greinileg áætlun er fengin um líkur fyrir arðvænleg-

um rekstri og aðstöðu til vatnsvirkjunar o. fl.

Um aðstöðuna á viðkomandi stað til vatnsnotkunar er það víst, að í 4fjörðunum, Reyðarfirði, Eskifirði, Mjóafirði og Seyðisfirði, er hver staðurinn öðrum betri til þeirra hluta. Aðstöðuþægindin eru framúrskarandi góð, og skal jeg í því sambandi, með leyfi hæstv. forseta, leyfa mjer að lesa upp niðurlagsorð úr brjefi frá Halldóri Guðmundssyni raffræðingi um rannsókn hans á Búðará:

„Það er skoðun mín, að Reyðarfjörður eigi þarna góða námu eða aflsuppsprettu, sem geti hafið bygðarlagið upp til meiri hagsældar, ef rjett er með farið. Jeg hefi ekki víða sjeð eins góða staðhætti fyrir svona stóra stöð“.

Þetta atriði þarf eigi frekari úrlausnar eða vitna við um. Allir þeir, sem nokkuð þekkja til minniháttar vatnsvirkjunar, vita, að þarna er hver staðurinn öðrum betri, þar sem tiltölulega vatnsmiklar þverár falla úr bröttum fjöllum í alla firðina.

Þá er annað atriði, sem jeg verð að leggja mikla áherslu á og frsm. kom nálægt í ræðu sinni. En það eru önnur aðstöðuþægindi til ullariðnaðar þarna, sem hafa það í för með sjer, að fyrirtækið ætti að notast vel og verða mikið aðsótt, og má þar til nefna samgöngur á sjó og landi. Það blandast nú engum, sem þekkir staðhætti á Austurlandi, hugur um það, að einnig í þessu efni er Reyðarfjörður heppilegasti staðurinn. Þar er eini akfæri vegurinn í hjeraðinu, og tengir hann fjarðsveitirnar við Fljótsdalshjerað.

Í öðru lagi er Reyðarfjörður og 3 næstu firðir fólksflestu sveitir þar um slóðir. Þar býr hartnær helmingur allra íbúa Múlaþings. Í þessum fjörðum er um 3½ þúsund manna, en íbúar beggja sýslanna eru um 9 þúsundir.

Jeg hefi borið þessa till. fram ásamt hv. 1. þm. Árn. (E. E.), sem er mikið áhuga-

mál að koma á fót ullarverksmiðju á Suðurlandsundirlendinu. Þetta mál er að vísu eigi eins vel á veg komið þar eins og fyrir austan, en þó mun nokkur viðbúnaður þar gerður.

En nú hefir það kynlega fyrirbrigði gerst, að eftir að við flm. þessarar till. bárum hana fram, hafa háttv. þm. N.-M. fengið hana að láni á skrifstofu þingsins, umritað hana og felt úr henni eitt orð, sem sje staðbindinguna við Reyðarfjörð, og síðan borið hana fram sem sína tillögu. Þeir hafa sagt, að þeir álitu málinu betur borgið á þennan hátt, að staðbinda ekki, og láta á sjer skilja, að þeir með því vilji hjarga málinu. Jeg verð víst að trúa því, að þetta sje af velvild til málsins gert, þótt jeg eigi hinsvegar næsta bágð með að skilja það. En jeg er samt þess fullviss, að þetta spillir fyrir fyrirtækinu, en bætir ekki.

Það var um aldamót, að tilraun var gerð í sömu átt og þessa á Seyðisfirði. Þar var safnað fje og staður ákveðinn. En það strandaði á því, að hluttaka fjekst langt of lítil nyrðra, en syðri hluti Múlapings skarst úr leik. Það var aðeins Seyðisfjörður og hjeruðin þar í kring, sem fánleg voru til hluttöku.

Þegar það er nú athugað, að síðan hefir fólki fækkað á Seyðisfirði og næstu sveitum, útvegur minnað þar, en færst suður á bóginn til Norðfjarðar, Reyðarfjarðar og Fáskrúðsfjarðar, þá hygg jeg, að líkurnar sjeu orðnar litlar fyrir því, að fje fáist til stofnunar fyrirtækisins á Seyðisfirði, en að því stefnir till. háttv. N.-M. þingmanna. Það yrði aðeins til að ala á reipdrætti þeim, sem átt hefir sjer stað milli staða þessara, Seyðisfjarðar og Reyðarfjarðar, og gæti þá leitt til þess að eyðileggja fyrirtækið á báðum stöðum.

Með það fyrir augum, að þetta er nauðsynjafyrirtæki, vil jeg því fara fram á, að þessir hv. þm., sem virðast vilja fyrirtækinu

Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

vel, þótt velvildin sje misskilin, taki sína till. aftur. Eins og jeg tók fram áðan, mun hún aðeins ala á reipdrætti milli hjeraðanna og spilla fyrir málinu, því að mjer er kunnugt um það, að lítið eða ekkert af því fje, sem nú er búið að safna, fæst til fyrirtækisins á Seyðisfirði. En ef háttv. þm. sjá sjer ekki fært að taka till. aftur, þá vil jeg mælast til þess, að allir þeir, sem vilja þessu þarfa fyrirtæki vel, greiði atkvæði á móti þessari fleygtillögu háttv. þm. N.-M. og samþykki till. okkar háttv. 1. þm. Árn. (E. E.).

Jeg skal svo ekki fjölyrða um þettameira. Jeg læt skeika að sköpuðu, hvernig fer, en vænti þess þó í lengstu lög, að þessir háttv. þm., sem af misskildri hjálpsemi hafa ætlað að hlaupa undir bagga, sjái hvað við liggur, ef spilt er þessu máli.

Umr. frestað.

Á 34. fundi í Nd., þriðjudaginn 28. mars, var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 144, 153, 157).

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg vil leyfa mjer að fara nokkrum orðum um þá liði þessa máls, sem snerta embætti mitt. Fyrst er þá XXII. brtt. á þskj. 153, við 16. gr. 11. tölulið, frá meiri hluta sparnaðarnefndar, um að leggja niður styrk handa efnilegum iðnaðarmönnum til náms erlendis.

Þessi sama háttv. nefnd hefir nýlega komið fram með aðra brtt. um það, að styrkurinn til iðnskóla fjelli niður. Það lítur svo út, að hún vilji ekki unna lítt undirbúnum iðnnemum, sem sækja hingað til bæjarins, að fá þá fræðslu, sem iðnskólinn lætur í tje, sem þó af kunnugum er talin mjög góð; og það lítur ennfreður eft-

ir þessari brtt. út fyrir það, að þeir vilji ekki heldur að iðnaðarmenn fullnumi sig.

Mig furðar mjög á þessu, einkum þegar þess er gætt, að þessi styrkur hefir staðið lengi og verið mikið notaður. Áður fyr sóttu jafnan um hann miklu fleiri en gátu fengið, og mjer er kunnugt um, að enn hafa margar beiðnir komið um þennan styrk. Og mjer er enn fremur kunnugt um það, að margir hafa haft mikið gagn af honum og hafa orðið til sóma handverki sínu og öllu landinu. Þessvegna endurtek jeg beiðni háttv. frsm. (B. J.) um það, að háttv. deild lofi þessum styrk að haldast.

Þá vildi jeg minnst á 15. tölulið 16. gr., um að leitast fyrir um fiskmarkað erlendis. Þessi liður var, eins og háttv. þm. er kunnugt, settur inn í fjárlagafrv. við 2. umr. Jeg gat þess þá, að hann mundi vera of lágur og leit svo á, að stjórnin ætti að hafa óbundnar hendur til þess að verja meira fje til þessa, ef þurfa þætti. Þessu var hv. fjvn. samþykkt, og jeg vænti að háttv. frsm. hennar (B. J.) muni kannast við það og gefa yfirlýsingu hjer að lútandi.

Í sambandi við þetta vildi jeg minnst á XXX. brtt. á þskj. 153, frá 2. þm. Reykv. (J. B.), um að ríkisstjórninni sje heimilt að ábyrgjast alt að 500000 krónum fyrir bæjar- og sveitarfjelög til að halda uppi atvinnu, ef atvinnubrest bæri að höndum. Þess var getið við umræðurnar í gær, að þessi brtt. væri óþörf, því ef almennur atvinnubrestur væri í landinu, væri stjórninni skylt og heimilt að hjálpa, og þá fyrst og fremst með láni. Þessi brtt. er því í rauninni óþörf, en það er þó síður en svo, að jeg vilji amast við henni.

Í umræðunum um þessa brtt. gerði þessi háttv. þm. fyrirspurn til stjórnarinnar um það, hvort hún ætlaði ekki að leita fyrir sjer um fiskmarkað á fleiri stöðum en verið hefði. Gat hann þess þá sjerstaklega, að Noregur hefði gert samning við Rússland um fisksölu. Jeg get lýst því yfir hjer, að

þessi ummæli hans eru rjett. Mjer hefir nýlega borist í hendur hið alþekta norska blað „Tidens Tegn“. Stendur þar, að Noregur hafi fullgert samninga við Rússland um að selja því 100000 tonn af stórsíld á 27 kr. tonnuna fob., 300000 tonn af vorsíld á 20 kr. tonnuna fob. og 20 milj. kg. af saltfiski, verkuðum eins og Rússar vilja hafa hann, á 40 og 35 aura kg. fob. og án umbúða. Blaðið segir, að alls muni þessi sala nema 16½ milj. kr. Það er því auðsjeð, að hjer er um mikinn samning að ræða og hagfeldan fyrir Noreg. Hitt veit jeg ekki, hvort slíkir samningar væru hagfeldir fyrir okkur, því mjer er ekki kunnugt um, hvort hægt sje að framleiða síld hjer svo hagnaður yrði af slíkri sölu, en þótti rjett að skýra þinginu frá þessu, því hjer eru auðsjáanlega möguleikar fyrir fiskmarkað.

Þá er viðaukatill. frá háttv. fjvn. við 21. grein fjárlaganna, um að veita Búnaðarfjelagi Íslands alt að 35000 kr. lán til þess að kaupa sljettill (Fräsemaschine). Jeg átti tal um þetta í morgun við forseta Búnaðarfjellsins. Leggur hann mikla áherslu á það, að þetta lán fáist. Það er tilætlun hans, að þessi vjel verði notuð norðanlands í grend við Akureyri og út með firðinum, því þar eru mikil ræktunarskilyrði. En hann sagði, að þessi vjel kostaði 35000 kr. sænskar. Mundi því lánið þurfa að vera um 60000 í íslenskum krónum. Þessu vildi jeg beina til háttv. fjvn.

Loks vildi jeg fara nokkrum orðum um XIV. brtt. og þá einkum 3. lið hennar, um að fella niður styrkinn til Alþingisbóka, þó að það snerti ekki embætti mitt. Jeg get ímyndað mjer, að háttv. flm. (S. St.) hafi ekki komið með þá till. af glöðu geði, því mjer er fullkunnugt um, að hann ann mjög fornum fræðum.

Háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) talaði vel og skörulega móti þessari tillögu, en vegna þess að jeg hefi lengi verið í stjórn Sögu-

fjelagsins, vildi jeg leyfa mjer að skýra hinu háa Alþingi frá því, að Sögufjelagið hefir lagt mikinn hug á það að ljúka útgáfu Alþingisbókanna fyrir 1930; því fróðir menn segja, að 930 hafi Alþingi verið stofnað; vildi því fjelagið hafa lokið útgáfunni á 1000 ára afmæli Alþingis. Það verður erfitt fyrir fjelagið að framkvæma þetta, þótt það haldi þessum styrk óskertum, en ókleift með öllu, ef hann fjelli niður 1—2 ár.

Eins og flestum háttv. þm. mun kunnugt og háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) tók fram. eru þessar Alþingisbækur og Íslenskt fornbrjefasafn merkustu söguleg heimildarrit, sem við höfum. En svo stendur á, að Fornbrjefasafnið er komið aftur að 1550, en Alþingisbækurnar byrja árið 1570. Þegar búið er að fylla þessa gloppu, og prentun Alþingisbókanna fram haldið, eins og að undanförmu, þá er fyrst kominn fastur grundvöllur undir sögu landsins: þá er fyrst hægt að semja hana, svo vel sje.

Það voru einkum Alþingisbækurnar, sem jeg vildi tala um, en í rauninni má segja hið sama um Jarðabók Árna Magnússonar og Landsyfirdómasafnið. Það er kunnugra en svo, að hjer þurfi að ræða, hve mikils virði þessi rit eru. Um þessi síðustu rit má nú segja sem svo, að ekki geri til, þótt þau komi ekki út 1—2 ár. En til þeirra er veitt svo lítill upphæð, að jeg vona, að háttv. deild láti hana standa eins og hún er nú, því áður hefir verið klipið af henni.

Fleira hefi jeg ekki að taka fram.

Björn Hallsson: Við þingmenn N.-M. eigum 28. brtt. á þskj. 153. Jeg vil nú leyfa mjer að fara um hana nokkrum orðum, en jeg get verið stuttur, því háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) hefir talað ítarlega um brtt. 29 á sama þskj., en hún fer mjög í sömu átt. Þessar 2 brtt. eiga það sameiginlegt, að þær vilja báðar fá lán til klæðaverk-

smiðju á Austurlandi, en ber aðeins á milli um það, hvort rjett muni vera að ákveða þessari verksmiðju stað hjer á Alþingi. Jeg og háttv. samþingismaður minn (Þorst. J.) viljum ekki staðbinda þessa verksmiðju hjer, heldur viljum við fá rannsókn af hendi verkfræðings og hlíta hans álit um það, hvar best muni að hafa hana þar austurfrá.

Bæði á Reyðarfirði og Seyðisfirði hafa verið stofnuð fjelög í þessu skyni; hafa þau oftsinnis óskað eftir rannsókn á málinu. Um þingtímann í fyrra sendu Seyðfirðingar mjer skeyti, og Seyðfirðingar hafa sent stjórnarráðinu annað sama efnis, og óskuðu eftir þessari rannsókn. Hið sama gerði og fundur, sem haldinn var uppi á Hjeraði, og að lokum skrifaði jeg stjórninni í þinglokin í fyrra, en stjórnin hefir ekkert gert. Það er því fullkomlega rangt að halda því fram, að við þm. N.-M. viljum spilla málinu, þótt við viljum, að málið sje rannsakað nokkuð, áður en ákveðinn er staður fyrir þessa verksmiðju. Seyðfirðingar vildu fá þessa rannsókn í fyrra sumar, en fyrst það fórst fyrir, þá nú í sumar, samkvæmt þingsál. síðasta þings.

Staðhættirnir hafa nokkuð verið rannsakaðir á Reyðarfirði, og það er líklega rjett, að þeir munu vera góðir, en þeir munu vera engu síður góðir á Seyðisfirði. Virðist því fullkomlega rjett á litið, að verkfræðingur rannsaki, hvor staðurinn er álitlegri, að öllu athuguðu, og vilja Seyðfirðingar hlíta úrskurði hans.

Mjer virðist það fullkomlega óþingleg aðdróttun, sem háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) beindi til okkar þingmanna N.-M., að við vildum spilla máli okkar eigin landsfjórðungs. Jeg get bent háttv. deild á, að jeg saki allarnauðsynjavörur til Reyðarfjarðar, og á því þangað oft erindi; það mundi því haganlegra fyrir mig persónulega, að verksmiðjan kæmi á Reyðarfirði, en það, sem

fyrir okkur vakir, er ekki það, að fá hana á Seyðisfirði, því okkur er sama hvar á Austurlandi hún verður, heldur hitt, að tryggja með rannsókn, að hún verði þar sett, sem staðhættir eru bestir. Við viljum enga hreppapólitík styðja í þessu máli, eins og háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.).

Mjer virtist undarlegt að háttv. 1. þm. S.-M. var kaldari til okkar þm. N.-M. en til þess háttv. þm., sem setur fleyg í málið, sem líklegt er, að kljúfi það; jeg á hjer við hv. 1. þm. Árn. (E. E.), því jeg tel það fleyg í málinu, ef á að styrkja 2 verksmiðjur í einu, því að mínum dómi er það ekki hægt, nema þá svo lítið, að engu muni. Hinsvegar er það sanufæring mín, að ef reisa á slíka verksmiðju bráðlega, eigi það að vera á Austurlandi, og á það eftir allri sanngirni að ganga fyrir Suðurlandi. Til þess að rökstyðja mál mitt, vil jeg benda á, að hjer sunnanlands er Álafossverksmiðjan, og því miklu hagara fyrir Sunnlendinga að sekja þangað heldur en fyrir Austfirðinga til Álafoss eða Gefjunar á Akureyri. Auk þessa tel jeg 1. þm. Árn. (E. E.) valda því, að lánið, sem farið er fram á, er svo lágt, sem raun ber vitni; virðist mjer því þessi háttv. þm. verða frekar til að fella þetta mál, eða spilla því að minsta kosti, en nokkur annar.

Þá beiddist hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) þess, að við tækjum þessa brtt. aftur. Jeg sje enga ástæðu til þess, því okkar till. getur síst spilt málinu; en þó skal jeg játa, að einn hlutur gæti valdið því, að jeg tæki hana aftur, og hann er sá, að jeg gæti með því komið fleyg 1. þm. Árn. (E. E.) út úr spilinu, því bæði þykir mjer hann eiga það skilið, og svo mundi það verða til þess, að lánið til verksmiðju á Austurlandi yrði hækkað.

Loks tel jeg þetta óeðlilegt kapphlaup á milli þessara fjórðunga, þegar þess er gætt, að enginn undirbúningur er enn í þessu

máli á Suðurlandi, hvað hlutasöfnun snertir, og þeirra beiðni verður til þess að lækka lánið til Austurlands.

Þá sagði háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), að við hefðum leitað uppi brtt. þessa á skrifstofu Alþingis og ritað hana af. Þetta skal jeg játa og skammast mín ekki fyrir, því jeg tel skrifstofuna ekki launkofa, sem lokaður sje fyrir þingmönnum, heldur þeim heimilt að lesa þar tillögur og önnur skjöl. Jeg þóttist þess fullviss, að þessi brtt. hans mundi koma, en vissi annars, að nú voru síðustu forvöð að gera brtt. fyrir þessa umr. og við höfðum engan tíma til umhugsunar. Þess vegna varð till okkar, því ver, ekki róttækari en hún er.

Það er rjett hjá hv. 1. þm. S.-M., að meira hefir verið unnið að þessu máli á Reyðarfirði en á Seyðisfirði, enda hafa þeir lagt meira kapp á að staðbinda verksmiðjunahjá sjer; hafa þeir hafið hlutasöfnun í því skyni. Á Seyðisfirði vildu menn ekki byrja verulega á því, fyr en málið væri rannsakað til hlitar; þó mun þegar hafa verið safnað nokkru, er þetta fjelag var stofnað um sýslufund í fyrra. Með frekari framkvæmdir hafa því Seyðisfirðingar beðið eftir rannsókn. Jeg vil nú á engan hátt reyna að gera upp á milli þessara staða, því jeg legg aðaláhersluna á það, að þessi verksmiðja komi sem fyrst einhversstaðar eystra. En jeg get ekki fallist á það, að við þingmenn N.-M. spillum þessu máli, heldur þætti mjer hitt líklegra, að það spilti málinu heima í hjeraði, ef það væri staðbundið hjer á Alþingi.

Jeg skal ekki rýra það, að aðstaða Reyðarfjarðar er góð og að honum liggja þjettbýlar sveitir, en það sama er að segja um sveitirnar kringum Seyðisfjörð; nægir þar að benda á Vopnafjörð, sem er fólksflesti hreppur sýslunnar, og Borgarfjörð að norðan, en að sunnan Norðfjörð og Mjóafjörð, þar sem háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) á

heima. Þannig má lengi telja báðum stöðunum margt til gildis, og er því verkfræðingur sá, sem á að skera úr sem óhlutdrægur dómari. Jeg lengi svo ekki umræður með því að tala um aðrar breytingartillögur. Atkvgr. nægir. Vænti þess aðeins, að háttv. þingdeild samþykki till. okkar þingmanna Norðmýlinga.

Jakob Möller: Jeg á 3 brtt. á þskj. 153, sem jeg gjarna vil mæla með, þó jeg hinsvegar telji erfitt að mæla með þeim, þar sem þær hallast allar á þá sveifina að auka útgjöldin; þó er þessi upphæð ekki stór, aðeins 7000 krónur samtals. Jeg lít nú svo á, að þessari upphæð væri vel varið, ef samþykkt væri að veita hana, en hún er hinsvegar ekki svo stór, að það skifti nokkru um hag ríkisins.

Þá vildi jeg fara nokkrum orðum um hverja till. sjerstaklega, og vík þá fyrst að brtt. undir lið 15. Mjer er skylt að þakka háttv. frsm. (B. J.) góðar undirtektir og meðmæli með henni; hygg jeg, að öll nefndin hafi litið till. mildu auga, þó hún hinsvegar vildi ekki gera hana að sinni till. Það hefir nú jafnan þótt viðsjárvert að veita einstökum mönnum listamannastyrk; hafa menn þá óttast, að margar yrðu beiðnirnar; en jeg vænti þó hins besta til handa þessum till. við í hönd farandi atkvæðagreiðslu, ekkert síður af hendi hv. nefndarmanna en annara þingdeildarmanna.

Báðir þeir menn, sem hjer er um að ræða, sóttu um styrk til þingsins, og gengu umsóknir þeirra fyrst til háttv. fjvn., og þegar útsjeð var um, að þessi háttv. nefnd vildi bera þær fram, tók jeg þær upp, og kom því till. ekki fyr fram en þetta.

Páll Ísólfsen fór fram á að fá 5000 kr. styrk hvort árið, 1922 og 1923. Jeg sá mjer nú ekki fært að fara fram á svo mikið, og hjer kemst heldur ekki að nein fjárveiting

fyrir yfirstandandi ár. En Páll mun nú hafa fengið 1000 kr. af listamannastyrk þessa árs, og yrði till. mín samþykkt, þá fengi hann þó aðeins helming þess, sem hann biður um.

Og jeg verð að líta svo á, að þó hann fengi þessar 4000 kr., þá væri það ekki nema makleg viðurkenning fyrir dugnað hans á listamannsbrautinni og fyrir þann sóma, sem hann hefir aflað landi sínu og þjóð með ástundun sinni.

Hann hefir nú stundað nám sitt samfelt í 8–9 ár upp á eiginspýtur, eða þá með atbeina frænda sinna og vina. En þó að námstíminn sje orðinn langur, þá má ekki skilja það svo, að hann hafi slegið slöku við námið, heldur þvert á móti, eins og vottorð kennara hans bera með sjer og jeg hefi hjer við hendina. En nú sjer hann sjer ekki fært að halda lengur áfram eða ljúka námi. nema að fá þennan styrk, og því hefi jeg leyft mjer að bera hann fram.

Jeg vil því jafnframt með leyfi hæstv. forseta lesa hjer upp nokkrar setningar úr vottorðum þeim, sem jeg mintist á, og sjest á þeim, hvílíkur listamaður Páll Ísólfsen er þegar orðinn, að dómi þeirra manna, sem vit hafa á og þekkja til.

Próf. Rob. Teichmüller, Leipzig, skrifar svo 19. janúar 1922:

„Herra Páll Ísólfsen er gæddur fráberum hljómlistargáfum og er orgelsnillingur með afbrigðum. Auk þess er hann ágætur pianóleikari . . .“

Eins og heyra má, er hjer ekkert dregið úr lofinu, og auðsjeð að hugur fylgir máli og að kennarinn hefir mikla trú á lærisveini sínum. Slík vottorð eru ekki gefin hverjum sem um biður, bara til að hjálpa mönnum til að fá styrk.

Annar. Hans Grisch að nafni, sem líka á heima í Leipzig, skrifar sama dag:

„Herra Páll Ísólfsen er gæddur hinum ágætustu hljómlistargáfum. Tónsmíð-

ar hans, er hann bar undir mig, eru þrungnar frjóu hugmyndaafli og ósviknum hljómlistartilfinningum . . .“

Og loks er hjer vottorð frá aðalkennara hans, próf. Karl Straube, sem byrjar svo:

„Jeg votta hjer með fúslega, að herra Páll Ísólffsson frá Reykjavík er sem hljómlistarmaður gæddur afburðagáfum og frábærri getu. Alvara hans og viljaþrek sem listamanns og hin einkelaga skyldurækni hans við vinnuna er örugg trygging fyrir því, að hann muni kallaður til að verða í fararbroddi samlistarmanna sinna, er hann hefir til hlítar lokið námi og náð fullum þroska sem listamaður . . .“

Þetta vottorð, sem er lengra, er sömu leiðis dagsett í Leipzig 19. dag janúarmánaðar 1922.

Þessi vottorð sýna, að maður sá, er þau ræða um, er líklegur til þess að gera þjóðargarðinn frægan, ef hann nær aldri og getur haldið áfram til enn meiri fullkomunar. Það er að vísu satt, að litlar líkur eru til þess, að við Íslendingar fáum að njóta hans hjer heima, og það út af fyrir sig gæti orðið því til fyrirstöðu, að ríkið færi að kosta hann.

En það er ekki rjett að láta það ráða atkvæði sínu að þessu sinni og spilla þessari litlu styrkveitingu.

Fyrst og fremst er á það að líta, að við getum notið hans samt, þó að hann ilendist ekki á meðal okkar. Það er með listamenn á þessu sviði eins og skáldin, að eftirdæmi þeirra og verk verða okkar eign og auka hróður lands og þjóðar. Það eru einmitt slíkir menn, sem hann, er geta unnið fámennri þjóð langt um meira gagn úti í víðri veröld heldur en með því að vera heima.

Jeg skal einmitt benda á það í þessu sambandi, að tvö nýju ríkin, sem risu úr rúst-

um eftir ófriðinn mikla, hafa í viðreisnarbaráttu sinni notið ákaflega mikils góðs einmitt af frægð listamanna sinna. Þau áttu sinn hvorn manninn úti í heimi, snillinga einmitt á sviði tónlistarinnar, sem vafalaust hafa unnið þeim meira gagn meðal stórþjóðanna en allir stjórnmálamenn þeirra til samans. Þannig getur verið óbeinlínis um ómetanlegt gagn að ræða af starfi þessara manna. Og enda þótt engin von sje um endurgjald, vil jeg þó, að þm. atlugi, hvað þjóðin í heild sinni getur fengið fyrir þennan litla styrk úr ríkissjóði. Hv. þdm. verða að gera sjer það ljóst, hvort þeir vilja með atkvæði sínu stuðla að fullkomnun þessa unga manns á listamannsbrautinni eða hitt, að tefja fyrir honum og gera honum örðugt fyrir, með því að fella styrkinn niður og láta hann einan um að berjast að takmarkinu. Yrði það ofan á, get jeg þess til, að fleirum en mjer fyndist það lítill sómi Alþingi Íslendinga.

Annars talaði háttv. frsm. (B. J.) svo vel fyrir þessu máli, að jeg þykist ekki fleiru þurfa þar við að bæta.

Þá er það hinn maðurinn, Þórarinn Guðmundsson fiðluleikari. Hann fór fram á 3000 kr. styrk, en jeg sá mjer ekki annað fært, vegna sparnaðaranda þingsins, en að klípa af honum 500 kr.

Um Þórarin er alt öðru máli að gegna en Pál. Hann er orðinn rótgróinn hjer heima, svo að við getum vænst að fá að njóta hans um langt skeið. Hann verður að neyðast til að spila á kaffihúsum og annarsstaðar, er menn safnast saman, til þess að hafa ofan af fyrir sjer, en með því er framför hans í listinni stöðvuð. Hann vantar fje til að geta gefið sjer tómstundir til að æfa hin erfiðari viðfangsefni, svo hann nái meiri þroska. Hann hefir stundað nám við hljómlistarskólann í Kaupmannahöfn og hlotið mikið lof fyrir leikni sína. Hann byrjaði 8 ára að leika á fiðlu og

hefir stundað það síðan, svo þetta verður lífsstarf hans, og er það undir Alþingi komið, hvað ágengt honum verður í því og hversu ánægjulegt það verður fyrir þjóð hans og sjálfan hann.

Jeg skal geta þess að fáir hann styrkinn, hefir hann hug á að halda ókeypis námskeið í fiðluspili. Fiðlan er það hljóðfærið, sem mestra vinsælda nýtur meðal almennings hjá frændþjóðum vorum, enda handhægast og ódýrast. Mundu slík námskeið því líkleg til að auka ást á sönglist í landinu og söngment. Svo hefir það reynst í Noregi, og er síst fjarri að ætla, að fiðlan gæti fundið líkan jarðveg hér á landi.

En eims og jeg sagði áðan, þá þarf ekki að óttast, að við fáum ekki að njóta Þórarins hér heima, svo óhætt er þessvegna að ljá þessum litla styrk atkvæði sitt.

Þá er það þriðja brtt. mín. Þar er líka um styrk að ræða, en hann er svo smávaxinn, að engin þörf er að fjölyrða um hann, því þó hann sje lítill, verður ekki sagt, að hann snerti lítillsvert atriði. Jeg fer fram á að hækka styrkinn til Íþróttasambands Íslands um 500 krónur. Þessi styrkur er nú í fjárlögum þessa árs 2000 kr., en í fjárlagafrv. stjórnarinnar hefir hann verið lækkaður niður í 1500 kr., og þannig samþykktur við 2. umr. þessa máls.

Aðallega hefir Íþróttasambandið varið þessum styrk til bókaútgáfu, sem snertir starfssvið fjelagsskaparins. Við könnumst við Sundbókina og Glímubókina. Þær liggja frammi á lestrarsal Alþingis, og fleiri leikfimisreglur hefir sambandið látið semja og prenta.

Hjer er um nauðsynjamál að ræða og mikilsvarðandi fyrir þjóðina, enda óbeinlínis viðurkent með styrk þeim, sem veittur hefir verið á undanförnum áruna úr ríkissjóði.

Í fjelagsskap þessum eru saman komnir margir áhugasamir menn, ungir og gervilegir, sem verja miklum tíma til íþrótt-

iðkana, en fá ekkert í aðra hönd, hvorki fyrir tímaeyðslu nje alla þá fyrirhöfn, sem þeir þurfa á sig að leggja.

Hjer er um þjóðfjelagsmál að ræða, sem sjálfsagt er að styrkja, enda getur það ekki varðað ríkissjóð miklu, hvort upphæð þessi er 500 kr. hærri eða lægri, en fjelagsskapinn munar það nokkru.

Að vísu er á öðrum stað ætlaður dálítill styrkur til U. M. F., en um hann er alt öðru máli að gegna. Hann verður aldrei notaður til íþróttakenslu eða þess háttar, þó að sumir ef til vill hugsu svo. U. M. F. starfa að öðru fremur, eins og t. d. skógrækt, sandgræðslu og annari jarðrækt, og til þess fer styrkurinn.

Þessi styrkur, sem hjer er um að ræða og jeg hefi flutt brtt. mína við, er því sá eini, sem ríkissjóður leggur til íþróttastarfsemi landsmanna, og verður því ekki hægt að segja, að sú upphæð nemi miklu, þó að veittar sjeu til þess 2000 krónur.

Sigurður Stefánsson: Það er nú líklega gagnslítið fyrir sparnaðarnefnd að tala frekar fyrir brtt. sínum, því atkvgr. hefir sýnt, að þær hafa lítinn byr í háttv. deild, og er líklega rjettast að taka þær aftur og spara með því tíma og þingfje. Býst jeg við, að hugir manna sjeu hinir sömu til þeirra brtt., sem eftir eru, og að þeim sje þegar fyrirfram dauðinn vís. En þeir um það háttv. þingdm. og ekki ætla jeg mjer þá dul, að orð mín breyti atkv. nokkurs manns, en hitt finst mjer ekki óviðeigandi að rekja í fáeinum dráttum sögu sparnaðarnefndar og víkja að því, hvers vegna hún var skipuð. Sagan hefst á öndverðu þingi og eru heimildirnar að finna á þskj. 21. Það er þáltill og hljóðar svo:

„Alþingi ályktar að skipa 5 manna nefnd til að rannsaka fjárhagsástæður ríkisins og gera tillögur um sparnað á ríkisfje, svo sem með niðurlagningu

miður nauðsynlegra embætta, sameiningu þeirra opinberu starfa, sem samein-anlegir eru“ o. s. frv.

Og í ástæðum fyrir þál.till. segir:

„Það er alkunna, að mjög mikil fjárkreppa er hjer á landi nú, bæði hjá einstaklingum og einnig hjá ríkissjóði“.

Þetta segja flm., og eina ráðið til þess að bæta úr þessu og komast úr fjárkreppunni verður aðeins „með ýtrasta sparnaði á öllum sviðum“. eða eins og þeir orða það sjálfir: „Úr þessari kreppu verður eigi frá voru sjónarmiði bætt, nema með hinum ýtrasta sparnaði á öllum sviðum“.

Þegar athugað er nú, að flm. þessarar þál.till. eru allir úr flokki núverandi stjórnar eða stuðningsmenn hennar, þó að hún væri ekki sest að völdum þá, hefði maður vænst, að till. sparnaðarnefndar fengju betri byr en raun hefir á orðið. Og ekki síður fyrir það, að einmitt núverandi stjórn hóf svo göngu sína, að hún virtist ætla að heimta „ýtrasta sparnað á öllum sviðum“, þó að bæði mjer og öðrum verði að efast um, að þar hafi hugur fylgt máli.

En nú er öllum ljóst, að till. sparnaðarnefndar hafa mætt mikilli mótspyrnu og henni mestri úr hörðustu átt. Jeg segi úr hörðustu átt, því engir hafa harðara snúist í móti till. sparnaðarnefndar nje þyngra lagst á móti okkur en stjórnin og fylgifiskar hennar. Nefni jeg þar fyrst hæstv. forsrh. (S. E.) og háttv. þm. Dala. (B. J.). Jeg minnst ekki að annarsstaðar frá hafi komið harðari mótmæli, og öllum okkar till. hafa þeir í móti mælt. Þetta verður því merkilegra, þegar litið er á, hvernig nefndin hefir orðið til.

Jeg held að ekki verði þó annað sagt en að nefndin hafi unnið í fullu samræmi við þál.till. og í anda stjórnarinnar, eftir prógramræðu hennar að dæma.

Nefndinni hefir ekki verið markaður bás á neinu vissu sviði eða öðru en því,

sem till. nefnir, og þar er fyrirskipað að viðhafa „ýtrasta sparnað á öllum sviðum“. Þeirri meginreglu hefir hún fylgt og farið eftir því erindisbrjefi, er henni var gefið, þegar þingd. samþykkti till. um að gæta hins mesta sparnaðar.

Þannig var það að minsta kosti á öndverðu þingi, að allir þóttust finna þörf hins ýtrasta sparnaðar. En þetta hefir breyst og einkum hjá núverandi hæstv. stjórn. Virðist nú sem hæstv. forsrh. (S. E.), að minsta kosti, hafi snúið sparnaðarhugtakinu við og vilji nú í staðinn fyrir „ýtrasta sparnað á öllum sviðum“ viðhafa sem allra minstan sparnað. Og eftir höfðinu dansa limirnir.

Jeg skal ekkert um það segja, hvers vegna þessi hugarbreyting er á orðin, en hún er auðsæ hverjum sem vill líta á það með sanngirni, og á því hefir sparnaðarnefndin mátt kenna. Nú er hún skömmuð fyrir alt, sem hún gerir, og gefið ýmislegt það að sök. sem hún á engan þátt í.

Það var sagt í gær, að sparnaðarnefnd vildi vera yfirfjárveitinganefnd þingsins. En það eru staðlausu stafir, eins og svo marg annað fleipur, sem dumið hefir á nefndinni. Það hefir verið fullkomin samvinna á milli nefndanna og hún í öllum aðalatriðum í besta lagi.

Það var tekið fram í gær af stjórninni eða hæstv. forsrh. (S. E.), því að hann hefir helst orðið fyrir svörum af stjórnarinnar hálfu — hinir ráðherrarnir hafa minna talað og mælt af fullu viti og sanngirni, það sem þeir hafa sagt, en hjá hæstv. forsrh. (S. E.) hefir það orðið eins og við var að búast — já, það var tekið fram af hæstv. forsrh. (S. E.), að prógram stjórnarinnar væri í fullu samræmi við sparnað þann, sem fráfarin stjórn hefði viðhaft, er hún samdri fjárlagafrv. og að þessi stjórn vildi því taka hina fyrri til fyrirmyndar. (Forsrh.: Þetta eru hreinustu

ósannindi). Það dugir ekki fyrir hæstv. forsrh. (S. E.) að mótmæla þessu, því jeg skrifaði orðin niður jafnóðum og hann talaði. (Forsrh.: Þm. hefir þá algerlega misskilið mig). Ó nei, jeg misskildi ekkert, og nú verður mjer að spyrja: Hvers vegna reri hann að því öllum árum að koma þeirri stjórn frá völdum, er viðhafði svo mikla sparnaðarviðleitni í fjármálum landsins, að hann tók hana sjer til fyrirmyndar og ætlaði að feta í fótspor hennar? Var svo nauðsynlegt að koma stjórninni frá, úr því taka átti upp sömu stefnu og hún hafði haldið fram á sparnaðarbrautinni? Jeg beini þessu til hæstv. forsrh. (S. E.), því á honum hefir mest borið í öllu þessu sparnaðarhjali stjórnarinnar.

Sparnaðarnefndin hefir tekið sjer það nærri, að till. hennar hafa verið feldar. Enda er það áreiðanlegt, að hún hefði ekki komið með þær, eða ekki svona margar, hefði hún vitað fyrir, að stjórnin og fylgiskip hennar myndu jafneindregið leggja á móti þeim. Því að það er henni kunnugt, að öll þessi mótspyrna og alt þetta þrátt um till. nefndarinnar hafa bæði lengt þingtímann og eytt miklu fje.

Að vísu skal jeg geta þess, að háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) hefir verið sjálfum sjer samkvæmur og fylgt stefnu þeirri, er hann og meðflm. hans að till. á þskj. 21 hjeldu fram. Sama verður ekki sagt um háttv. þm. A.-Sk. (Þorl. J.); hann hefir oftast greitt atkv. á móti till. nefndarinnar.

Háttv. þm. Ak. (M. K.) var að ýmsu leyti sanngjarn í garð nefndarinnar. Þó verð jeg að mótmæla þeimmisskilningi hans, að nefndin hafi í till. sínum átt að búa í garðinn fyrir næsta þing. Nefndin skildi hlutverk sitt svo, að hún ætti þegar að láta til sín taka á þessu þingi, þó að hinsvegar hafi hún orðið að benda á ýmsar breytingar, sem ekki koma þegar til framkvæmda, og aðrar, sem vel gætu beðið. En nefndin

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

hefir reynt að starfa í samræmi við erindisbrjef sitt og koma með þær till., sem miðuðu í þá átt að minka tekjuhalla ríkissjóðs.

Og hvað sem annars verður sagt um till. nefndarinnar, þá verður aldrei sannað, að ein einasta þeirra skaði landið.

Jeg ætla ekki að fara að eltast við allar ákúrnar, sem nefndin hefir fengið, nje svara hnútum þeim, er að henni hefir verið kastað, því um það alt saman má segja, að sumt var af litlu viti og sumt af *engu* viti mælt, eins og það, sem háttv. frsm. (B. J.) hafði fram að færa. Jeg get ekki tekið skammir og skæting, háð og hlátursem fullgild rök á móti sparnaðartill. nefndarinnar. Það þarf annað til að sannfæra mig. jafnvel þó að það komi frá stjórninni. Jeg vil þó undantaka hæstv. atvrh. (Kl. J.); hann talaði af gætni og stillingu og skynsamlegu viti, eins og honum er lagið.

Jeg skil ekki, að þeir menn, sem hafa viljað leggja niður alla yegagerð í landinu, eins og t. d. háttv. frsm. (B. J.), „falli í staf“, eins og annar fjármálaspekingur deildarinnar orðaði það hjer um daginn, þó að þeir sjái þessar gætnu og rjettlátu sparnaðartill. nefndarinnar.

Jeg álít ekki þýða, að jeg fari út í hverja einstaka till. sparnaðarnefndar. Það eru alt fremur smáar upphæðir, en spari maður ekki smátt, þá á maður fátt.

Jeg vil þó benda á einn lið, sem líklega verður háttv. frsm. hneykslunarhella og stjórnarliðinu. Þessi liður er fjárveitingin til Páls Þorkelssonar til að vinna að máls-háttasafni sínu. Mjer er ekki kunnugt, hvað maður þessi hefir unnið að þessu starfi eða hvort hann hefir unnið nokkuð, en nú nýlega hefir hinn frægi vísindamaður Finnur Jónsson gefið út málsháttasafn, og hygg jeg, að hann hafi ekki mikið eftir skilið, og tvö málsháttasöfn voru til áður. Hygg jeg því að þessi akur sje fullplægður,

enda er fengin full trygging þess, úr því að Finnur Jónsson hefir lagt þar hönd á plóginn.

Þessi maður hefir aftur á móti ekkert sýnt og brestur flest skilyrði til þess að leysa þetta verk af hendi.

Það var rjett hjá hæstv. atvrh. (Kl. J.), að mjer er sárt um margt, sem heyrir undir XIV. lið brtt., en mjer er enn sárara um það að skila fjárlögunum með stórum tekjuhalla ár eftir ár. Er hjer aðeins um frestun að ræða, en alls ekki tilgangurinn, að styrkurinn falli niður fyrir fult og alt. En það þarf sannarlega brjóstheilindi til hjá háttv. frsm. (B. J.), sem leggur til að vegir allir sjeu lagðir niður, að snúast eins og mannýgt naut í flagi við rauðri dula gegn þessum brtt. Sama er að segja um XXII. lið brtt. Jeg viðurkenni, að þessi styrkur getur oft komið að gagni, en sumir verja honum einungis til að fara lystitúra.

Hæstv. forsrh. (S. E.) sagði, að jeg hefði talað um sparnaðinn með heilagri alvöru, og þetta hneykslaði hann. Jeg skammast mín nú ekkert fyrir það, þótt jeg tali ekki brosandí um fjárhaginn.

Þá talaði hann um sólskinsbrosið, sem hefði komið á andlit mitt, er hæstv. atvrh. nefndi Hesteyrarsímamann. Jeg skal viðurkenna, að orð hæstv. ráðherra fremur glöddu mig en hrygðu, en þar fyrir átti jeg engan þátt í, að till. þessi kom fram og bjóst ekki við henni. En það sýnist mjer undarlegt, ef hæstv. forsrh. ætlast til þess, að jeg hefði ráðist á kollega hans og húðskammað hann fyrir hana.

Annars held jeg, að þeir fái tæplega brugðið mjer um hreppapólitík, og geti þessir herrar ekki bent á eina einustu till. frá mjer, sem fer í þá átt, þá eru þessi orð þeirra ómerk ummæli athugunarlausra manna. Enda hefi jeg lýst því yfir hjer í heyranda hljóði, að síðustu orð kjósenda minna til mín voru þau, að jeg skyldi stuðla að því eftir mætti að fjárlögin yrðu

tekjuhallaalaus. Jeg fer því einungis eftir sannfæringu minni og umboði kjósenda.

En við því get jeg ekki gert, þó að till. mínar falli í grýttan jarðveg. En jeg hefi ekki breytt skoðunum mínum, þó að herrarnir á þeim hærri stöðum hafi gert það.

Jeg veit, að till. sparnaðarnefndar lúta að því að draga úr styrknum til vísinda og lista, en þörfin er bráð að spara eitthvað, til þess að eiga krónunni fleira til þess að efla framleiðsluna og ræktun landsins. Jeg hefi líka orð háttv. frsm. (B. J.) fyrir því, að þjóðin sje vel mentuð, en sá góði maður verður að játa, að landið er ekki í eins góðri rækt og hugtún þjóðarinnar.

Liggur því mest á því að snúa sjer af alefli að ræktun landsins, enda þótt það kunni að hafa í för með sjer óþægindi fyrir einstaka menn.

Það er auðvitað, að skoðað frá pólitísku sjónarmiði ættum við síst að vera að leggja okkur í líma að fá tekjuhallaus fjárlög, þegar stjórnin vill hið gagnstæða. En jeg er nú svo gerður, að jeg get ekki horft upp á þennan fjárhag okkar og vil leggja alla mína krafta fram til þess að bæta hann. Vil jeg því fylgja sparnaði á öllum sviðum og frá hverjum sem hann kemur, og það skal jeg segja hæstv. forsrh. (S. E.), að brosið á andliti mínu verður enn meira heldur en það var vegna Hesteyrarsímans, þegar hann kemur með hinar velhugsuðu sparnaðartill. sínar á næsta þingi.

Háttv. frsm. (B. J.) nefndi sparnaðarnefnd Búkollu, og er þetta hið mesta virðingarnafn. Því Búkolla þessi var hinn mesti dánumannsgripur, og hefði þessi kostagripur setið í þingsæti Dalamanna, þá hefði það verið betur skipað en það nú er. (B. J.: Það hefir nú flogið undirhana í dag). Nei, en það hefir flogið undir Dalamannabeljuna. Það eru ekki þarfir menn, sem líta alt í fullveldishillingum, en láta sig engu skifta fjárhag fullvalda ríkisins. Jeg

gef ekki túskilding fyrir fullveldið, ef þjóðin er eins lítill kostagripur og þessi Dalamannabelja hefir jafnan verið, svo fódurfrek sem hún líka hefir verið.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg þakka háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.) hin hlýju ummæli hans í garð meðráðherra minna. Hann taldi þá bæði sparnaðar- og atorkumenn, og þar sem annar þeirra er atvinnumálaráðherra en hinn fjármálaráðherra, þá er sannarlega góðs að vænta, sjerstaklega er ummæli þessi koma frá andstæðingunum, og má jeg því skoða þetta sem vottorð um, að valið hafi tekist vel. Ummælin um mig hafa aftur á móti lítið að segja, þegar athugað er, hvaðan þau eru runnin. Þessi háttv. þm. (S. St.) sagði í gær eftir mína hógværu ræðu, að nú mundi koma gusa. Hún kom áðan, en það er ekki í fyrsta skifti, sem jeg hefi fengið slíka gusu, og jeg held að jeg kynni hálfilla við mig, ef jeg fengi þær ekki öðru hvoru.

En nú kem jeg með mjög eftirtektarverða sparnaðartill., og hún er sú, að þessi ræða háttv. þm. verði prentuð í stóru upplagi og henni útbýtt meðal þm. hvenær sem sparnaðarnefnd kemur með nýjar till. Það er ógrynni fjár, sem farið hefir í þessar sparnaðarræður háttv. þm. (S. St.) og allar þær ræður, sem út af þeim hafa spunnist.

Háttv. þm. segir mig hafa barist á móti öllum sparnaðartill., en það, sem hneykslunum veldur, er afstaða mín gagnvart háskólanum.

Jeg hefi verið á móti því að skera hann í fæðingunni niður við trogið, og getur nokkur undrast á þó að kenslumálaráðherra taki það sárt. Jeg er líka þarna í samræmi við háskólaráðið og vonir þjóðarinnar. Annars á jeg erfitt með að skilja hvernig háttv. þm. (S. St.) fíer komið ósparnaðar stimplinum á mig eða borið mjer á brýn,

að jeg hafi rofið þau loforð, sem jeg gaf í stefnuskrárræðu minni. Jeg hefi ekki komið með eina einustu till., sem farið hefir í þá átt að auka við útgjöldin í fjárlagafrv. fráfarinnar stjórnar, sem háttv. þm. (S. St.) tilbað. Er þetta því aðeins tilraun til að koma með ósæmilegar getsakir, sem naumast eru svaraverðar.

Annað atriðið, sem jeg hefi átt að sýna ósparnað í, er það, að jeg hefi snúið gegn þeim mönnum, sem draga vilja úr alþýðumentun þessa lands, en það má hver sem vill bera brigsli á mig fyrir þann ósparnað. Jeg kikna ekki undir þeim. Því betur sem alþýðan er mentuð, því betur skilur hún það sanna og rjetta í hverju máli og lætur ekki ósönnuð gífuryrði glamraranna blekkja sig.

Þá sagði sami háttv. þm., að það hefði verið besta samvinna millum sparnaðarnefndar og fjvn., en hafi jeg tekið rjett eftir atkvgr. í gær, þá sá jeg ekki betur en að fjvn. greiddi atkv. móti öllum tillögum sparnaðarnefndar nema einni, enda var óhugsandi, að fjvn. gæti fylgt henni að málum.

Háttv. þm. (S. St.) sagði, að jeg hefði sagt, að jeg fylgdi sparnaðarstefnu fyrverandi stjórnar. Það hefi jeg aldrei talað, hamingjunni sje lof. En hitt hefi jeg sagt, að þar sem jeg hefi ekki komið fram með neina hækkun á fjárlögum, þá sje ekki hægt að kalla mig ósparsaman fyrir það sama, sem hún er kölluð sparsöm fyrir. Og eitt verð jeg að taka fram, að það er langt síðan jeg tók að veita því eftirtekt, að hættulegt geti orðið að afgreiða fjárlögin með tekjuhalla áreftir ár. Og það er langt síðan jeg fór að berjast fyrir því, að svo yrði ekki, enda fjekk jeg sem fjármálaráðherra óvinsældir hjer í þinginu hjá ýmsum fyrir það, hve hart jeg barðist gegn fjárlagahallanum. Og jeg hefi jafnan kostað kapps um að mynda

mjer sem best heildaryfirlit yfir allan fjárhag ríkisins, enda innleiddi jeg fyrstur þá sjálfsögðu fjármálareglu hjer í þinginu, því það er langt síðan mjer varð það ljóst, að yfirvofandi fjárhagsvoða verður ekki stjórnt með því að einblína sífellt á þessarsmáupphæðir, sem eilíflega er hægt um að deila, heldur er það hitt, sem á ríður. að hafa gott yfirlit yfir allan fjárhag landsins og vita, hvernig stóru upphæðunum á að verða varið og hvað landið þoli mikinn halla. Annars verð jeg að játa það, að mjer finst framkvæmdir háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.) í þessari svo nefndu sparnaðarnefnd fremur stílaðar upp á það að sýnast heldur en hitt, því flest orð hans og till. bera vitni um óvandvirkni og athugaleysi. Hann sagði áðan, þessi háttv. þm., að jeg hafi lýst yfir því, að mjer virtist fjárhagur landsins glæsilegur. Þetta eru hrein og bein ósannindi. Og jeg skal bæta því við, að jeg álit, að þeir menn geri sjer glæsilegar vonir, sem hafa sagt hjer, að gengismunurinn muni vera horfinn um áramótin, þó þetta auðvitað sje ekki útilokað.

Hv. þm. (S. St.) sagði, að það skyldi gleðja sig, er stjórnin kæmi með sitt nýja sparnaðarkerfi. En jeg efast um, þótt stjórninni tækist þetta, að það myndu koma nokkrir sólskinsblettir fram í andliti hans — ef það væri þessi stjórn. Hinu gæti jeg betur trúað, að það brygði þar fyrir einhverri sólskinsglætu, ef stjórninni tækist þetta ekki. Því allan þann tíma, sem við höfum setið saman á þingi, hefi jeg ennþá ekki orðið var við, að háttv. þm. (S. St.) hafi getað litið með sanngirnisaugum á nokkuð það, sem jeg hefi lagt til. En hann má nú mín vegna halda áfram með þessar gusur sínar. Mjer gerir það ekkert til. En til lítills sparnaðar hygg jeg að þær hafi enn orðið fyrir landið þessar sparnaðargusur þessa háttv. þm.

Hákon Kristófersson: Jeg hef komið

fram með brtt. á þskj. 153, XVII. lið, ásamt 2. þm. Árn. (Þorl. G.). Það er tekið fram í ástæðunum, hvers vegna lagt er til að auka við þessum 1000 krónum, og þarf ekki að fara mörgum orðum um það. Það er góðkunnur maður, sem hjer á hlut að máli, og einhver af bestu vísindamönnum Íslendinga. Vita menn og, að efnahag hans er svo háttað, að full nauðsyn er á, að hann fái þennan styrk. Vona jeg að allir þeir, sem hjer eru, kunni að meta hina afbrigðagóðu og að mörgu leyti mjög svo einkennilegu rithöfundarhæfileika þessa manns, hvað sem svo um innihald ritanna er að segja. Um það verða náttúrlega ávalt skiftar skoðanir. Trúi jeg yfirleitt ekki fyr en jeg reyni það, að þessi lítilfjörlega aukning nái ekki fram að ganga. Því jeg ber það traust til háttv. þdm., að þeir láti nauðsynina og verðleika þessa manns verða þyngst á metunum og sjái sóma sinn í því að veita þennan sjálfsagða styrk eftirtölulaust.

Þá er það XXV. liðurinn á þskj. 153. sem jeg vildi líka minnst á. Það er gamall kunningi, sem þar er á ferðinni, og munu hv. þdm. vera kunnar allar ástæður frá því í fyrra og hafa lesið greinargerðina, sem þá fylgdi málinu. Býst jeg því við, að hv. deild hafi þegar tekið afstöðu til þessa máls.

Háttv. frsm. (B. J.) tók það fram, að nefndin hefði ekki sjeð sjer fært að aðhyllast þessa till. Get jeg að vissu leyti ekki láð nefndinni þetta, eins og á stendur, en þó hefði jeg getað vænst betri undirtekta nú, því þegar till. þessari var vísað frá í fyrra, þá gaf háttv. frsm. nefndarinnar, ásamt mörgum fleiri úr nefndinni, loforð um, að ef málið kæmi aftur, þá myndi því verða betur tekið á næsta þingi. Ekki er annað hægt að segja en að hóglega sje í sakirnar farið, því hjer er aðeins farið fram á þrjá fimtu hluta af upphæð þeirri, sem með þarf, og í varatill. aðeins tvo fimtu hluta. Jeg geng þess ekki dulinn, að það eru vand-

ræði að þurfa að koma fram með svona till., en þess er þó, eins og á stendur fyrir hlutaðeigandi sveitarfjelagi, brýnasta þörf, því þótt fjárhagur ríkisins sje ekki glæsigur, þá er þó fjárhagur sumra hrepps- og sveitarfjelaga ennþá bágbornari. Og ef Alþingi sjer sjer ekki fært að verða við þessari beiðni, þá eru miklar líkur fyrir því, að þetta fyrirtæki sje þar með til dauða dæmt, því hreppurinn hefir ekki bolmagn til þess að bera þennan kostnað. Að svo mæltu legg jeg þessa till. undir dóm. háttv. deildar, án þess að fara frekari orðum um hana, því jeg býst við, að háttv. þdm. sjeu mjög vel kunnir allir málavextir hjer að lútandi og hafi nú þegar ráðið við sig, hvernig þeir greiða atkv. um till. þessa.

Eiríkur Einarsson: Það voru örfáar brtt., sem jeg er viðriðinn og vildi minnst lítið eitt á, svo og nokkrar, sem fjvn. og ýmsir aðrir háttv. þm. hafa komið með. Það er þá fyrst XVII. brtt. á þskj. 153, sem verður fyrir mjer. Hún hljóðar um styrkaukningu til dr. Helga Pjeturssonar, og hefir háttv. síðasti ræðumaður (H. K.) gert grein fyrir henni. Í núgildandi fjárlögum er þessum mæta manni ætlaðar 4000 kr. en eins og mönnum er kunnugt, hefir hann verið lækkaður um 1000 krónur í stjórnarfrv. Brtt. þessi fer nú aðeins fram á að fella þessa lækkun burt, og mun það ekki að óþörfu gert. Þessi maður, sem hjer er um að ræða, hefir erfiðan fjárhag og fyrir þungu heimili að sjá. Hrökkva laun hans ekki einusinni til þess, að hann geti lifað sæmilegu borgaralegu lífi, og skal jeg sem dæmi nefna, að hann hefir ekki haft efni á því að veita rafmagni í hús sitt til lýsingar.

Þessi styrkur er þó ekki einasta veittur af þörf, heldur að maklegleikum, því þessi maður er einn sjerkennelegasti vísinda- maður vor Íslendinga. Eru þeir, því miður,

helst til fáir, sem feta í fótspor hans, að þræða ekki fjárgötur fjöldans. Fyrir því fer svo oft sem fer, að þegar hver fetar í annars fótspor, þá troðast göturnar að lokum svo niður, að menn sökkva að síðustu í grafgöturnar. En þessum manni er ekki svo háttað. Hann fer einn saman yfir ótroðið land, og fer geist. Hann er ekki einasta vísinda- og hugsjónamaður, heldur hefir hann valið sjer að viðfangsefni alvarlegustu gátur lífsins og ritað margt, sem er alveg einstætt í íslenskum bókmentum. Væri það vansi fyrir þing og þjóð að láta slíkan mann svelta, enda vona jeg að svo verði ekki og háttv. þdm. sýni hug sinn með því að samþykkja þessa brtt.

Þá kem jeg að XXIII. brtt. á þskj. 153, a-lið. Skal jeg vera fáorður um hana, því jeg geri ráð fyrir, að háttv. samþingismaður minn, sem betur er þeim hnútum kunnur, geri grein fyrir henni síðar. Jeg vil þá byrja með því að þakka sjútnv. fyrir undirtektir hennar í þessu máli. Þá vil jeg benda háttv. þingdeild á það, að þótt henni ef til vill kunni að þykja upphæðin nokkuð há, 16 þúsundir króna, þá ber á það að líta, að hlutaðeigendur eru reiðubúnir að leggja mikið í sölnar og svara tveim þriðju á móts við landssjóðsstyrkinn úr eigin vasa. Þess er líka von, því þörfin er geysimikil. Lending á Eyrarbakka er, eins og alkunnugt er, afarvond og bryggjum og öðrum uppskipunartækjum í mesta máta áfátt. Á Eyrarbakka hefir helsti oft sannast talshátturinn, að margur drukknar nærri landi, og hefir innsiglingin þar reynst miklu mannskæðari en nokkur jökulá, sem yfir hefir verið að sækja hjer á landi.

Virðist því ekki minni ástæða til að bæta hana og lendinguna en brúa árnar, því meiri nauðsyn mun oftast reka menn til sjóinn til fiskifanga en á sjer stað marga ferðina yfir jökulsárnar, hverja sem er. Verði þessi styrkur veittur, þá von-

ast jeg til, að það komi fljótlega í ljós, að sú fjárveiting verður allra fjárveitinga fyrst til að borga sig. Mun öllum það ljóst, hvers virði það er að geta farið á sjó, sem er jafnfiskisæll og þar á sjer stað, og eiga von góðrar lendingar, þegar gefur, að jeg ekki nefni mannlífín, er sparast og ekki verða metin til fjár.

Þá skal jeg minnst lítið eitt á brtt., sem jeg flyt ásamt háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.). Hún hljóðar um lánveitingu til tveggja klæðaverksmiðja, sem reisa á, aðra á Suðurlandi, en hina á Austfjörðum, og nemur sú lánbeiðni alls 100000 krónum til jafnra skýrsla hans hafi að vísu aðallega snert Austurland. Jeg flutti þingsálg. um tövinnuálsundirbúning á þingi í fyrra, og skifta. Háttv.samflutningsmaður minn (Sv. Ó.) hefir þegar skýrt frá þessu máli, þó komst þá málið í það horf, sem það er í nú, þótt landbúnaðarnefndin sleikti utan úr því af þröngsýni sinni og ynni því nokkuð tjón. Jeg vildi að stjórninni væri gefið rýmra verkvið og falið að láta rannsaka staðhætti og gera áætlanir um kostnað o. fl., en sú rannsókn þótti nefndinni of dýr, og lagði því á móti þessu. Orsökinn til þess að jeg kom fram með þetta málefni, var sú sannfæring mín, að hjer væri um nauðsynlegt þjóðþrifamál að ræða og að þjóðin verði að reyna að bjarga sjer sjálf í þessum efnum, en ekki þurfa að sækja alt til annara landa. Auk þess hvöttu kjósendur mínir mig til að gera þetta, og mun það yfirleitt almennur vilji manna á Suðurlandsundirlendi, að þar verði stofnað til slíks iðnaðar. Hefir og verið stofnað þar fjelag til þess að vinna að undirbúningi málsins. Skoraði það á stjórnina að láta rannsaka, hvar hentugastur staður væri til þessarar virkjunar, og sendi fyrirv. atvinnu-málaráðherra, Pjetur Jónsson, verkfræðing austur í þessu skyni. Skyldi hann rannsaka Reykjavoss í Ölfusi og senda stjórninni síðan skýrslur sínar og áætlanir. Tók

þessi verkfræðingur, sem var Guðm. Hlíðdal, með sjer annan mann danskan, Axel Petersen að nafni, til þess að aðstoða sig við starfið. Komust þeir svo að því, eftir ítarlega rannsókn, að í meðalvexti hefir Reykjavoss nálægt 105 hestöfl, og er það nægilegt til að reka með nokkuð stóra klæðaverksmiðju. Þá var næst mælt til þess, að verkfræðingur, eða aðrir, sem til þess væri trúandi, fengi að rannsaka kostnað við innkaup vjela og annara nauðsynlegra áhalda til verksmiðjunnar, og tók fyrverandi atvrh. (P. J.) því vel. Vona jeg, að núverandi atvrh. (Kl. J.) taki við af honum í þessu efni og reynist þessu máli hlyntur og styðji framgang þess.

Þetta er nú að segja um verklegan undirbúning málsins. En því miður get jeg ekki sagt eins góða sögu af fjárhagslegum undirbúningi þess og háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), að svo og svo mikið fje sje þegar til reiðu. En það get jeg fullýrt, að ef rannsóknin ber æskilegan árangur, þá mun vart standa á fjenu þar eystra, því jeg veit, að mönnum þar er þetta mikið áhugamál, og munu þeir því leggja sig í líma með fjárframlög þau, sem með þarf. En hitt er almennungi þar og ljóst, að það þarf verulega góða rannsókn, sem óhætt sje að treysta. Hafa menn þar eystra einmitt brent sig í þessu efni. Þeir hafa áður komið sjer upp tövinnuavjelum, en þá vantaði sjerþekkingu; starfið gekk illa og varð að leggja það niður aftur. Var það þó ekki sökum þess, að verksins væri ekki þörf, heldur af hinu, að manninn með sjerþekkingu vantaði, bæði til að stofna og leiða fyrirtækið. Vona jeg, að í þetta skifti verði tekið nægilega tillit til þess, hve mikið sjerþekkingin hefir að þýða við slíka starfsemi.

Jeg verð annars að geta þess, að mjer þykir leitt, að þetta nauðsynjamál virðist ekki eiga að fagna nægilega föstum heildarsamtökum. Að vísu hefir málinu verið tekið vinsamlega bæði af þingi og stjórn,

en þar þarf svo mikils við, og ætti öllum að vera það gleðiefni, að bæði Sunnlendingar og Austfirðingar eru vaknaðir til fullrar meðvitundar um hina miklu þörf.

Hvað annars snertir brtt. mína og háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), þá vona jeg, að hún nái fram að ganga. Það má vera, að hún hefði mátt vera betur sniðin, t. d. að miða lánsheimild við einn stað, er fyrstur yrði tilbúinn að sínu leyti; voru sumir í fjvn. hlýntir þessu. Hefði jeg fyrir mitt leyti ekki verið því mótfallinn, ef samflutningsmaður minn hefði getað fallist á það. Hefði jeg alls ekki talið það eftir, ef Múlasýslur hefðu orðið fyrri til taks, þótt þær hefðu fengið fjárveitinguna. Gæti þetta einmitt orðið til þess að vekja kapp hjá mönnum að ná sem fyrst takmarkinu, og myndi þá um leið flýta stórum fyrir fyrirtækinu. Veit jeg líka, að helmingur þessa fjár, eða 50 þúsundir, nær alls ekki $\frac{1}{3}$ kostnaðar við hverja verksmiðju sem er og nokkuð ætti að kveða að. Lánveitingin er undir öllum kringumstæðum heppileg til örfunar heima í hjeruðunum. Hvernig sem þetta annars verður, þá er ekkert að óttast fyrir þessa háttv. þd. með að veita lánsheimildina, því þetta liggur eftir sem áður að öllu leyti í hendi stjórnarinnar, að meta tryggingar og málið að öðru leyti áður en lánið yrði veitt.

Mjer kom á óvart till. frá háttv. þm. Norður-Múlasýslu (B. H. og Þorst. J.), er eingöngu fer fram á að fella burt að veitingin sje staðbundin við Reyðarfjörð. Jeg skal láta liggja milli hluta hvort rjettara er, því jeg þekki ekki svo staðhætti þar eystra, en jeg geri samt ráð fyrir, að háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) hafi rjett fyrir sjer, því hann tók hóflega í málið. en háttv. 2. þm. N.-M. (B. H.) fór rasandi og veittist að mjer með ávítunum fyrir tillöguhluta minn og kallaði fleyg. Þykir mjer það nokkuð undarlegt, því hann hefir tekið upp þennan „fleyg“ minn í sína tillögu.

Ef hann vildi tillögu hv. 1. þm. S.-M. vel, var ekkert hægara fyrir hann en að fella minn tillöguhluta í burt. Vona jeg, að hv. þm. (B. H.) geri einhverja grein fyrir, hvað hann meinar með þessu fálmi sínu, því hjer á alls ekki að komast að nein hreppapólitík, og hefir okkur háttv. 1. þm. S.-M. ekki dottið það í hug.

Þá mintist háttv. 2. þm. N.-M. (B. H.) á, að öðruvísi stæði á um Austurland en Suðurland, þar eð hjer væri þegar komin á ullarverksmiðja. Það er að vísu satt, að Álafoss er til, en Reykjavík er líka til og þar búa upp undir 20 þús. manna, og Álafoss verður fyrst að geta fullnægt kröfum Reykjavíkur, áður en hann getur orðið Suðurlandi að liði.

Það má lengi deila um, hvar þörfin sje mest og hvar eigi að byrja. Veit jeg til, að stjórnarráðinu hafa borist mörg brjef þar að lútandi.

Jeg get svo lokið máli mínu um þetta efni og vonast eftir góðum undirtektum háttv. deildar, enda yrði málið í góðum höndum, þar sem hæstv. stjórn mundi ekkert í því gera nema með góðum undirbúningi.

Þá ætla jeg að minnast dálítið á síðustu brtt. háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.) á þskj. 153. Jeg skal ekki leggja neinn dóm á brtt. sjálfa, heldur ætla jeg aðeins að athuga hugsunina, sem á bak við hana liggur, að miklar líkur eru til, að víða verði atvinnubrestur á þessu ári.

Það er ein af aðalástæðunum til að hið opinbera má ekki fella niður allar verklegar framkvæmdir, svo sem vega- og símalagningu. Það er nauðsynlegt, að allir landsmenn hafi nægilegt að gera. Þar kemur til greina, ekki eingöngu hin fjárhagslega hlið málsins, heldur og, að hver landsmaður á að hafa tryggingu fyrir, að hann geti fengið atvinnu.

Hver góður bóndi sjer fyrir því, að vinnufólk sitt hafi góð verkfæri í höndunum, er slátturinn byrjar, og háttv. Alþingi

búnast áreiðanlega illa, sjái það ekki landsmönnum fyrir atvinnu sjer til lífsuppcldis, og opinber starfræksla er miklu tryggara spor í áttina til þess, að sem flestir fái eitt-hvað að gera, heldur en að hvert bæjar-fjelag taki að sjer að sjá íbúum sínum fyrir atvinnu.

Forseti: Það hefir komið fram tillaga frá átta háttv. þm. um að hætta umræðum um fjárlögin. En nú þegar hafa 8 hv. þm. kvatt sjer hljóðs. Fimm þeirra hafa ekki tekið til máls áður, tveir eiga ósvarað máli annara háttv. þm. og einn er háttv. frsm. (B. J.). Legg jeg því þann skilning í till., að hún komi ekki til framkvæmda fyr en þessir háttv. þm. hafa talað.

Till. er undirskrifuð af J. Þ., P. Þ., E. Þ., Ing. B., Þorl. G., P. O., Ó. P. og J. S. og hljóðar svo:

„Vjer leggjum til, að umræðum um frv. til fjárlaga verði slitið“.

Leyfi jeg mjer þá að bera till. undir atkvæði og mun viðhafa nafnakall.

ATKVGR.

Till. samþ. með 18 : 9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: E. Þ., E. E., Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. S., J. Þ., M. G., M. K., Ó. P., P. O., P. Þ., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þór. J., B. II.

nei: Gunn. S., H. K., J. B., M. J., M. P., Þorl. J., Þorst. J., B. J., B. Sv.

Forseti: Till. er þá samþykkt með 18 : 9 atkvæðum, og verður umræðum slitið, er þeir hafa talað, sem þegar hafa kvatt sjer hljóðs.

Magnús Kristjánsson: Jeg ætla að minnst nokkrum orðum á brtt. XXIII. við 16. gr. 17. — Háttv. 1. þm. Árn. (E. E.)

hefir tekið af mjer ómakið hvað snertir fyrri lið hennar, og get jeg því verið stutt-orður.

Eins og öllum er kunnugt, hafa háttv. alþingismenn lagt afarríka áherslu á, að fyrst og fremst eigi að styrkja atvinnuvegina af fremsta megni. Þessar till. miða beinlínis í þá átt. Vil jeg nú sjá, hvort nokkur hugur fylgir máli; ekki svo að skilja, að mjer detti í hug að bera háttv. þm. hræsni á brýn, en jeg vil þó vita, hvort þeim er nokkur alvara í þessu efni.

Eins og háttv. þdm. er kunnugt, eru þessir tveir staðir. Eyrarbakki og Ólafsfjörður, góðar veiðistöðvar. Þaðan ganga 10—15 mótorbátar frá hvorum stað og í þeim útvegi liggur um ½ miljón kr., en hafnleysur eru þar miklar og atvinnureksturinn þar af leiðandi ótryggur. Af þessu hafnleysi stafar ekki eingöngu beinn háski fyrir bátana, heldur hamlar það einnig oft bátunum frá að sækja sjó.

Jeg vona að menn sannfærist um nauðsyn þessara fyrirtækja, er þess er gætt, að hlutaðeigendur eru fúsir til að leggja fram stórfje til að koma þeim í framkvæmd. Jeg kalla það stórfje. ef á hvern bát legst alt að 1 þúsund kr. skattur til þessa. eins og á sjer stað á Ólafsfirði. Á hinum staðnum þarf meira fje, en hann er stærri, og mun hreppurinn þar hlaupa undir bagga; en styrkurinn, sem farið er fram á, er aðeins lítill hluti af þeirri upphæð, sem til fyrirtækisins þarf.

Jeg skal benda á, að landið hefir líkagagn af þessu. Háttv. fjhn. hefir komist að þeirri niðurstöðu, að ekki verði hjá því komist að framlengja lögin um útflutningsgjald af afurðum landsins. Styrkurinn til Ólafsfjarðar nemur ekki meiru en sem svarar útflutningsgjaldi af fiski þaðan í eitt ár. Það er því ekki farið fram á meira en að þeir sleppi við að gjalda útflutningsgjald í eitt ár. —

Jeg skal svo ekki vera langorður um þetta, því jeg hygg að nægi hið sama um báða staðina.

Aðeins skal jeg geta þess, að þegar litið er á slysfarirnar, sem þegar hafa orðið á þeim 3 mánuðum, sem af eru þessu ári, er um 50 menn hafa farið í sjóinn. er ihugunarvert, hvort það er rjetti sparnaðurinn að neita um lítilfjörlegan styrk til að bæta lendingarstaði fyrir smábáta, því eins og menn vita, er ekki fátíðast, að slys verði við lendingu smábáta, þar sem svo hagar til, að alt verður að flytja á þeim milli skips og lands, hvernig sem viðrar, og jafnvel þótt það geti beinlínis haft lífsháska í för með sjer. Mjer þætti ekki ósennilegt, að þeir, sem á móti kynnu að vera, fengju einhverntíma eftirþanka af því.

Loks vil jeg endurtaka það, að hjer er í raun og veru ekki verið að fara fram á annað en hlífa hlutaðeigendum við að gjalda hið umrædda útflutningsgjald í þetta skiftið.

Jeg sje svo ekki ástæðu til að fjölyrða meira um þetta. Málið er eins einfalt og það getur verið. Get jeg ekki gert ráð fyrir öðru en að það verði samþykkt.

Sigurður Stefánsson: Jeg gleymd; áðan að minnast á brtt. frá mjer á þskj. 157 við 16. gr. 4 a, um laun garðyrkjustjóra. Embætti þetta mun hafa verið sett á stofn árið 1919, og hefi jeg fyrir satt, að það sje eitt hið allra óþarfasta á öllu landinu.

Mjer er sagt, að til sje fjelag, sem nefnist Garðyrkjufjelag; hefir ekkert borið á því fyr en árið 1919 og lítið síðan. Mun hlutaðeigandi vinna fyrir það fjelag. Bún-aðarfjelagið hefir garðyrkjufróðan mann í sinni þjónustu, og þá jafnframt í þjónustu landsins, og var mjer vitanlega enginn óánægður með þá tilhögun. Hjer er þá verið að hálauna mann, sem lítið verk hefir

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

með höndum. Jeg hefi að vísu heyrt, að hann hafi ferðast eitthvað suður með sjó og til Austfjarða, og hafi gefið skýrslur um þá staði, sem hann kom á, en eins hina þar sem hann aldrei kom. Er þá lítt hægt að henda reiður á slíku. Tel jeg sjálfsagt, að sá maður gefi þeim, er þess óska, upplýsingar um garðrækt. Jeg varð hissa er þetta embætti var stofnað 1919, því Bún-aðarfjelagið hafði og átti að hafa þetta mál með höndum. Laun þessa manns eru nú 6000 kr., og leggur nefndin til, að þau sjeu lækkuð í 3500 kr., sem virðist nægileg og enda of há upphæð til ekki þarfara embættis.

Þá ætla jeg aðeins að víkja fáum orðum að brtt. XXIII frá háttv. þm. Ak. (M. K.), um bryggjugerð á Eyrarbakka og í Ólafsfirði. Er jeg henni í raun og veru ekki mótfallinn, og hefði háttv. deild þótt ráðlegt að samþykkja till. sparnaðarnefndar, hefðum við haft nóg fje fyrir hendi til þessara mannvirkja. En þær eru feldar og verða feldar og þess vegna neyðist jeg til að greiða atkvæði móti þessum fjárveitingum í þetta skifti. Ef væri að ræða um lán, vildi jeg veita það, en jeg hefi ekki fengið neina sönnun fyrir því hjá hæstv. fjármálaráðherra (Magn. J.), að nokkurt fje sje til. Jeg hygg, að hæstv. stjórn hafi ekkert fje handbært, og þá yrði lánsheimild aðeins von, sem ekki getur ræst.

Áður en jeg sest niður skal jeg lýsa því yfir fyrir hönd sparnaðarnefndar, að hún tekur aftur till. sínar á þskj. 153, XIV. lið og sömuleiðis XXII., en ekki XVIII. lið.

Jeg skal taka það fram, að nefndin gerir það ekki af því að hún álíti till. órjettmætar, heldur af því, að hún veit, að þær verða feldar og vill ekki tefja tíma þingsins að óþörfu.

Umr. frestað.

Á 35. fundi í Nd., miðvikudaginn 29. mars, var enn fram haldið 3. umr. um frv. (A. 144, 153, 157).

Stefán Stefánsson: Af því að mjer var eiginlega falinn flutningur brtt. 153, XXIII b, um styrk til bátabryggju í Ólafsfirði, þá má það þó ekki minna vera en jeg þakki þeim tveim háttv. þm. úr sjávarútvegsnefnd, sem hafa tekið hana til flutnings. En til nefndarinnar leitaði jeg með þetta erindi, bæði af því jeg vissi, að þar voru þeir mennirnir, sem einna best skyn bera á það mál, og svo einnig til þess að vita, hvers styrks jeg mætti vænta frá nefndinni málinu til framgangs í þinginu. Háttv. nefnd tók því þá þegar mjög vel og sendi það fjvn. með sínum eindregnu meðmælum, en hún hefir ekki viljað taka það upp til flutnings.

Þetta mál er þannig til komið, að í haust sem leið tóku sig saman nokkrir hinir framtakssömustu dugnaðarmenn þar í Ólafsfirði og bundust fyrir því, að þar yrði byggð bryggja, sem stæði órótud, þótt brim og boðar skyllu að landi. En það hefir farið svo, að þótt bryggjur hafi þar verið byggðar, þá hefir hver norðangarðurinn eftir annan kastað þeim langt upp á land eftir skamman tíma. Þetta er bæði óhæfilegur kostnaður og óþægindi fyrir kaupúnið og allan útveginn, þar sem eru að minsta kosti 12 vjelbátar og því útflutt þaðan alt að 3000 skp. af fiski á ári. Í Ólafsfirði er um 600 manns og mikill meiri hluti alls þess fólks lifir eingöngu af sjávarútvegi. Þörfin er því svo augljós, að jeg tel ekki þurfa að fjölyrða um, hve bráðnauðsynlegt það er, að hið opinbera hlaupi undir bagga, þar sem hjer er um það að ræða að tryggja og halda lífinu í þeim atvinnuvegi, sem bjargar framtíð heillar sveitar, og sje það vilji þingsins að hlynna að framleiðslunni í landinu, þá vona jeg, að þetta litla fram-

lag verði samþykkt, þar sem ekki er farið fram á meira en $\frac{1}{3}$ kostnaðar við bryggju-gerðina, eða 8000 kr.

Sveinn Ólafsson: Það var háttv. 2. þm. N.-M. (B. H.), sem gaf mjer tilefni til þess að kveðja mjer hljóðs af nýju. Hann ljét svo ummælt, að till. okkar háttv. 1. þm. Árn. (E. E.) spilti fyrir málinu með því að staðbinda ullariðjufyrirtækið eystra. Aftur sagði hann, að jeg hefði látið á mjer skilja, að till. þeirra þm. Norðmýlinga (B. H. og Þorst. J.) væri fram komin í því skyni að eyða málinu, en þetta er ekki rjett hermt. Jeg sagðieinmitt, að hún mundi fram borin af velvild til málsins, — en af misskilinni velvild. Og eftir því, sem jeg hefi betur hugsað þetta, því fremur hefi jeg sannfærst um það, að þetta er rjett hjá mjer. Jeg hefi því farið fram á það við háttv. flm., að þeir tækju aftur brtt., en háttv. þm. (B. H.) gaf þau svör, að þeir sæju sjer ekki fært að gera það. Jeg verð því að biðja þá háttv. þingdm., sem hlyntir eru þessu máli, að fella þessa einkennilegu fleygtillögu þeirra.

Hitt, sem háttv. þm. (B. H.) beindi til háttv. 1. þm. Árn. (E. E.), að hann hefði spilt málinu með því að gerast meðflutningsmaður minn að till., er mjer harla tor-skilið, þar sem háttv. þm. N.-M. hafa tekið upp till. okkar háttv. 1. þm. Árn. orðrjetta og gert hana að sinni tillögu, — aðeins með úrfellingu svigaorðsins „Reyðarfirði“ fyrir austfirsku verksmiðjuna. En eins og jeg sagði áðan, er hjer um að ræða einhvern misskilning eða misskilda velvild til málsins hjá háttv. þm. (B. H. og Þorst. J.). Það er reyndar ekki mikið, sem ber á milli okkar háttv. þm. Norðmýlinga og mín. Þeir vilja hafa verksmiðjuna sem næst sjer, og er það eigi undarlegt.

Að vísu skal jeg viðurkenna það, að á Seyðisfirði eru sæmilega góð skilyrði fyrir

hendi til þessa iðnrekstrar, en þó ekki betri en á syðri fjörðunum, nema síður sje. Vatn það á Seyðisfirði, sem hentugast er til virkjunar, er í höndum erlends verslunar-fjelags, og getur slíkt ekki annað talist en ókostur. En annað ræður þó meiru um, og það er að fjármunir og fólksfjöldi er mikið meiri á suðurfjörðunum, og það ríður baggamuninn. Fólksfjöldi í Múlaþingi mun vera rúmlega 10 þúsund, að Austur-Skafta-fellssýslu meðtalinni, sem vafalaust mun öll hverfa að þessu fyrirtæki, ef miðað er við Reyðarfjörð, en meira en þriðjungur þessa mannfjölda býr við Reyðarfjörð og í nærsveitum hans, Fáskrúðsfirði og Norðfirði. Auk þess er það fyrirfram vitað, að allmikill hluti Norðmýlinga mun einnig hverfa að þessu fyrirtæki, ef stofnsett verður á Reyðarfirði.

Pá vil jeg geta þess um undirbúning þessa fyrirtækis á Reyðarfirði, umfram það, sem jeg hefi áður sagt, að landsstjórnin hefir eftir ósk þessa reyðfirska fjelags — og fyrirtækið er fyrst og fremst stofnað og styrkt af Reyðfirðingum — gert út manni, sem nú er í utanför, Guðmund Hlíðdal, til að rannsaka kaupskilyrði á vjelum og tækjum til þessa fyrirtækis. Þá hefir stjórnin enn fremur tekið að sjer, eftir tilmælum fjelagsins, að láta gera mælingar og áætlanir um vatns-virkjunina á Reyðarfirði á komandi vori eða að láta fullgera þá bráðabirgðaáætlun, sem þar hefir verið gerð af Halldóri Guðmundssyni. Verður það gert á komandi vori.

Nokkuð öðru máli er að gegna með samskonar fyrirtæki á Suðurlandi, enda hafa ýmsir háttv. þm. tjáð sig ófúsa til þess að veita lánsheimild handa því, vegna vantandi undirbúnings þar. En jeg hygg þetta vera veigalitle ástæðu. Jeg geri ekki ráð fyrir, að þeir menn, sem leggja fje sitt í slík fyrirtæki á annað borð, muni ana út í það fyr en þeir hafa rannsakað og gert

sjer grein fyrir, hvort fyrirtækið muni bera sig eða ekki. Lánsheimildinni fylgir því engin áhætta fyrir ríkissjóð, síst þar sem lánsupphæðin nemur ekki nema tiltölulega litlum hluta af stofnkostnaðinum.

Jeg skal svo ekki fjölyrða um þetta meira, en vil þó að lokum endurtaka það, sem jeg hefi áður sagt, að þeir, sem í alvöru vilja styðja innlendan ullariðnað, vona jeg að greiða ekki atkvæði með fleygtillögu hv. þm. N.-M. (B. H. og Þorst. J.), heldur fylgi eindregið till. okkar háttv. 1. þm. Árn. (E. E.). Hún er sú rjetta og upphaflega till. og fram komin eftir sjerstakri umsókn og beiðni til þingsins frá tilteknu fjelagi. Það væri að svara þeirri beiðni út í hött að samþykkja till. þm. N.-M.

Um aðrar brtt. mun jeg sýna afstöðu mína við atkvæðagreiðsluna. Þó vil jeg geta þess um brtt. XVII, að þar mun jeg, beint á móti þeirri reglu, sem jeg hefi annars fylgt, greiða atkvæði með henni, þó ekki horfi hún til sparnaðar. En þau rök liggja til þess, að hjer virðist mjer um að ræða þann mann, er framar flestum, ef eigi öllum, sem styrks njóta til vísindalegra starfa, hafi verðskuldað hann og eitthvað verulegt leggur á sig til þess að vinna fyrir honum.

Björn Hallsson: Það er aðallega vegna þeirra tundurskeyta, sem jeg fjekk frá hv. 1. þm. Árn. (E. E.), að jeg hefi kvatt mjer hljóðs. Jeg skildi háttv. frsm. fjvn. (B. J.) svo, að umsókn háttv. 1. þm. Árn. (E. E.) hefði komið klofningi í nefndina út af verk-smiðjumálinu. Fjvn. hafði heldur kosið að styrkja eina slíka verksmiðju með allríflagri fjárhæð heldur en tvær með lítilli fjárhæð hvora. Þess vegna sagði jeg, að þessi háttv. þm. (E. E.) hefði komið með fleyg í málið, þó hann hafi enn ekki sjálfur getað skilið það. Jeg þykist hafa sannfrjett, og það eftir sjálfum fjárveitingan.mönnum, að ef þessi háttv. þm. hefði ekki komið með

fleyg sinn, mundi fjvñ. hafa lagt til, að verksmiðjan eystra fengi að minsta kosti 60 þús. kr. lán. Þannig er sannað, að fleygur hans hefir dregið úr lásupphæðinni, og hann þannig spilt fyrir okkur með frumhlaupi sínu. En hann tekur sjer það líklega ekki nærri.

Það kann að vera, að eitthvað sje búið að rannsaka þetta mál í Árnessýslu, en sú rannsókn mun skamt á veg komin, og ekki hefir þar enn verið safnað neinum hlutum. Því var það eðlilegt, að fjvñ. kysi heldur að styrkja verksmiðjuna eystra, og það allsæmilega. En þegar till. 1. þm. Árn. kom fram, treysti nefndin sjer ekki til þess að styrkja báðar verksmiðjurnar. Því er það háttv. 1. þm. Árn. (E. E.), sem hefir spilt málinu með till. sinni, en ekki við þm. Norðmýlinga.

Háttv. 1. þm. Árn. sagði, að jeg hefði farið rasandi á hendur honum. Jeg get ekki talið það að fara rasandi, þótt jeg hafi skýrt framkomu hans í málinu með rökum. Jeg hefi sannað, að hann hefir sjálfur „farið rasandi“ í þessu máli sem fjárveitinganefndarmaður. Þessi ummæli hans til mín snúast því gegn honum sjálfum.

Sami háttv. þm. sagði, að sjer hefði komið mjög á óvart till. mín og samþingismanns míns. Sagði hann að jeg gerði mig breiðan o. s. frv. Þetta eru slagorð. En jeg játa það, að jeg og samþm. minn höfðum stuttantíma til að athuga þetta mál, og betra, ef hægt hefði verið að koma fleygnum úr tillöggunni. En við bjuggumst ekki við því, að till. þeirra háttv. 1. þm. Árn. (E. E.) og 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) hefði svo lítið fylgi í fjvñ., þar sem háttv. 1. þm. Árn. á þar sæti, að gerlegt væri að koma fram með gagngerðar breytingar. En nú er sjáanlegt, að þessi till. þeirra hefir þar ekkert fylgi, og því hefði verið fært að koma fram með víðtækari breytingu. En það verður að bíða hjeðan af.

Háttv. 1. þm. Árn. (E. E.) sagði, að

hann hefði hleypt þessu ullaerwerksmiðjumáli af stað í fyrra, en landbn. hefði spilt fyrir sjer málinu. Þetta er ekki rjett. Landbúnaðarnefnd færði aðeins hina þokukendu till. þm. til betra máls, svo deildin gæti sóma síns vegna samþykkt hana. Hún feldi aðeins niður liðinn um rannsókn á sútun skinna, og gerði hún það vegna þess, að hún vissi ekki annað en að sá liður yrði tekinn upp af öðrum aðilja til rannsóknar. (E. E.: Þetta er ekki satt). Það er rjett frá skýrt, en háttv. Ed. feldi úr lið um rannsókn starfrækslukostnaðar, og var landbn. engin þökk á, að hann væri feldur úr.

Það, sem hefir komið hv. 1. þm. Árn. (E. E.) til þess að flytja þessa till., er vafalaust fyrst og fremst áhugi hans fyrir klæðaverksmiðjunni, en þó er mjer ekki grunlaust um, að þar blandist saman við öfundsýki og að hann vilji ekki láta Austfirðinga verða á undan í þessu máli.

Þá vil jeg beina nokkrum orðum til hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) út af því, sem hann mælti í minn garð. Get jeg verið stuttur um, því mörgu í ræðu hans hefi jeg áður svarað, er jeg talaði til háttv. 1. þm. Árn., og þarf jeg ekki að endurtaka það. Þessi háttv. þm. (Sv. Ó.) sagði, að þótt við flyttum ekki till. okkar af óvild til málsins, þá mundum við að minsta kosti flytja hana af misskilinni velvild. En við erum fullkomlega heilir í þessu máli og flytjum till. okkar hvorki af óvild nje heldur af misskilningi.

Sami háttv. þm. sagði, að þingið svaraði beiðni þessa fjelags á Reyðarfirði út í hött með því að samþykkja okkar till. Mun hann þar eiga við undirbúning málsins þar syðra. En jeg vil segja, að Seyðfirðingar hafa einnig hafið undirbúning um þetta mál. Þeir hafa stofnað fjelag og leitað til stjórnarinnar, en ekkert svar fengið. Vildi jeg gjarna hafa spurt fyrirv. stjórn. hvers vegna hún hefir ekki svarað þeim umleitunum þeirra, ef þess hefði verið kostur nú.

Eða má ekki rannsaka staðhætti og vatnsmagn á Seyðisfirði eins og á Reyðarfirði? Það þykir mér einkennilegt. Að lítið hefir verið gert að undirbúningi á Seyðisfirði, stafar af því fyrst og fremst, að þeir hafa beðið eftir manni til rannsóknar. Hygg jeg, að sú rannsókn muni leiða það í ljós, að þótt Reyðarfjörður sje hagfeldur staður til þessa iðnaðar, þá muni þó aðrir staðir vera jafngóðir eða betri þar eystra. Þá sagði háttv. 1. þm. S.-M., að við sem þm. N.-M. vildum hafa verksmiðjuna þar, t. d. á Seyðisfirði. Þessu mótmæli jeg. Við viljum hafa verksmiðjuna þar, sem staðhættir eru bestir eystra, en ekki staðbinda hana að lítt rannsókuðu máli. Þetta er margtekið fram, og ætti þessum háttv. þm. að vera farið að skiljast það. Hefi jeg líka þá trú, að háttv. deild verði með till. okkar þm. N.-M. við væntanlega atkvæðagreiðslu.

Jeg skal svo ekki lengja umræður með því að minnst á aðrar brtt. Mun jeg sýna afstöðu mína til þeirra við atkvgr.

Þorleifur Jónsson: Það er nú þegar búið að taka margt af því fram, sem jeg vildi hafa sagt, og því get jeg verið stutt-orður. Það eru einkum tvær brtt., sem jeg vildi minnst á.

Það er þá fyrst brtt. XXVII frá fjvn., um að veita ræktunarfjelagi eða búnaðarsambandi 35 þús. kr. lán til þess að kaupa sljetttil. Svo stendur á þessari till., að forseti Búnaðarfjeldagsins sendi fjvn. erindi um að veita fjelaginu ríflægt lán til verkfærakaupa o. fl. Þó að fjvn. væri þess fýsandi, að reyndar yrðu fleiri vjelar en þessi eina, sem kom hjer í fyrراسumar, þá þótti nefndinni rjettara að fara hægt af stað og leggja það til, að aðeins einn sljettill yrði nú keyptur, og þá sjerstaklega handa Norðurlandi. Ef tvær slíkar vjelar starfa hjer á landi og gefast vel bæði norðanlands og sunnan, þá væri ekkert á móti því að styrkja fjelagið til kaupa á fleiri slíkum vjelum.

En fjvn. þykir nóg. að ein sje keypt nú í bráð. til viðbótar þeirri sem fyrir er. Jeg vil því mæla hið besta með því, að þessi till. verði samþykkt.

Jeg vil geta þess hjer um leið, að forseti Búnaðarfjeldagsins fór einnig fram á það, að nefndin hækkaði styrkinn til Búnaðarfjel. um það, sem stjórnnin hafði lækkað hann í þessu frv. Það er ekki af því, að nefndin sje ekki fjelaginu vinveitt, að hún hefir ekki orðið við þessari beiðni, heldur eingöngu af sparnaðarástæðum. Og hún væntir þess, að undireins og eitthvað ragnar úr fjárhagskreppunni, þá hækki stjórnnin aftur styrkinn til Búnaðarfjeldagsins.

Hiin till., sem jeg vildi minnst á, er um klæðaverksmiðjur á Austur- og Suðurlandi. Það hefir verið deilumál bæði hjer í deildinni og annarsstaðar. Eftir því sem jeg best þekki til, þá verð jeg að taka undir með háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) um það, að máli þessu er lengst komið áleiðis í Reyðarfirði. Þar hefir sýslunefnd Suður-Múlasýslu skipað nefnd til þess að safna hlutum. Hefir sú nefnd þegar safnað 70—80 þús.kr. Hún hefir einnigskorað á Austur-Skaftfellinga að vera með um fjársöfnun, og mun þar vera allmikill áhugi fyrir þessu máli. Reyðarfjörður sýnist og vera sjerstaklega heppilegur staður fyrir slíka verksmiðju. Þar er ágæt höfn, greiðar samgöngur, nægilegt vatn og fjörðurinn liggur um miðbik Austurlands. ef Austur-Skaftafellsýsla er talin með. Frá Reyðarfirði liggur og ágatur vegur bílfar upp um Fljótsdalshjerað. Þessi staður sýnist því vera sjálfkjörinn fyrir slíka verksmiðju á Austurlandi. ef hún kemst á fót á annað borð.

Jeg verð því að hallast að till. háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) um að binda fjárveitnguna við Reyðarfjörð. Mjer þykir leitt, að metingur skuli hafa komist inn í þetta mál hjer á þingi. en verra er, ef hann heldur áfram á Austurlandi, því að það getur orðið til þess að spilla alveg fyrir málinu.

Mjer virðist að þm. Norðmýlinga geti sætt sig við ákvæðið að staðbinda við Reyðarfjörð, því að ef svo sýnist við nákvæmari rannsóknir, að hentugra sje að hafa verksmiðjuna á Seyðisfirði, þá getur lánsheimildin átt þar við á sínum tíma, því að það er alls eigi meining fjvn. að lána þetta út í bláinn, heldur á ítarleg rannsókn að fara fram fyrst.

Þá vil jeg minnst lítið eitt á orð háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.), er hann ljét falla í minn garð í gær. Hann hjó þá á báðar hendur, en honum hefir fundist vígfiimi sín svo mikil, að honum dugði ekki hæstv. forsrh. (S. E.) og þm. Dala. (B. J.), heldur þurfti hann einnig að veitast að mjer. Það var nú aðallega út af því, hvernig jeg greiddi atkv. um sparnaðartill. hans. Í fyrsta lagi verð jeg nú að láta hann vita það, að það er jeg, en ekki hann, sem ber ábyrgð á því, hvernig jeg greiði atkvæði hjer á þingi. Þótt jeg hafi í byrjun þings verið með því að skipa sparnaðarnefnd, þá var jeg þó eigi þar með skuldbundinn til að fylgja henni út á alla hennar refilstigu. Jeg hefi fæstum till. hennar getað fylgt, vegna þess að þær hafa verið svo einhliða, eins og t. d. till. um að taka tvö kennaraembætti við háskólann út úr og leggja þau niður á þann hátt, að öðrum mannum átti að kasta út á gaddinn, en hinum átti að varpa fyrir borð, án þess að embættislaunin væru afnumin, og var þar enginn sparnaður. Þá eru einnig fjárlagatillögurnar, sem jeg hefi fæstar getað aðhýlst. Jeg veit nú ekki betur en að fjvn. hafi tekist að minnka tekjuhallann um ca. 160 þús. kr., án tilstyrks sparnaðarnefndar. En fjvn. hefirekki getað aðhýlst þetta nart hennar við 3. umr. fjárlaganna. En það er ekki jeg einn, sem hefi verið á móti þessum till. sparnaðarnefndar, því að eina till., sem matarbragð var að, um að fella niður fjárveiting til fjallvega, var feld að mig minnir með 17 atkv. gegn 6. Þá fjeck sparnaðarnefnd að-

eins 3 menn með sjer, enda var till. hin fátánlegasta. — Þá skal jeg geta þess, að mestur hluti fjvn. er á móti þeim till., sem ógreitt er atkv. um. Það er eingöngu nart í einstöku menn og stofnanir, sem gerir lít-ið til eða frá.

Jeg kann nú illa við að fara mörgum orð-um um háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.), því að jeg sje hann hjer hvergi viðstaddan, en verð þó að geta þess, að hann hefir eigi altaf horft í fje landssjóðs, er um hans eigið kjördæmi er að ræða. Má í því sambandi minna á brimbrjótinn, sem nú orðið kostar marga, marga tugi þúsunda; lækni-shjerað fjeck hann stofnað, barðist mjög fyrir nýju prestakalli og ennfremur greiddi hann ekki atkvæði um símana, vegna þess að hans hjerað átti að fá einn símann, sem þar um ræddi.

Jeg skal svo ekki fjölyrða um þetta frekar. Mjer er ekki gjarnt til að fara í persónulegar illdeilur og hefi ekki gert það hjer á þingi, en af því að háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.) ætlaði að knjesetja mig út af því, hvernig jeg greiddi atkvæði, þá fjeck jeg eigi orða bundist.

Þorsteinn Jónsson: Mig undrar það mjög, hvernig háttv þm. hafa sett sig á móti till. okkar þm. N.-M. um klæðaverk-smiðju á Austurlandi. Mjer finst ekki laust við, að mótsögn sje í því, að hinir sömu menn, sem vilja heimila stjórninni að veita lán til verksmiðju á Reyðarfirði, skuli vera á móti því að orða það svo, að lánið verði veitt verksmiðju á Austurlandi. Það er nú að vísu búíð að ræða þetta mál mikið hjer í deildinni, en vegna þess að flestir hafa talað á móti tillögu okkar þm. N.-M., þá vil jeg fara nokkrum orðum um málið. Það, sem aðallega vakir fyrir okkur þm. N.-M., er að við viljum ekki rasa fyrir ráð fram um byggingu slíks fyrirtækis, sem hjer er um að ræða. Við viljum láta menn með sjerþekkingu rannsaka, hvar hentugast

muni að reisa slíka verksmiðju, bæði hvað snertir kostnað við byggingu og þægindi til starfrækslu. Við erum alls ekki á móti því, að verksmiðjan verði sett á Reyðarfirði, ef það sannast með góðum og gildum rökum, að hún sje þar best niður komin. En við viljum ekki að þingið staðbindi hana þar, af þeirri ástæðu, að við álítum að það geti ekki sagt um, hvar hentugast sje að hafa hana.

Því hefir verið haldið fram af háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) og háttv. þm. A.-Sk. (Þorl. J.), að höfuðástæður fyrir því, að reisa eigi verksmiðjuna á Reyðarfirði, sjeu þær, að þar hafi safnast mest fje til fyrirtækisins. Jeg skal nú eigi rengja það, því að mjer er það ekki fullkunnugt. En hitt veit jeg, að víðar á Austurlandi er mikill áhugi fyrir máli þessu og margir vilja leggja fje til þessa fyrirtækis, og Seyðfirðingar munu eiga upptökin að hugmynd þessari.

Þá gat háttv. þm. A.-Sk. (Þorl. J.) þess, að við Reyðarfjörð væru betri samgöngur á sjó og landi en við nokkurn annan stað á Austurlandi. Þetta er að vísu satt, að því er snertir samgöngur á landi, en hitt veit háttv. þm. A.-Sk. ofurvel, að við Seyðisfjörð eru bestar skipasamgöngur.

Ef till. okkar þm. N.-M. verður samþykkt, þá er jeg þess fullviss, að allir Austfirðingar muni vel við una, að rannsakað verði, hvar heppilegast sje að reisa ullarverksmiðju á Austurlandi. Það má vel vera, að rannsókn þessi leiddi í ljós, að það væri á Reyðarfirði, og er ekkert við það að athuga frá mínu sjónarmiði. En ef það kæmi hinsvegar í ljós, að annar staður væri heppilegri, t. d. Seyðisfjörður, þá er verra að vera búinn að binda lánsheimild til verksmiðjunnar við Reyðarfjörð. En ef þetta mál er þannig vaxið, að það þolir ekki slíka rannsókn, þá álít jeg að athugavert sje að samþykkja till. hv. 1. þm. S.-M. en fella tillögu okkar þm. N.-M.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Mjer hefir verið falið af háttv. fjárveitinganefnd að gefa svofelda yfirlýsingu í hennar nafni:

„Á fundi fjárveitinganefndar 24. mars var samþykkt með samhljóða atkvæðum að lýsa yfir því áliti hennar, að 15. liður í 16. gr., um fjárveitingu til að leita markaðs fyrir fiskiafurðir, skyldi vera áætlunarupphæð, þó ekki yfir 15 þúsundir króna.“

Það er einungis gleymsku minni að kenna, að jeg flutti eigi fram yfirlýsing þessa í fyrstu ræðu minni.

Þessu næst liggur fyrir mjer að svara nokkrum viturlegum og velviljuðum athugasemdum frá hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.).

Jeg hafði getið þess í hinni fyrri ræðu minni, að það væru firn mikil, hversu þessi þm. ofsækti Jóhannes Lyngre Jóhannsson. Fyrst reynir hann að fella kaup Jóhannesar úr 7000 kr. niður í 3500 krónur. En er háttv. deild hefir felt þessa tillögu hans, þá byrjar hann á nýjan leik og vill nú fyrir hvern mun lækka kaup hans um 2000 krónur. Hann gerði sig sekan um þá hrekkvísí í ræðu sinni að reyna að telja mönnum trú um, að hjer væri um styrk að ræða, en ekki kaup. Þó hygg jeg, að honum bregðist þar bogalístin, því að hver mundi svo heimskur að halda, að samning vísindalegrar orðabókar væri hjáverk fyrir einn mann, er hann gæti unnið með einhverjum litlum styrk? Hver mundi telja líklegt, að embættismaður fari úr embætti til þess að vinna eitt hið erfiðasta og vandasamasta starf fyrir einhvern lítinn styrk? Einkum væri slíka ólíklegt að fullorðinn vísindamaður, sem er fátækur og á fyrir mikilli ómegð að sjá. Enda er þetta alt annan veg en háttv. 1. þm. S.-M. af kensku sinni heldur fram. Jóhannes fór úr embætti að orðabókarstarfinu í þeirri vissu von, að hann fengi sámileg laun og lífvænleg. Og kenslumálastjórnin hefir lítið sömu augum á þetta, því að hún hefir ætlað honum dós-

entslaun með uppbót. Lægri laun er ekki sómasamlegt að bjóða neinum vísindamanni fyrir fult starf. En Jóhannes hefir einmitt unnið og vinnur fullkomið og afarerfitt starf og leggur í það alla vinnu sína. Þess vegna vona jeg, að hitt refkeilubragðið hepnist eigi þessum háttv. þm. að villa mönnum sýn með því að bera þessi vinnulaun Jóhannesar saman við eftirlaun og styrktarfje ýmsra manna, sem nefndir eru í 18. gr. Honum mun það að sjálfsögðu ofætlun að hlunnfæra hv. þm. með þesskonar masi.

En á þessum ummælum háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) um orðabókarstarfið má sjá, að hann hefir ekki hina minstu nasa-sjón af þessu verki. Sjást þá um leið, að ómerk eru þau ómagaorð hans, að Jóhannes sje eigi vísindamaður. Hvað skal blindum bók og hvað vill 1. þm. S. M. dæma um vísindamenn? Vanþekkingin og meinafýsin renna í köpp af vörum háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), en háttv. fulltrúar þjóðarinnar hjer í deildinni munu ekki verðlauna þær göfugu systur með því að samþykkja þessa smánarlegu tillögu. — En við annan tón kveður hjá þessum háttv. þm. S.-M., þegar hann fer að ræða um ullarverksmiðju í sínu eigin kjördæmi. Þar eru eintómir vísindamenn og spekingar, sem fjallað hafa um það mál og fundið, að nóg vatnsafl mundi vera í Austfirðingafjórðungi til þess að snúa nokkrum spunavjelum og reka nokkra vefstóla. Þar með taldi hann þá merkilegu uppgötvun, að Fagradalsbrantinn lægi af Fljótsdalshjaraði niður á Reyðarfjörð. Og það telur hann vel gerandi fyrir rikissjóð að lána stórfje til svo vel grundvallaðs fyrirtækis. Þar er nú ekki um áhættuna að ræða; þá er landssjóður ekki í kröggum!

Kunnáttumenn á þessu sviði líta alt öðrum augum á þetta mál, sem vænta mátti. Eftir þeirra skoðun ætti hjer ekki að vera nema ein dúkasmiðja. Hjer kemur álit þeirra, dregið saman í eitt:

„Það er ekki nauðsyn á að fá fleiri ullarverksmiðjur hjer á Íslandi, og yrði ekki til annars en að auka kostnað og gera vöruna dýrari í framleiðslunni, sem nú skal sanna. Á Íslandi búa nú tæpar 100 þúsundir manna. Þessar 100 þúsundir þurfa til sinna eigin þarfa á að geta 200 þúsund stikur af fataefni á ári, bæði handa yngri sem eldri. Í þessi fataefni þarf 250 smálestir af ull, en framleiðsla alls landsins er um 800 smál. Stundum getur framleiðsla landsins komist niður í 600 smál. og það hefir komið fyrir. að útflutningur hefir verið 1000 smál. Það, sem yrði framleitt meira hjer á landi en hægt er að nota í landinu sjálfu, yrði því að selja erlendis, en þar eigum vjer við hina erfiðustu keppinauta, þar sem eru Engendingar og Þjóðverjar, sem stundað hafa þennan iðnað öldum saman, og eru því miklu betur að sjer í öllu, sem honum viðkemur, og auk þess reka þeir þennan iðnað í miklu stærri stíl; geta þeir þess vegna framleitt vöruna á ódýrari veg en vjer“.

Íslendingar eru að byrja og verða því að fara varlega, því að íslenska ullin er ekki góð til tóvinnu, og dúkar úr henni eru ekki svo góðir, að Íslendingar vilji ganga í fötum úr þeim; svo hjeðómlegir gerast þeir nú, að þeir vilja heldur dúka frá Englandi, Danmörku, Noregi, Þýskalandi eða Frakklandi. Þó að þeir sjeu gerðir úr baðmull, pappír eða öðrum slíkum efnum, og taka þeir jafnvel þessa dúka langt fram yfir íslenskar ullarvörur.

Jeg hefi oft haft tækifæri hjer á Alþingi til þess að minna menn á, hve títt sje að sjá auglýst stórum stöfum víðsvegar um sveitir í Noregi: „Kauptu norskar vörur“! Þetta er sjaldsjeð hjer, en það er kunnugt, að menn forðast hjer það, sem íslenskt er, og kaupa heldur okurverði út-lent rusl.

Framleiðsla íslenskra ullarverksmiðja er nú nálægt 40 þúsund stikur voðar á ári. Til þess að framleiða þetta vinna um 80—

100 manna á 2 stöðum. Auk þessa vinna á hvorum stað 4 kunnáttumenn, spunameistari, vefmeistari, litunarmeistari og verkmeistari. Þessir menn gætu hver í sínu lagi sjeð um miklu fleiri vjelar en nú gera þeir. — en með því skilyrði einu, að þær sjeu á sama stað, því að þeir geta ekki þotið landshornanna milli. Þetta eru dýrustu mennirnir og hvílir framleiðslan á hverjum stað á því, að þeir sjeu gegnir menn og vel að sjer, en sjeu þeir klaufar, fer alt út um þúfur; en af þessu sjest, að því meira sem framleitt er á hverjum stað, því ódýrari verður varan, og því minna sem framleitt er, því dýrari verður varan. En hitt er alkunna, að sá þröskuldur, sem framleiðslan íslenska á örðugt með að fá yfirstígið, er það að geta framleitt nógu ódýrt, svo hægt sje að keppa við útlendan varning.

Það væri því hinn mesti búhnykkur fyrir þjóðina að stækka eða sameina þær 2 verksmiðjur, sem nú eru, svo að hægt væri að vinna þar alla þá ull, sem annars er unnin í landinu, en hindra alt kák, sem menn hafa komið af stað án þess að hafa hugsað á hverjum grundvelli slík fyrirtæki geta þrífist.

Þeir menn, sem kunnugir eru þessum hlutum hjer á landi og jeg hefi náð til, hafa sagt mjer það um ullariðnað, sem hjer fer á eftir:

1. Ullin er of gróf með toginu. Þurfa því bændur að láta taka ofan af henni allri. Síðan ættu þeir að láta vinna úr þelinu fína dúka og nærfatnaði, og þyrfti þá helst að hafa nokkuð af hör í það, sem fínast ætti að vefa. Úr toginu mætti vinna ýmsa dúka, utanhafnarsokka, gólfduka og fleira því líkt. Á þennan hátt mundu bændur geta fengið helmingi meira fyrir ullina, og gæti þeim þá notast vinna heimilisfólks síns á vetrum, þegar það annars situr auðum höndum síðan tóvinna á heimilum lagðist niður.

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Eins og ullin nú er seld, er hún unnin erlendis með toginu, og þykir því ekki hæf í annað en gólfduka o. þ. h. Það er því eðlilegt, að hún sje í lágu verði.

2. Vjelar þær, sem notaðar eru við ullarvinnu, þurfa að vera á sem fæstum stöðum, til þess að kostnaðurinn við framleiðsluna yrði sem minstur.

Til þess að framleiða svo mikið vaðmál, að nægi til þess að klæða alla Íslendinga, þarf að bæta 50 vefstólum við þá, sem nú eru til í landinu, ef aðeins er unnið að deginum. Ef unnið er líka á nóttunni, sem telja má hagfeldara til þess að nota aflvjelarnar, þarf aðeins 25 vefstóla. Til þess að vinna úr allri íslenskri ull þarf 160 vefstóla með öllum öðrum tóvinnuvjelum, svo sem spunavjelum, kembivjelum, þvottavjelum og þurkvjelum.

Ef þessum vjelum væri skift í 2 staði, væri þó hvorug verksmiðjan stór í samanburði við samskonar verksmiðjur erlendar. En þessar verksmiðjur gætu orðið bestu kaupendur og óbeinir seljendur íslensku ullarinnar, því að þær mundu kosta kapps um að hafa þær vjelar og þá menn, sem bestir væru, til þess að geta kept á erlendum markaði, og mundu bændur þá geta fengið miklu meira fyrir vöruna. Þetta væri að minni hyggju rjetta leiðin, að nota vatnsafl og hveraafl til þess að framleiða. Því það tel jeg mikla vanhyggju, ef ullarverksmiðja er ekki reist þar, sem hiti er í jörðu, því að hitinn er mikill hluti af framleiðslukostnaðinum, en hveravatn, eða hverahitað vatn, má nota til litunar og hveravatn til hitunar á húbýlum og vinnuhúsum. Hverahitinn ætti að verða fyrir okkur hið sama og kolin eru fyrir England og Þýskaland.

Að minni hyggju væri það hin besta stefna í þessu máli að efla þær verksmiðjur, sem þegar eru til í landinu, svo að þær næðu fullum viðgangi. Þetta gæti orðið

með því móti, að lán og styrkur væri veittur til þess úr landssjóði, eða að stofnuð væru stór fjelög af ullareigendum sjálfum. Þess er og að geta, að á öðrum af þeim stöðum, sem þessar verksmiðjur eru á, er jarðhiti; þessi staður er Álafoss, og Alþingi hefir ekki fyrir löngu lofað þessari verksmiðju mikilli ábyrgð, einmitt með þeim skilningi, að hún yrði stækkuð. Þessi verksmiðja notfærir sjer og jarðhita og alla þá hluti aðra, sem miða að því að gera vinnuna ódýrari.

Til þess að reisa slíkar verksmiðjur, sem jeg hefi nú lýst, þarf mikið fje, en á það er og að líta, að þetta er eina leiðin til þess að gera ódýra og góða vöru úr ull vorri, sem nú er illseljanleg.

Það er því hlutverk þjóðarinnar að láta mætast við þetta mál rifan styrk af opinberu fje og fjárframlög einstakra manna, en það ber hjer fyrst og fremst að varast að stofna of margar verksmiðjur, því að þær auka að eins þann kostnað, sem fellur á framleiðsluna, en gera þó jafnan verri vöru.

Hjer hefði nú verið verkefni fyrir sparnaðarnefnd, ef hún hefði haft heila sjón. Hjer hefði háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) getað sýnt sparnað sinn, ef eigingirni og kjörðamadráttur hefði eigi blindað hann.

Hjer á landi eru nú tvær klæðaverksmiðjur. Hefðu þessir búmenn gert ráðstafanir til að sameina þær, þá hefðu þær með sparast 4 dýrir menn, hver með dósentlaunum að minsta kosti. En í þess stað vilja þeir auka tölu verksmiðjanna um helming og búa þær með til 8 ný embætti, í stað þess að fækka þeim um fjögur. Jeg segi embætti, þótt ekki sjeu goldin launin úr landssjóði, því að alt fyrir sama kemur, — þjóðin borgar. Þó er sá munur á, að opinber störf manna borga allir landsmenn, en þessum starfsmönnum borga ullareigendur einir, því að allur óþarfur kostnaður á ullarvinnu dregur úr verði ullarinnar.

Búhnykkur háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) er því í þessu fölginn, að ullareigendur skulu gjalda kaup 16 dýrum mönnum í stað 4, og auk þess allan annan kostnað, til jafnaðar tvöfaldan á að geta.

Undirbúningsleysið sjest best á því, að menn halda, að 50000 kr. muni duga nokkuð til þess að setja á fót ullarverkmiðju. Það er varla of mikið í lagt að telja 500000 krónur samilegt fje til þessa. Þegar nú á að stofna 2 slíkar verksmiðjur, leggjast vextir og afborganir af 1000000 króna á ull bændu auk þess, sem kaupgjaldið verður meira, svo sem bent var á fyr. Þó má telja mikinn mun á þessum tveim tillögum. Því að till. háttv. 1. þm. Árn. (E. E.) fer fram á sanngjarna kröfu að mörgu leyti. Fyrir austan fjall er víða mikill jarðhiti, svo komið gæti til mála, að þær yrði sett á fót hin eina verksmiðja á landinu, ef það þætti tiltækilegt. En á Austfjörðum gæti ullarverkmiðja aldrei orðið til annars en skaða fyrir ullarframleiðendur. Væri því miklu nær að setja þær klæðaverkmiðju en á gjögrum Austurlandsins. Þó má líta á það, að Álafoss hefir jafngóða aðstöðu eða betri; mundi því þessi verksmiðja austanfjalls vera óþörf.

Jeg heyri, að háttv. þingmönnum Múlaþinga líkar ekki þessi orðræða mín, en þó vildi jeg segja þeim góðu mönnum, að ef jeg kæmi á Austurland og ætti tal við kjósendur í Múlasýslum, mundi jeg geta sannað þeim, að þingmenn þeirra hafi haldið fram röngu máli á Alþingi nú, og það er víst, að þeir eigist þær æ einir við. (B. H.: Þingm. Dala. mundi seint verða kosinn á þing á Austurlandi). Það getur verið, en þeir gætu þó ekki varnað þm. Dala. málsins þær austurfrá.

Jeg hverf svo frá þessari till., sem er svo dauðadæmd sem nokkur tillaga, jafnvel sparnaðarnefndar, getur verið.

Þá kemur að háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.), er vaknaði nýlega af mannúðardraumum

sínum og sá, að ekki mundi seinna vænna að bjarga eftirmæli háttv. sparnaðarnefndar. Tók hann að afsaka hana sem ákafast og vonaðist auðsjáanlega eftir, að sjer tækist að sanna, að hún ætti skilið að fá ekki lakari orð á legsteininn en þau, er hann tók til: „Hjer hvíla sparnaðarnefndarmenn neðri deildar. Þeir gerðu sumt af viti, en flest af engu viti. Requiescant in pace“. En því er miður, að honum mistókst öll vörnin og vafðist tunga um tönn, er hann skyldi svara háttv. þm. Ak. (M. K.), og stendur því óhrakið, að nefndin hafi gesamlega misskilið hlutverk sitt.

Erindisbrjefið vildi jeg með leyfi hæstv. forseta lesa upp fyrir háttv. deild:

„Alþingi ályktar að skipa 5 manna nefnd til að rannsaka fjárhagsástæður ríkisins og gera tillögur um sparnað á ríkisfje, svo sem með niðurlagningu miður nauðsynlegra embætta, sameiningu þeirra opinberu starfa, sem samrímanglegir eru, niðurfærslu skrifstofukostnaðar ýmsra opinberra stofnana, burtfellingu eða niðurfærslu verðstuðulsuppbótara, þar sem hún er eigi lögmælt, m. m.“

Hjer er auðsjáanlega lögð aðaláherslan á það, að nefndin rannsaki hag ríkisins, en enginn hefir spurt, að hún hafi gert það. Hún hefir ekki lagt heilann í bleyti við að hugsa um það og engan beðið ráða.

Um niðurlagningu óþarfra embætta er það að segja, að þar mun nefndin þótst hafa gert hreint fyrir sínum dyrum. Hún hefir ráðist á 2 embættismenn við háskólan, en hún er ekki þannig af guði gefin, að hún beri skyn á það, hvort þau væru óþörf eða ekki. Enn má og minnst á, að þeir hjeldu fast við sameiningu Árness- og Rangárvallasýslna og mæltu með því viturlega og djarflega (!), en þeir gleymdu að sameina Siglufjörð og Eyjafjarðarsýslu, þó þeim væri bent á það af einum háttv. sparnaðarmanni á þingi.

Er þetta því undarlegra sem einn háttv. nefndarmaður er þm. Siglufjarðar og Eyjafjarðar. Sennilega hafa þeir gleymt þessu, nema sjón þeirra sje þannig mishaldin, að þeir sjái þá aðeins sparnaðinn, að kjördæmi þeirra sjálfra eigi ekki hlut að máli.

Hv. frsm. sparnaðarnefndar Nd. sagði, að kjósendur sínir hefðu heimtað, að hann berðist fyrir því, að fjárlögunum væri skilað tekjuhallausum. Aumingja kjósendurnir! að hann skuli vitna til þeirra. Því það er deginum ljósara, að ef þeir hafa staðið upp og vitnað um sparnað, er það aðeins af því, að hann hefir áður komið þeirri flugu í munn þeim. Hann gat því jafnvel vitnað til sjálfs sín eins og fara þessar krókaleiðir.

Hann játar, að nefndin hafi viljað spara við vísindi til þess að eiga krónunni fleira til þess að leggja í framleiðsluna. Jeg veit ekki hvernig á að skilja þetta. Jeg fæ ekki sjeð, hvað hann vill gera við krónuna. Ætlar hann kannske að kaupa fyrir hana ær og sauði handa sjer til þess að auka framleiðsluna? Eða vill hann lána til að setja á stofn smjörlíkisgerð austur um jökla eða ullarverksmiðju í hverjum hreppi á landinu? Það getur nú verið vafasamt, hvort alt er svo gott, sem þessir sparnaðarmenn halda fram. Líklega stafar þetta af miskilningi eða það er sagt til þess að þóknast kjósendum.

Einni krónu fleira, — einni krónu fleira, þetta á að vera það mikla orð. Það „excelsior“, sem hefur þjóð vora upp úr öllum vanda. Þess vegna flæðir Búkolla allri þessari mannelstumjólk hjer í deildinni.

Hv. þm. N-Ísf. (S. St.) rangfærði orð þm. Dala. (B. J.) um alþýðumentun. Þetta sýnir hið ýtrasta röksemdaþrot, þar sem maðurinn hefir áður lýst yfir því, að hann væri mjer sammála um það mál.

Annars munu menn vita, að jeg nefi haldið því fram, að heimiliu mundu fær um

að túlka börnunum opinberun þess vísdóms að lesa, skrifa og reikna.

Jeg hjelt því fram, að jeg vildi fá miklu meiri fræðslu í landinu. Til þess vildi jeg láta stofna 1 unglingaskóla eða alþýðuskóla í hverri sýslu.

Þetta sýnir enn, hversu þessi þm. (S. St.) leyfir sjer að fara á hundavaði yfir allar röksemdir, og hirðir þá eigi meira um sannleikann eða sinn eigin sóma en það, að hann lætur sjer sæma að segja það, sem deildin öll gæti vottað að er rangt.

Loks gat hann þess að niðurlagi, að hann gæfi ekki 2 aura fyrir fullveldið (!). Hann hefir nú áður reiknað út, að fullveldið hafi kostað landið 200000 kr., og taldi þær þá eftir. Hefði hann því getað sparað sjer þessa yfirlýsingu, því öllum þingmönnum er kunnugt um, að hann hefir margsinnis svikið þann málstað. Það er annars gaman að rifja upp nú, hve mikið kapp hann lagði á það að fjölga embættismönnum, læknum og prestum. Hvar? — Í sínu eigin kjördæmi. Þá var ekki talað um sparnað, þá var ekkert til, sem væri rjettlátara eða betra en fá lækni og prest í Bolungarvík. Og þá brá svo við, að sólroði færðist yfir hið geistlega andlit hans, þegar talað var um að ausa út fje úr ríkissjóði í Hesteyrarsímann. En hvar er svo Hesteyri og þessi sími, sem svo nauðsynlegt er að leggja? Mundi hann ekki vera vestur á Ströndum, eða einhversstaðar nærri þm. N-Ísf. (S. St.)? Svo var að minsta kosti að skilja á þakkarávarpi þm. til hæstv. atvrh. (Kl. J.).

En jeg vil ekki skilja við þennan höfuðpaura sparnaðarnefndarinnar, án þess að minna á, að hann muni segja eins og Skuggasveinn: „Lofið honum aumingja Katli að fylgjast með.“ Og er jeg þá kominn að hv. 1. þm. Eyf. (St. St.), sem þó sjerstaklega virðist á þing sendur vegna Ólafsfirðinga. Það er ekki ósennilegt, að honum takist að nurla saman í Ólafsfjarð-

arbryggjuna, ef hann fylgir uppteknum hætti, að drepa alt, sem ekki snertir hans kjördæmi að einhverju leyti. Slíkir menn sem hann eru sparnaðarhugsjón sparnaðarnefndar trúir, og ekki er nema von, þó að þeir ætlist til, að aðrir láti alt af höndum, jafnvel atvinnu og lífsuppeldi, til þess að sparnaðarmenn geti gengið í landssjóðinn og tekið sem þá lystir handa sjer og sínum kjördæmum.

Jeg hefi þá lofað veslings Katli að fylgjast með og svarað þessum hv. herrum. Skal jeg því ekki frekar lengja umræður, úr því hv. þingmenn hafa látið sjer sæma að skera þær niður. Að þeir hafa gripið til þess, hlýtur að byggjast á því, að sumir áliti sig sitja hjer til skaða fjárhag landsins. Þeir um það, en jeg mótmæli því fyrir sjálfan mig, og svo munu fleiri gera; en það er altaf hægt að svíkjast að mönnum og skera niður umr. að þeim forspurðum. Og vil jeg þá bæta við frá sjálfum mjer, að slíkt ætti hvergi að koma fyrir, að skornar væru niður umr. um fjárlög.

ATKVGR.

um brtt. frá 15. gr.

Brtt. 153,XIV.1—5 teknar aftur.

— 153,XV.a samþykkt með 15 : 13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já: Þorl. G., Þorst. J., B. J., E. E., Gunn. S., H. K., Jak. M., J. A. J., J. B., J. Þ., L. H., M. J., M. K., Ó. P., B. Sv.
nei: Sv. Ó., Þorl. J., Þór. J., B. H., E. Þ., Ing. B., J. S., M. G., M. P., P. O., P. P., S. St., St. St.

Brtt. 153,XV.b feld með 16 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. P., Þorl. G., Þór. J., B. J., E. E., Gunn. S., Jak. M., J. B., M. G., M. J., M. K., B. Sv.

nei: Ó. P., P. O., P. P., S. St., St. St., Sv.
Ó., Þorl. J., Þorst. J., B. H., E. P., H.
K., Ing. B., J. A. J., J. S., J. P., L. H.

Brtt. 153,XVI feld með 16 : 12 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: E. P., E. E., H. K., Ing. B., J. A. J.,
J. S., Ó. P., P. O., S. St., St. St., Sv.
Ó., B. H.

nei: Gunn. S., Jak. M., J. B., J. P., L. H.,
M. G., M. J., M. K., M. P., P. P., Þorl.
G., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. J.,
B. Sv.

Brtt. 153,XVII samþ. með 15 : 9 atkv.
— 153,XVIII feld með 14 : 13 atkv.
— 153,XIX feld með 15 : 13 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Gunn. S., H. K., Jak. M., J. A. J., J.
B., J. P., L. H., M. J., M. K., B. J., E.
P., E. E., B. Sv.

nei: Ing. B., J. S., M. G., M. P., Ó. P., P.
O., P. P., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl.
G., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. H.

Brtt. 153,XX feld með 14 : 14 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Gunn. S., Jak. M., J. S., J. P., L. H.,
M. J., M. P., P. O., St. St., Þorl. J., B.
J., B. H., E. P., B. Sv.

nei: H. K., Ing. B., J. A. J., J. B., M. G.,
M. K., Ó. P., P. P., S. St., Sv. Ó., Þorl.
G., Þorst. J., Þór. J., E. E.

Brtt. 153,XXI tekin aftur.

— 157,V.1 feld með 18 : 10 atkv., að
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. G., P. O., S. St., Sv. Ó., Þorl. G.,
Þór. J., E. P., Gunn. S., H. K., J. A. J.

nei: J. B., J. S., J. P., L. H., M. J., M. K.,
M. P., Ó. P., P. P., St. St., Þorl. J.,

Þorst. J., B. J., B. H., E. E., Ing. B.,
Jak. M., B. Sv.

Brtt. 157,V.2 feld með 17 : 8 atkv.

— 153,XXII tekin aftur.

— 153,XXIII.a samþ. með 20 : 8 atkv.,
að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. J., M. K., M. P., P. P., St. St., Sv.
Ó., Þorl. G., Þorl. J., Þorst. J., B. J.,
E. P., E. E., Gunn. S., H. K., Ing. B.,
Jak. M., J. B., J. P., L. H., B. Sv.

nei: Ó. P., P. O., S. St., Þór. J., B. H., J.
A. J., J. S., M. G.

Brtt. 153,XXIII.b samþ. með 17 : 7 atkv.

— 153,XXIV feld með 19 : 7 atkv.

— 153,XXV (aðaltill.) feld með 19 : 3
atkv.

— 153,XXV (varatill.) feld með 16 : 12
atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og
sögðu

já: Þorst. J., B. J., E. P., E. E., H. K.,
Jak. M., J. B., L. H., M. K., P. P.,
Þorl. G., B. Sv.

nei: Þorl. J., Þór. J., B. H., Gunn. S., Ing.
B., J. A. J., J. S., J. P., M. G., M. J.,
M. P., Ó. P., P. O., S. St., St. St.,
Sv. Ó.

Brtt. 153,XXVI samþ. með 16 : 2 atkv.

— 153,XXVII samþ. með 19 : 1 atkv.

— 153,XXVIII feld með 16 : 12 atkv.,
að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Gunn. S., J. A. J., J. P., L. H., M. G.,
M. J., P. O., S. St., Þorl. G., Þorst. J.,
B. H., E. E.

nei: H. K., Ing. B., Jak. M., J. B., J. S.,
M. K., M. P., Ó. P., P. P., St. St., Sv.
Ó., Þorl. J., Þór. J., B. J., E. P., B. Sv.

Brtt. 153,XXIX samþ. með 14 : 13 atkv.,
að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: L. H., M. G., M. K., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorl. J., Þorst. J., E. Þ., E. E., Gunn. S., Ing. B., J. B.

nei: J. S., J. Þ., M. J., M. P., Ó. P., P. O., P. Þ., Þór. J., B. J., H. K., Jak. M., J. A. J., B. Sv.

B. H. greiddi ekki atkvæði.

Brtt. 153,XXX tekin aftur.

Frv., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 33. fundi í Ed., fimtudaginn 30. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 173).

Á 34. fundi í Ed., föstudaginn 31. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til fjárveitinganefndar (sjá A. bls. 655) með 13 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Ed., föstudaginn 7. apríl, að lokinni dagskrá, leitaði forseti þeirra afbrigða frá þingsköpum, að frv. mætti taka til 2. umr. næsta dag. — Afbrigðin leyfð af stjórninni, en deildin feldi þau með 5 : 9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: B. K., E. Á., G. Guðf., G. Ó., H. Sn., Jóh. Jóh., S. E., S. F., G. B.

nei: G. G., H. St., K. E., S. H. K., S. J.

Á 41. fundi í Ed., mánudaginn 10. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 173, n. 216 og 222, 207, 215, 220, 223, 226).

Frsm. (Halldór Steinsson): Það hefir nú orðið eins og fyrri, að fjárveitinganefnd þessarar deildar hefir ekki verið ætlaður of langur tími til þess að athuga fjárlagafrumvarpið, þar sem það kom eigi til 1. umr. fyr en 31. mars, en brtt. skilaði nefndin 6. apríl. Hefir hún því eigi haft það til meðferðar nema tæpa viku.

Það liggur því í hlutarins eðli, að nefndin hefir orðið að vera hraðvirk. En hversu velvirk eða góðvirk hún hefir verið, verður nú lagt undir dóm hv. deildar. Eftir eðli sínu á hv. efri deild að vera íhaldsöm í fjármálum, og verður tæplega annað sagt en að hún hafi haldið þeirri stefnu. Fjárveitinganefnd hefir því viljað reyna að skila fjárlagafrv. svo, að tekjuhalli sá, er á því var, er það kom frá hv. Nd., minkaði að einhverju leyti. En það hefir verið erfitt verk fyrir nefndina, því að óhætt er að fullyrða, að fjárlagafrumvarp hafi sjaldan komið frá hv. Nd. með jafnumiklum sparnaðarblæ.

Nefndin leggur til, að tekjuhliðin hækki um 75 þús. kr. Á einstökum gjaldaliðum leggur hún til rúml. 50 þús. kr. lækkun, en á öðrum 12 þús. kr. hækkun. Ætti því að sparast rúmlega 38 þús. kr. á gjöldunum. Það lagt við 75 þús. verða 113 þús., sem nefndin leggur til, að tekjuhallinn minki. Fer fjárlagafrv. því frá nefndinni með 68 þús. króna tekjuhalla. Jeg verð því að líta svo á, að hún hafi gengið sæmilega frá því.

Þá vil jeg snúa mjer að frv. sjálfu, og mun jeg ekki fara ítarlega út í hverja einstaka grein þess, heldur halda mig við þar brtt., sem nefndin hefir gert.

Við tekjuhlið frv. hefir nefndin gert litlar brtt., því að hún leit svo á, að tekj.

urnar væru varlega áætlaðar, eins og vera ber, því að altaf má búast við, að útgjöldin fari fram úr áætlun. Það eru því aðeins þrjár brtt. frá nefndinni við þessa hlið frv. Sú fyrsta er, að tekju- og eignarskatturinn sje hækkaður um 100 þús. kr., og getur það tæplega talist óvarlegt, þegar litið er á það, hve útlit er fyrir að þessi skattur verði hár á þessu ári, sem sje að hann ætli að fara fram úr þeirri upphæð, sem hann var áætlaður. Einnig má taka tillit til þess, hversu árferði virðist atla að verða gott nú og öll framleiðsla að ganga vel.

Önnur brtt. nefndarinnar er sú, að bifreiðaskatturinn, 30 þús. kr., sje feldur niður úr fjárlagafrv. Eftir lögum frá 1921 á að verja skatti þessum til þess að leggja slitlag á þá vegi, sem verst verða úti af umferð bifreiða, og er skýrt tekið fram, að vegamálastjóri hafi víðtækari yfirráð yfir þessu fje en öðru vegafje. Telur nefndin því eigi rjett, að sjóður þessi standi í fjárlögunum, því ætti hann að standa þar, þyrfti að minsta kosti að geta þess gjaldamegin, hvernig ætti að verja honum. Vitanlega hefir fyrirv. fjármálaráðherra (M. G.) tekið það fram, að upphæðin lægi í því fje, sem atlað er til viðhalds flutningabrautum og þjóðvegum. En vegamálastjóri hefir látið þess getið, að af því fje megí ekkert missast til bifreiðavega sjerstaklega.

Þá er þriðja brtt. nefndarinnar fram komin af því, að háttv. Nd. samþykkti að koma á skólagjöldum við fasta landsskóla. Er því ekki nema eðlilegt, að þau sjeu einhversstaðar færð til tekna. Þykir nefndinni því rjettara, að þau sjeu færð tekjumegin í fjárlögin heldur en að stofna af þeim sjerstakan styrktarsjóð innan skólans, því að það gæti orðið til þess að vekja óánægju meðal nemenda.

Þessa upphæð hefir nefndin áætlað 5

þús. kr. og gerir ráð fyrir, að það sje síst of hátt.

Þá skal jeg víkja að gjaldahlið frumvarpsins. Við hana á nefndin allmargar brtt. á þskj. 207. Við 10. og 11. gr. hefir nefndin ekki gert neinar brtt. En sú skoðun kom fram innan nefndarinnar, að það fje, sem varið væri til skrifstofuhalds, bæði hjá stjórnarráði, lögreglustjóra og bæjarfógeta og fleiri skrifstofum, sem taldar eru í þessum greinum, væri ægilega mikil upphæð. En hún sá sjer ekki fært að koma með brtt. til lækkunar, því að hún telur eðlilegast að þær komi frá stjórninni.

Þá er fyrsta brtt. nefndarinnar við 12. gr. sú, að lagt er til, að Eyrarsveit fái 200 kr. af þeim styrk, sem atlaður er þeim hreppum, sem eiga erfitt með að ná til læknis. Jeg mun ekki fara að tala langt mál með þessari tillögu, en aðeins geta þess, að þessi hreppur á mjög erfitt með að ná til læknis, og áreiðanlega erfiðara en margir þeir hreppar, sem þegar njóta þessa styrks.

Þá er lagt til, að styrkurinn til Andrjesar Fjeldsteds augnlæknis sje lækkaður niður í 1500 kr. Gerir nefndin það af því, að henni finst eðlilegast, að styrkur til þessa manns sje eigi hærri en til annara læknasjerfræðinga, sem kensluskylda hvílir á við háskólann og styrks njóta úr ríkissjóði, eins og t. d. tannlæknis og háls-, nef- og eyrnalæknis.

Styrkinn til augnlækningaferða kringum land fanst nefndinni ekki rjett að binda við nafn einstaks manns, af þeim ástæðum, að nú eru búsettir hjer tveir sjerfræðingar í augnsjúkdómum, og væri því ekki nema eðlilegt, ef annar vildi ekki nota styrkinn, þá notaði hinn hann. En að sjálfsgöðu gekk nefndin út frá því, að A. Fjeldsted verði látinn sitja fyrir þessum styrk, ef hann vill nota hann.

Við spítalana hefir nefndin ekki gert neinar breytingartillögur, en hún hefir falið mjer að lýsa skoðum sinni á fyrirkomulagi geðveikraspítalans á Kleppi. — Eins og kunnugt er, er þar svo þröngt, að engin leið er að koma þangað sjúklingum, og hefir mjög verið kvartað undan því. Kostnaður sá, sem hrepparnir hafa af geðveiku fólki, er að verða þeim, mörgum hverjum, alveg um megn. Sem dæmi upp á það má nefna, að hjer fyrir þinginu liggur umsókn frá einum hreppi á Austurlandi um styrk til þess að halda geðveikan mann, og hefir hreppurinn lagt út með manningum á 5. þús. króna fyrir síðastliðið ár. Þetta fyrirkomulag má því eigi vera svona lengur. Líka má athuga það, að meðferðin á þessum annungjum verður oft ómannúðleg, því að fólk vill ekki taka þá, hvað sem í boði er, og verða þeir því að hrekjast úr einum stað í annan, og meðferðin á þeim verður því oft mjög misjöfn. Nefndin leggur því mikla áherslu á, að þetta verði lagað sem fyrst. Hún lítur svo á, að það hafi þegar dregist altöf lengi að ráða bót á þessu. Árið 1919 voru samþykkt lög um húsabyggingar ríkisins, og viðbótarbyggingin á Kleppi var talin þar með. Var stjórninni heimilað að taka lán til þeirra húsagerða, sem taldar eru upp í þeim lögum, ef fje væri ekki fyrir hendi. Af þeim byggingum er mjer eigi kunnugt um, að hafi verið bygðar nema skólahúsið á Hvanneyri og eitthvað lítillsháttar á Eiðum.

Jeg vil því fyrir nefndarinnar hönd skora á stjórnina að láta eigi dragast lengur að hrinda þessu máli í framkvæmd, helst þannig, að byrjað verði á byggingunni þegar á þessu ári, og ef fje væri eigi fyrir hendi, þá með lántöku.

Þá er 6. brtt. nefndarinnar á þskj. 207, við 12. gr. 13, f. Þar er lagt til, að styrkur til Önnu Breiðfjörð falli niður. Er það eigi gert af því, að nefndin telji að of

mikið sje til af hjúkrunarkonum hjer. Síður en svo, heldur fyrir þá sök, að það dylst engum, að lítill árangur hefir orðið af því fje, sem varið hefir verið til þessa undanfarið. Allmargar hjúkrunarkonur hafa fengið utanfararstyrk að undanfögnu, en færri skilað sjer heim aftur; margar hafa gíft erlendis og sest þar að, og yfir höfuð orðið ýms vanhöld á þeim.

Þá er 7. brtt. nefndarinnar, um að fella niður 10000 kr. til Flóabrautarinnar. Áður hefir verið veitt fje til þessarar brautar, gegn framlagi úr sýslusjóði Árnessýslu. Sýslan hefir nú að undanfögnu ekki getað lagt fram sinn hluta og orðið að fá hann að láni úr ríkissjóði og skuldar nú ríkissjóði 35000 kr., og sjer nefndin ekki ástæðu til að ausa í hana fje, sem ekkert útlit er fyrir, að hún geti greitt í nánustu framtíð. Nefndin leggur því á móti því, að fje verði veitt til hennar.

Þá er brtt. við 13. gr. E. II. Nefndin fer fram á, að laun vitavarðarins í Gróttu verði hækkuð, og þar af sjeu 300 krónur sem persónuleg launauppbót til hins núverandi vitavarðar við Gróttuvitann, sem er aldraður, heilsulítill og fatlaður og hefir gegnt þessu starfi samfleytt í 25 ár. Sýnist því ekki nema sanngjarnt, að hann fái þessa litlu launauppbót.

Þá er brtt. við 14. gr. B. I. a. Nefndin leggur það til, að styrkurinn til kennarans í sögu og málfræði íslenskrar tungu sje tekinn upp. Þó að þessi styrkur væri feldur í Nd., þá lítur nefndin svo á, að slíkt sje óviðeigandi og kenslan megi alls ekki falla niður. Það á ekki eingöngu að vera hlutverk háskólans að framleiða embættismenn, svo sem presta, lækna og sýslumenn, heldur á það að vera aðallhlutverk hans að framleiða vísindamenn, og ætti engri deild hans að vera það hægara en einmitt norrænudeildinni. Hún ætti að hafa best tók á því að skara fram úr og vekja eftirtekt á okkur erlendis. Sem

stendur eru hjer tveir erlendir stúdentar, sem stunda norrænunám, og er von á fleirum. Við verðum þess vegna að leggja alla þá rækt, sem okkur er unt, við þessa háskóladeild. Þetta er aðalatriðið. En sú hlið málsins, sem að mannum snýr, er vel þess verð, að hún sje athuguð. Það getur engum dulist, að það er ilt og óviðeigandi að hrinda honum fyrirvaralaust úr embætti. Hann afsalaði sjer öðrum störfum, þegar hann tók þessu embætti, aðeins vegna þess, að hann kaus frekar að helga því krafta sína og hafa það sem æfistarf. Á þinginu 1919 mæltu báðar fjárveitinganefndir með því, að þetta starf væri gert að föstu embætti, og í samræmi við það bar stjórnin fram á síðasta þingi frv. um það, að gera þetta starf að föstu embætti, og þó að það næði ekki fram að ganga, þá sýnir það þó, að þingið hefir álitid starfið nauðsynlegt.

Þá er brtt. við 14. gr. B. VIII, sem aðeins er leiðrjetting: Í stað „III—VI“ í aths. komi III—VII. Vjelstjóraskólinn hafði fallið undan skólagjaldi, en til þess hafði ekki verið ætlast.

Þá er brtt. við 14. gr. B. VIII. 1. c, sem er breyting á fje til Hólaskóla. Nefndin vill gera samræmi á veitingum til þess skóla og Hvanneyrarskólans, og hefir því lagt til, að fyrir „600“ í 2. lið komi 500, en það er veiting til áhaldakaupa við kensluna. Eðlilegast að gjaldið sje það sama í þessum efnum til Hólaskóla, Hvanneyrarskóla og Eiðaskóla. Sömuleiðis leggur nefndin til, að í stað 4000 kr. í 3. lið komi 3500 kr., sem er til eldiviðar og ljósa, og í stað 3000 kr. í 4. lið vill nefndin að komi 2500. Með þessum breytingum kemst meira samræmi á milli skólanna.

Þá er brtt. við 14. gr. B. XII. 1. Nefndin vill hækka styrkinn til kvennaskólans um 2000 kr. Það er langstærsti skóli

landsins í þessum efnum og hefir marga nemendur. Allir eru sammála um það, að kenslan sje mjög góð, og það leynir sjer ekki, að skólinu fer mjög vel með það fje, sem honum er veitt úr ríkissjóði; Akureyrarskóli eyðir t. d. helmingi meira fje. Við viljum að þessi hækking til skólans sje miðuð við nemendafjölda, og er það heldur hvatning til að færa út kvíarnar. Ennfremur vildi nefndin færa til styrk til Blönduósskólans, svo að hlutfallið yrði líkara kvennaskólans í Reykjavík, og færðum við því 600 kr. frá a-lið og niður í b-lið.

Þá er brtt. við 14. gr. B. XIV. 2. Nefndin leggur það til, að styrkurinn til Flensborgarskólans sje lækkaður um 1000 kr., eða í stað 15000 komi 14000 kr. Nefndin ætlast til, að þeirri lækkun nái skólinn með skólagjaldi, og telur ekki ósanngjarnt að slíkt gjald verði tekið þar af innbæjarnemendum, í samræmi við það, sem gert er við marga aðra skóla, er njóta styrks úr ríkissjóði.

Við höfum komið með nýjan lið við 14. gr. B. XVII, og er það 1000 króna utanfararstyrkur til forstöðukonu daufdumbraskólans, til þess að kynna sjer nýjar kensluaðferðir, sem aðallega eru fólgnar í að kenna börnunum að tala. Nefndinni þykir sjálfsagt, að þessi styrkur sje veittur, til þess að þessi olnbogabörn þjóðfjelagsins, sem hjer eiga hlut að máli, fari ekki á mis við þá kenslu, sem hægt er að veita þeim.

Þá er brtt. við 14. gr. B. XIX, sem er ekki önnur en sú, að nefndin vill að í stað fyrirsagnarinnar á liðnum, sem er „sundkensla“, komi: sundkensla og leikfimi.

Þá eru ekki fleiri brtt. við þennan kafla, sem jeg þykist þurfa að skýra frá fyr en háttv. þdm. hafa komið með sínar athugasemdir.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg get verið stuttoður um þá kafla, sem heyra undir mitt ráðuneyti.

Viðvíkjandi Kleppi held jeg að mjer sje óhætt að lofa því, fyrir hönd stjórnarinnar, að viðbótarbyggingin við hann verði með því allra fyrsta, sem byggt verður. Að öðru leyti þakka jeg háttv. nefnd fyrir tilögur hennar og hefi litlu við að bæta. Þó vildi jeg leyfa mjer að minnast lítillaga á 9. brtt. við 14. gr., sem fer fram á það, að taka upp fje til kennara í sögu og málfræði íslenskrar tungu að fornu og nýju við háskólann. Jeg er háttv. nefnd mjög þakklátur og vil lýsa ánægju minni yfir þeim skilningi, sem hún hefir á starfsemi háskólans. Og það dylst engum, að einmitt á íslenskuvíðinu eru mestar líkurnar fyrir háskóla vorn að skara fram úr og verða þjóðinni til sóma og virðingar.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg get líka verið stutturður. Jeg er alveg sammála nefndinni um það, að bifreiðaskattur á að falla niður. Þessi skattur er svo sjerstaks eðlis, að hann á ekki heima í fjárlögum, því það er vegamálastjóri, sem á að ákveða, hvernig honum verður varið, með samþykki stjórnarinnar.

Næsti liður, sem mig snertir, er brtt. við 13. gr. B. II. 6. Nefndin leggur til, að styrkur til Flóabrautarinnar sje látinn falla niður. Það er rjett, að Árnessýsla er orðin allskuldug og hefir ekki getað greitt sinn hluta af akbrautartillaginu, en samt verð jeg að telja það mjög athugavert að láta styrkinn falla niður með öllu. Fjvn. Nd. hefir lagt til, að veittar væru 10000 kr. til aðgerðar og endurbyggingar á brautinni gegn því, að sýslan leggi fram þriðjung kostnaðar. Þetta sýnist nú í fljótu bragði vera hættulaust. Þó jeg geti ekki haft á móti rökum nefndarinnar, þá er vegurinn svo fjölfarinn, að það liggur við, að það sje óforsvaranlegt að fresta aðgerð

á honum í ár. Árnessýsla er varla í raun og veru svo illa stæð, að hún geti ekki lagt fram einn þriðja af þeirri upphæð, sem hjer er farið fram á. Sýslan var áður talin ein af ríkustu sýslum landsins, og væri ilt til þess að vita, ef fjárhag hennar væri svo komið, að hún yrði að hafna veitingu þessari sökum þess, að hún gæti ekki greitt hið uppsetta tillag. Væri svo komið, að sýslan gæti með engu móti staðið í skilum, þá gæti það auðvitað ekki komið til neinna mála að veita henni fje eða uppgjöf á lánum. Það væri ranglæti gagnvart öðrum sýslum, sem líka hafa akbrautir.

Þá vil jeg lítillaga minnast á C-lið 13. greinar. Hvað viðvíkur upphæðinni, sem veitast á til mótorbátsferða til Grímseyjar, þá álit jeg að slíkt hefði eigi þurft að taka fram sjerstaklega; jeg mundi óhikað hafa þorað og talið mjer skylt að greiða til þessara ferða eftir þessum lið, þó að Grímsey sje utar fjörðum og flóum.

Svo er annað atriði, sem jeg vil minnast á. Jeg vildi vita álit háttv. deildar um það, hvort ekki mundi rjett að selja skipið Borg. Það hefir komið til tals milli okkar Nielsens framkvæmdarstjóra, og er hann því meðmæltur. Skipið borgaði sig allvel í fyrstu og hefir ekkert á því tapast, en það hefir enga fasta áætlun og verður ekki álitið nauðsynlegt. Álitlegt boð hefir komið í það frá dönsku firma, og þótt það sje langt fyrir neðan það verð, sem Borg er skráð fyrir, þá má vel við það una. Jeg veit að þetta mál kom til tals í sjútvn. óg samgm., og vil beina því til fjvn. að taka það til athugunar og koma með það við 3. umr. Landsstjórninni veitir ekki af því, að hafa eitt-hvað handbært í útlendri mynt, þegar hún á að fara að greiða vexti og afborganir af erlendum lánum í næstkomandi júlímánuði.

Þá skal jeg taka það fram, að jeg er samþykkur brtt. háttv. nefndar við 13. gr. fjárlaganna E. II., um 300 kr. persónulegan styrk til vitavarðarins við Gróttuvitann.

Hann hefir verið vitavörður í 25 ár og er orðinn aldraður maður. Hann er ennfremur fatlaður, einfættur, og á því bágð með að stunda nokkra aðra atveinnu. Getur hann ef til vill róð eitthvað til fiskjar, en þó mun það ekki vera meira en til þess að afla heimilinu matarfanga. Maður þessi sneri sjer til mín nokkru eftir að jeg var orðinn ráðherra, og vísaði jeg honum þá til þingsins. Jeg vil því leyfa mjer að þakka nefndinni fyrir það, að hafa komið fram með þessa till., og vona jeg, að háttv. deild samþykki hana.

Þá vildi jeg leyfa mjer að fara nokkrum orðum um brtt. háttv. nefndar við 14. gr. B. VIII. 1. c. Sje jeg að till. nefndarinnar muni vera settar til að samræma liðina við tilsvarendi liði í öðrum skólum. Þetta er rjett að því er snertir 2. og 4. lið. Álit jeg að skólanum beri þar eigi meira fje en Hvanneyrarskóla eða Eiðaskóla. En um 3. lið er öðru máli að gegna. Eins og mönnum er kunnugt, liggja Hólar langt uppi í landi og er því mjög örðugt þar um alla aðdrætti. Er mjer sjerstaklega kunnugt um, hversu kostnaðarsamt þetta er, frá þeirri tíð er jeg var landritari. En alt öðru máli er að gegna um Hvanneyri, því þar er miklu hægra um alla aðdrætti.

Skólastjórinn á Hólum hefir með rökum sýnt fram á allan flutningskostnað, og verð jeg því hiklaust að álíta, að 3. liður sje þar alt of lágur í samanburði við hina skólana. Þó má vera, að tilsvarendi liður við Eiðaskóla sje fulllágur.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Jeg vildi aðeins fara nokkrum orðum um 1. brtt., um hækkun á tekju- og eignarskatti um 100 þús. kr. Hefir oft áður verið á það minst hjer á þingi í ýmsu sambandi. En það, sem maður veit um þennan skatt, er það eitt, að hann er mjög óviss. Skýrslur frá ýmsum hjeruðum eru mjög óglæsileg-

ar; lítið sem ekkert erkemur úrsumumbyggðarlögum. Hjer í Reykjavík er ómögulegt fyrir skattstofuna að segja um, hve mikið komi inn. Þó býst hún við, að það verði um 700 þús. kr. Auk þess er áætlunin hvað heimturnar snertir sjerlega óviss fyrsta árið, því þá kemur til ýmsra óvissra skattaspursmála, sem geta jafnvel heyrt undir dómstólana til úrskurðar.

En það, að óvissa er fyrsta árið, kemur niður á skatttímanum í ár, en það ætti hæglega að geta unnist upp næsta ár. Held jeg að hið skárta útlit, sem nú er fyrir atvinnuvegina árið 1922, geri það að verkum, að eigi sje óvarlegt að reikna, að 1923 komi inn 900 þús., ef rjett hefir verið að áætla 700 þús. í ár. Jeg er því fyrir mitt leyti ekki á mótj hækkuninni. Jeg skal að lokum taka það fram um bifreiðaskattinn, að jeg tel alveg sjálfsgat að fella hann út úr tekjuáætluninni. Ef hann er færður tekjumegin, þá verður einnig að setja sama póst útgjaldamegin, en ef það er eigi gert, þá á eigi að telja hann með í tekjunum. Jeg skal taka það fram, að jeg tel, að háttv. fjvn. hafi farið mjög gætilega í sakirnar í till. sínum og látið sjer ant um, að sem minstur halli verði á fjárlögunum.

Guðjón Guðlaugsson: Það er fyrir hönd samvn. samgm., sem jeg ætla einkum að segja nokkur orð. Það eru þessar litlu breytingartill. á þingskjali 215 við 13. gr. C. 2, sem eru í tveimur liðum a. og b. Um a-liðinn verð jeg að geta þess, að nefndinni þótti rjettara að einskorða ekki upphæðina við 100000 kr., heldur að hún mætti vera það hæst, þ. e. til bátaferðanna.

Liðurinn b., um að fella í burtu Grims-cýjarbátinn, er aðeins samræmis vegna. Þar sem upphæðinni er alls ekki skift milli annara báta, áleit nefndin ekki rjett að gera undantekningu um þennan eina

bát. En nefndin var í einu hljóði meðmælt því, að Grínseyingar fengju þennan styrk á sínum tíma.

Við strandferðirnar gerði nefndin enga breytingu, en hún athugaði þó það mál frá ýmsum hliðum, eins og sjá má á nefndarálitinu. Hún bar sig saman við framkvæmdarstjóra E. Nielsen. Samdi hann uppkast að nýrri áætlun fyrir þetta ár, en ljet það vera fyrir árið 1923, þar sem nefndin lagði til, að strandferðirnar byrjuðu ekki fyr en um lok næsta þings.

Nefndin sá, að strandferðir Sterlings voru ærið dýrar. Kostuðu þær síðasta ár yfir 300000 kr.

Hún reyndi því að draga úr kostnaðinum með því að fækka ferðunum, ekki einungis árið 1923, heldur einnig yfirstandandi ár, og í því skyni fjekk hún hr. Nielsen til þess að semja nýja áætlun fyrir Sterling. Hvað snertir næsta ár, þá sló nefndin því föstu, að ferðir byrjuðu um sama leyti og nú, og því lægi eigi á að semja þá áætlun fyr en þing kæmi saman. Um ýms önnur atriði, svo sem viðkomustaði o. fl., þarf eigi að tala; læt mjer nægja að vísa til nefndarálitsins um það, t. d. um hafnir á Gilsfirði og þess háttar. En það er eitt atriði, sem ástæða er til að geta um, og það er það, að nefndin áleit, að 200 þús. kr. væri hæfilegt fje til strandferðanna með þessum sparnaði við að fækka strandferðunum. En þegar málið var krufið betur, þá kom í ljós, að af þessum 200 þús. kr. á að greiða Eimskipafjelagi Íslands 70 þús. kr. Er því ekki hægt að segja, að það sje ósamræmi hjá nefndinni, þó að hún komi eigi með brtt. En úr því að það er orðið ljóst, að 70 þús. kr. fara til Eimskipafjelagsins, þá er athugavert, hvort það geti borið sig, að upphæðin verði eigi hærri en þetta til strandferða. Upphæðin stendur óhöggguð af nefndinni, af misskilningi vegna fjárlagafrv. stjórnarinnar. Í fyrra voru veittar 60 þús.

kr. til Eimskipafjelagsins, en þær stóðu utan við fjárlögin, sem sje 260 þús. kr. veittar í alt. en þar af 60 þús. til Eimskipafjelagsins í aukafjárlögum.

Jeg tel það mjög vafasamt, hvort það er rjett að veita eigi nema 200 þús. kr.; álít frekar að þyrfti að hækka styrkinn. Villemoes og Borg hafa hingað til borið Sterling uppi, og því hefir það eigi gert svo mikið til, hvort upphæðin hefir verið mikil eða lítil.

En það kemur til athugunar, hvort það er rjett, að þessi skip beri Sterling þannig altaf uppi. Mjer finst það æðióviðfeldið, að fyrir skip, sem skráð eru upp á miljón kr., skuli eigi fást, eftir því, sem hr. Nielsen gefur í skyn, nema 300 þús. kr. fyrir Villemoes og 200 þús. kr. fyrir Borg. Jeg er því þeirrar skoðunar, að hækka beri styrkinn um 70 þús. kr., en byggja ekki framvegis á meðgjöf frá Borg og Villemoes. Vildi jeg aðeins vekja athygli manna á því, hvers vegna vantaði brtt. samgöngumála-nefndar um að hækka styrkinn.

Hvað viðvíkur flóabátunum, þá er þar sömu sögu að segja. Nefndirnar gerðu uppástungu um sjerstaka upphæð til hvers báts um sig, en nefndunum bar ekki saman og að lokum komst samvinnunefnd að þeirri niðurstöðu, að eigi væri rjett að skifta styrknum. Mundi slíkt aðeins leiða til reipdráttar milli manna. Áleit nefndin að betra væri að sjá það á næsta þingi, hvernig þessu yrði heppilegast fyrir komið, og því leggur hún til, að stjórninni sje gefin heimild til þess að greiða það, sem nauðsynlegt þykir, til allra báta, sem vinna fyrir ríkið, þar til þing kemur saman. Jeg álít þó, að stjórnin geti ekki ákveðið alt upp á sitt eindæmi, heldur aðeins það, sem bráðnauðsynlegt er, og það aðeins frá nýári og til þings. Yfirleitt eru brtt. svo fáar, að þær geta ekki færri verið. Og jeg vil lýsa yfir þeirri skoðun minni á meðferð háttv. fjvn. á greinum

þeim, sem til umræðu eru, að jeg er henni öldungis sammála og get glaður samþykkt þær. Vildi jeg að svo væri um fleiri.

Það er ein brtt., sem jeg mundi hafa komið fram með, ef hv. fjvn. hefði eigi gert það, en það er 15. brtt. við 14. gr. B. XVII., um utanfararstyrk til forstöðukonu daufdumbraskólans. Hefi jeg haft meiri kynni af skólanum en margir aðrir. Mjer þykir það eitt að till., að mjer þykir upphæðin heldur lág. Konan hefir aðeins fengið einar 800 kr. til náms síðan hún kom að skólanum; þykir mjer þessi upphæð fulllítill. Heyrði jeg einhvern minnast á 2000 kr., en sjálf hefir hún nefnt 1500 kr., og það hefði jeg kosið. Annars skal jeg geta þess, að jeg mun með ánægju samþykkja þennan lið.

Karl Einarsson: Jeg á hjer eina brtt., sem jeg vildi gera nokkra grein fyrir. Undanfarin ár hefir í fjárlögum verið fjárveiting til þess að hafa eftirlit með fiskiveiðum útlendinga. Og eitt skifti hefir sjávarútvegsnefnd með brjefi lagt það til, að sendir væru bátar norður til að varna yfirgangi útlendinga við síldveiðar. Var þá sent eitt skip til mánaðardvalar, og í því skyni veittar 40 þús. krónur. Síðan hefir sú upphæð staðið óbreytt þar til nú, að hún er lækkuð niður í 30 þús. Er mjer eigi kunnugt um rök stjórnarinnar fyrir þessari ráðstöfun, nje heldur til hvers hún ætlar að nota þetta fje. Ef vel ætti að vera og nokkurt gagn af því að hljótað, þá ætti að hækka upphæðina að mun, en eigi fella hana niður. Á þessu sviði er svo margt, sem þarf að gera, en þó menn hefðu eigi annað en eftirlitið eitt í huga, þá er það sannast mála, að þessar 30 þús. krónur eru altóflítill upphæð.

Svæðið, sem um ræðir, nær frá Vestfjörðum og alla leið austur fyrir land. Á þessu svæði eru, eins og menn vita, stórir flóar

og haldast útlend skip þar við og salta ólöglega. Yfirvöldin fá alment litla vitneskju um þetta. Til dæmis skal jeg geta þess, að einn settur lögreglustjóri á þessum stöðum hefir sagt mjer, að um haustið í september hafi sjer fyrst borist fregn um það, að útlend skip hafi legið inni á Jökulfjörðum og saltað þar ólöglega síld. Við þetta getur skip Dana vitanlega ekkert ráðið. Inni á fjörðum eru smáskip bæði ódýrari og mikið hentugri.

Jeg hefi hugsað mjer, ef þingið samþykkti till., að stjórnin notaði því aðeins fjöð, að hún álitir, að það kæmi að tilætluðum notum.

Það hefir ekki litla þýðingu, að lögunum sje hlýtt í þessu efni. En með 30 þús. kr. er lítið hægt að gera. Það væri þegar munur, ef upphæðin væri 70 þús. kr., þó að varla væri það nægilegt, en jeg fullyrði, að þá mundi hafa fengist tollur af um helming þeirra 83 þús. tunna, sem saltaðar voru í landhelgi og fluttar út án þess að af þeim væri greitt. Jeg hefi heyrt umskip, sem lá síðari hluta sumars inni á höfn, sem ekki er minni en það, að strandferðaskip koma þar við, og það tók við vörum og flutti að vörur án þess að greiða rjettmæt gjöld. Hlutaðeigandi yfirvöld fengu ekki vitneskju um þetta fyr en of seint, þegar skipið var sloppið.

Jeg heyrði það á háttv. frsm. (H. St.), að nefndin var í vandræðum með skrifstofufjeð, þó eigi sæi hún sjer fært að lækka það. Jeg er einn af lögreglustjórum þessa lands, og furðar mig stórlega, að skrifstofufje lögreglustjórans í Reykjavík er 8½ þús. kr. herra en skrifstofufje allra annara lögreglustjóra til samans. Annaðhvort hlýtur lögreglustjórinn hjer að hafa óþarflega mikið skrifstofufje eða hinir óhæfilega lítið. Jeg skal ekki fara frekar út í þetta. Jeg er á sömu skoðun og háttv. nefnd, að breyting á þessu eigi að koma frá hæstv. stjórn.

Guðmundur Guðfinnsson: Jeg get verið með mörgum brtt. háttv. nefndar, en jeg get ekki felt mig við þær allar. Nefndin hefir t. d. tekið upp tekjur af skólagjaldi, af því að hún hefir gengið út frá því vísu, að það yrði samþykkt hjer í deildinni. En jeg vona, að svo verði ekki. Skólagjald er mjög óviðkunnanlegt, sjerstaklega við gagnfræðaskóla eða deildir. Eins er það einungis miðað við innanbæjarmenn, og er það ranglátt. Margir verða að flytja t. d. hingað til Reykjavíkur til þess að stunda nám, og standa þeir vitanlega engu betur að vígi en hinir, nema síður sje. Jeg vona því, að þetta skólagjald verði felt. Það er mjög lítil tekjugrein og gerir þannig hvorki af nje frá, en hinsvegar getur það komið mjög illa niður.

Þá ætla jeg að víkja nokkrum orðum að Flóabrautinni. Jeg get ekki fallist á ástæður nefndarinnar, nefnilega fjárhagsástand Árnassýslu. Það er ætlast til þess, að landið veiti sýslunni fje, 10 þús. kr., og hún leggi 5 þús. kr. á móti, og er sýslan þá með öllu gjaldþrota, ef hún getur ekki lagt fram það fje. En jeg held, að samkvæmt vegalögunum verði ríkissjóður að halda við brautinni þar til endurbyggingu er lokið og afhending fer fram, og gæti það orðið sparnaður að flýta henni sem mest. Jeg skýt þessu fram til athugunar.

Jeg á hjer brtt. um að lækka fjárveitingu til embættiseftirlitsferða niður í 3 þús. kr. Jeg held, að ferðir þessar komi að mjög litlu gagni, en ef þær reynast nauðsynlegar, getur stjórnin lagt fram fje. Jeg álit ekki rjett að ýta undir slík ferðalög að óþörfu.

Þá vil jeg lýsa því yfir, að jeg tek aftur brtt. um heilbrigðiseftirlit og sjúkrasamlög, því að við nánari athugun hefi jeg sjeð, að þeirra muni ekki þörf. Sjúkrasamlögin hafa t. d. komist hingað til af með það fje, sem þeim er nú veitt í fjárlögunum,

Þá vil jeg beina því til stjórnarinnar, að styrknum til bátaferða verði sanngjarnlega úthlutað. Jeg vil ekki fara hjer út í hreppapólitik, en eftir fólksfjölda ættu Rangárvalla- og Skaftafellssýslur að fá $\frac{1}{8}$ hluta af því fje, sem til strandferða er ætlað.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Mig langar til að gera athugasemd við tvö atriði í till. nefndarinnar, sem heyra saman. Nefndin hefir farið fram á að lækka styrk til augnlæknisins niður í 1500 kr. og vill láta það ótiltekið, hvaða manni beri þessi styrkur. Eins vill hún láta ótiltekið, hver fái ferðastyrkinn. Það lítur út fyrir, að nefndin skoði þennan styrk eins og einhver fríðindi, en jeg lít öðrum augum á það mál. Jeg vil að augnlækninum beri skylda til að ferðast um landið, og er það miklu frekar kvöð en gróði, því að þessar ferðir munu sjaldan borga sig. Nú eru hjer tveir augnlæknar, og er því enn verra en áður fyrir augnlækni að fara úr bænum, því að við það á hann á hættu að missa aðsókn. er hann kemur aftur. Ferðastyrkurinn er síst of hár og nokkur hluti hins styrksins ætti að vera endurgjald fyrir það að fara slíkar ferðir; hitt er fyrir kenslu í háskólanum. Jeg verð því að greiða atkv. með þessum liðum eins og þeir standa nú í fjárlagafrv.

Þá hefi jeg brtt. um styrk til sjúkrahúsa og skýla. Það var um langt skeið ætlað 30 aura fyrir legudag, og áttu sjúkrahúsin mjög erfitt með að komast af með það. Þegar dýrtíðin magnaðist var þetta fært upp í 60 aura, en það var í raun og veru lægra en hitt hafði verið, vegna verðfalls peninganna. Nú hefir um nokkurra ára skeið verið veittur 8 þús. kr. styrkur og 60 aurar á mann, en það hefir altaf reynst langt of lítið, bæði vegna dýrtíðar og eins vegna þess, að sjúkrahúsum hefir fjölgað, t. d. hafa bæst við hjer í Reykjavík sóttvarnar-

húsið og franski spítalinn að einhverjuleyti, og sjúkrahúsið á Akureyri hefir verið stækkað. Eins hefir legudögum sjúkrahúsanna fjölgað og reynslan hefir orðið sú, að þau hafa ekki fengið nema 30 aura fyrir legudag. Nefndinni var það ljóst í fyrria, að við svo búið mátti ekki standa, og hækkaði hún þá styrkinn upp í 15 þús. kr. og 90 aura fyrir legudag. Nú er sýnilegt, að þessar 15 þús. kr. hrökkva ekki til þess að greiða 90 aura á legudag. Jeg sje því ekki betur en að þessi fjárveiting verði að vera 20 þús. kr., þó aðeins um 70 aura á legudag sje að ræða. Jeg hefi sett 20 þús. kr., en jeg ætlast til að það sje áætlunarupphæð. Það þýðir ekki að svíkja sjálfan sig og áætla lágt það, sem vitanlegt er, að verður herra. Það er enginn sparnaður í því. Jeg vona því, að háttv. deild fallist á þessa till. mína.

Þá vildi jeg skjóta því til háttv. nefndar, hvort ekki sje rjett að breyta orðalagi athugasemdarinnar. Eins og hún nú er orðuð sjest ekki betur en að átt sje aðeins við læknishjarað það, sem sjúkrahúsið er í, þó að heil sýsla sje ef til vill um sjúkrahús. Jeg veit að þessu hefir ekki verið framfylgt svo, að minsta kosti ekki stundum, en það gerir ekki skakt orðalag rjett, þó að betra sje en að bæði sje vitlaust framkvæmt og fyrirmælt.

Jeg ætla ekki að tala um brtt. nefndarinnar. Jeg mun láta í ljósi skoðun mína á þeim með atkv. mínu. Nú eru sparnaðartímar og er því eðlilegt að háttv. nefnd dragi dām af því, en hitt getur orkað tvímælis, hvort ekki sje sumstaðar gengið fulllangt í sparnaðaráttina. Svo held jeg að gert sje t. d. í till. nefndarinnar um að fella niður styrk til kennara í málfræði við háskólann.

Forsætisráðherra (S. E.): Það er aðeins stutt athugasemd út af ræðu háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.). Jeg hefi litið á

styrkinn til sjúkrahúsanna sem áætlunarupphæð og í háttv. Nd. tók jeg þetta fram án þess því væri mótmælt. Það skiftir því í raun og veru ekki miklu máli, hvaða upphæð er sett á pappírinn, ef þetta er rjettur skilningur. að öðru leyti en því, að sjálfsgagt er vegna niðurstöðunnar í fjárlögum að hafa upphæðina sem næst því, sem gera má ráð fyrir, að brúkað verði. Annars skal jeg geta þess, að verði þessum skilningi slegið föstum hjer, þá mun stjórnin greiða ýmsar kröfur frá fyrria ári, sem komið hafa fram og neitað var um greiðslu á þá, þar sem orðalag nú gildandi fjárlaga á tilsvrandi grein er hið sama og á hjer umræddri grein.

Björn Kristjánsson: Hin háttvirta fjárveitinganefnd hefir nú eins og á þinginu 1921 reynt að krukka í Flensborgarskólann, þrátt fyrir það, að stjórnin hafði fært styrkinn til þessa skóla niður um 7000 krónur frá því, sem hann var 1921, sem er meiri niðurfærsla að tiltölu en hjá öðrum skólum, og að Nd. hefir fullkomlega unad við þá niðurfærslu.

Eins og menn ef til vill muna, kom fjárveitinganefndin hjer með alveg samskonar tillögu 1921 og þessa, en hún fjell hjer í deildinni. Jeg vona að svo fari enn.

Háttvirt nefnd mun álíta sjer skylt að setja sem skilyrði fyrir styrkveitingunni, að fje komi annarsstaðar að, í samræmi við það, að skólagjald á nú að taka af öðrum samskonar skólum, Akureyrarskólanum og neðri bekkjum mentaskólans og óbeinlínis af kvennaskólanum. En hjer stendur alt öðruvísi á.

Akureyrarskólinn og mentaskólinn eru eingöngu kostaðir af ríkissjóði, bæði að húsum og öðru, og jeg veit ekki til, að kvennaskólinn eigi neinar eignir, er spari ríkissjóði fje. En Flensborgarskólinn er gjöf einstaks manns, sem lagt hefir fram hús og lóð og stóreign, Hvaleyrina, þótt hún gefi um tíma lágan arð, vegna óvitur-

legra gamalla samninga. Þessi eign orsakar að þessi stofnun er svo mikið ódýrari í rekstri en t. d. Akureyrarskólinn. Þannig eru í Flensborg 27 heimavistir, sem stofnunin sjálf, en ekki landssjóður, hefir lagt til, auk íbúðar fyrir skólastjórnann. Enginn lærlingur hefir þar verið styrktur af almannafje til náms, og þó hefir skólinn jafnan verið fullur.

Beri maður kostnað ríkissjóðs við skólahald Akureyrarskólans saman við Flensborgarskólann, sem nú er áætlað í fjárlagafrv., þá er hann:

Á Akureyri	48380 kr.
Í Flensborg	15000 kr.

Nemendatalan var á Akureyri 1918—19 93 (1917—18 91), en nemendatala í Flensborg 1920—21 86.

Borgar ríkissjóður þá fyrir hvern nemanda á Akureyri 520 kr., en í Flensborg 174 kr., það er: þrefalt dýrara.

Og hvað veldur? Það veldur, að skólinn á þessa eign, sem veitir skólanum svo mikinn óbeinan styrk, að mjög sparlega hefir verið á haldið og að kennararnir hafa verið beint sveltir, eins og sjá má af launum þeirra.

Það má því með fullum sanni segja, að skólinn sjálfur og stjórn hans beri $\frac{2}{3}$ af kostnaðinum við rekstur skólans, er miðað er við Akureyrarskólann, og samt á að fara að gera honum eða Hafnfirðingum að skyldu að leggja fram 1000 krónur, rjett eins og landssjóður hafi greitt rekstur skólans allan að undanfögnu, og ekkert hafi komið annarsstaðar frá. Og svo á að klípa þessar 1000 kr. af þessum 15000 kr. styrk, sem vitanlega er altöfúlagur og heldur skólanum áfram í selti. Og ekki er nema eitt ár síðan sama nefnd með sömu mönnum, að undanteknum einum, hafði þá reynslu, að háttv. deild vildi eigi fallast á tillöguna. Þess vegna finst mjer nefndin eða einstakir menn í henni sýna nokkuð mikla kapp-

girni í því að gera skólanum örðugt fyrir, og þó er hann skóli alls landsins, sem sjá má af töflu yfir nemendur í síðustu 16 ár, sem jeg hefi fyrir framan mig og skal leyfa mjer að lesa upp, með leyfi hæstv. forseta. Taflan er á þessa leið:

„Á 16 árum, frá 1906—1922, hafa þessi hjeruð og bæir sent nemendur í Flensborgarskólann:

Rangárvallasýsla 40, Árnessýsla 98, Gullbringu- og Kjósarsýsla 115, Reykjavík 27, Borgarfjarðarsýsla 33, Mýrasýsla 36, Snæfellsnessýsla 43, Dalasýsla 18, Barðastrandarsýsla 36, Ísafjarðarsýsla 31, Strandasýsla 11, Húnavatnsýsla 82, Skagafjarðarsýsla 10, Eyjafjarðarsýsla 4, Þingeyjarsýsla 6, Norður-Múlasýsla 4, Suður-Múlasýsla 41, Skaftafellssýsla 33, Hafnarfjörður 396“.

Alls hafa þannig verið á skólanum 1064 nemendur á þessum árum og hafa af þeim á árunum 1913—1921 20 nemendur gengið inn í 4. bekk mentaskólans með góðum vitnisburði.

Það, sem skólinn þyrfti að fá minst og skilyrðislaust, eru 18000 krónur á ári, svo að hann geti haldið við húsum sínum og greitt eldri skuldir, sem á honum hvíla.

Þetta mun nú nóg sagt um sjálfan skólann, en svo vildi jeg mega bæta einni athugasemd við:

Heldur nú háttvirt nefnd, að margir efnamenn mundu verða til þess að gefa stórfje til stofnunar alþýðuskóla í landinu, eins og merkispresturinn Þórarinn Böðvars-son gerði, ef þeir mættu eiga það víst, að Alþingi Íslendinga straffaði slíkar stofnanir með því að vilja ekki leggja fram góðfúslega $\frac{1}{3}$ af kostnaðinum við rekstur þeirra, miðað við kostnaðinn við ríkisskólana, sem landssjóður kostar að öllu leyti?

Mjer finst sparsemdarmönnum á ríkisfje vera mislagðar hendur, ef þessi spar-

semi á að verða ofan á í háttv. deild. Hver fjármálamaður mundi breiða út faðminn á móti því, ef ríkissjóður gæti komist svo ljett út af því að fræða almenning.

Við þingmenn Kjósar- og Gullbringusýslu skrifuðum fjárveitinganefnd Nd. og báðum hana að hækka styrkinn, sem vitanlega var of lágur, en það hefir nefndin eigi viljað fallast á. En eigi datt henni í hug að lækka styrkinn eða setja nein skilyrði; það hefir Nd. heldur aldrei gert.

Að fengnum þessum upplýsingum vænti jeg, að háttvirt nefnd falli frá þessari tillögu sinni og að háttv. deild verði sama sinnis og í fyrra. En þótt hún verði samþykkt, er jeg ekki í efa um, að því mundi verða breytt í neðri deild. Óskandi væri, að fjárveitinganefndirnar færu að gefa því meiri gaum en áður, hversu mikið hver nemandi kostar ríkissjóð á hverjum skóla. Ætti það að geta lagt einhvern fastan mælikvarða á, hversu mikinn styrk hver alþýðuskóli á að fá úr ríkissjóði til unglingafræðslu, og það er ekki lítilsvert að vita um þetta og fá einhvern fastari grundvöll fyrir fjárveitingunni en verið hefir, þegar menn nú ætla að leggja aðaláhersluna á unglingafræðsluna, og það er sýnt, að ríkisskólarnir verða of dýrir, ef unglingafræðsla á að verða mjög útbreidd, sem jeg álít að hún eigi að verða.

Frsm. (Halldór Steinsson): Jeg ætla með nokkrum orðum að minnst á breytingartillögur frá einstökum þingmönnum í háttv. deild. Fyrst er breytingartillaga við 11. gr. B. 4, frá háttv. 2. þm. Rang. (G. Guðf.). Vill hann færa niður fje það, er ætlað er til embættiseftirlitsferða, úr 6000 kr. niður í 3000 kr., og taldi hann ferðir þessar óþarfar. Bæði jeg persónulega og nefndin erum á gagnstæðri skoðun. Nauðsynlegt mun vera, eigi síður hjer en annarsstaðar, að hafa eftirlit með hvernig

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

embættismenn standa í stöðu sinni, og þessi upphæð er eigi greidd fyrir en eftir á, samkvæmt reikningi, svo eigi er víst að hún komi öll til útborgunar.

Þá eru breytingartillögur á þskj. 220 frá háttv. þm. Vestm. (K. E.). Hann leggur til að hækkaður verði að mun styrkur til landhelgisgæslu. Það kom til máls hjer í byrjun þings að láta Dani auka landhelgisgæsluna, en er mjög mikið vafamál, hvort þeim er það skylt samkvæmt lögnum. Enn er ekkert víst um það, hvort strandgæslan verður aukin af Dana hálfu eins og farið hefir verið fram á, og meðan það ekki er vitað, er ekki tímabært að áætla neina upphæð út í loftið til aukinnarstrandgæslu. Nefndin gerir ráð fyrir, að stjórnin framkvæmi skýlausan vilja þingsins og strandgæslan verði aukin sem kostur er á.

Næst er á þskj. 226 brtt. frá háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) og 2. þm. Rang. (G. Guðf.) um sjúkraskýli. Nefndin hefir skoðað þessa upphæð sem áætlunarupphæð, en nú hefir það komið í ljós hjá háttv. þm. S.-M. og forseta, að þetta er veitingarupphæð. Jeg hefði gjarna viljað fara hjer meðalveg, og nefndin hefir í þessu máli alveg óbundnar hendur.

Þá er breytingartill. við 14. gr. A. b. 4, um að 400 króna styrkur til þess að gefa út ársskýrslu þjóðkirkjunnar falli niður. Mjer er raunar ekki kunnugt um, hversu mikilvæg þessi ársskýrsla er, en þar sem hjer er um mjög litla upphæð að ræða, þá getur nefndin ekki verið að amast við henni.

Það er eins með brtt. við 14. gr. B VII; nefndin leggur á móti, að sú till. nái fram að ganga. Það liggur í augum uppi, að innanbæjarmenn eiga miklu hægra með að ganga hjer á skóla en utanbæjarmenn. Auðvitað geta verið undantekningar; fátækir innanbæjarnemendur gætu haft бага af því. En ef til vill væri hægt að koma því

þannig fyrir, að rektor veitti undanþágu í slíkum tilfellum, og gæti verið, að nefndin yrði með því við 3. umræðu, ef háttv. flutningsmaður gæti komið með góða uppástungu í þá átt.

Það er þá ekki fleira, sem jeg þarf um brtt. að segja, og vil jeg því svara einstökum þm. nokkrum orðum. Skal jeg þá fyrst snúa mjer að hæstv. stjórn, og ætla jeg að vera stutturður.

Það gladdi mig, hve vel hæstv. forsætisráðherra (S. E.) tók fyrirspurn nefndarinnar viðvíkjandi geðveikrahælinu á Kleppi. Kvað hann það mundu hið fyrsta, er til framkvæmda kæmi af opinberum byggingum, og veit jeg að þau loforð verða haldin.

Hæstv. atvrh. (Kl. J.) amaðist mjög við brtt. nefndarinnar um að fella niður í bili styrk til Flóabrautarinnar. Kvað hann það ógerlegt að stöðva þá vegagerð, enda mundi sýslan ekki svo illa stödd, að hún gæti ekki lagt fram sinn hluta. En hæstv. atvrh. (Kl. J.) ætti að vita það, að reynslan hefir sýnt, að sýslan hefir ekki getað staðið í skilum, og það er sýslubúum sjálfum verst að sökkva þeim dýpra og dýpra niður í skuldafenið.

Hæstv. atvrh. (Kl. J.) mælti og á móti brtt. nefndarinnar um að lækka fjárveitingu til ljóss og eldiviðar við Hólaskóla. Nefndin kannast fúslega við það, að miklu er erfiðara hvað snertir aðdrætti alla á Hólum en t. d. á Hvanneyri, og þess vegna hefir hún farið meðalveg í þessu máli.

Hæstv. fjrh. (Magn. J.) efaðist um, að tekju- og eignarskatturinn yrði eins hár og nefndin hefir áætlað. Kvað hann þær frjettir, sem komið hefðu utan af landi, alt annað en glæsilegar hvað þetta mál snertir. En ef úr Reykjavík einni nást ca. 700 þús., eins og full ástæða er til að ætla, þá virðist ekki djarft áætlað, að utan af landinu öllu komi ca. 200 þús., enda lauk hæstv. fjrh. ræðu sinni með því að lýsa yfir, að hann gæti felt sig við brtt.

Háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) hjelt fram, að hann væri á gagnstæðri skoðun við nefndina hvað snertir ferðir augnlæknis. Hjelt hann því fram, að ferðastyrkur hans lægi í þeim 2400 kr., sem honum eru veittar. En ef svo bæri að líta á, ætti það að vera tekið fram í athugasemdunum, en það er ekki gert; heldur er 500 kr. styrkurinn ætlaður til þessara ferða. Þess vegna held jeg fast við það, að liðurinn sje færður niður og í samræmi við styrk til annara sjerfræðinga.

Háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) lagðist mjög á móti brtt. nefndarinnar um að lækka styrkinn til Flensborgarskólans. Telur hann einkennilegt, að á hverju þingi skuli háttv. fjvn. vera að reyna að krukka í hann. Jeg get nú ekki samþykkt að nefndin hafi gert sjer sjerstakt far um að krukka í umræddan skóla í þetta sinn. Háttv. þm. veit vel, að styrkur til fleiri skóla hefir verið færður niður nú. Háttv. þm. hjelt því fram, að samskonar till. hefði komið fram á síðasta þingi og verið feld hjer í deildinni, og því ilt fyrir deildina að samþykkja þessa brtt. núna. En hjer blandar hv. þm. saman málum. Tillagan, sem borin var fram í fyrra, var annars eðlis en þessi, og getur því deildin vel látið sjer sæma að fallast á þessa brtt. — Nefndin ætlaðist heldur ekki til, að skólinn misti neins í við þetta, en næði fjenu aðeins annarsstaðar. svo sem er um marga fleiri skóla.

Háttv. þm. (B. K.) hjelt því fram, að hjer stæði öðruvísi á en við aðra skóla, þar sem Flensborgarskólinn væri ekki nema að litlu leyti kostaður af landssjóði. Þetta er ekki rjett, skólinn er að miklu leyti kostaður af landssjóði. Það er aðeins not af húseign skólans og jörðinni Hvaleyri, sem skólinn leggur sjálfur fram. En jeg játa, að skólinn er ódýrari en ýmsir aðrir skólar ríkisins. Háttv. þm. las upp tölu nemenda skólans úr ýmsum sýslum, en það má og gera um aðra skóla, og sannar því lítið

gegn brtt. Yfirleitt hefir nefndin hreinar hendur af því að hafa níðst á skólanum í nokkru, eins og háttv. þm. virtist gefa í skyn.

Jeg hefi nú ekki fleiru að svara í bili og læt hjer því staðar numið að sinni.

Guðmundur Guðfinnsson: Jeg vil að-eins leiðrjetta það, sem háttv. frsm. (H. St.) hafði eftir mjer, að jeg teldi eftirlits-ferðir óþarfar. Það, sem jeg sagði, var, að jeg vildi ekki að verið væri að gefa undir fótinn með háum fjárstyrk til að fara eftirlitsferðir að óþörfu. En svo hefir oft verið, að þær nauðsynlegustu hafa eigi ávalt setið í fyrirrúmi. Annars hefir stjórnin heimildir þessu viðvíkjandi.

Hvað Flóabraitina snertir tel jeg ilt, ef styrkurinn til hennar verður feldur niður. Það er í raun og veru fremur lítill sparnaður og mikil óþægindi fylgja því, og jafnvel vafasamur sparnaður eftir mínum skilningi á vegalögunum, eins og jeg hefi áður tekið fram.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Jeg finn mjer skylt að þakka undirtektir undir brtt. mína, bæði háttv. frsm. (H. St.) og ekki síður hæstv. forsætisráðherra (S. E.).

Aðalatriðið er það, að eftir því, sem við horfir, er ekki hægt að búast við, að þessi fjárupphæð megi vera minni en 20 þúsund krónur.

Sje þessi upphæð skoðuð sem áætlunarupphæð, þá er óvarlegt að áætla hana minni en það. Verði hún áætluð minni, leiðir það aðeins til þess, að í fjáráukalögunum kemur sú upphæð, sem því svarar, að hún er of lágt áætluð.

Um styrkinn til augnlæknis held jeg því fram, sem jeg sagði áður um hann. Jeg hefi að vísu aldrei sagt, að í þessum 2400 kr. væri talinn ferðastyrkur, en það er óbeinlínis skuldbinding fyrir lækinn að fara ferð-

irnar kringum landið og eyða með því besta tíma ársins og verða að þola margvísleg óþægindi, sem enginn mundi taka að sjer fyrir einar 500 kr. framvegis. Vil jeg því eindregið mæla móti því, að hinn umgetni liður verði færður niður, og vona jeg, að háttv. þdm. skilji, hvað fyrir mjer vakir með því.

Björn Kristjánsson: Jeg ætla aðeins að segja nokkur orð viðvíkjandi ræðu háttv. frsm. (H. St.) um Flensborgarskólann. Hann kvað skólann ekkert leggja fram nema skólahúsin og jörðina Hvaleyri, og því kostaði ríkissjóður hann að mestu leyti. Jeg hefi nú bent á, að kostnaður ríkissjóðs við þennan skóla er aðeins einn þriðji af kostnaði Akureyrarskólans á hvern nemanda og talsvert minni en kostnaður á hvern nemanda kvennaskólans í Reykjavík. Jeg vil ennfremur taka fram, að það er fleira, sem skólinn eða bæjarsjóður Hafnarfjarðar leggur til. Er þar fyrst að geta, að lítill jörð er heima, sem skólastjórninn notar og skólinn á. Bærinn hefir og kostað veg heim að skólanum, vatnsleiðslu í húsið, öll ljós o. fl.

Einar Árnason: Það er út af brtt. á þskj. 215 frá samvinnunefnd samgöngumála, sem jeg ætla að segja fáein orð. — Nefndin leggur til, að staflíður b, um ákveðna styrkveitingu til Grímseyjarferða, falli niður. Eftir að bæði hæstv. atvrh. (Kl. J.) og háttv. frsm. (H. St.) hafa lýst því yfir, að Grímseyjarferðirnar skuli einskis missa í við það hvað styrk snertir, þá get jeg vel samþykkt, að liður þessi falli niður.

Vildi jeg svo í þessu sambandi gera fyrirspurn til frsm. háttv. samgöngumálanefndar (G. G.), hvort gerðar hafa verið till. til stjórnarinnar um styrk til Grímseyjarferða í sumar. Í gildandi fjárlögum eru 100 þús. kr. veittar til mótorbátaferða,

en mjer er ekki kunnugt um, að neitt af því fje sje veitt til Grímseyjarferða. Vænti jeg að fá svar við þessari fyrirspurn minni.

Forsætisráðherra (S. E.): Út af ummælum þeim, sem farið hafa hjer fram um það, hvernig skilja beri styrkinn til sjúkrahúsa í 12. gr. 13 a, lýsi jeg því yfir, að jeg tel að hjer sje um áætlunarupphæð að ræða, og ef enginn háttv. þdm. andmælir þeim skilningi, lít jeg svo á, að honum með því sje slegið föstum.

Hvað viðvíkur fyrirspurn háttv. frsm. (H. St.) um styrk til landhelgisgæslu, í sambandi við þingsályktunartill. þá, er samþykkt var í byrjun þings, get jeg engu svarað ákveðnu á þessu stigi málsins. Sendiherra vor hefir átt tal um það við dönsku stjórnina, en ekkert er enn ákveðið í því efni, og býst jeg ekki við að geta gefið frekari upplýsingar um það við næstu umræðu.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg ætla aðeins að gera örstutta athugasemd viðvíkjandi fyrirspurn háttv. 2. þm. Eyf. (E. Á.). Skal jeg skýra frá því, að það er þegar búið að úthluta styrk fyrir yfirstandandi ár til Grímseyjarferða, í samráði við 1. þm. Eyf. (St. St.) og sýslumann Eyjafjarðarsýslu.

Karl Einarsson: Það gladdi mig að heyra undirtektir háttv. frsm. (H. St.). Hann kvað till. ekki vera tímabæra, þar sem samþykkt hefði verið að fá aukna gæslu. En jeg lít nú svo á, að enda þótt hjer væru tvö varðskip í sumar, þá tel jeg þó nauðsynlegt, að stjórnin hefði ráð á fje til að styrkja sýslufjelög til að hafa betra eftirlit en hingað til og vernda síldveiðina. Annars vísa jeg til þess, sem jeg hefi áður sagt um þetta mál. Jeg sje heldur ekki,

að svona till. geti verið skaðleg, þótt samþykkt væri, því vafalaust notaðistjórninekki slíka heimild nema hún sæi, að styrkveitingu þyrfti nauðsynlega og að hún gæti komið að gagni. En það sýndi vilja þingsins, að betra eftirlit eigi að vera en hefir verið. Ávalt hafa heyrst nýjar og nýjar óánægjuraddir innan þingsins um það, hve eftirlitið hefir verið ljelegt. Sjest það meðal annars á því, að til eru lög, sem heimila stjórninni að kaupa skip til strandgæslu. Að hafa gott eftirlit borgar sig bæði beinlínis og óbeinlínis. Menn sjá það ef til vill betur síðar, þegar búið er að eyðileggja fiskimiðin með ágengni og yfiringangi, sem því miður verður þá um seinan. Hvað því viðvíkur, að hæstv. stjórn getur ekki svarað ákveðið fyrirspurninni nú, þá er jafnsjálfsgagt og nauðsynlegt að veita henni þessa heimild.

Frsm. (Halldór Steinsson): Jeg er ekki sammála háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) um styrkinn til augnlæknis. Jeg held, að í þessum 2400 kr. hafi ekki átt að felast styrkur til ferðalaga, heldur hafi það aðeins átt að vera styrkur til kenslu við háskólann, svo sem til hinna sjerfræðinganna. Það er nú kunnugt, að þetta ferðalag augnlæknis kringum landið hefir tekið annarsvegar mjög stuttan tíma og læknirinn haft góðar aukatekjur. Er því 500 kr. styrkurinn til þessarar ferðar alls ekki svo lítill. Fólk þyrpist til hans á hverri höfn svo tugum og hundruðum skiftir. Sjá því allir, að tekjurnar eru ekki neitt afarlitlar. Borgunin úr ríkissjóði verður altaf aukaatriði hjá aukatekjunum. Þar sem nú eru tveir augnlæknar, er jeg alls ekki hræddur um, að annarhvor fáið ekki til að fara hringferðina fyrir 500 kr. styrk úr ríkissjóði.

ATKVGR.

um 1.—14. gr.

1. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

- Brtt. 207,1 samþ. með 12 shlj. atkv.
— 207,2.a samþ. með 12 shlj. atkv.
— 207,2.b samþ. með 9 : 5 atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. í e. hlj.
3.—10. gr. samþ. í e. hlj.

- Brtt. 223,I.1 feld með 7 : 5 atkv.
— 220,1 (aðaltill.) feld með 11 : 1 atkv.
— 220,1 (varatill.) feld með 9 : 3 atkv.

11. gr., óbreytt, samþ. með 12 shlj. atkv.

- Brtt. 207,3 samþ. með 10 shlj. atkv.
— 207,4 samþ. með 10 : 4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já: S. F., E. Á., G. G., G. Ó., H. St., H. Sn., Jóh. Jóh., K. E., S. E., S. J.
nei: B. K., G. Guðf., S. H. K., G. B.

- Brtt. 207,5 samþ. með 10 : 3 atkv.
— 226,I samþ. með 10 : 4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já: G. Ó., Jóh. Jóh., S. E., S. H. K., S. J., S. F., B. K., E. Á., G. Guðf., G. B.
nei: H. St., H. Sn., K. E., G. G.

- Brtt. 223,I.2 tekin aftur.
— 223,I.3 tekin aftur.
— 207,6 samþ. með 10 : 1 atkv.

12. gr., svo breytt, samþ. með 13 shlj. atkv.

- Brtt. 207,7 samþ. með 10 : 2 atkv.
— 215,a samþ. með 11 shlj. atkv.
— 215,b samþ. með 12 shlj. atkv.
— 207,8 samþ. með 13 shlj. atkv.

13. gr., svo breytt, samþ. með 13 shlj. atkv.

- Brtt. 223,I.4 feld með 8 : 3 atkv.
— 207,9 samþ. með 12 : 1 atkv.

- Brtt. 223,I.5 feld með 8 : 6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já: G. Guðf., H. Sn., K. E., S. E., B. K., G. B.
nei: E. Á., G. G., G. Ó., H. St., Jóh. Jóh., S. H. K., S. J., S. F.

- Brtt. 207,10 samþ. án atkvgr.
— 207,11.a samþ. með 13 shlj. atkv.
— 207,11.b samþ. með 11 shlj. atkv.
— 207,11.c samþ. með 11 shlj. atkv.
— 207,12 samþ. með 10 : 1 atkv.
— 207,13,a-b samþ. með 12 shlj. atkv.
— 207,14 feld með 8 : 5 atkv.
— 207,15 samþ. með 10 shlj. atkv.
— 207,16 samþ. án atkvgr.
— 207,17 samþ. með 13 shlj. atkv.

14. gr., svo breytt, samþ. í e. hlj.

Frsm. (Halldór Steinsson): Þá kem jeg að síðari kafla fjárlaganna, sem byrjar á 15. gr., og skal jeg því fara nokkrum orðum um brtt. nefndarinnar við hann.

Fyrsta brtt. er við 15. gr. 2.c. Þar leggur nefndin til, að bætt sje við 1000 kr. til að ljósmýnda og afrita skjöl og heimildir, er varða Ísland í erlendum söfnum. Til þessa starfs hefir undanfarið verið varið nokkru hærri upphæð, en hæstv. fráfarin stjórn tók þetta alls eigi upp í fjárlagafrumvarpið. Þar sem nú fjárveitinganefnd Ed. lítur svo á, að það hafi allmikla þýðingu fyrir vísindin og sögu þessa lands, að starfi þessu sje haldið áfram, telur hún ekki rjett að fella þessa fjárveitingu niður með öllu, heldur að hún verði lægri en áður, eða 1000 kr.

Þá er næsta brtt. nefndarinnar við 15. gr. Þar leggur nefndin til, að styrkur til kaupstaðabókasafna hækki úr 2500 kr. upp í 3000 kr., og ætlast nefndin til, að hækkininni sje varið til bókasafnsins á Seyðisfirði. Bæjarbúar þar hafa lagt

mikla alúð við þetta bókasafn og hafa varið allmiklu fje úr eigin vasa til þess, og hafa nú hækkað fjárframlag sitt upp í 1000 kr.

En nú stendur svo á, að þeir þurfa að láta semja bókaskrá yfir safnið og kaupa skápa. Verður því kostnaðurinn töluvert meiri en hann hefir verið undanfarin ár. Virðist því ekki ósanngjarnt, að þeir sjeu styrktir dálítið í þessu fyrirtæki.

Þá leggur nefndin til, að styrkur til Þjóðvinafjelagsins sje hækkaður úr 750 kr. upp í 1000 kr. Það er enginn efi á því, að þetta fjelag starfar til menningar þjóðinni, og er því eigi rjett að gera mun á því og öðrum samskonar fjelögum. Leggur nefndin því til, að styrkurinn til þess verði jafn styrknum til Listvinafjelagsins, því að henni finst alls eigi geta komið til mála, að hann sje lægri.

21. brtt. nefndarinnar er um að bæta við nýjum lið, til Dansk-íslansk Samfund 1000 kr. Fjelag þetta hefir áður haft dálítinn styrk, og þó að háttv. neðri deild feldi þennan styrk niður, virðist það engin sanngirni, því að fjelagið hefir í seinni tíð unnið mikið að útbreiðslu fræðirita, sem Ísland varða. Á fjelag þetta því skilið, að það sje styrkt af íslensku fje.

Þá kem jeg að 22. brtt. nefndarinnar, og hún er við 15. gr. 16. Þar leggur nefndin til, að komi nýr liður, sem sje 1000 kr. til að gefa út Flóru Íslands.

Eins og kunnugt er, stofnuðu nokkrir vinir Stefáns Stefánssonar skólameistara sjóð til minningar um hann, og er ætlast til, að sjóði þessum verði varið til að útbreiða þekkingu á náttúru Íslands. Til þess nú, að hægt yrði að veita sem fyrst úr sjóði þessum, hefir nokkrum vandamönnum Stefáns sál. dottið í hug að leita samskota til hans, en þeim samskotum skyldi aftur varið til að gefa út Flóru Íslands, og ágóðinn af útgáfunni er ætlað til, að

renni í sjóðinn. Er gert ráð fyrir, að upplagið verði um 2000, og má búast við að það seljist mjög fljótt upp, þar sem mikill skortur er á kenslubókum í grasafræði.

Það virðist nú mjög vel til fallið, að háttv. Alþingi sýni minningu þessa merkismanns þann sóma að veita dálitla fjárhæð úr ríkissjóði til þessara samskota. Því að það væri eigi nema lítill viðurkenningarvottur fyrir störf hans sem náttúrufræðings, stjórnmálamanns og sem forseta þessarar háttv. deildar.

Nefndin hefir ekki gert breytingu við skálda- og listamannastyrkinn, en telur það víst, að Einari H. Kvaran og Guðmundi Friðjónssyni verði veittur styrkur af þessari upphæð, líkt og áður.

Þá er brtt. við 15. gr. 19. d um styrkinn til Páls Ísólfssonar. Þann styrk hefir nefndin ekki sjeð sjer fært annað en að lækka um helming, en viðurkennir þó manninn og telur hann vel að sjer í sinni mænt. Þar sem draga þarf svo mjög úr verklegum framkvæmdum, þá álitum við ekki rjett að meira fje sje veitt til sönglistar.

Þá er brtt. við 15. gr. 24. Nefndin vill lækka um 500 kr. styrkinn til Guðmundar Bárðarsonar, og gerir það svo að samræmi komist á milli Helga Jónssonar og Bjarna Sæmundssonar. Þessir þrír menn eru allir kennarar við fasta skóla, og því eðlilegast að þeim sje öllum gert jafnt undir höfði.

Þá er brtt. við 16. gr. 4. a, um laun garðyrkjustjóra og styrk til garðræktar. Það er álit nefndarinnar, að Búnaðarfelaginu beri að styrkja slíkt; svo var áður og ólag að svo skuli ekki vera enn þá. Það er í alla staði eðlilegast, að Búnaðarfelagið hafi þetta með höndum. Nefndin hefir þó ekki sjeð sjer fært að fella burt laun garðyrkjustjóra algerlega að svo stöddu, þar sem maðurinn er að góðu kunnur, heldur hefir

hún aðeins lækkað laun hans um 500 kr. og numið burt þessar 500 kr., sem ætlaðar voru sem aukastyrkur til fjelagsins.

Þá er brtt. við 16. gr. 10, um leiðbeiningar um raforkunotkun. Nefndin hefir lagt það til, að þessi liður falli burt. Til þessara leiðbeininga voru árið 1921 veittar 1000 kr. og átti að vera til þess, að rafmagnsfræðingur væri til taks, ef á þyrfti að halda, til þess að fara út um landið og leiðbeina. Þessi upphæð var svo hækkuð á síðasta þingi upp í 10000 kr., en þetta hefir ekkert verið notað og fáir eða engir sótt um styrk; er ekki heldur von að menn leggi í slík fyrirtæki á þessum erfiðu tímum. Vegna þessa hugði nefndin, að ekki væri skaði skeður, þó að liðurinn væri látinn falla niður fyrir næsta ár.

Hvað viðvíkur styrknum til Gísla gerlafræðings, þá ljet hann það í ljós við nefndina, að hann teldi utanfararstyrkinn eigi nauðsynlegan; aftur á móti teldi hann nauðsyn, að styrkur yrði veittur til rannsóknar á niðursuðu á kjöti og kjötverkun. Sömuleiðis lagði hann áherslu á það, að nauðsynlegt væri að veita eitthvað til umbúða og sölutilrauna á niðursoðnu kjöti, og leggur því nefndin til, að til þess sjeu veittar 2000 kr.

Þá er Eyrarbakkabryggjan eða brtt. við 16. gr. 18. Það er í fullu samræmi við sparnaðarviðleitni þingsins, að þessi fjárveiting falli niður. Alstaðar er dregið úr verklegum framförum, og hjer verður að fara á sömu leið. Sýslan er svo illa stæð, að það er ekkert útlit fyrir það, að hún geti lagt fram $\frac{1}{3}$ af upphæðinni, og allsendis ófært að ríkið borgi það. Alt öðru máli er að gegna með Ólafsfjarðarbryggjuna, og viðvíkjandi henni hefir nefndin betri heimildir. Samt sem áður hefir nefndin lækkað styrkinn til hennar um 3000 kr. Hjer er um lægri upphæð að ræða og vissa fyrir því, að bryggjan verður bygð með

tillögum annarsstaðar frá, ef þessi fjárhæð er veitt.

Þá eru ungmennafjelögin næst. Nefndin leggur það til, að styrkurinn til þeirra verði hækkaður upp í 1800 kr. Þau hafa unnið margt þarft verk, og því ekki nema rjettlátur þakklætisvottur, að þau fái þessa fjárupphæð til örfunar.

Þá er engin brtt. við 17., 18., 19. og 20. gr.

Við 21. gr. 4 hefir nefndin bætt nýum lið um lántöku Árnassýslu. Sýslan skuldar nú ríkissjóði 35 þús. kr. og þarf til vegalagningar í ár lán, sem nemur 12 þús. kr. Þessi lánsheimild er því nauðsynleg, bæði sýslunnar og ríkissjóðs vegna.

Þá er brtt. við 21. gr. 6. Nefndin hefir lagt það til, að liðurinn fjelli niður, en komið með annan nýjan lið í staðinn, en þar sem hún hefir fengið nýjar upplýsingar síðan, tekur hún till. aftur þangað til við 3. umr.

Þá er 25. brtt., við 25. gr. 10, að lánsheimild til Jóns Ísleifssonar falli niður. Meiri hluti nefndarinnar sá sjer ekki fært að veita þessa lánsheimild og taldi ekki líkur til þess, að þetta byggingarfyrirkomulag kæmi að nokkru verulegu gagni hjer á landi. Aftur á móti bætir nefndin hjer við nýjum lið, þar sem farið er fram á, að Jóni Kristjánssyni nuddlækni verði veitt lán, 20000 kr., til að reisa hús með nuddlækningastofu. Þetta er nauðsyn. Læknisaðferð þessi er óhjákvæmileg og kemur ekki aðeins sjúklingum í Reykjavík, heldur frá ýmsum stöðum á landinu, að notum, og því ófært að lækniurinn þurfi að hróklast úr einum stað í annan. Við álítum því sanngjarnt, að hann sje styrktur til þessarar byggingar.

Þá er komið að síðustu brtt., sem er um klæðaverksmiðjur. Nefndin leggur til, að liðurinn sje feldur burtu, vegna þess að hún telur undirbúning þessara stofnana

algerlega ónógan. Um klæðaverksmiðjuna á Austurlandi er alls engin kostnaðar-áætlun og ekkert ákveðið hvar hún ætti að standa, aðeins nokkur loforð um fjárframlög. Þó má telja undirbúninginn á stofnun klæðaverksmiðju á Suðurlandsundirlendinu margfalt verri. Eða rjettara sagt: þar er alls enginn undirbúningur heima í hjer-aði. Þingmenn kjördæmisins taka þetta aðeins upp hjá sjer, og því ekki án frekari upplýsinga og undirbúnings ástæða til að sinna því frekar. Skal jeg svo ekki segja meira að sinni, fyr en þm. hafa talað um brtt. sínar.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg get látið mjer nægja að koma með örfáar athugasemdir, og vil byrja með sömu ummælum og áðan, að þakka hinni háttv. nefnd fyrir till. hennar, að því er snertir þá liði fjárlaganna, sem heyra undir mitt ráðuneyti. Jeg tek undir það með nefndinni, að styrkur verði veittur til ljósmyndunar skjala, því jeg þykist sannfærður um, að hann geti orðið okkur að góðu haldi við samning sögu landsins.

Um bókasafnsstyrkinn er jeg sömuleiðis samþykkur háttv. nefnd. Jeg hefi sjálfur átt kost á því að kynnast lestrarþorsta alþýðunnar og sjá, hvað bókasöfn geta komið að miklu gagni. Erfiðleikar landsmanna að ná í bækur eru mjög tilfinnanlegir, svo jeg tel þeim styrk í alla staði vel varið, sem gengur til bókasafna.

Um styrkinn til ungmennafjelaganna vil jeg aðeins geta þess, að jeg er nefndinni samþykkur, að hann sje veittur. Þar er að ræða um holla og góða starfsemi, sem á alt hið besta skilið.

Karl Einarsson: Jeg skal ekki tefja umr. lengi. Jeg ætla aðeins að segja það, að jeg get fallist á flestar till. nefndarinnar, og þó að hún hafi ekki tekið upp brtt. mína við 16. gr. 36, þá vona jeg, að

hún sje henni ekki fjandsamleg. Vestmannaeyingar hafa ekki legið á liði sínu að leggja fje til þessa þarfa fyrirtækis, og er jeg reiðubúinn að sanna það, að skipið hefir gert ómetanlegt gagn. Nú hefir bæjarstjórn Vestmannaeyja frá því fyrsta lagt til það fje, sem á hefir vantað til rekstrar skipinu.

Árið 1920 var kostnaðurinn yfir 120 þúsund krónur. Nú er óhjákvæmilegt að leggja skipið í þurkví á næsta sumri, og hefi jeg farið fram á það, að þingið yeyti stjórninni heimild til að greiða þann kostnað, sem af því leiðir. Hvað hann verður mikill, get jeg ekki sagt — en mjög tilfinnanlegur verður hann ekki

Vætanlega mætti vinna eitthvað upp í þann kostnað með því að láta skipið flytja vörur á milli. Þyrfti nú ekkert að gera við skipið, heldur aðeins að skoða það, verður kostnaðurinn ekki meiri en 20000 kr. Jeg ætla svo ekki að fjölyrða um þetta frekar, en vona að háttv. deild samþykki till. mínar.

Sigurjón Friðjónsson: Það er ein brtt. á þskj. 207, 35. brtt. við 21. gr. 10, b-liður, sem jeg vildi minnst á með nokkrum orðum, sökum þess að framsögumaður nefndarinnar gat þess ekki, að um hana var ágreiningur í nefndinni. Þessi till. fer fram á það að lána Jóni Kristjánssyni nuddlækni 20000 kr. til húsbýggingar. Brtt. var samþykkt í nefndinni með 3:2 atkv., og var jeg annar, sem greiddi atkv. á móti till., og mun því gera svo ennþá; álit jeg órjett, að ríkið láni fje til húsbýgginga einstakra manna, sem það er ekki beinlínis skuldbundið á einn nje annan hátt. Ólafsfjarðarbryggjan hefði líka að mínu áliti átt að falla niður eins og Eyrarbakkabryggjan, svo hlutdrægnislaust hefði verið. Tel jeg rjettara að styrkurinn til garðyrkjunnar verði veittur.

Guðmundur Guðfinnsson: Jeg hefi eigi mikið að athuga við brtt. háttv. fjvn. á þskj. 207, nema tvær. Get jeg eigi verið sammála háttv. frsm. (H. St.), er hjelt því fram að Flóra Íslands væri hentug skólabók. Er hún að mínu viti eigi hentug sem slík, en mikið hentugri sem alþýðubók. Mun jeg þó verða með till.

Um leiðbeiningu um raforkunotkun skal jeg taka það fram, að jeg álít ekki nægilegt, að 1000 kr. geti verið til taks, ef á þarf að halda, en að hlutaðeigendur borgi allan kostnað að öðru leyti, eins og verið hefir fram að þessu ári. Jeg býst við, að það hafi verið meining stjórnarinnar, að upphæðin væri svo rífleg, að hægt væri að leiðbeina mönnum, þeim að kostnaðarlitinu. Jeg skal geta þess, að jeg veit um það, að 2 umsóknir munu koma, og eftirspurnin fer sívaxandi. Því álít jeg eigi rjett að fella liðinn niður.

Um Eyrarbakkabryggjuna vil jeg taka það fram, að þm. Árn. ættu að vera þakklátir nefndinni fyrir hina föðurlegu umhyggju hennar fyrir sýslunni. Jeg hefi fengið upplýsingar um það, að sýslan og Eyrbekkingar muni geta lagt fram fj. á móti upphæð þessari.

Úr því að jeg mintist á brtt. nefndarinnar, þá skal jeg geta þess, að jeg tel það viðurhlutamikið að fella fjárveitinguna til Jóns Ísleifssonar, þar eð það er viðurkent af háttv. Nd., að mjög mikið vit sje í áformi hans. Háttv. frsm. (H. St.) sagði, að mjög óvíst væri, hvort þetta kæmi að notum, en hvar hann hefir fengið vitneskju um það, er mjer ókunnugt. Hvað viðvíkur hinum nýja lið til Jóns Kristjánssonar, þá er þess að geta, að stofnun sú, er hann heldur uppi, er notuð af mönnum úti um alt land. Húsnaði það, sem hann hefir nú, er mjög óhentugt fyrir klínik, og er jeg því alveg sammála háttv. nefnd um þennan lið.

Um klæðaverksmiðjurnar hefi jeg ekki

margt að segja. Jeg skal játa, að málið er mjög illa undirbúið, en er þó vaxandi áhugi fyrir því. Jeg býst eigi við, að til framkvæmda komi á næsta ári, og álít jeg því, að upphæðin mætti standa, til þess að ýta undir menn að undirbúa málið.

Jeg vildi sjerstaklega minnast á eina brtt. mína, sem sje 6. lið I. brtt. á þskj. 223, um fornbrjefasafnið. Jeg hjelt að þetta starf heyrði undir þjóðskjalavörð. Annars finst mjer það mjög óviðkunnanlegt að launa menn fyrst vel og borga svo hvert aukaverk, sem þeir inna af hendi.

Sama er að segja um Alþingisbækurnar, að jeg vil aðeins láta greiða útgáfukostnað, og annað ekki.

Þá kem jeg að III. brtt. á sama þskj. um búnaðarfjelögin. Er það vitanlegt, að styrkurur sá, er búnaðarfjlagsmeðlimir njóta af landsfje, er mjög lítill. Finst mjer undarlegt að heyra, að það muni ýta nokkuð undir menn til framkvæmda að fá ca. 15 aura á dagsverkið. Það veit hver maður, hvað jarðabótamenn fá í vasann á þennan hátt. Jeg álít, að styrknum væri mikið betur varið, ef búnaðarfjelögin notuðu hann eingöngu til verkfærakaupa.

Þá kem jeg að eftirliti með hrossaútlutningi. Því miður er liður þessi lögboðinn. En jeg tel það algeran óþarfa að launa það sjerstaklega, því að jeg álít, að það heyri undir dýralækninn í Reykjavík.

Björn Kristjánsson: Jeg á dálitla brtt. á þskj. 223, um að veita Þórarni Guðmundssyni fiðluleikara styrk til þess að kenna fiðluleik hjer á landi.

Það er um þennan mann að segja, að hann lærði á unga aldri á hljómlistarskólanum í Kaupmannahöfn bæði fiðluleik, harmoniufraði o. fl.

Að námi loknu útskrifaðist hann úr þeim skóla með góðum vitnisburði.

Hann leitaði svo til áttþaga sinna og

hefir nú um nokkur ár kent hjer „musik“, en þar sem hann hefir ekki einvörðungu getað lifað á kenslu, hefir hann orðið að leika svo að segja dag og nótt við leika og á kaffisölustöðum; en þetta þolir hann ekki af því hann hefir verið og er heilsuveill, hefir verið tví-„ópereraður“ og er enn óhraustur. Auk þess er þess konar leikur ekki til þess að þroska ungan mann, heldur hið gagnstæða.

Pórarinn hefir afburða viljakraft og viljakrafturinn hefir haldið honum við, og hæfileikarnir eru ágætir.

Á fiðlu leikur hann ágætlega og hefir mikið vald á harmoniufræði, eins og lög hans benda til. Hann er leikinn í að setja raddir við lög og að beita smekklega „modulationum“, sem er eitt þyngsta viðfangsefni harmoniufræðinnar.

Hann tekur á fiðlunni með krafti og kunnáttu, og það er fiðlan, sem á að ryðja honum braut hjer á landi.

Fiðlan er það hljóðfæri, sem er hentugast hjer á landi til að læra söng eftir, enda víðast notuð til söngkenslu.

Fiðlan er svo ódýr og fyrirferðarlítill, að jafnvel hver kotungurinn getur eignast hana og geymt hana, og hún vekur líf og yndi hvar sem hún hljómar, ef vel er farið með hana. Jeg man eftir, er jeg var á Ísafirði um tvítugt, að þar var maður, sem Bergþór hjet, og hafði hann á sínum yngri árum lært trjesmíði í Kaupmannahöfn og um leið að leika á fiðlu. Hann ljek við öll heldri tækifæri á Ísafirði, og eigi þótti samkvæmi haldandi, ef Bergþór var þar eigi með fiðlu sína.

Svo tók Bergþór þessi instu jörðina í Öndarfirði til ábúðar, sem á hausti og vetrum er hjer um bil dagleið frá Ísafirði. En ekki gátu menn að heldur verið án Bergþórs, þó hann væri kominn þangað. Þeir, sem ráð höfðu á því, sóttu hann þangað til þess að leika á fiðluna í brúðkaupum og við önnur hátíðleg tækifæri. Svo mikils

þótti mönnum um vert að heyra fiðluhljóðið.

Jeg tel nú rjett, þar sem þessi kunnátta er nú hingað komin, að landið noti hana á rjettan hátt, manninum sjálfum til aukins þroska og almenningi til gagns og gleði. En það er með því að nota hann til að útbreiða kunnáttuna um landið. Ætti það vel við, að t. d. kennaraskólanemendur lærðu að leika á fiðlu, sem til þess eru hæfir. Ættu það að vera mikil meðmæli fyrir barnakennara að kunna að leika á fiðlu, jafnvel þó þeir yrðu ekki mjög leiknir í því.

Á þann hátt mundi fiðluleikur breiðast fljótt út um landið.

Hjer yrðu tvær flugur slegnar í einu höggi, að útbreiða fiðluleik og að bjarga heilsu og kunnáttu Pórarins.

Ög þó þröngt sje í búí, muna menn væntanlega eftir því, að maðurinn lifir eigi á einu saman brauði.

Sumum kann að virðast þessi upphæð of há, en það er hún ekki, þegar tekið er tillit til þess, að hver nemandi ætti að læra samfleytt í þrjú ár, til þess að vera vel hæfur. Framleiðslan mundi því verða 10 menn á þremur árum, og má það ekki minna vera. Aftur ofætlun að ætla kennaranum að kenna fleirum ókeypis en 10.

Jeg veit, að Pórarinn mun leggja allan kraft sinn fram við kensluna, og er það hugsun hans að láta nemendur ganga undir próf.

Jeg sje svo eigi ástæðu til að halda lengri ræðu um þetta mál, en jeg þykist hafa sýnt fram á, að vert sje að taka þetta til athugunar og að það muni verða landinu til góðs og styðji að því, að menn geti í fásinninu notið þeirrar gleði, sem þessu fylgir.

Sigurður H. Kvaran: Jeg vildi aðeins segja nokkur orð út af síðustu brtt. nefndarinnar. Finst mjer, að nefndin hafi tekið mjög ómjúkum höndum á því máli og till.,

er um það standa í fjárlagafrv. Í rauninni er hjer um tvær till. að ræða, og verður varla annað sagt en að þær komi hvor annari lítið við. Hjer er að ræða um 50 þús. kr. til klæðaverksmiðju á Reyðarfirði og 50 þús. til klæðaverksmiðju á Suðurlandi. Mjer er eigi ljóst, hvernig á því stendur, en svo er að sjá sem till. þessar hafi í háttv. Nd. orðið samfastar eins og kýr, sem bundnar eru saman á hölunum, enda þótt ekkert samband sje á milli þeirra. Hvað því viðvíkur, að lánsheimild sje veitt til verksmiðju á Suðurlandi, þá hefi jeg eigi annað en gott um það að segja. Er það áreiðanlega hvöt til þess að afla fjár. Og jeg álit, að ef um nytsöm fyrirtæki er að ræða, þá verðskuldi þau fyllilega slíka uppörfun fyrir fram.

Menn hafa haft áhyggjur af því, að Árnæssýsla væri svo illa stödd fjárhagslega, að eigi væri mikils af henni að vænta í þessum sökum. — Var það sjerstaklega í sambandi við Eyrarbakkabryggjuna. En hver veit nema Árnæssýslu opnist nýjar leiðir hvað fje snertir. Jeg álit það nauðsynlegt, ef koma á á stofn þarflegu fyrirtæki, að það fái góða hvöt í upphafi.

En hinsvegar hafa hlutaðeigendur þessa máls viðurkent, að það væri ófullnægjandi undirbúið, en jeg vil taka það fram, að jeg tel það algerlega ómaklegt að halda slíku fram um verksmiðjuna á Reyðarfirði, eins og gert hefir verið. Háttv. frsm. (H. St.) hjelt því fram, að ekkert væri tiltekið um stað þann, er verksmiðjan ætti að vera á, og þykir mjer sú fullyrðing næsta kynleg, þar sem það er tekið fram í till., skýrum orðum, að hún eigi að vera á Reyðarfirði.

Jeg skal fúslega játa það, að engin kostnaðaráætlun hefir verið gerð, enda mun erfitt á þessu stigi málsins að leggja fram slíka áætlun. Er það auðvitað mál, að kostnaðurinn fer eftir því, hve stórt fyrir-

tækið verður. Það er vitanlega einfalt að kasta inn í þingið einhverri áætlunar-nefnu, en hvernig fer með slíkar áætlanir, sem allar reynast vitlausar, er til framkvæmdanna kemur? Og jeg vil leggja áherslu á það, að þó að áætlun liggi eigi fyrir nú sem stendur, þá ber þó eigi að virða málið að vettugi fyrir það.

Háttv. frsm. (H. St.) sagði ennfremur, að það hefði aðeins verið safnað fjárloforðum. Jú, það er mikið rjett. En jeg verð að halda því fram, að það sje eigi svo lítið í það varið, að hafa getað safnað loforðum fyrir 80 þús. kr. á stuttum tíma, og það eigi í allri sýslunni. Sýnir það best, hversu mikill áhuginn fyrir fyrirtækinu er. En hvernig mundi fara, ef Alþingi vildi ekki sýna máli þessu neinn sóma? Þá mundu loforðin auðvitað verða að engu. Það er auðvitað ekki við því að búast, er koma á upp nytsöm fyrirtæki, að loforðin um fjárfraflög haldist ár eftir ár, ef löggjafinn sýnir því ekki annað en fyrirlitningu.

Staðurinn hefir verið margskoðaður af mönnum, sem hafa þekkingu á þessum málum, og telja þeir hann einkarvel fallinn fyrir slíkt fyrirtæki sem það, er um er að ræða. En fari svo einhverra orsaka vegna, að eigi geti orðið af framkvæmdum í þessu máli, er þá nokkur skaði skeður, þó að þessi upphæð standi í fjárlögunum? Nei. En hitt skaði, að upphæðin stæði þar ekki, ef úr framkvæmdum gæti orðið.

Á hverju ári fer stórfje frá Austurlandi til útlendra klæðaverksmiðja, sem eðlilegt er, því að hinar innlendu verksmiðjur geta eigi fullnægt eftirspurninni eftir vinnu nje skilað dúkunum fyr en eftir langan tíma. Þannig fer stórfje út úr landinu árlega. Ef hægt væri að koma upp á Austurlandi klæðaverksmiðju, þá væri því um mesta þjóðþrifafyrirtæki að ræða. Jeg verð því eindregið að mælast til þess, að háttv. deild felli brtt. nefndarinnar.

Jeg veit eigi, hvernig á því stendur, að háttv. nefnd hefir skotið inn nýjum lið, sem sje alt að 120 þús. kr. til aukningar rafveitunni á Seyðisfirði. Jeg veit eigi, hvort hjer er um reipdrátt við þetta fyrir-tæki, klæðaverksmiðjuna, að ræða, en hitt veit jeg, að þetta lán var heimilað í fjár-lögum í fyrra, en þá eigi notað. Er jeg hræddur um, að fari svipað að þessu sinni. Hafa ýmsar slíkar raforkulánsheimildir verið veittar áður, svo sem til Ísafjarðar og Fáskrúðsfjarðar, en þær fallið burt síð-ar, af því að þær voru eigi notaðar. Tel jeg því eigi goðgá, þó að þessi till. verði feld nú.

Að lokum skal jeg endurtaka það, að jeg mæli eindregið með því, að 36. till. fjvn. verði feld.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg ætla að minnast á örfáar brtt., sem snerta mig, og jeg vona að menn misvirði það ekki, þó að jeg um leið tali um tvær till., sem snerta mig ekki, og tek þær fyrst.

Fyrsta till. er um styrk til Fornbrjefasafnsins. Flm. till. bera það fram, að útgáfa þess heyri undir þjóðskjalavörðinn í embættisnafni, og sjá þess vegna ekki ástæðu til þess að greiða sjerstaklega fyrir það verk. En þetta er misskilningur. Það hvílir engin skylda á þjóðskjalaverði að gefa þetta verk út, eða rjettara sagt annast útgáfu þess. Má í því sambandi benda á, að dr. Jón Þor-kelsson tók við útgáfunni 1891, en var fyrst skipaður þjóðskjalavörður 1900. Og einn maður getur verið ágætur þjóðskjla-vörður, þó að hann sje öldungis ófær til þess að gefa út Fornbrjefasafnið. Og ekki er það sanngjarnt að láta þann mann, sem nú er þjóðskjalavörður, gjalda þess, að hann er fær um að annast hvorttveggja.

Hin brtt. er viðvíkjandi Alþingisbókun-um. Sögufjelagið hafði ætlað sjer að hafa lokið því verki 1930, þegar 1000 ár eru liðin

frá stofnun Alþingis, en jeg veit ekki hvort það verður unt, því að styrjaldarárin hafa reynst fjelaginu erfið. En ef þessum styrk verður nú kipt í burtu, er óhugs-andi að verkinu verði lokið á tilsettum tíma, og verð jeg að telja það mjög óvið-feldið. Jeg vona því, að báðar þessar till. verði feldar.

Þá kem jeg að þeim till., sem heyra und-ir mig, og verður þá fyrst fyrir mjer till. um að verja búnaðarfjelagastyrknum til verkfærakaupa eingöngu. Háttv. flm. taldi styrkinn til lítils gagns eins og honum væri varið nú, en þar get jeg ekki verið honum sammála. Jeg hefi átt tal við ýmsa menn um þennan styrk, þar á meðal einn helsta bónda þessa lands, og ber þeim öll-um saman um, að fáir styrkir hjer á landi mundu koma að meiri notum. Jeg held, að affaraselast reynist að lofa fjelögunum að ráða þessum styrk sjálfum, en setja þeim eng-ar skorður, sem vafalaust yrðu óheppilegar.

Þá hefir háttv. nefnd lagt það til, að laun garðyrkjustjóra verði færð niður. Jeg get verið sammála því, að óeðli-legt sje að tvíborga þetta, en hins vegar er þess að gæta, að embættið er miðað við sjerstakan mann, og á Alþingi upptök að því, og er þá hart að gengið að lækka laun hans. En hitt er annað mál, hvort hægt sje að lækka styrk þann, sem hann nýtur, en veittur er Búnaðarfjelaginu. Um það skal jeg ekki segja, en jeg vildi mælast til þess, að þessi liður fengi að standa óbreyttur.

Þá hefir nefndin lagt til, að niður falli styrkur til leiðbeiningar um notkun raf-orku, en háttv. 2. þm. Rang. (G. Guðf.) leggur til, að hann verði lækkaður. Hann hefir bent á, að fyrir lægju beiðnir um leið-beiningar í þessu efni, og er því ekki hyggi-legt að fella styrkinn alveg niður. Jeg vil því mæla með till. háttv. þm. (G. Guðf.).

Viðvíkjandi brtt. um Gísla gerlafræðing Guðmundsson hefi jeg ekkert að segja.

Jeg treysti manningum vel og get verið nefndinni þakklátur fyrir það, hve vel hún hefir tekið í það mál.

Það eru hjer fleiri brtt., sem snerta mig, en jeg sje ekki ástæðu til þess að fara nánar út í þær. Viðvíkjandi Eyrarbakka-bryggjunni vísa jeg í það, sem sagt hefir verið af háttv. frsm. (H. St.) og mjer um fjárhagsástand Árnassýslu.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg vil athuga lítillaga fáeinar brtt. Fyrst verður fyrir mjer till. um að færa niður laun garðyrkjustjóra úr 6 þús. kr. niður í 5500. Nú er sparnaðarstefna ráðandi, og má því varla búast við minni lækkunartill. en þessari. En í þessu sambandi vil jeg minnast á styrk til garðyrkjuþjélagssins. Þann lið vil jeg fella. Þetta garðyrkjuþjélag mun vera garðyrkjustjórinn sjálfur, og þætti mjer eðlilegra að láta laun hans standa óbreytt 6 þús. kr., en fella þennan 500 kr. styrk. Og hjer við bætist, að aftan við þessa styrkveitingu hefir verið hnýtt athugasemd, sem er með öllu óhafandi. Hún fer fram á það, að garðyrkjustjóri standi fyrir tilraunum í Gróðrarstöðinni. Eins og menn vita, þá er starf hans í því fólgið að ferðast um landið og leiðbeina mönnum, og kærir hann sig víst ekkert um að vera tjóðraður við Gróðrarstöðina, en fyrir henni stendur ungur og efnilegur maður, sem kynni því eðlilega illa, að vera þannig gerður að undirþyllu. Þess vegna verð jeg að vera með till., þó að jeg hinsvegar gæti fallist á að veita einhverja upphæð til Garðyrkjuþjélagssins við t. d. 3. umr.

Þá er brtt. háttv. 2. þm. Rang. (G. Guðf.) um að einskorða styrkinn til búnaðarþjélaganna við verkfæra kaup. Þetta álit jeg hreina fjarstæðu. Jeg er honum sammála um það, að óheppilegt sje að skifta fjenu niður milli margra manna, því að þannig kemur það að litlum notum. Jeg vil láta

verja fjenu til sameiginlegra framkvæmda, og því ekki veita það með öðrum skilyrðum. Jeg veit til þess af eigin reynslu, að verkfæra kaupin hafa mistekist hrapallega oft og tíðum, og tel jeg því sjálfsagt að fara þá leið, sem jeg benti á. Jarðir liggja oft svo, að hægt er að koma að stórfeldum jarðabótum, sem verða öllum jörðunum til góðs, en einn einstakur fær ekki ráðist í, og væri nær að styrkja slík fyrirtæki en að brytja styrkinn niður. Jeg veit þetta af eigin reynslu. Til er fjélag, sem heitir Jarðræktarþjélag Reykjavíkur, og frá Reykjavík að Geirólfsgrúp þekki jeg ekki jafnómerkilegt fjélag. Þar hefir verið samþykkt stundum að kaupa verkfæri fyrir styrkinn, en ýmist hefir ekkert úr því orðið eða verkfærin hafa tínst eða ryðgað niður. Jeg veit það ekki. Jeg hefi aldrei sjeð neitt verkfæri, sem fjélagið á, og þó hefi jeg setið á aðalfundum þess, þar sem mættu 5—7 menn. Jeg hefi stungið upp á því í þessu fjélagi, að styrknum yrði varið til einhvers sameiginlegs starfs, að t. d. Vatnsmýrin væri kortlögð og síðan ræst fram, en jeg get ekki búist við miklum stuðningi frá Jarðræktarþjélaginu, en hins vegar hefir Búnaðarþjélagið tekið vel í málið. Þetta er mikið verk og mundi vera að því stórkostleg jarðabót, en til þessa hefir ekkert verið gert fyrir jarðabætur í Reykjavík. Þetta er sameiginlegt starf, því að margir njóta þarna góðs af. Jeg bý t. d. efstur undir Öskjuhlíð, og þyrfti þvíþangan affallsskurð, en jeg get ekki ræst fram nema aðrir geri það líka. Jeg fór nú fram á það, að byrjað væri niður við Tjörn, og sýndi jeg fram á, að mjer bæri eins að greiða þann kostnað sem hinum, þó að jeg byggji efstur. Eins og jeg gat um áður, hefir Búnaðarþjélagið tekið þessu snildarvel og boðið fram styrk, en aðiljar fengust ekki til að mæta á fundi. Svona vill það oft fara. Og þó eru slík sameiginleg störf það

besta, sem unnið yrði landbúnaðinum, ef menn fengjust til þess að vera samtaka. Verkferakaupin hafa farið út um þúfur; þau geta reynst vel, en ekki er rjett að einskorða við þau. Best er að veita styrkinn með þeim skilyrðum, sem tekin eru fram í fjárlagafrumvarpinu. Jeg þarf eigi að eyða fleiri orðum um þessa brtt. háttv. 2. þm. Rang. (G. Guðf.) við 16. gr. 3, en vona að deildin felli hana.

Þá er það 35. brtt. frá fjárveitinganefnd, við 21. gr. 10, um að lánveiting til Jóns Ísleifssonar verkfræðings falli niður. Mjer þætti leitt, ef háttv. deild feldi þennan lið, því ef rjett er athugað, er hjer ekki um neina eyðslu að ræða. Hið eina, sem gæti verið nefndinni til afsökunar, er það, að fje sje ekki fyrir hendi til lánsins, því hjer er um augljóst nauðsynjamál að ræða, sem gæti orðið landinu að miklum notum í framtíðinni og sparað því fje, margfalt meira en hjer er farið fram á, að það láni gegn fullri tryggingu.

Hjer er nefnilega um tilraun að ræða til nýrrar aðferðar við húsbyggingar, ódýrari en hjer hefir áður þekst. Auk þess er krafan ekki hærri en það, að lánbeiðandi biður um upphæð, sem eigi er nema $\frac{2}{3}$ af áætlunarverði hússins.

Háttv. þm. munu nú ef til vill halda því fram, að ódýrara mætti byggja en þetta til þess að gera þessa tilraun. Það er auðvitað rjett, en hjer er að því að gæta, að lánbeiðandi ber sjálfur alla ábyrgð á fjenu, sem í þetta er varið. Því er mjög eðlilegt, að hann byggi um leið íbúðarhús handa sjer. Hefði hann ætlað að gera tilraun í smáum stíl, mundi hann hafa sótt um styrk, en eigi lán.

Hús þetta verður bygt með sambyggingarsniði, á ódýrari hátt en hjer hefir áður þekst. Útveggir t. d. mjög frábrugðnir því, sem hjer er tíðkað nú. Tilraun þessi er þar að auki alls ekki ný; hún hefir verið gerð fyrir löngu í Ameríku og þótt gefast

vel. Hefi jeg sjeð amerískt tímarit frá 1910 með myndum og uppdráttum af þesskonar húsum, og er þar miklu lofsorði á þau lokið. Eins hefir þetta þekst í Svíþjóð og Danmörku, og hafa staðið lofsamleg ummæli um það í danska blaðinu „Börsen“.

Að því er sparnaðinum viðvíkur, þá get jeg tekið það fram, að verðið verður 45 þúsund kr. Hafa uppdrættir og kostnaðaráætlun verið borin undir Einar Erlendsson, sem er aðstoðarmaður hjá byggingameistara ríkisins, og hefir hann athugað það alt nákvæmlega og áætlað, að það verði um 33% ódýrara en venjulegar byggingar, og þó hlýrra, hentugra og betra en nú tíðkast, t. d. hús með tvöföldum steinveggjum. Þetta er mjög álitlegt og þess vert, að það sje athugað.

Án þess að jeg ætli mjer að halda hjer byggingarfræðislegan fyrirlestur, vildi jeg þó lýsa gerðinni í aðalatriðum. Á steypnum kjallaraveggjum er reist grind, sem er helmingi þjettari en venjulega gerist. Utan á hana er negldur bikpappi, og svo sem með 2 cm. bili er fest á hana járnnet, því næst steypur 5 cm. þykkur veggur upp að pappanum. Síðan er tróð lagt í alla útveggi, sem er móhnausar, klístraðir saman með koltjöru, og jafnframt innan í grindina negldar gjallplötur eða þiljur.

Sniðið á húsinu er þannig, að það eru 2 hæðir og hver íbúandi hefir íbúð upp úr. Yfirleitt er auðsjeð á teikningunni, að húsið muni verða mjög þægilegt, en þó svona ódýrt, að Einar Erlendsson ætlar að á þessu húsi muni sparast 8000 krónur. Þegar umsókninni er þar að auki svo varið, að þetta er tilraun, sem ríkissjóður ber enga ábyrgð á, heldur trygð með fullgildri tryggingu, þá vona jeg að háttv. þm. hugsi sig um áður en þeir greiða atkvæði móti beiðninni.

Svo kemur nefndin með nýja tillögu við 21. gr. 10, sem sje að veita Jóni Kristjánssyni nuddlækni alt að 20000 kr. lán til að

reisa hús með nuddlækningastofu. Um þessa tillögu er það að segja, að brýn nauðsyn er á, að hún nái fram að ganga. Húsbygging Jóns Ísleifssonar er sparnaðartilraun, sem getur komið að góðu haldi í framtíðinni. En hjer er um nokkurskonar spítala að ræða. Hús þetta þyrfti að vera vandað og rúmgott, og eins þyrftu að vera næg og góð lækningataeki. Alt þetta er kostnaðarsamt fyrir einstakan mann að koma upp, en hjer er um viðurkenda lækningaaðferð að ræða, sem mörgum sjúkling hefir að bata orðið, og er því full ástæða til að ríkið hlaupi hjer undir bagga.

Jeg hefi ekki meira að segja um þessar tillögur nú, en vona, að háttv. þm. athugi vel þessar tillögur áður en þeir greiða atkvæði móti þeim.

Sigurður Jónsson: Jeg læt mjer nægja að hafa fá orð um brtt. að þessu sinni. Jeg hefi oftast fylgt þeirri reglu að styðja þær tillögur, er til sparnaðar hafa miðað, og segi jeg þetta ekki mjer til hróss.

Tvær brtt. hefir þó háttv. fjvn. komið með, sem jeg get ekki felt mig við, enda þótt þær miði að því að draga úr útgjöldum ríkissjóðs. Það er að mínu áliti engu síður nauðsynlegt á þessum tímum að framleiða sem mest en að spara, en báðar þessar fjárveitingar, sem háttv. nefnd vill fella niður, miðuðu upphaflega að því að auka framleiðslu í landinu. En svo langt má sparnaðaráhugi manna ekki ganga, að hann nái einnig til þess að *spara nauðsynlega framleiðslu*. Tillögur þessar eru á þskj. 207, tölul. 30 og 36, og eru um það að fella niður fjárveitingu til Eyrarbakkabryggju og til klæðaverksmiðja hjer á Suðurlandi og á Austfjörðum.

Háttv. frsm. fjvn. (H. St.) nefndi tvær ástæður fyrir fyrra liðnum (Eyrarbakka-bryggjunni). Var önnur sú, að draga þarf saman seglin nú við öll fjárframlög, jafnt til verklegra framkvæmda sem annars.

Það er slæmt að vera svo staddur fjárhagslega, en eins og á stendur er ekkert við því að segja, þótt eigi sje lagt fram fje til framkvæmda, sem lítinn *beinan arð gefa*. En hjer er ekki um slíkt að ræða. Á bryggju þessari er hin mesta nauðsyn. Upp frá Eyrarbakka liggur eitt af fólksflestu og frjósömustu hjeruðum landsins, með miklum framtíðarskilyrðum, en slæmar samgöngur hafa þar verið öllum framkvæmdum og framförum mest til hindrunar. Bættar samgöngur mundu því fljótt auka framleiðsluna og verða ríkissjóði bæði beinn og óbeinn gróði. En í þessu efni varðar hitt þó mestu, að sæmileg bryggja á Eyrarbakka myndi vera sjávarútvegi þar, sem er allmikill, til mikillar eflingar, og bryggjan því þegar gefa af sjer beinan arð. Eigi má því heldur gleyma, að bryggja á þessum stað getur í sumum tilfellum bjargað lífi fiskimannanna.

Önnur ástæðan hjá hv. frsm. fjvn. var sú, að Árnessýsla mundi eigi geta lagt fram fje það, sem hún á að leggja á móti, en við því er það að segja, að Eyrbekkingar sjálfir munu ætla sjer að leggja það fje fram að mestu, en treysti þeir sjer ekki til þess, þá er altaf hægt að kippa að sjer hendinni með fjárveitinguna.

Önnur brtt. frá háttv. nefnd var sú, eins og jeg tók fram, að styrkur til klæðaverksmiðjanna falli niður. Hjer er um beina aukna framleiðslu að ræða og þar af leiðandi mikinn sparnað á kaupum frá útlöndum, að því er til álnavöru kemur. Er það landinu lítill búhnykkur að senda ullina óhreina og óunna út úr landinu fyrir gjafverð, eins og verið hefir nú síðastliðið ár, en kaupa í staðinn rándýrt og haldlítið útlent efni. Sjerstaklega er það athugasvart nú á tímum, þegar alt er gert, sem mögulegt er, til að koma á skuldajöfnuði við útlönd, og sú viðleitni er uppi að flytja sem minst inn af útlendum varningi. Svo er og, eins og háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.)

tók fram, ekki víst, að á fje þessu þurfi að halda nú, en gott að hafa það fyrir hendi, ef til þyrfti að taka.

Jeg hygg, að þjóðin mundi meta það sem viturlegustu sparnaðarviðleitni þingsins nú, ef það styrkir sem víðast innlenda framleiðslu.

Frsm. (Halldór Steinsson): Jeg skal vera stuttur um brtt., og það því frekar, sem hæstv. atvrh. (Kl. J.) og háttv. 4. landsk. (G. G.) hafa talað á móti þeim með sömu rökum og jeg. Jeg skal þó leyfa mjer að fara um þær nokkrum orðum.

Það er þá fyrst brtt. 2. þm. Rang. (G. Guðf.) við 15. gr. 13, um lækun styrks til þess að gefa út textaútgáfu af íslensku fornbrjefasafni. Háttv. till.maður ætlast til þess, að þjóðskjalavörður vinni kauplaust að þessu. Hæstv. atvrh. hefir tekið það rjettilega fram, að þetta væri alveg óskýlt starfi hans, og því væri ekki hægt að búast við því, að hann ynni kauplaust að þessu.

Um brtt. sama háttv. þm. (G. Guðf.) við 15. gr. 14 er hið sama að segja. Þetta verk, sem þar um ræðir, er alveg jafnóskýlt starfi hans sem hitt.

Um till. háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) er hið sama að segja, að nefndin gat eigi aðhýlt hana eins og hún er, sem sje 2000 kr. til Þórarins Guðmundssonar, en jeg skal þó láta þess getið, að ef um lægri upphæð væri að ræða, þá væri eigi ólíklegt, að komist yrði að samkomulagi.

Þá kemur brtt. háttv. 2. þm. Rang. við 16. gr. 3 (búnaðarfjelögin). Það var glögt tekið fram af hæstv. atvrh. og háttv. 4. landsk., að eigi næði nokkurri átt, að orð þessi falli niður, og var nefndin algerlega mótfallin því.

Þá er brtt. sama þm. við 16. gr. 8. (G. Guðf.: Till. var tekin aftur). Þá þarf jeg ekki að tala frekar um hana.

Þá kem jeg að brtt. sama þm. við brtt. nefndarinnar á þskj. 207, 28. lið, við 16. gr. 10, um leiðbeiningar um raforkunotkun. Þar hefi jeg engu við það að bæta, sem jeg hefi áður tekið fram, sem sje að eigi sje þörf á fjárveitingu til þessa nú þetta ár, og því lítill skaði skeður, þótt niður falli í bili.

Þá kemur brtt. sama þm. við brtt. nefndarinnar á þskj. 207, 30. lið, við 16. gr. 18, um bryggjugerð á Eyrarbakka. Nefndin getur ekki fallist á þessa till. af sömu ástæðum og fyrri ræðumaður. Hv. 2. þm. Rang. vildi halda því fram, að þetta fje kæmi eigi frá sýslunni, heldur frá hreppssjóði og cinkaframlögum. Efast jeg eigi um, að hann tali þar eftir því, sem hann best veit, en það hefir eigi komið fram af þeim skjölum, sem fyrir liggja.

Háttv. þm. þakkar fjvn. mjög fyrir hina miklu landsföðurlegu umhyggju hennar fyrir sýslunni. Nefndin bjóst eigi við neinu þakklæti fyrir það, því hún taldi það beina skyldu sína, ekki hvað síst eftir þær upplýsingar, sem fram eru komnar í málinu, og áleit eigi vanþörf á umhyggju hvað núverandi fjárhag snertir.

Hv. 3. landsk. (S. J.) tók í sama streng og háttv. 2. þm. Rang. (G. Guðf.). Hann talaði um það, að þingið vildi eigi styrkja þau fyrirtæki, er ykju framleiðsluna. Jeg held ekki að menn geti með sanni sagt, að nefndin sje á móti aukinni framleiðslu. En hinsvegar er það hlutverk nefndarinnar að draga sem mest úr öllum kostnaði. Annars er það undarlegt, að það virðist vera viss flokkur manna hjer á þinginu, sem sjerstaklega mælir þessari fjárveitingu bót, og er engu líkara en að það væri flokksmál, því í öllum öðrum málum eru menn þessir mestu sparnaðarmenn.

Þá kem jeg næst að síðustu brtt. frá háttv. þm. Vestm. (K. E.) við 16. gr. 36, að fyrir 20 þús. kr. komi 40 þús. til björg-

unarskipsins Þórs, og er við þá till. bætt athugasemd, er fer fram á að veita landsstjórninni heimild til þess að greiða kostnað við skoðun skipsins í þurkví. Nefndin getur eigi fallist á þessar till. Þegar litið er á það hversu há sú fjárhæð er, sem hjer er farið fram á, þá verður eigi annað sagt en að það sje meira en lítil ónærgætni, eins og ástandið er og þegar tekið er tillit til þess, að nefndin hefir reynt að spara í hið ýtrasta.

B-liður síðari till. lítur mjög meinleysislega út á pappírnum, en mun eigi vera svo meinlaus í raun og veru, því kunnugir menn hafa sagt, að kostnaður við slíkt skip í þurkví geti numið 50—100 þúsund kr., ef við það þarf að gera. En þess beraðgæta, að skip þetta er orðið gamalt. Það er því ekkert hátt reiknað, að með till. þessum sje farið fram á hálft annað hundrað þúsund kr. ((150 þús. kr.), og er það æðiríflig fúlga, borið saman við sparnað þann, sem sýndur er í fjárlögum. Jeg get fyllilega kannast við það, að Þór hafi unnið Vestmannaeyjum þarft verk, en fjelagið, sem heldur honum úti, hefir einnig fengið fulla viðurkenningu frá ríkinu með styrk þeim, sem því hefir verið veittur. Af þessum ástæðum sjer nefndin sjer eigi fært að sinna till.

Jeg þarf svo ekki að svara mörgu fleira að sinni, en vildi að lokum víkja nokkrum orðum að háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) viðvíkjandi ullarverksmiðjunni. Hjelt hv. þm. því fram, að það stæði í till., hver staðurinn væri. Það er alveg rjett, en nefndin var eigi ánægð með það. Hún leit svo á, að það ætti að rannsaka, hver staður væri hentugastur. Austfirðingar hafa líka beðið stjórnina um aðstoð verkfræðings í þessum málum, og þá auðvitað meðal annars til þess að rannsaka staðina. Ætti slíkt að vera gert af sjerfróðum mönnum eigi síður en annað, er að málinu lýtur.

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Hv. þm. gerði mikið úr því, að jeg hefði talað um, að fjeð frá einstaka mönnum væri aðeins loforð. Já, — víst er það svo. Það er mikill munur, að mínu viti, á slíkum loforðum um 70—80 þúsund eða að þau sjeu lögð á borðið sem útborgað fje. Er alveg óvíst um, hverjar heimtur verða á slíkum fjárloforðum.

Háttv. 3. landsk. (S. J.) talaði einnig um verksmiðjuna. Harmaði hann mjög, að nefndin vildi eigi styðja jafngóða viðleitni sem þessa. En slíkt kemur hvergi fram í till. nefndarinnar. Þvert á móti kemur það fram, að nefndin er fús til þess að styðja slíkt, en hún vill aðeins ekki flana að fjárustri í fyrirtæki, sem vantar allan nauðsynlegan undirbúning.

Karl Einarsson: Menn hafa þá heyrt, hverjum augum háttv. fjvn. lítur á þessar till. mínar. En þó hygg jeg, að verði þessar till. drepnar, eins og háttv. frsm. komst svo vel að orði, þá muni það verða til lítills sparnaðar fyrir landssjóð. Með till. þessum er verið að reyna að koma í veg fyrir það, að útlend fiskiskip veiði í landhelgi og spilli með því fiskimiðum vorum. Það var fullyrt hjer mótmælalaust, að í sumar hafi útlendingar saltað hjer í landhelgi um 50 þús. tonn á þess að greiða af þeim nokkurn toll. Fúlga sú, sem sje 150 þús. kr., sem við það hefir tapast, hefði fyllilega getað greitt allan kostnað af skipinu. En það er margt fleira, sem tapast, en þetta. Má í því sambandi benda á það, að mörg skip komast hjá því að greiða ýmsönnur lögmælt gjöld, svo sem vitagjald, hafnar-toll o. fl. Hygg jeg því, að eins og eftirlitið var í hitteðfyrri og fyrri, að þá hafi lands-sjóður lítið grætt á því. Minni jeg á þetta sökum þess, að háttv. frsm. (H. St.) komst inni á þetta.

Af orðalagi háttv. frsm. virtist mjer mega skilja það, að eigi væri útilokað, að

Vestmannaeyjar fengju einhverja betri úrlausn en frv. bendir til. Hann hlýtur að sjá það af reikningum þeim, sem fyrir hendi eru, að útgerð skipsins hefir komið hart niður á Vestmannaeyjum, ekki hvað síðastliðið ár, þar eð árferði var svo óhagstætt og afurðinar seldust mikið ver en búast mátti við. Jeg vona, að nefndinni sje eigi svo fast í hendi að fella a-lið till. á þskj. 220, því að það verður eigi annað sagt en að hann sje mjög sanngjarn. En jeg skal þá taka aftur b-lið till., þegar jeg hefi heyrt álit nefndarinnar um það hvort hún vilji styðja að því að ríkissjóður taki þátt í kostnaði við þurkví. Annars vona jeg, að oss verði gert kleift að halda úti þessu skipi, því að annað væri eigi landi þessu vansalaust. Jeg vænti því, að háttv. deild sjái sjer fært að samþykkja a-lið till. en hina till., b-liðinn, mun jeg taka aftur, er jeg hefi heyrt frá frsm. nefndarinnar.

Guðmundur Guðfinnsson: Það var aðeins stutt athugasemd. Háttv. frsm. lýsti yfir því, að engin till. hefði fundið náð fyrir augum nefndarinnar. Jeg veit því eigi, hvort háttv. nefnd hefir tekið sjer „patent“ á brtt., þar sem hún er á móti þeim, þó að þær fari í sparnaðaráttina, eins og t. d. brtt. við 15. gr. 13 á þskj. 223, um fornbrjefasafnið. Jeg heyrði því miður eigi rök hæstv. atvrh. (Kl. J.), og get því eigi svarað þeim. En jeg hjelt að þjóðskjalavörður væri slíkur áhugamaður um fornfræði, að eigi þyrfti að kaupa hann til þessa starfa.

Mjer skildist helst á háttv. frsm. að hrein óhæfa hefði verið að koma fram með brtt. við 16. gr. 3, á þskj. 223, um búnaðarfjélög. En það er hið sama um þessa till. sem hina fyrri að segja, að jeg heyrði eigi rök háttv. 4 landsk. og hæstv. atvrh. og get því eigi svarað þeim.

Hvað viðvíkur leiðbeiningu um notkun raforku, þá skal jeg geta þess, að jeg get

eigi fallist á rök háttv. frsm. um það, að liðurinn megi falla niður, þegar af þeirri ástæðu, að umsóknum fer sífjölgaði.

Um Eyrarbakkaþryggjuna skal jeg leyfa mjer að taka það fram, að mjer finst nefndin gerast æðileiðitöm, ef hún fellir þessa brtt., en tekur upp Ólafsfjarðarþryggjuna.

Björn Kristjánsson: Jeg vildi aðeins þakka háttv. fjvn. þá hlýju, sem hún hefir sýnt brtt. minni. við 15. gr. 39, á þskj. 223, um Þórarín Guðmundsson, þó jeg að vísu geti eigi fallist á skoðun hennar, því það er sannfæring mín, að best sje að samþykkja till. eins og hún er. Jeg sje mjer því miður eigi fært að lækka till., en jeg vona það, að háttv. nefnd sýni henni engu að síður sömu velvild og áður. Jeg álit það landinu fyrir bestu, að styrkurinn sje veittur svo hár, því, því fleiri nemendur njóta kenslunnar, en sje styrkurinn lækkaður, þá fækkar auðvitað nemendunum að sama skapi.

Frsm. (Halldór Steinsson): Jeg vildi aðeins svara fyrirspurn frá háttv. þm. Vestm. (K. E.) um það, hvort nefndin mundi vilja styðja að því, að ríkissjóður tæki þátt í kostnaði við legu skipsins Þörs í þurkví. Jeg hefi borið mig saman við nefndina um þetta atriði, og hefir hún komist að þeirri niðurstöðu, að hún vilji engu lofa um það.

ATKVGR.

um 15.—23. gr.

Brtt. 207,18 samþ. með 9 shlj. atkv.

— 207,19 samþ. með 10 shlj. atkv.

— 207,20 samþ. með 13 shlj. atkv.

— 223,16 feld með 9 : 3 atkv.

— 223,17 feld með 10 : 1 atkv.

— 207,21 samþ. með 9 shlj. atkv.

— 207,22 samþ. með 11 shlj. atkv.

— 207,23 samþ. með 10 : 2 atkv.

— 207,24 samþ. með 8 : 4 atkv.

Brtt. 207,25 samþ. með 9 : 3 atkv.
— 223,II feld með 7 : 5 atkv.

15. gr., svo breytt, samþ. í e. hlj.

Brtt. 207,26 samþ. með 10 shlj. atkv.
— 223,III 1 feld með 10 : 4 atkv.
— 227,27 samþ. með 9 shlj. atkv.
— 223,III 2 tekin aftur.
— 226,II 1 feld með 8 : 5 atkv.
— 207,28 samþ. með 8 : 4 atkv.
— 207,29 a samþ. með 13 shlj. atkv.
— 207,29 b samþ. með 13 shlj. atkv.
— 207,29 c samþ. með 12 shlj. atkv.
— 226,II 2 samþ. með 8 : 6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: G. Ó., K. E., S. E., S. H. K., S. J.,
B. K., G. Guðf., G. B.
nei: H. St., H. Sn., Jóh. Jóh., S. F., E. Á.,
G. G.

Brtt. 207,30 þar með fallin.
— 207,31 samþ. með 13 shlj. atkv.
— 207,32 samþ. með 11 shlj. atkv.
— 220,2 a feld með 9 : 5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: B. K., G. Guðf., K. E., S. E., G. B.
nei: S. H. K., S. J., S. F., E. Á., G. G.,
G. Ó., H. St., H. Sn., Jóh. Jóh.

Brtt. 220,2 b tekin aftur.

16. gr., svo breytt, samþ. í e. hlj.

17.—19. gr. samþ. í e. hlj.

20. gr., með þeim breytingum, sem á eru
orðnar öðrum gr. frv., samþ. í e. hlj.

Brtt. 207,33 samþ. með 11 shlj. atkv.
— 207,34 a tekin aftur.
— 207,34 b samþ. með 10 : 4 atkv.
— 207,35 a feld með 8 : 4 atkv.

Brtt. 207,35 b samþ. með 8 : 6 atkv.
— 207,36 feld með 9 : 5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: H. St., H. Sn., Jóh. Jóh., S. F., G. G.
nei: K. E., S. E., S. H. K., S. J., B. K.,
E. Á., G. Guðf., G. Ó., G. B.

21. gr., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv.

22.—23. gr. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 43. fundi í Ed., miðvikudaginn 12. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 236, 242, 246).

Of skamt var liðið frá útbýtingu brtt. 242 og 246. — Afbrigði leyfð og samþykkt án atkvgr.

Frsm. (Halldór Steinsson): Frumvarpið er nú til 3. umræðu eftir tæpra tveggja sólarhringa hvíld. Þegar litið er á afdrif þess við 2. umr., eru þau ekki eins ákjósanleg og nefndin vildi vera láta, en þó jafnvel betri en búast mátti við. Ef frv. er borið saman við það eins og það kom frá háttv. Nd., með 182 þús. kr. tekjuhalla, þá er árangurinn góður, því hjer er hann 91 þús. minni, en ef till. nefndarinnar hefðu verið samþykktar, þá hefði hann aðeins verið 68 þús. kr. Nefndin hefir þó ekki sjeð sjer fært að færa niður útgjöldin nú; það var gengið eins langt í því við 2. umr. eins og frekast var unt, en í stað þess kemur hún með 4 till. til hækunar, sem eru smávægilegar, en gleymst höfðu í sparnaðarárhuganum.

Við 14. gr. er brtt. um dýrtíðaruppbót dyravarðar háskólans, og verður ekki ann-

að sagt en að sá maður verði hart úti, samanborið við aðra samskonar menn. Hann var ekki tekinn upp í launalögin, og hefir dýrtíðaruppbót hans því orðið mjög af handahófi. Ritari háskólans hefir 1000 kr. laun og 700 kr. uppbót, dyra-vörður hefir einnig aðeins 700 kr. uppbót, en 1600 kr. laun. Allir sjá að ósamræmi er í þessu, og úr því vill nefndin bæta.

Þá vill nefndin hækka liðinn til samningar handritaskrár um 600 kr. Sá maður, sem hafði þann starfa á hendi, er nú kominn í fast embætti, en engu að síður hefir hann þó haldið áfram fyrri starfanum án þess að setja neitt upp. Honum ber vitanlega engin skylda til þess, og er því ekki ósanngjarnt, þó að honum sje veitt þetta fje. Nefndin gerir ráð fyrir, að útgáfukostnaður fari ekki fram úr 2 þús. kr., og verða þá 1000 kr. til mannsins.

Þá er brtt. um að hækka styrk til Leikfjelagsins úr 2 þús. kr. í 3 þús. kr. Lækkun þessa styrks hefir legið í því, að þær sögur hafa gengið, að Leikfjlagið væri hætt að leika, en svo er ekki. Leikfjlagið hefir haft mentandi og göfgandi áhrif, og væri illa farið, ef það þyrfti að leggjaast niður. Það má þá búast við, að lítt æfðir leikflokkar risi upp, sem ekki hafa eins góð skilyrði til þess að sýna góðan leik. Nefndin vill því hækka þennan styrk, þó að hún geti ekki gengið eins langt og hv. þm. Vestm. (K. E.), sem á hjer aðra brtt. Það verður að gæta að því, að á öllum sviðum er dregið af, og Leikfjlagið verður með þessu móti ekki harðara úti en aðrir. Jeg vona því, að það geti sætt sig við till. nefndarinnar.

Þá er síðasta brtt. nefndarinnar um það, að sú upphæð, sem gert er ráð fyrir í fjárlögunum, að veita skuli ræktunar- eða búnaðarfjelögum að láni til þess að kaupa þúfnasljettara, verði hækkuð úr 35 þús. kr. upp í 70 þús., svo hægt sje að kaupa 2 í stað eins. Nefndin álítur, að eftir

þeirri reynslu, sem nú þegar er orðin af vjelum þessum, geti þær í framtíðinni orðið lyftistöng fyrir landbúnaðinn og að því fje sje vel varið, sem til þeirra sje veitt.

Þá ætla jeg lítilsháttar að minnast á brtt. frá einstökum deildarmönnum. Fyrst er brtt. frá háttv. 4. landsk. (G. G.), um að styrkur til augnlæknis Andriesar Fjeldsteds hækki úr 1500 kr. upp í 2000 og að ferðastyrkur til sama manns hækki úr 500 kr. upp í 700.

Þótt svo virðist í fljótu bragði, að eðlilegast væri, að þeir þrír sjerfræðingar, er fá styrk úr ríkissjóði, gegn því að kenna við háskólann, fengju jafnháan styrk, þá er samt nokkuð öðru máli að gegna með þennan mann. Þá er Björn Ólafsson augnlæknir dó, afsalaði Andries Fjeldsted sjer vel launuðu embætti, með það fyrir augum, að ríkið styrkti sig til að halda hjer uppi augnlækningum. Er því alls eigi ósanngjarnt, að styrkurinn verði hækkaður, en í þessu máli hefir nefndin samt alveg óbundnar hendur, og eins með ferðastyrkin. Þá er till. frá háttv. 2. þm. Rang. (G. Guðf.) við 14. gr. B. VII, um að efnalítum en efnilegum skólanemendum megi veita undanþágu frá að greiða skólagjald. Eins og jeg hefi áður tekið fram, er það eigi nema sanngjarnt, að fátækum piltum sje eigi meinuð inntaka í skólann, vegna skólagjaldsins, og er nefndin samþykk þessari brtt.

Næst er brtt. frá hv. 4. landsk. (G. G.), að hækka utanfararstyrk forstöðukonu dauðdumbraskólans. Nefndin sýndi þessum lið allan sóma við síðustu umr., en hefir þó um það óbundnar hendur.

Þá er brtt. frá háttv. þm. Vestm. (K. E.) og 2. þm. Rang. (G. Guðf.), um að tvöfalda styrkinn til Leikfjelagsins. Jeg hefi talað um það áður hjer í deildiani og vísa til þess.

Næst eru 2 till. frá háttv. 2. þm. G.-K.

(B. K.). Um fyrri till. er það eitt að segja, að nefndin telur hr. Þórarin Guðmundsson alls góðs maklegan, og einnig mjög æskilegt, að sá maður veiti tilsögn í fiðluspili, þar sem enginn mun honum færi í þeirri list hjer. Vill því nefndin leyfa sjer að mæla með þessari till.

Önnur till. frá sama þm. er að veita Goodtemplarafjelaginu 5000 kr. styrk, eða til vara 3000. Nefndin getur eigi verið meðmælt þessum till., enda þótt hún vilji eigi á neinn hátt amast við starfsemi Goodtemplarareglunnar. Hún hefir tvímælalaust gert hjer mikið gagn, sjerstaklega áður en bannlögin gengu í gildi. Síðan hefir hún mest gengið út á það að vernda bannlögin, sem í sjálfu sjer er aldrei hægt að vernda, svo að nokkru gagni komi. Meira vinst með því að leiða mönnum fyrir sjónir, hvílikt bøl áfengið getur leitt yfir menn, heldur en að ætla sjer að útrýma því með köldum boðorðum og lagasetningum, engu síður en það er göfugra að fá þjóf til að hætta að stela með því að sýna honum fram á, hve spillandi áhrif verknaðurinn hafi á hann sjálfan, en að ógna honum með tugthúsinu. Eins og bindindisstarfsemin var hjer áður, var mjög tilhlýðilegt að ríkið styrkti hana, en eins og nú er ástatt, þar sem vafi leikur á, hvort bannlögin verða rýmkuð eða ekki, er minni ástæða til að fara að veita fje til hennar. Þar við bætist einnig, að styrkbeiðni þessi er komin frá einstökum þm., án þess að sjeð verði, að almennur vilji Goodtemplara sje á bak við. Að öllu þessu athuguðu sá meiri hluti nefndarinnar sjer eigi fært að styðja þessa till.

Um 9. till., frá háttv. 2. þm. Rang. (G. Guðf.), um styrk til Haralds Guðmundssonar, get jeg verið fáorður. Nefndin sá sjer eigi fært að mæla með henni.

Þá er að lokum brtt. frá háttv. þm. Vestm. (K. E.) um hækkun á styrknum til Þórs. Jeg hefi áður lýst afstöðu nefnd-

arinnar til þessa máls, og læt mjer nægja að taka það fram, að meiri hluti nefndarinnar sá sjer eigi fært að styðja þessa till. Aftur á móti er nefndin meðmælt öðrum liðnum, um fjárveitinguna til Vestmannaeyjakaupstaðar til aukningar rafveitunni, enda er hjer aðeins um endurveitingu að ræða.

* Mun jeg svo ekki fara fleiri orðum um brtt. að svo stöddu.

Björn Kristjánsson: Jeg er þakklátur háttv. fjárveitinganefnd fyrir að hún mælti með tillögu minni um styrkveitinguna til hr. Þórarins Guðmundssonar. Jeg hefi áður fært fram ástæður fyrir þessari fjárveitingu, og fer því ekki meira út í hana nú.

Öðru máli er að gegna með styrkveitinguna til Goodtemplarafjelagsins. Hefi jeg lagt til, að því verði veittar 5000 kr., eða til vara 3000.

Á jeg þar sjerstaklega við að fjelögnum verði gert kleift að halda uppi samskonar bindindisstarfsemi eins og þau hjeldu uppi fram eftir árunum, áður en bannlögin komu í gildi, eða með öðrum orðum til þess með viðræðum og fyrirlestrum aða hafa áhrif á hugi yngri og eldri í þá átt að fá menn til að skoða vinnautn skaðlega og drykkjuskapinn bøl.

Enginn mun neita því, að fjelag þetta hafi gert stórmikið gagn í landinu á þessum árum, svo mikið gagn, að menn voru blátt áfram farnir að skammast sín fyrir að láta sjá sig drukknar.

Fjelag þetta hefir starfað í 38 ár fyrir hugsjón sinni, að útrýma vinnautn úr landi. Og mjer er óhætt að segja, að það sje einhver sú óeingingjarnasta starfsemi, sem unnin hefir verið í þessu landi.

Þessvegna ber bæði meðhaldsmönnum og andstöðumönnum bannstefnunnar að líta til hennar með virðingu og velvild, hvað sem skoðanamun líður. Það er vitan-

legt öllum, að bannlögin hafa ekki unnið alt það gagn, sem þeim var ætlað að vinna; undirbúningsuppeldið var ekki nógu þroskað, en samt hefir drykkjuskapur þeirra, sem síst máttu við því að drekka, fátæklinganna, verið miklu minni en áður.

Ofan á þetta mun nú bætast, að bannlögin verði afnumin, eða að þeim verði breytt svo, að þau verði sama sem afnumin. Því valda óviðráðanlegar kringumstæður. Þessvegna verður Goodtemplara-fjelagið að taka upp sína fyrri stefnu, sem ávalt verður sú varanlegasta, að ala þjóðina upp til þess að forðast vindrykkjuna.

Styrks í þessu skyni naut fjelagið um mörg ár í fjárlögunum áður en bannlögin gengu í gildi, og jeg álít, að svo sje komið, að slíkan styrk eigi að veita á ný.

Stöku maður kynni að hugsa, að slíkur styrkur mundi verða notaður til að æsa menn upp til andstöðu gegn þeim, sem ekki sjá annað fært en að láta undan síga fyrir spánska ofureflinu. En á því er engin hætt.

Jeg hefi talað við suma ákveðnustu bannmenn, bæði hjer og utanbæjar, og hefir hugur þeirra verið alt annar. Þeir líta mjög heilbrigt á það mál og vita að enginn er annar kostur en að gefa eftir, en vitanlega skoða þeir bannlögin með því sama sem dauð. Þetta reiðarslag á bannstefnuna verður því að bætast upp með því að beina starfseminni inn á þá upphaflegu braut, en það gerist best með nauðsynlegu fjárframlagi.

Bindindisstarfsemin þarf að lifa, þó bannlögin hverfi úr sögunni, og þingið á með fjárveitingunni að sýna það bæði þjóðinni og Norðmönnum, að bindindisstefnan er eigi dauð, þótt utanaðkomandi vald meini Íslandi að halda fast við bannlög sín. Og það mun setta Norðmenn betur við þá niðurstöðu í bannmálinu, er vjer hljótum að komast að.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg á brtt. á þskj. 242, um að styrkur eða laun Andrjesar Fjeldsteds augnlæknis verði hækkaður upp í 2000 kr. Upphaflega var styrkurinn áætlaður 2400 kr., en síðar lækkaður niður í 1500 krónur.

Jeg álít þessa niðurfærslu mjög rangláta, sjerstaklega svona mikla, en þar eð jeg gat eigi samkv. þingsköpunum fært það aftur upp í 2400 kr., ljet jeg mjer nægja 2000. Jeg ljet hjer áður í ljósi, að jeg væri óánægður með lækkunina, og var það sjerstaklega vegna þeirrar kvaðar, sem á honum hvílir, að ferðast út á land. En síðar, eftir að jeg hafði skoðað skilríki hjer að lútandi, sá jeg, að mjög margt mælti með því, að styrkurinn væri hækkaður.

Fyrsti augnlæknir landsins, Björn Ólafsson, var aðeins aukalæknir uppi á Skipaskaga áður en hann gerðist augnlæknir, og hafði engan rjett til eftirlauna. Var jeg þá, á fyrsta þingi mínu, þess mjög fýsandi, að hann flytti hingað og gerðist augnlæknir fyrir alt landið, og í hrifningu minni yfir því, hve vel honum tókst að lækna menn, sem aðrir voru frá gengnir, nefndi jeg hann augastein landsins. Þegar hann fluttist hingað, krafðist hann 2000 kr. launa og fjeck þau, í stað 1000 kr. sem aukalæknir. 2000 kr. þá jafngiltu um 3600 kr. nú eða reyndar meira. Sömu 2000 kr. fjeck Andrjes Fjeldsted, þegar hann kom hjer, en frá hjerumbil 7000 kr. launum og aukatekjum. Við fráfall Björns Ólafssonar tók Andrjes Fjeldsted við. Var hann eigi tekinn frá prófborðinu, svo sem hinir 2 sjerfræðingarnir, sem sama styrks eiga að njóta, heldur úr einu best launaða læknishjeraði landsins.

Einnig munu honum hafa verið gefnar vonir um styrk, og jafnvel rjett til eftirlauna, en það hefir hann eigi nú eftir bókstafnum.

Af þessum ástæðum er það, að jeg kom

með brtt., og jeg trúi því eigi fyrr en jeg tek á því, að háttv. þm. greiði atkv. á móti henni.

Önnur brtt. í sambandi við þessa er sú, að styrkur til sama manns til ferðalaga verði hækkaður úr 500 kr. upp í 700.

Þessi till. er að nokkru komin fram af því, að styrkurinn samkvæmt fyrri liðnum er of lágur, en þó er eigi svo, að þessi ferðastyrkur sje í sjálfu sjer of hár, þótt hann væri 700 kr. Þessi styrkur á að duga til ferðakostnaðar kringum land, og er auðsýnanlegt, að minni má hann ekki vera. Læknirinn hefir ávalt sent stjórninni reikning yfir ferðakostnað sinn, og var hann í fyrra, án dvalar á nokkrum stað, kr. 901,13. Á því geta menn sjeð, að hjer er eigi of hátt áætlað, því ávalt getur komið fyrir, að hann þurfi að dvelja einhversstaðar á leiðinni um skemri eða lengri tíma, og mundi það hleypa fram kostnaðinum.

Menn gætu nú ef til vill sagt, að ferðalögin auki „praksis“ hans, en slíkt er ekki hægt að segja með neinni vissu, því hann hefir fram að þessu ári verið eini augnlæknir landsins, og allir hafa leitað til hans og ferðast hingað oft með miklum kostnaði. Jeg álít, að „praksis“ augnlæknanna hafi eigi aukist að neinum mun.

Mikið af því fje, sem læknirinn hefir fengið á höfnum úti um land í læknisferðum sínum, mundi hann að öðrum kosti hafa fengið hjer í Reykjavík síðar. En nú er aftur öðru máli að gegna, þar eð augnlæknarnir eru orðnir tveir, og því eigi að vita, til hvors þeirra fje þetta kann að renna.

Nú er ferðastyrkurinn eigi stílaður upp á neitt sjerstakt nafn, og stendur því styrkurinn báðum til boða, þó að reyndar ætlunin sje sú, að sami læknirinn og áður gangi fyrir honum. En hvor þeirra, sem nýtur styrksins, hann tapar þeim tekjum, sem hann ella fengi af lækningum sínum í Reykjavík þann tíma, sem ferð hans tekur,

auk þess sem hann hlýtur að tapa á því að hafa lækningastofu sína algerlega lokaða þennan tíma, því á meðan leita sjúklingar til hins og gera svo framvegis. Ennfremur er, eins og menn munu vita, fólk breytingagjarnt, og fer því, og það oft að ástæðulausu, frá einum lækni til annars. Þótt þessi liður sje því skoðaður laus við hinn styrkinn, þá virðist hann af framantöldum ástæðum engan veginn of hár. Skal jeg þessu til stuðnings geta þess, að síðastliðið sumar, enda þótt styrkurinn væri hærri þá, gat læknirinn eigi fullnægt þeim kröfum að dvelja um tíma á tveim stöðum á landinu. Slík dvöl er oft erfið, t. d. vegna strandferðanna, því að eftir þeim fer það, hve langa dvöl hann getur haft á hverjum stað.

Þegar þessa er gætt, þá er áreiðanlegt, að 2700 kr. í stað 2900 er eigi of mikið. Þetta fer þó í sparnaðaráttina frá því í fyrra. Vonast jeg því eftir, að háttv. deild ljái þessum lið atkvæði sitt.

Þá kem jeg að 2. brtt. á sama þskj., um styrkinn til forstöðukonu dauðdumbarskólans. Við síðustu umræðu lauk jeg lofsorði á nefndina fyrir að vera því fylgjandi og hafa borið fram styrkinn, en 1000 kr. eru aðeins lítið brot af þeim kostnaði, sem ferðin hefir í för með sjer. Í raun og veru þyrfti miklu meira fje, því ferðin er dýr, en þýðingarmikil að sama skapi. Eins og jeg áður sagði, varð jeg hrifinn þegar augnlæknirinn kom fyrst hjer á landi. Þá þekti jeg konu, sem hafði lengi verið blind, en fjekk sjónina aftur. Jeg vona, að jeg lifi svo lengi, að mjer auðnist að verða hrifinn í annað skifti, hrifinn af því að heyra mállausan mann tala. Þessi kona, sem um styrkinn sækir, ætlar sem sje að læra að kenna mál- og heyrnarlausum börnum að tala. Slíkt er æðimikil breyting frá því sem nú er. Eins og háttv. frsm. fjvn. rjetti-lega tók fram, eru þessir mállausu vesalingar olnbogabörn náttúrunnar. Það er því kristileg skylda að hlynna að þeim eftir

mætti. Hjer er um stórbreytingu að ræða, sem vonandi verður unt að framkvæma.

Þeir, sem geta lært að tala, ættu sannarlega að eiga kost á því sjer að kostnaðarlausu. Jeg hlakka til að hitta mállausa menn, sem jeg þekki, og geta talað við þá eins og aðra heilbrigða menn. Nú geta þeir að vísu gert sig skiljanlega með því að læra að lesa og skrifa, en ennþá gleðilegri framför væri það, ef þeir einnig gætu lært að tala.

Jeg vona, að hv. deild skeri eigi við neglur sjer þennan styrk og lát isig eigi muna um 1500 kr., sjerstaklega þar sem forstöðukonan sjálf vill leggja í kostnað á móti, því það er auðvitað, að 1500 kr. er of lítið, því hún þarf að dvelja erlendis langan tíma. Jeg hefi altaf heyrt látið vel af kenslu þessarar konu, og jeg vona því, að till. verði vel tekið. Um fleiri till. þarf jeg eigi að ræða, en mun sýna afstöðu mína til þeirra við atkvgr.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Það er aðeins ein brtt. sem snertir mig, og jeg get því verið stuttur. Það er síðasta till. á þskj. 242, XI. liður, frá fjvn.

Þegar þessi grein var til umr. í háttv. Nd., benti jeg á, að 35 þús. kr. væri of lítil upphæð til þess að kaupa sljettil fyrir. Vjelin kostar sem sje 35 þús. sænskar kr. eða um 60—70 þús. íslenskar krónur. Þetta hefir háttv. fjvn. sjeð, og því komið með brtt. um að hækka lánsheimildina. Þakka jeg háttv. nefnd fyrir það. Um aðrar brtt. þarf jeg eigi að ræða. En það eru tvö atriði, sem jeg vildi minnst á, um sölu og kaup á skipum. Það er þá fyrst, hvort selja beri Borg. Það er komið tilboð í skipið, að vísu miklu lægra en það er bókfært fyrir, en það er aðgætandi, að ekkert hefir verið afskrifað fyrir fyrningu undanfarin ár, svo bókfært verð er ekkert að marka, og hinsvegar á að „klassificera“ hana næsta ár,

og mun því þurfa að kosta miklu fjøtilhennar áður. Væri mjög æskilegt fyrir stjórna að vita afstöðu háttv. deildar og fjvn. til þessa máls. Vona jeg að háttv. frsm. fjvn. gefi mjer einhverjar upplýsingar hjer að lútandi.

Sjái samgmn. og fjvn. sjer eigi fært að svara þessu, verð jeg að líta svo á, að þær sjeu eigi sammála um sölu skipsins.

Þá er hitt atriðið, hvort kaupa eigi skip. Vitamálastjóri þarf skip til þess að nota, er á þarf að halda. Ennfremur hefir landsímastjóri oft þurft að leigja skip til eftirlitsferða. Þeir hafa því farið fram á að kaupa skip til afnota í þeirra þarfir, og hafa þeir fengið 2 tilboð um skip. Annað þeirra er nú selt, en hitt á að kosta 65 þús. kr. Upp í þetta eru til 20 þús. fyrir bát, sem seldur hefir verið. Það er mjög svo áriðandi fyrir stjórna að vita af eða á um þetta mál sem allra fyrst, sem sje hvort að kaupunum eigi að ganga eða eigi.

Þá kem jeg að einu atriði enn, sem jeg þyrfti að fara fáeinum orðum um. Formaður Fiskifjølagsins hitti mig að máli og bað mig að spyrjast fyrir um, hvort eigi væri áánlegt að nota upphæðina í 16. gr. 14, um að raunsaka erlendan fiskimarkað, til þess að senda sýnishorn út um heim og vita, hverjar tegundir sjeu helst seljanlegar á hverjum stað. Stjórnin gaf formanni Fiskifjølagsins ekkert ákveðið svar, enda hafði hún eigi getað borið sig saman um málið. Þetta erindi hans hefi jeg nú borið hjer fram, og þætti vænt um, ef háttv. frsm. gæti svarað því einhverju.

Karl Einarsson: Jeg get verið þakklátur háttv. fjvn. fyrir undirtektir hennar viðvíkjandi brtt. minni á þskj. 242 við 21. gr. 8. Jeg vildi aðeins taka það fram, að bæjarstjórn Vestmannaeyja mun eigi nota lánsheimildina á þessu ári, sakir margvíslegra örðugleika. Mun einnig fara svo næsta

ár, þó heimildin standi áfram. Annars er nauðsynlegt að stækka rafstöðina eins fljótt og hægt er.

Háttv. frsm. nefndarinnar kvaðst eigi sjá sjer fært að styðja brtt. mína við 16. gr. 36, um hækkun á styrk til björgunarskipisins Þórs. Held jeg að meiri hluta nefndarinnar hafi þar verið mislagðar hendur.

Því er ekki unt að neita, að framleiðslan hefir aukist að mun fyrir starfsemi þessa skips. Það hefir verið tekið fram af háttv. þm., bæði í Nd. og Ed., að spara þyrfti alt sem unt væri, en þó hefir það jafnan verið tekið fram um leið, að alls eigi megi spara það, sem aukið geti framleiðsluna, og hjer er einmitt um slíkt fyrirtæki að ræða. Jeg ætla eigi nú að endurtaka það, sem jeg hefi áður sagt um starfsemi skipisins við að vernda báta og líf manna. Háttv. deildarmönnum mun vera það kunnugt. Það er því ábyrgðarhluti fyrir þá háttv. þm., sem kunna að valda því, að starfsemi skipisins leggist niður, því jeg býst við, að Vestmannaeyingar muni draga sig í hlje, er þeir sjá áhugaleysi þingsins á máli þessu.

Þá kem jeg að brtt. VI, um að styrkurinn til Leikfjelagsins verði sá sami og áður. Hv. frsm. tók það fram, að í Nd. hefði styrkurinn verið lækkaður vegna misskilnings þeirra manna, er báru það fram. Þeir bjuggust sem sje við, að Leikfjlagið starfaði ekki. En þetta hefir breyst; fjelagið starfar nú áfram, þótt starfsemi þess fjelli niður í fyrra. Fjelagið hefir starfað bæði vel og lengi að því að auka leikment í landinu. Enda hefir það hingað til notið viðurkenningar, jafnt þingmanna sem annara. Eins og gengi íslenskra peninga er nú, þá eru 4 þús. kr. eigi sjerlega há upphæð. Býst jeg því við, að þrátt fyrir það, þótt háttv. fjvn. kæmi með aðra brtt., að háttv. deild taki vel till. minni. Háttv. frsm. nefndarinnar sagði, að fjelagið mundi setta sig við

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

þessa upphæð, sem háttv. fjvn. leggur til að veitt verði. Það er að vísu rjett, en þó mun Leikfjlagið hafa vel þörf á hærri upphæð. Ýmislegt hefir gengið úr sjer af áhöldum fjelagsins við notkunarleysi í fyrra. Skal jeg svo eigi tala frekar um þetta, en vona að háttv. deild samþykki till.

Jeg á svo ekki aðrar brtt. nema með hv. 2. þm. Rang. (G. Guðf.), en jeg býst við að hann skýri það mál.

Guðmundur Guðfinnsson: Jeg get verið fáorður um þær brtt., sem jeg á við fjárlögin við þessa umr.

Um skólagjöldin get jeg tekið það fram, sem jeg hefi áður sagt um þau, að jeg er þeim með öllu mótfallinn. En hins vegar er óþarfi að fjölyrða um það nú, þar sem samkomulag hefir fengist við nefndina um það atriði, sem jeg var sjerstaklega óánægður með. Vænti jeg því aðeins, að háttv. deild geti fallist á athugasemdina við 14. gr. B. VII, sem gengur í þá átt, að heimilt sje að veita undanþágu frá þessu gjaldi fátækum, efnilegum nemendum.

Þá er IX. brtt. á þskj. 242 um styrk til Haraldar Guðmundssonar, sem jeg vildi fara örfáum orðum um.

Háttv. fjvn. hefir ekki getað aðhyllt þessa brtt., og býst jeg við að það sje af sparnaðarástæðum.

Hjer er ekki um stóra upphæð að ræða, og eftir þeim vottorðum, sem fyrir liggja um þennan mann, virðist svo, að hann sje þess vel maklegur að afla sjer frekari þekkingar í þessari fræðigrein.

Vottorðin benda öll ótvírætt í þá átt, að hann hafi unnið mjög þarft verk fyrir hjeruðin þar eystra. Enda sjest líka á þeim, að menn vilja að hann haldi þessari starfsemi áfram.

Síðastliðið vor var Haraldur á ferðalagi með Hannesi Jónssyni dýralækni úr Stykkishólmi, er hann var á eftirlitsferðum í Ár-

nessýslu, viðvíkjandi útrýmingu á fjárkláðanum þar. Átti jeg von á vottorði frá þessum dýralækni; en hann mun eigi hafa getað komið því við, sökum þess, að hann hefir verið á ferðalagi nú að undanfögnu. Hefir Haraldur hugsað sjer að verða með dýralækni þessum nú á komandi vori, og ætlar að nota þennan styrk til þess að borga manni, er hann þarf að hafa fyrir sig heima á meðan. Styrkbeiðni þessi er ekki há, en jeg gæti þó til samkomulags gengið inn á að lækka hana eitthvað.

Þá á jeg brtt. á þskj. 246, ásamt háttv. þm. Vestm. (K. E.). Eins og kunnugt er, hefir verið samþykkt í háttv. Nd. og afgreitt hingað frv., er gengur í þá átt að gera fræðslulögin rýmri.

Mjer er líka kunnugt um, að fræðslumálastjóri hefir áður gengið inn á þetta, með því að veita undanþágu frá skólahaldi, einnig vegna erfiðleikanna á því, að fá nægilega marga kennara, sem lokið hafa kennaraprófi.

Jeg geri því eindregið ráð fyrir, að þessi undanþáguheimild verði mjög mikið notuð, og eftirlitskensla fari að sama skapi í vöxt. Er því sýnilegt, að þær 5000 kr., sem ætladar hafa verið til farskóla og eftirlitskenslu, er alt of lítil upphæð, ef breytingin gengur í þessa átt. Hófum við því komið með brtt. um að taka 5000 kr. af föstum kennaralaunum og færa yfir á farskólana. Og þó að föstum kennurum fækkaði eitthvað við það, tel jeg það lættulaust. Jeg vænti þess eindregið, að þessi till. verði samþykkt.

Þá hefi jeg orðið með VI. brtt. á þskj. 242, um að styrkurinn til Leikfjelags Reykjavíkur verði hækkaður úr kr. 2000 upp í kr. 4000. Jeg skil eigi að nokkur þurfi að sjá eftir því, þó að fjelag þetta fái þennan styrk, því að eins og kunnugt er hefir það unnið mikið og mjög óeigingjarnt starf nú um margra ára skeið. Vænti jeg því fastlega, að þessi tillaga verði samþykkt.

Guðmundur Björnson: Jeg get ekki orða bundist um sumar brtt. á þskj. 242. Jeg verð að segja það, að mjer kom það á óvart, að farið væri að klípa af launum A. Fjeldsteds augnlækneis; er jeg þakklátur háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) fyrir ummæli hans um þessa tillögu við 2. umr. fjárlaganna hjer í þessari háttv. deild.

En jeg vil sjerstaklega biðja háttv. deildarmenn um að athuga það, sem háttv. 4. landsk. (G. G.) sagði áðan, og það er, að þessi maður var tekinn upp úr góðu embætti með eftirlaunarjetti og fenginn til þess að setjast hjer að. Vitanlega voru honum þá fengin laun, sem þá voru viðunandi, — en með öllu óviðunandi nú — því að síðan hafa laun annara lækna hækkað háum skrefum, og laun hans hefðu því að rjettu lagi átt að hækka að sama skapi. En þau hafa aldrei komist upp úr 2000 kr. Jeg hygg því, að meira ranglæti gæti tæplega átt sjer stað hjer á Alþingi en að fara að færa þessa þóknun niður úr 2000 kr. Jeg vænti því fastlega, að brtt. I á þskj. 242 verði samþykkt.

Um ferðastyrkinn skal jeg taka það fram, að mjer er vel kunnugt um, hvað kostar að ferðast hjer, þar sem jeg hefi ferðast svo að segja út á hvern útkjálka þessa lands, og hefi jeg átt tal um þessar augnlækningaferðir við hann, og hefir hann sagt mjer, sem jeg veit að satt er, að hann hefir aldrei grætt á þeim, en iðulega tapað, því að ferðastyrkurinn hefir aldrei hrokkið fyrir þeim útgjöldum, sem hann hefir þurft að hafa. Hefir hann því aðallega haft það upp úr ferðunum, að hann hefir tapað þeim aukatekjum, sem hann hefði haft, ef hann hefði verið heima.

Það hefði því verið full ástæða til að hækka þennan ferðastyrk, og meira að segja hefði verið fult vit í því að tvöfalda hann, því að fólk þarf að hafa þessar ferðir. Það hefir oft verið kvartað um það við mig, að augnlæknirinn hafi ekki komið

þangað og þangað, og einnig að hann hafi víða staðið of stutt við þar, sem hann hefir komið. Jeg mun því, hvernig sem um þessa till. fer, gera þá uppástungu til stjórnarinnar fyrir næsta þing, að þessi ferðastyrkur augnlæknis verði hækkaður að mun. Hjer er ekki að ræða um neinn meðalmann, þar sem er A. Fjeldsted, heldur mann, sem er einn af nýtustu læknum þessa lands.

Þá er brtt. á þskj. 242 frá háttv. 4. landsk. (G. G.), um að hækka utanfararstyrk forstöðukonu daufdumbraskólans. — Jeg verð eindregið að mæla með því, að kona þessi fái þennan styrk, því að hún hefir nú unnið hjer lengi, og mjer er óhætt að segja við sultarlaun. Er því ósanngjarnt að ætlast til þess, að hún fari að leggja fram fje úr eigin vasa, því að hún fer sannarlega í þarfir allrar þjóðarinnar.

Jeg get ekki nóg samlega vakið athygli manna á því, hversu áriðandi það er, að hinir mállausu aumingjar geti lært að tala og lesa af vörum manna. Vildi jeg því óska að einhver af þeim mállausu og heyrnarlausu aumingjum, sem hafa lært að tala, væri kominn hjer til að tala fyrir þessu máli, og hjer væri líka annar, sem aðeins hefði lært að tala á fingrunum. Trúi jeg þá ekki öðru en að menn kæmust við og skildu þann mikla mun, sem á því er að geta talað eða vera ótalandi. Jeg vona því fastlega, að tillaga þessi nái fram að ganga.

Þá er VI. brtt. á áðurgreindu þskj., sem jeg hlýt að minnst á, áður en jeg vík til sætis míns aftur, af því að jeg er kunnugri en margir aðrir Leikfjlagi Reykjavíkur. Við, sem erum orðnir gamlir Reykvíkingar, þekkjum þetta fjlag vel, og jeg hefi þekt starfsemi þess frá upphafi. Jeg veit, að margir halda, að leikendur hafi miklar tekjur af því að leika. En jeg get fullvissað alla um það, að svo er ekki, því að nær því hið eina, sem þeir hafa fengið, er erfiðið. Þetta starf er unnið mest í hjáverkum fyrir

litla borgun. Það, sem Leikfjlagið hefir þurft að borga fyrir húsnæði, ljós og hita, er miklu meira en sá litli styrkur, sem það hefir notið. Að minka þennan styrk er því sama sem að drepa Leikfjlag Reykjavíkur.

Til þess að minnst á einstakt fólk, sem mest hefir lagt á sig í þágu leiklistarinnar, hefi jeg ekki tíma. En þó verð jeg að minnst á eina konu, sem sjerstaklega hefir skarad fram úr öðrum, og það er frú Stefanía Guðmundsdóttir.

Við gerum töluvert að því að styrkja skáld og listamenn, en ekki þá, sem hafa helgað sig leiklistinni. Jeg er sannfærður um, að engin kona hjer á landi hefir lagt meira á sig fyrir list sína en frú Stefanía. Að drepa Leikfjlag Reykjavíkur er því sama og að drepa listgáfu hennar. Og jeg er sannfærður um, að við höfum ekki efni á því að fara svo illa með merkustu og mestu listakonu þessa lands.

Jeg vona því, að brtt. um að Leikfjlagið fái 4000 kr. styrk verði samþykkt.

Þá vildi jeg leggja liðsyrði till. háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) um 1200 kr. styrk til Þórarins Guðmundssonar, til þess að kenna utanbæjarmönnum fiðluleik. Því að það er satt, sem háttv. þm. sagði, að engin list er jafnuppörfandi í tómlætinu og fámenninu uppi í sveitunum eins og einmitt sönglistin.

Jeg get nú ímyndað mjer, að það líti ekki vel út, að jeg skuli vera að mæla með útgjöldum. En jeg vildi þá með nokkrum orðum reyna að bera blak af Alþingi. Jeg hefi heyrt, að allur sá sparnaður, sem talað er um hjer, væri ekkert nema uppgerð og sparnaðarhjalið væri ekki nema á vörum. En jeg verð að segja það, að jeg hefi aldrei setið á jafnsparsömu þingi og einmitt nú.

Það er vitanlega ekki nýtt, að háttv. Ed. sje sparsöm. En jeg minnst þess ekki, að hin háttv. framsækna neðri deild hafi ver-

id jafnsparsöm og nú. Og jeg hugsa, að sparnaðarhugsun þingsins hafi verið svo rík, að það hafi jafnvel á sumum sviðum gengið of langt í sparnaðinum.

Það hefir nú jafnvel heyrst, að þingmenn hefðu átt að byrja að spara á þann hátt, að sparnaðurinn gengi fyrst og fremst út yfir þá sjálfa. En jeg veit nú ekki betur en við höfum einmitt gert það. Því að t. d. hefir verið höggvið á tvennan hátt alltilfinnanlega í mitt embætti. Og jeg vil spyrja hv. form. fjárveitinganefndar (Jóh. Jóh.): Hefi jeg kvartað? (Jóh. Jóh.: Nei). Það var einmitt þetta „nei“, sem jeg vildi fá, því jeg veit, að allir eru sama hugar og jeg. Það dettur engum þm. í hug að kvarta, þó eitthvað sje sparað, sem kemur niður á honum sjálfum.

Jeg tel því ekkert afturkast frá sparnaðarstefnunni, þó að þessar tillögur verði samþyktaðar, sem jeg hefi minst á.

Þá vildi jeg að síðustu mæla með tillögunni um að hækka styrkinn til farskólahalds, því að jeg hefi á ferðum mínum um landið kynt mjer hina miklu erfiðleika og fjárþröng, sem farskólarnir hafa átt við að stríða, sem á engan hátt hafa komið harðast niður á börnunum í ónógri kenslu. heldur hefir hitt verið verra, að þeir hafa gengið út yfir heilsu þeirra, því að víða hefir verið kent í ljelegum þinghúsum og á heimilum, sem hafa verið alveg ófær til skólahalds. Einnig hefi jeg heyrt, að kent hafi verið á einum stað í helli.

Jeg lít því svo á, að fyrir löngu hefði átt að vera búið að hækka þennan styrk.

Frsm. (Halldór Steinsson): Jeg þarf ekki að svara nema þremur fyrirspurnum frá hæstv. atvinnumálaráðherra (Kl. J.).

Hin fyrsta var sú, hvort fjárveitinganefndin hefði tekið afstöðu til sölu á skipinu Borg.

Önnur fyrirspurnin var sú, hvort nefnd-

in hefði tekið afstöðu um kaup á skipi til flutninga fyrir vitana og símana.

Um þetta hefir nefndin ekki tekið neina afstöðu ennþá, en mun gera það innan skamms og tilkynna það hæstv. atvinnumálaráðherra brjeflega hið fyrsta.

Þá er þriðja fyrirspurnin sú, hvort heimilt mundi vera að verja af fje því, sem um er getið í 14. lið 16. gr., til að gera tilraunir með verkun á fiski.

Fyrir nefndarinnar hönd get jeg svarað því, að hún hefir enga afstöðu tekið til þess. En sem formaður viðskiftamálanefndar get jeg gefið þær upplýsingar, að tillagan um þessa fjárveitingu er komin frá henni. Þegar nefndin fór að athuga Spánarmálið og komst að raun um, hve mikið var í húfi fyrir fiskmarkað vörn, þar sem svo að segja alt er komið undir sölu í einu landi, Spáni, þá faust henni fyllilega vera tími til þess kominn að þreifa fyrir sjer með markað annarsstaðar, og þess vegna lagði nefndin til, að 10 þús. kr. yrðu veittar í því skyni. Það getur því eigi komið til mála, að dómi nefndarinnar, að því fje megi verja til verkunar á fiski eða nokkurs annars.

Karl Einarsson: Jeg vil aðeins benda á, út af orðum hæstv. forseta (G. B.), að jeg tel það rjett, sem hann sagði, að þingmenn vilji hlífast við útgjöldum nú úrríkissjóði. Og get jeg sem dæmi upp á það nefnt, að Vestmannaeyingar hafa kostað lækni hjá sjer og borgað honum úr bæjar-sjóði 3000 kr. á ári, án þess að sækja um nokkurn styrk til þingsins — og höfum við lofað honum þeim launum næstu 5 ár. Einnig höfum við byggt bryggju, sem hefir kostað 36 þús. kr., og var mjer falið að sækja um $\frac{1}{3}$ af því sem styrk úr ríkissjóði, eins og venja er til. En jeg hefi ekki farið fram á slíkt af sparnaðarástæðum.

ATKVGR.

Brtt. 242,I 1 samþ. með 11 shlj. atkv.
— 242,I 2 samþ. með 8 : 6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: B. K., G. G., G. Guðf., H. St. K. E.,
S. E., S. H. K., G. B.
nei: S. F., E. Á., G. Ó., H. Sn., Jóh. Jóh.,
S. J.

Brtt. 242,II samþ. með 10 shlj. atkv.
— 242,III samþ. með 13 shlj. atkv.
— 246, 1—2 samþ. með 13 shlj. atkv.
— 242,IV samþ. með 8 shlj. atkv.
— 242,V samþ. með 12 shlj. atkv.
— 242,VI samþ. með 10 shlj. atkv.
— 242,VII sjálffallin.
— 242,VIII a samþ. með 10 shlj. atkv.
— 242,VIII b (aðaltill.) feld með 8 : 5 atkv.
— 242,VIII b (varatill.) samþ. með 9 : 5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: S. F., B. K., G. Guðf., G. Ó., Jóh.
Jóh., K. E., S. E., S. H. K., G. B.
nei: E. Á., G. G., H. St., H. Sn., S. J.

Brtt. 242,IX feld með 8 : 3 atkv.
— 242,X 1 samþ. með 8 shlj. atkv.
— 242,X 2 samþ. með 12 shlj. atkv.
— 242,XI samþ. með 13 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. í e. hlj. og endursent Nd.

Á 48. fundi í Nd., laugardaginn 15. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 247).

Á 50. fundi í Nd., miðvikudaginn 19. apríl, var frv. tekið til einnar umr. (A. 247, 255, 262).

Of skamt var liðið frá útbýtingu brtt. 262. — Afbrigði leyfð af stjórninni, en feld af deildinni með 10 : 10 atkv.

Frsm. (Magnús Pjetursson): Áður en jeg byrja mál mitt sem frsm. fjvn., verð jeg að skýra frá því, að mjer þykir leiðinlegt að þessi atkvgr. fór svo, því fjvn. hafði of lítinn tíma til undirbúnings og má því kannske að nokkru leyti kenna henni um, að brtt. þessi kom of seint fram.

Um frv. sjálft verður varla ástæða til að verða langorður nú, þar sem það hefir orðið ofan á í fjvn. að bera engar brtt. fram, heldur ráða háttv. deild til að samþykkja það óbreytt. Þetta er þó ekki gert með neinni sjerstakri ánægju, heldur þvert á móti með samviskunnar mótmælum gegn ýmsum brtt. háttv. Ed., bæði þeim, er til útgjaldaaukninga horfðu, og eins sumum hinna, en þó einkum hinum fyrnefndu.

Háttv. Ed. hefir að vísu ekki gert miklar breytingar, en jeg get þó bent á tvennar 10 þúsundir, sem sú háttv. deild hefir felt og ætlaðar voru til verklegra framkvæmda, en í stað þeirra teknar upp aðrar fjárveitingar, sem að nefndarinnar dómi voru langtum ónauðsynlegri. — Þá hefir nefndinni þótt skrítið, hvernig háttv. Ed. hefir farið með 21. gr. Verður eigi talið annað en skopleikur að veita heimild til útlána, þar sem ekkert fje er fyrir hendi, en færi svo, að eitthvert fje yrði afgangs, væri nær að ríkissjóður lánaði sjálfum sjer það til verklegra framkvæmda, þeirra, er orðið hafa að bíða vegna fjárþröngar.

En þrátt fyrir þetta gat nefndin látið sjer lynda að leggja engar breytingar til, þar sem hún á engan hátt gat treyst því, að fjárlögin yrðu henni nær skapi síðar en þau nú eru. Einkum þar sem það hefir sýnt sig, að báðar háttv. deildir eru örari á fje heldur en fjvn. Nd., enda ekki hægt að segja, að ágreiningurinn milli deildanna

sje þannig vaxinn, að um veruleg stefnumál sje að ræða, heldur aðallega fjárhæðir.

Ef litið er á meðferð fjárlaganna á þessu þingi, sjest, að útgjöldin hafa, eftir meðferðina í þessari háttv. deild, minkað um 116 þús. kr. frá því, sem áætlað var í frv. hæstv. stjórnar. Háttv. Ed. hefir furðanlega haldið sjer í skefjum, þar sem útgjöldin hafa ekki aukist hjá henni nema um rúmar 2 þús. kr. — Þrátt fyrir þessa gjaldaukningu hefir þó sú háttv. deild sent frv. aftur hingað með minni reikningslegum tekjuhalla en á því var, er það fór hjeðan, svo fljótt á litið mætti ætla, að hún hefði sparað, eða verið sparsamari en þessi hv. deild. Og það virðast engar getsakir, þótt sagt sje, að hún muni hafa ætlað að láta líta svo út. En þessi lækku tekjuhallans er til orðin á þann hátt, að tekjuáætlunin var hækkuð um 75 þús. kr. Þetta hefir vitanlega enga sjerstaka þýðingu, því ekki aukast tekjurnar við það, þótt þær sjeu áætlaðar hærri. En þar eð nefnd þessarar hv. deildar telur ekkert ólíklegt, að tekju- og eignarskatturinn muni nema því, sem háttv. Ed. hefir áætlað, þá lætur hún við svo búið standa. Aftur á móti er annað atriði, sem lítur að tekjubálinum, er háttv. Ed. hefir breytt og sem jeg vil mótmæla fyrir hönd fjvn., en það er þegar hún feldi burt bifreiðaskattinn. Fjvn. telur sjálfsagt, að framvegis verði sá siður hafður, að þessar lögboðnu tekjur verði taldar meðal annara tekna ríkissjóðs, bæði í fjárlögum og landsreikningi, enda þótt aðeins megi nota það fje til ákveðinna framkvæmda, enda verði þær framkvæmdir afturfærðar gjaldamegin. Þessu vill nefndin beina til hæstv. stjórnar og jafnframt taka það fram, að hún telur rjett, að tekjur og gjöld af öllum þeim fyrirtækjum, er ríkið rekur, verði færðar í fjárlögunum, svo fjárveitingavaldinu gefist betri kostur á að fylgjast þar með heldur en ef aðeins eru færðar væntanlegar hreinar tekjur, eins og nú á sjer stað, t. d.

um tóbaksverslunina. Væntir nefndin þess, að hæstv. stjórn taki þetta til yfirvegunar.

Þá má geta þess, að nokkur erindi, er snerta fjáráukalög þessa árs, hafa legið fyrir háttv. Alþingi, og fjvn. hefir því haft til meðferðar. En þar sem ekkert frv. til fjáráukalaga kom frá stjórninni, gat nefndin ekki gert till. um þau til Alþingis, og munu þó sum tvímælalaust þykja hin mesta nauðsyn. Við þessi erindi hafði því nefndin engin önnur ráð en að vísa þeim til stjórnarinnar, og verður hún því á eigin ábyrgð að ráða fram úr þeim atriðum. En út af þessu vil jeg láta þess getið, að jeg tel rangt að láta þetta geta komið fyrir. Jeg tel rangt að láta ekki koma fram fjáráukalagafrv. á hverju þingi, svo framarlega sem stjórnin gerir ráð fyrir, að greiða þurfi eitthvert fje, sem ekkier heimild fyrir í fjárlögum, og það þótt smátt sje. Í fyrstu þótti mjer allálitlegt, að þingið gæti losnað við fjáráukalög, en því betur og lengur, sem jeg hugsa um það, því meiri fjarstaða virðist mjer þetta. Það hefir oft á þessu þingi verið vísað í stjórnskrána, og er því ekki úr vegi að gera það enn í þessu sambandi.

Í 37. gr. stendur, að ekki megi greiða fje úr ríkissjóði nema fyrir því sje heimild annaðhvort í fjárlögum eða fjáráukalögum.

Og mun því vægast sagt ekki vera í anda hennar, að fjárveitingavalðið sje annarsstaðar en hjá Alþingi. En það yrði það í raun og veru. ef sá siður yrði upp tekinn, að stjórnin að jafnaði veitti og ljeti greiða upphæðir, sem engin lagaheimild væri fyrir. Enda er þessi fjáráukalagaótti næsta hlægilegur, sem virðist hafa gripið einstaka háttv. þm., og undarlegt, ef þeim þætti nauðsyn til að taka af sjálfum sjer ákvörðunarrjettinn í fjármálum. En út í þær sakir vil jeg ekki fara nú, og væri þó, ef til vill, þörf á því, eftir því sem rætt hefir verið utan þings og innan. Það mun og þörf að taka svari fjárveitingavaldsins,

og þá ekki síst fjárveitinganefndar, gegn ýmsum árásum, er birst hafa í blöðum og tímaritum og bera vott um lítinn skilning og enn minni ábyrgðartilfinningu. En af því að þessu máli er nú svo langt komið, sje jeg ekki ástæðu til að vekja hjer umr. um þetta, enda gefst mjer sennilega tækifæri til þess á öðrum vettvangi.

Um brtt. hefi jeg ekki annað að segja en að þar eð nefndin hefir fallist á að samþykkja frv. eins og það kom frá háttv. Ed., er hún að sjálfsögðu á móti öllum brtt. við það.

Fram. (Bjarni Jónsson): Strangt tekið er jeg einnig, eins og háttv. þm. Str. (M. P.), framsögumaður nefndarinnar, en það atvikaðist svo í dag, að jeg varð framsögumaður minni hlutans.

Mjer þykir hlýða, nú þegar fjárlögin eru að kveðja þessa háttv. deild, að líta örlitla stund á fjármálastefnu þingsins.

Það hefir heyrst og kveðið hátt við, að hagur þessa lands væri nú mjög bágborinn og að það þyrfti að neyta allrar orku og visku til að bjarga landinu úr þeim voða, sem það væri statt í. — En það bregður svo undarlega við, að höfuðáherslan hefir verið lögð á að nurla. Menn hafa lagt kapp á að nurla saman fáum þúsundum, máske tugum þúsunda, en tæplega svo miklu, að næmi hundrað þúsundum, þótt næði fram að ganga.

Eitt hafa menn samt ekki athugað, hvort mannsmorð, sem drýgt væri með nurlu, gæti orðið bjargráð fyrir þjóðina. Jeg er þannig skapaður, og mun deyja með þeim annmarka, að mjer finst ekki að svo muni vera. Jeg veit ekki betur en að dýrasta eign þjóðarinnar sje mennirnir. Jeg veit engan sparnað meiri en að spara mannlífið og vinnukraftinn á öllum sviðum og sjá um að þjóðin njóti sem best hvers einstaklings, og það því frem-

ur, sem meira er í manninn varið og því merkilegra sem starfssvið hans er.

En hjer hafa menn setið á þingi og nurlað fyrir hönd landssjóðs, svo sem væri hann kerling, er ætti sjer sparissjóðsbók og hugsaði um það eitt, að eigi væri meira tekið úr henni en í hana látið. Menn hafa horft á þennan tölujöfnuð sem væru þeir starblindir, en gleymt því, að oss hefir eigi enn orðið að meini landssjóðsþurð, og hefði þó mátt búast við, að háttv. Alþingi hefði litið á aðalatriði málsins, gjaldeyrisvandræðin, sem stafa af því, að afurðir landsins hafa ekki selst, og að það hefði þá lagt áherslu á að auka framleiðslu og nýtni hjá þjóðinni, því að það er bjargráðið til handa landi og þjóð, mönnum hennar og málefnum.

Í því sambandi dettur mjer í hug það, sem í daglegu tali er talið auðvirðilegt, en það er slor og þorskhausar.

Jeg er viss um, að með því að afnema hin heimskulegu gjöld, útflutningstollinn, á þeim atvinnuvegi, sem hnígur að því að gera slor og þorskhausar að útflutningsvöru, hefði unnist miklum mun meira en við allar till. háttv. sparnaðarnefndar til samans. Á því einu hefði mátt vinna miklu meiri hagsbætur þessari þjóð til handa heldur en þótt feld hefðu verið niður nokkur embætti. Og þetta hefði verið hjálp á rjettum stað, því það hefði verið aukning á gjaldeyri vorum erlendis, hvað þá ef stærra hefði verið á stað farið og atvinnuvegunum sýndur meiri sómi. Hitt hefi jeg aldrei vitað bæta úr gjaldeyris-skorti neinnar þjóðar, að svifta innlenda menn atvinnu.

Í sambandi við þessa skoðun mína er það, að jeg hefi ekki getað fallist á þá tillögu, sem lýst hefir verið fyrir hönd meiri hluta fjárveitinganefndar, að samþykkja fjárlagafrv. óbreytt. Jeg skil ekki þá fjármálastefnu, sem gerir það að meg-

inatriði að samþykkja engar breytingartil-lögur; þá finst mjer einmitt fara að eiga við þau orð, sem háttv. frsm. (M. P.) notaði í öðru sambandi, að þingið væri að svifta sjálft sig fjárforræði, því að hvað er það annað, ef þingið er svo hrætt við að skemma sitt eigið verk, að það þorir ekki að leyfa brtt. að komast að, hversu sjálfsagðar sem þær eru.

Þá er og annar munur á fjármálastefnu minni og margra annara hv. þm. Jeg hefi aldrei skilið það, að alt væri unnið, þótt fenginn væri tölujöfnuður á fjárlögunum, svo að á standist áætlunartölur tekjumegin og gjöldin. Þar stendur nú svo á, að flestar tölur tekjumegin eru áætlunartölur, sem hljóta að breytast mjög. Eftir því, sem fyrv. fjármálaráðherra (M. G.) lýsti hjer fyrir oss í nákvæmu yfirliti, hafa tekjur og gjöld farið fram úr áætlun árið sem leið um 100—300%. Það getur því vel farið svo, að halli verði enginn í framkvæmd, þótt nokkur sje á fjárlögum, og eins getur brugðist til beggja vona um hinn raunverulega jöfnuð, þótt tölujöfnuður sje hnitmiðaður í 20. gr. fjárlaganna. Hallinn er því að mestu leyti draumur, sem enginn veit, hvernig ræðst.

Þessi kveðjuorð vildi jeg láta fylgja fjárlögunum. Og þar sem um bein stefnuatriði er að ræða, hefi jeg ekki getað beygt mig, heldur hefi jeg fylgt sannfæringu minni og borið hjer fram brtt. Er það þó eigi af því, að jeg sje ósamvinnuþýðari en aðrir menn, heldur get jeg eigi látið klína á mig þeim skoðunum, er jeg tel heimsku eina.

Ástæðan til þess, að jeg ber fram þessa brtt., sem er 2. liður á þingskjali 255, er sú, að hv. efri deild hefir tekið upp fjárveitingu til fjelags eins, sem nefnir sig „Dansk-Islandsk Samfund“. Þessa fjárveitingu vil jeg fella niður. Það er þó ekki af óvild til þessa fjelags. Jeg veit, að þar eru ýmsir góðir menn, og get jeg vel skilið,

að þeir hafi áhuga á því, sem á að vera markmið fjelagsins, en það er að kynna Ísland í Danmörku, þótt mjer þyki það eigi svo mikils vert sem þeim. Ekki lít jeg heldur svo á, að þettasjesjálfsagtað styrkja; þó legg jeg ekki kapp á það, að styrkurinn sje ekki veittur. En það er annað, sem gerir það, að jeg hlýt að gera þá till., að þetta falli niður að sinni. Hv. efri deild hefir sem sje ekki tekið upp annað fjelag, sem þó hefir haft styrk áður. Það er fjelagið „Íslendingur“, sem stofnað er í því skyni að halda við íslensku þjóðerni í annari heimsálfu. Alt það, sem því fjelagi getur áunnist, má verða mjög mikilsvert fyrir oss. Þar í Vesturheimi mun nú vera alt að því þriðjungur allra Íslendinga, og skiftir því eigi litlu, hvort þeir glatast íslensku þjóðerni að fullu og öllu eða það lifir þar og blómgast. Búa þeir þar með einni stærstu þjóð heimsins og má það oss miklu varða, hversu Íslendings-nafninu er þar uppi haldið. Getur það verið oss, sem hjer heima búum, ærinn ávinningur að eiga þar góða hauka í horni. Hefir það og enda sýnt sig, að Vestur-Íslendingar hafa jafnan brugðist vel við til þess að verða oss samtaka um þrifamál Íslands. Er ekki langt að minnast hluttöku þeirra í stofnun Eimskipafjelags Íslands, og fleira mætti nefna. En mest tel jeg þó um vert, ef það tekst að forða því, að þessir menn glatist íslensku þjóðerni. Ekkert slíkt vinnur hitt fjelagið, Dansk-Islandsk Samfund. Afleiðingin af þess starfi mun fremur verða sú að blanda íslenskt þjóðerni, þótt það sje ef til vill ekki beinlínis tilgangur fjelagsins.

Það var þetta, sem jeg gat ekki þolað, að hv. efri deild skyldi taka upp annað fjelagið, en ekki hitt, og það einmitt danska fjelagið, en sparka í íslenska fjelagið. En ef nú hv. deild vill ekki spara þessar krónur og fella liðinn, eins og aðaltillaga mín fer fram á, þá hefi jeg aðra

tillögu til vara, svo sem hv. þm. hafa sjeð á þingskjali 255. Hún fer fram á að taka fjelagið „Íslending“ líka upp með ofurlítinn styrk. Að rjettu lagi hefði það aldrei átt að falla niður, úr því það einu sinni var tekið inn í fjárlögin. Þó verð jeg að segja, að jeg læt mjer nokkurn veginn lynda, hvor till. mín verður samþykkt. En að fella niður það fjelagið, sem er íslenskt og vinnur að viðgangi íslensks þjóðernis, og taka hitt upp, sem ekkert gerir í þá átt, það er þjóðarskömm, sem jeg vil ekki láta mitt nafn vera bendlað við. Fyrir því hefi jeg borið fram þessa brtt. og reynt að leiða Alþingi í þann voða að lagfæra sín eigin verk.

Jón Baldvinsson: Það hefði nú ef til vill sýnst svo, sem jeg hefði getað flutt þessa smáu brtt., sem jeg á hjer á þingskjali 255, meðan fjárlagafrv. var hjer áður í deildinni. En jeg vildi fyrst sjá, hvort hv. fjárveitinganefndir beggja deilda gengju fram hjá þessu. Það, sem um er að ræða, eru 500 kr. til styrktar- og slyssjóðs verkamanna í fjelaginu Dagsbrún. Þetta hefir staðið í fjárlögum nokkur ár, og hefir fjárveitingavaldið því sýnt, að það vill styrkja ofurlítið þessa viðleitni verkamanna til að hjálpa hver öðrum. Nú fór fjelagið fram á það við stjórnina í haust, að hún tæki þetta upp í fjárlagafrv., en málaleitun fjelagsins mun hafa komið of seint. Stjórnin sendi því erindið til fjárveitinganefnda, eins og vant er um slík erindi, sem of seint koma, og nú loks er útsjeð um það, að hvorug hv. fjvn. vill sinna þessu. Jeg hefi því ekki getað borið þetta fram fyr.

Þessi styrktarsjóður, sem hjer um ræðir, er nú um 12000 kr. og er þessari upphæð safnað á mörgum árum í því skyni að bæta verkamönnum eitthvað lítilsháttar þau óhöpp, sem þeir verða fyrir af sjúk-
Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

dómi og slysum. Þetta er vitanlega smá upphæð, og lítið það, sem sjóðurinn hefir getað miðlað, en þó veit jeg til þess, að það hefir oft komið sjer vel og hefir stundum bjargað þeim, sem hlaut, frá að fara á sveit.

Þegar athugað er nú, hvað veitt hefir verið til verkamanna, þá sjest, að þær upphæðir eru smáar, en þegar lítið er til hinna upphæðanna, sem atvinnurekendur fá, þá eru þær talsvert stórar. Jeg hefi nú dregið fram í III. brtt. á þskj. 255 tvær stærstu upphæðirnar, sem veittar eru samtökum atvinnurekenda, og dregið 250 kr. frá hvorri, til þess að sýna, hve litlu munar. Sú till. er nú frekar borin fram til gamans, en öllu gamni fylgir nokkur alvara.

Jeg býst nú við að tala fyrir daufum eyrum hjer, eftir ræðu hv. frsm. (M. P.). Þó er gaman að sjá, hvað sanngirni í garð verkamanna á mikil ítök í hv. deild. Jeg hefi nú að vísu heyrt, að sumir hv. fjárveitinganefndarmenn vildu láta þessa upphæð koma á fjáraukalög að ári, en bæði er að engin tillaga mun um það hafa verið gerð, og svo eru fjáraukalög orð, sem ekki má nefna hjer í hv. deild. Jeg vona því, að hv. deild samþykki þessa litlu brtt.

Magnús Guðmundsson: Háttv. frsm. fjárveitinganefndar (M. P.) hefir gefið mjer tilefni til að segja fáein orð, með ummælum sínum um, að hin fráfarna stjórn hefði ekki gert rjett í því að leggja ekki frv. til fjáraukalaga fyrir þetta þing, og vitnaði hann þar í ákvæði stjórnarskrárinnar um, að ekkert megi greiða úr ríkissjóði nema heimild sje til þess í fjárlögum eða fjáraukalögum. Jeg hefi tekið það fram áður. að ástæðan til þess, að ekkert fjáraukalagafrv. varlagt fyrir þetta þing. var sú, að jeg óttaðist það, eftir reynslu undanfarinna ára, að ef slíkt frv.

kæmi fram, mundu á ríkissjóðinn hlaðast stórkostleg útgjöld. Þarf ekki lengra að fara í þessu efni en minnst meðferðar fjárukalaganna á síðasta þingi, er gjöldin voru færð upp um nærfelt 400000 kr. frá frv. stjórnarinnar, og held jeg, að ekki sje ofmælt um þessa aukningu eða sumi af henni, að hún hafi verið miður þörf. Jeg hjelt því, að jeg mundi fá þökk en ekki vanþökk fyrir þetta tiltæki, því að jeg er þess fullviss, að vegna þessa hafa ríkissjóðnum sparast mikil gjöld, og mjer þykir það undarlegt, að hv. frsm. (M. P.) hefir skift skoðun sinni í þessu efni síðan í þingbyrjun, því að þá taldi hann þessa aðferð frv. stjórnar rjetta. Jeg ímynda mjer helst, að hann hafi skift skoðun í málinu af því, að til fjárveitinganefndar hafi komið nokkuð mikið af beiðnum um auka-fjárveitingar, en jeg fæ þá ekki betur sjeð en að einmitt þetta styðji mitt mál um sparnaðinn af því að koma ekki með fjár-aukalagafrv.

Um tilvísun háttv. frsm. (M. P.) til stjórnarskrárákvæðanna um greiðsluheimildir í fjárlögum eða fjárukalögum er það að segja, að þessi ákvæði hafa jafnan verið skilin þannig, að nægilegt væri að fá heimild í fjárukalögum eftir á, eða greiða upp á væntanlegt samþykki Alþingis, og það er ekki heldur unt að skilja þessi ákvæði á annan veg en þennan, því að það er oft og tíðum ómögulegt fyrir stjórn annað en greiða úr ríkissjóði, þótt engin heimild liggi fyrir, og að halda því fram, að stjórn bryti stjórnarskrána í hvert skifti, sem hún gerði þetta, væri hrein og bein fjarstæða. Hitt er annað mál, að í hvert skifti, sem stjórnin innir af hendi fje úr ríkissjóði undir slíkum kringumstæðum, gerir hún það á eigin ábyrgð og á það á hættu, að þingið vilji ekki samþykkja það eftir á. Þetta er verulegt band og snörp aðvörun til hvaða stjórnar sem er, og því er þetta

ráð tekið af löggjöfinni, og það er hyggilegt.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) ruglaðist eitt-hvað í reikningunum, er hann sagði, að á síðastliðnu ári hefðu tekjur ríkissjóðs verið tvöfalt eða þrefalt meiri en áætlað, og til að sannfærast um þetta, þarf hann ekki annað en að líta í yfirlit það, er jeg gaf í þingbyrjun. Sami háttv. þm. sagði, að það væri barnaskapur að vera að streitast við að láta tekjur og gjöld eftir fjárlögum standast á. En þetta er mjög fjarri hinu rjetta, því þegar tekna- og gjaldabálkurinn er gerður eftir bestu vitund og eins nákvæmlega og föng eru á, eru fjárlögin mikilsverður leiðarvísir um þjóðarþúskapinn á því ári, er þau ná til, og það ætti ekki að þurfa skýringar við, að slíkt er nauðsynlegt, ef ekki á alt að lenda í sukki og óreiðu og tilviljunin ein að ráða, hvort tekjurnægja fyrir gjöldum. Og því má ekki gleyma, að gjöldin verður að sníða eftir tekjunum, því að annars er teflt út í algerða tvísýnu um fjárhag ríkissj., og öllum ætti að vera jafnhugleikið að fordast það. Jeg hygg því, að fleiri ummæli um nauðsynina á því, að tekjur og gjöld standist á eftir fjárlögum, sjeu naumast þörf, og skal því eigi fleira þar um mælt.

Til þingsins hafa í þetta skifti verið send erindi frá fiskiveiðafjelögunum „Víði“ og „Ými“ í Hafnarfirði, þar sem þau fara fram á, að þeim verði endurgreiddur úr ríkissjóði skattur af tekjum á árinu 1918, að upphæð kr. 46345,00. Bæði fjelögin viðurkenna, að skatturinn sje rjettilega á þau lagður, en beiðni sína um endurgreiðslu skattsins byggja þau á því, að fiskiveiðafjelögin hjer í bænum hafi ekki greitt skatt af tekjum sínum á nefndu ári. Erindi þessi hafa nú legið fyrir fjárveitinganefndum beggja deilda og hefir hvorug þeirra fundið ástæðu til að sinna þeim í neinu, og enginn einstakur þingmaður hefir heldur fund-

íð hvöt hjá sjer til að bera fram till. um endurgreiðslu á skatti þessum. Jeg mundi því ekki, þótt dálítið sje í hnjóðsáttina vik- ið að mjer í öðru þessara erinda, hafa fund- ið ástæðu til að hreyfa þessu máli hjer, ef ekki hefði borið svo við, að blað eitt hjer í bænum, sem er tamt að glefsa í mig, hefði ekki notað þetta erindi til svæsinnar árá- ar á mig og brigsla um vanrækslu í em- bættisfærslu minni. Er mjer sagt, að eftir- maður minn, hæstvirtur fjármálaráðherra (Magn. J.), standi bak við áráð þessa, en jeg verð að segja það, að jeg á ærið bágt með að trúa því. En ef þetta er rjett, er óvandur fyrir mig eftirleikurinn, og mun þess minst síðar, ef þessi orðrómur, er rjett- ur. Annars dettur mjer vitaskuld ekki í hug að eltast við hinar fáránlega fávíslegu lögskýringar blaðs þess, sem um málið hefir ritað, heldur mun jeg í fáum orðum skýra hinni háttv. deild frá hinu sanna í þessu máli, því að hjer tel jeg vera hið rjetta varnarþing mitt í því efni.

Í erindi fiskiveiðafjelagsins „Víðis“ er þess getið, að á árinu 1918 hafi starfað 9 fiskiveiðafjelög hjer á landi og ekkert þeirra greitt skatt nema Hafnarfjarðarfjelögin 2 „Víðir“ og „Ýmir“, en hin sjö sloppið hjá skatti, og segir áðurumrætt blað, að jeg hafi með þessu bakað ríkissjóði einn fjórða milj. kr. skaða, og telur að 9 botnvörpungar hafi sloppið hjá skatti.

Jeg skal nú ekkert út í það fara, að ákvörðun skattsins heyrir ekki undir fjár- málaráðherra, eins og kunnugt er, og getur því ekki verið um annað að ræða en eftir- lit eftir á, er skattskráin er send, meira en ári eftir að hún er samín. til fjármálaráðu- neytisins sem fylgiskjal með tekjuskatts- reikningnum. Fjármálaráðherra verður því ekki fremur sakaður um galla á skattskráin landsins en t. d. dómsmálaráðherra um galla á kjörskráin landsins. Allir vita, að enginn ráðherra getur staðið yfir öllum skatta-

nefndum eða hreppsnefndum landsins, er þær gera skattskrár eða kjörskrár. Hið eina, sem hægt er að gera, er að vanda um eftir á, ef gallar koma í ljós við endurskoðun, og það hefir jafnan verið gert.

En aðalatriði þessa máls er þetta: Hafa þessi 7 fjelög, sem um er rætt, sloppið við skatt af tekjum sínum 1918? Liggur þá fyrst fyrir að athuga, hver þessi fjelög eru. Þau eru öll nefnd í öðru hinna umræddu erinda og eru þessi:

1. Belgaum,
2. Eggert Ólafsson,
3. Helgi magri,
4. Kveldúlfur,
5. Njörður,
6. Ægir,
7. Alliance.

Um hvert þessara fjelaga skal jeg fara örfáum orðum.

Ad. 1. Belgaum stundaði alls engar veiðar hjer á landi 1918. Þetta skip kom ekki hingað fyr en árið 1919, því að það var í breskri þjónustu alt stríðið. Um skatt af þess hálfu gat því ekki verið að ræða.

Ad. 2. Elías Stefánsson útgerðarmaður átti einn þann botnvörpung (Íslending), sem hjer er um að ræða. Þessi botnvörp- ungur er svo lítill, að hann er ekki fær til Englandsferða. Eigandi hans taldi fram tekjur sínar umrætt ár, og mun ekkert vera, sem bendir á, að þær sjeu rangttaldar. Hjer er því ekki um vangoldinn skatt að ræða.

Ad. 3. Eigendur „Helga magra“ eru búsettir á Norðurlandi og sjálfsagt settir þar í skatt.

Ad. 4. Eigendur „Kveldúlfs“ hafa um- rætt ár greitt skatt af 350000 kr. atvinnu- tekjum, en fjelagið sjálft er ekki sett í skatt, heldur eigendur þess, eins og heim- ilt er samkv. 8. gr. laga 14. des. 1877. um tekjuskatt.

Ad. 5. „Njörður“ var kafskotinn í Englandsferð seint á árinu 1918, og fje-

lagið var leyst upp, er skattskrá var samin 1919. Skatturinn hlaut því að teljast hjá hluthöfum, enda var það heimilt að lögum. Annars mun gróði þess fjelags 1918 hafa verið mjög lítill.

Ad. 6. „Ægir“ átti 1 skip (Rán), en það hafðist við í Ameríku 1918 og töpuðust á því yfir 100 þús. kr., því að til Englands mátti það ekki sigla, þar sem því var slept af þýskum kaþbáti, er það hafði tekið, með þessu skilyrði. Þetta fjelag átti því engan tekjuskatt að greiða.

Ad. 7. Framkvæmdarstjóri „Alliance“ var sjálfur í skattanefnd hjer í bænum á þeim tíma, er hjer ræðir um. Og eftir hans skýrslum um ágóða fjelagsins var farið og hluthafar settir í skatt samkvæmt því, og eftir því, sem jeg hefi komist næst, hafa hluthafar þess fjelags greitt skatt af 60000 kr. tekjum hjá fjelaginu 1918.

Af þessu vænti jeg að það sjáist, að *ekker* af umræddum fjelögum, sem annars áttu að greiða skatt, hafa við það sloppið; en vitaskuld get jeg ekki um það fullyrt, hvort framtal þeirra, sem fram hafa talið, er rjett, nje heldur hvort skattanefnd hefir hitt rjett á tekjurnar, þar sem ekki var talið fram; en enginn mun heimta af mjer, að jeg viti um tekjur allra skattþegna á þessu landi. Jeg mun því standa óskelfdur fyrir kröfu ritstjóra „Tímans“ á hendur mjer, hvort sem hann metur hana miljónarfjórðung eða lægri. Hann má gjarna skjóta því máli fyrir dómstól þjóðarinnar. Hann vinnur það ekki fyrir þeim dómstóli.

Um frv. þetta skal jeg ekki vera margorður, en vil aðeins benda á það, að í meðförum þingsins hefir það tekið þeim breytingum, að tekjubálkurinn hefir lækkað um sem næst 25000 kr. og gjaldabálkurinn um rúmlega 110000 kr., svo að hinn áætlaði tekjuhalli hefir minkað um nálægt 90 þús. kr. En þessi lækkun gjaldaunna hefir náðst

með því að fella burtu úr stjórnarfrv. allar símalagningar 1923, en í því var gert ráð fyrir 150000 kr. til nýrra símalagninga. Sparnaði þessum hefir því verið náð á kostnað verklegra framkvæmda, og verð jeg því að telja, að vel hafi ræst þau ummæli mín við 1. umr. þessa máls hjer í deildinni, að svo mundi reynast, að erfitt væri að klípa af þeim gjöldum, er áætluð væru í stjórnarfrv. Þetta hefir aðeins getað orðið með því að grípa til þess neyðarúrræðis að draga úr þeim litlu verklegu framkvæmdum, sem frv. ráðgerði.

Annars hefir við meðferð fjárlagafrv. í þinginu verið sýndur miklu meiri sparnaður en átt hefir sjer stað um langan aldur, og er skylt að minnast þess, fjárveitinganefndum og þingmönnum til maklegs lofs.

Jakob Möller: Örfá orð um brtt. mína.

Eins og háttv. frsm. (M. P.) drap á, þá verður ekki sagt, að það sje mín sök, að jeg varð of seinn að koma fram með þessa brtt. Það hefir verið gamall þingsiður við allar umræður fjárlaga, að þingmenn hafa verið aðvaraðir um það, hvenær þeir síðast mættu koma fram með brtt. Þetta var ekki gert nú, og því varð jeg of seinn að senda mína brtt. Jeg þykist því kveða vægt að orði, þó að jeg segi, að jeg sje nú hörðu beittur, er synjað er afbrigða fyrir þessar brtt. mínar.

Þar sem nú eru komnar fram brtt., sem ekki þarf að leita afbrigða um, og sem vafalaust verða sumar samþykta, því deildin getur ekki sóma síns vegna látið fjárlögin fara gegnum þessa umræðu svo, að ekki komist inn brtt. hv. þm. Dala. (B. J.) um styrkinn til fjelagsins Íslendinga, þá finst mjer ekki nema sanngjarnt, að mínar brtt. hefðu einnig komist að. Ef breytt verður fjárlögunum við þessa umræðu hvort sem er, þá eru þeir þingmenn ranglæti beittir, sem nú hafa orðið of seinir að koma fram

með brtt. sínar, vegna þess, að fjvn. hefir af vangá ekkert tilkynt um það efni. Jeg skora því fastlega á hæstv. forseta að taka málið af dagskrá nú, svo öllum háttv. þm. gefist kostur á að koma fram með brtt. sínar á löglegan hátt.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg hafði ekki búist við að þurfa að taka til máls við þessa umræðu fjárlaganna, en umræðurnar hafa knúið mig til þess.

Háttv. frsm. meiri hl. (M. P.) sagði, að rjettast væri að leggja fjárukalög fyrir þingið á hverju ári. Þar er jeg honum sammála. En þó hygg jeg, að rjett hafi verið af fráfárinni stjórn að gera það ekki nú, þar sem hún vænti sparnaðar á öllum sviðum hjá þinginu. Þær vonir hafa nú ekki ræst nema að nokkru leyti.

Jeg býst við því, að framvegis muni stjórnin leggja fjárukalög fyrir hvert þing, enda virðist það óhjákvæmilegt, því það er augljóst, að eins og samkomutíma þingsins er háttað, getur verið óumflýjanlegt að fá heimild til fjárveitingar á þá yfirstandandi ári.

Í þessu sambandi mintist háttv. frsm. (M. P.) á 37. gr. stjórnarskrárinnar. En sú grein hefir ávalt verið skilin á þá leið, eins og háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) tók fram, að nægilegt væri fyrir stjórnina að fá heimild þingsins eftir á. Ef ekki ætti að skilja greinina svo, þá gæti stjórnin aldrei veitt neina fjárupphæð. En hjá því verður ekki komist, að stjórnin veiti nokkurt fje upp á væntanlegt samþykki þingsins. Venjulega hefir stjórnin verið varasöm í því efni. Það er helst á síðustu árum, að hún hefir þar farið lengra en góðu hófi hefir gegnt, að mínu áliti, og því get jeg skilið háttv. frsm. (M. P.), er hann barmar sjer yfir því, að stjórnin taki fjárveitingarvaldið um of í sínar hendur.

En jeg hygg, að sá ótti hans sje ástæðulaus að því er núverandi stjórn snertir.

Jeg met þingræðið svo mikils, að jeg er á móti því, að stjórnin hafi mikið fjárveitingavald með höndum, og lofa því, að því er mig snertir, að neyta ekki þess valds, nema brýn þörf krefji.

Háttv. frsm. (M. P.) gat þess, að ýms mál hefðu legið fyrir í fjvn., sem brýn ástæða væri að vísa til stjórnarinnar til úrslita nú, upp á væntanlega aukafjárveitingu. Taldi hann sum þessi mál *tvímæla-laus nauðsynjamál*. Jeg vona nú fastlega, að hann vilji benda stjórninni á þessi nauðsynjamál, ef ekki hjer í heyranda hljóði, þá að minsta kosti brjeflega eða munnlega, þó auðvitað stjórnin einungis taki þau til greina, ef hún álitur þau nauðsynleg og upp á eigin ábyrgð.

Mjer skilst reyndar, að það hafi verið venja síðustu ára, að það sje nægilegt fyrir stjórnina að hafa yfirlýstan vilja beggja fjvn. til þess að greiða ýmsar nauðsynlegar upphæðir, þó jeg viti ekki til, að slíkt hafi neina stoð í gildandi lögum. Ennfremur hefir það tíðkast að heimila stjórninni að greiða mikið fje aðeins með þingsályktunum. Að vísu má svo segja, að til komi samþykki þingsins, er upphæðir þessar eru teknar í fjárlög eða fjárukalög eftir á, en þó finst mjer þessi aðferð harla óviðkunnanleg. Síðast í dag kom hjer fram þáttill., sem jeg að vísu er sammála, en sem heimilar stjórninni að greiða tugi þúsunda. Hefði jeg ólíku betur kunnað við, að sú upphæð hefði staðið í fjárlögum, sem auðvelt hefði verið. Jeg vænti að fá nánari skýringar á, hvernig á þessari óvenju stendur, sem leggja ætti niður sem fyrst.

Þegar jeg nú lít yfir meðferð fjárlaganna á þessu þingi, þá verður naumast sagt, að sparnaðurinn hafi verið mikill. Tekjuhallinn er í rauninni svo að segja allveg sá sami og hann var í stj.frv. Eins og háttv. þdm. er kunnugt, þá vann jeg það til sparnaðarins vegna að offra öllu fje til símalagninga og draga úr fje til vegalagn-

inga. Gerði jeg þetta bæði af því, að hjer var um verulega upphæð að ræða og af því slíkt var í samræmi við meiri hl. þings, er jeg hefði vera. En jeg hefði orðið tregari til þessa, ef mig þá hefði grunað, að jafnhárri upphæð yrði bætt við gjöldin á ýmsum öðrum liðum, og það tvímælalaust óþarfari sumum heldur en símarir eru. Jeg er því alls ekki eins ánægður yfir meðferð fjárlaganna eins og jeg hafði búist við í upphafi.

Frsm. (Magnús Pjetursson): Jeg get verið stuttur. Hv. þm. Dala. (B. J.) þarf jeg ekki að svara, því jeg á ekki framsögu þess kafla fjárlaganna, sem hann taliði um.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) sagði, að jeg hefði verið honum samþykkur um það, að ekki skyldu fram koma fjáráukalög á þessu þingi. Þetta er satt, að jeg var þessu samþykkur fyrst í stað. En brátt fór jeg að sjá, að betra hefði verið fyrir stjórnina að koma fram með sjerstök fjáráukalög heldur en að vera stöðugt að reyna að fá meðmæli þingsins með ýmsum útgjaldaliðum, sem í raun rjettir hefðu átt að standa í aukafjárlögum. Hygg jeg, að fjáráukalög, þó fram hefðu komið, hefðu ekki aukið útgjöld ríkissjóðs að neinum mun.

Þá vildi jeg algerlega mótmæla lofi þessa háttv. þm. (M. G.) um þingið. Hann sagði, að þetta þing hefði sýnt meiri sparsemi en áður hefði tíðkast, og færði það sem rök, að fjárlagafrv. færi frá þinginu mjög líkt því, sem það var, er það kom frá stjórninni. Jeg vil mótmæla þessum sparnaðarummælum háttv. þm. (M. G.) með hans eigin rökum. Ef þetta þing hefir sama og ekkert sparað frá stj.frv., þá er það bersýnilegt, að það hefir ekki verið sparsamara en síðasta þing. Fjárlagafrv. stjórnarinnar var algerlega sniðið eftir fjárlögum síðasta Alþingis, og lækkanirnar voru svo að segja eingöngu verðstuðuls-

lækkanir. Um það getur hver þm. gengið úr skugga, ef hann aðeins vill bera saman fjárlagafrumvarp stjórnarinnar og fjárlög síðasta Alþingis. Segi jeg þetta ekki til ámælis þessu þingi, heldur aðeins til þess að verja síðasta þing ámæli.

Út af ummælum um 37. gr. stjórnarskrárinnar þarf jeg ekkert sjerstakt að taka fram. Hæstv. atvrh. (Kl. J.) hefir þegar skýrt það mál.

Jeg vil aðeins undirstrika það, að ekki er rjett fyrir stjórnina að fara aðra leið en þar er heimiluð, ef hún á kost á að fá vilja þingsins, því hjá Alþingi á fjárveitingavaldið að vera.

Nokkuð öðru máli var að gegna í þessu efni, þegar þing var aðeins háð annað hvert ár.

Hæstv. atvrh. (Kl. J.) óskaði að fjvn. ljeti uppi við hann, hver af þeim fjáráukalagaatriðum, sem fyrir þinginu liggja, hún teldi tvímælalaus nauðsynjamál. Þar til er því að svara, að fjvn. hefir ekki tekið neina endanlega ákvörðun um það efni enn, og gerir það líklega ekki. En þó engin yfirlýsing komi frá fjvn., þá á stjórnin eins fyrir því að sinna þeim málum, sem hún telur tvímælalaus nauðsynjamál. Það á stjórnin að gera á eigin ábyrgð, og það veltir lítilli ábyrgð af henni, þó hún fái fyrirfram fylgi fjvn. í mesta lagi sjö manna.

Jeg er sammála hæstv. atvrh. (Kl. J.) um það, að óviðkunnanlegt sje að veita mikið fje með þingsályktunum. En það er ekkert undarlegt, þótt slíkt komi fyrir, þar sem beint er gert ráð fyrir því í þingsköpum.

Hæstv. atvinnumálaráðherra (Kl. J.) sagði, að útkoman á fjárlögunum væri sú sama og verið hefði upprunalega hjá stjórninni. En þetta er ekki rjett. Gjaldahlíð þeirra er á annað hundrað þúsund kr. lægri.

Viðvíkjandi áskorun hv. 1. þm. Reykv.

(Jak. M.) til hæstv. forseta um það, að hann tæki málið út af dagskrá, þá verð jeg að geta þess, að jeg hefi ekkert umboð frá nefndinni til að taka vel í þetta. Hinsvegar skal jeg fúslega játa það, að eðlilegt er, að háttv. þm. (Jak. M.) hafi farið þessa á leit, því það mun að nokkru leyti nefndinni að kenna, að till. hans kom ekki fram í tæka tíð.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Eftir því, sem háttv. frsm. meiri hl. (M. P.) sagði, þá mun það vera frsm. síðari hluta fjárlaganna, sem verður að svara frsm. minni hl., eða sjálfum sjer, og mun jeg láta það fyrir berast.

Mig minti, að háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) hefði gefið skýrslu fyrir meira en eitt ár, en hafi það ekki verið, þá hefir mig mismint, og jeg hefi þá farið eftir öðrum skýrslum. En þótt tekjurnar árið sem leið hafi ekki reynst 300% hærri en áætlað var, þá er það víst, að tekjur síðasta árs urðu 100% hærri en þær voru áætlaðar. En fjárhalli sá, sem varð það ár, stafar að miklu leyti af því, hversu mikið þá var veitt í fjáráukalögum á síðasta þingi. En nú eru engin fjáráukalög, og þótt eitthvað fje verði veitt umfram það, sem nú er ákveðið, þá eru það aðeins smáupphæðir, og þarf því ekki að óttast tekjuhalla nú af þeirri ástæðu. Þess vegna er þessi tölujöfnuður ekki annað en barnaskapur.

Jeg vil svo aðeins bæta nokkrum orðum við svar háttv. frsm. (M. P.) til hæstv. atvrh. (Kl. J.). Hann talaði um það, að stjórnin gerðist nú síðustu árin heldur djarftæk á að fara eftir till. fjvn. einnar. Þetta er alveg rjett. Það liggur að vísu næst hæstv. forsrh. (S. E.) að skýra þetta, en af því að hann er nú ekki við sem stendur, þá skal jeg benda hæstv. atvrh. (Kl. J.) á það, að orsafirnar til þessaliggja í ástandi, sem var á stríðsárunum. Þá var fjárlagaþing aðeins annaðhvort ár, en

aukaþing hins vegar svo þjett, að þing var haldið á hverju ári. Eins og eðlilegt var, þurfti stjórnin þá stundum að fá heimild til skipakaupa eða einhvers annars, sem ekki var gert ráð fyrir í fjárlögum, og tók hún það þá á sig, í samráði við fjvn., upp á væntanlegt samþykki næsta þings. Gæti jeg talið upp mörg dæmi um þetta, en vil ekki tefja tímann með því. Var það eðlilegt, að stjórnin kysi heldur að hafa heimild frá fjvn. en alls ekki neitt, því með því hafði hún þó trygt sjer stuðning hennar í því máli á næsta þingi. Þessi venja hefir haldist síðan, enda sje jeg ekki neitt háskalegt í því, þar sem hjer er um að ræða trúnaðarnefnd þingsins, sem ræður miklu um meðferð fjárlaganna. Ætti og ekkert að saka í þessu tilliti, þótt skifti um einhverja menn í nefndinni, því fjvn. eins þings á auðvitað að skoða sig bundna við loforð þau, sem fjvn. næsta þings á undan hefir gefið. Hjer er ekki heldur að ræða um neinn nýjan sið, sem Íslendingar hafi tekið upp. Það hefir lengi verið venja úti um heim, að stjórnir landanna leiti álits fjvn. um slík mál, ef ekki er hægt að ná til þingsins. Er meira gert af þessu á hinum norðurlöndunum heldur en hjer hjá oss. Hefi jeg einmitt átt tal um þetta við hlutaðeigandi menn í Noregi. Þeir þóttust bara þurfa að leita álits þeirrar og þeirrar nefndar, til þess að gera slíkar ráðstafanir, sem þá var um að ræða. Er jeg algerlega sömu skoðunar, og finst mjer stjórnin geti með góðri samvisku borgað það fje, sem fjvn. ræður henni til.

Hvað annars viðvíkur sparnaði þessa þings, þá er jeg ósamþykkur þeim háttv. ræðumönnum, sem hafa talað um það efni. Þetta þing hefir verið mjög sparsamt — meira að segja *altof* sparsamt. Það hefir felt niður símana og fleira, sem með engu móti getur verið hagur að spara, og unnið sóma sínum tjón með þröngsýni sinni og nánasarlætti. Það hefir jafnan verið klif-

að á því, að nauðsynlegt sje að ná jöfnum tölum í fjárlögunum, sem ekki hefir einu sinni svo mikið að þýða, að vert sje að láta einn snjótítlíng falla til jarðar fyrir það, hvað þá menn og góð málefni. — En þó nú fjárlögin hafi hækkað nokkuð frá því, er stjórnin lagði þau fyrir, þá þarf það alls ekki að bera neitt vitni um ósparssemi þingsins, því eins og menn vita, þá liggja oft mörg útdráttarsöm mál fyrir því, sem ekki hafa komið til kasta stjórnarinnar. Hjer við bætist svo, að sá maður, sem samdi fjárlögin, er einmitt alkunnur fyrir sína miklu sparssemi — enda mun hún vera talsvert um of. Úr því svo þingið skilar þeim lægri en er þau komu frá þessum manni, þá er auðsætt, að hjer er um óholla og *óleyfilega* sparssemi að ræða.

Jeg skal svo ekki lengja þessar umr. frekar, en vona, að þessi till. mín nái fram að ganga.

Þorleifur Jónsson: Hv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) hefir óskað þess, að mál þetta verði nú tekið út af dagskrá. Jeg skal játa það, að hann var beittur nokkru harðræði af háttv. deild áðan, er till. hans var feld frá umr. En þrátt fyrir þetta hlýt jeg þó að lýsa yfir því, að það er vilji meiri hluta nefndarinnar, að bundinn verði nú endi á málið, en það ekki látið ganga út af dagskrá. — Leyfi jeg mjer því að óska, að það verði nú látið ganga til atkvæðagreiðslu.

Jeg vil svo bæta því við, að það verður ekki beint talin sök nefndarinnar, að till. þessa háttv. þm. (Jak. M.) kom of seint fram, því honum var kunnugt um það, að nefndin ætlaði ekki að koma fram með neinrar brtt. — Mælir því nefndin einnig af þessum sökum á móti því, að málið verði tekið út af dagskrá.

Magnús Guðmundsson: Háttv. frsm. (M. P.) segir, að það hafi ekki nema fá

fjáraukalagaerindi komið til fjárveitinga-nefndar, en þetta sýnir þá, að lítil þörf var á fjáraukalagafrv. En með þessu sannar hv. þm. ekki, að lítill sparnaður hafi orðið að því að koma ekki með fjáraukalagafrv., því að hv. þm. getur ekkert sagt um, hverjar till. hefðu komið frá öðrum þm. Jeg held því fast við það, sem jeg hefi áður sagt um þessasparnaðarráðstöfun.

Hv. frsm. (M. P.) mótmælti því, að þetta þing hefði verið sparsamara en undanfarin þing. Um þetta get jeg nú látið þá frsm. fjárlagafrv. (M.P. og B.J.) deila, en eins og jeg tók fram fyrir stuttu, hallast jeg þar að skoðun þm. Dala. (B. J.). Hv. þm. Str. (M. P.) hjelt því fram, að í samanburði við dýrtíðina væru gjöld þessa frv. ekkert minni en gildandi fjárlaga. En mig furðar á þessu. Treystir hann sjer til að halda því fram, að 2 milj. kr. tekjuhallinn, sem er á gildandi fjárlögum, sje horfinn að mestu í þessu frv. fyrir lækkuun á dýrtíðinni eingöngu? Því trúir jeg ekki. Það er þó líklega ekki úr minni hans liðið, að í þessu frv. er ekkert ætlað til vitabygginga eða símalagninga, en í gildandi fjárlögum samtals um 370 þús. kr. Og ekki getur þetta verið afleiðing minkandi dýrtíðar, því að líklega er því fremur hægt að sinna verklegum framkvæmdum sem dýrtíðin er minni. Og ef lítið er á 15. og 16. gr. fjárlagafrv., verður sama uppi á teningnum. Hv. þm. (M. P.) stendur því illa að vígi með þessar fullyrðingar sínar og tilraun hans til að gera lítið úr sparnaðarviðleitni þessa þings og fyrv. stjórnar verður til þess eins að sýna það, að hann sjálfur hefir nú snúist í sparnaðaráttina, en jeg veit, að honum muni falla það illa að verða talinn með sparnaðarmönnum og streitist gegn því í lengstu lög.

Frsm. (Magnús Pjetursson): Það þýðir ekkert að vera að þrátta frekar um þetta

efni. Aðeins vil jeg benda háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) á það, að jeg sagði aldrei, að eitthvert þing kynni ekki að hafa verið ósparsamara en þetta, heldur aðeins að síðasta þing hefði ekki verið það. Annars býst jeg ekki við, að neinu verði breytt hjeðan af í þessu efni, og virðist frekari umr. því óþarfar um það, en benda vil jeg hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) á það, að það er misskilningur hjá honum að miða við tekjuhallann í fyrra, sem var 2 miljónir. Hið eina, sem rjett er að bera saman, er aðalgjaldaupphæð fjárlaganna, og sú upphæð var samkv. stj.frv. aðeins rúmri miljón lægri en í fjárlögunum 1922, (M. G.: Nei, 1½), og mun það sem næst svara til verðstuðulslækkunar. *

Frsm. (Bjarni Jónsson): Mjer skilst svo, sem háttv. þm. rísi nú upp hver á fætur öðrum og vitni um sparsemi þessa þings af því, að þeir telji hana landinu til hags og sóma. En mönnum missýnist heldur hrapallega í þessu efni. Þessi grútarlegi nurlaraháttur þingsins verður landinu óumflýjanlega til skaða og vanvirðu. Sú fjármálastefna, sem aðallega hefir Einkent þetta þing, er þessi gamla og góðkunna, að spara eyrinn en kasta krónunni. — Það er engin eyðsla að veita fátækum manni nokkrar krónur og margfalda með því starfsmöguleika hans og afkomendanna. Það er ekki eyðsla, þó fáeinum þúsundum sje varið til þess að auka orðstír þjóðarinnar hjá öðrum þjóðum og vekja athygli þeirra á henni — jafnmikinn og margskonar hagnað, sem slíkt hefir og getur haft í för með sjer. Það er enginn sparnaður að spara örlítinn símaspotta, ef með því er heftur framgangur gróðavænlegs framleiðslufyrirtækis. — Menn mega yfirleitt ekki halda, að þeir geti miklast af því að fara mjög gálauslega með jafnagætt orð sem *sparnað*. Sparnað-Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

ur er ekki morð á sonum og dætrum einnar þjóðar, heiðri hennar nje öðru, sem hún á dýrmætast til, heldur að spara það, sem óþarft er eða án verður verið. Þetta sjeu þá kveðjuorð mín til sparnaðarnefndar þingsins.

Forseti (B. Sv.): Áskorun er fram komin til mín frá háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) um að taka þetta mál af dagskrá. Það hlýtur að vísu að valda nokkurri töf á framgangi málsins, ef það er nú tekið af dagskrá, en þar sem mjer þykir háttv. þm. hafa verið nokkru harðræði beittur, er brtt. hans var synjað að koma til atkvæða, þá vil jeg bera það undir háttv. deild, hvort málið skuli tekið af dagskrá.

ATKVGR.

Till. um að taka frv. af dagskrá feld með 14 : 7 atkv.

Brtt. 255,I feld með 20 : 8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Þorl. G., Þorst. J., B. J., Gunn. S., H. K., Jak. M., J. B., B. Sv.

nei: J. P., L. H., M. G., M. J., M. K., M. P., Ó. P., P. O., P. P., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þór. J., B. H., E. P., E. E., Ing. B., J. A. J., J. S.

Brtt. 255,II (aðaltill.) feld með 21 : 7 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: B. J., Gunn. S., H. K., Jak. M., J. B., L. H., B. Sv.

nei: M. J., M. K., M. P., Ó. P., P. O., P. P., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. H., E. P., E. E., Ing. B., J. A. J., J. S., J. P., M. G.

Brtt. 255,II (varatill.) feld með 19 : 9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. K., Þorl. G., Þorst. J., B. J., Gunn. S., H. K., Jak. M., J. B., B. Sv.
nei: M. J., M. P., Ó. P., P. O., P. Þ., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þór. J., B. H., E. Þ., E. E., Ing. B., J. A. J., J. S., J. Þ., L. H., M. G.

Brtt. 255, III tekin aftur.

Frv., óbreytt, samþ. með 21 shlj. atkv. og afgreitt sem

lög frá Alþingi.
 (Sjá A. 271).

2. Dómpinghár.

Á 5. fundi í Nd., mánudaginn 20. febr., var útbýtt

*Frumvarpi til laga um sjerstakar dóm-
 pinghár í Viðvíkur- og Hólahreppum í
 Skagafjarðarsýslu og Blönduós- og Torfa-
 lækjarhreppum í Húnavatnssýslu (þm.-
 frv., A. 24).*

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 22. febr., var frv. tekið til l. um r.

Flm. (Jón Sigurðsson): Það er ekki þörf á að segja margt um frv. þetta. Jeg skal aðeins geta þess, að það er flutt eftir ósk hreppa þeirra, er hlut eiga að máli, þ. e. vilja fá þingstaði hjá sjer. Þess má einnig geta, að jeg hefi ekki leitað um-sagnar sýslumannsins í Skagafjarðarsýslu, en býst hinsvegar við því, að hæstv. for-sætisráðherra geti skýrt frá afstöðu hans. Það virðist með öllu ástæðulaust að spyrna á móti þessu frv. meðan það skipulag helst um þingstaði, sem nú er, að þingað er ná-lega í hverjum hreppi. Þessir hreppar eiga vissulega eins kröfu á að þingað sje innan þeirra takmarka eins og þeir hreppar, sem

þegar njóta þeirra hlunninda, enda hafa mörg önnur slík frv. náð hjer fram að ganga.

Forsætisráðherra (J. M.): Mjer þykir skylt að skýra frá skoðun sýslumannsins í Skagafjarðarsýslu á máli þessu, því að hann hefir ritað um það stjórnarráðinu. Hann telur óþarft að hafa sjerstök manntalsþing í umræddum hreppum. Ástæður fyrir skoð-un sinni telur hann þrjár. Í fyrsta lagi það, að sími væri í Haganesvík, og því auðvelt að ná til sýslumanns á þann hátt; í öðru lagi þá gætu hreppsþúar leitað til sýslu-manns um úrlausnir mála skriflega, og væri það oft heppilegra, og í þriðja lagi væri oft óþægilegt að geyma mál sín til manntalsþinga. Án þess að fara frekar út í ástæður sýslumanns eða þörf hreppanna, þá verð jeg að segja það, að jeg er sam-dóma hv. flm. (J.S.) um, að ekki sje rjett að neita hreppunum um það, er þeir fara hjer fram á. Mjer finst það ekki óeðlilegt, er hreppar eru útskiftir, að þeir vilji fá sjer-stök manntalsþing og dómþinghár.

Flm. (Jón Sigurðsson): Mjer kom ekki á óvart afstaða sýslumannsins í Skaga-fjarðarsýslu í máli þessu. Hans afstaða er nokkuð sjerstök; hann vill láta afnema öll manntalsþing, og þá er ekki nema eðlilegt, að hann vilji ekki láta fjölga þeim. En jeg vona nú samt, að þessir hreppar fái að verða aðnjótandi sömu rjettinda sem aðrir hreppar, sem þessa hafa farið á leit áður. Auk þess skal jeg upplýsa það, að þetta er enginn erfiðisauki fyrir sýslumann, því að vel má halda manntalsþingin í Við-víkur- og Hólahreppum á sama degi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Nd., föstudaginn 24. febr.,
var frv. tekið til 2. u m r. (A. 24).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Nd., mánudaginn 27. febr.,
var frv. tekið til 3. u m r. (A. 24).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgreitt
til Ed.

Á 9. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt
eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd.
(A. 24).

Á 10. fundi í Ed., miðvikudaginn 1. mars,
var frv. tekið til 1. u m r.

Fjármálaráðherra (M. G.): Það virðist óþarfi að mæla með frv. þessu, því að það fór nefndarlaust gegnum háttv. Nd. Vona jeg, að eins geti orðið hjer, því að brtt. á þskj. 47 eru sama eðlis og innihald frumvarpsins að öðru leyti, og ættu því ekki að spilla fyrir framgangi þess.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Ed., föstudaginn 3. mars,
var frv. tekið til 2. u m r. (A. 24, 47).

Sigurður Jónsson: Jeg bið um orðið vegna brtt. á þskj. 47, sem fer fram á sjerstakar dómsþinghár fyrir Ljósavatns- og Bárðdælahreppa.

Þegar hinum forna Ljósavatnshreppi var skift, árið 1907, var engin breyting gerð á dómsþinghánni, sem þó hefir verið hin mesta þörf. Frammi í lestrarsalnum liggur nú erindi frá hreppsnefnd Ljósavatnshrepps, þar sem þess er óskað, að hreppurinn verði sjerstök dómsþinghá, og eru þar færðar fram ýmsar ástæður fyrir nauðsyninni á framgangi þess máls, og get jeg að mestu leyti látið mjer nægja að vísa til þeirra ástæðna, máli þessu til skýringar.

Við flm. tillögunnar á þskj. 47 álitum einfaldara að koma þessu máli á framfæri í sambandi við frumvarp það, sem hjer liggur fyrir frá háttv. Nd., heldur en að koma fram með sjerstakt frv. um málið, þó frv. þurfi þá að ganga aftur til Nd., vantanlega þó aðeins til einnar umræðu.

Jeg er talsvert kunnugur staðháttum í þeim hreppum í Skagafjarðar- og Húnavatnssýslum, sem frv. ræðir um, og tel fulla þörf á því, að þar verði látið fara saman hreppur og dómsþinghá. En á þessu er þó enn meiri þörf í hinum forna Ljósavatnshreppi, sem á undan skiftingunni var víst lengsti hreppurinn á landinu.

Vonum við flutningsmenn, að hv. deild samþykki breytingartillögur okkar og greiði fyrir framgangi málsins í þeirri mynd.

Jóhannes Jóhannesson: Mjer þykir fyrirsögnin orðin nokkuð löng, eins og hún verður með brtt. Mætti t. d. kalla það frv. til laga um skiftingu dómsþingháa. Væri æskilegt, að háttv. flm. brtt. athuguðu þetta og kæmu fram með breytingu um það til 3. umr.

ATKVGR.

Brtt. 47 (ný frv.gr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

— 47 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv. með fyrirsögninni

Frumvarp til laga um sjerstakar dómpinghár í Viðvíkur- og Hólahreppum í Skagafjarðarsýslu, Blönduós- og Torfalækjarhreppum í Húnavatnssýslu og Ljósa- vatns- og Bárðdalahreppum í Þingeyjar- sýslu.

Á 14. fundi í Ed., mánudaginn 6. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 59).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 7 shlj. atkv. og endursent Nd.

Á 15. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 59).

Á 17. fundi í Nd., miðvikudaginn 8. mars, var frv. tekið til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Nd., fimtudaginn 9. mars, var frv. aftur tekið til einnar umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 21 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 82).

3. Lækkun á kola- og salttolti.

Á 1. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um lækkun á aðflutningsgjaldi af kolum og salti (stj.frv., A. 13).

Á 3. fundi í Nd., föstudaginn 17. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Fjármálaráðherra (M. G.): Þetta frv. er samhljóða bráðabirgðalögum, sem út voru gefin af Hans Hátign konunginum, eftir tillögu minni, hinn 16. nóv. f. á., og er lagt fyrir Alþingi samkvæmt 23. gr. stjórnarskrárinnar, til samþykktar eða synjunar.

Í ástæðunum fyrir frv. er getið hvað olli útgáfu þessara bráðabirgðalaga, og hefi jeg ekki öðru þar við að bæta en því, að stjórnin sá sjer ekki fært annað en slaka á klónni um skatt af kolum og salti vegna útgerðarinnar, en gerði það þó með því beina skilyrði, að botnvörpungarnir færu til veiða, og gaf lögin ekki út fyr en samkomulagi var náð milli útgerðarmanna annarsvegar og háseta og stýrimanna hinsvegar. Þessi bráðabirgðalög eru því fórn, sem ríkissjóður varð að færa til þess að losa botnvörpuskipin frá hafnargarðinum, þar sem þau höfðu legið aðgerðalaus um lengri tíma. Jeg segi þó ekki, að þau hefðu ef til vill ekki lagt út, þótt lög þessi hefðu ekki komið, en jeg er ekki í efa um, að þau flýttu fyrir brottför þeirra á veiðar.

Þótt mál þetta sje ekki umfangsmikið, er líklega rjettast að vísa því til nefndar; í fjárhagsnefnd á það heima, og legg jeg því til, að því verði þangað vísað, þegar þessi umræða er á enda.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 657) með 18 shlj. atkv.

Á 15. fundi í Nd., mánudaginn 6. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 13, n. 56, 62).

Frsm. (Jakob Möller): Jeg hefi í raun og veru litlu við það að bæta, sem sagt er í nefndarálitinu, og málið er svo ljóst, að jeg vænti að hv. deild muni auðveldlega skilja það. Þó að um margt sje deilt innan þessara veggja, munu flestir vera á eitt sáttir um það, að hyrningarsteinninn undir almennri velmegun þessa lands sje framleiðsla þess og að fjárhagsleg viðreisn þess sje fyrst og fremst komin undir því, að hún haldist í horfinu og helst að hún aukist sem mest.

Það hefir og oft verið um það talað, að ekki mætti skatta framleiðsluna, þótt erfitt hafi reynst að komast hjá því. Á síðari árum hefir verið stefnt að þessu með því að afnema útflutningsgjöldin, og á síðasta þingi var felt úr gildi útflutningsgjaldið gamla, en 1% gjaldið (sem áður var stimpilgjald) af útfluttum vörum framlengt aðeins til bráðabirgða. Og þessi stefna er rjett.

En ef það er rangt að leggja útflutningstolla á afurðir landsins, er hitt þó enn skaðlegra, að leggja háa innflutningstolla á aðfluttar vörur, sem nauðsynlegar eru til framleiðslunnar, svo sem kol og salt, því útflutningurinn fer eftir velgengni atvinnuveganna, en kol og salt eru keypt jafnt hvort framleiðslan er mikil eða ekki.

En nú vill svo vel til með þessi gjöld, að þau eru ekki í flokki venjulegra álaga, heldur aðeins bráðabirgðagjald, sem lagt var á í þeim sjerstaka tilgangi að vinna upp tap Landsverslunarinnar, er stafaði af verðfalli á þessum vörutegundum í lok ófriðarins, og var ákveðið, að það skyldi falla niður þegar þetta tap væri upp unnið, þó svo, að það skyldi haldast til næstu áramóta eftir það. Eins og sýnt er fram

á í nefndarálitinu, er enginn efi á því, að tapið af saltkaupunum hefir þegar verið unnið upp, er stjórnin lækkaði aðflutningsgjaldið á salti í nóvember. Það gjald átti því tvímælalaust að falla burt um síðustu áramót. Hjer getur því í raun og veru ekki komið annað til greina en það, hvort víta beri stjórnina fyrir það, að hún lækkaði gjaldið fyrir áramót, eða fyrir það, að hún ljet það ekki með öllu falla við áramótin.

Nefndin er öll sammála um það, að það hafi verið rjett af stjórninni að hlaupa undir bagga með útgerðinni með þessu, og jeg og fleiri nefndarmenn hefðum kunnað henni þakkir, ef hún hefði numið það úr gildi með öllu.

Hv. þingmönnum er kunnugt um það, af ræðu hæstv. fjármálaráðherra (M. G.), hvernig stóð á þegar þessi ráðstöfun var gerð. Þá stóðu yfir samningar milli útgerðarmanna botnvörpuskipanna og sjómanna um kaupgjald á haust og vetrarvertíð, og lá við sjálft, að skipin yrðu ekki gerð út á ísfiski vetrarmánuðina, en hinsvegar yfirvofandi neyð hjer í Reykjavík, sem ekki hefði orðið afstýrt með öðru móti, þó alls hefði verið neitt annars til að bæta úr því. Það mun nú vera komið í ljós, að ekki hefði veitt af, að alt aðflutningsgjald af kolum og salti hefði verið afnumið til þess að útgerðin bæri sig. En þar sem nefndin hafði orð stjórnarinnar fyrir því, að útgerðarmenn hefðu látið sjer lynda þá lækkun, sem gerð var á aðflutningsgjaldinu, og alls ekki vænst meira, hefir hún ekki sjeð sjer fært að fara lengra í þá átt í tillögum sínum. Að rjettu lagi ætti að endurgreiða helming aðflutningsgjalds af því salti, sem flutt hefir verið inn síðan um áramót. Nefndin hefir þó ekki viljað leggja það til, og hyggjum við, að allir hlutaðeigendur muni sætta sig við það, að gjaldið haldist

óbreytt til næstu mánaðamóta, einkum þegar þess er gætt, hve mikilsverð lækkun salttollsins er.

Um kolatollinn er nokkuð öðru máli að gegna, því samkvæmt lögunum hefði hann átt að standa óbreyttur til næstu áramóta, því tapið af kolakaupum landsins hefir ekki verið upp unnið um síðustu áramót. Ef gjaldið hefði verið óbreytt, 10 krónur af hverri smálest, hefði tapið sennilega verið unnið upp snemma á árinu, ef innflutningurinn hefði eigi minkað; hefði þá ríkissjóður þannig grætt eigi litla upphæð. En þetta gjald var ekki lagt á kolin í gróðaskyni fyrir ríkissjóð, heldur aðeins til þess að vinna upp tap; og það ákvæði skoðar nefndin óbreytt, að gjaldið skuli verða upphafið fyrir fullt og alt um næstu áramót eftir að tapið er upp unnið, eins þó að það hafi verið lækkað. Árið 1920 voru fluttar inn 42 þúsund smálestir af kolum, og er aðflutningsgjaldið af því 420 þúsund krónur; en árið 1921 fluttist til Reykjavíkur og nokkurra annara lögsagnarumdæma, sem skýrslur eru komnar frá, um 35 þúsund smálestir, og þegar litið er á það, hvaðan skýrslur vantar, má telja efalaust, að innflutningurinn hafi eigi verið minni það ár. Bæði árin 1920 og 1921 hafa því verið fluttar inn um 84 þúsund smálestir, og hefir gjaldið af þeim orðið um 840 þúsund krónur. Tap það, sem hjer átti að vinna upp, nam tæpri milljón króna; alls eru þá eftir um 160 þúsundir króna. Ef gert er ráð fyrir líkum innflutningi 1922, fást með 5 króna tollinum um 200 þúsund krónur, og er þá auðsætt, að tapið vinst upp, og þó nokkru betur, á árinu, þrátt fyrir lækkunina. Það er nú hugsanlegt, að innflutningur kola minki á árinu 1922, en ástæðan til þess getur aðeins verið sú, að útgerðin minki, en það sýnir aftur, að hún hafi ekki borgað sig eða þoli ekki tilkostnaðinn. Hljóta því allir að vera sammála mjer um það,

að betra væri að ljætta alveg af henni þessum tolli en halda lengra í þá átt, og tel jeg víst, að stjórnin mundi ekki verða ákærð þá, þótt hún upphefði hann, ef vandræði væru annars óumflýjanleg.

Af öllum þeim ástæðum, sem jeg hefi nú talið, vænti jeg að háttv. þingd. geti fallist á frv. eins og það kemur frá nefndinni, því eins og jeg hefi tekið fram, eru breytingar þessar litlar frá því, sem stjórnin hafði ætlast til — og í raun og veru aðeins orðabreytingar, því samkvæmt lögunum frá 1919 átti gjaldhækkunin að falla úr gildi um áramót.

Um till. háttv. samþm. míns (J. P.) get jeg verið fáorður. Nefndin hefir ekki haft tíma til þess að bera sig saman um hana. En hvað sjálfan mig snertir, þá lít jeg hýru auga til hennar og tel fremur til bóta, að hún nái fram að ganga.

Jón Þorláksson: Eins og hv. þdm. hafa tekið eftir, þá á jeg brtt. á þskj. 62, sem fer fram á það, að útgerðarmenn íslenskra botnvörpunga greiði aðeins lögskipaðan vörutoll af kolum til skipanna frá 1. janúar síðastliðnum að telja. Samkvæmt frv. er vörutollurinn 2 krónum hærri, og nefndin hefir fallist á að hann haldist svo til ársloka 1922. En mjer finst það ekki sanngjarnt, eins og jeg skal leiða rök að, og legg því til, að útgerðarmönnum botnvörpunga sjeu endurgreiddar þessar 2 krónur. Hefi jeg stungið upp á þessari tilhögun í því skyni, að botnvörpungaútgerðin verði undanþegin að greiða þennan viðbótarkolatoll, en aðrir þeir, sem nota þurfa kol og kaupa, greiði gjaldið samkvæmt frv.

Á meðan tollhækkunarlögin hafa staðið í gildi, hafa engir orðið jafnhart úti eins og þessi grein útgerðarinnar. Botnvörpungar nota sem sje bæði kol og salt, en aðrar greinir útgerðarinnar nota ekki kol svo neinu nemi. Þess vegna virðist mjer ekki nema sanngjarnt og rjett, að þessum útgerðar-

mönnum sje veitt dálítil ívilnun á undan öðrum. Þá má og benda á það, að líkindi eru til að kolatap ríkisins verði upp unnið um næstu áramót, þrátt fyrir þessa ívilnun. Og í þriðja lagi var þessi ráðstöfun um kolainnflutninginn á sínum tíma meira gerð fyrir aðra landsmenn en útgerðarmennbotnvörpunganna, og því ekki nema eðlilegt, þó að aðrir verði látnir bera kostnaðinn þetta síðasta ár, en togurunum slept.

Að síðustu má nefna þá ástæðu, sem reyndar öllum er kunn, að þessi grein útgerðarinnar stendur nú svo höllum fæti, að hún er ekki fær um að bera aukna tolla, og þarf því miklu fremur allrar þeirrar ívilnunar, sem kostur er á að veita, enda er það margt og mikið, sem hún verður að greiða, þó að hún yrði undanþegin þessum aukaskatti.

Fjármálaráðherra (M. G.): Mjer getur ekki betur skilist en að það sje mikið efamál, hvort tapið á saltinu hafi verið upp unnið við síðustu áramót. Jeg veit heldur ekki, hvort nefndin hefir athugað það, að það var altaf meiningin að greiða vörutoll af saltinu. Þess vegna má ekki reikna með 8 króna tollinum, heldur kr. 5,50, þegar gert er upp salttapið. Sömuleiðis hafa ríkissjóði ekki verið reiknaðir neinir vextir, sem jeg verð þó að álíta að sanngjarnt hefði verið, því vitanlegt er, að taka þurfti stórt lán þegar saltkaupin voru gerð. Af þessum ástæðum finst mjer því hæpið að álykta, að þetta tap hafi verið upp unnið við síðustu áramót.

Jeg skal fúslega játa það, að leiðinlegt sje að þurfa að láta þennan toll halda áfram, en hvað á að segja þegar litið er á það, að árið 1922 mun verða eitt hið erfiðasta, sem hefir yfir ríkissjóð komið.

Jeg held að með bráðabirgðalögunum frá 16. nóv. 1921 hafi stjórnin ratað meðalhófið. Þau voru sett í samráði við útgerðarmenn, enda hafa þeir sætt sig við þau.

Það er vitanlegt, að útgerðarmenn vildu helst enga tolla, en um slíkt er ekki að ræða, og það af þeirri einföldu ástæðu, að hjá tollum verður ekki komist, eins og fjárhagvorum er nú háttað.

Um brtt. háttv. 3. þm. Reykv. (J. P.) er og sama að segja, að jeg tel það mikið vafamál, að kolatapið verði upp unnið um næstu áramót, og finst mjer því óráðlegt að útgerðarmenn botnvörpunga fái þessa undanþágu.

Af þessum ástæðum verð jeg því að vera bæði á móti breytingum nefndarinnar og brtt. á þskj. 62. Því að nái þetta fram að ganga, hlýtur að reka að því, að tekjuáætlun fjárlagafrv. verður að breyta.

Frsm. (Jakob Möller): Jeg get ekki neitað því, að mjer komu mjög á óvart ummæli hæstv. fjrh. (M. G.). Mjer hafði skilist svo á samtali við hann nýlega, að hann gæti vel greitt atkvæði með breytingum nefndarinnar, að minsta kosti á salttollinum. Það hefir kannske átt að skilja hann svo, að hann gæti ekki fallist á kolatollinn, en þá verð jeg að taka það fram, að um kolin er sama að segja og saltið. Þar sem hann segir að vörutollur hafi altaf átt að greiðast af salti og kolum, þá er það hreinn og beinn misskilningur. Lögin taka það skýrt fram, að vörutollur eigi að falla niður á meðan verið sje að vinna upp tapið. Það er meiningarlaust að taka svo til orða, „að vörutollur falli niður“, ef hann ætti að greiðast eða vera innifalinn í gjaldinu. Annars hefði legið nær að orða það svo, að auk vörutolls ætti að greiða svo og svo hátt gjald.

En um salttapið er þá það að segja, að það var upp unnið um áramót, jafnvel þó að vörutollinn bæri að draga frá, eins og jeg skal þegar sanna. Salttapið var 500 þúsund krónur, og með tollinum hafa náðst inn fullar 600 þús. krónur; á að giska 614 þús. Ef við drögur frá vörutollinn, þá nem-

ur hann þó aðeins 77 þúsund krónum af öllum innflutningnum, og þó að þar sje bætt við vöxtum, þá geta þeir aldrei numið meiru en 30—40 þús. krónum, svo að upphæðin, sem til frádráttar kemur, verður ekki nema rúmar 100 þús. kr., og því fyllilega fyrir tapinu eftir. Þar við bætist svo 3 króna gjald af saltinu í heilan ársfjórðung. Þess vegna held jeg að ekki sje ofsagt, þó gert sje ráð fyrir að salttapið sje upp unnið, hvernig sem á málið er litið.

En hinsvegar vil jeg undirstrika það, sem jeg sagði áður, að vörutoll átti alls ekki að draga frá, heldur átti hann að falla niður á meðan verið var að vinna upp salttapið, og er því nú búið að greiða alllaglega upphæð umfram.

Um kolin skal það játað, að ekki er alveg sama máli að gegna. Um áramót hefir verið búið að greiða upp í tapið á þeim 840 þús. krónur og á þessu ári er gert ráð fyrir, að við bætist 200 þús. krónur, en það verður samtals 1040 þús. krónur. Upphaflega nam kolatapið 988 þús. krónum. Vexti af því má áætla um 80 þús. kr., og vantar þá tæpar 30 þús. krónur. Finst mjer þá ekki ósanngjarnt, þó að saltið verði látið bæta upp þann halla, úr því að þar er um umframgreiðslu að ræða. Alt tapið með vöxtum verður þá upp unnið um næstu áramót, og samkvæmt ótvíræðum ákvaðum laganna á gjaldið þá að falla niður.

Þess vegna eru brtt. nefndarinnar í raun og veru aðeins til skýringa, til að taka af allan vafa um þetta. Og það er ekki til neins fyrir neina stjórn að ætla sjer að halda því til streitu, að lögin verði í gildi eftir næstu áramót. Þau verða þá búin að vinna það, sem þeim var ætlað, og hljóta að falla niður, og mundi hver dómstóll dæma svo, ef til kæmi.

Fjármálaráðherra (M. G.): Ef það er rjett, að salttapið hafi verið upp unnið um síðustu áramót og kolatapið verði að fullu

greitt um næstu áramót, þá liggur í augum uppi, að um þetta þarf ekki að deila. En það er einmitt þetta, sem jeg dreg mjög í efa, og byggi það á því, sem jeg sagði áðan, að það var altaf meiningin, að vörutollurinn hjeldist. Og eins og háttv. frsm. (Jak. M.) reiknaði út, þá er það beinn halli, ef vörutollurinn er dreginn frá. Vitanlega getur ríkissjóður gefið þetta eftir, en hann getur það ekki öðruvísi en að bíða halla við.

Háttv. frsm. (Jak. M.) var ekki á þingi 1919, og veit því ekkert um hvað kom fram í umr. Það vill nú svo til, að jeg hefi hjer fyrir framan mig umr. um þetta mál 1919 og sje, að þáverandi fjármálaráðherra (S. E.) hefir einmitt haldið fram þeim sama skilningi á lögunum og jeg geri.

Þess vegna liggur það í hlutarins eðli, að ómögulegt er að segja, og því síður að fullyrða, að hallinn sje enginn, ef ríkissjóður missir bæði kola- og salttoll eins og hann var upphaflega. Þetta er því alt saman líkindareikningur frá upphafi til enda hjá háttv. frsm. (Jak. M.) og ekkert annað.

Jeg man, að 1919 var talað um að hafa ekki tvo tolla; það myndi mælast betur fyrir að hafa hann aðeins einn, en þar með var það ekki sagt, að hinn upphaflegi vörutollur ætti að falla niður.

Frsm. (Jakob Möller): Það er alveg rjett, að jeg var ekki á þingi 1919. En jeg hefi hjer fyrir mjer lögin frá þinginu 1919, og jeg lít svo á, að meining þingsins komi svo skýrt fram í þeim, að ómögulegt sje að skilja þau á annan veg en þann, sem jeg hefi haldið fram.

Að vísu skal jeg játa, að jeg hefi ekki lesið ræðu hæstv. fjrh. (M. G.), sem þá hafði framsögu þessa máls, og heldur ekki ræðu þá, sem hann nú vitnaði í. En þó að þáverandi fjármálaráðherra tæki svo til orða, að ef tollurinn yrði 8 kr., þá yrði viðbótin 7 kr., þá sannar það ekkert í þá átt, að vörutollurinn hafi ekki átt að falla

niður, allra síst þegar annarsveggar eru alveg ótvíræð ummæli laganna sjálfra. Það breytir engu, hvað sagt hefir verið þá um málið. Lögin voru samþykkt eins og þau hafa legið fyrir síðan og þau ákveða það skýrt, að vörutollur falli niður. Þess vegna getur það ekki náð neinni átt eftir dúk og disk að halda því fram, að hann hafi átt að haldast.

Það er líka óbeinlínis gert fyrir því, að ríkissjóður þurfi að vinna upp einhvern halla, auk tapsins, með því að láta lögin falla úr gildi um næstu áramót eftir að tapið er unnið upp, þó að með því yrði komið fram yfir þá upphaflegu fjárhæð, er tapið nam. Og satt best að segja, finst mjer ekki nema sanngjarnt, að ríkissjóður taki þátt í tapinu að sínu leyti með því að missa vörutollsins.

Þessi líkindareikningur, sem hæstv. fjrh. (M. G.) talaði um, er næsta auðveldur reikningur, þegar byggt er á skýrslum síðasta árs, því að alveg óhætt er að byggja á því, að notkunin muni verða nokkuð svipup þetta ár. Allir vita, að notkunin getur ekki orðið minni, því botnvörpungunum hefir fjölgað og útgerðin aukist til muna.

Jeg get vel skilið að hæstv. fjrh. (M. G.) vill fá vextina greidda, en eins og jeg benti á og sýndi fram á, þá verða þeir greiddir að öllu um næstu áramót.

En þegar hann var að tala um það, að ef menn vissu nú, að tapið yrði upp unnið um næstu áramót, þá þyrfti ekki að setja neitt ákvæði í lögin um afnám gjaldsins, þá var hann dálítið í mótsögn við sjálfan sig. Því eins og jeg hefi sýnt, þá er það alveg fullvíst, að tapið á saltinu hefir verið unnið upp að fullu fyrir síðustu áramót, en þó ætlaðist hæstv. stjórn til þess, að gjaldið hjeldist alt þetta ár, og ef þingið ljeti við svo búið standa, mætti stjórnin eiga það víst að fá kröfur um endurgreiðslur eftir á.

En með þessu er þá hæstv. fjrh. (M. G.) að dæma stjórnina, því vitanlega hefði Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

stjórnin átt að fella niður salttollinn um síðustu áramót.

Jón Þorláksson: Jeg ætla aðeins að minnast á breytingar nefndarinnar í sambandi við það, sem hæstv. fjrh. (M. G.) sagði.

Jeg held að óheppilegt sje að fylgja lögunum frá 1919, og tel því betra að hafa ákveðið tímatakmark eins og nefndin fer fram á. Eftir lögunum frá 1919 verður það ekki vitað fyr en löngu eftir á, máske á miðju ári, hvort t. d. salttapið hefir verið upp unnið á undanförunum áramótum. Ef svo er farið að endurborga toll, greiddan eftir áramót, svo löngu eftir á, þá rennur endurgreiðslan sem gróði í vasainnflytjendanna, en kemur ekki sjávarútveginum til góða. Þess vegna er mikil bót að því að ákveða, að aukatollurinn skuli falla niður á tilteknum tíma.

Jeg er sammála háttv. frsm. (Jak. M.) um það, að vörutollurinn fjell niður með lögunum 1919, og hefir því legið niðri á meðan verið var að vinna upp tapið.

Þessi ráðstöfun var upphaflega gerð án þess að stærstu notendur kola og salts væru spurðir um. Þess vegna er sanngjarnt að veita þeim nokkra ívilnun, og aðrir landsmenn látnir borga líka. Það verður að skoðast sem órjettlæti að láta útgerðarmenn botnvörpunga greiða mestalt tapið.

Jón Auðunn Jónsson: Jeg vil staðfesta þau ummæli háttv. frsm. (Jak. M.), að nefndin hefir af fyrirbyggjandi skjölum og skýrslum fullvissað sig um, að salttapið var upp unnið þegar um síðustu áramót.

Ennfremur verð jeg að halda fast við þá brtt. nefndarinnar, að kolatollurinn falli niður um næstu áramót, enda getur nefndin ekki annað sjeð en að þá verði kolatap

ríkissjóðs frá árunum 1918 og 1919 unnið upp.

Hæstv. fjrh. (M. G.) heldur því fram, að tollurinn falli niður af sjálfu sjer þegar stjórnin sjer, að tapið er unnið upp.

Reynslan hefir nú ekki staðfest þetta að því er salttollinn snertir, enda getur talsverður tími liðið frá því er tollurinn á að falla úr gildi og þar til stjórnin fær skýrslu um innflutninginn, en þá fyrst er stjórnin fær innflutningsskýrslur, sem sanna að tapið er unnið upp, fellir hún tolllögin úr gildi. Gæti því svo farið, að innheimtur yrði tollur í heilan ársfjórðung fram yfir það, sem þyrfti til að fullnægja lögunum.

Fjármálaráðherra (M. G.): Mjer datt aldrei í hug, að jeg gæti sannfært háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.). En jeg ætlaði að sannfæra háttv. deildarmenn, og jeg er þess fullviss, að það hafi tekist. Salttollurinn getur ekki samkvæmt skýrslum mínum verið unnið upp, og það er því beinlínis að ganga á rjett ríkissjóðs að samþykkja brtt. nefndarinnar.

ATKVGR.

Brtt. 62 feld með 15 : 7 atkv.

— 56,1 (ný 1. gr.) samþ. með 20 : 5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: E. P., E. E., Gunn. S., Ing. B., Jak. M., J. A. J., J. B., J. P., M. J., M. K., M. P., Ó. P., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., Þór. J., B. J., B. Sv.

nei: H. K., J. S., M. G., P. O., P. P.

Einn þm. (Þorl. J.) fjarstaddur.

Brtt. 56,2 (ný 2. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 17. fundi í Nd., miðvikudaginn 8. mars, var frv. tekið til 3. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Nd., fimtudaginn 9. mars, var frv. aftur tekið til 3. u m r. (A. 73).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 17. fundi í Ed., föstudaginn 10. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 73).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 654) með 11 shlj. atkv.

Á 21. fundi í Ed., fimtudaginn 16. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 73, n. 106).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Jeg þarf ekki að bæta miklu við hið ítarlega nál. á þskj. 106. Eins og menn vita var aðflutningsgjald á kolum og salti samþykkt á þinginu 1919, til þess að ríkissjóður gæti unnið upp þann halla, sem hann hafði bæði við sölu þessara vörutegunda, en sá halli var um 1 milj. kr. á kolum og um $\frac{1}{2}$ milj. kr. á salti. Þessu átti að ná með 10 kr. aðflutningsgjaldi af smálest af kolum og 3 kr. gjaldi af smálest af salti. Þetta stóð þar til í nóv. að gefin voru út bráðabirgðalög, sem færðu gjaldið niður í 5 kr. af kolum og 3 kr. af salti, og frv. samhlj. þessu var lagt fyrir þingið. Í háttv. Nd. var frv. breytt í þá átt, að gjaldið af kolum fjelli niður um næstu áramót, en gjaldið af salti 31. þ. m., vegna þess, að þá þykir fullvíst, að hallinn sje unninn upp. Nefndin hefir fallist á þetta og telur rjett, að frv. verði samþ. óbreytt eins og það er nú.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Ed., laugardaginn 18. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 73).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 13 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 128).

4. Verslunarskýrslur.

Á 1. fundi í Ed., miðvikudaginn 15. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um verslunarskýrslur (stj.frv., A. 10).

Á 4. fundi í Ed., laugardaginn 18. febr., var frv. tekið til 1. u m r.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg geri ráð fyrir, að háttv. deildarmönnum sje kunn nauðsynin á því, að gott lag sje á söfnun verslunarskýrslna, þ. e. skýrslna um innfluttar og útfluttar vörur. Ennfremur hygg jeg, að allir, sem það mál hafa kynt sjer, muni vera samdóma um, að söfnun verslunarskýrslna hjá oss hefir gengið alt of seint, og hefir það oft komið sjer illa. Þess vegna var það, að stjórnin skipaði svo fyrir frá 1. jan. 1921, að skýrslum þessum skyldi safnað jafnóðum og vörur væru fluttar til landsins og úr því, svo að hægt væri t. d. að segja um inn- og útflutning mánaðarlega, en áður hafði þeirri reglu verið fylgt, að kaupmenn gáfu eina skýrslu eftir á fyrir hvert ár. En hagstofustjórinn hefir kvartað yfir því, að söfnun skýrslanna gangi ekki eins greiðlega og æskilegt væri, vegna þess, að bein lagafyrirmæli vanti í sumum atriðum. Til þess að bæta úr þessu er frv. þetta borið fram, eins og hagstofustjórinn hefir lagt til, og býst jeg ekki við, að háttv. deild hafi miklar athugasemdir að gera við það, heldur sjái og finni nauðsynina á því að reyna eftir föngum að greiða fyrir innheimtu skýrslna þessara.

Mál þetta mun eftir eðli sínu heyra undir allsherjarnefnd, og legg jeg því til, að frv. þessu verði vísað til þeirrar nefndar að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv.
og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 656)
með 8 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Ed., miðvikudaginn 1. mars,
var frv. tekið til 2. u m r. (A. 10, n. 42).

Frsm. (Sigurjón Friðjónsson): Frum-
varp þetta er samið af hagstofunni og
snertir mest hennar verkahring. Er það
samið sjerstaklega með það fyrir augum,
að sá fróðleikur, sem fæst með verslunar-
skýrslum, komi fyrir almenningssjónir fyr-
en ella. Og ef það takmark næst, getur eigi
annað talist en það sje til bóta. Því að hins
vegar virðist það eigi þurfa að vera svo
mikil óþægindi fyrir lögreglustjóra og þá,
sem skýrslurnar eiga að gefa, að það skifti
miklu máli.

Þarf jeg svo eigi að fara frekar út í
þetta, en leyfi mjer að vísa til ástæðna
stjórnarinnar fyrir frumvarpinu. En hvað
snertir brtt., sem frekar er orðabreyting en
efnisbreyting, vísa jeg til nefndarálitsins.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg hefi
ekkert að athuga við brtt.; hún skýrir að-
eins hvað meint er með síðustu grein frv.
Þakka jeg svo nefndinni fyrir skjóta af-
greiðslu málsins.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- 2.—7. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 42 samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Ed., föstudaginn 3. mars,
var frv. tekið til 3. u m r. (A. 53).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr.
til Nd.

Á 13. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt
eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed.
(A. 53).

Á 14. fundi í Nd., laugardaginn 4. mars,
var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. —
Afbrigði leyfð og samþ. með 20 shlj.
atkv.

Fjármálaráðherra (M. G.): Þetta frv.
sem hjer liggur fyrir, er komið frá Ed. og
var það samþykkt þar með einni orðabreyt-
ingu í síðustu gr., sem aðeins er til þess
gerð að skýra nánar, hvað í frv. fólst eins
og það kom frá stjórninni.

Jeg vona, að frv. fái greiðan gang í
deildinni og leyfi mjer að leggja til, að því
verði vísað til allsherjarnefndar að lokinni
þessari umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.
og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 660)
með 14 : 1 atkv.

Á 29. fundi í Nd., miðvikudaginn 22.
mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 53, n.
124).

Jón Þorláksson: Frsm. nefndarinnar, 1. þm. G.-K. (E. Þ.), er veikur og hefir beðið mig um að segja hjer nokkur orð fyrir sína hönd. Nefndin leggur það til, að frv. verði samþykkt og viðurkennir nauðsyn breytingar þeirrar, sem verið hefir gerð á innheimtu verslunarskýrslanna og frv. er ætlað að lögfesta. En þess vildi hún láta getið, að þar sem ekki verður komist hjá því, að talsverðan kostnaðarauka leiði af þessum breytingum, þá telur hún æskilegt, að dregið verði úr honum eins mikið og framast verður unt. Til dæmis vill hún vekja athygli stjórnarinnar á því, hvort ekki muni ónauðsynlegt að gefa út ítarlega sundurliðaða ársfjórðungsskýrslu, eins og þá, sem þegar hefir verið gefin út fyrir fyrsta ársfjórðung 1921, þar sem ætla má, að í Hagtíðindunum megi birta alt það, sem nauðsyn er að birta áður en ársskýrsla hvers árs kemur út.

Nefndin vill aðeins skjóta þessu fram til nánari athugunar, og leggur annars til að frv. verði samþykkt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 14 shlj. atkv.
 2. gr. samþ. með 14 shlj. atkv.
 - 3.—7. gr. samþ. með 14 shlj. atkv.
 8. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. með 15 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Nd., föstudaginn 24. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 53).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr.
sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 146).

5. Bakki og Tröllakot.

Á 16. fundi í Nd., þriðjudaginn 7. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um að leggja jörðina Bakka með Tröllakoti í Tjörneshreppi í Suður-Þingeyjarsýslu undir sveitarfjélag Húsavíkurhrepps (þm.frv., A. 74).

Á 19. fundi í Nd., föstudaginn 10. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Nd., laugardaginn 11. mars, var frv. aftur tekið til 1. u m r.

Flm. (Ingólfur Bjarnarson): Það er ástæðulaust að fjölyrða um frv. þetta.

Greinargerð sú, er frv. fylgir, skýrir höfuðatriði málsins, bæði hvað snertir nauðsyn Húsavíkurhrepps að fá jarðir þessar, Bakka með Tröllakoti, lagðar undir hreppinn, svo og hitt, að fult samþykki hins aðiljans, Tjörneshrepps, hefir fengist til fyrirhugaðrar breytingar. Og vil jeg einmitt leggja áherslu á það atriði sem þýðingar-mikið fyrir málið.

Þá má og benda á það, að sýslunefnd S.-Þ. hefir fyrir sitt leyti mælt með því, að breyting þessi nái fram að ganga, og er þá þeirri formhlið málsins einnig fullnægt.

Vænti jeg svo, að háttv. deild taki frv. þessu vel og leyfi mjer að óska, að því verði vísað til allshn. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til allshn. (sjá A. bls. 660) með 19 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Nd., fimtudaginn 16. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 74, n. 93).

Frsm. (Björn Hallsson): Bestar upplýsingar um þetta mál er að finna í brjefi frá oddvita Húsavíkurhrepps, sem prentað er aftan við frv.

Húsavíkurhreppi hinum forna var skift í tvent árið 1912, og nefndust hinir nýju hreppar Húsavíkurhreppur og Tjörneshreppur. En brátt kom það í ljós eftir skiftinguna, að land Húsavíkurhrepps reyndist of lítið, og því tóku Húsvíkingar að leita fyrir sjer um aukið land. Festu þeir þá kaup á jörðinni Bakka, ásamt hjálendunni Tröllakoti, sem lá mjög vel við til afnota fyrir þá, og hefir sú jörð verið í eign Húsavíkurhrepps síðan 1915. En sá galli var á gjöf Njarðar, að jörðin var í öðrum hreppi, Tjörneshreppi, og því erfitt að ná að rækta hana fyrir Húsvíkinga og leggja í mikinn kostnað, þar sem þeir þurftu þá að svara útsvari af umbótunum í öðrum hreppi. Þess vegna tóku Húsvíkingar að hugsa til þess að fá þessa jörð innlimaða í hreppinn. Var í því skýni leit að samkomulags við hreppsnefnd Tjörneshrepps 1918. Stóð á samningum um þetta mál þar til í desembermánuði síðastl., að hreppsnefnd Tjörneshrepps gaf samþykki sitt til þess að jörðin væri færð undir Húsavíkurhrepp, gegn því, að Húsavíkurhreppur greiddi til Tjörneshrepps kr. 1600,00 í eitt skifti fyrir öll, og legði enn fremur á næstu 12 árum akfæran sýsluveg að landamerkjum Bakka og Hjeðinshöfða, og á þessum grundvelli hefir fengist fult samkomulag um málið.

Allsherjarnefnd leggur eindregið til, að þetta mál nái fram að ganga, úr því samkomulag er fengið milli aðiljanna, enda ber álit hennar það með sjer.

Annars er málið mjög ljóst og óþarfi að ræða það mikið. Vænti jeg því þess, að háttv. deild tefji ekki tímann með óþörfum umræðum nú, þó jafnan sje nokkuð mikil tilhneiging til þess hjer í deildinni.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19. shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Nd., laugardaginn 18. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 74).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 24. fundi í Ed., mánudaginn 20. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 74).

Á 25. fundi í Ed., þriðjudaginn 21. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til allshn. (sjá A. bls. 656) með 8 shlj. atkv.

Á 38. fundi í Ed., fimtudaginn 6. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 74, n. 198).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Sigurjón Friðjónsson): Jeg hefi ekkert um frv. þetta að segja að svo stöddu.

Læt nægja að vísa til nefndarálitsins á þskj. 198 og til þeirra skjala, sem lögð hafa verið fram um málið. Vil svo leggja til fyrir nefndarinnar hönd, að frv. verði samþykkt með þeirri breytingu, sem nefndin leggur til.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 198 (ný 3. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Ed., laugardaginn 8. apríl, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 211).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 13 shlj. atkv. og endursent Nd.

Á 44. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 211).

Á 45. fundi í Nd., mánudaginn 10. apríl, var frv. tekið til einnar umr.

Frsm. (Björn Hallsson): Eins og hv. deild er kunnugt, var mál þetta hjer tilmeðferðar áður í allshn. Í Ed. fór það líka til allsherjarnefndar. Hjer var engin breyting gerð við frv., heldur var það samþykkt eins og flutningsmenn lögðu það fyrir þingið. En í Ed. var gerð breyting við 3. grein þess, sem þó er engin efnisbreyting,

heldur aðeins skýring á orðalagi. Háttv. allshn. Ed. þótti ákvæði frv. ekki nógu ljós í þessu eina atriði og vildi taka af öll tvímæli um það. Þetta atriði var það, að allsherjarnefnd Ed. þótti það ekki koma nógu greinilega fram í frv., að öllum skiftum milli hreppanna út af innlimun Bakka með Tröllakoti í Húsavíkurrepp eigi að vera lokið með þessari 1600 kr. greiðslu, og jafnframt vitnað til stjórnarráðsbrjefs nr. 72. 4. júní 1912. Símaði nefndin hreppsnefnd Húsavíkurrepps um þetta og kvað hún svo til ætlast, að öllum skiftum yrði nú lokið.

Allsherjarnefnd taldi frv. sæmilega ljóst orðað, þegar það fór hjeðan frá þessari hv. deild, en vill hinsvegar ganga sem best frá því, og sjer því ekkert við breytinguna að athuga og leggur til, að það verði samþykkt óbreytt.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 23 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 233).

6. Verslunarlóðin í Bolungarvík.

Á 20. fundi í Nd., laugardaginn 11. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um ákvörðun verslunarlóðarinnar í Bolungarvík (þm.frv., A. 85).

Á 21. fundi í Nd., mánudaginn 13. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Sigurður Stefánsson): Þetta frv. er stutt og einfalt og er óhætt að láta greinargerðina, sem fylgir því, duga til þess að skýra það. Lögin, sem það á að breyta, voru

sett í fyrri, en vegna ónákvæmni í sím-skeyti urðu þau á annan veg en til var ætlast. Jeg vona því, að háttv. deild verði vel við að lagfæra þetta. Slík frv. eru vön að ganga orðalaust gegnum þingið, og vona jeg því, að þetta tefji ekki mjög tíma hins háa Alþingis.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 85).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. og 2. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 23 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Nd., föstudaginn 17. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 85).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 20 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 23. fundi í Ed., laugardaginn 18. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 85).

Á 24. fundi í Ed., mánudaginn 20 mars, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Ed., miðvikudaginn 22. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 85).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Ed., föstudaginn 24. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 85).

Guðmundur Ólafsson: Jeg tók að athuga frv. þetta í morgun og mundi þá eftir, að samskonar frv. hafði verið afgreitt sem lög frá síðasta Alþingi. Nái þetta frv. að ganga fram, nemur það þessi áður nefndu árgömlu lög úr gildi. Það mun að vísu rjett, að grundvöllurinn, sem frv. frá síðasta Alþingi var reistur á, var ekki alls-kostar rjettur. En jeg tel óviðkunnanlegt, ef þingið tekur upp þá reglu að hleypa frv. í gegn, umræðulaust og án þess að vera athuguð í nefnd, sem eru alveg um sama efni og lög, samþykkt fyrir einu ári, og nema þau úr gildi. Ber það vott um flaustur og ekki nægilega athugun háttv. þm. Er jeg ekki með þessu að leggja beinlínis á móti frv., en jeg vildi leggja til, að frestað yrði umræðum um það og því vísað til allsherj-arnefndar, svo að háttv. þm. gefist kostur á að athuga það betur og ekki komi annað frv. næsta ár, er nemur þetta úr gildi, ef að lögum verður.

ATKVGR.

Frv. vísað til allshn. (sjá A. bls. 656) og umr. frestað.

Á 31. fundi í Ed., þriðjudaginn 28. mars, var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 85).

Sigurjón Friðjónsson: Þessu frv. var frestað við 3. umr. og því skotið til allsherjarnefndar til athugunar.

Nefndin hefir nú athugað frv. og leggur til, að það verði samþykkt óbreytt.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 165).

7. Skattmat fasteigna.

Á 1. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um skattmat fasteigna (stj.frv., A. 11).

Á 3. fundi í Nd., föstudaginn 17. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Fjármálaráðherra (M. G.): Eins og vitanlegt er, hefir fjöldi húsa verið reistur um alt land, sjerstaklega í kaupstöðum og kaптúnunum, síðan allsherjarskattmat það fór fram, sem gengur í gildi 1. apríl næstkomandi. Það er og öllum vitanlegt, að eignir þessar eru skattskyldar bæði til fasteignaskatts og eignarskatts og tekjuskatts, og eins það, að húsum þessum fjölga árlega. En hinum gildandi fasteignamatslögum er þannig háttað, að vafasamt er, hvernig meta á eignir þessar til

Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

skatts eða hverjir skuli gera það. Hinsvegar verður skattmat að fara fram, því að um annað mat sem skattgrundvöll getur ekki verið að ræða.

Það er tilætlun þessa frv. að bæta úr þessu á þann hátt, að ekki fylgi mikill kostnaður matinu, því að það verður lítið gagn að skattinum, ef mikill hluti hans fer í matskostnað.

Nýtt skattmat getur og farið fram eða þurft að fara fram af öðrum ástæðum en þeim, að mat hafi eigi áður farið fram. Slíkt getur komið fyrir bæði vegna verðhækkunar og verðrýrnunar eigna, vegna sundurskiftingar þeirra, vegna útmælinga nýrra lóða o. s. frv. Eðlilegast virðist, að slík endurmöt fylgi sömu reglu og frummöt, sem fara fram til næsta allsherjarmats, enda er gert ráð fyrir þessu í frv., því að það mun spara töluverðan kostnað. Það segir sig sjálft, að það er ekki hyggilegt að sækja menn í fjarlæggar sveitir til að meta til skatts t. d. 1 eða 2 smáhús, en svo yrði þetta oft, ef matið ætti að framkvæmast eftir reglum gildandi fasteignamatslaga. Margra ára skattur gæti jafnvel á þennan hátt farið í kostnað.

Jeg vona, að háttv. deild taki þessu máli vel, því að lög um þetta efni eru nauðsynleg og munu spara töluverð útgjöld.

Mál þetta tel jeg, að sje á verksviði fjárhagsnefndar, og leyfi mjer því að leggja til, að því verði, að lokinni þessari umræðu, vísað til þeirrar nefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 657) með öllum greiddum atkv.

Á 9. fundi í Nd., laugardaginn 25. febr., var frv. tekið til 2. umr. (A. 11, n. 32).

Frsm. (Jón Auðunn Jónsson): Jeg hefi litlu við að bæta það, sem stendur í nál. Nefndin er á þeirri skoðun, að rjett sje að skipa þessu mati með sjerstökum lögum, þar sem ekki eru um þetta til áður greinileg ákvæði. Ennfremur telur nefndin rjett, að kostnaður við matið verði sem allra minstur, og getur hún því fallist á, að rjett sje í sveitum að fela matið úttektarmönnum eða tveim mönnum öðrum, sem sýslumaður tilnefnir.

Hinsvegar telur nefndin slíkt fyrirkomulag ekki heppilegt í kaupstöðum, t. d. Reykjavík, þar sem mörg hundruð fasteignir verður að meta á milli þess, sem allsherjarfasteignamat fer fram. Þar kys nefndin heldur, að hinir lögskipuðu fasteignamatsmenn framkvæmi matið, og telur þá meiri tryggingu fyrir góðu samræmi í matinu yfirleitt. Og þetta teljum vjer því fremur sjálfsgagt, að skattmatið ætti síst að þurfa að verða dýrara, þótt það væri framkvæmt af hinum lögskipuðu fasteignamatsnefndum, eins og sýnt er fram á í nál. Mun því tvent vinnast við það að samþykkja brtt. nefndarinnar á þskj. 32, bæði að matið yrði tryggara og einnig að öllum líkindum ódýrara.

Hæstv. fjrh. (M. G.) gat þess við nefndina, að meiningin væri, að sýslumenn útnefndu tvo menn til þess að meta fasteignir í kaupstöðum. En þótt nefndin hafi nú lagt til, að í stað þessara manna komi hin lögskipaða þriggja manna matsnefnd, þá sá hún þó eigi ástæðu til þess að gera till. um fækkun manna í þeirri nefnd, úr því ekkert var með þeirri fækkun unnið fjárhagslega.

Önnur lítilsháttar breyting, sem nefndin hefir leyft sjer að gera, er sú, að einskorða ekki matið utan kaupstaða við úttektarmenn. Er þetta gert af þeirri ástæðu, að nefndin taldi, að úttektarmenn væru ekki ávalt manna hæfastir til þess að meta stór hús eða fasteignir, og væri þá betra að sýslumenn hefðu frjálsar hendur og gætu

gengið fram hjá úttektarmönnum og tekið aðra menn, er þeir teldu hæfari. Enda sjálfsgagt, að sýslumenn hefðu nokkur ráð um val mannanna, þar sem þeim er falið að sjá um, að matið verði framkvæmt.

Útreikningur nefndarinnar um að undirmatsnefndir virði að jafnaði 3 hús á dag, er ef til vill of lágur. Þeir hafa víða komist yfir meira. Yrði því vafalaust sparnaður að láta fasteignamatsnefndirnar virða fasteignir í kaupstöðum, sem flestallar munu meira en 4 þús. kr. virði, en fyrir mat á slíkum fasteignum eiga virðingarmenn, ef stj.frv. er samþykkt óbreytt, að fá 6 kr. hver, en eftir till. nefndarinnar gæti kostnaðurinn aldrei orðið líkt því eins hár.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg þakka háttv. fjhn. fyrir skjóta afgreiðslu þessa máls og það, að hún hefir getað gengið inn á grundvallarhugsun frv. Aftur á móti get jeg ekki fallist á brtt. háttv. nefndar, því að jeg get hvorki sjeð að ástæða sje til yfirleitt að vantreysta úttektarmönnum til að meta t. d. hús í kaupsúnum, nje að þörf sje á að láta 6 menn meta hús til skatts í kaupstöðum. Um úttektarmennina er þess að geta, að annar þeirra er jafnan hreppstjórinn í hreppnum, og er það sá maðurinn, sem langvanastur er öllum virðingum og venjulegast einn besti maður hreppsins. Og það er sannarlega ekki meiri vandi að meta hús í kaupsúni til skatts en að gera úttekt á jörð, þar sem ef til vill er stórt steinhús eða timburhús, og þó trúir löggjöfin þeim fyrir þessu. Eftir brtt. nefndarinnar er og ekkert sagt um, hvenær úttektarmenn eigi að mæta og hvenær 2 menn aðrir, en það hefði þurft að vera ákvæði um það. Og mjer er ekki ljóst, hver á að ráða þessu. Væri gaman að heyra það.

En hin brtt. nefndarinnar er ekki síður varhugaverð. Fyrst og fremst er það, að það er harla undarlegt að láta 6 menn meta hvert einasta hús í kaupstað af því að það

Skattmat fasteigna.

er skattmat, þótt jafnvel sje ekki nema til eins árs, en allir bankar og lánsstofnanir og yfirleitt flestir, sem meta þurfa láta, láta sjer nægja mat tveggja manna. Samræmi matsins t. d. hjer í Reykjavík er vel sjeð fyrir með því, að til þess eru skipaðir 2 menn, sem áður voru í undirmatsnefnd hjer, og jeg get ekki sjeð, að nein ástæða sje að binda sig við öll form fasteignamat-laganna, því það eykur skriffinsku og fyrirhöfn. Jeg get ekki skilið það, að mat 6 manna á sömu húseign sje ódýrara en tveggja manna. Þar held jeg að nefndinni skjótist illilega, og jeg held því fram, að jeg þekki betur til kostnaðar fasteignamat-nefnda eftir fasteignamat-slögunum en hv. nefnd, og sá kostnaður er alls ekki lítill. Kostnaður af hinu nýafstaðna fasteignamati mun hafa orðið á þriðja hundrað þúsund kr. og jeg held að mat háttv. nefndar á, hversu miklu sje æfkað á dag, sje óábyggilegt og ekki í samræmi við veruleikann.

Jeg vona því að háttv. deild felli brtt. nefndarinnar. Jeg get ekki felt mig við þessar sjerreglur fyrir kaupstaði og kaup-tún.

Jeg þykist vita, að nefndin muni vera mjer sammála um, að það mat, sem frv. ræðir um, nái til allra húsa; sem reist eru og reist verða eftir að síðasta allsherjarmat fór fram, og skoða jeg það samþykkt, ef ekki koma mótmæli fram.

Frsm. (Jón Auðunn Jónsson): Jeg skal þegar taka það fram, að jeg er samþykkur hæstv. fjrh. (M. G.) um það, að matið eigi að ná til allra húsa.

Jeg held enn fast við það, sem jeg hefi áður tekið fram, að miklu rjettara sje, að fasteignamat-nefndirnar framkvæmi matið. En ástæðan til þess, að nefndin hefir ekki komið fram með brtt. í þessa átt að því er sveitir og kauptún snertir, er aðeins sú, að

sá kostnaður, sem af því leiddi, mundi eta upp margra ára skatt.

Brtt. okkar nefndarmanna um það, að þeir tveir menn, sem sýslumaður tilnefnir, skuli ekki endilega vera hinir skipuðu úttektarmenn, sýnist mjer að öllu leyti sanngjörn, enda ekki hafa orðið fyrir sjerlega rökstuddum andmælum.

Að vísu skal jeg alls ekki mótmæla því, að margir hreppstjórar sjeu sændarmenn. En þó munu í þá stjett veljast menn upp og ofan, ekki síður en í aðrar stöður. Og vafalaust hafa margir þeirra ekki þekkingu á mati stórra bygginga á við t. d. lærða húsa-gerðarmenn og smiði. Og úr því að sýslumennirnir eiga að bera ábyrgð á framkvæmd skattmatsins, þá sýnist ekki nema sanngjarnt, að þeir hafi frjálsar hendur um það, hverja þeir skipa til þess að meta.

ATKVGR.

Brtt. 32,1 feld með 13 : 8 atkv.

1. gr., óbreytt, samþ. með 17 : 5 atkv.

2. gr. samþ. með 15 : 2 atkv.

Brtt 32,2 tekin aftur.

3. gr., óbreytt, samþ. með 15 shlj. atkv.

4. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

5. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 13 : 2 atkv.

Á 10. fundi í Nd., mánudaginn 27. febr., var frv. tekið til 3. umr. (A. 11).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 14 : 2 atkv. og afgr. til Ed.

Á 9. fundi í Ed., mánudaginn 27. febr., var frv. útbýtt eins og það var samþykkt við 3. umr. í Nd. (A. 11).

Á 10. fundi í Ed., miðvikudaginn 1. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Fjármálaráðherra (M. G.): Frumvarp þetta er borið fram til þess að fá skýr ákvæði um mat þeirra fasteigna, sem meta þarf milli allsherjarfasteignamata. Og eins og kunnugt er, eru það sjerstaklega ný hús, og einnig getur komið fyrir, að meta þurfi upp eignir, sem rýrna í verði. En eftir núgildandi löggjöf er það vafasamt, hvernig fara eigi um mat á slíkum fasteignum, og fyrir þá sök er frv. þetta borið fram. Og til þess að spara kostnaðinn við matið er í frv. gert ráð fyrir, að úttektarmenn, eða tveir menn, sem sýslumaður eða bæjarfógeti tilnefnir, framkvæmi það. Því að það myndi verða of dýrt að sækja alltaf fasteignamatsnefndirnar, þegar meta þyrfti einhverja nýja eign.

Mjer hefir verið bent á af einum háttv. deildarmanni, að setja þyrfti ákvæði um það, hvenær endurmat ætti að fara fram, þegar eign rýrnar í verði, og get jeg fallist á það. En þegar matið á í lengsta lagi að gilda í 10 ár, virðist eigi ástæða til að meta upp eignir nema þær rýrni töluvert í verði.

Frumvarp þetta var í fjárhagsnefnd í háttv. neðri deild, og vænti jeg, að því verði einnig vísað til sömu nefndar hjer, að umræðunni lokinni.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 654) með 10 shlj. atkv.

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Guðjón Guðlaugsson): Eins og háttv. deild sjer, hafði nefndin engar verulegar breytingar að gera við frv. þetta. nefnilega það, að meta þyrfti á milli þess að aðalmat fer fram, svo goldinn verði skattur eftir því af nývirkjum.

Þess er getið, að einn nefndarmaður hafi ekki talið eins brýna nauðsyn á að hafa ákvæði um endurmat í þessum lögum, þar sem þau eru í fasteignamatslögunum, og er þar átt við mig. Slíkt endurmat kemur varla til greina. nema jörð verði t. d. fyrir einhverjum verulegum áföllum af skriðum, sjávangangi, eldgosum, hlunnindamissi eða þ. h. Einnig ef stjórnarráðið sæi ástæður til endurmats vegna hækkunar á verðgildi eignanna, t. d. þegar verslunarstaður myndast í landi einhverrar jarðar, síldveiði byrjar með háu lóðargjaldi eða eitthvað slíkt kemur fyrir, sem eykur verulega verðgildi eignarinnar.

Nú má búast við því, að endurmat frá hálfu stjórnarinnar fari sjaldan fram, og alls ekki nema þegar um mjög verulegan verðauka er að ræða. Þar á móti get jeg búist við því, að eigendur fasteigna, sem fyrir einhverjum skemdum verða, þótt ekki sjeu mjög miklar, vilji fá endurmat til þess að fá lækkun á fasteignaskattinum, og ef ekki þarf annað en snúa sjer til hreppstjórans eða úttektarmanna hreppsins, þá þætti mjer ekki ólíklegt, að endurmats yrði óskað án brýnna nauðsynja, og þá þarf að tryggja það í lögunum, að endurmöt verði ekki framkvæmd án allra þarfa. Þessi grunur minn er heldur ekki ástæðulaus um að endurmats verði óskað með litlum ástæðum, því jeg veit dæmi til þeirrar óþolinmæði í þessu efni, að krafist var endurmats löngu áður en síðasta mat gat komið til framkvæmda, og átti það sjer einkum stað um hlunnindajarðir, sem urðu fyrir mikilli rýrnun á

Á 21. fundi í Ed., fimtudaginn 16. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 11, n. 107).

hlunnindum sökum óárunar meðan matinu var ekki lokið. Nú var matið byrjað 1916, og eru því 6 ár síðan, og þá fyrst kemur matið í framkvæmd, og nú eru þessi hlunnindi komin í allgott lag aftur á flestum þessum jörðum.

Jeg get líka bent á þær jarðir, sem urðu fyrir skemmdum af eldgosinu. Þar var vitanlega farið fram á endurmat, en eftir 1—2 ár er mjer sagt, aðslægjursjeuorðnar jafngóðar, ef ekki betri en áður. Það er ósköp handhægt að þurfa ekki annað en að snúa sjer til hreppstjóra og láta hann endurmeta jörðina, en það er óþægilegra að ónýta það mat síðar.

Nefndin hefir því fallist á till. fyrirv. fjármálaráðherra (M. G.) að sækja þyrfti til stjórnarinnar um endurmat og rökstyðja þá beiðni.

Jeg skal geta þess, að gleymst hefir að prenta það, hvar brtt. á þskj. 107 eigi að falla inn í, en það á að vera á eftir 2. gr., og verður þá 3. gr. 4. gr. o. s. frv.

Jeg vil svo óska þess, að háttv. deild sjái sjer fært að samþykkja frv. með þessari brtt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

Brtt. 107 (ný 3. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

3.—5. gr. (verða 4.—6. gr.) samþ. með 13 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Ed., laugardaginn 18. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 113).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 13 shlj. atkv. og endursent Nd.

Á 26. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 113).

Á 33. fundi í Nd., mánudaginn 27. mars, var frv. tekið til einnar umr. (A. 113, n. 152).

Frsm. (Jón Auðunn Jónsson): Eins og sjá má af framhaldsnál. á þskj. 152, hefir nefndin lagt til, eftir atvikum, að frv. verði samþykkt með þeim breytingum, sem háttv. Ed. hefir gert á því.

Ástæðurnar til þess, að háttv. Ed. breytti frv., voru þær, að brtt. fjárhagsnefndar voru feldar hjer í háttv. deild og endurmatið einskorðað við úttektarmennina. Ef þeir eiga að framkvæma matið, þá má búast við, að heimtað verði endurmat á mörgum jörðum. Mundi ekki þurfa meira til en það, að varp brygðist eða einhverjar litlar skemdir yrðu á jarðeignum, jafnvel þótt afleiðingar þeirra rýrðu ekki verðmæti jarðarinnar nema um 2—3 ára bil. Úr þessu yrði eilíft rugl og matið breytilegt. Fasteignabókina mætti ekki reiða sig á, heldur yrði að gefa út viðauka og breytingar á henni árlega.

Fjárhagsnefndinni virðist nú að vísu svo, sem breytingar háttv. Ed. sjeu ekki eins góðar og þær, er nefndin bar fram. Þó telur hún, að við þær megi hlíta, og ræður því háttv. deild til að samþykkja frv. óbreytt.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgreitt sem

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 159).

8. Bæjarstjórn í Hafnarfirði.

Á 22. fundi í Nd., þriðjudaginn 14. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á lögum nr. 75, 22. nóv. 1907, um bæjarstjórn í Hafnarfirði (þm.frv., A. 89).

Á 24. fundi í Nd., fimtudaginn 16. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Flm. (Einar Þorgilsson): Frv. þetta á þskj. 89 um breyting á lögum nr. 75, 22. nóv. 1907, um bæjarstjórn í Hafnarfirði, er borið fram eftir ósk bæjarstjórnar Hafnarfjarðar, til þess, eins og tekið er fram í meðfylgjandi ástæðum frv., að fá samræmi í þessi lagaákvæði, bæði í kaupstöðum og sveitarfjölögum. Eftir að þessi lög um bæjarstjórn í Hafnarfirði voru samþykkt 1907, hafa verið gerðar ýmsar breytingar á sveitarstjórnar- og bæjarstjórnarlögum, t. d. á Siglufirði og í Vestmannaeyjum, og eru þær breytingar, sem hjer er farið fram á um útsvarsskyldu, samhljóða ákvæðum í bæjarstjórnarlögum Siglufjarðar og Vestmannaeyja.

Ákvæðið í síðasta málslíð 20. gr. getur að sjálfsögðu ekki komið til framkvæmda að því leyti, sem það kemur í bága við lög um samvinnufjelög. En væntanlega getur sú nefnd, er um frv. þetta fjallar, gert þar um þá skýringu, er nægir.

Jeg skal svo ekki orðlengja frekar, en vænti þess, að frv. fái að lokinni þessari umræðu að ganga til 2. umr. og til allsherjarnefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 660) með 17 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Nd., laugardaginn 25. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 89, n. 141).

Frsm. (Einar Þorgilsson): Þetta litla frv. fer fram á breyting á bæjarstjórnarlögum Hafnarfjarðar. Breytingin er eingöngu gerð til að koma bæjarstjórnarlögum Hafnarfjarðar í samræmi við sveitarstjórnarlögin og bæjarstjórnarlög Siglufjarðar og Vestmannaeyja. Kemur breytingin aðallega við útsvarsskyldu bæjarbúa.

Háttv. allsherjarnefnd hefir haft málið til meðferðar og ræður til, að það verði samþykkt með þeirri einni breytingu á þskj. 141, að aftan við 4. málsgrein frumvarpsgreinarinnar bætist: Þó svo, að eigi komi í bága við lög nr. 36, 27. júlí 1921, um samvinnufjelög.

Vona jeg að háttv. deild samþykki frv. með þessari breytingu. Hjer er ekki að ræða um neitt nýmæli, heldur aðeins að koma á samræmi í lögum.

Jeg skal svo ekki orðlengja þetta meira, en vona að öllum háttv. deildarmönnum sje málið fyllilega ljóst.

ATKVGR.

Brtt. 141 samþ. með 16 shlj. atkv.

Frv.gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 33. fundi í Nd., mánudaginn 27. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 155).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 31. fundi í Ed., þriðjudaginn 28. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 155).

Á 32. fundi í Ed., miðvikudaginn 29. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Björn Kristjánsson: Frv. þetta er borið fram í háttv. Nd. eftir ósk bæjarstjórnarinnar í Hafnarfirði. Menn sjá það á athugasemdunum við frv., að hjer er um litla breytingu að ræða, og er hún aðeins til þess að samræma lögin við yngri lög, sem gilda fyrir aðra kaupstaði. Jeg þarf ekki að tala um þetta frekar. Það hefir verið venja að láta kaupstaðina ráða sem mestu um löggjöf sína, og er ekki ástæða til að bregða út af því. Ef háttv. þingdm. list svo, að málið skuli fara til nefndar, þá ætti það helst heima í allsherjarnefnd, en jeg geri það ekki að till. minni.

Sigurður Jónsson: Það hefir verið þingregla, að mál, sem koma frá háttv. Nd. og hafa verið í nefnd þar, sjeu sett í nefnd hjer, og þá í sömu nefndina. Jeg legg því til að málinu verði vísað til allsherjarnefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 656) með 8 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Ed., þriðjudaginn 4. apríl, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 155, n. 182).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Sigurjón Friðjónsson): Jeg hefi eigi neitt sjerstakt að segja um þetta mál, annað en vísa til nefndarálitsins um það á þskj. 182.

Jeg get bætt því við frá sjálfum mjer, að jeg er frv. hlýntur og mun greiða atkv. með því; álit jeg að það geti orðið fremur til gagns, og er kostnaðar- og fyrirhafnarlítið að koma því gegnum þingið hjeðan af.

Vil jeg svo aðeins geta þess, að frv. liggur fyrir til atkvgr. ásamt brtt. á þskj. 141.

Björn Kristjánsson: Jeg þakka háttv. allsherjarnefnd fyrir sín góðu afskipti af þessu máli. Frv. hefir gengið gegnum hv. Nd. viðstöðulaust, og vona jeg, að sú verði og raunin á hjer. Jeg tel rjett og sjálfsagt að veita bænum þessa rjettarbót, þótt mót-mælum hafi verið hreyft gegn því, vegna þess að endurskoðun eigi á næstunni að fara fram á sveitarstjórnarlöggjöfinni.

ATKVGR.

Frv.gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 38. fundi í Ed., fimtudaginn 6. apríl, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 155).

Enginn tók til máls.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 213).

9. Prestsmata af Grund.

Á 2. fundi í Sp., mánudaginn 20. febr., var útbýtt frá Ed.

Frumvarpi til laga um prestsmötu af Grund í Eyjafirði (þm.frv., A. 23).

Á 5. fundi í Ed., miðvikudaginn 22. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Einar Árnason): Af því að frv. þessu fylgir allitarleg greinargerð, læt jeg mjer nægja að vísa til hennar og legg það til, að frv. sje vísað til fjárhagsnefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 654) með 10 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Ed., mánudaginn 6. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 23, n. 60).

Frsm. (Guðjón Guðlaugsson): Frumvarpinu fylgdi ítarleg greinargerð, sem þm. hafa haft nægilegan tíma til að athuga. Jeg þarf þessvegna ekki að útlista frv., enda tók háttv. flm. (E. Á.) alt það fram, sem nauðsynlegt var, við 1. umr. Það sjest á nál., að nefndin er frv. hlynt. Hún áleit þann ágæta heiðursmann, sem hjer á hlut að máli, maklegan þess að fá þessu framgengt, og sjerstaklega þegar þess er gætt, að Grundarkirkja er að allra dómi ein af allra veglegustu kirkjum landsins. Það er því ljóst, að þinginu ber að hlaupa undir bagga til þess að kirkjan eyðileggist ekki of snemma fyrir tímans tönn.

Þó að nefndinni þætti alt þetta augljóst mál, leitaði hún engu að síður umsagnar biskups, og var hann á sama máli. En hann benti á, að rjettara mundi vera að taka það fram, að fje þetta væri eingöngu ætlað til kirkjuviðhalds, en ekki til þess að greiða

skuldir hennar, sem eru ærið miklar. Þetta mun einnig hafa verið meining Magnúsar bónda á Grund, og er því breytingin aðallega formleg. Kirkjan er stór, en tekjur hennar rýrar, og þess vegna getur skuldin aldrei greiðst með þeim. En nú er eiginlega farið fram á, að ríkið taki að sjer viðhaldið, gegn því að skuldin strikist út. Þetta kann að líta út sem harðdrægni, en þegar betur er að gáð, er þetta aðallega á pappírnum. Kirkjan er vitanlega verðmeiri þegar hún er skuldlaus.

Nefndinni hefir þótt rjett að taka það skýrt fram, að um leið og viðhaldskostnaður yrði samþykktur af þinginu fengi stjórnin kvittun fyrir kirkjuskuldinni, enda var það ekki ætlun Magnúsar bónda að fá þessa skuld til sín greidda, heldur að varðveita kirkjuna frá eyðileggingu. Nefndin leggur þess vegna til, að frv. verði samþykkt með þeirri breytingu, sem fram er komin.

Einar Árnason: Jeg vil geta þess út af brtt. háttv. fjárhagsnefndar, að jeg hefi átt tal við eiganda kirkjunnar, og hefir hann ekkert við brtt. að athuga. Þó að skuldin sje allmikil, um 36. þús. kr., leggur hann enga áherslu á hana, ef viðhald kirkjunnar er trygt.

ATKVGR.

Brtt. 60 (ný 1. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv. 2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Ed., miðvikudaginn 8. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 72).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 10 slj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 18. fundi í Nd., fimtudaginn 9. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 72).

Á 21. og 23. fundi í Nd., dagana 13. og 15. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 24. fundi í Nd., fimtudaginn 16. mars, var frv. enn tekið til 1. u m r.

Stefán Stefánsson: Þetta frv. var borið fram í háttv. Ed. og þar vel tekið. Var því vísað til fjhn. og tók það þar nokkrum breytingum. Vænti jeg þess, að þessi háttv. deild sýni málinu alla velvild. og vil leyfa mjer að leggja þaš til, að því verði að lokinni umræðu vísað til fjárhagsnefndar.

Jeg skal svo jafnframt láta þá skoðun mína í ljósi, að jeg tel frv. þannig, að illa og jeg vil segja ómannlega væri að farið, ef steinn væri lagður í götu þess.

Efni frv. er það, að eigandi Grundar í Eyjafirði verði ekki framvegis skyldur að greiða prestsmötu til prestsins á Akureyri og prestsins í Eyjafirði, sem nú er að Saurbæ. Reynsla er nefnilega fengin fyrir því, að tekjur Grundarkirkju hrökkva engan veginn til viðhalds henni, og verður því kirkjueigandinn árlega að greiða mikið fje úr sínum vasa til þessa. Þykir af þeim sökum rjett að losa hann við þau gjöld, sem frv. nefnir, sem sje árlegt prestsmötugjald til prestanna, heldur að það renni til kirkjunnar.

Þessi maður, sem hjerer um að ræða, hefir Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

fyrir 18 árum bygt einhverja hina fegurstu og veglegustu kirkju hjer á landi og varið til þess fje, sem eftirnúverandipeningagildi mundi nema í það minsta 36000 krónum. Það er því mjög óeðlilegt, að þessi maður verði enn fremur að greiða prestsmötuna frá kirkjunni, í stað þess að því fje verði varið henni til viðhalds. Þetta er Magnúsi svo mikið áhugamál, að hann býðst til að gefa upp þessar 36000 krónur. Upphaflega rjæðist hann í þessa kirkjubýggingu með það fyrir augum að greiða fyrir sameiningu safnaðanna í Eyjafirði, að tiltækilegra væri að innfjörðurinn væri allur eitt prestakall, og jafnframt til þess að vekja kirkjulífið þar. Jeg vænti þess því, að háttv. þdm. líti svo á hið göfuga áform þessa merkismanns, að þeir neiti honum ekki um þessa sanngjörnu ósk hans. Þessi tilgangur er svo lofsverður, að mjer fyndist næsta óeðlilegt, ef háttv. þdm. vildu ekki styðja hann að þessu góða verki. Vænti jeg þess því, að málið fái góðar undirtektir í þessari háttv. deild.

Pjetur Ottesen: Jeg vildi aðeins skjóta því til hv. fjhn., hvort hún vilji ekki taka það til athugunar í sambandi við þetta frv., að það er ekki nema eðlileg afleiðing af því ef gengið er inn á þessa braut, að þá munu koma fram óskir og kröfur um, að svo verði víðar að farið, að prestsmötugjaldið verði lagt til viðhalds kirkjunum. Því skórin kreppir víða að í því efni.

Því er haldið fram, að hjer standi alveg sjerstaklega á, og getur það verið að sumu leyti, að kirkja þessi sje stórt og veglegt hús og viðhaldsfrek. En því er nú svo varið með kirkjur yfirleitt, eða timburkirkjur að minsta kosti, að þær eru viðhaldsfrekar, en víða litlu að miðla í því efni. En jeg vildi aðeins benda á, að hjer er verið að mynda fordæmi, ef farið er inn á þessa braut.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjárhagsnefndar (sjá A. bls. 657) með 18 : 1 atkv.

Á 29. fundi í Nd., miðvikudaginn 22. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 72, n. 123).

Frsm. (Þorleifur Guðmundsson): Eins og háttv. deild getur sjeð á þskj. 123, þá hefir nefndin lagt það til, að þetta frv. verði samþykkt eins og það var afgreitt frá háttv. Ed. Það er óþarft að fara ítarlega út í einstök atriði þessa máls nú, því það var gert svo rækilega við 1. umr. Jeg skil þó jata, að mjer finst það heldur óviðkunnanlegt, að háttv. Ed. skuli hafa breytt frv. á þennan hátt og skvldað kirkjueiganda til að gefa kirkjunni upp þessar 36 þúsund krónur, þótt hann hinsvegar hafi væntanlega hlotið að ganga út frá því, er hann bygði kirkjuna, að hann fengi þá skuld aldrei borgaða. Aftur á móti vil jeg taka tillit til hins mikla áhuga á kirkju- og trúmálum landsins, sem þessi veglega kirkja ber ljósast vitni um. Og nefndin hefir einróma látið í ljós það álit sitt, að slíkur áhugi og rausnarskapur eigi fulla viðurkenningu þingsins skilið.

Það er áreiðanlegt, að þessari kirkju mun ekki veita af þessu fje, sem hjer er um að ræða. Hinsvegar munar prestslauna-sjóðinn mjög lítið um upphæð, sem ekki nemur meiru en 240 krónum, þegar reiknað er með því verði, sem vænta má, að alinin standi í á „normal“ tíma, en sóknina getur munað það nokkru.

Það kann nú að virðast, að þessi kirkja sje óþarflega stór fyrir svo fámennan söfnuð. En svo verður ekki, ef undir hana verða lagðar 2 næstu kirkjurnar, sem vel ætti að

mega. Þessar kirkjur eru Miklagarðs- og Saurbæjarkirkja, og er önnur þeirra ekki nema 4 km. frá Grund og hin 7 km., og virðist því frá því sjónarmiði ekkert þessu til fyrirstöðu.

Eins og nú standa sakir, þá nema sóknargjöldin til þessarar kirkju 130 krónum. Er það, eins og flestir munu skilja, ekki mikið fje til að halda við jafnstóru og glæsilegu húsi. Jeg álit og vona, að hin háttv. deild áliti það einnig, að þinginu beri að styðja að því, að slíkir minnisvarðar sem þessi kirkja er megi haldast óskemdir í framtíðinni, og að því beri að styðja að því, að tekjur sjeu því trygðar, því ella má búast við, að á muni skorta. Því enginn getur neitað því, að kirkjan er lifandi vottur hæfileika manns þess, sem hefir reist hana, því hún sýnir fórnfýsi, hagleik og smekkvísi höfundar síns, samfara ást og áhuga á kirkju- og trúarlífi þjóðarinnar.

Þess vegna leyfi jeg mjer að mælast til að um leið og það er sjálfsagt og sanngjarnt að verða við kröfum frv., að þessi háttv. deild samþykki það í einu hljóði í samúðar- og viðurkenningarskyni við hið virðulega verk og hina göfugu hugsjón höfundar kirkjunnar á Grund.

Þjetur Ottesen: Jeg skaut því til hv. fjárhagsnefndar, þegar mál þetta var hjer til fyrstu umræðu, hvaða dilk það mundi draga á eftir sjer, ef þetta frv. yrði samþykkt, og að þá mundi ekki verða hjá því komist, ef fullrar sanngirni væri gætt, að eins væri farið að með aðrar bænda- eða safnaðarkirkjur og nú við þessa — nefnilega, að prestsmötugjaldið þar, sem svo stendur á, verði látið ganga til viðhalds þeim. Háttv. frsm. (Þorl. G.) gat ekkert um þetta í ræðu sinni áðan, hvað nefndin hygðist fyrir í þessu efni, en nú heyri jeg, að háttv. frsm. kveður sjer hljóðs, og vil því bíða eftir svári hans.

Frsm. (Þorleifur Guðmundsson): Jeg skal svara háttv. þm. Borgf. (P. O.) því, að nefndin er einmitt að vinna að þessu máli og mun koma fram með till. sínar þar að lútandi, þegar hún hefir rannsakað það til fulls. Vil jeg og geta þess, að jeg býst fastlega við, að hún komist að sömu niðurstöðu og háttv. þm. Borgf. (P. O.) í þessu efni.

Pjetur Ottesen: Það gleður mig að heyra, að nefndin hefir gert sjer það ljóst, hvað af samþykkt þessa frv. getur leitt, og hún hyggst til að færa þetta „rjettlæti“ út á víðara svið og að hún hafi það í undirbúningi. Og nú vil jeg skjóta því fram, hvort ekki muni þá rjettast að láta það dragast að samþykkja þetta frv., þar til það mál er að fullu undirbúið, svo að hægt verði að taka það alt upp í einu lagi. Ef hv. deildarmönnum sýnist svo, þá má láta þetta mál ganga til 3. umræðu nú, en taka það svo ekki aftur á dagskrá fyr en þessum frekari undirbúningi nefndarinnar er lokið.

Frsm. (Þorleifur Guðmundsson): Jeg mótmæli þessari uppástungu hv. þm. Borgf. (P. O.) stranglega fyrir hönd nefndarinnar. Það stendur hjer alveg sjerstaklega á. Það er hjer að ræða um tilboð frá manni, sem býður að gefa upp 36 þúsund króna skuld, ef þetta náí fram að ganga. Er og ekki víst, hve lengi það tilboð kann að standa, og tel jeg algerlega rangt að drepa svo hendi við því. Vonast jeg fastlega til, að háttv. deildarmenn standi fast saman í þessu máli og láti ekki háttv. þm. Borgf. (P. O.) telja sjer hughvarf með fánýtum rökum.

Pjetur Ottesen: Það gæti nú kannske vakið grun hjá mönnum. hversu hv. frsm. tók það óstint upp að fresta samþykkt máls þessa, um að lítt fylgdi hugur máli hjá nefndinni með frekari aðgerðir

í þessu máli. En geta vil jeg þess, viðvíkjandi þeim orðum háttv. frsm., að þessi kirkjueigandi ætli sjer að gefa upp þessa skuld, sem hann nefndi, jeg tók eftir 36 þús. kr., ef hann fengi þessu framgengt, að mig furðar satt að segja ekkert á því tilboði. Hann hefir nú einu sinni reist kirkjuna, og ber því eíns og öðrum kirkjueigendum skylda til að halda henni við. Hann getur því ekki talið til skuldar fyrir þetta hjá neinum öðrum en sjálfum sjer, og kirkjuviðhaldinu getur hann alls ekki ljett af sjer eða komið yfir á söfnuðinn, nema söfnuðurinn vilji ganga að því af frjálsum vilja.

Hjer er því ekki um neina raunverulega eftirgjöf að ræða, síst við söfnuðinn, eins og hv. frsm. hefir látið telja sjer trú um. Annars geri jeg þetta ekki að neinu kappsmáli, þótt rjettast væri hinsvegar að útkljá þetta mál á breiðari grundvelli, og þá í einu lagi, úr því þingið vill ganga inn á þessa braut.

Magnús Kristjánsson: Það þýðir ekki mikið að jeg fari að blanda mjer í þetta mál, en viðvíkjandi till. háttv. þm. Borgf. (P. O.) vil jeg þó geta þess, að jeg álít, að hún geti ekki komið til greina. Það stendur sjerstaklega á hjer, eins og háttv. frsm. (Þorl. G.) hefir þegar tekið fram. Býst jeg við, að þessi afstaða háttv. þm. Borgf. (P. O.) stafi fremur af ókunnugleika hans en af því að hann vilji með þessu leggja stein í götu þessa máls.

Kirkjueigandinn, sem hjer ræðir um, hefir ekki farið fram á þetta af fjárhagslegum ástæðum, heldur er það sú hugsjón hans, sem hjer liggur að baki, að sameina þessa dreifðu söfnuði í þessu stóra og veglega húsi. Mjer er kunnugt um, að það er einlæg sannfæring hans, að á þann hátt muni skapast betra safnaðar- og kirkju-

líf, og auk þess má telja það framför að losna við hinar gömlu hrörlegu kirkjur, sem engan veginn eru samboðnar kröfum nútímans. Jeg vona því, að þessi till. háttv. þm. Borgf. (P. O.) hafi enga þýðingu í þessu efni og að frv. verði afgreitt tafarlaust. Er auðsætt, að ekki er víst að tími vinnist á þessu þingi til að afgreiða málið í heild, og er þá lítið unnið við að fresta þessu. Tel jeg svo óþarft að ræða þetta meira, en vona, að þessi háttv. deild geri málinu sömu skil og háttv. Ed.

Frsm. (Þorleifur Guðmundsson): Jeg vildi bara geta þess, að jeg er algerlega sammála háttv. þm. Ak. (M. K.) um það, að hjer standi sjerstaklega á. Það má segja, að þessi kirkja sje að nokkru leyti byggð fyrir þjóðina. Hún hefir vakið athygli allra, sem hafa sjeð hana, og jafnt innlendir menn sem erlendir hafa dáðst að henni. Enda er hún eitthvert veglegasta musteri guðs hjer á landi. Til hennar hefir líka verið varið meira fje en til venjulegrar sóknarkirkju, og má því segja, að hjer hafi verið byggð kirkja fyrir 2—3 söfnuði. Þetta var líka upphaflega mein-ing kirkjueigandans; hinsvegar vilja hinir söfnuðirnir ekki ganga að sameiningunni, nema aukið verði fjeð til viðhalds kirkjunnar. Vil jeg nú vona, að þetta verði, því þótt þessi eigandi sje svo fjárhagslega staddur, að honum geri þetta ekki mikið til, þá er óvíst, að eins verði um næsta eiganda kirkjunnar.

Hákon Kristófersson: Jeg finn ástæðu til að þakka frsm. (Þorl. G.) fyrir þau orð hans, að það sje eindregin skoðun nefndarinnar, að allir kirkjueigendur, sem líkt stendur á fyrir, njóti sömu sanngirni og fullnægja á með þessu frumvarpi gagnvart kirkjueiganda þeim, sem hjer er um að ræða. En jeg mundi verða ennþá þakk-

látari, ef jeg sæi efndirnar, og eftir því, sem frsm. fórust orð, efast jeg ekki um, að skamt verði þeirra að bíða. Jeg álít, að þótt þessi heiðursmaður, sem hjer er um að ræða, sje góðs maklegur, þá beri að unna öðrum þess sama, ef þeir hafa álíka sanngirniskröfu til þess. Háttv. frsm. tók það fram, að svo mætti heita, að þessi maður hefði gefið þjóðinni kirkjuna. Hvernig lítur hann á aðra, sem kirkjur hafa reist af eigin efnum? Jeg skal taka það fram, þótt jeg sje þessu máli fylgjandi, þá er jeg sömu skoðunar og háttv. þm. Borgf. (P. O.), að vel hefði mátt taka það alt í heild og vera búið að koma því í rjett lag fyrir 3. umr. Annars verð jeg að líta svo á, að þessi sanngirni háttv. nefndarmanna sje ekki nema orðin tóm. Úr því þeir líta svo á, að þetta sje rjett-látt, þá býðst þeim nú tækifærið til að sýna það rjettlæti.

Hvað orð háttv. frsm. snertir um það, að sameining safnaðanna nái ekki fram að ganga nema þetta fje verði lagt fram til viðhalds kirkjunnar, þá legg jeg ekki mikið upp úr þeim.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.
2. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Nd., föstudaginn 24. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 72).

Hákon Kristófersson: Jeg skal ekki lengja umræðurnar mikið; jeg vil aðeins taka fram hið sama, sem jeg sagði við 2. umr. þessa máls, að jeg tel sanngjarnt, að þetta frv. nái fram að ganga. Jeg vænti þess aðeins, að nefndin finni sanngirnishvöt hjá sjer til að athuga svipaðar mis-

fellur, sem eiga sjer stað annarsstaðar, því að víðar er pottur brotinn en hjer og að mörgu leyti líkt ástatt með aðrar kirkjur, þótt stærð og prýði kirknanna sje ekki sambærileg. Þegar jeg vakti máls á þessu, þá tóku bæði frsm. og formaður nefndarinnar þessu svo drengilega, að jeg bjóst við, að þeir mundu koma fram með breytingu. En þeir hafa nú ekki enn gert það, en jeg treysti þeirra góða vilja og að það komi á þessu þingi, þótt síðar verði.

Frsm. (Þorleifur Guðmundsson): Jeg stend aðeins upp til þess að staðfesta það, sem jeg sagði við 2. umr., að nefndin er að íhuga þetta mál núna, en hefir ekki unnist tími til að gera neinar till. enn. Hvort breyting kemst á á þessu þingi, er undir því komið, hvernig hv. þm. sjálfir taka í það mál.

ATKVGR.

Frsv. samþ. með 22 shlj. atkv. og afgreitt sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 147).

10. Almenn viðskiftalög.

Á 1. fundi í Ed., miðvikudaginn 15. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á almennum viðskiftalögum, nr. 31. 11. júlí 1911 (stj.frv., A. 6).

Á 4. fundi í Ed., laugardaginn 18. febr., var frsv. tekið til 1. umr.

Fjármálaráðherra (M. G.): Þetta frsv. er fram komið til að bæta úr ýmsum misfællum, sem hafa sýnt sig að vera á hinum almennu viðskiftalögum frá 11. júlí 1911. Þegar þau lög voru sett, var tilætlunin, að þau skyldu vera nákvæm þýðing á

dönskum lögum um lausafjárkaup frá 1906. En við nána athugun hefir það komið í ljós, að þýðingin er ekki svo góð, sem skyldi, og sumstaðar jafnvel alveg röng. Á einstaka stað er ekki heldur tekið nægilegt tillit til íslenskra laga, sem varla er við að búast, þar sem það var ekki löglærður maður, sem upprunalega þýddi lögin. Úr þessum göllum á frv. þetta að bæta, og er það samið af þeim prófessor lagadeildar, sem kennir þá grein lagavísindanna, 2. borgararjett, sem lög þessi falla undir. Frsv. tel jeg að ætti að ganga fram breytingalaust, því að ef gerðar væru á því breytingar, er hætt við, að samræmi það raskist, sem er milli löggjafar Norðurlanda á þessu sviði.

Að lokinni þessari umræðu legg jeg til, að málinu verði vísað til allsherjarnefndar.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 656) með 10 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Ed., laugardaginn 25. febr., var frsv. tekið til 2. umr. (A. 6, n. 35).

Frsm. (Jóhannes Jóhannesson): Eins og nefndarálitnið skal framsöguræðan verða stutt.

Með frsv. því, er hjer liggur fyrir, er bætt úr ýmsum göllum, sem urðu á almennum viðskiftalögum, nr. 31, frá 11. júlí 1911, þegar þau voru sett. Er gerð grein fyrir því í athugasemdunum við frumvarpið, hverjir þeir gallar eru og hversu úr þeim er bætt, og leyfi jeg mjer um það að vísa til athugasemdana, sem jeg geng út frá sem sjálfsgöðu, að háttv. deildarmenn hafi kynnt sjer.

Frumvarpið er, eftir því, sem hæst-virtur fjármálaráðherra (M. G.) upplýsti við 1. umr., samið af kennaranum í borg-ararjetti við háskólann, Ólafi prófessor Lárussyni, og yfirfarið af stjórninni, og má því reiða sig á, að ákvæði þessi sjeu til bóta.

Hv. 1. landsk. þm. (S. F.) og jeg höfum borið frv. þetta saman við viðskiftalögin og dönsku lögin um sama efni, frá 6. apríl 1906, og fallist á allar þær breytingar, sem það felur í sjer. Leyfum við okkur því að ráða háttv. deild til að samþykkja frumvarpið óbreytt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

2.—29. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 9. fundi í Ed., mánudaginn 27. febr., var frv tekið til 3. umr. (A. 6).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 10. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 6).

Á 11. fundi í Nd., miðvikudaginn 1. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Fjármálaráðherra (M. G.): Frv. þetta hefir gengið í gegnum háttv. Ed. breyting-

arlaus. Vona jeg, að svo muni og um það fara hjer í háttv. deild.

Jeg skal geta þess, að frv. þetta er samið af þeim prófessor háskólans, sem kennur þá grein lagavísindanna, sem efni frv. snerti, og ætti því að mega treysta því fyllilga, að það sje vel úr garði gert.

Í viðskiftalögin frá 1911 hafa slæðst ýmsar þýðingarvillur, og enn fremur hefir þar ekki verið tekið það tillit til íslenskrar sjerlökkjafar, sem skyldi. Úr þessu hvoru-tveggja hygg jeg að frv. þetta bæti, um leið og það kemur á samræmi við önnur Norðurlönd í viðskiftalöggjöfinni. En það er atriði, sem er mjög mikils virði.

Þetta frv. var í allshn. í háttv. Ed. og vil jeg því leggja til, að því einnig hjer verði vísað til allshn., enda þótt það í raun og veru sýnist óþarft að hafa málið í nefnd.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 660) með 18 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Nd., mánudaginn 20. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 6, n. 118).

Frsm. (Gunnar Sigurðsson): Allsherjarnefnd hefir haft þetta mál til athugunar og leggur einróma til, að frv. verði samþykkt eins og það er, eða kom frá stjórninni. Jeg skal geta þess, að upphaflega eru lög þessi samin af þar til kjörnum nefndum á Norðurlöndum, og var mjög til laga þessara vandað. Til okkar eru þau komin sem þýðing á dönsku lögunum, en ólögfróður maður þýddi, sem að öðru leyti var vel hæfur maður, en af því hann vantað ilagaþekkingu, slæddist inn í lögin ýmiskonar ónákvæmni

og rangur skilningur á lögunum, eins og t. d., að ekki er gerður munur á gjalddaga og eindaga, sem er þó mikill munur frá lögfræðislegu sjónarmiði. Sum ákvæði laganna eiga alls ekki við hjer á landi, t. d. ákvæði 25. gr. um löggilta brakúna. Þeir eru ekki til hjer á landi, enda er þeirra hvorki getið í sænsku nje norsku lögunum. Þá fara sumar breytingar frv. í þá átt að fella það úr lögunum frá 1911 niður, sem eingöngu er miðað við danskt rjettarástand.

En sem sagt, úr göllum þessara laga er nú bætt; einn háskólakennarinn við lagadeildina hefir endurskoðað þýðinguna, og eru breytingarnar í frv. þaðan komnar. Og báðar allshn. þingsins hafa fallist á breytingarnar. Vænti jeg því, að háttv. deild samþykki frv. umræðulaust.

ATKVGR.

- 1.—10. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.
11.—20. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.
21.—29. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Nd., laugardaginn 25. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 6.).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgreitt sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 154).

11. Dýraverndun.

Á 11. fundi í Nd., miðvikudaginn 1. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um breytingu á lögum um dýraverndun, 3. nóv. 1915 (þm.frv., A. 46).

Á 12. fundi í Nd., fimtudaginn 2. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

Flm. (Jón Þorláksson): Jeg sje ekki ástæðu til að ræða þetta nú við 1. umr. Leyfi jeg mjer aðeins að leggja það til, að frv. verði vísað til allshn. að þessari umræðu lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 660) með 21 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Nd., föstudaginn 10. mars, var frv. tekið til 2. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Nd., laugardaginn 11. mars, var frv. aftur tekið til 2. u m r. (A. 46, n. 76, 81).

Frsm. (Stefán Stefánsson): Allsherjarnefnd hefir haft þetta mál til meðferðar og hún er einhuga um það, að ráða deildinni til að samþykkja frv. óbreytt.

Í þessu frv. er aðalbreytingin frá því, sem nú er, að reglugerðarákvæði verði sett um slátrun búpenings, sem gildi ekki einungis á slátrunarhúsum, heldur og alstaðar annarsstaðar þar, sem slátrun búpenings fer fram. Formaður Dýraverndunarfélags-

ins hefir tjáð nefndinni, að fjelagið leggi mikla áherslu á, að þessar víðtækari slátrunarreglur nái fram að ganga.

Það mun háttv. deild kunnugt, að þetta fjelag hefir næma tilfinningu fyrir hinni ómannúðlegu aðferð, sem höfð hefir verið allvíða við slátrun, og hefir formaður fjelagsins í greinargerð með frv. sjerstaklega bent á, hve hálsskurður á lifandi sauðfjenaði er „andstyggilegur“, og vill því fá þann ósið afnuminn með öllu. Nefndin viðurkennir fullkomlega, að þetta sje rjett, og þó hún telji torvelt að hafa eftirlit með því, að slíku breytingarákvæði sje fullnægt alstaðar þar sem slátrun fer fram, þá tel hún þó, að með reglugerð í þessa átt muni tilfinning almennings fyrir þessu vakna og slátrunaraðferðin breytast, jafnvel án þess að sjerstaklega nákvæmt eftirlit verði fyrirskipað.

Í reglum þeim, sem stjórnin setti um slátrun, er ákveðið, að þær skuli aðeins ná til sláturhúsa, en það er auðsjáanlega jafnsjálfsögð skylda, að slátrunaraðferðin verði engu síður mannúðleg úti um allar sveitir þessa lands, eða hvar helst sem aflífun alidýranna fer fram; reglurnar verða því að vera almennar.

Í þessum gildandi reglum er ákveðið að nota skot til aflífunar á búpeningi, en nefndin vill öllu fremur ráða til, að helgríma verði notuð í stað skots við aflífun sauðfjár, þar sem hún verður að teljast bæði hagkvæmari og með öllu hættulaus.

Það er tekið fram í 3. gr. frv., að reglur verði settar um fuglaveiði, og samkvæmt brjefi frá stjórn Dýraverndunarfjelagsins er hjer sjerstaklega átt við fuglaveiðar við Drangey.

Þessari veiði er þannig háttað, að flekum er lagt kringum eyrna og á fleka þessa er bundinn einn fugl, sem nefnist bandingi. Þegar illa viðrar, gengur yfir þessa fleka og kvelst þessi vesalings „bandingi“ því

alloft til dauða. Það kemur og fyrir, að flekar slitna upp og reka til hafs með fleiri eða færri fugla í snörum. Þessa aðferð telur stjórn Dýraverndunarfjelagsins að vonum ómannúðlega, og nefndin telur það illsemi-legt og óhæfu, ef hjá yrði komist. Aftur á móti er henni ekki kunnugt um, hvort hægt muni vera að koma í veg fyrir þetta, án stórhindrunar fyrir veiðina.

Háttv. þm. Skagfirðinga hafa gert þá breytingartillögu að fella burtu úr frv. orðin: „og um fuglaveiðar“, en þessu er nefndin mótfallin. Hún vill fela stjórninni að semja reglur um þessa veiði, þó á þann hátt, að þessari veiði verði ekki stór-skaði að.

Fleira hefi jeg ekki að taka fram að sinni, en býst við, að háttv. flutningsmenn breyt-ingartillögunnar muni taka til máls.

Jón Sigurðsson: Hv. framsögumaður (St. St.) hefir gert grein fyrir tillögum nefndarinnar, og vil jeg þá í fáum orðum skýra frá breytingartillögu minni. Hún er þess efnis, að burtfalli úr frv. orðin: „og um fuglaveiðar“. Ástæðan fyrir þessari brtt. er í fyrsta lagi sú, að jeg tel tvísýnu á að fara í þessu efni út fyrir húsdýrin, því þá má koma víða við og þannig að til mikils бага yrði. Ef á að fara að setja ákvæði um fuglaveiðar, því þá ekki líka um refadráp? Eða skyldu ekki flestir fallast á, að eiturdauði sje með því kvalafylsta? Sömuleiðis má nefna fiskiveiðar. Það mætti gera það að lögum að hálsskera hvern fisk jafnóðum og hann er innbyrtur, því vitanlega kveljast þeir ekki lítið áður en þeir kafna. Það mætti jafnvel eins banna að veiða á öngul. Það er líka ill meðferð.

Jeg tek þetta aðeins sem dæmi til að sýna, að með þessu er haldið inn á þá braut, sem jeg sje ekki hvar muni enda.

Í þessu frv. er sjerstaklega beinst að okkur Skagfirðingum, en þó að veiðiaðferð-

in við Drangey sje engan veginn ákjósanleg, er það hygga mín, að hún sje ekki ómannúðlegri en víða annarsstaðar.

Það er sagt, að í sumum björgum, þar sem sígið er eftir fugli, noti menn móðurástina til þess að ná fuglunum, þannig, að þegar fuglinn liggur á unguðum eggjum eða ungum, er hann svo gæfur, að þeir ná honum og snúa hann úr hálsliðnum. Jeg tel þetta síst betra, því í Drangey er aldrei veiddur annar fugl en geldfugl. Þess vegna helst þar veiðin. Önnur ástæða brtt. er sú, að veiðin í Drangey er mikill atvinnuvegur.

Árlega veiðist við Drangey 60 til 140 þús. fugla, og ef hver fugl er reiknaður á 45 aura, getur háttv. deild reiknað, hvílíkur fengur þar fæst. —

Að því er snertir lýsingar frsm. (St. St.) á Drangeyjarveiði, er það rjett, að fyrir getur komið, að fleki slitni upp, en þá er bandinginn venjulega dauður. Þó hafður sje einn bandingi á hverri niðurstöðu, þá er það enginn illverknaður; einni snöru er brugðið um hvorn væng, og er það því í rauninni litlu meira en þegar ótamið tryppi er bundið eða tjóðrað, sem aldrei hefir komið í tjóður.

Jeg skal fúslega játa það, að mjer væri kært, ef einhver gæti bent á betri veiðiaðferð, en jeg hefi enga trú á því, að þingið sjái betur í þessu efni en alvanir fuglarar og sýslunefnd Skagafjarðarsýslu. En ef þessu ákvæði er haldið í frv., þá ætla jeg að fleiri mundu fylgja, og mundi þá að síðustu mörgum þykja þröngt fyrir dyrum.

Frsm. (Stefán Stefánsson): Eins og jeg bjóst við, hefir háttv. flm. brtt. (J. S.) talið á móti frumvarpinu og áliti nefndarinnar, en mjer virðist, að honum hafi ekki tekist að sannfæra menn um það, að ófært mundi að fela stjórninni að semja ákvæði

um þessa veiðiaðferð við Drangey, finnist önnur heppilegri.

Jeg tel ekki, að hjer sje of langt gengið meðan ekki eru sett ákvæði, sem hindra að neinu verulegu veiðina, enda er það engin sönnun, að svo færi, þótt önnur aðferð yrði tekin upp.

Mjer virtist háttv. flm. brtt. fallast á, að þessi aðferð væri ekki æskileg, ef annars væri kostur, en það tókst honum ekki að sanna, að svo væri ekki. Jeg tel það aftur á móti alls ekki óhugsandi, að aðra aðferð mætti viðhafa, jafnfengsæla og að mun mannúðlegri. Hann óttaðist og virtist kvíða fyrir, hvarstaðarnæmi, ef haldið væriinn á þessa braut, sem frv. bendir til; en nefndin lítur þannig á, að æskilegast væri, að komist yrði sem lengst í mannúðaráttina við aflífun hvernar skepnu, og telur mikilsvert, hvað lítið sem ávinst í þá átt.

Þessi veiðiaðferð við Drangey er alls ekki betri fyrir það, þó að önnur sje til verri eða álíka, eins og flm. brtt. gaf í skyn, t. d. sú, að farga fugli frá lifandi ungum. Sá veiðiskapur sýnir svo mikið hugsunarleysi og harðýðgi, að það væri óneitanlega mjög mikill siðmennilegur vinningur, fengist á því gagngerð breyting.

Sama er að segja um eitrun fyrir refi. Sje unt að finna þar einhverja mannúðlegri veiðiaðferð, þá væri það góðra gjalda vert. Það er því engin sönnun í þessu hjá háttv. þm. (J. S.) eða fundin ástæða til þess að vera á móti frv. Það er sama hvaða dæmi er tekið um veiðar, ef betri aðferð finst, er sjálfsagt að taka hana upp.

Háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) gat þess ennfremur, að þing og stjórn mundu ekki hafa meira vit á, hvernig veiða ætti fugl, en Skagfirðingar. Þessu neita jeg ekki. En jeg hygg, að með samvinnu milli þessara aðilja og Dýraverndunarfrjælagsins mætti búast við góðum árangri, þannig, að þá

Dýraverndun.

mundi máské finnast mannúðlegri aðferð, sem þó spilti að engu veiðinn..

Eins og nefndarálitið ber með sjer, tel jeg vart gerlegt að banna veiðina, jafnvel þó við það verði að sitja, sem nú er, en ef hægt er að finna betri aðferð eða mannúðlegri, á að taka hana upp, og að sjálfsögðu á að leita að slíkri aðferð, og til þess tel jeg þá 3 aðilja líklegasta til framkvæmda, sem jeg hefi þegar bent á.

Jón Sigurðsson: Það er ekki ætlun mín að fara að kýta um þetta mál. Það, sem okkur háttv. frsm. (St. St.) og mjer ber á milli, er það, hvort stjórnin hafi betur vit á þessu máli en Skagfirðingar. Jeg vil nú aðeins skjóta því til dóms háttv. deildar, hvort sennilegra sje í þessu efni.

Háttv. frsm. mintist á, að samvinna milli Dýraverndunarfrjclagsins, stjórnarinnar og sýslunefndar Skagafjarðarsýslu mundi vera líklegust til þess að leiða af sjer nýja og happasæla aðferð. Frumvarpið gerir ekki ráð fyrir neinni slíkri samvinnu, og því engin trygging fyrir, að farið verði eftir eða leitað álits þeirra, sem vit hafa á þessu máli. Jeg er þeirrar skoðunar, að Dýraverndunarfrjclagið og stjórnin hafi ekkert vit á þessu máli. Það er sýslunefnd Skagafjarðarsýslu og þeir, sem veiðina stunda, sem hafa þá þekkingu, sem með þarf til þess að geta gert tillögur um þetta mál af nokkru viti.

Ef leitað hefði verið álits eða umsagnar sýslunefndar Skagafjarðar eða einhverra annara þar, sem veiðiaðferðin er notuð, og stuðst við það, þá hefði málið horft öðruvísi við. En mjer finst það fjarstæða að eiga annað eins og þetta undir úrskurði stjórnarinnar, hver svo sem hún væri.

Að síðustu vil jeg geta þess, að mjer hefir borist símskeyti frá Dýraverndunarfrjclaginu á Sauðárkróki, og það lýsir því yfir, að það hafi engan þátt átt í því, að

ákvæði þetta kæmist inn í lögin. (B. J.: Hvernig veiðir kötturinn mýsnar?). Það gæti líka verið ástæða fyrir stjórnina og Dýraverndunarfrjclagið að taka það til athugunar.

Magnús Jónsson: Mjer heyrðist hv. 2. þm. Skagf. (J. S.) vilja gera lítið úr, hvað þessi veiðiaðferð við Drangey er ómannúðleg. Þegar jeg var drengur norður í Skagafirði, heyrði jeg svo margar ljótar sögur um þessa veiðiaðferð, að mjer getur ekki skilist, hvernig nokkur maður fer að mæla henni bót. Jeg veit ekki, hvað ómannúðlegt er, ef það er ekki þetta, að binda fuglinn á flekanum og láta hann snúa þar vængi og fætur úr liði, og svo þegar þar við bætist, að flekinn slitnar og drifur fyrir sjó og vindi, þá má nærri geta, hvort það er ekki kvalafullur dauði, sem bíður „bandingjans“ að lokum. Þessi veiðiaðferð er ljót og ómannúðleg og það dregur ekkert úr því, að talað sje um rottur og mýs í sambandi við hana.

Það er sjálfsagt að reyna að draga úr öllu því, sem er ómannúðlegt, og það er það, sem frv. þetta vill gera með því að setja reglur um fuglaveiðar. Jeg er ekkert hræddur um það, að stjórnin útrými fuglaveiði, svo að einstakir menn tapi atvinnu sinni.

Háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) benti einmitt á, að það kæmi fyrir, að flekarnir slitnuðu upp, og það fyrir illan útbúning. Nú mætti gera ráð fyrir, að settar yrðu þær reglur, að slíkt gæti alls ekki komið fyrir, og er þá strax mikið unnið. Men, sem stunda þessa atvinnu, smákólna með tímanum fyrir hinum ýmsu veiðiaðferðum. Þetta er mjer kunnugt vestan úr Breiðafjarðareyjum, þó þar sje um aðrar veiðiaðferðir að ræða, en það verður til þess, að það er ekki heppilegt, að þeir sjeu einir um hituna að ráða aðferðunum.

Sigurður Stefánsson: Það er síður en svo, að jeg sje á móti hinni loflegu starfsemi „Dýraverndunarfélagsins“. En mjer finst fjelagið eigi ekki að fara út fyrir það svið, sem lýtur að aflífun húsdýranna, nema mikil nauðsyn reki til. Flest annað verður pappírsgagn, þar sem reynt verður að þræða alla mögulega og ómögulega krókavegi í kringum lögin. Og jafnvel úti um sveitirnar munu hinar góðu reglur um aflífun búpenings reynast pappírsgagn meira en skyldi. Því ekki verður hægt að hafa eftirlit með slátrun á hverjum einasta bæ á öllu landinu. Aftur á móti verður auðveldara að framfylgja öllum slíkum reglum í kaupstöðum; þar er strjálbygðin síður til fyrirstöðu.

Jeg er samþykkur háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) um það, að ekki muni verða breytt um veiðiaðferð við Drangey samkvæmt fyrirmælum frv., án þess að rýra að miklum mun tekjurnar af fuglaveiðinni. Jeg er gamall Skagfirðingur og veit því vel, hvernig veiði þessari er varið. Jeg man það vel, að allajafnan tók fyrir veiðina, ef enginn „bandingi“ var hafður á flekunum. Og sama varð og, ef „bandinginn“ dó; þá hætti fuglinn að skriða upp á flekana, og varð þá að fá nýjan „bandingja“. Eins og bent hefir verið á, þá er um miklar tekjur af fuglaveiði við Drangey að ræða, en það er auðsett, að þær tekjur mundu rýrna til muna, og koma hart niður á einstökum mönnum, ef breytt væri um veiðiaðferðina frá því, sem tíðkast hefir um langan aldur.

En það eru fleiri fuglar veiddir en svartfuglinn við Drangey. Jeg skal t. d. nefna „kofnaveiðina“ á Breiðafirði og víðar á Vestfjörðum. Eins og kunnugt er, verpir lundinn í djúpum holum, sem hann grefur niður og inn í jarðveginn, og þar er unginn, kofan, tekin, þegar hún er að verða fleyg. En svo djúpar og langar eru þessar holur, að ekki er hægt að ná unganum nema með

járnkrók, sem hann er kræktur út með. Og það er alt annað en fögur sjón að sjá suma ungana, ef til vill meira og minna særða og stundum með garnirnar útbyrðis. Jeg neita því ekki, að þetta sje ómannúðlegt og jeg er ekki að mæla því bót, en hvað skal segja, þegar um jafnmiklar tekjur er að ræða og hjer á sjer stað? Ef nú á að banna svona með lögum, þá er þar með lagt bann við atvinnu fjölda manna.

Þess vegna er jeg algerlega á móti því, að stjórnin eigi að skipa fyrir um, hvernig veiðum þessum beri að haga. Það er sýslna og hreppa að setja sjer reglur þar um, eftir því sem reynslan hefir kent að hentar best.

Annars verður spurningin um það, hvort meira eigi að ráða mannúðin eða tekjuvonin af þessum veiðum, og þykist jeg þá hafa svarað henni fyrir mig.

Það var þetta, sem jeg vildi segja, er jeg kvaddi mjer hljóðs.

Frsm. (Stefán Stefánsson): Mjer þykir leiðinlegt að heyra, hvernig háttv. þdm. snúast við frv. þessu. Ef menn hefðu næmari tilfinningu fyrir þessum ómannúðlegu veiðiaðferðum, þá myndi enginn vera á móti því að reyna að leita og uppfínna aðrar sómasamlegri aðferðir, því það er einmitt það, sem frv. fer fram á. Í staðinn fyrir að reyna að bæta úr þessu, hræðast menn stjórnina og gera sjer í hugarlund, að hún muni grípa til þeirra örþrifaráða að eyðileggja með öllu þennan bjargræðisveg.

Háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) kannaðist að vísu við, að hjer væri ilt í efni, hvað veiðiaðferð þessa snertir, en hann treysti betur sýslunefndinni í Skagafirði að skipa fyrir um hana heldur en stjórninni. Þetta finst mjer ekki nema eðlilegt, en þingmaðurinn verður að gæta þess, að stjórnin mundi leita upplýsinga og ráða hvað þetta snertir hjá þeim mönnum, sem best skyn

bera á þessa hluti, enda tók jeg það fram í fyrri ræðu minni, að stjórnin myndi að sjálfsögðu leita til sýslunefndarinnar, þm. Skagfirðinga eða annara kunnugra manna um allar fáanlegar bendingar og ráðleggingar máli þessu til lausnar.

Annars furðar mig á því, að háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.) skuli vera að draga úr því, að fuglaveiðiaðferðir hjer við land verði reynt að bæta. Allir vita, hver staða hans er í lífinu, og samkvæmt henni hefði mátt vænta þess, að hann tæki þessari viðleitni vel, eða að minsta kosti að hann beitti sjer ekki á móti henni.

Að öðru leyti sje jeg ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þetta; menn eru sjálf-sagt þegar ráðnir í því, hvernig þeir greiða atkvæði.

Magnús Guðmundsson: Jeg ætla ekki að lengja umræður, heldur aðeins skýra það betur fyrir háttv. þdm., að það eru að mestu leyti fátækir þurrabúðarmenn úr þorpunum í Skagafirði, aðallega Sauðárkróki og Hofsósi, sem stunda fuglaveiðar við Drangey, og það á þeim tíma vorsins, þegar hvergi er aðra vinnu að fá. Yrði nú þessi veiðiaðferð bönnuð, þá er það sama sem 30—40 þús. kr. tekjumissir á ári, sem kæmi harðast niður á fátæklingunum.

Jeg skal leyfa mjer að taka það fram til skýringar máli þessu, að sýslunefnd Skagafjarðar hefir um hríð haft heimild til þessað setja reglur um veiðiaðferð þessa og jafnvel banna hana. En enn sem komið er hefir sýslunefndin ekki sjeð sjer fært, hvorki að taka upp nýjar veiðiaðferðir nje banna þá, sem tíðkast hefir, án þess að eyðileggja atvinnu fátækra manna.

En sýslunefndin hefir sjeð um, að veiðin fari sem best fram. Hún hefir fastan eftirlitsmann í Drangey á vorin, til þess að sjá um veiðina o. fl. Og meðal annars á maður þessi að hafa eftirlit með því, að flekarnir

sjeu vel festir og sem tryggilegast um þá búið. Jeg tek þetta fram vegna ummæla háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.).

Nú kemur það ekki fyrir, að flekar losni nema í afskapa veðrum, þegar ekki verður við neitt ráðið.

En það eru fleiri fuglar veiddir og ekki mannúðlegar við þá breytt, t. d. rjúpan, sem skotmaðurinn aðeins særir, en þó svo mikið, að hún verður að þola kvalafullan dauða fyr eða síðar. Margir hafa eflaust sjeð þetta; þó dettur engum í hug að banna að skjóta rjúpur.

Það er ekki rjett að setja í lög þau ákvæði, sem ekki er hægt að fylgja nema þá með algerðu banni. Engin stjórn myndi heldur framkvæma þessa fyrirskipun, eftir að hafa fengið allar upplýsingar hjá rjettum hlutaðeigendum.

ATKVGR.

Brtt. 81 feld með 13 : 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Ing. B., J. S., M. G., M. P., P. O., P. P., S. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þór. J. B. H.

nei: Jak. M., J. A. J., J. B., J. P., M. J., M. K., St. St., Þorl. G., Þorst. J., E. P., Gunn. S., H. K., B. Sv.

Þrír þm. (B. J., E. E. og Ó. P.) fjarstaddir.

Frv.gr., óbreytt, samþykkt með 16 : 2 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 21. fundi í Nd., mánudaginn 13. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 46).

Magnús Guðmundsson: Með því að svo óheppilega tókst til við 2. umr. þessa máls, að brtt. okkar þm. Skagfirðinga var ekki samþykkt, og með því að þetta ákvæði um væntanlega fuglaveiðareglugerð er sett í frv. það, sem hjer liggur fyrir, vegna fuglaveiðanna í Drangey í Skagafirði, þá finn jeg ástæðu til að benda háttv. deild og hæstv. stjórn á, að jeg verð að álíta, að það sje með öllu óheimilt að setja reglugerð um veiðina á þessum stað, eins og nú er háttað.

Þannig stendur sem sje á, að til eru sjerstök lög, er heimila sýslunefnd Skagafjarðarsýslu að setja samþykkt um veiðina í Drangey, og þessi samþykkt hefir verið gerð og staðfest af stjórnarráðinu. Í þessari samþykkt stendur, að henni verði ekki breytt nema á sama hátt og hún var sett.

Nú eru þessi sjerstöku lög um Drangeyjarveiðina ekki upphafin og þetta frv. gerir ekki ráð fyrir að svo verði. Jeg verð því að telja það ótvírætt, að þau haldi gildi sínu áfram og eins veiðisamþykktin, sem á þeim er byggð. Jeg verð þess vegna að halda því fast fram, að þótt þetta fuglaveiðákvæði verði samþykkt, þá geti það ekki undir neinum kringumstæðum náð til Drangeyjarveiðinnar, því að um hana gilda sjerstök lög. Er þetta í fylsta samræmi við venjulegar og viðurkendar lögskýringareglur. Jeg vil því leggja áherslu á það, að hæstv. stjórn hefir ekki heimild til, þótt þetta frv. verði að lögum, að setja neinar reglur um Drangeyjarveiðina, nema samþykktar sjeu af sýslunefnd Skagfirðinga í samþykktarformi. Þessu vil jeg sjerstaklega skjóta til hæstv. forsrh. (S. E.), því að málið mun heyra undir hann.

Að svo mæltu get jeg látið mjer í ljettu rúmi liggja, þótt þetta frv. verði samþykkt eins og það liggur nú fyrir.

Frsm. (Stefán Stefánsson): Fyrir hönd allsherjarnefndar vildi jeg óska þess, að

hæstvirtur forseti tæki málið af dag-skrá.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. mars, var fram haldið 3. umr. um frv.

Frsm. (Stefán Stefánsson): Allsherjarnefnd hefir tekið til athugunar mótmælin frá háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) og getur ekki fallist á skilning hans.

Nefndin álítur, að þessi lög, sem sett verði fyrir land alt, hafi meira gildi en tilskipun sú, er sýslunefndin í Skagafirði hefir fengið um þetta efni. Nefndin ræður því til, að frv. verði samþykkt óbreytt.

Það má vera, að sumir lagamenn hafi sama skilning á þessu atriði og háttv. 1. þm. Skagfirðinga, en til eru aðrir, sem hafa sama skilning og nefndin á þessu máli, sem sje, að þessi lög hafi viðtækara gildi, þar sem þetta verða almenn lög, ognái þvíennig til Drangeyjar, þótt til sjeu eldri sjerstök lagaákvæði.

Magnús Guðmundsson: Jeg kom ekki fram með nein mótmæli gegn frv. við fyrri hl. umr., heldur tók aðeins fram, að það gæti ekki náð til Drangeyjar. Það stoðar ekkert fyrir háttv. 1. þm. Eyf. (St. St.) að halda því fram, að nýrri lög hafi fremur gildi en eldri í þessu efni. Ef til eru tvenn lög um sama efni, sem ekki eru í samræmi, eru það sjerefnislögin sem gilda. Jeg þori þess vegna óhræddur að leggja þetta atriði undir dóm hæstv. ráðherra, sem verður forsætisráðherra. Lögin geta aldrei náð til Drangeyjar.

Frsm. (Stefán Stefánsson): Jeg verð að játa, að mjer finst framkoma háttv. 1.

þm. Skagf. (M. G.) dálítið kátleg í þessu máli. Hann og háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) fluttu brtt., er fór fram á, að þetta ákvæði yrði afnumið. Höfðu þeir þá eingöngu Drangey fyrir augum, enda kom það mjög berlega fram í ræðum þeirra. Þeir hljóta því að hafa skift um skoðun síðan. Þá hjeldu þeir að minsta kosti, að lögin hefðu beinlínis áhrif á veiðiskapinn í Drangey, og það tvímælalaust.

Annars er allundarlegt þetta mikla kapp, sem þeir leggja á, að ekki verði hróflað við veiðiaðferðinni, sem nú er höfð, þó mäske mætti finna aðra betri, því aldrei hefir verið ætlast til, að veiði yrði látin falla niður. Aðeins að veiðiaðferðin yrði mannúðlegri.

Magnús Guðmundsson: Við þm. Skagfirðinga vorum á móti þessu atriði af því það er víðar fugl en í Drangey, en nefndin hafði aðeins haft hana í huga. (*St. St.*: Drangey er alls ekki nefnd í frv.). Nei, ekki í frv., en í greinargerðinni.

Við höfum ekkert á móti mannúðlegum ákvæðum um fugladráp, en við höldum fram, að Skagfirðingar hafi best vit á að dæma um, hvernig því verði heppilegast fyrir komið hjá sjer.

Jón Þorláksson: Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) sagði, að sýslunefnd Skagfirðinga hefði best vit á, hvernig ætti að veiða fugl á mannúðlegan hátt í Drangey, en jeg held að landsstjórnin standi betur að vígi um þetta, því að hún á hægra með að afla sjer upplýsinga um veiðiaðferðir annarsstaðar.

Þessi veiðiaðferð hefir verið notuð á einum eða tveimur öðrum stöðum, en verið hætt við hana aftur. Finst mjer ekki úr vegi, að hæstv. stjórn rannsakaði, hvort þær veiðiaðferðir, sem annarsstaðar hafa verið teknar upp í stað þessarar, geti ekki komið til greina við Drangey.

Magnús Guðmundsson: Jeg er alveg á gagnstæðri skoðun við háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) og held, að sýslunefnd Skagfirðinga hafi betur vit á fuglaveiðum í Drangey en landsstjórnin, enda ræður það af líkum, þegar það er athugað, að í landsstjórninni er venjulega enginn maður kunnugur í Skagafirði, en í sýslunefndinni eru altaf 15 gagnkunnugir menn.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 23 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 20. fundi í Ed., miðvikudaginn 15. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 46).

Á 22. fundi í Ed., föstudaginn 17. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til allsherjarnefndar (sjá A. bls. 656) með 11 shlj. atkv.

Á 29. fundi í Ed., laugardaginn 25. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 46, n. 138).

Frsm. (Sigurjón Friðjónsson): Jeg vil aðeins leyfa mjer að vísa til álots allsherjarnefndar á þskj. 138. Ástæður fyrir því, að nefndin leggur á móti frv., eru þar teknar fram, og þýðingarlaust er að taka þær aftur upp hjer.

Guðmundur Guðfinnsson: Frv. þetta er fram komið frá Dýraverndunarfjelagi Ís-

lands, og hefði jeg gjarna viljað, að það næði fram að ganga.

Jeg get alls ekki fallist á það, sem háttv. allsherjarnefnd hefir á móti frv., og jeg er sannfærður um, að frumvarpið hefir fylgi meðal almennings.

Þegar reglurnar um slátrun búpenings voru settar, tóku sveitirnar það svo, að eftir þeim ætti að fara einnig þar, og fengu sjer því tilfæringar til að geta framfylgt þeim; eða að minsta kosti var svo í Rangárvallasýslu, og nú þekkist varla að deyða skepnu þar öðruvísi en með skoti. Jeg tel því alveg sjálfsagt að halda áfram þessum mannúðarreglum, sem þegar er byrjað á.

Háttv. allsherjarnefnd segir í nefndaráliti sínu, að með því að samþykkja frv. þetta muni skotvopnum fjölga í landinu. Það er aldrei nema satt. En að drápgirni manna aukist, þó að þessum skotvopnum fjölgi, er sú mesta fjarstæða, því að þær byssur, sem notaðar eru til þess að deyða með sauðfje, eru skammbyssur, og með þeim er ekki hægt að skjóta fugla, að minsta kosti ekki sem hægt er að telja.

Sumir halda því fram, að gott sje að deyða sauðfje með rothöggi. Er jeg ekkert á móti því, ef það er gert vel.

Jeg hygg að þetta frv. hafi fengið þessa meðferð hjer út af fuglaveiðunum í Drangey. Að þar sje ekki hægt um að þoka, af því að þar um sje sýslusamþykkt, veit jeg ekki. En jeg fyrir mitt leyti lít svo á, að sú veiðiaðferð, sem þar er notuð, sje ekki svo mannúðleg, að haldandi sje hlífiskyldi yfir henni.

Frsm. (Sigurjón Friðjónsson): Um Drangeyjarveiðarnar er það að segja, að um þær mun vera til sýslusamþykkt, sem vafasamt er, að breyting fáiast á með svona lögum.

Viðvíkjandi lífláti stórgripa skal jeg taka það fram, að það mun víða vera farið að skjóta þá, og vil jeg telja það til bóta.

En ef á að fyrirskipa með lögum að deyða alt sauðfje með skoti, þá verður skammbysssa að vera til á hverjum bæ, og að rjett sje að koma því á, þykir mjer vafasamt. En til að skjóta stórgripi munu menn venjulegast vera fengnir að, og þarf því ekki að fylgja nein skotfærafjölgun.

Um hina aðferðina, að deyða með rothöggi, er það að segja, að hún var töluvert notuð, svo að jeg vissi til, fyrir 20—30 árum, og gafst misjafnlega. Hefi jeg sjálfur reynt hana töluvert og virtist hún ekki til bóta.

Hefi jeg svo ekki frekara um þetta að segja; get þó bætt því við, að hálsskurður mun alls ekki vera eins vondur dauðdagi fyrir skepnur eins og haldið er, og geta menn sannfærst um þetta á sjálfum sjer, þegar menn t. d. skera sig á beittum hníf, þá er það alls ekki svo mikill sársauki. Við þessa aðferð er það verst, að skepnurnar verða oft svo hræddar. En hjá því verður tæplega komist, hvaða líflátsaðferð sem notuð er.

Einar Árnason: Lögin um dýraverndun frá 1915 gera svo ráð fyrir, að stjórnin setji reglur um aflifun búpenings á almennum slátrunarstöðum. Þessar reglur hefir stjórnin sett árið 1916 og fyrirskipað aflifun sauðfjár með skoti. Þetta frv., sem hjer liggur fyrir, fer í þá átt að breyta lögunum á þann hátt, að þessi ákvæði nái til slátrunar á öllum húsdýrum, hvar sem er á landinu, og einnig til fuglaveiða.

Jeg er nú hræddur um, að slík lög yrðu einungis pappírsgagn, vegna þess, að erfitt yrði að hafa eftirlit með, að þeim yrði framfylgt. Þó tel jeg þetta ekki neina meginástæðu gegn þessu frv., því það væri óneitanlega æskilegt, að hægt væri að færa slátrun búpenings alment í betra horf.

Um fuglaveiðar orkar tvímælis, hvort hægt sje að setja beinlínis reglur, sem geti komið að liði.

Það, sem jeg sjerstaklega hefi á móti þessu frv., er það, að samkvæmt því má ekki deyða skepnur öðruvísi en með skoti. Að fyrirskipa að deyða þannig alt sauðfje, sem slátrað er úti um land, finst mjer alls ekki geta komið til mála. Því að slíkt yrði í mörgum tilfellum ekki einungis óframkvæmanlegt, heldur hættulegt.

Jeg er ósammála háttv. frsm. (S. F.) um það, að rothöggið sje eigi góð deyðingaraðferð. Get jeg þar vitnað til umsagnar Sigurðar Hlíðar dýralæknis. Telur hann rothöggið deyða eins vel og skot.

Við skotdeyðingu eru að minsta kosti þrír ókostir:

1) Það er aldrei hægt að fyrirbyggja, að eigi geti hlotist slys af skotunum. Hefir það enda komið fyrir, síðan farið var að deyða sauðfje með skotum á slátrunarhúsum.

2) Skotvopnin bila endalaust, og þarf því alltaf að hafa mörg í takinu, ef örugt á að vera.

3) Skotvopnin eru dýr og notkun þeirra miklu dýrari en helgríma.

Jeg er vel kunnugur notkun helgríma. Hefir sú aðferð jafnan verið notuð á Akureyri. Er það áreiðanlega langhandhægasta og öruggasta aðferðin.

Jeg mun því greiða atkvæði móti frv þessu, nema jeg fái skýra og ótvíræða yfirlýsingu stjórnarinnar um það, að hún ákveði í reglugerðinni, að rothöggi skuli gert jafnt undir höfði og skoti. En fái jeg eigi skýlaust svar, þá greiði jeg atkv. móti þessu frv. Mun jeg þá flytja þingsályktunartillögu um að skora á stjórnina að leyfa deyðingu með rothöggi.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg hefi því miður, sökum annríkis, ekki fylgst með þessu máli. En hjer er um mannúðaratriði að ræða, sem ekki má sýna of litla rækt.

Háttv. 2. þm. Eyf. (E. Á.) lagði áherslu á það, að leyft yrði að nota rothögg við aflifun sauðfjár. Sje jeg eigi í fljótu bragði

neitt því til fyrirstöðu, að rot og skot yrðu heimiluð jöfnum höndum í reglugerðinni. Jeg vil þó eigi slá neinu föstu um þetta, en vonast til þess, að háttv. deild leyfi frv. að ganga til 3. umr., og mun jeg þá koma með ákveðnar yfirlýsingar í þessu efni.

Viðvíkjandi Drangeyjarveiðinni er það að vísu rjett, að það er algild skýringarregla, að þegar um sjerlög er að ræða, þá vikja ákvæði almennra laga fyrir þeim, ef þau rekast á. Ef þetta kynni að eiga sjer stað hjer, þá má, ef ástæða þykir til, fella eldri lögin beinlínis úr gildi, og þá eru þessi vandræði leyst.

Karl Einarsson: Hæstv. forsrh. (S. E.) og hv. 2. þm. Eyf. (E. Á.) hafa talað hjér um aflifun sauðfjár. Jeg skal eigi blanda mjer inn í það atriði málsins, þó jeg álíti, að deyðingin eigi að vera sem mannúðlegust. En hinsvegar er jeg þó hræddur við að lögbjóða skammbýssur á hverju heimili. Tel það hættulegt.

En jeg er ekki samþykkur því, sem hæstv. forsrh. og háttv. nefnd heldur fram, að almennu lögin víki fyrir samþykkt þeirri, er gildir um fuglaveiði í Drangey. Það er einmitt svo með sjerstöku lögin eða samþykktir, að þau byggjast á almennu lögunum og takmarkast af þeim. Heimildarlögin gefa aðeins heimild til samþykta, en samþykktirnar mega eigi koma í bága við almenn lög. Enda hefir stjórnin oft neitað samþykkis á slíkum samþykktum, vegna þess að þær hafa komið í bága við lög. Hefir þá orðið að samræma þær betur við lögin, til þess þær gætu öðlast samþykki stjórnarráðsins.

Annars er þessi veiðiaðferð í Drangey ómannúðleg að sögn. Í Vestmannaeyjum var þessi veiðiaðferð lögð niður fyrir um 40 árum af frjálsum vilja. Og nú hefir hún verið bönnuð þar í 31 ár.

Fuglinn er nú veiddur í háfa og tekinn með berum höndum og deyddur strax. Máské veiðist minna með þessari aðferð, en

jeg sje eigi, að það sje neinn skaði, þótt fuglinn sje eigi gereyddur.

En á það get jeg ekki fallist, að sjerstöku lögin í þessu tilfelli hafi meira gildi en almennu lögin.

Forsætisráðherra (S. E.): Það er almenn skýringarregla, að almenn lög víki fyrir sjerlögum, þegar ákvæði þessara laga rekast á eða skerast, ef jeg má viðhafa svo matematískt orðatiltæki um þetta atriði. En sje vafi um þetta atriði nú, má eins og jeg tók fram áðan koma með brtt. við 3. umr., er felli eldri lögin, sem hjer er að ræða um, úr gildi.

Frsm. (Sigurjón Friðjónsson): Jeg hefi eigi haldið því fram, að rothögg væri óhafandi. En ef á að innleiða þá líflátsaðferð, þarf hver búandi, sem sauðfje á, að eignast helgrímu, og til að innleiða hana þarf töluverðan tíma að jeg hygg. Annars eru víst allir sammála um það, að lífláta beri skepnurnar á sem mannúðlegastan hátt.

Karl Einarsson: Jeg efast ekki um, að þessi skýring hæstv. forsrh. er rjett, en hún hefir gildi innan síns ramma. En hitt er jafnvíst, að samþykktir verða að víkja fyrir almennum lögum, ef þær koma í bága við velsæmi.

Halldór Steinsson: Jeg vildi leyfa mjer að gera dálitla athugasemd við ræðu háttv. frsm. (S. F.).

Jeg get alls ekki gengið inn á það, að hálsskurður sje sársaukalaus. Að vísu getur hann hepnast sémilega hjá laghentum mönnum, en eins og allir vita, þá eru ekki allir laghentir, svo það gengur misjafnlega. Hálsskurður þolir enganveginn samanburð við skot eða rothögg. En það er þó ávalt víst, að skepnan verður fyrir hugarstríði með þessari aðferð, við að sjá skepnur, Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

sem búið er að slátra áður, og að horfa á blóðvöllinn.

En það þarf að hugsa um aflifun fleiri húsdýra en sauðfjárins. Og lögin frá 1915 ná eigi til þeirra. Svo er t. d. um hunda og ketti, sem eigi eru altaf deydd á sem hugðnæmastan hátt.

Hitt, sem bætt var inn í, um fuglaveiðar, sje jeg eigi annað en miði til bóta. Jeg legg því eindregið til, að frv. verði samþykkt.

Jeg er sammála háttv. 2. þm. Eyf. (E.Á.) um frv. þetta. En þar sem hann vildi fella það til þess að geta falið stjórninni að breyta reglugerðinni til batnaðar, þá vil jeg samþykkja frv. í sama tilgangi.

ATKVGR.

Frsv. gr. samþ. með 12 : 2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: G. Guðf., G. Ó., H. St., H. Sn., K. E., S. E., S. H. K., S. J., B. K., E. Á., G. G., G. B.

nei: Jóh. Jóh., S. F.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 30. fundi í Ed., mánudaginn 27. mars, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 42. fundi í Ed., þriðjudaginn 11. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 46).

Sigurður Jónsson: Jeg sakna þess, að hæstv. forsrh. (S. E.) er ekki í deildinni, því að það hefði verið æskilegt að fá upplýsingar um það hjá hæstv. stjórn, hvaða reglur um aflifun búpenings hún hefði hugsað sjer að setja í reglugerðina. Því jeg

fyrir mitt leyti er á móti því, að sett sjeu t. d. ákvæði um það, að búpening skuli einungis aflífa með skoti.

Forseti (G. B.): Jeg get gefið þær upplýsingar, að hæstv. forsrh. (S. E.) hefir látið uppi við mig, að sett muni verða í reglugerðina ákvæði um það, að búpening megi einnig aflífa með rothöggi.

Umr. frestað um stund.

Forsætisráðherra (S. E.): Eins og háttv. deildarmönnum er kunnugt, er frv. þetta komið frá Dýraverndunarfélagi Íslands. Jeg hafði hugsað mjer að koma fram með brtt. við frv. þetta, en jeg fjell frá því.

Bak við frumvarp þetta liggur mjög lofsverður áhugi á að bæta úr hinni mjög ógeðslegu slátrunaraðferð, að skera sauðfjenaðinn, sem enn er viðhöfð víða um land.

Jeg vil því lýsa því yfir, að stjórnin mun láta framkvæma ákvæði þessa frumvarps með gætni, og láta standa í reglugerðinni ákvæði um, að aflífa megi búpening bæði með skoti og rothöggi.

Halldór Steinsson: Jeg er þakklátur hæstv. forsrh. (S. E.) fyrir þær upplýsingar, sem hann gaf. Því fyrst virtist svo sem háttv. þm. litu svo á, að alment yrði fyrirskipað að lífláta alt sauðfje með skoti, ef frv. þetta yrði að lögum. Og gat jeg eigi betur skilið en að það væri ástæðan fyrir því, að þeir voru frv. andvígir.

En þar sem nú hæstv. forsrh. (S. E.) hefir gefið þessa yfirlýsingu, vona jeg, að hv. deildarmenn taki vel í málið og sýni því þann sóma, sem það á skilið, og samþykki frv. eins og það liggur fyrir.

Einar Árnason: Jeg tók það fram við 2. umr. þessa máls, að jeg feldi mig ekki við, að lögleitt yrði, að allan búpening skyldi aflífa með skoti. En þar sem nú

hæstv. stjórn hefir lýst því yfir, að hún muni setja í reglugerðina ákvæði um, að einnig megi aflífa búpening með rothöggi, get jeg greitt atkvæði með frv. eins og það liggur fyrir. Jeg vil ekki standa í vegi fyrir því, að þær slátrunaraðferðir, sem hjer hafa tíðkast, sjeu bættar, þótt jeg búist hinsvegar ekki við, að þessar reglur nái fyrst um sinn tilgangi sínum.

Jeg teldi nauðsynlegt, að stjórnin gæfi í reglugerðinni frest þangað til þetta kæmi í framkvæmd, helst alt að tveim árum. Því að víða eru ekki til áhöld, svo hægt sje að fullnægja þessum reglum nú fyrst um sinn.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 10 : 2 atkv. og afgreitt sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 240).

12. Hafnarlög fyrir Ísafjörð.

Á 23. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. mars, var útbýtt

Frumvarpi til hafnarlaga fyrir Ísafjörð (þm.frv.. A. 103).

Á 25. fundi í Nd., föstudaginn 17. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jón Auðunn Jónsson): Jeg þarf eigi að vera fjölórður um þetta frv., en skal þó leyfa mjer að bæta fáum orðum við greinargerðina, sem fylgir frv.

Samskonar frumvarp og þetta var lagt fyrir Alþingi 1917. Voru þá nokkrar breytingar gerðar á því Ed., og eru þær teknar til greina í frv. því, er hjer liggur fyrir. Með þessum breytingum var svo frv. þá samþykkt í Ed. með shlj. atkvæðum, en felt hjer í Nd.

Aðalástæðan til þess, að frv. var felt hjer í Nd. þá, mun hafa verið sú, að þm. munu hafa haft fregnir um það, að þá hafi verið á þrjónunum áætlun um hafnargerð utan tangans, og var eðlilegt, að þeir, sem kunnugir voru staðháttum, hafi ekki viljað leggja stórfje til þess að gera hafnar- og varnargarð á Ísafirði, eins góða ytri höfn og Ísfirðingar eiga frá náttúrunnar hendi, enda eru Ísfirðingar nú algerlega hættir að hugsa um hafnarvirki utan tangans.

En umbætur á Pollinum eru nú orðnar knýjandi. Einkum þarf að gera hafskipabryggjur og fylla upp. Þrengsli eru nú orðin mikil á Eyrinni, en nauðsyn mikil á ýmsum nýbyggingum vegna útgerðarinnar.

Tel jeg því sjálf sagt að samþykkja frv. þetta óbreytt, enda hefir stjórnarráðið íhlutunarrjett um allar framkvæmdir, og að sjálfsögðu verður ekki ráðist til framkvæmda, fyr en Alþingi sjer fært að ríkissjóður leggi fram hinn tilskilda styrk.

Vona jeg, að frv. fái góðan byr hjer í gegnum þessa háttv. deild og verði að umr. lokinni vísað til sjútnv.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til sjútnv. (sjá A. bls. 659) með 15 shlj. atkv.

Á 38. fundi í Nd., laugardaginn 1. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 42. fundi í Nd., fimtudaginn 6. apríl, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 103, n. 174, 199, 204).

Frsm. (Magnús Jónsson): Sjútnv. hefir haft þetta frv. til meðferðar, og er álit hennar prentað á þskj. 174.

Þetta mál er mjög vel undirbúið. Það hefir verið athugað á þingi 1917 af sjútnv. beggja deilda og lagt með því af þeim báðum, og auk þess samþykkt af háttv. Ed. þá og þessari háttv. deild til 3. umr. Og frá þeim tíma er frv. svo að segja óbreytt, nema að því er snertir hlutfallið milli framlags ríkissjóðs og hafnarsjóðs. Framlag ríkissjóðs var áður einn fjórði, en er nú ákveðið einn þriðji á móts við framlag hafnarsjóðsins. Nú sje jeg á þskj. 204, að háttv. flm. (J. A. J.) hefir sjálfur komið fram með brtt. um að færa þetta aftur í gamla horfið. Hefir hann gert það vegna þess, að hann vill ekki láta málið stranda hjer nú á þessu eina atriði. Sjútnv. mælir með frv. eins og það var upphaflega; þykir henni það sanngjarnt og í samræmi við þá hefð, sem er komin á það, að ríkissjóðsstyrkur til bryggjagerða er miðaður við einn þriðja kostnaðar. Auk þess er það vafamál, hvort þetta er nema formsatriði, þar sem upphæðin er fastákveðin 150 þús. kr. og líkur til, að kostnaður verði svo mikill, að þetta komi í einn stað niður.

Háttv. fjvn. hefir birt álit sitt á þskj. 199. Get jeg ekki neitað því, að mjer finst fjvn. fara dálítið út fyrir ramma sinn, þar sem hún segist ekki geta mælt með frv. eða fjárhagshlið þess. Það var óþarfi af fjvn. að láta uppi álit sitt um frv. sjálft. Álits hennar var aðeins leitað um fjárhagshliðina. Auk þess er það álitamál, hvort hún hefir nokkuð um þetta mál að segja, þar sem ekki verður veitt fjeð fyr en í næstu fjárlögum. Það sýnist því nægur tími fyrir hana að neita, þegar til hennar kasta kemur. Það er og allhart að neita Ísfirðingum um samþykkt á þessum lögum. Þeim er áhugamál að fá þau og þau gefa þeim rjett til þess að leggja á dálítið gjald.

Sjútnv. leggur því eindregið til, að frv. þetta nái fram að ganga óbreytt.

Jón Auðunn Jónsson: Jeg get verið þakklátur háttv. sjútn. fyrir undirtektir hennar í þessu máli, en hefi síður ástæðu til að þakka háttv. fjvn. En jeg vænti þess nú, ef brtt. mín á þskj. 204, sem jeg hefi flutt í samráði við bæjarstjórn Ísafjarðarkaupstaðar, nær fram að ganga, þá hafi fjvn. heldur ekki neitt við frv. að athuga. Háttv. sjútn. hafði ekkert á móti því, að ríkissjóður styrkti hafnarbætur á Ísafirði með einum þriðja kostnaðar, og þar sem jeg nú hefi komið fram með brtt. um, að ríkissjóðsstyrkurinn verði lækkaður niður í einn fjórða kostnaðar, vænti jeg, að allir háttv. þm. muni geta samþykkt frv.

Mjer skildist svo, að fjvn. væri á móti frv. í heild sinni, en það mun vera að því er fjárhagshliðina snertir. En þetta frv. snertir ekkert fjárhag ríkissjóðs nema þá til bóta. Það gerir hafnarsjóð Ísafjarðar færari til að framkvæma endurbætur á höfninni, sem svo aftur leiðir til aukins sjávararútsvegs og þar af leiðandi aukinna tekna fyrir ríkissjóð. Jeg veit ekki betur en að Ísafjarðarkaupstaður og Ísafjarðarsýsla hafi að undanförunni verið drýgsta mjólkurkýr í ríkissjóðinni, en til Ísafjarðar hefir ekkert fje verið veitt úr ríkissjóði, nema til almennrar barnafræðslu og unglingaskóla. Því virðist mjer ekki ósanngjarnt, að ríkissjóður veiti nokkurt fje til endurbóta á höfninni þar, sjerstaklega þegar bæjarsjóðnum er mjög um megn að rísa undir slíkum framkvæmdum.

Magnús Pjetursson: Þótt fjvn. hafi ekki ætlað að tala um þetta mál nú, þá þykir mjer rjett að gera aths. við það, sem hjer hefir verið sagt. Háttv. frsm. (M. J.) þótti fjvn. hafa farið út fyrir verksvið sitt, að leggja á móti frv. nú. En þar við er það fyrst að athuga, að fjvn. lagði ekki á móti frv. í heild sinni, heldur að því er snertir fjárhagsatriði þess, og nægir í því að benda til fyrirsagnarinnar á þskj. 199, sem er

„Álit um fjárhagsatriði frv. til hafnarlaga fyrir Ísafjörð“. En út af því að það heyrði ei nú undir fjvn. að fjalla um þetta, heldur væri nógur tími fyrir hana þegar það atriði kæmi til kasta fjárveitingavaldsins samkvæmt 1. gr. frv., er þess að geta, að þegar búið er að lögheimila, að veitt sje fje til einhverra mannvirkja, þá gengur það á undan öðrum mannvirkjum, sem ólögboðin eru. En fjárveitinganefndáleit, að önnur mannvirki á þessu sviði væru nauðsynlegri en þetta, en svo vildi hún ekki heldur með bendingum í lögum gefa fyrirheit um fjárframlög til stórmannvirkja á þessum tímum, þegar allar framkvæmdir verða að lúta í lægra haldi fyrir lögboðnum gjöldum. Mundi slíkt koma undarlega fyrir sjónir.

ATKVGR.

Brtt. 204 samþ. með 15 shlj. atkv.

— 174 sjálffallin.

1. gr., svo breytt, samþ. með 17 : 9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. G., M. J., M. K., Ó. P., P. P., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., E. P., Gunn. S., H. K., Ing. B., J. A. J., J. B., J. P.

nei: M. P., P. O., Þorl. J., Þór. J., B. H., Jak. M., J. S., L. H., B. Sv.

Tveir þm. (E. E. og B. J.) fjarstaddir.

2.—15. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 44. fundi í Nd., laugardaginn 8. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 217).

Enginn tók til máls,

ATKVGR.

Frv. samþ. með 13 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: E. Þ., E. E., H. K., J. A. J., J. B., J. Þ., M. J., M. K., Ó. P., P. Þ., S. St., Sv. Ó., Þorl. G.

nei: B. J., B. H., Gunn. S., Jak. M., J. S., L. H., M. P., P. O., Þorl. J. Þorst. J., Þór. J.

Þeir þm. (Ing. B., M. G. og St. St.) fjarstaddir.

Frv. afgr. til Ed.

Á 40. fundi í Ed., laugardaginn 8. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 217).

Á 42. fundi í Ed., þriðjudaginn 11. apríl, var frv. tekið til 1. u m r.

Forseti (G. B.): Frv. þetta er komið frá háttv. Nd., var þar til meðferðar í sjútnv., og legg jeg það til, að því verði vísað til sömu nefndar hjer.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til sjútnv. (sjá A. bls. 656) með 9 shlj. atkv.

Á 48. fundi í Ed., laugardaginn 22. apríl, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 217, n. 264).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Karl Einarsson): Jeg tel óþarft að ræða þetta mál nú, þar sem þingdeildin

hefir áður haft það til meðferðar og gefið því samþykki sitt til 2. umr.

Sjútnv. hefir haft frv. til meðferðar og mælir með því. Þó hefir einn nefndarmaður áskilið sjer óbundið atkvæði um þetta mál. Till. hans er, að fyrsta greinin verði feld burtu. — Nefndin telur, að lögin hafi fult gildi fyrir því, þó fyrstu greinin væri kipt burtu. Um frv. sjálft er það að segja, að það er í samræmi við hafnarlög annara bæja, svo sem Reykjavíkur, Vestmannaeyja og Akureyrar. Nefndin telur að nauðsyn sje að koma hafnarlögum í samfelt horf. Bæjunum er nauðsynlegt að hafa þessi lög, svo að þeir geti tekið hæfileg hafnargjöld.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

2.—15. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 49. fundi í Ed., mánudaginn 24. apríl, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 217).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 286).

13. Löggilding Kaldrananes.

Á 23. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um löggilding verslunarstaðar að Kaldrananesi við Bjarnarfjörð (þm.frv., A. 108).

Á 25. fundi í Nd., föstudaginn 17. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr með 19 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Nd., mánudaginn 20 mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 108).

Enginn tók til máls.

1. og 2. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 29. fundi í Nd., miðvikudaginn 22. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 108).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 15 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 27. fundi í Ed., fimtudaginn 23. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 108).

Á 28. fundi í Ed., föstudaginn 24. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 : 1 atkv.

Á 30. fundi í Ed., mánudaginn 27. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 108).

Björn Kristjánsson: Jeg hefi aldrei lagt í vana minn að leggjast á lítilmagnann, en þó get jeg ekki leitt þetta mál alveg hjá mjer.

Á fyrri þingum hefir það verið vani minn að mæla heldur móti löggildingum nýrra verslunarstaða, sem koma nálega fyrir hvert einasta þing. Er ástæðan til þess sú, að þetta eykur mjög starf lögreglustjóra og veldur þeim ýmislegum óþægindum og erfiðleikum við tollgæslu. Á fyrri þingum var og annar þingmaður, sem mælti gegn frv. um löggilding nýrra verslunarstaða. Þessi þingmaður var Tryggvi sál. Gunnarsson. Hann áleit, að verslunin veiktist við þessa fjölgun löggiltra verslunarstaða og það væri því aðeins til skaða verslun og þjóð. Fyrir þessari löggildingarsótt, sem vel má kalla svo, hafa menn fært þær ástæður helstar, að erfitt væri eða alveg ómögulegt að fá skip vátrygð til þeirra hafna, sem ekki væru löggiltir verslunarstaðir. Jeg hefi grenslast eftir þessu hjá erlendum vátryggingarfjelögum og komist að raun um, að það er helber vitleysa. Fjölögin taka ekkert tillit til þess, hvort höfnin er löggilt eða ekki, heldur fara þau eingöngu eftir því, hvort skerjótt er úti fyrir eða önnur hætta fyrir skipin á leiðinni til hafnarinnar. Þessi umgetna ástæða er því

í rauninni engin ástæða, ekkert nema tóm hræðsla við að fá ekki skip vátrygð.

Það hefir og komið í ljós síðar, að engin ástæða hefir verið til þess að biðja um sumar þessar löggildingar vegna verslunarþarfa. Hið hefir stundum verið ástæða umsækjanda að koma jörðinni í hærra verð með því að fá hana löggilta sem verslunarstað. Veit jeg um slíkt dæmi vestur við Breiðafjörð, að jörð hefir verið talið það til ágætis og reynt að græða á því, að hún var löggiltur verslunarstaður. Er þetta því mest vatn á mylnu braskaranna.

Kringum land er heill fjöldi af löggiltum verslunarhöfnum, sem ekkert eru notaðar í því skyni. Við Faxaflóa einan eru þær fjölmargar. Má þar nefna: Hrafnabjörg, Seleyri við Borgarfjörð, Maríuhöfn, Voga o. fl.

Mjer datt í hug, að þm., sem hlyntir eru þessum löggildingum, ættu að gera brtt. við frv. þetta til 3. umr., þannig að gera allar strendur landsins löggilta verslunarstaði. Gæti það sparað þinginu nikklu vinnu framvegis.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 8 : 3 atkv.
2. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 : 5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: S. E., S. H. K., S. J., G. G., G. Guðf.,
H. St., H. Sn., Jóh. Jóh., G. B.
nei: K. E., S. F., B. K., E. Á., G. Ó.

Á 32. fundi í Ed., miðvikudaginn 29. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 108).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 8 : 2 atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 170).

14. Einkasala á silfurbergi.

Á 23. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um að veita ríkinu einkarjett til þess að selja alt silfurberg, sem unnið verður á Íslandi (þm.frv., A. 96).

Á 25. fundi í Nd., föstudaginn 17. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg skal vera stutturður. Trúi jeg ekki öðru en frv. þetta verði samþykkt umræðulítið. Ríkið rekur nú námaðnað í Helgustaðafjalli, en víðar er silfurberg í jörðu hjer en þar, sem einstakir menn ráða yfir. Má því vel fara svo, að ef þessir menn ynnu að námarekstri og seldu svo silfurbergið, að það gæti spilt fyrir rekstri og sölu ríkisins. Tel jeg því nauðsynlegt, að hag ríkissjóðs sje borgið og trúi jeg ekki öðru en þessu sparnaðarþingi verði ljúft að fallast á frv.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Í sambandi við ræðu háttv. frsm. (B. J.) vil jeg skýra stuttlega frá því, hvernig málinu nú horfir. Í fyrra var það afráðið í samráði við þingið að reka Helgustaðanámuna á ríkiskostnað og halda rekstrinum aðgreindum út af fyrir sig. Var í þessu skyni fengið loforð fyrir 70000 kr. láni og námaverkfræðingur ráðinn til starfans.

Eje þetta er ekki alt notað enn og árangurinn heldur ekki fenginn, því að

þegar Helgi Hermann námaverkfræðingur kom austur, vildi hann haga greftinum öðruvísi en Frakkar höfðu gert. Var verkfræðingurinn fyrir austan síðastl. sumar og var unnið þar að námugreftinum og nokkuð í vetur, og nú er hann farinn austur. En vegna þessarar breytingar á rekstrinum hefir lítið eða ekkert verið unnið enn af nothæfu silfurbergi, en hann býst við, að geta fengið það í sumar. Eftirspurnin er gífurlega mikil frá mörgum löndum, meðal annars hafa komið fyrirspurnir frá Japan til stjórnarráðsins, og alstaðar er kvartað um vöntun á því. Hefir stjórnarráðið svarað þessum fyrirspurnum og sagt, að byrjað væri nú á vinnunni, og að það mundi geta fullnægt eftirspurninni á komandi sumri.

Helgi Hermann telur, að hægt muni að vinna um 3000 kg. af nothæfu silfurbergi á ári, og varlega áætlað, að verð á kg. sje 12 kr. Verða það 36000 kr., en rekstrar-kostnað telur hann að muni verða um 20000 kr. Verður þá tekjuafgangurinn um 16000 kr.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg vil aðeins leyfa mjer að gera örstutta aths. við ræðu hæstv. atvrh. (Kl. J.). Jeg geri sem sje ráð fyrir miklu hærri sölu heldur en áætlun sú, er hann kom með, gerir ráð fyrir. Af því leiðir, að ágóðinn verður miklu meiri.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg skal út úr þessu bæta við örstuttri aths. Verkfræðingurinn vildi ekki gera sína áætlun of glæsilega, og þess vegna slepti jeg henni, en jeg skal geta þess, að hann tekur skýrt fram, að kg. af silfurbergi fyrsta flokks, sem áður hefir selst fyrir 300 kr., megi nú selja fyrir 500 kr. Og einnig að þar sem áður var hægt að selja 50 kg. á ári, megi nú selja 100 kg., og verður þá útkoman alt önnur.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Nd., mánudaginn 20. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 96, 125).

Sveinn Ólafsson: Þessar brtt. mínar á þskj. 125 eru fram komnar vegna þess, að mjer virðist það ekki koma nógu ljóslega fram í 1. gr. frv., sem fjvn. þó í raun og veru ætlast til, að hjer sje átt við útflutning silfurbergs úr landi og sölu til útlanda. Af frv. má ráða, að átt sje við sölu innanlands. Það er mörgum kunnugt, að hinn svokallaði silfurbergshroði er talsvert notaður til skrauts hjer og annarsstaðar á ýmsan hátt, og gengur í skiftum manna á milli eins og hver annar varningur. Og jeg sje enga ástæðu til þess að ríkið skifti sjer af slíkum innanlandsskiftum. Því kom jeg fram með þessar brtt. Önnur till. lýtur að fyrirsögn frv., sem jeg tel, að betur fari þannig, ef brtt. mín við 1. gr. frv. er samþykkt. Jeg skal geta þess, að silfurberg eða silfurbergshroði mun vera víðar hjer á landi en alment er álitid. Jeg þekki nokkra staði á Austfjörðum, þar sem það hefir fundist, og líkur eru til, að það sje víðar, en hvergi hefir náma verið brotin að nokkru ráði, nema í Helgustaðafjalli.

Jón Þorláksson: Jeg er samþykkur efni þessa frv. Jeg álít það hagkvæmt, að ríkið hafi einkasölu á silfurbergi til útflutnings, ef það á annað borð getur flutt út silfurberg, en á því virðist mjer nokkur vafi að svo stöddu. Þessi eina silfurbergsnáma, sem til er á Íslandi, hefir ekki verið rekin um nokkur ár, og það er grunur manna, að hún sje nú tæmd. Ef sá skyldi nú verða endir á rannsókn þeirri, sem nú er verið að framkvæma, að þetta reynist rjett, þá tel jeg óheppilegt, að þessi lög

verði í gildi gengin. Því að varan er ekki fánleg annarsstaðar en hjer, og ef-ríkis-einkasala verður ákveðin, þá hvílir siðferðisleg skylda á stjórninni að hafa vöruna á boðstólum og láta leita hennar á öðrum stöðum, ef hún finst ekki þarna. En sú leit hefir mikinn kostnað í för með sjer. Þess vegna kysi jeg helst, að ekkert yrði hafst að í þessu máli fyr en rannsókn þeirri er lokið, sem nú stendur yfir með silfurbergsnámuna á Helgustöðum. Ef þar finst silfurberg áfram, þá er ekkert við þetta að athuga, en ef það finst ekki, þá er betra að vera ekki búinn að binda sig. Þá geta þeir leitað silfurbergs, sem fje vilja í það leggja, en skuldbindingar hvíla engar á ríkisstjórninni.

Jeg vildi þess vegna skjóta því að fjvn., að hún athugaði það til 3. umr., hvort ekki væri heppilegra að málinu yrði ekki haldið lengra á þessu þingi, heldur frestað uns það kemur í ljós, hvort grunurinn um það, að náman sje tæmd, er á rökum byggður.

Eiríkur Einarsson: Það er leitt, að hv. frsm. (B. J.) er ekki viðstaddur, því að það er líklegt, að hann hefði viljað svara hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.).

Jeg get ekki látið hjá líða að lýsa yfir vanþóknun minni á brtt. þessa hv. þm., þar sem mjer virðist hún hafa í för með sjer ástæðulausa undanþágu frá frv.

Að mínum dómi þarf að tryggja eftirlit með þessari dýru og fágætu vöru jafnt í landinu sjálfu og út úr því, en jeg vil minna hv. 1. þm. S.-M. á það, að þessi heimild gæti hæglega orðið til þess, að miður hlutvandir menn beittu brögðum og seldu silfurberg út úr landinu eftir óeðlilegum krókaleiðum.

Sú ástæða hv. þm. fyrir brtt., að silfurberg sje notað til skrauts hjer á landi og seljist því manna á milli, er í rauninni

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

engin ástæða, því ef silfurbergið er sá dýr-gripur, sem ætlað er, ber fyrst og fremst að líta á, að hann sje vel trygður, og það er það aðeins á þann hátt, að sala þess sje á einni hendi bæði innanlands og utan.

Það silfurberg, sem nú er manna á meðal í landinu, kemur ekki undir þessi lög, heldur aðeins það, sem óunnið er. Það kemur því ekki þessu máli við, þótt nokkuð sje notað sem glingur í stofum, en annars hygg jeg, að silfurberg sje ekki mjög eftirsótt til þeirra hluta, að minsta kosti hlýtur það að vera aukaatriði í þessu sambandi, enda myndi þetta sora-silfurberg fást til stáss eftir sem áður, þótt ríkið hefði einkarjett.

Hv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) taldi ótímabært að gera þessar ráðstafanir, sem frv. fer fram á, meðan ekki er víst, hvort náma landssjóðs sje tæmd. Að minni hyggju er frv. tímabært og gott án tillits til þessa, því þótt náman í Helgustaðafjalli sje tæmd, eða nærri tæmd, sýnir það aðeins, að því meiri ástæða er til þess að varðveita vel það litla, sem eftir kann að vera eða finnast síðar, svo ekki fari jafnilla og fyrirfarandi, því það er vitanlegt, að fyrirfarandi hefir þessi vara sætt óforsvaranlegri meðferð og hirðuleysi. Þar sem nú eru líkur til þess, að silfurberg finnist víðar en í námunni í Helgustaðafjalli, er fullkomin þörf og skylda að byrgja þann brunn áður en það er um seinan. Það á að tryggja góða meðferð á silfurbergi, án tillits til þess, hvort mikið er til af því eða lítið, og því minna, því meiri nauðsyn, svo því litla verði ekki eytt af handahófi.

Sveinn Ólafsson: Jeg hygg, að hv. 1. þm. Árn. (E. E.) misskilji dálítið brtt. mína. Jeg held, að hann hafi ekki athugað það, að aðeins nokkur hluti silfurbergs er hæfur til útflutnings. Mikill meiri hluti er óhæfur.

Mjér er að vísu kunnugt um, að svo nefndur silfurbergshroði hefir verið fluttur út, en hann er ekki til „optiskra“ tækja hafður, svo sem skærir og hreinir silfurbergskrystallar. Venjulega mun hann notaður til skrauts eða „kemiskrar“ soda-vinslu, og verð hans skiftir litlu eða er afarlág. Þessi silfurbergshroði er venjulega nefndur silfurberg, en þar sem enginn hagnaður virðist geta verið að sölu á þessum „hroða“ eða „rosta“, sem sumir nefna það, er ekki ástæða til, að ríkið hlutist til um sölu þess.

Fyrsta grein þessa frv. er á þá lund, að ætla má, að öll sala á silfurbergi verði áskilin ríkinu, og vil jeg þá spyrja háttv. flutningsmenn, hvort þeir ætlist til, að ríkið kaupi einnig „hroðann“. Ef ríkið vill það ekki, þykir mjér kynlegt, ef ekki má selja hann öðrum.

Hv. 3. þm. Reykv. (J. P.) kom fram með þá athugasemd, að með því að samþykkja þetta frv. tæki ríkið þá skyldu á sig að leita að meira silfurbergi, er Helgustaðanáman reyndist þrotin, og gæti það orðið ærið kostnaðarsamt. Jeg er ekki á sama máli og hv. þm. Það er næsta líklegt, að silfurberg sje víðar að finna en á Helgustöðum, og víst er um það, að allvíða má sjá sömu blendings bergtegundina og þar til og frá um Austfirði. Jeg veit að minsta kosti af einum stað öðrum, þar sem silfurberg hefir fundist og í vændum er, að það verði unnið. Ríkið þarf að fá umráð yfir þeirri námu og öðrum, sem kynnu að finnast.

Jeg skil ekki, að ríkið baki sjer skuldbindingu um það að leita meira en tiltækilegt þykir, þótt Helgustaðanáman reyndist tæmd.

Eiríkur Einarsson: Jeg yildi aðeins leyfa mjér að gera stutta athugasemd út af ummælum hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.).

Honum þótti það þröngsýni af mjér, að

jeg vildi ekki leyfa sölu silfurbergs innanlands, en það, sem vakti fyrir mjér, var það, að tryggja söluna til útlanda eins vel og frekast mætti, en jeg tel hana ekki tryggða nema þetta ákvæði sje hreint, því ella mundi fara hjer sem oftast, að undanskot yrðu tíð. Fyrir því er jeg móti brtt.

Ennfremur gat hv. þm. þess, að mikill hluti þessa silfurbergs væri hroði og ónot hæft. Það er nú svo, að annaðhvort er það lítið eftirsótt innanlands eða að einnig má flytja það út, en það silfurberg, sem nú er útflutningsfært og dýr vara, á aðeins að ráða þessum lögum. Það er hyggja mín, að ef brtt. næði fram að ganga, myndi verslunarrefir beita sjer fyrir því að flytja út silfurberg með ýmsum krókabrögðum, sem brtt. hv. 1. þm. S.-M. myndi stofna til.

Jón Þorláksson: Hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) gat ekki skilið, að ríkið tækist á hendur neina skyldu með frv., ef svo færi, að náman í Helgustaðafjalli væri tæmd.

Jeg sagði, að það tæki á sig siðferðislega skyldu, og það er rjett, því að það er almenn regla, að sá, sem tekur að sjer einkasölu á einhverri vöru, tekur og á sig þá skyldu að hafa vöruna til. Og landa á milli mundi það síst talið heiður, að ríki, sem hefir einkasölu á vöru, sem hvergi fæst annarsstaðar, hliðri sjer hjá að framleiða vöruna vegna fjárhagslegrar áhættu, sem hjer mundi verða að leit að silfurbergi. Það yrði því gerð sú krafa til vor, að vjer reyndum að útvega silfurberg annarsstaðar, ef náma landsins reyndist þrotin; annars mundi einkasalan hvorki verða talin eðlileg nje rjettmæt. Jeg er nú þeirrar skoðunar, að það sje óálitlegt, að ríkið skuldbindi sig á þennan hátt.

Auk þessa mundu lögin vitanlega draga úr öðrum að leita að silfurbergi, þar sem þeir hefðu enga tryggingu fyrir því, að þeir fengju nokkurn arð af því, sem þeir

kynnu að finna, þegar ríkið ákvæði verðið.

Um silfurberg, sem fundist hefir annarsstaðar en í Helgustaðanámunni, er það að segja, að útlit er fyrir, að það sje ekki til neinna muna og ekki hægt að vinna það nema með talsverðum tilkostnaði, sem óvíst er, hvort borgar sig þegar til kemur.

Hv. 1. þm. Árn. (E. E.) sagði, að því minna sem fyndist af silfurbergi, því meiri nauðsyn væri á að hindra, að það færi í súginn. Fyrst ber þó að gæta þess, hvort borgi sig að vinna það.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Það kom mjer nokkuð á óvart, að amast var við þessu frv. eða að brtt. kæmi fram við það.

Hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) heldur því fram, að frv. sje óeðlilegt band á innlenda verslun með silfurberg. Mjer er með mín-um besta vilja ómögulegt að sjá, að svo sje. Þeir, sem vilja kaupa „rosta“ til skrauts, gætu jafnt fengið mola fyrir því, þótt ríkið hefði einkasölu á honum. En ef ætti að hafa besta silfurberg í lausasölu innanlands, þarf betri strandgæslu, svo að ekki verði flutt út óleyfilega og fengist þannig keppinautar, sem feldu verðið fyrir ríkinu.

Það væri jafnnærri að fella frv. alveg, eins og að gera það, því svo eru kunnar krókaleiðir manna, að ekki þarf að ýta undir þá með lagafrumvörpum til þess að þeir fari þær.

Eins og kunnugt er, er silfurberg notað mjög til stríðsþarfa. Það er því ekki eingöngu verslunarnauðsyn, að landið taki þessa verslun í sínar hendur, heldur þarf það og að gæta þess, að eitt ófriðarríki hafi ekki öll not þessarar vöru, svo landið dragist ekki á þann hátt ófyrirsynju út í ófriðarhættu.

Þessa skuldbindingu, sem háttv. 3. þm. Reykv. (J. P.) benti á, er jeg ekki hrædd-

ur við, því fari svo, að silfurberg finnist ekki, getur enginn skyldað stjórn landsins til að selja það. Hins vegar held jeg, að hver maður mundi jafnfús á að leita að silfurbergi fyrir það, því jeg hefi ekki hugsað mjer, að landið græði á þessari verslun fyrir aðra, nje að það ræni þá lögmætri eign þeirra, heldur hafi það umboðssölu á vörunni, því jeg held því fram, að það sje betra fyrir einstaka menn en að þeir selji það sjálfir, því þeir þekkja ekki, hversu dýrmætt silfurbergið er, og telja sig hafa selt vel, þó að verðið sje langt fyrir neðan gangverð.

Jeg heyri, að hjer er nokkur ótti á því, að Helgustaðanáman muni tæmd og ekki muni finnast silfurberg á öðrum lands-sjóðsjörðum. Þetta er aðeins spádómur. (J. Þ.: Það er eftir kunnugra sögusögn). Jeg hefi að vísu heyrt eitthvað í þá átt líka, en námaverkfræðingurinn, sem nú er fyrir austan, hefir tjáð mjer, að engin ástæða sje til að óttast það. Hann heldur að gangur af silfurbergi muni ná gegnum fjallið. (Sv. Ó.: Það getur ekki verið, því ekkert silfurberg-hefir fundist hinumegin). Jeg þori ekki að fullyrða, að svo sje, en þá hefir þó fundist silfurberg svo nærri, að hann telur ástæðu til að ætla, að gangur muni vera þar á milli, sem og er eðlilegast.

Þó svo færi, að aðeins fyndist lítið silfurberg, þá er það fyllilega rjett, sem hv. 1. þm. Árn. (E. E.) tók fram, að þá er því meiri ástæða til að varðveita það með lögum sem þessum, en brtt. virðist mjer benda mönnum á leið til að fara kringum lögin, en jeg hygg, að þeir þurfi ekki hvatningu til þess. Það er auðsætt, að hægra er þó að hafa eftirlit með þeim fáu, sem vinna eða myndu vinna námuna, en öllum landsmönnum. Því ef einhver vildi kaupa silfurberg á þann hátt, mundi hann finna nóga leppa víðsvegar

um landið, t. d. í fiskiverum og síldarstöðvum, þar sem ómögulegt væri að líta eftir þeim. Þess vegna óska jeg, að brtt. verði feld, en frv. samþykkt óbreytt.

Það er engin ástæða til að fresta lögum þangað til reynt er, hve mikið er í Helgustaðanámunni eða hvort hún muni tæmd. Þau eru sjálfsögð varúð, en geta ekki skaðað að neinu leyti, þó svo reyndist, að náman væri þorrin. Frv. er komið frá nefndinni í því skyni, að ríkið njóti sjálft þessa dýrmæta steins og einstakir menn fái meira fyrir hann en ella. Hún hafði hugsað sjer, að yfir þessa námu yrði settur steinafræðingur með sjerþekkingu á námi þeirra og hefði um leið vit á silfurbergsverslun, þannig að hann væri í sambandi við stærstu „optiskar“ verksmiðjur heimsins, svo sem Zeiss í Jena o. fl., sem kaupa þessa vöru herra verði en seljendur hjer heima hefir dreymt um.

Nefndin hefir talið skyldu að bæta þetta frv. fram og benda mönnum á þá hættu, sem stafað geti af frjálstri sölu, en mjer er það ekkert sjerstakt kappsmál og má deildin, ef hún vill, fella það og hafa svo alt í sukkinu.

Sveinn Ólafsson: Hv. þm. Dala. (B. J.) endurtók þrisvar það sama, að ef brtt. væri samþykkt, mundi hún kenna mönnum að fara kringum lögin í því að flytja silfurberg út úr landinu. Jeg held nú þvert á móti, að frv. eins og það er freisti manna til þessa, af því að það leggur óeðlileg bönd á lítilsverð viðskifti. Það verður sennilega ekki aukin strandgæsla svo muni fyrir þessu og jafnerfitt að gera við því, að óleyfilega verði flutt út.

En það út af fyrir sig, að menn geta ekki farið annað en til ríkisstjórnarinnar til þess að eignast eða afhenda fundinn silfurbergsmola, það freistar margra

til að koma silfurbergi út úr landinu á einn eða annan hátt.

Jeg get bent á það í sambandi við það, sem hv. frsm. (B. J.) sagði um notkun silfurbergs í stríðsþarfir, að fyrstu stríðsárin var Helgustaðanáman í höndum Frakka, og þó ekkert að því fundið nje um það talað af hinum stríðsþjóðunum. Alt skraf hv. þm. um silfurberg í stríðsþarfir er fjarstæða.

Hv. frsm. (B. J.) hjelt fram, að hver og einn gæti eftir sem áður eignast silfurbergsmola hjá landsstjórninni, og efast jeg alls ekki um það. En mjer finst það kringileg krókaleið, að skrifast á við stjórnina um slíka smámuni eins og það, hvort menn geti fengið keypta þá mola, sem ekki eru útflutningshæfir og oftast verðlausir með öllu. Þetta hefir líka viðgengist, að silfurbergsrosti hefir verið látinn til innlendra manna og útflendinga og ekki komið að sök.

Sú till. hv. frsm. (B. J.) að taka allar silfurbergsmola eignarnámi kemur ekki þessu máli við; þó tel jeg líklegt, að á slíka till. gæti jeg fallist, því jeg er einkasöluhugmyndinni hlýntur. En á þetta hefir ekki reynt ennþá og er óat-hugað mál. Eignarnámi var ekki beitt við Helgustaðanámu, heldur keypti lands-sjóður háflenduna af fyrri eiganda eftir frjálsum samningi, en hinn helmingurinn var forn klaustureign.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg verð að taka undir það, sem hv. frsm. (B. J.) sagði, að ætla hefði mátt, að frv. þetta gengi fram umræðulítið. Hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) sýndi mjer brtt. sínar áður en hann ljet þær fara og sagði mjer, hver tilgangur sinn væri, sem sje sá, að fyrirbyggja það, að menn þyrftu að sækja um leyfi til stjórnarinnar til þess að eignast silfurbergssora, sem notaður væri til

skrauts. Mjer fanst þá ástæðulaust að fara til ríkisstjórnarinnar í þeim erindum að fá þennan sora keyptan, því hann hlýtur að liggja eins og hráviði í kringum námuna, eins og sjá má af því, að úr einum 60 tonnum fæst aðeins 3 þúsund kg. af hreinu silfurbergi samkvæmt brjefi námaverkfræðingsins.

Þess vegna leit jeg svo á, að brtt. hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) væri meinlaus, því það væri ekki meining frv. að meina mönnum að eignast þennan sora. En nú sje jeg, að lagður er sá skilningur í brtt., að verði hún samþykkt, sje hægt að fara á bak við frv. og rýra tilgang þess. Verði sá skilningur lagður í hana, er auðvitað varhugavert að samþykkja brtt.

Viðvíkjandi því, sem hv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) sagði um frestun og áskorun til stjórnarinnar um að láta rannsaka, hvort silfurberg finnist ekki víðar hjer á landi, þá lít jeg svo á, að stjórninni beri skylda til að framkvæma þessar rannsóknir, bæði með það fyrir augum, að Helgustaðanáman kann að þrjóta, svo og hitt, að silfurberg finnst, mjer vitanlega, ekki annarsstaðar í heiminum, en eftirspurnin afarmikil. Þess vegna mælir ekkert á móti því, að frv. nái fram að ganga.

En yrði nú frv. ekki samþykkt, og við gerum ráð fyrir, að einstakir menn ljetu reka þennan námaðnað strax í sumar, þá gæti farið svo, að það mikið silfurberg kæmi á markaðinn, að landið biði stórskaða af sínum námurekstri.

Það hefir verið sagt, að náman í Helgustaðafjalli myndi að þrotum komin. En brjef námaverkfræðingsins, sem jeg nefndi áðan og er að vísu nokkuð gamalt, segir, að nóg muni af silfurbergi þar enn. Eins og kunnugt er, þá dvelur námaverkfræðingurinn þar eystra nú og hefir verið þar um mánaðartíma. Hefir hann því eflaust rannsakað frekar þetta atriði, sem um er deilt, og mætti því fá

frá honum símleiðis nú þegar allar nánari upplýsingar.

Af öllu þessu samanlögðu verð jeg að leggja til, að frv. verði samþykkt. Jeg sje ekki, að það hafi neinn skaða í för með sjer, en getur aftur á móti orðið landinu til stórgróða.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Það er viðvíkjandi strandgæslukenningu háttv. 1.þm.S.-M. (Sv. Ó.) að jeg stend upp.

Hann sagði, að strandgæslan yrði hin sama eftir sem áður, þó að brtt. yrði samþykkt.

Það er nú svo.

En við skulum gera ráð fyrir, að unnið sje í Helgustaðanámunni og á öðrum stað þar nærri, en víðar ekki. Hvort myndi þá hægra fyrir eftirlitsmanninn að líta eftir á þessum tveim stöðum eða leyfa að selja silfurbergsmola um land alt og gæta svo að, að ekkert yrði ólöglega úr landi flutt? Það er þessum hugsanagang, sem jeg vona að háttv. þdm. gjaldi varhuga við.

Brtt. opnar veginn fyrir því, að hver og einn, sem annars hefir hug á, getur haft fjölda leppa til þess að komast í kringum ríkið. Og reynsla seinni ára hefir sýnt, að þeir láta ekki á sjer standa slíkir menn. Annars virðist Ísland svo lítið í hans augum, að eins megí gæta þess alls eins og einhvers lítills hluta af því.

Hann mintist líka á, að Frakkar hefðu rekið námuna í byrjun stríðsins. Já, jeg mundi einmitt eftir því, og hefðu Frakkar vitað, hver skortur mundi verða á silfurbergi í heiminum meðan stríðið stóð, þá hefðu þeir getað unnið námuna betur og eflaust sett sig fasta hjer á landi. Og við næsta stríð er þetta einmitt að muna, svo þm. hefir bent á höfuðhættuna í þessu máli.

Þar sem þm. er stöðugt að tala um þennan silfurbergsrosta, sem hann ber svo mjög fyrir brjósti, þá má hann vita, að lögunum

er alls ekki ætlað að ná til hans; þeir mol-
ar, sem ekki hafa rjetta krystalsgerð, eru
ekki silfurberg, svo þá geta allir eignast,
hvar sem er á landinu.

Þá þótti háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.)
undarlegt, jeg held hann hafi kallað það
„kringilega krókaleið“, að menn þeir, sem
eignast vildu dálítinn silfurbergsmola til
þess að skreyta með skrifborð sín, þyrftu
að skrifa til stjórnarinnar um það. En það
er nú einmitt það „kringilega“ við þetta,
að þess þarf alls ekki. Jeg hefi t. d. versl-
að við landsverslunina meira og minna
síðan hún tók til starfa, t. d. hefi jeg keypt
þar kol, en jeg hefi aldrei þurft að skrifa
stjórninni um það. Jeg hefi farið rjetta
boðleið og snúið mjer til skrifstofu lands-
verslunarinnar, eða þá forstjóra hennar.
Þessi „kringilega krókaleið“ þm. sýnir því
mörgu betur grundvallarhugsun hans og
hvað mikið megi á henni byggja.

Að öðru leyti þarf jeg ekki frekar um
nauðsyn þessa frv. að ræða og geri ráð fyr-
ir, að háttv. þdm. geti samþykkt það óbreytt.

Jón Þorláksson: Jeg ætla aðeins að
mótmæla því, sem virtist skína í gegnum
ræðu hæstv. atvrh. (Kl. J.), að ríkis-
stjórnin hafi eftir núgildandi lögum
nokkra skyldu til þess að leita eftir silfur-
bergi á fleirum stöðum en þeim eina, sem
nefndur hefir verið. Og sú rannsókn hefir
þegar kostað 60—70 þús. kr., en eftirtekj-
urnar rýrar enn sem komið er. Gæti því
drjúgum vaxið rannsóknarkostnaðurinn, ef
víðar væri leitað, en jeg verð fyrir mitt
leyti að líta svo á, að hann sje orðinn
nógur.

ATKVGR.

Brtt. 125,1 feld með 16 : 3 atkv.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 125,2 kom eigi til atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 22 shlj.
atkv.

Á 29. fundi í Nd., miðvikudaginn 22.
mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 96).

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Þegar
eftir aðra umræðu þessa máls sendi jeg
símskeyti til námuverkfræðings Helga H.
Eiríkssonar og bað hann að senda skýrslu
um, hve mikið hann teldi vera af silfur-
bergi í námunni.

Frá honum hefi jeg fengið svo hljóð-
andi símskeyti:

„Með tilvísun til rannsóknarskýrslu
minnar, og eins og að ráðuneytinu er
að öðru leyti kunnugt, þá var ný vinslu-
aðferð samþykkt af síðasta Alþingi og
tekin upp, er jeg tók við. Námuöngin
eru ekki fullgrafin ennþá; býst við silf-
urbergi í júní. Engar líkur náman sje
tæmd; kvantum vitanlega óákveðið. Kem
væntanlega suður um mánaðamótin með
nánari skýringu“.

Þetta skeyti ber það með sjer, að engar
líkur eru fyrir því, að náman sje tæmd, eins
og sumir þm. vildu halda fram við 2. umr.
En auðvitað er ekki hægt að segja um það
fyr en síðar, hversu mikið þar kann að
tera af silfurbergi.

Hákon Kristófersson: Mjer þykir rjett
að geta þess í sambandi við það mál, sem
hjer er til umræðu, að vel getur verið að
landið muni einnig eiga silfurbergsnámu
fyrir vestan. Jeg hittj fyrir skömmu mann
þaðan, sem tjáði mjer, að ferðamenn hefðu
haft það fyrir reglu í mörg ár að fara upp

í námu þessa og taka þaðan steina. Jeg vildi nú skjóta því til hæstv. stjórnar, hvort hún vildi ekki láta rannsaka þennan stað og koma í veg fyrir, að ferðamenn notuðu sjer þetta framvegis. Með rannsókn á þessum stað kæmi það þá í ljós, hvort um nokkuð verðmæti væri þar að ræða, og ef svo væri, þá teldi jeg sjálf sagt að gera ráðstafanir til þess, að ekki væri hægt fyrir vegfarendur að nota sjer þetta, t. d. með því að byrgja fyrir námu-mynnið.

Þessi maður gat þess einnig, að Guðmundur nokkur Jakobsson mundi hafa keypt eða fengið námurjett þarna til 20 ára hjá stjórninni. En þó hann hafi keypt þennan rjett, þá sýnist mjer, að hann hafi glatað honum, þar sem hann hefir ekkert skift sjer af námunni í mörg ár. (*Atvrt.*: Hvar er náman?). Jeg vildi hafa þegar getið þess, að hún er á jörð, sem heitir Miðhús í Gufudalssveit í Barðastrandar-sýslu, og mun hafa verið seld af stjórninni síðastliðið sumar.

Hvað mikið kann að vera af silfurbergi í námu þessari, hefi jeg ekki vit til að segja um. En jeg hefi, sem aðrir ferðamenn, sem þar fara um veginn, sjeð, að öll hlíðin glitrar af þessum steinum. En Frimann nokkur Arngrímsson, sem mörgum er kunnur og vit mun hafa á þessum efnum mörgum fremur, kvað þarna vera mundu allmikið silfurberg. Væri því rjett af stjórninni að láta athuga þetta. Sú rannsókn ætti helst að fara sem fyrst fram, enda sýnist það vel hægt, þar sem við höfum mann í landsins þjónustu, sem starfið gæti vel int af hendi og er þar á ofan vel trúandi til rjettðæmis í þeim efnum. Með þessum orðum mínum á jeg við Helga Hermann, sem nú hefir, eins og kunnugt er, umsjón með starfrækslu á silfurberges-námunni í Helgustaðafjalli.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 18 : 1 atkv. og afgr. til Ed.

Á 27. fundi í Ed., fimtudaginn 23. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 96).

Á 28. fundi í Ed., föstudaginn 24. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Halldór Steinsson: Frv. þetta var flutt af fjárveitinganefnd í Nd., en með því að sú nefnd hjer í deildinni er hlaðin störfum, legg jeg til, að frv. verði vísað til fjárhagsnefndar, ef það er ekki á móti þingsköpum.

Forseti (G. B.): Það er á móti þingsköpum, en deildin getur veitt undanþágu, ef henni sýnist svo.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Till. um að vísa því til fjvn. feld með 8 : 4 atkv., en að leyfðum afbrigðum var frv. vísað til fjhn. (sjá A. bls. 654) með 10 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Ed., þriðjudaginn 4. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 96, n. 186).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran):

Um þetta mál urðu allhávarar og hljómmiklar umræður í hv. Nd. En jeg býst ekki við, að svo fari hjer, því að yfirleitt eru menn hjer fátalaðir og lítið hafa blóðin úr þessari deild að segja. Jeg lít svo á, að þetta mál sje alls ekkert stórmál, og skifti því í raun rjettri litlu um það. Frv. fer fram á að veita ríkinu einkarjett til sölu á öllu því silfurbergi, er unnið verður á Íslandi.

Um silfurbergsvinsluna er nú það að segja, að í eitt ár hefir verið unnið að henni í Helgustaðafjallsnámunni. En þar hefir gengið illa að ná í silfurbergið sjálft. Öll vinnan hefir farið í það að berja blágrýti eða grafa göngin inn að sjálfri námunni. Mun það nú komið vel á veg. Til þessarar vinslu hefir verið varið allmiklu fje, meðal annars 300 tn. af cementi, sem keyptar voru í mestu dýrtíðinni og svo aldrei notaðar. Svona fer oft um rekstur þeirra fyrirtækja, sem ríkið tekur í sínar hendur. Höfum vjer mörg dæmi slíks, sem óþarft er að telja hjer upp.

Í heiminum er nú mesta silfurbergsekla, og það er því í afarháu verði. Mjer er ekki kunnugt um, að silfurberg sje unnið hjer annarsstaðar en í þessari umgetnu námu. Það hefir að vísu verið reynt á nokkrum öðrum stöðum, en ekki svarað kostnaði að vinna það þar.

Með þessu frv. er því verið að setja undir leka, sem enn er ekki kominn í ljós, en getur þó einhverntíma, ef til vill, borið að, þótt mjer virðist raunar lítið útlit á því sem stendur. Aðrar námur gætu sem sje fundist og kept þá við silfurbergsnámunna í Helgustaðafjalli. Og þegar svo væri komið, gætu þessi lög orðið til gagns.

Nefndin hefir því orðið sammála um að leggja það til við hæstv. stjórn, að hún gæti alls sparnaðar við framkvæmd þessara laga. Það væri óneitanlega gaman að fá að sjá einhvern silfurbergsmola úr nám-

unni áður en stofnað yrði til mikils kostnaðar. Ef víðar fyndust námur, sem gætu kept við þessa, þá er eðlilegt, að lög þessi yrðu notuð til að tryggja söluna og að silfurbergið geti orðið sem fjemætast, bæði fyrir ríkið í heild og einstaka þegna ríkisins.

Björn Kristjánsson: Frv. þetta mun fram komið eftir till. þess manns, sem nú vinnur við Helgustaðafjallsnámuna eða sjer um vinsluna. Lítur hann vafalaust svo á, að þetta geti orðið landinu til gróða, ef silfurberg finst annarsstaðar. Það getur líka orðið til að tryggja starf þessa manns framvegis.

Þess ber nú vel að gæta, að þessi umgetna vara, silfurbergið, mun aðeins vera til hjer á Íslandi, og ef ríkið tekur í sínar hendur einkarjett til sölu þessarar vöru, þá fær það um leið skyldu á herðar, að reyna að hafa vöruna til og láta leita annarsstaðar eftir silfurbergi á sinn kostnað, ef þessi náma bregst. Þetta mál snertir því í raun rjettri talsvert utanríkismál, því að aðrar þjóðir eiga rjett á að krefjast þess, að vjer reynum að hafa það á boðstólum, ef mögulegt er. En þessi lög útiloka, að nokkur „privat“ maður vilji leita eftir silfurbergi á sinn kostnað. Það væri ofmikil áhætta, er valdið væri svo tekið frá honum til að selja silfurbergið. Skyldan til að leita kæmi þá til að hvíla á ríkissjóði.

Mjer er kunnugt, að leitað hefir verið á Hoffelli fyrir austan, og jeg hefi meira að segja leitað þar sjálfur heilt sumar. Fanst þar dálítið silfurberg, sem lá ofan á, en var orðið slæmt og eytt. Leitaði þar svo annar maður í fyrra sumar, en fann ekkert. Þetta er nú eini staðurinn, þar sem silfurberg hefir fundist vinnanlegt í bili, auk Helgustaðafjallsnáunnar.

Eins og er hefir landið einkarjett til silfurbergssölunnar, og þessi lög gera því

aðeins einkarjettinn meira áberandi. Sala á silfurbergi er líka afarvarasöm og þarf valinkunnan verslunarmann til að sjá um hana, því að fá manni hana í hendur er sama sem að afhenda einhverjum stóran ótalinn peningasjóð. Í öðrum löndum er einkasala altaf illa sjeð, og er okkur því áreiðanlega best að láta sem minst bera á þessari einkasölu ríkisins. Það eru auk þess fáir og sjerstakir menn, sem kaupa silfurbergið, og geta þeir þá auðveldlega myndað hring og sett verð á það eftir sínum geðþótta. Væri þá ver farið en heima setið.

Jeg er því hræddur um, að frv. komi eigi að tilætluðum notum, þótt það verði samþykkt, og þori eigi að greiða því atkv. og ræð háttv. þdm. frá því að láta það ná fram að ganga.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg er sammála háttv. frsm. (S. H. K.), að þetta mál er ekkert stórmál. Þetta frv. er ekki komið frá stjórninni, heldur háttv. fjv., og hefi jeg ekki fyr heyrt, að það mundi stafa frá tillögum verkfræðingsins, erstjórnar námunni, en um það skal jeg ekkert segja.

Mjer er þetta ekkert kappsmál, en hygg þó, að frv. horfi heldur til bóta, og sama heyrðist mjer á háttv. frsm. Hvað því viðvíkur, að gaman væri að sjá silfurbergsmola áður en miklu fje væri varið til fyrirtækisins, þá býst jeg við, að menn geti fengið að sjá silfurbergsmola í sumar. Eftir skeytum að dæma frá verkfræðingnum mun ekki hafa verið unnið heppilega að vinslunni undanfarin ár. Stendur svo á því, að Frakkar, sem höfðu námuna til 1914, er stríðið skall á, höfðu farið illa með hana og aðeins hugsað um að ná sem mestu af silfurbergi. Taldi verkfræðingurinn því rjettara að grafa göng inn að námunni held-

Alþt, 1922. B. (34. löggjafarþing).

ur en að reyna að bora sig niður eins og áður hafði verið gert.

Mjer sjálfum er ekki unt að segja um þetta frá verkfræðilegu sjónarmiði; hefi jeg hvorki þekkingu til þess nje heldur hefi jeg komið á staðinn. En verkfræðingurinn, sem stundað hefir nám í Breiðlandi, ætti að vera fær um að standa fyrir námunni og viðhafa hentugustu aðferðirnar.

Nefndin leggur til, að stjórnin gæti alls sparnaðar hvað þetta snertir, og skal það fyllilega tekið til greina. Skal jeg og geta þess, að þær 70 þús. kr., sem veittar voru til þessa fyrirtækis í fyrra, voru ekki eyddar þegar verkfræðingurinn fór austur fyrir mánuði.

Finnist silfurberg að mun í þessari umgetnu námu, þá mun það verða fljótt að borga kostnað, því að það er í geypiverði. Af fyrsta flokks silfurbergi mun hvert kílógramm seljast á 500 kr.

Háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) var hræddur um, að þetta frv. væri gagnslaust, en jeg lít svo á, að það geti komið þegar í sumar að gagni. Sami háttv. þm. tók og fram þær ástæður, sem einnig komu gagn frv. í háttv. Nd., að öllum einkarjetti fylgdi skylda. Ríkið yrði því að taka að sjer að leita eftir silfurbergi víðar, til að geta haft það á boðstólum. Fyrst þessi mótbára kemur og hjer fram í háttv. Ed., finn jeg mig knúðan til að mótmæla henni. Jeg get alls ekki sjeð, að þessu fylgi svona mikil skylda til að leita að silfurbergi, og jeg verð sjerstaklega að mótmæla því, að þetta frv. beri að skilja svo, að það leggi ríkinu slíka almenna rannsóknarskyldu á herðar. Stjórnin gæti og leyft einstökum mönnum eða fjelögum að leita, og finst mjer ekki ólíklegt, að stór „firmu“, eins og t. d. Zeiss í Jena, mundu vilja taka það að sjer, þar sem silfurberg er hvergi að fá nema á Íslandi og mikið eftirspurt. Jeg get heldur ekki sjeð, að leit að silfurbergi krefðist

óhemjukostnaðar, því að staðirnir, sem um er að gera, eru sárafáir, líklega aðeins þrír, sem sje Hoffell, Akranáma og svo einn staður fyrir vestan, í Barðastrandarsýslu. Það er því aðeins spádómur, að einstakir menn mundu ekki vilja leggja í þann kostnað að leita að silfurbergi.

Jeg ætla ekki að halda uppi neinni vörn fyrir „monopol“, en þess vil jeg geta, að ýms lönd, svo sem Frakkland og Svíþjóð, láta ríkin hafa viðtæk einkarjettindi. Tel jeg að frv. geti vel orðið til gagns fyrir ríkið og vil eindregið leggja til, að það nái fram að ganga.

Björn Kristjánsson: Hæstv. atvrh. (Kl. J.) getur ekki skilið, að einkarjettinum fylgi skylda. Um það geta að vísu verið skiftar skoðanir, en þó munu flestir held jeg játa það, og liggur beinlínis í því, að það er ekki öllum frjálst.

Jeg tel óhugsandi, að nokkur einstakur maður vilji leita á sinn kostnað, ef hann ekki er frjáls með söluna á því silfurbergi, sem hann kann að finna, og veit því ekkert, hvað gott verð hann fær fyrir það eða hve tryggilega er um söluna búið.

Hæstv. atvrh. hjelt, að kostnaður við slíka leit yrði aldrei mikill, en það er alveg öfugt; hann hlýtur að verða gífurlegur, og staðirnir, sem silfurberg er að finna, geta verið fjöldamargir, því alstaðar má búast við því þar, sem kalk hefir verið og gufað upp við jarðhita. Getur það því verið í hverju basalt- og líparitfjalli.

Um einkasöluna ætla jeg ekki að fara að þræta við hæstv. atvrh. (Kl. J.), því að það er aldrei nema satt, að sum ríki, eins og t. d. Svíþjóð og Frakkland, hafa sett „monopol“ á einstöku vörutegundir. En um það ber aftur öllum saman, að þar sem einkasala er komin á, þar sjeu vörurnar æfinlega verri og dýrari.

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran): Jeg hefi litlu við það að bæta, sem jeg hefi

áður sagt. En jeg vildi taka undir það, sem hæstv. atvinnumálaráðherra (Kl. J.) sagði, að eigi bæri að skilja þessi lög svo, að ríkinu væri með þeim lögð sú skylda á herðar að leita að silfurbergi annarsstaðar, ef það fyndist ekki í Helgustaðafjalli eða gengi þar til þurðar. Því að sú krafa væri í fylsta máta ósanngjörn, og ekki síst eftir þeim upplýsingum, sem háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) gaf, að möguleikarnir fyrir því að finna silfurberg væru mjög víða. Það er því sú mesta fjarstæða að leggja þennan skilning í þessi lög, því að það gæti tæplega talist skylda fyrir ríkið að láta róta um öllum fjöllum þessa lands.

Jeg vil því aftur fyrir hönd nefndarinnar leggja til, að háttv. þm. greiði atkvæði með frv. þessu, í þeirri von, að enginn skilji þetta svo.

Það er víða talað um, að til sje silfurberg, og til dæmis að taka kom maður einn úr Reyðarfirði til mín, áður en jeg fór að heiman, og sagðist hafa fundið silfurberg í sínu landi og vildi láta rannsaka það. Þetta hefir því oft heyrst, að silfurberg væri víða til; en reynslan hefir altaf orðið sú, að það hefir hvergi reynst vera nema í Helgustaðafjalli. Og því hefir jafnvel verið haldið fram, að það væri gengið þar til þurðar. En því verð jeg að mótmæla; um það vita menn ekkert nú, af því ekkert hefir verið að því leitað síðan ríkið hóf þar rekstur sinn.

Göngin, sem grafin voru að námunni, hygg jeg, að hafi eigi verið grafin fyrir þá sök, að Frakkar hafi farið svo illa með hana, heldur af þeim ástæðum, að vatn stóð í námunni mestan hluta ársins, svo eigi var hægt að vinna í henni nema að sumrinu. Varð því að veita þessu vatni burt, svo hægt yrði að vinna í henni alt árið um kring.

Legg jeg svo enn til, fyrir nefndarinnar hönd, að frv. verði samþykkt með þeim skilningi, sem jeg þegar hefi tekið fram.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 : 1 atkv.

2.—3. gr. samþ. með 12 : 1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 38. fundi í Ed., fimtudaginn 6. apríl,
var frv. tekið til 3. u m r. (A. 96).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 : 1 atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 212).

15. Útflutningsgjald.

Á 1. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. febr.,
var útbýtt

*Frumvarpi til laga um framlenging á
gildi laga um útflutningsgjald* (stj.frv., A.
15).

Á 3. fundi í Nd., föstudaginn 17. febr.,
var frv. tekið til 1. u m r.

Fjármálaráðherra (M. G.): Þetta ör-
stutta frv. get jeg ímyndað mjer, að sje
þyrnir í augum margra háttv. þm., og svo
er einnig í raun og veru í mínum augum,
þótt jeg fjárhagsins vegna neyðist til að
bera það fram. Jeg hefi tekið það fram áður,
að jeg tel það neyðarúrræði að skatta
útfluttar vörur og að það kæmi ekki rjett-
látlega niður, en nú á tímum verður að
nota jafnvel neyðarúrræði, og má gott heita
að standa ekki úrræðalaus.

Jeg vil því leyfa mjer að beina þeirri ein-
dregnu ósk til þessarar háttv. deildar, að
hún lofi þessu frv. að ganga áfram, en tel
rjett, að því verði að lokinni þessari um-
ræðu vísað til fjárhagsnefndar, og geri það
að tillögu minni, enda munu sjálfsagt allir
vera sammála um, að frv. þetta verður að
lifa, að minsta kosti þangað til útsjeð er
um, eða nokkurnveginn vissa fengin um,
hver niðurstaða verður á fjárlögunum.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 : 2 atkv. og
til fjhn. (sjá A. bls. 657) með 15 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Nd., fimtudaginn 30. mars,
var frv. tekið til 2. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Nd., föstudaginn 31. mars,
var frv. aftur tekið til 2. u m r. (A. 15, n.
151).

Jakob Möller: Úr því að jeg hefi ekki
getað orðið samferða háttv. meðnefndar-
mönnum mínum um þetta mál, verð jeg að
gera grein fyrir afstöðu minni með nokkr-
um orðum.

Jeg get ekki fallist á, að frv. þetta verði
samþykkt. Eins og kunnugt er, var í byrjun
þings í fyrra ætlast til, að gjald þetta fjelli
niður, eins og önnur útflutningsgjöld, en
er leið á þingið, leist stjórninni svo illa á
fjárhagshorfur ríkisins fyrir árið 1922, að
hún fól fjhn. að bera fram frv. um fram-
lenging á þessu 1% gjaldi af öllum útflutt-
um afurðum fyrir árið 1922. Nefndin tók
málið að sjer, og náði það fram að ganga
með litlum atkvæðamun, og datt þó engum
í hug þá, að um annað eða meira væri að

Útflutningsgjald.

ræða en að framlengja gjaldið um þetta eina ár.

Að halda þessu gjaldi við er beinlínis á móti yfirlýstri stefnu þingsins, sem er að hverfa frá hinum óbeinu sköttum og að hinum beinu og að leggja ekki á framleiðsluna.

Mjer dettur ekki í hug að neita, að ríkið hafi fulla þörf tekna, en jeg held fram, að það megí ekki fyrst og fremst líta á það í þessu máli. Í illu árferði verður fyrst og fremst að líta á, hvað framleiðslan þolir, og ekki ganga svo nærri henni að hún lamist. Auk þess er hagur ríkissjóðs alls eigi eins slæmur og margir halda fram. Skuldirnar hafa að vísu aukist síðustu árin, en sem betur fer eru horfur á, að verstu tímarnir sjeu nú hjá liðnir og að ríkisbúskapurinn fari aftur að bera sig sæmilega. Gjöldin eiga að minka samfara dýrtíðinni.

Jeg skal geta þess, að allar líkur eru til, að tekjuskatturinn hjer í Reykjavík muni nema 34 milj. kr. á ári, þrátt fyrir hversu ilt var í ári í fyrra. En nú er útlit fyrir miklu betra árferði í ár, og þó er tekjuskatturinn ekki áætlaður meira en 800000 kr. í fjárlögum 1923. Geta menn því sjeð, að allar líkur eru til, að skatturinn fari ekki alllítið fram úr áætluninni, þar sem útlit er fyrir, að hann muni nema alt að þeirri upphæð á þessu ári í Reykjavík einni. Mætti gera sjer von um, að skatturinn fyrir árið 1923 nemi talsvert á 2. milj. króna.

En ef móti vonum kynni að ára illa á þessu ári, þá þola atvinnuvegirnir því síður frekari álögur.

Í fjárlagafrv. eins og það var samþ. hjer í háttv. deild nam tekjuhallinn ekki meiru en 180000 kr., og þó að megí gera ráð fyrir, að hann heldur aukist en minki í háttv. El. eru samt ekki líkur til, að tekjuhallinn verði mikill á fjárlögunum. Verði nú þessu upphæð, sem í fyrra nam 350000 kr.,

þætt við tekjuhallann, mun hann samt ekki nema meiru en um 550000 kr. — Þá virðist samt búskapur ríkissjóðs bera sig sæmilega, því afborganirnar nema 900000 kr., og verður þannig í raun og veru tekjuafgangur eftir alt saman, og vafasamt hvort sæmilegt getur talist að ganga mjög nærri atvinnuvegunum með aukasköttum til að auka þann tekjuafgang. Fyndist mjer nær sanni að fella niður gjaldið fyrir árið 1922 heldur en að framlengja það fyrir árið 1923, því að þótt við megum ekki láta skuldirnar vaxa okkur yfir höfuð, þá megum við heldur ekki lama svo atvinnuvegina til frambúðar, að þeir eigi sjer ekki viðreisnar von, og síst eins og nú stendur á, er hagur ríkissjóðs er alls ekki svo aðfram kominn.

Af þessum ástæðum get jeg ekki fallist á þetta frv., eins og nú er ástatt. Auk þess er á það að líta, að það er langt þangað til hægt er að sjá, hvernig ástandið verður 1923, og á því ári yrði ávalt hægt að lögleiða eitthvert gjald, sem kæmi í stað þessa og ekki væri rent blint í sjóinn með.

Frsm. (Magnús Kristjánsson): Jeg hafði búist við, að jeg þyrfti ekki að mæla með þessu frv., þar sem þörfin á því er svo augljós.

Það hagaði svo til, að nefndin, sem hafði þetta mál til meðferðar, var eingöngu skipuð þeim mönnum, sem hafa hagsmuna að gæta vegna þeirra atvinnuvega, sem þetta gjald kemur aðallega niður á. Svo það ræður af líkam, að þeir hefðu eftir megni reynt að komast hjá gjaldinu, ef þeir hefðu álitid það fært. En við nána athugun komust 4 af 5 nefndarmönnum að þeirri niðurstöðu, að hjer því yrði ekki komist.

Jeg verð því að líta svo á, að háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) leggist ekki á móti frv. í fullri alvöru, enda þætti mjer ekki ósennilegt, að hann taki dýpra í árinni, ef hugur fylgdi máli.

Það þarf ekki langt mál um ástæðurnar til þessa frv. — Það hefir margsinnis verið tekið fram, að við verðum að skila fjárlögunum með sem minstum tekjuhalla, en verði þetta frv. ekki samþykkt, verður hann mikill, enda get jeg ekki sjeð, að þetta 1% gjald sje svo óbærilega hátt, að atvinnuvegirnir geti ekki borið það.

Auk þess má færa rök að því, að einmitt allur fjöldi framleiðenda gerir sjer enga von um, að gjaldið falli niður nú þegar. Hefi jeg næg skilríki fyrir því, að stærstu gjaldendurnir, útvegsmennirnir, búast ekki við, að gjaldið falli niður, að minsta kosti ekki á þessu fjárhagstímabili. Jeg er alls ekki viss um, að þeir kæri sig um, að verið sje að ljetta af þeim sköttum, sem þeir alls eigi hafa kvartað undan.

Annars skal jeg geta þess, að þeir, sem telja vel gerlegt að svifta ríkissjóðinn þessum tekjum, ættu þá að ganga dálítið lengra. Hvað er um síldartollinn? Bæri ekki að athuga, hvort ekki mætti lækka hann, eða jafnvel ljetta honum af með öllu.

Hefði jeg átt von á, að þessum skatti yrði ljett af, hefði jeg komið fram með till. um að ljetta þessum tolli af líka, því satt að segja er mjer ekki ljóst, hvers vegna svo gífurlegur tollur er lagður á þann atvinnuveg, sem ekki stendur í nokkru hlutfalli við verðmæti vörunnar.

Skal jeg svo eigi fara mikið lengra út í þetta mál, af því jeg sje, að margir háttv. þingmenn eru ekki viðstaddir.

En áður en jeg sest niður skal jeg geta þess, að jeg á bágð með að skilja þá menn, sem halda því fram, að þessi 1% skattur sje svo tilfinnanlegur, að hann muni sliga atvinnuvegina; en ekki fer því fjarri, að þeir hinir sömu menn áliti, að sumir aðrir atvinnuvegir geti borið alt að 100% álögur. Á jeg þar við Spánartollinn. — Jeg bið menn að gæta þess að fara ekki út í neinar öfgar í jafnalvarlegum álefni. Þörf ríkissjóðs er mikil, og allur þorri kjósenda kys miklu

heldur að leggja nokkuð á sig en að þessu að fara á mis við allar verklegar kvæmdir í landinu. Þjóðin kvartar ekki um mjög undan álögunum, en henni mundi þykja ilt, ef kyrstaða yrði á öllum framkvæmdunum.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) mintist á hlutfallið milli beinna og óbeinna skatta. Þessi skattur, sem hjer er um að ræða, verður að teljast til þeirra óbeinu skattanna, sem fyrst ætti að ljetta af.

Þá talaði sami háttv. þm. um, að tekjuskatturinn ætti að vinna upp hallann, sem yrði af tillögu sinni. Nefndi hann, að fyrirsjáanlegt væri, að tekjuskatturinn yrði þetta árið í Reykjavík einni svo mikill, að útflutningsgjaldsins gætti ekki. Þessu hefir verið hreyft áður hjer í hv. deild, en ennþá er aðeins um alveg lausa áætlun að ræða. Það mun að vísu rjett, að skattstjórinn mun vera tilleiðanlegur til að áætla tekjuskattinn hjer 600—700 þús. kr., en það er aðeins lauslegt yfirlit. Það veit enginn enn, hvort hann nemur 600000 kr., hvað þá heldur meiru, og því síður geta menn gertsjer hugmynd um, hve mikil afföll kunna að verða á honum.

Þá er eigi rjett að bera saman árið 1923 við yfirstandandi ár, og það fer ekki vel á því í öðru veifinu að halda fram, að atvinnuvegirnir geti alls eigi borið þennan skatt, en í hinu veifinu að segja, að tekjuskatturinn verði svo mikill, að útflutningsgjalds gerist alls ekki þörf. Því vitanlega er tekjuskatturinn nærri því eingöngu undir því kominn, hvernig atvinnuvegunum farnast.

Jeg get því yfirleitt tekið undir með hv. meiri hl. nefndarinnar, en sýni það sig, að skattsins gerist ekki þörf, er nægur tími til að ljetta honum af á næsta þingi.

Magnús Pjetursson: Jeg held að jeg hafi á síðasta þingi lýst afstöðu minni til þessa máls, og þarf því ekki margt að segja

En jeg verð að játa, að mig furðar, að hæstv. frv. stjórn skuli hafa flutt frv. eða nokkur háttv. þm. skuli geta ljeð fylgi sitt til að afla ríkinu tekna á þennan hátt, og einmitt á þeim tíma, er framleiðslan á erfðast uppráttar.

Þetta frv. komst fram á síðasta þingi fyrir slys, en jeg bjóst ekki við, að nokkur stjórn hefði einurð í sjer til að leggja það fram á ný, og verð að telja það einn af markverðustu viðburðunum á þessu þingi, að svo hefir orðið.

Jeg stóð ekki upp við 1. umr., af því að jeg var sannfærður um, að nefndin myndi skera frv. niður. Bjóst jeg við, að hún væri svo vel skipuð, að það ætti þaðan ekki afturkvæmt.

Mig furðar því á, að háttv. meiri hl. skuli leggja til, að frv. verði samþykkt, og að háttv. frsm. (M. K.) skuli segja, að það þurfi alls ekki að mæla með því.

Þetta kom mjer algerlega á óvart, og það því fremur, sem sami háttv. þm. tók svo rjettilega fram á dögnum við umræðu um fjárlögin, að nú skyldi það sýna sig, hvort hugur fylgdi máli um að menn vildu styrkja atvinnuvegina. — Meðmælin með þessu frv. koma því úr hörðustu átt.

Jeg hefði betur skilið, ef rætt hefði verið um að verðlauna útflutning islenskrar vöru og frv. borið fram um það efni; það hefði sannarlega átt betur við yfirstandandi tíma.

Hv. frsm. (M. K.) kvað sýnt, að framleiðendur væru ekki á móti þessu gjaldi, því að allir nefndarmenn eigi þeirra hagsmuna að gæta. En hafa þeir þá gætt þeirra hagsmuna? Það verð jeg að bera bríður á og jeg býst við, að þeir muni á síðan einnig gera. Það er rjett, að tekjuhalli er á fjárlögunum, og það mundi auka hann, ef þetta gjald fjelli niður. En jeg þykist mega sjá, að gjaldið sje of hátt áætlað, og því muni ekki eins um það og virðist. Með því verði, sem nú er á íslenskum

vörum, og líklegt er að verði, mun það varla nema 600 þús. kr.

Hv. frsm. (M. K.) kvað gjaldið lágt og munaði ekki um það. Það er ekki hæð gjaldsins, sem jeg mæli í gegn, heldur stefnan, sú stefna að íþyngja framleiðslunni með sjerstökum skatti, þegar þörf er á að styrkja hana.

Þá hefði hv. frsm. (M. K.) ekki átt að vera að vitna í skoðanir kjósenda. Jeg veit, að allir hafa vonast eftir, að gjaldið fjelli niður nú. Jeg hefi talað við marga og þeir hafa sætt sig við gjaldið þetta eina ár, í þeirri von að lögin yrðu ekki látin standa lengur. Og alstaðar er lögunum hallmælt.

Hv. frsm. (M. K.) kvað menn heldur vilja leggja á sig þetta gjald en fara á mis við allar verklegar framkvæmdir af hálfu hins opinbera. Þar til er því að svara, að mjer virðist menn verða að leggja hvorttveggja á sig, ef þetta frv. er samþykkt. Þessi mótbára gegn niðurfellingu gjaldsins gat komið til mála, ef ekki hefði verið búið að skera niður allar þær verklegar framkvæmdir, sem mest hjálpa framleiðslunni, svo sem er um símana. En það hefir nú verið gert, og á þá að bæta þessu við líka?

Jeg held jeg verði svo að enda með því að taka mjer í munn þau orð, sem hv. frsm. (M. K.) viðhafði gagnvart hv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.), nema hvað jeg beini þeim að nefndinni og segi: „Þetta getur ekki verið alvara hjá háttv. fjárhagsnefnd“.

Magnús Guðmundsson: Það voru ummæli hv. þm. Str. (M. P.), sem komu mjer til að standa upp. Hann kvaðst hafa undrast dirfsku stjórnarinnar að bera þetta frv. fram. Þar er jeg þá sá seki. Jeg gat þess við 1. umr. frv., að án þessa skatts hefði stjórnin ekki getað komist langt með að leggja fjárlagafrv. halla-

Útflutningsgjald.

laust fyrir. En nú tel jeg alveg óþarft að safna skuldum ár eftir ár. Jeg bar þetta því fram sem neyðarúrræði, því að jeg er á móti þessu gjaldi, eins og jeg hefi marglýst fyrir hv. Alþingi.

Annars er þetta frv. að sumu leyti gott sem prófsteinn á sparnaðaralvöru háttv. þm. Þetta gjald verður bersýnilega að haldast uns gjöldin verða lækkuð, og þá sýna háttv. þm., hvað þeim er mikil alvara að losna við það, með því að draga úr útgjöldum ríkisins. Og það er gott að ræða um þetta einmitt nú, þegar hv. deild er að enda við að fella till. um 200 þús. kr. sparnað.

Mjer heyrðist háttv. þm. Str. (M. P.) halda, að áætlunin væri of há. Það er áætlað, að út verði fluttar 100 þús. sildartunnur. Það gerir 300 þús. kr. Og útflyttar sjávarafurðir eru áætlaðar 30 milj. kr. virði. Er þá gjald af þeim önnur 300 þús. kr. Þá er eftir landafurðir og það, sem sjávarafurðir kunna að fara yfir 30 milj. kr., og er þá vel lagt fyrir því, sem þurfa kynni að endurgreiða af sildartollinum.

Þá talaði þessi sami háttv. þm. (M. P.) um að verðlauna framleiðslu og útflutning. Jeg játa, að það væri nógu skemtilegt að geta það. En hvar vill háttv. þm. taka fje til þess? Er ekki tekjuskatturinn nógu hár? Eða þá tollarnir? Og ekki má útflutningsgjaldið vera.

Hv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) kvað hallann ekki eins mikinn og fjárlagafrv. sýndi. Þetta er rjett, enda hafði jeg bent á það hjer áður. En þess ber og að gæta, að enn vantar fjáráukalög og útgjöld eftir sjerstökum lögum og þingsályktunum. Það er því ekki hægt að segja um, hve vel landsbúskapurinn muni bera sig.

Jón Auðunn Jónsson: Jeg þykist þurfa að lýsa afstöðu minni til þessa frv. með fáum orðum. Jeg er ekki meðmæltur út-

flutningsgjaldi, nema, eins og jeg lýsti á síðasta þingi, að gjaldið væri hundraðsgjald af því, sem varan seldist umfram framleiðslukostnað. Og þótt þetta gjald sje ekki hátt, þá brýtur það meginregluna. En svo eru aðrar ástæður, sem eru svo ríkar, að þær neyða mig til að vera með frv. nú. Það er fyrst og fremst tekjuhallinn á fjárlögum, sem veldur, svo einnig af því að jeg tel nú einmitt ýmsa liði í tekjuáætluninni of háa, t. d. bæði vörutollinn og kaffi- og sykurtollinn, svo að jeg get búist við meiri halla en frv. sýnir.

Hv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) var að vitna í það, að nærri 900000 kr. sjeu áætl. aðar til afborgana af lánum, og væri það því eignaraukning, en eigi eyðsla. Hjer er þó það við að athuga, að talsvert af þessu er þegar tapað fje, sem eigi má telja eignaauka, t. d. það, sem borgað er af skipaláninu. (M. G.: Það eru borgaðar 300 þús. kr.). Og það er tapað vegna verðfalls skipanna. Einnig verður þess að gæta, sem hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) benti á, að eitthvað verður að gera fyrir fjáráukalögum og ýmsu því, sem ekki er í fjárlögum, en greiða verður þó.

Af öllu þessu hefi jeg neyðst til að verða með frv.

Jakob Möller: Hv. frsm. (M. K.) sagði, að nefndin hefði sjeð, að yrði að samþykkja frv. eftir nákvæma rannsókn. Sú rannsókn hefir víst verið gerð í einrúmi, því að alt fram á þá stundu, sem afstaða var tekin, vissi jeg ekki betur en meiri hluti nefndarinnar væri á móti frv.

Hann kvað það ennfremur aðalrökin fyrir framgangi frv., að þá yrðu fjárlög in nærri tekjuhallalaus. Jeg sýndi aftur á móti fram á, að ekki væri altaf rjett að berjast við að halda fjárlögum hallalausum. Nú vita allir, að atvinnuvegirnir eru lamaðir. Togaraútgerðin

stöðvaðist t. d. alllangan tíma á síðasta ári vegna þess, að hún bar sig ekki. — Hvaða bjargráð er þá að hlaða á atvinnuvegina sköttum á skatta ofan? Og hvar á að taka tekjur, svo að ekki verði halli, ef framleiðendur gefast upp?

Það var önnur röksemdin hjá hv. frsm. (M. K.), að framleiðendur hefðu ekki búið við, að gjaldinu yrði ljett af, og að það væri vel þokkað. Mín reynsla er allveg gagnstæð. Það sem jeg til veit, er það jafnóvinsælt hjá þeim, sem við sjóinn búa, og hinum, sem byggja sveitirnar. Í fyrra marðist það fram hjer í þessari hv. deild með eins atkvæðis mun. Svona voru nú vinsældirnar þá. Þó var tekjuhallinn þá um 2 milj. kr., en nú er hann tæplega $\frac{1}{10}$ hluti þess. Auk þess hefi jeg þegar sýnt fram á, að enginn raunverulegur halli væri nú, en því gekk háttv. frsm. meiri hl. (M. K.) alveg fram hjá.

Nú hefir hæstv. fyrv. fjrh. (M. G.) stutt mál mitt í þessu efni og vakið athygli á því, að auk afborgana af lánum ríkissjóðs sje ráðgert að leggja í sjóð 100 þús. kr. framlagið til Landsbankans. Það verður því um 1 milj. kr., sem dregst frá gjöldunum, og þó að reikningslegi hallinn á fjárlögunum yrði 550 þús. kr., þá yrði þó í raun og veru 450 þús. kr. tekjuafgangur, auk þess sem tekjurnar væntanlega fara fram úr áætlun (t. d. tekjuskatturinn). Það er því auðvelt fyrir hv. frsm. (M. K.) að skila fjárlögunum tekjuhallalausum, þó að hann felli þetta frv.

Um síldartollinn vil jeg minna háttv. frsm. á, að hann er hjer ekki til umræðu nú, og mun jeg því ekki um hann tala að þessu sinni.

Sama er að segja um Spánartollsmálið; það mun jeg leiða hjá mjer nú.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) sagði valt að treysta tekjuskattinum svo mjög, eða hyggja að hann færi fram úr áætlun. En eftir þeim skýrslum, sem liggja fyrir, mun

tekjuskatturinn í Reykjavík einni nema um 700 þús. kr., og er það þó almunna, að á síðastliðnu ári bar framleiðslan sig afar illa. Það er því engin ástæða til að ætla, að tekjuskatturinn muni reynast minni en áætl. að er, heldur áreiðanlega miklu meiri.

Þá gerði háttv. þm. (M. G.) mikið úr þeim gjöldum, sem óáætluð varu, en koma mundu á fjáráukalög. En þau útgjöld hefir þing og stjórn að miklu leyti í hendi sjer að takmarka, og hygg jeg að ekki þurfi að óttast, að þau vaxi oss yfir höfuð, ef viljinn er góður til að spara.

Háttv. sami þm. (M. G.) sagði ennfremur, að þennan skatt mætti afnema á næsta þingi, ef vel gengi. En jeg hygg að háttv. þm. muni ekki láta teygja sig þannig á eyrunum til þess að samþykkja ranglátan skatt þing eftir þing, uns hann er orðinn að föstum skatti. Og það er einmitt til þess að festa ekki þennan skatt í skattakerfinu, að jeg vil láta afnema hann nú þegar.

Í lok ræðu sinnar faust mjer algerlega slá út í fyrir háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.). Hann segist þá hafa lofað að falla frá þessu frv., ef þingið sýndi verulega sparnaðarviðleitni. En kvaðst hins vegar ekki hafa orðið slíkrar viðleitni var, og því fylgdi hann enn fram frv. Þessi háttv. þm. (M. G.) lagði fjárlögin fyrir þingið með 200 þús. kr. tekjuhalla. En allar líkur eru á, að það muni fara hjeðan úr deildinni með nokkru minni halla. Þegar hann lagði fjárlögin fram, þá lagði hann áherslu á það, að stjórnin hefði við samningu frv. gengið svo langt í sparnaði, að lengra yrði varla komist. Þingið hefir því verið sparsamara í meðferð fjárlaganna en þessi hv. þm. gat gert sjer vonir um, því ekki gat hann gert ráð fyrir, að þingið mundi mikið spara á fjárlögunum, þegar stjórnin hafði þegar gengið svo langt í þeim efnum, að lengra varð varla komist. Jeg hermi því það loforð upp á þennan hv. þm. (M. G.),

að ef þetta þing gerir ekki fjárlögin hallameiri en stjórnin gerði þau, að þá falli hann frá þessu frv.

Jeg held því fram, að alls ekki sje fært að svo stöddu að fara lengra í því að leggja á skatta en að gjöld og tekjur ríkisins standist á. Og er þó oft vafasamt, hvort svo langt eigi að ganga, því margoft mun það þjóðinni hollara, að ríkissjóður safni skuldu í bili, fremur en að kippa til muna úr framleiðslunni vegna aukinna skatta. Jeg hefi heyrt það talið til lofs einstökum mönnum, að þeir stundum leggi svo hart að sjer til þess að geta greitt skuldir sínar, að þeir svelti sig. Það má vera, að þetta sje gott og rjett undir vissum kringumstæðum. En jeg hygg, að enginn bóndi muni svelta sig um bjargræðistímann, til þess að geta greitt skuldir. Það væri algerlega misráðið og mundi koma honum sjálfum í koll, þar sem hann þá yrði ljelegri til vinnunnar. Svipað óhygni finst mjer koma fram í því, ef á að íþyngja atvinnuvegum landsins nú með afarháum sköttum, einmitt meðan þeir berjast í bökkum og um það er að tefla, hvort þeir fáí risið undir kostnaðinum.

Hv. þm. Ísaf. (J. A. J.) talaði um nauðsyn þess að afborga skuldir landsins. Þetta er alveg rjett. En jeg hygg, að í slíku efni þurfi ekki að grípa til neinna örþrifaráða, því að bæði mun hægt að afborga allmikið, þótt þessum skatti sje slept, og ef tekjurnar hrökkva ekki fyrir umsömdum afborgunum, þá er auðvitað hægt að taka lán.

Sami hv. þm. (J. A. J.) hjelt því fram, að ýmsir tekjuliðir fjárlaganna mundu vera of hátt áætlaðir, og tók þar sem dæmi tekju- og eignarskattinn. Jeg hefi nú þegar sýnt fram á, að hann muni fremur vera áætlaður of lágt en of hátt. En ef þetta er alvara þm., þá hefði hann átt að hreyfa því hjer, þegar tekjubákur fjárlaganna var hjer til umræðu. En sá

Alþt, 1922. B. (34. löggjafarþing).

bákur hefir verið samþykktur við þrjár umræður, og varla nokkurt atkvæði á móti honum. Hefir það því áreiðanlega verið álit alls þorra þm., að tekjuáætlunin mundi ekki vera of há.

Umr. frestað.

Á 38. fundi í Nd., laugardaginn 1. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 15, n. 151).

Frsm. (Magnús Kristjánsson): Mjer kom það, satt að segja, dálítið á óvart, þegar tveir hv. þm. snerust öndverðir gegn þessu frv. í gær. Jeg hafði búist við því, að þetta mál gengi umræðulaust gegnum hv. deild, því það sýnist ekki vera vel viðeigandi, að þm. með löngum ræðum sjeu að ala á óánægju skattgreiðendanna í landinu.

Jeg skrifaði hjá mjer í gær ýmislegt af því, sem þessir hv. þm. sögðu og færðu fram gegn þessu frv. En nú sje jeg, við nánari athugun, að þessar ástæður eru ekki svo mikils verðar, að ástæða sje til að taka þær til meðferðar. Það er yfirleitt mjög erfitt að deila um þetta, vegna þess, að í raun og veru eru allir sammála um það, að æskilegast væri að komast hjá þessu gjaldi. En það, sem líta verður á í þessu máli, virðist mjer aðallega vera tvent:

1. Hvort ríkissjóðurinn þarfnist þessara tekna;

2. Hvort þetta gjald er jafnósannjarnt og sumir háttv. þm. hafa viljað halda fram.

Jeg hygg, að ekki sje ágreiningur um það, að ríkissjóður þurfi í raun og veru þessara tekna, því þó ýmsir háttv. þm. hafi haldið því fram, að fjárhagurinn væri sémilegur, þá er það þó aðeins á pappírnum. Menn víta ekkert um það með vissu, nema ýmsir

tekjuliðir fjárlaganna reynist lægri en nú er áætlað.

Þá skal jeg víkja örfáum orðum að háttv. þm. Str. (M. P.). Hvers vegna beitti hann sjer ekki gegn þessu máli í fjvn.? Það hefði verið rjettara og vænlegra til sigurs en að rísa upp nú hjer í háttv. deild. Jeg veit ekki einu sinni til þess, að hann hafi gert nokkra tilraun til þess að fá þessu breytt í nefndinni. Þessvegna held jeg, að honum geti ekki verið alvara og að þetta sje bara leikaraskapur.

Þá kem jeg að hinum liðnum, hvort þetta gjald sje jafnósannngjarnt og af er látið. Ef maður athugar, hvernig þetta gjald kemur niður á hinar ýmsu atvinnugreinir, þá kemur það í ljós, að gjaldið er hvorki mjög tilfinnanlegt nje órjettlátlega skift. Á meðalbónda í sveitum kemur ca. 10 kr. gjald; á mótorskip með samilegum afla ca. 200—300 kr., og á botnvörpung, þegar útgerðin gengur samilega, 3000—4000 kr. Það sýnist því vera hreinn óþarfi að mála þessa hlið málsins jafnsvarta og háttv. þm. Str. (M. P.).

Þá er og ekki ætlast til, að þessi lög standi til eilífðar, þótt þau nú verði framlengd. Strax og fjárhagur landsins batnar, munu þau verða afnumin. Annars sje jeg ekki ástæðu til að eltast við einstakar mótbárur gegn þessu máli. Býst við, að háttv. þm. sjeu þegar ráðnir í því, hvernig þeir muni greiða atkvæði. Árás háttv. þm. Str. (M. P.) mun jeg ekki svara í þetta sinn; það yrði aðeins til að vekja nýja deilu. Jeg kys því heldur að bíða með það svar, þangað til hann gefur mjer enn frekara tilefni.

Magnús Guðmundsson: Jeg stend upp til að svara því, sem háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) hjelt fram, að of riflegt væri að áætla 700 þús. krónur til þess að koma á móti áætluðum útgjöldum. Jeg get ekki fallist á, að þetta sje rjett hjá háttv. þm. Undir 23. gr. fjárlaganna heyra ótal margir

útgjaldaliðir, sem hvergi eru áætlaðir, og sumir allháir. Mætti þar meðal annars benda á útgjöld til Flóaáveitunnar, sem nemur miklu fje, en er hvergi áætlað.

Ennfremur sagði þessi sami háttv. þm. (Jak. M.), að jeg væri bundinn við það loforð mitt að falla frá þessu frv., ef þingið reyndist verulega sparsamt. Frá því loforði tel jeg mig nú fyllilega leystan, því þingið hefir alls ekki sýnt svo mikinn sparnað í meðferð fjárlaganna, og síst skilað þeim í betra ástandi en þau voru, er þau komu frá stjórninni. Er það til marks, að úr frv. hafa verið feldir útgjaldaliðir, sem ekki máttu falla, t. d. símárnir, og í staðinn hafa komið inn verri liðir og óþarfari.

Magnús Pjetursson: Mjer þótti vænt um að heyra, hvernig frsm. (M. K.) hóf mál sitt. Hann játaði, að hvað stefnuna snerti væri hann mjer samþykkur. En mjer þótti leiðara að heyra endi ræðu hans, því að það var svo að skilja, að hann ætlaði að geyma að svara mjer þangað til jeg væri dauður. Hann vænti þess, að jeg mundi gefa meira tilefni til svars nú, en jeg verð að segja, að ræða mín í gar gaf tilefni til betra svars en raun varð á hjá háttv. frsm.

Háttv. frsm. beindi þeirri fyrirspurn til mín, hvers vegna jeg hefði ekki beitt mjer móti þessu máli í fjvn.; þá hefði frekar verið von um að mín skoðun næði fram að ganga. En það var vakið máls á þessu í fjvn., og jeg efa ekki, að það hefði verið auðvelt að fá fjvn. á mína skoðun í þessu máli. En fjvn. áleit að þetta heyrði undir fjhn. og vildi því ekki ganga inn á verk-svið hennar. Jeg hefði viljað láta þetta frv. fylgjast með fjárlagafrv. sem fylgiskjal eins liðs tekjubálsins. En mjer þykir leitt, að fjhn. leit öðrum augum á þetta og hefir ekki komið fram með frv. þetta fyr en fjárlagafrv. var farið út úr deildinni.

Jeg fæ ekki skilið, hvernig háttv. frsm. (M. K.) getur brugðið mjer um leikara-

skap í þessu máli. Jeg get ekki kallað það leikaraskap, þó maður skifti *ekki* um skoðun ár frá ári í svona stefnumáli. Og því síður er ástæða til að breyta skoðun á því, þar sem nú mun enn síður ástæða til að samþykkja þetta frv. en í fyrra, sökum útlits fjárlaganna.

Háttv. frsm. lýsti nokkuð, hversu rjettlátlega þetta gjald kæmi niður, og nefndi í tölum hvað kæmi á búin, mótorbáta og botnvörpunga. Jeg álit, að þeir reikningar verði nú nokkuð út í bláinn, nema menn viti fyrirfram verð afurðanna. Með togarana t. d. hygg jeg að gjaldið hafi verið reiknað 1—2 þús. kr. of lágt, ef gert er ráð fyrir 3000 skp. afla á hvern togara. Auk þess er þess að gæta, að það er ekki aðeins fiskur, sem út er fluttur af afla togaranna, heldur og lýsi. Ekki verður gjaldið heldur rjettlátt að því er snertir landbúnaðinn. Það vita allir, sem nokkuð þekkja til, að sum hjeruð hafa svo góðan markað innanlands, að þau selja afurðir sínar með betra verði en hin hjeruðin, sem út þurfa að flytja. Þau hjeruðin, sem selja afurðir sínar háu verði innanlands, losna því við gjaldið, en þau, sem verri markað hafa, verða að bæta gjaldinu á sig. Það á að refsa þeim fyrir það að neyðast til þess að flytja út. Refsa þeim, sem auka gjaldeyri vorn í útlöndum. Sjá allir hvílikt rjettlæti þetta er.

Jeg skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta. Aðeins vil jeg mótmæla því, að í ræðu minni hafi verið fruntaleg árás á háttv. frsm. (M. K.) eða fjhn. Það er ekki hægt að kalla það árás, þótt jeg tali með fullri alvöru um áhugamál mín, eins og minn er vandi. Mjer þykir það undarlegt, ef háttv. deild hefir breytt svo um skoðun frá því á síðasta þingi, að frv. þetta lifi lengur. Í fyrra smaug þetta frv. í gegn til bráðabirgða og með samviskunnar mótmælu hjá sumum þm., og það jafnvel hjá

þeim, sem nauðsynlegt þótti að afla ríkissjóði tekna. Jeg get tekið undir með háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.), að jeg tel það engin vandræði. Þótt fjárlögin verði ekki afgreidd tekjuhallalaus að þessu sinni. Og meira að segja, jeg tel vafasamt, hvort það sje forsvaranlegt að afgreiða þautekjuhallalaus. Það er dálítið einkennilegt að ætlast til þess, að ríkissjóður græði eina miljón á næsta ári á sínum búskap, þegar engin líkindi eru til þess, að nokkur annar búskapur í landinu beri sig eða græði.

Jakob Möller: Jeg þarf ekki miklu að svara. Háttv. frsm. (M. K.) talaði nokkuð undarlega um þetta mál. Í öðru orðinu talaði hann um, að gjaldið væri rjettlátt og virtist vilja hafa það til frambúðar, en í hinu orðinu óskaði hann að losna sem fyrst við það. Hjer er á ferðinni tvískinnungur, sem menn verða að vera vel á verði gegn, því að það mun vera meining sumra manna, að gjaldið haldist til frambúðar. En þá tel jeg að löggjöfin bregðist beinlínis gefnu loforði, því að beinu skattarnir hafa verið hækkaðir með því vilyrði, að hætt væri við útflutningsgjald.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) þarf jeg heldur ekki miklu að svara. Hann er altaf að reyna að smeygja sjer undan því fyrirheiti, sem hann gaf við 1. umr. fjárlaganna, að falla frá þessu frv., ef þingið færi sparlaga með fjárlögin. Það hefir þingið gert; fjárlagafrv. hefir verið skilað hjeðan úr deildinni með minni tekjuhalla en var í stj.frv., og jeg fullyrði, að háttv. 1. þm. Skagf. hefir aldrei gert sjer betri vonir um það.

Þá tók sami þm. frām, að safnast mundu mikil gjöld á 23. gr., og skal jeg játa, að svo getur farið, en stjórn og þing geta haft það nokkuð í hendi sjer. Menn mega heldur ekki láta blekkjast af því, hversu hár þessi útgjaldaliður hefir verið á síðustu ár-

um, því að á þann lið hafa t. d. verið færðar allar útborganir til Landsverslunarinnar, öll dýrtíðarhjálp o. m. fl. Þá koma hjer til greina brúagerðir ríkissjóðs og aðrar byggingar, sem fyrst og fremst hefir beinlínis verið ráðgert að framkvæma fyrir lánsfje, en stjórninni í annan stað í sjálfvald sett, hve mikið hún gerir að. Þá þykir mjer ekki líklegt að á árinu 1923 muni þurfa að leggja til Flóaáveitunnar 200—300 þúsundir, eins og hann sagði. Eftir því ætti að verja til hennar einni miljón, eða meira, á því ári, því að ríkissjóður á ekki að leggja fram nema $\frac{1}{4}$. Mun heldur ekki gert ráð fyrir, að til hennar verði varið samtals nema 200—300 þús. á því ári, og þarf því ekki að gera ráð fyrir nema 50—60 þús. þar.

Jeg hygg, að óhætt sje að fullyrða, að það, sem þarf að koma til útgjalda á þessari grein 1923, sje mjög lítið. Það eru því allar líkur til þess, að þótt útflutningsgjaldið yrði felt niður, yrðu fjárlögin tekjuhallalaus.

Jeg vil að síðustu undirstrika það með háttv. þm. Str. (M. P.), að jeg tel óforsvaranlegt að ætla landssjóði að græða eina miljón króna á sínum búskap, þegar tví-sýna er á því, að nokkur annar búskapur í landinu beri sig.

Frsm. (Magnús Kristjánsson): Mjer virtist háttv. þm. Str. (M. P.) vera hálfhræddur um það, að jeg rjeðist á hann, þegar hann væri dauður. En eigi þarf hann því að kvíða, því að hvorki mun jeg óttast hann lífs nje liðinn. Auk þess mun forseti hafa vald og vilja til þess að reisa hann upp frá dauðum, ef þörf krefur.

Jeg hefi nú sem áður litlu að svara. Háttv. þm. Str. kvaðst hafa vænst þess, að jeg hefði svarað bétur í fyrri ræðu minni. En það er ekki hans að dæma, hversu mjer hafi tekist, því ekki getur hann talist óvilhallur að því er það snertir. Þá neitaði

hann því, að hann hefði komið fruntalega fram eða verið með ásakanir eða aðdróttanir í nokkurs garð. En hann dróttaði ýmsu bæði að fráfariinni stjórn og nefndinni, þótt jeg þykist vita, að þar hafi ekki hugur fylgt máli fremur en vant er. Hann sagðist furða sig á því, að nokkur skyldi bera slíkt fram nú. Og auk þess bar hann nefndinni á brýn, að hún hefði legið óhæfilega lengi á málinu. Þetta verð jeg að kalla aðdróttanir. En ástæðan til þess, að nefndin kom ekki fram með frv. fyr, var sú, að hún vildi vita, hvernig fjárlögin litu endanlega út og haga till. sínum eftir því.

Þá mintist sami háttv. þm. á það, hversu ranglátlega gjald þetta kæmi niður á atvinnurekendur. En það er með það eins og margt annað, að það er mikið undir atvikum komið, hvar og hvernig það kemur niður. Það verður svo oft, að það kemur ekki eingöngu niður á framleiðendunum, og fer það eftir eftirspurn vörunnar á hverjum tíma. Ef eftirspurnin er mikil, getur farið svo, að kaupendur og neytendur vörunnar inni gjaldið af hendi. Þá var það veik mót-bára hjá sama háttv. þm., að gjaldið kæmi mismunandi niður á einstök hjeruð. Jeg hygg, að öll hjeruð flytji út nokkurnveginn hlutfallslega eftir fólksfjölda og öðrum ástæðum.

Háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) mintist lítið á málið sjálft eða mínar ástæður. Hann talaði mest um fjárlögin, og ætla jeg ekki að fara inn á það, því það liggur ekki hjer fyrir. Hann var að bera mjer á brýn tvískinnung í þessu máli, er jeg taldi æskilegt að losna við þetta gjald, þótt jeg hinsvegar sýndi fram á, að það væri ekki ósanngjarnt eða óbærilegt. En jeg fæ ekki sjeð, að neitt ósamræmi sje í þessu falið. Það getur verið æskilegt að losna við það, þótt það sje ekki óbærilegt eða órjettlátt.

Til þess að gera sjer ljóst, hversu miklar álögur atvinnuvegirnir geti borið til almennings þarfa, verður að bera saman

ástandið fyr og nú, og sjerstaklega taka til lit til hlutfallanna milli framleiðslukostnaðarins og söluverðs varanna. Til slíks sam-
anburðar þarf enn fremur að gera sjer ljóst, hve mikils arðs menn krefjast af atvinnu-
vegum til þess að telja að þeir gangi viðunanlega. Þegar vel ljet gerðu menn meiri kröfur en sanngjarnt var til afrakstrar af atvinnuvegum, og væri margur betur farinn nú en raun er á, ef menn hefðu þá lagt nokkuð af ágóðanum í varasjóð, í stað þess að spila öllu út þangað til komið var á heljarþrömina. Annars sje jeg ekki ástæðu til að fjölyrða þetta frekar, en tel víst, að frv. fái góðan byr í háttv. deild.

Jón Þorláksson: Jeg sje mjer þann kost nauðugan að greiða atkvæði með þessu frv. Jeg hefi hjer fyrir framan mig landsreikninginn frá árinu 1920 og sýnir hann, að þær skuldir, sem eiga að greiðast af sköttum og tollum og öðrum tekjum ríkisins, hafa á því ári hækkað um 2000000 króna. 1919 voru þær um 9¾ miljón en 1920 nálagt 11¾ miljón króna. En hver slík miljón, sem þannig bætist við, hefir í för með sjer 100000 krónur í árleg útgjöld í hjer um bil 20 ár í vexti og afborganir. Þó að menn geri sjer nú von um, að þessi skuldaþækkun muni nú stöðvud, vegna þeirra skatta, sem koma frá nýju skattaálagningunni, þá er það þó aðeins ágiskun, en engin vissa, og því varlegra að greiða þessu frv. samþykki, svo búskapur þjóðarinnar geti staðist 1923, þó að tekjurnar af nýju sköttunum reyndust ónógar til þess að stöðva tekjuhallann. En ef tækist nú betur til með þessa nýju skatta en menn hafa þorað að treysta, er enn tími til að ljetta þessu gjaldi af á Alþingi 1923, ef fært þykir, því að þá verður ekki byrjaður útflutningur á afurðum ársins 1923 svo nokkru nemi. Með því fororði mun jeg greiða atkvæði með frv.

Jakob Möller: Það var aðeins út af ræðu háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.), að jeg vildi tala nokkur orð. Hann vakti athygli á því, að búið væri að taka lán til Flóa-áveitunnar, sem hefði aðeins orðið eyðslufje. Þetta er í raun og veru rjett, en það breytir engu um þetta, því það gildir sama um þetta lán eins og önnur, að það er mikið álitamál, hvort rjett sje að leggja skatt á atvinnuvegina til þess að afborga lánið, meðan afkoman er svo erfið, sem nú horfir.

Hann gerir nú ráð fyrir ½ miljón króna í ófyrirsjáanleg útgjöld, sem ekki eru áætluð í fjárlögum, en móti því hefir maður um 1 miljón króna að hlaupa upp á, og þar að auki veit maður, að tekjuskatturinn hlýtur að fara fram úr áætlun. Jafnvel þó gert sje ráð fyrir ½ miljón í ófyrirsjeð gjöld, þá munu samt um það bil tekjuhallalaus fjárlög, því þó tölulegur halli í fjárlögum sje 200000 kr. og legðist við það útflutningsgjaldið, sem er áætlað, að nema muni 350000 kr., þá er það til samans rúm ½ miljón; bætist nú við hana ½ miljón í ófyrirsjeðum gjöldum, yrði það rúm miljón, og stenst þannig á endum, þó ekki sje gert ráð fyrir, að tekjuskatturinn fari fram úr áætlun.

Það var nú aðallega þessi stutta athugasemd, sem jeg vildi gera. og skal jeg ekki lengja umræðurnar.

Háttv. samþingismaður minn (J. Þ.) gerði aðeins grein fyrir atkvæði sínu og óx honum í augum. hve mikið skuldirnar hafa hækkað á undanförunum árum. Jeg hefi játað, að skuldirnar hafi farið hækkandi alt til þessa, en jeg er vongóður um það, að á þessu verði nú breyting til batnaðar. Jeg byggi þá von mína á fjárlögum og undrast, að hv. frsm. (M. K.) skuli segja, að fjárlögin komi ekki þessu máli við. Þau koma jafnan málinu við, er um fjárhagsmál er að ræða, enda man jeg ekki

betur en að hann sjálfur hafi allmjög vitnað í tekjuhallann í fjárlögum.

ATKVGR.

Frv.gr. samþ. með 22 : 5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Ó. P., P. O., P. Þ., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., E. E., Gunn. S., H. K., Ing. B., J. A. J., J. B., J. Þ., L. H., M. G., M. J., M. K., B. Sv.

nei: M. P., B. H., E. Þ., Jak. M., J. S.

Einn þm. (B. J.) fjarstaddur.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 : 4 atkv.

Á 39. fundi í Nd. mánudaginn 3. apríl. var frv. tekið til 3. umr. (A. 15).

Jakob Möller: Jeg hefi verið að hugsa um það síðan á laugardaginn, hvað það geti verið, sem valdi stefnubreytingu háttv. þdm. í þessu máli frá í fyrra. Þá marðist þetta í gegnum þessa háttv. deild á síðustu stundu með 14 : 12 atkv. Þá var tekjuhallinn auðsær um 2 miljónir á fjárlögum þeim, sem þingið hafði til meðferðar. Nú þykjast menn vita, að tekjuhalli þeirra fjárlaga, sem nú eru á ferðinni, muni aldrei fara fram úr $\frac{1}{10}$ hluta þeirrar upphæðar, sem hann nam í fyrra. Og þó samþykkja háttv. þdm. nú með 22 : 5 atkv. að framlengja útflutningsgjaldið um eitt ár enn að minsta kosti. Þannig hafa *sjö* háttv. þdm. sjeð sig um hönd frá því í fyrra, og þó hafa kringumstæðurnar alls ekki breyst, að minsta kosti ekki til hins verra, svo sjálfsagt sje þess vegna að samþykkja þetta gjald. Og ekki getur það heldur verið rjettlátara nú heldur en áður, enda hefir enginn þm. mælt

með því vegna þess, að það væri rjettlátt gjald.

Það er heldur ekki hægt, því gjaldið er, eins og jeg og fleiri hafa tekið fram, afarósannngjarnt og ranglátt. Það nær aðeins til þeirra vara, sem út eru fluttar. Þeir landsmenn, sem selja kannske sömu afurðir herra verði innanlands, sleppa algerlega við gjaldið, eins og t. d. þær sveitir, sem liggja nærri stórum kaптúnum.

Heilir landshlutar, eins og til dæmis hjeruðin austanfjalls og Borgfirðingar, sem selja mikið af framleiðsluvörum sínum hjer í Reykjavík, sleppa við þetta gjald, en útkjálkahjeruð, sem ekki ná 'í markað innanlands, verða að greiða það, og fá þó lægra verð fyrir sína vöru á erlenda markaðinum.

Þetta er ranglæti og lítt sæmandi að viðhalda því.

Annars þykist jeg vita, að háttv. þdm. muni hleypa frv. út úr deildinni, en jeg vildi leyfa mjer að mælast til þess, að þeir háttv. þm., sem snúist hafa til liðs frv. á þessu þingi, láti nú uppi, hvaða breytingar hafa orðið frá því í fyrra, er þeir greiddu atkv. á móti því.

Jeg skal til hægðarauka nefna þá háttv. þm., sem nú vilja fylgja frv. en voru eindregið á móti þessu gjaldi í fyrra.

Það er fyrst háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.), háttv. þm. A.-Sk. (Þorl. J.), háttv. 1. þm. N.-M. (Þorst. J.), háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.), háttv. 1. þm. Árn. (E. E.), háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) og háttv. þm. Borgf. (P. O.), sem að vísu greiddi atkv. nú með fyrirvara.

Þessir *sjö* háttv. þdm. greiddu atkv. á móti frv. í fyrra, en nú vilja þeir setja það á.

Það hefir engin breyting orðið frá því í fyrra, nema að önnur stjórñ er tekin við völdunum, og þykir mjer næsta undarlegt, að sumir þessara manna, að minsta kosti,

láti það ráða atkv. sínu. Enda er það óverjandi og ósæmlegt að láta það stjórna atkv. sínum í skattamálum, hvaða stjórn það er, sem fer með völdin í það og það skiftið.

Frsm. (Magnús Kristjánsson): Þótt jeg standi upp, þá sje jeg ekki ástæðu til þess að ræða málið frekar. Það hefir ekkert verið hrakið af því, sem jeg hefi áður sagt, og háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) fær ekki háttv. þdm. til þess að greiða atkv. í ósamræmi við sjálfa sig, og er því ræða hans tilgangslaus.

Jeg vil vekja athygli á því, að það kemur betur og betur fram, að þeim er ekki alvara þessum fáu mönnum, sem hamast á móti frv. Þeir vita um afdrif frv., vita, að það verður samþykkt. Þess vegna er gott að gera sig breiðan og hamast á móti því. Þetta er ágætis auglýsing, t. d. til að hampa undir næstu kosningar. Þess vegna er um að gera að tala nú eins og þeir ímynda sjer, að kjósendur vilji helst heyra.

Jeg sje ekki ástæðu til þess að orðlengja frekar um þetta, en benti aðeins á það, úr því jeg stóð upp.

Gunnar Sigurðsson: Af því jeg var nefndur á meðal þeirra manna, sem snúist hefir hugur í þessu máli frá í fyrra, finst mjer rjett að gera grein fyrir atkv. mínu. Fyrir mjer er það aðalatriðið að skila fjárlögunum nú sem tekjuhallaminstum. Jeg álít, að í fyrra hafi þingið verið altof stórstígt í því að ausa út fje án þess að sjá fyrir tekjum til jafnaðar. Annars er jeg á móti því „principielt“ að taka útflutningsgjald af framleiðslu landsmanna, en málið liggur alt öðruvísi við nú en í fyrra og á ekkert skylt við stjórnarskiftin. Í fyrra átti útgerðin erfitt uppdráttar, bæði hvað síld- og þorskveiðar snerti, en nú hefir úr þessu raknað, og komist Spánarmálið í góða höfn, eins og öll líkindi eru til, þá þolir útvegurinn miklu betur að bera gjaldið nú

heldur en í fyrra. Jeg þykist sem sje hafa fulla ástæðu til að vona, að útvegurinn komi til með að skila talsverðum ágóða á þessu ári, og þess vegna greiði jeg atkvæði með frv.

Magnús Pjetursson: Mjer hafði ekki komið til hugar, að jeg þyrfti að standa upp. En úr því háttv. frsm. (M. K.) hafði ekkert annað fram að færa nú en aðdróttanir í garð okkar, sem ekki höfum skift um skoðun frá í fyrra, þykir mjer hlýða að svara honum fácinum orðum. Háttv. frsm. (M. K.) skaut því fram, að við myndum berjast á móti frv. vegna þess, að við sæjum fyrir, að það myndi ná fram að ganga. En jeg vil skjóta því til háttv. þdm. — því við þennan þm. er ekki svo gott að koma við rökum, eins og kunnugt er, — hvort ástæða hafi verið til að margir snerust. Alt benti á, að málið hlyti að vera dauðadæmt á þessu þingi, eftir þeim undirtektum, sem það fjeck í fyrra.

Annars er það undarlegt að halda því fram, að við sjeum að leika fyrir kjósendur og slá okkur upp í augum þeirra með því að vera á móti frv., þegar athuguð eru orð háttv. frsm. (M. K.) við 2. umr. þessa máls. Hann sagði þá, að frv. þetta væri í samræmi við vilja þjóðarinnar. Eftir þeirri kenningu ættum við að vera í andstöðu við kjósendur landsins, og þá okkar kjósendur líka. Það er einkennileg rökfimi þetta! Nei, sannleikurinn mun sá, að háttv. frsm. (M. K.) veit, að fjöldinn allur af landsmönnum er á móti þessum rangláta skatti, þó hann hins vegar vilji halda hinu gagnstæða fram, til þess að friða samvisku sína.

Annars er það hart, og stappar nærri ósvinnu, að vera með aðdróttanir til þeirra manna, sem snúast ekki eins og snarkringlur í einhverju stefnumáli frá ári til árs, og bera þeim á brýn, að þeir tali eins og kjós-

endur vilja. Mjer finst háttv. frsm. (M. K.) hafa höggið of nærri þeim, sem snúist hafa frá í fyrra, þegar miðað er við kjósendaviljann, sem hann hjelt fram við 2. umr., og farist því ekki að vera að bregða okkur um kjósendadaður.

En úr því jeg stóð næstur upp á eftir háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.), sem varð fyrstur til þess að bera hönd fyrir höfuð sjer af mönnum þeim, sem snúist hafa, þykir mjer rjett að athuga ástæðu hans lítilsháttar.

Jég vil benda háttv. þm. á það, að ef fullvíst er, að framleiðslan 1922 muni bera sig eða gefa góðan arð, þá getum við rölegir felt frv., því að þá verða beinu skattarnir, sjerstaklega tekjuskatturinn, þess meiri. Ástæða háttv. þm. er því á móti því, sem hann ætlaði sjer að sanna með henni, og bendir ótvírætt á það, að óhætt sje að fella frv.

Frsm. (Magnús Kristjánsson): Jeg hefi litlu við að bæta, því að rökfærslur háttv. þm. Str. (M. P.) eru heldur ljettvægar.

Þess vil jeg þó geta, að jeg get skjallega sannað, að menn hafa ekki búist við því, að gjaldi þessu yrði afljett nú. Liggur fyrir skjal hjer í þinginu, sem öllum þm. hefir gefist kostur á að sjá. En það er auðvitað satt, að jeg hafi aldrei leitað álits kjósenda háttv. þm., eins og virtist að hann hefði ætlast til, en alt virðist benda til þess, að þeir hafi lagt mjög að honum að koma í veg fyrir, að frv. næði fram að ganga. En það er eitt í máli þessu, sem gerir alt fjas þessa háttv. þm. tilgangslaust, og það er, að ef fjárhagurinn reynist svo góður, að fært sje að fella gjaldið niður á næsta þingi, þá er hægurinn hjá að gera það, en þá sakar ekkert, þó að það sje samþykkt nú. Annars skal jeg ekki fjölyrða meira um þetta. Því jeg veit, að allir skynsamir og gætnir þm. munu samþykkja gjaldið að þessu sinni.

Jakob Möller: Hv. frsm., þm. Ak. (M. K.), þarf jeg yfirleitt engu að svara. Ræður hans í þessu máli hafa komið furðu lítið við efnið og farið að mestu fyrir ofan garð og neðan. Hann hefir í raun og veru alls ekkert reynt til að rjettlæta þetta gjald eða hrekja það, sem jeg hefi fundið því til foráttu. Heldur ekki tekist að sýna þörfina fyrir það. — Það eina, sem hann hefir sagt í þá átt að rjettlæta gjaldið, er það, að það mundi láta nærri, að ekki kæminema 15 kr. gjald á hvern meðalmótorbát, og var þetta þó ekki nema ágiskun. En spurningin verður þá, hversu lengi má bæta 15 kr. við skattabyrðina hjá hverjum einstaklingi, og því vildi jeg óska að háttv. þm. svaraði. Háttv. þm. Str. (M. P.) tók af mjer ómakid að svara háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.). Var alt tal hans vandræðayfirlór til þess að reyna að breiða yfir, hversvegna hann greiði ekki atkv. móti útflutningsgjaldinu, eins og hann gerði á síðasta þingi. En sennilegasta ástæðan er sú, að það kemur ekki við hans kjördæmi.

Háttv. frsm. (M. K.) sagði, að ef beinu skattarnir yrðu miklir, þá fjelli niður gjaldið á næsta þingi. En það sýnist miklu rjettara að fella það niður nú, en taka það upp aftur þá, ef þörf verður á. En það sýnist alt benda til þess, að fylgismenn skattsis vilji fá hann sem fastan skatt, þótt þeir kynoki sjer við að játa það.

Gunnar Sigurðsson: Það er ekki nýtt, að þm. geri að gamni sínu að rangfæra orð manns hjer í deildinni. Jeg lagði aðaláhersluna á það, að skila fjárlögunum tekjuhallausum, en gat þess um leið, að jeg væri „principlelt“ á móti gjaldinu, meðal annars af því, að jeg fylgi beinu en ekki óbeinu skattakerfi sem grundvallarstefnu. Ef vel gengur fyrir útgerðinni, verður útflutningsgjaldið í raun og veru sama sem beinn skattur. Gjald þetta vil jeg einungis hafa til bráðabirgða, og er því um engin

skoðanaskifti hjá mjer að ræða, þótt jeg fylgi skattinum að þessu sinni. Jeg mun verða fyrstur manna til að leggja hann niður, þegar fjárlögin þola það.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 18 : 6 atkv. og afgr. til Ed.

Magnús Pjetursson: Jeg þarf litlu að svara háttv. þm. Ak. (M. K.). Það á við þar gamla máltækið, „klipt er það, skorið er það“, en það eitt vil jeg segja, að kjósendur mínir í Strandasýslu hafa ekkert umboð gefið mjer í þessu máli, sennilega af því, að þeim hefir ekki getað komið til hugar, að slíkt frv. og þetta yrði lagt fyrir þingið. En jeg vil svara háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) nokkru, því að hann var þó með þessu „eintali sálarinnar“ að reyna að verja það fyrir samvisku sinni, hví hann hefði snúist í málinu. Auðvitað fórst honum allólipurlega, sem við var að búast. Aðalástæðan var sú, að hann vildi skila fjárlögunum tekjuhallausum; en hví var hann þá á móti þessu gjaldi í fyrra, þegar tekjuhallinn var tífoldur við það sem hann nú er?

Háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) skaut því inn, hvort tekjuskatturinn mundi koma jafnfljótt inn sem þetta gjald. En háttv. 1. þm. Rang. getur ekki verið að tala um annað en útlitið í ár, svo að tekjuskatturinn verður hærri 1923, beri útgerðin og aðrir atvinnuvegir sig vel í ár. Skatturinn kemur því inn á sama ári og útflutningsgjaldið. — Háttv. 1. þm. Rang. sagðist ekki brjóta „princip“ sitt, en það stappar nú nærri því, ef hann greiðir atkv. móti „principum“ sínum.

Gunnar Sigurðsson: Jeg skil ekki þá afstöðu þessara háttv. þm., að þeim skuli finnast sjálfsagt að skila fjárlögunum altaf með tekjuhalla, þó að þeim hafi einusinni verið skilað það. Annars nenni jeg ekki frekar að vera að eltast við útúrsnúninga þeirra.

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Á 36. fundi í Ed., þriðjudaginn 4. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 15).

Á 37. fundi í Ed., miðvikudaginn 5. apríl, var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Mjer þykir rjett, að máli þessu sje skotið til nefndar, því jeg býst við, að það þurfi eigi að tefja það lengi.

Vil jeg því gera að tillögu minni, að því verði vísað til fjárhagsnefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. (sjá A. bls. 654) með 10 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Ed., laugardaginn 8. apríl, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 15, n. 218)

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Eins og tekið er fram í nefndarálitinu á þskj. 218, var búist við, er lög þessi voru samþykkt á síðasta Alþingi, að fella mætti þau úr gildi við næstu áramót. Nú vita allir hv. þdm., að hagur ríkissjóðs er ennþá ekki svo góður, að hann megi missa af þessum tekjum, sem gera má ráð fyrir, að nemi 300—400 þús. kr. á ári. Þótt því nefndin viðurkenni það fyllilega, að frv. sje ekki í

Útflutningsgjald.

alla staði rjettlátt, því að misrjetti veldur það milli þess hluta þjóðarinnar, er framleiðsluna hefir með höndum, og þeirra, er ekkert framleiða, leggur hún þó eindregið til, að það verði samþykt. Veldur því hin mikla þörf ríkissjóðs á tekjum, sem seint verður fullnægt.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Það gladdi mig, að enginn hefir mótmælt því, að frv. um útflutningsgjaldið yrði samþykt. Jeg verð að skýra frá því, að jeg hefi leitað mjer upplýsinga um, hversu mikið þetta útflutningsgjald er, eða hefir verið 1921. Samkvæmt lögum frá því ári átti að greiða útflutningsgjald af síld, sem næmi 386952 krónum. En hið almenna útflutningsgjald hefir numið, eftir þeim skýrslum, sem fram hafa komið, 244344 krónum. En sá galli er á þessari upphæð, að þar er ekki talið með útflutningsgjaldið fyrir Vestmannaeyjar, því að skýrslu um það vantaði. Hefir það líklega verið talsvert mikið, en enginn veit, hvað klukkan er, þar sem hana vantar. Jeg hefi fengið þessar upplýsingar hjá fjármálastjórninni, og er því ekki unt að vefengja þær.

Sjest nú ljóslega, hve ósanngjarnt útflutningsgjaldið er af síldinni, þar sem útflutningsgjaldið af henni er 386952 kr., en alt útflutningsgjaldið, aðeins að frádregnu útflutningsgjaldinu frá Vestmannaeyjum, er ekki meira en 244344 krónur.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Jeg get tekið undir með hv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.), að það gleður mig, að ekki koma fram andmæli gegn frv., en annars hafa nú engir látið uppi álit sitt um það enn, nema háttv. meðnefndarmaður minn, 2. þm. S.-M. Mig furðaði annars stórlega á upplýsingum hv. meðnefndarmanns míns, að skömmu fyrir fundarbyrjun talaði

jeg við hann og vissi hann þá ekkert um þetta, eða vildi þá að minsta kosti ekki segja mjer. Undrar mig það eigi alllítið, en fróðleikur hans hefði, ef til vill, eitt-hvað gengið saman við umræður í nefnd.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Jeg verð að lýsa það fullkominn misskilning hjá hv. 1. þm. Húnv. (G. Ó.), sem hann hjelt fram í ræðu sinni, að jeg hefði ekki getað eða viljað gefa honum upplýsingar um þetta mál rjett fyrir fundarbyrjunina. Það, sem jeg gat ekki gefið honum upplýsingar um, var hve mikið ætti að draga frá síldargjaldinu. Það veit enginn og ekki heldur hve mikið útflutningsgjaldið yrði í alt, þegar það vantar frá Vestmannaeyjum. Hv. meðnefndarmaður minn getur ekki ætlast til, að jeg viti alt, eða það sem enginn maður veit.

Karl Einarsson: Jeg ætla aðeins að gera stutta athugasemd út af ræðu hv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.). Hann kom hjer með þær upplýsingar, sem jeg get ekki kannast við, að sjeu rjettar. Hv. þm. virðist blanda þar saman útflutningsgjaldi því, sem hjer er um að ræða, og gamla útflutningsgjaldinu af vörum, frá 1881; en þau fjellu úr gildi 1. jan. 1922, samkvæmt lögum frá 27. júní 1921. Hjer er aftur um að ræða 1% gjald af útfluttum vörum, er kom í stað stimpilgjaldsins. Giltu lögin um það aðeins fyrir síðastliðið ár, en með frv. þessu á að framlengja þau.

Skýrslur þessa hv. þm. eru því líklega vafasamar mjög, þar eð hann virðist blanda saman tvennskonar gjöldum.

Ekki er það heldur rjett hjá hv. þm., að skýrslur um útflutningsgjald vanti frá Vestmannaeyjum. Jeg sendi stjórninni þær nægilega snemma og bera skýrslurnar með sjer, að útflutningsgjaldið þar

nam 24 þús. og stimpilgjaldið um 75 þús. Ætla jeg svo ekki að ræða um þetta meira.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Mjer þykir dálítið einkennilega við horfa, að borið sje á mig, að jeg sje hjer að fara með rangt mál. Vil jeg því, til að sanna mál mitt, láta þessa skýrslu frá stjórninni, með fyrirsögninni „Útflutningsgjald 1921“, ganga um meðal deildarmanna. Geta þá allir sjeð, hvað jeg fer rangt með viðvíkjandi gjaldinu frá Vestmannaeyjum. Stendur þar, að það sje ekki reiknað með, vegna þess að þaðan sjeu ekki komnir reikningar.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Jeg vil ekki kannast við, að um neinn misskilning hafi verið að ræða hjá mjer, eins og hv. 2. þm. S.-M. hjelt fram. Háttv. þm. gat engar upplýsingar gefið mjer rjett fyrir fundarbyrjun, og þurfti honum því ekki að bregða kynlega við, þótt mjer kæmu þær nokkuð á óvart.

Hann tók og fram sjálfur, að þessar upplýsingar sínar væru ekki allskostar áreiðanlegar, og get jeg vel tekið undir það með honum. Get jeg því vel fyrirgefið honum, þótt hann gæfi mjer þær ekki áður en fundur byrjaði, því fullsannað virðist, að ekkert sje á þeim að byggja.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Á 41. fundi í Ed., mánudaginn 10. apríl, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 15).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 232).

16. Fiskiveiðar í landhelgi.

Á 8. fundi í Nd., föstudaginn 24. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um rjett til fiskiveiða í landhelgi (stj.frv., A. 18).

Á 10. fundi í Nd., mánudaginn 27. febr., var frv. tekið til 1. u m r.

Fjármálaráðherra (M. G.): Eins og kunnugt er, eru lagaákvæði um fiskiveiðar í landhelgi í mörgum brotum og falin í ýmsum lögum, þau elstu frá 1872 og svo alt til síðustu ára. Þetta er mjög óhagstætt fyrir almenning, og þótti því aðgengilegra að safna því öllu í eina heild. Þetta má og skoða sem einn lið atvinnulöggjafar vorrar og í samræmi við þál. frá 1919.

Þar við bætist, að það hefir verið nokkuð á reiki, hvernig ýmsum ákvæðum þessara laga hefir verið framfylgt, enda óþarflega lint eftir gengið á stundum. Úr öllu þessu er reynt að bæta með frv. þessu.

Allir vita, að fiskiveiðar vorar og fiskimið eru einhver dýrmætasti fjársjóður vor og að þess vegna hlýtur það að skifta miklu máli, að þessa fjársjóðs sje gætt

svo, sem kostur er á. En löggjöf vor getur ekki náð lengra en til landhelginnar; yfir henni og afnotum landsins í þágu fiskiveiða getum vjer ráðið. Og frv. þetta gengur út á að tryggja oss þennan rjett fyrir oss sjálfa, að svo miklu leyti, sem alþjóðarjettur heimilar. Tilgangur frv. er að fara svo langt í þessu, sem verða má án þess að eiga á hættu rjettmætar umkvartanir annara þjóða.

Frv. er því sniðið eftir lögum þess lands, er svipaðast er voru landi, en það er Noregur. Þetta er og því náttúrlegra, sem vjer einmitt þaðan getum búist við umkvörtunum, ef nær væri gengið en heimilt er að alþjóðarjetti, eða ef efi væri á um þetta. Hinsvegar er það auðsætt, að ef vjer sniðum lög vor um þetta efni eftir lögum Norðmanna, er ekki unt fyrir þá að kvarta með rjettu.

Jeg álít, að frv. þetta gangi eins langt og heimilt er að alþjóðarjetti, og jeg vil þegar vara við að gera á því miklar breytingar, því að málið hefir verið grandgæfilega athugað.

Hið rjetta heimilisfang þessa frv. er að sjálfsögðu í sjávarútvegsnefnd, og legg jeg til, að því verði til hennar vísað að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til sjútn. (sjá A. bls. 659) með 16 shlj. atkv.

Á 41. fundi í Nd., miðvikudaginn 5. apríl, var frv. tekið til 2. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 42. fundi í Nd., fimtudaginn 6. apríl, var frv. aftur tekið til 2. u m r. (A. 18, n. 188).

Frsm. (Einar Þorgilsson): Í frv. því, sem hjer liggur fyrir, eru dregin saman gildandi lög og tilskipanir um rjett til fiskiveiða í landhelgi, og auk þess nokkru bætt við, sem einkum er sniðið eftir norskri löggjöf um sama efni. Aðalbreytingin er sú frá því, sem nú er, að ríkisborgararjettur á að verða skilyrði fyrir rjetindunum, en nú er búseta skilyrðið.

Sjávarútvegsnefnd, sem hefir haft málið til meðferðar, felst á frv., svo sem sjá má á nál. á þskj. 188, og leggur nefndin til, að á því verði gerðar nokkrar breytingar. Þessar breytingar eru ekki efnislegar, heldur aðeins orðabreytingar, og þarf jeg ekki út í það að fara. Þó má geta þess, að b-liður 3. brtt. við 13. gr. er fram borinn vegna þess, að um ólöglegar botnvörpuveiðar eru gerð sjerskilin sektarákvæði.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2.—8. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 188,1 samþ. með 18 shlj. atkv.

9. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 188,2 samþ. með 19 shlj. atkv.

10. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

11. og 12. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 188,3.a samþ. með 19 shlj. atkv.

— 188,3.b samþ. með 20 shlj. atkv

13. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 188,4 samþ. með 21 shlj. atkv.

14. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 21 shlj. atkv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2.—14. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Á 44. fundi í Nd., laugardaginn 8. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 210).

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 47. fundi í Ed., föstudaginn 21. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 210).

Á 40. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 210).

Á 42. fundi í Ed., þriðjudaginn 11. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti (G. B.): Frv. þetta er hingað komið frá hv. Nd., var þar til meðferðar í sjútn., og legg jeg það til, að því verði vísað til sömu nefndar hjer.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til sjútn. (sjá A. bls. 656) með 9 : 2 atkv.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. sem

Á 46. fundi í Ed., miðvikudaginn 19. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 210, n. 252).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 275).

17. Seðlaútgáfa Íslandsbanka.

Á 8. fundi í Nd., föstudaginn 24. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á og viðauka við lög nr. 6, 31. maí 1921 (stj.frv., A. 19).

Á 10. fundi í Nd., mánudaginn 27. febr., var frv. tekið til l. um r.

Fjármálaráðherra (M. G.): Þetta litla frv. er til þess fram borið að skjóta á frest um eitt ár að gera endanlega ákvörðun um seðlaútgáfu í landinu, vegna þess að tími vanst ekki til að athuga það mál nánar. Er þetta gert í samráði við Landsbankann og með hans samþykki, enda er ekki líklegt, að mikla seðlaútgáfu þurfi umfram það, sem nú er heimilað, og þá aðeins skamman tíma af árinu, en þá getur stjórnin gert þær ráðstafanir, er hentastar þykja, þó þannig, að sá banki, sem tæki slíka seðlaútgáfu að sjer, hafi ekki gróða af. Þetta ákvæði er sett til þess að halda niðri seðlamergðinni, því að eins og allir vita er það hættulegt, að hún sje aukin meira en það, sem viðskiftaþörfin krefst minst.

Hitt aðalatriði frv. er að lina í nokkru afgjaldsákvæði Íslandsbanka af seðlunum, vegna þess að það er ekki sanngjarnt, að hann greiði fult gjald af málmetrygðum seðlum, enda er öllum betra, að seðlarnir sjeu málmetrygðir, og ætti því ekki að rýra þá hvöt, er bankinn hefir til þess. Hitt þótti heldur ekki rjett, að bankinn hefði ekki neitt fyrir útgáfukostnað seðlanna og áhættu við að lána þá út. Eru honum því ætluð 2%—1% fyrir prentunarkostnað og 1% fyrir áhættu. En til þess þó, að nokkuð kæmi á móti þessari linu, hefir bankinn lofað að setja niður forvöxtu sína um 1% um leið og lögin ganga í gildi. Ætti því heldur að hraða fyrir frv., svo þetta mætti sem fyrst komast í framkvæmd.

Í sambandi við þetta vil jeg taka það fram, að stjórnin hefir ákveðið að kaupa ekki hluti í Íslandsbanka; þó er það að engu gildandi fyrir næstu stjórn, og hefir hún óbundnar hendur í því máli.

Jeg vona, að frv. þessu verði vel tekið og legg til, að því verði að aflokinni þessari umræðu vísað til fjárhagsnefndar eða viðskiftamálanefndar, hvort sem háttv. deild vill fremur. Mjer stendur á sama hvor nefndin er.

Magnús Jónsson: Jeg vildi aðeins skjóta því til hinnar háttv. nefndar, sem taka á við frv. þessu, að ágreiningur hefir orðið um það, hvort lögin frá 1921 sjeu í gildi eða hvort þau hafi ekki samkv. 10. gr. fallið úr gildi 30. sept. síðastliðinn. Ef nú Alþingi samþykkir frv. þetta, þá viðurkennir það þar með, að lögin sjeu enn í gildi.

Jeg skal að vísu játa, að jeg er ekki lögfróður, en eftir mínu leikmannsviti að dæma, þá þarf að gefa þessu gætur.

Íláttv. þdm. hafa víst orðið varir við, að útbýtt hefir verið hjer í deildinni dálitlum pjesa, sem er sjerprentun úr ritgerð um Íslandsbanka eftir Lárus H. Bjarnason hæstarjettardómara, og prentuð var í 'Tímanum' í vetur. Og þó að ekkert tillit sje til mín tekið eða minna skoðana í þessu máli, þá er þó full ástæða til að ganga ekki fram hjá því, sem hæstarjettardómarinn segir. Á skoðun slíks manns ætti þó að mega taka mark, og hann telur það orka mjög tvímælis, hvort lögin sjeu í gildi, og líkrar skoðunar munu fleiri lögfræðingar. Er því hjer ærin ástæða fyrir nefndina að athuga þetta vel og rækilega.

Annars get jeg ekki neitað því, að mjer finst stjórninni hafa verið mjög mislagðar hendur í þessu seðlamáli. Í fyrra kom hún með seðlafrv., en það hvarf áður en það var útrætt og önnur frv. tóku sæti þess, enda var það víst viðurkent, að það væri

að sumu leyti gengið úr gildi áður en það kom fram. Átti ekki lengur við.

Maður hefði nú getað búist við, eftir alt, sem á undan er gengið, og alla þá vinnu, sem búið er að leggja í rannsókn Íslandsbanka, að stjórnin hefði nú komið með frv. um endanlegt skipulag á seðlaútgáfunni, en í staðinn fyrir það virðist stjórnin ekki hafa annað gert en skrifa 3 fyrir 2, breyta 1922 í 1923.

Jeg verð að telja það óheppilegt í mesta máta að gefa stjórninni óbundnar hendur til þess að auka seðlamergðina. Reynsla okkar í þessu efni ætti að mínu viti að vera orðin of dýr til þess, að við hefðum ekkert af henni lært. Vitanlega kemur þetta til kasta hinnar nýju stjórnar. En jeg myndi aldrei bera það traust til neinnar stjórnar, að jeg myndi þora að leyfa henni slíkt ótakmarkað.

Annars ætlaði jeg ekki að fara út í einstök atriði þessa máls, enda ekki vani við þessa umr. Þó virðist mér það varhugavert ákvæði og einkennilegt að draga úr afgjaldi af seðlum, sem eru yfir 7 miljónir. Það er vafalaust rjett, að það er ekki gróðavegur fyrir bankann, ef hann þarf að borga alla forvöxtu sína í kostnað. En sú dýra reynsla, sem við höfum fengið af seðlamergðinni í landinu, ætti þó að kenna okkur það, að vera ekki að freista bankans um skör fram með nýjum ákvæðum og hlunnindum.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg er samþykkur þeim háttv. þm., sem síðast talaði, að ástæðulaust sje að ræða frv. verulega á þessu stigi málsins. En jeg vil þó benda háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) á það, að í 10. gr. laganna frá 1921 er tilskilið, að hluthafar gangi að skilyrðum þessara laga, og það hafa þeir gert á júlifundinum í sumar, og því virðast lögin enn vera í gildi. Annars mun nefnd málsins rannsaka þetta. Vitanlega má um það deila, hvort stjórninni

hafi verið mislagðar hendur í þessu máli, þó jeg geri hvorki að játa því nje neita, en hinsvegar finst mér, að hv. 4. þm. Reykv. (M. J.) verði að játa það, að fresturinn var stuttur frá því að greitt var úr málum þessum og þar til Alþingi kom saman. Og þar sem bankarnir eru þessu frv. samþykkir, finst mér það miklu varða. Þeir ættu þó að vera kunnugastir því, sem best má fara í þessu efni.

Jeg get ekki skilið, að hættulegt sje að fela stjórninni að sjá um seðlaaukningu, ef með þarf, þegar aukningin er þeim skilyrðum bundin, að enginn gróði fylgi fyrir þann, sem tekur hana að sjer.

Það er aðallega tvenns að gæta í þessu seðlaútgáfumáli. Í fyrsta lagi, að í umferð sje nægilega mikið af seðlum, eða sem brýn nauðsyn býður, og í öðru lagi, að seðlarnir sjeu ekki of margir.

Með frv. þessu er ætlast til, að ratað sje meðalhófið.

Það er ekki hægt að ætlast til, að nein bankastofnun greiði alla forvöxtu sína fyrir seðlaútgáfu, því eins og bent hefir verið á, er mikill kostnaður þessu samfara, bæði prentun, mannahald, og svo áhættan við að lána seðlana út. Ef stjórnin sýnir ósanngirni í samningum, er ekki að búast við sanngirni á móti. Því hefi jeg nú fengið loforð um vaxtalækkun, að jeg sýndi sanngirni í þessum samningsmálum, og vaxtalækkunin nemur margfalt meiru en það, sem á móti er látið.

Jakob Möller: Jeg vildi spyrja hæstv. stjórn um eitt atriði, sem að vísu kemur líklega eigi því við, hvort lögin frá 31. maí eru í gildi eður eigi, en þó hygg jeg, að geti orðið skiftar skoðanir um það. Þetta atriði er vanefndirnar á því að flytja gullforðann heim. Í lögum þessum er ákveðið, að hann skuli geymdur í Reykjavík, og þingið í fyrra var því mjög eindregið fylgjandi, að hann yrði fluttur heim. En um það

veit jeg ekki, hvort stjórnin eða bankinn á hjer sökina. Eigi bankinn hana, er um vanefndir að ræða, sem vafasamt er, hvort ekki yrðu þess valdandi, að lögin yrðu að teljast úr gildi fallin. Hins vegar efast jeg ekki um, að stjórnin vilji þá heldur taka á sig sökina. En hvers vegna hefir gullforðinn ekki verið fluttur heim?

Annars hefi jeg lítið að segja um þetta frv. annað en gott eitt. Sjálfsagt óráðlegt að skipa endanlega um seðlaútgáfuna á þessu þingi; til þess er málið of vandasamt.

Við 2. gr. frv. sýnist mjer jeg kannast. Mun hún talsvert svipuð till. minni í fyrra, sem þá fjekk lítinn byr hjá þinginu og hæstv. stjórn. En þó er hjer lengra farið en jeg gerði.

Gunnar Sigurðsson: Jeg hjó eftir einni setningu hjá háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.). Hann talaði um dýra reynslu af of mikilli seðlaútgáfu.

Það er satt, að Íslandsbanki gaf um eitt skeið of mikið út af seðlum, en það sannar ekki, að nú sje rjett að draga seðlana inn. Það er þvert á móti. Á svona fjárkrepputímum er mjög varhugavert að draga mikið inn af seðlum. Það verður til þess, að eignir landsmanna falla óeðlilega í verði, en það er aftur til ógagns fyrir þjóðarheildina, og auðvitað bankana líka. Jeg flutti í fyrra þál. till. um það að skora á landsstjórnina að hlutast til um, að bankarnir færðu niður vextina. Landsbankinn hefir nú gert þetta, en ekki Íslandsbanki. Jeg er því frv. þessu í öllu fylgjandi og ber það traust til hæstv. stjórnar, enda þótt jeg treysti henni lítt, að hún hafi nægilegt eftirlit með þessu. Fyrir mjer er það aðalatriðið, að þjóðin græði við þetta. Græði bankinn líka við það, er það ekki nema gott eitt.

Magnús Jónsson: Jeg ætla ekki að fara að rekja umræðurnar, en það er ekki rjett hjá háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.), að hjer

sje um það að ræða að draga snögt inn seðlana; það er einmitt gert mjög hægt.

En alt fyrir það er auðvitað hætt við því, að það geti komið hart niður á einstöku mönnum.

Jeg er ekki samþykkur hæstv. fjrh. (M. G.) um það, að það geti ekki verið freisting fyrir bankann að gefa út seðla, þó að hann græði ekkert á því, en auðvitað er minni hætta að fela stjórninni það með þessu skilyrði.

Annars er það aðalatriðið, hvort lögin frá 31. maí 1921 eru í gildi eða ekki.

Fanst mjer, að hæstv. fjrh. færi þar nokkuð ónákvæmlega með 10. gr. þeirra laga, nema ef svo er, að „samþykki“ þýði á lagamáli sama og að gera þær ráðstafanir, sem lögin áskilja, sem jeg leyfi mjer að efast um.

Fjármálaráðherra (M. G.): Aðeins fáein orð. Fyrirspurn háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) er því að svara, að málinu er ekki lengra komið en það, að hægt er að fá gullforðann fluttan heim hvenær sem vill.

Má gefa frekari upplýsingar um þetta, en jeg held rjettara að gefa nefndinni þær.

Hver eigi sökina á þessum drætti, skal jeg ekki segja um, en rjettast mun að kenna stjórninni það, sem flest annað, því að hún átti að sjá um framkvæmd laganna.

Það er eigi rjett hjá háttv. sama þm., að jeg hafi verið á móti till. hans í fyrra, en hitt veit hann, að hún var vafin í annað, svo að eigi var auðvelt að skilja hana frá því.

Háttv 1. þm. Rang. (Gunn. S.) spurði, hvað stjórnin hefði gert til þess að lækka vextina. Hún hefir komið fram með þetta frv. í þeim tilgangi. Annars ætti háttv. þm. að vita, að það er ekki hægt fyrir stjórnina að skipa hlutafjelagi að lækka vextina. Það er samningsatriði. Og þá leið hefi jeg farið.

Um ræðu háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) skal jeg ekki fjölyrða. Hann sagði, að jeg hefði ekki farið sem nákvæmast með 10. gr. laganna. Það er rjett, að jeg tók hana ekki orðrjett upp. En jeg mun hafa lagt rjettan skilning í ákvæði hennar. Annars er það háttv. nefndar að athuga þetta.

Bjarni Jónsson: Það eru aðeins nokkur orð almenns efnis, sem jeg vildi nú segja. Jeg hygg, að ákvæðið um 7 milj. sje nokkuð í lausu lofti. Mun hvorki vera litið rjett á orsakir til fjárkreppunnar nje á það, hve miklir seðlar þurfi að vera í umferð. Fjárrkreppan stafar einkum af því, að vörurnar seldust ekki og urðu ónýtar, en alls ekki af seðlaútgáfunni. Hjer er minna úti af seðlum á hvern mann en í öðrum löndum, í stað þess að það ætti að vera meira sökum ástæðna hjer.

Hjer hefir aldrei stafað hætta af of mikilli seðlaútgáfu, og þegar bætt var við hæstu upphæðinni, stafaði það af nauðsyn landsstjórnarinnar, og er því rangt að brígsla bankastjórninni um það, að hún gefi út of mikla seðla til þess að græða á því.

Á bankaráðsfundinum í fyrra var ákveðið að leggja frá 1200 þús. kr. til borgunar á skaða bankans, og höfðu þó fulltrúar og bankastjórn fullan lagarjett til að taka ágóðahluta af fje þessu. Vil jeg láta þessa getið til þess að andmæla brígslum þeim, er komið hafa fram í blöðum og annarsstaðar um það, að bankinn hafi unnið til þess að stofna landinu í voða fyrir nokkur þúsund króna ágóða þessara manna. Það hefir verið mikið rætt um toppinn svo nefnda. Er það líka rjett, að miklu varðar, hvernig um hann er búið. En nokkuð má reikna það út, hve stór hann þarf að vera.

Þetta ár hefir bankinn þurft að hafa 2 milj. fram yfir 7 miljónirnar, og hefir þó

gengið hart að landsmönnum og neitað lánum. Er það ekki ætlunarverk þingsins að ákveða um það, hver seðlaútgáfan á að vera á hverjum tíma. Sjerfræðingurinn með 42 höfuðin er ekki ýkja fróður um þá hluti. Það ætti að fela sjerstakri nefnd, t. d. landsstjórninni, bankastjórnnum og sjerfræðingum, að ákveða ávalt um toppinn. Annars sjá allir nauðsynina á því, að frv. þetta nái fram að ganga, því að eins og nú stendur sjer bankastjórnin sjer eigi fært að færa niður vextina, því að skaði sá af þeim lánnum, sem veitt eru fram yfir toppinn, þykir henni of mikill.

Forsætisráðherra (J. M.): Það eru aðeins örfá orð sökum þess, að háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) mintist á mig, en deiluna um það, hvort lögin hafi náð gildi eða ekki ætla jeg eigi að ræða. Er það hlutverk nefndarinnar að athuga um það. Það er ekkert gagn í því að málið sje, á þessu stigi, rætt frá lögfræðislegri hlið.

Það var eigi alveg rjett hermt hjá háttv. þm., hvað jeg hefði sagt á 1. fundinum, en jeg er fús að skýra nefndinni frá því, hvað jeg sagði á þeim fundi.

Gunnar Sigurðsson: Hv. 4. þm. Reykv. (M. J.) sagði, að það gæti komið hart niður á einstöku mönnum, ef seðlarnir væru dregnir inn. Það er rjett, en það er ekki aðalatriðið, heldur hitt, að það kemur hart niður á öllum, ef bankanum er sama sem lokað, hvaða trygging sem í boði er. Það ástand má ekki standa lengi. En þetta frv. bætir nokkuð úr því.

Hæstv. fjrh. (M. G.) kvað stjórninni ekki hafa verið fært að skipa bankanum að lækka vextina. Þetta er ekki rjett. Stjórnin gat gert það að skilyrði fyrir lánveitingunni til hans, og það átti hún vissulega að gera.

Sveinn Ólafsson: Það er líklega nokkuð snemt að skera upp úr um þetta frv. enn sem komið er, en jeg vil þó með fáeinum orðum láta afstöðu mína í ljós.

Jeg get ekki litið öðruvísi á en hjer sje að ræða um kaupskapartilboð af hálfu Íslandsbanka, sem í raun rjettir hefir ekkert annað að geyma en ívilnanir við bankann. Það er hjer af hendi bankans boðist til að færa niður útlánsvextina gegn þessum ívilnunum. Jeg skal játa, að það er freistandi fyrir þá, sem hafa mikil viðskifti við bankann og sæta illum vaxtakjörum, að ganga að þessu tilboði, en hyggilegast mun vera að hrapa hjer ekki að neinu. Jeg er samdóma háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) í því, að það beri að líta á, hvort ekki megi finna aðrar leiðir til vaxtalækkunar, en þótt það yrði ekki auðið, þá held jeg, að það muni orka mjög tvímælis, hvort rjett sje að ganga að þessum kostum.

Hvað snertir þörfina, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) gat um að væri til að tryggja sjer að nægir seðlar sjeu í veltunni til að fullnægja viðskiftaþörfinni, þá er því að svara, að í lögunum frá 30. maí 1921 er einmitt gert ráð fyrir þessu og stjórninni gefin heimild til að auka við upphæð seðlanna, ef hún reyndist of lág. En það sem jeg vildi þó einkum vekja athygli manna á, er það að það virðist mjög óheppilegt, einmitt á þeim tíma, sem verið er að reyna að hefja gengi íslensku krónunnar, að láta vera meir en hófi gegnir í umferð af þeim gjaldeyri, sem þegar er fallinn í verði og átt hefir svo mikinn þátt í lággenginu. Þrátt fyrir þetta mun jeg þó greiða atkv. mitt með því, að þessu máli verði vísað til nefndar og athugað þar frekar, en vafasamara er, að jeg geti fylgt því að lokum.

Fjármálaráðherra (M. G.): Jeg vildi aðeins leiðrjetta misskilning háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) á því, sem stendur í 1. gr. frv. Þar er aðeins um að ræða að skjóta

á frest um 1 ár að gera endanlega skipun um seðlaútgáfuna, en alls ekki frestað inndrætti seðla Íslandsbanka, eins og hann ljet í veðri vaka. Þótti mjer auðsætt af ræðu háttv. þm., að hann hefir ekki borið frv. saman við lög þau, sem verið er að breyta.

Hvað vaxtalækkunina snertir, þá verður stjórninni varla með rjettu borið á brýn, að hún hafi ekki lækkað vextina. Það liggur, eins og menn líklega vita, ekki í hennar verkahring að stjórna bankanum, heldur bankaráðsins, sem að meiri hluta er skipað Íslendingum.

Jeg skal ekki bera á móti því, að það sje hjer um samninga að ræða — en hagkvæma samninga. Jeg vil jafnframt benda á það, að sá, sem heimtar sanngirni af öðrum, ætti helst að gera sjer það að reglu að láta sanngirni koma á móti.

Pjetur Ottesen: Mig langar til að gera þá fyrirspurn til hæstv. stjórnar og þess bankaráðsmanns, sem sæti á hjer í deildinni, hvað því valdi, að Íslandsbanki hefir ekki verið látinn lækka útlánsvexti sína. Landsbankinn hefir nú fyrir alllöngu gert þetta, og verður því skilmálalaust að krefjast þess, að Íslandsbanki geri hið sama. Hlýt jeg að mælast til að fá tafarlaust svar við þessari fyrirspurn minni.

Forsætisráðherra (J. M.): Háttv. þm. Borgf. (P. O.) lætur sjer þó varla detta í hug, að jeg svari þessari fyrirspurn nú. Ef jeg ætlaði að gefa skýrslu um slík efni, yrði jeg vitanlega að ráðgast fyrst við bankaráðsmennina. Auk þess hefir stjórnin rjett til að fá tilkynningu um slíkar fyrirspurnir nokkrum dögum áður en svarsins er vænst.

Pjetur Ottesen: Það er að vísu rjett hjá hæstv. forsrh. (J. M.), að stjórnin hefir rjett til að krefjast umhugsunarfrests. En hinsvegar hefði hæstv. stjórn ekki þurft

að koma það á óvart, þótt slík spurning yrði nú lögð fyrir hana eða hæstv. forsætisráðherra, sem er formaður bankaráðsins, jafnmikilli harðýðgi sem bankinn beitir viðskiftamenn sína í vaxtakjörum. Þess hefði því vissulega mátt vænta, að hæstv. forsætisráðherra væri þess ekki varbúinn að gefa upplýsingar um, hvað bankaráðið hefði aðhafst í þessu efni, ef nokkuð er. En væri nú svo, að ekkert hefði verið að gert, þá má ekki lengur við svo búið standa.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til fjhn. (sjá A. bls. 657) með 15 : 6 atkv.

Á 27. fundi í Nd., mánudaginn 20. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 19, n. 121).

Frsm. (Magnús Kristjánsson): Jeg hefi eiginlega mjög litlu við að bæta það, sem í nál. stendur. Það mun flestum ljóst, að hjer er aðallega um tvö atriði að ræða, og vil jeg því drepa á þau lítilsháttar.

Það er óumþráttanlegt, að vilji síðasta þings var sá, að seðlaútgáfa Íslandsbanka færi ekki fram úr 8 miljónum króna framvegis. Með lögum frá 31. maí 1921 var gert ráð fyrir, að sett yrðu lög um seðlaútgáfa fyrir 30. júní næstk. og fleiri ákvæði bankanum viðvíkjandi. En eins og kunnugt er, hefir fráfarin stjórn ekki sjeð sjer fært að koma með frv. í þá átt, og verður þetta frv., sem hjer liggur fyrir, því að skoðast sem bráðabirgðaráðstöfun.

Nú vill nefndin marka stefnuna, og álitur heppilegast, að þingið ákveði seðlahámarkið, þannig að ríkið sjálft gefi út þá seðla, sem eru yfir 8 miljónir. Virðist þá sjálfsagt, að Landsbankinn hafi þá útgáfu með höndum, og þess vegna er brtt. á þskj.

121 fram bornar. Og vona jeg, að háttv. deild fallist á, að brtt. sjeu vel við unandi og samþykki þær.

Önnur brtt. nefndarinnar þykir líklega ekki eins miklu máli skifta, enda á hún aðeins að slá varnagla við því, að ekki verði hægt að þrátta um, hvernig eigi að reikna afgjald til ríkisins af seðlum Íslandsbanka. Því nefndin lítur svo á, að varla geti komið til mála að telja inneign Íslandsbanka við erlenda banka til málmforða bankans, eins og þó hefir átt sjer stað og numið miklu, þegar afgjaldið var reiknað.

Jeg tel ástæðulaust að fara frekar út í þetta mál nú, fyr en þá að minsta kosti að andmælum verður hreyft. Það er æðimargt, sem stendur í sambandi við þetta mál, svo sem hlutakaup ríkisins í Íslandsbanka, en jeg hygg þó ekki þurfi að minnast á það að þessu sinni, því jeg býst við, að hæstv. stjórn leggi fram álit sitt um það atriði áður en þingi er slitið.

Að svo mæltu læt jeg hjer staðar numið, en vænti að háttv. deild taki þessu frv. með brtt. nefndarinnar vel.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Brtt. hv. fjárhagsnefndar fer fram á að ákveða nánar um heimild landsstjórnarinnar til þess að sjá fyrir seðlaútgáfu, ef þörf reynist á, að slíkt sje gert. Tekur brtt. fram, að Landsbankinn skuli hafa þessa seðlaútgáfu, og þó niðurstaðan líklega hefði orðið söm, ef stjórnin rjeði þessu, sje jeg þó ekki beinlínis ástæðu til að mæla með þeirri takmörkun á heimildinni til stjórnarinnar samkvæmt frv., sem brtt. fer fram á. Jeg tel enga hættu á því, þó skipulaginu sje frestað um 1 ár.

Jeg vil taka það fram, að í þessa heimild til ríkisstjórnarinnar til þess að setja í umferð þá seðla, er nauðsyn krefur, legg jeg það, að þessir toppseðlar skuli málmtrygðir engu síður en aðrir seðlar. Annars lít

jeg svo á, að þessi ákvæði ættu að fá sem minsta þýðingu á þessu ári.

Pjetur Ottesen: Jeg gerði fyrirspurn um það til hæstv. forsrh. (J. M.), sem þá var, og verið hefir sem forsætisráðherra formaður bankaráðs Íslandsbanka, hjerna á dögnum, er mál þetta var til 1. umr., hverju það sætti, að bankaráðið hefði ekki látið Íslandsbanka lækka vexti sína, þar sem kunnugt er, að vextir í bönkum hafa lækkað að mun yfirleitt. En hann (forsrh.) kvaðst ekki vera viðbúinn að svara þeirri spurningu. Hjelt jeg þó, að bankaráðið hefði síst þurft að ganga þess dulið, að slíkri spurningu sem þessari yrði hreyft hér á Alþingi. Síðan þetta var hafa stjórnarskifti orðið í landinu, eins og kunnugt er, og verður hinn fráfarni forsrh. því ei krafinn svars í þessu efni. En þó jeg beindi fyrirspurn minni einkum til hæstv. þáv. forsrh. (J. M.), þá á þó alt bankaráðið sök á þessari vanrækslu, en það verður að telja það vanrækslu, að hafa ekki gripið í taumana, svomjögsem hingaeysierfiðu vaxtakjörlama atvinnuvegina og sjálfsbjargarviðleitni þjóðarinnar. Og í því efni verður Alþingi auðvitað að beina skeytum sínum að þeim hluta bankaráðsins, sem kosinn er af þinginu, og að forsætisráðherra, sem er sjálfkjörinn formaður þess ráðs.

Í lögum frá 1905, um heimild til að stofna hlutafjelagsbanka á Íslandi, er, eins og mönnum er kunnugt, landinu trygður allur yferráðarjettur yfir Íslandsbanka, þar sem það er trygt í 17. gr., að meiri hluti bankaráðsins sjeu innlendir menn og beri ábyrgð á gerðum sínum gagnvart Alþingi. Er svo ákveðið, að í bankaráðinu skuli vera 7 menn, 3 kosnir af hluthöfum, 3 kosnir af Alþingi og forsætisráðherra sjálfkjörinn formaður ráðsins. Að landinu sjeu trygð öll yferráð bankans, kemur enn skýrar fram í reglugerð fyrir bankann frá 1903. Þar er

komist svo að orði í 19. gr., með leyfi hæstv. forseta:

„Fulltrúaráðið hefir hina ædstu forstöðu bankans og allra mála hans á hendi.

Í öllum málefnum, öðrum en daglegum störfum bankans, gerir fulltrúaráðið ályktun fyrir hans hönd, nema þar sem vald til þess er í reglugerðinni áskilið aðalfundi. Að því er snertir hin daglegu bankastörf, er falin eru framkvæmdarstjórninni, þá hefir fulltrúaráðið eigi önnur afskifti af þeim en að gefa almennu ákvæði og segja fyrir leiðbeinandimeginreglur.

Fulltrúaráðið er fyrir hönd bankans í öllum málum gagnvart hinu opinbera og öðrum mönnum, þar sem eigi er um dagleg bankastörf að ræða, svo og gagnvart hluthöfum í bankanum.“

Af þessu er það augljóst, að bankastjórnir eru aðeins framkvæmdarstjórar bankans, sem framkvæma hin daglegu störf hans. En fulltrúaráðið eða bankaráðið getur því og á að ráða um alla tilhögun á starfsemi bankans, svo sem það, að hvaða framkvæmdum eða starfi sjerstaklega skuli beint fjármagni bankans og í hvaða hlutfalli því skuli skift milli atvinnuveganna og hinnar ýmsu starfsemi í landinu. Það er einnig á valdi bankaráðsins að ákveða um lánskjör, hverjir skuli vera útláns- og innlánsvextir bankans á hverjum tíma. Við höfum því yferráð bankans skýlaust í okkar höndum, og það er ekki af skorti á lagaheimildum að þetta hefir verið trassað af bankaráðinu. Enda var og full þörf að hafa slík ákvæði til þess að koma í veg fyrir, að eigendur bankans græddu um of á kostnað þjóðarinnar.

Því verður ekki neitað, að þingið hefir farið mjög gálauslega með rjett sinn til þessara yferráða, því í stað þess að gæta þeirrar sjálfsögðu skyldu, að þeir, sem í bankaráðið væru kosnir, gætu t. d. aðstöðu

sinnar vegna haft eftirlit með rekstri bankans og gripið inn í, ef þurfa þætti, þá hafa til þessa starfa oft og löngum verið valdir menn sinn af hverju landshorni, eða verið störfum hlaðnir, svo þeim hefir verið ókleift að inna verkið af hendi. En þetta liggur í því, að þessar bankaráðsstöður hafa verið gerðar að pólitískum bitlingum í þinginu, sem flokkarnir hafa togast um sín milli, og hefir því kosning í bankaráðið byggt á alt öðru en því, sem hún átti að byggjast á. Staðan hefir verið veitt eftir því, hver hefir þótt best að því kominn innan flokkasambandanna, og ekki ósjaldan hefir sá hlotið, sem duglegastur hefir verið að bera sig eftir björginni. En þessi óheillaaðferð hefir smátt og smátt lamað ábyrgðartilfinningu þingsins fyrir því, hve geysilega þýðingu þessi yfirráð bankaráðsins yfir Íslandsbanka hafa í raun og veru. Og það er heldur ekki nema eðlilegt, að þetta hafi einnig lamað ábyrgðartilfinningu þeirra, sem kosnir hafa verið í bankaráðið, eða að þeir hafi ekki eins ljóst fundið til þeirrar skyldu og ábyrgðar, sem á þeim hvílir.

En jeg vona, að þess verði ekki langt að bíða, að menn sjái, að þetta fyrirkomulag er ófært og ómögulegt.

Jeg get ekki annað en kent um skorti á ábyrgðartilfinningu hjá þeim, sem nú sitja í bankaráðinu, að ekki skuli vextir enn hafa verið lækkaðir í Íslandsbanka.

Vextir bankans eru nú og hafa verið alllengi 8% forvextir, að viðbættu framlengingargjaldi, sem er 10% af forvöxtunum, og reiknað er þegar fyrstu 3 mánuðirnir af lánstímanum eru liðnir, og það alveg eins, þótt samið sje um lánið til lengri tíma. En þetta verður sem næst því að teknir sjeu 9 af hundraði hverju.

Hjá Landsbankanum eru vextirnir 1% lægri og hafa verið það síðan fyrst í ágúst í sumar. Til samanburðar má geta þess, að Nationalbanken í Danmörku tekur aðeins 5½%, en útlánsvextir banka þar eru 6½

%. Þar er og ekkert framlengingargjald, að því er jeg best veit. Í Englandsbanka eru vextirnir 4½%, en útlánsvextir banka þar 5½%.

Þetta sýnir nú að jeg held ljóslega, hverjum tókum Íslandsbanki tekur á sínum viðskiftamönnum hvað vaxtakjörin snertir. Þá er gróðinn á gengismuninum ekki skorinn við neglur. Enda ber reikningur bankans fyrir árið sem leið það með sjer, að þar er ekki til einkis barist, þar sem hreinn gróði bankans hefir orðið á því ári 2200000 krónur.

Þegar þess er nú gætt, að árið sem leið var eitthvert það allraerfiðasta ár, sem komið hefir yfir alla, og ekki síst framleiðendurna, og að framleiðslan er að mestu eða öllu leyti rekin fyrir lánsfje, þá dylst það engum, hvað slíkur óskapagróði á einu ári er óeðlilegur, og stappar þá nærri, að mínu viti, að slíkar aðfarir bankans sjeu algerlega gagnstæðar því, sem á að vera aðalhlutverk hans samkvæmt skýlausum lagabókstaf í lögum frá 1905, sem sje að ljetta undir með og efla atvinnuvegina.

Bankinn hefir að vísu tapað miklu fje hin síðustu ár, ekki síður en aðrir bankar, og auðvitað þarf hann að vinna sig upp að eignum og álit. Það er alveg rjett. En hann verður að gera það á þann hátt, að atvinnuvegirnir, sem fjárhagslegt sjálfstæði þjóðarinnar byggist á, verði ekki lagðir á höggstokkinn með því að gera þeim svo erfitt fyrir, að þeir geti ekki undir risið. Það dugir ekki fyrir bankann að ætla sjer það að ná upp tapinu öllu á einu eða tveimur árum og nota sjer það, að menn eru nauðbeygðir að skifta við bankann eftir sem áður, heldur verður að dreifa því á fleiri ár, að svo miklu leyti sem bankinn álist hafa siðferðilegan rjett sem stofnum til að vinna tapið upp á þennan hátt.

Auk þess er þessi aðferð einnig tvíeggj- að sverð fyrir bankann, því hagur hans hlýtur þó að hvíla á því, að atvinnuvegirnir rjetti við og geti borið sig.

Hjer hefði því engin vanþörf verið á að taka í taumana, og það ætti að mega vænta þess, að hin nýja stjórn, eftir hin fögru loforð, sem hún hefir gefið um eflingu atvinnuveganna, það ætti að mega vænta þess, að hún eða sá ráðherrann, sem forsæti á í bankaráðið taki nú rögg á sig og grípi hjer í taumana.

Það verður og heldur ekki annað sagt en að landið hafi rjett bankanum vinsamlega höndina nú á þessum erfiðu tímum, með enska láninu, til þess að ljetta undir með honum til að inna af hendi hlutverk sitt, að endurreisa hina lömuðu atvinnuvegi, auk þeirra hlunninda, sem hann hefir fyrir seðlaútgáfurjettinn, og að honum er, þó lagafyrirmæli sjeu ekki fyrir því, leyft að reka sparisjóðsviðskifti.

Jeg verð því að segja það, að mjer ljet hálfilla í eyrum, þegar rætt var um þetta frv. við 1. umr., þau ummæli, að ef frv. næði fram að ganga, mundi bankinn ef til vill lækka vaxtakjörin, — gera það, sem bankaráðið getur hvenær sem vill látið hann gera skilyrðis- og skilmálalaust, og sem bankanum ber fylsta skylda til að gera, samkvæmt hlutverki því, sem honum er ætlað að inna af hendi, og skyldum þeim, sem á honum hvíla gagnvart þjóðinni.

Það, sem látið er í veðri vaka, að bankinn bjóðist hjer til að gera gegn ívilnun á skattgreiðslu til ríkissjóðs, er það eitt, sem hægt er að skylda hann til að gera samkvæmt lögum án þess nein ívilnun komi til. Var Íslandsbanka vitanlega skylt, eins og á stóð, að færa niður vöxtuna að sama skapi að minsta kosti og Landsbankinn gerði. Í raun rjettri bar honum sem seðlabanka, og að því leyti yfirbanka landsins, skylda til að hafa þar forgönguna, og er skuld hans því meiri.

Um frv., sem hjer liggur fyrir, verð jeg annars að segja það, að jeg furða mig á því, að það skuli hafa komið fram. Í

fyrsta lagi af því, að jeg veit ekki betur en bankastjórn Íslandsbanka hafi verið samþykk lögum þeim, sem samin voru í fyrra þar að lútandi, og þar við bætist svo, að hluthafar bankans hafa samþykkt það, sem bankastjórnin hefir gert í því máli. Virðist þá næsta undarlegt að fara fram á slíkar breytingar þegar á næsta þingi á eftir.

Jeg viðurkenni, að það varð að koma fram með breytingu eða ný ákvæði um það atriði eitt út af fyrir sig, er snertir framtíðarfyrirkomulag seðlaútgáfunnar, hvernig henni skyldi fyrir komið, þar sem ekki voru gerð nein endanleg ákvæði um það á síðasta þingi. Jeg get verið því fyllilega samþykkur, að frestað sje til næsta árs, eins og frv. gerir ráð fyrir, að gera út um það, hvernig að endingu skuli skipa seðlaútgáfunni. Jeg hefði meira að segja getað felt mig við, þótt sú framlenging hefði verið ákveðin til 1924 eða 1925, í staðinn fyrir 1923, því svo kynni að reynast, að þessi frestur, sem frv. þetta setur nú, yrði líka of stuttur. Í fyrra varð niðurstaðan sú í þessu máli, að Íslandsbanki ætti að draga inn seðlafúlguna smátt og smátt, þannig að hann hefði eigi meira úti af seðlum en 8 milj. kr. 31. okt. í haust, og drægi svo inn 1 milj. á ári, þar til komið væri ofan í þá upphaflegu upphæð, sem hann mátti hafa mest úti. 2½ milj. kr. Var þá álitid, að seðlar þeir, sem bankinn samkvæmt þessu hefði í veltunni, ættu að nægja næstu ár. Mátti sjá, að þingið hafði fult hugboð um, að ekki myndi veita af að setja einhverjar hömlur á seðlaútgáfuna, og tel jeg það síst að ófyrirsynju. Jeg er sannfærður um það, að einn verulegur þáttur í því, hvernig nú er komið fyrir okkur fjárhagslega, er sá, hve seðlaútgáfan hefir verið rúm, og þar af leiðandi misbrúkuð. Veldur því hið óskapalos, sem kom á hugi manna á

stríðsárunum, tryllingar og gróðafíkn. Þegar svona stóð á, var það vitanlega óskaplega skaðlegt, hvað peningarnir — seðlarnir — lágu lausir fyrir þeim mörgu, sem þreyttu kapphlaup í braski og „spekulationum“, sem meðal annars leiddu það af sjer að koma peningum og verðmætum í landinu í óeðlilegt og vitlaust verð. Þarf ekki annað en benda á húsa- og lóðaverð hjer í Reykjavík, og á jörðum þeim, sem gengu kaupum og sölum á þessum árum, að minsta kosti hjer sunn-
anlands, er óhugsandi að reka búskap á venjulegan hátt sökum dýrleika jarðanna. Reynslan hefir því sýnt það full-
áþreifanlega, að það er öll ástæða til að fara nú varlega í þessar sakir. Og jeg er því algerlega mótfallinn að gefa stjórn-
inni heimild til að auka seðlaútgáfuna frekar en nú er orðið. Er það þó ekki svo að skilja, að það byggist á neinu sjer-
stöku vantrausti á þeirri stjórn, sem nú situr að völdum, heldur á hinu, að jeg treysti engri stjórn til þess, af þeirri einföldu ástæðu, að jeg álít það ekki til-
tækilegt. Eftir öllum atvikum að dæma, ætti sú seðlafúlga, sem nú er í veltunni og verður að minsta kosti næstu 2 ár, sam-
kvæmt lögunum um seðlaútgáfu Íslands-
banka frá í fyrra, að fullnægja seðla-
þörfinni. Skal jeg til samanburðar og þessari skoðun minni til sönnunar nefna hlutfallið á milli viðskifta- og seðlavelt-
unnar árin 1915, 1916 og 1921. Árið 1915 nam viðskiftaveltan 65 miljónum og 800 þús., en seðlaveltan var það ár 4 miljón-
ir 619 þúsundir = 7%. Árið 1916 nam viðskiftaveltan 80 miljónum, en seðla-
veltan tæpum 6 miljónum = 7½%. Árið 1921 er svo viðskiftaveltan 62 miljónir, og hlutfallslega við hin tvö árin ætti þá seðlaveltan að nema 4 miljónum 45 þús-
undum = 7%, en nú hefir Íslandsbanki leyfi til að hafa 8 miljónir í veltunni 31.
okt. í haust, og þar við bætist svo ¾

miljónar, sem Landsbankinn hefir leyfi til að gefa út. Það virðist því síður en svo vera ástæða til að veita heimild til aukinnar seðlaútgáfu. Þessi samanburður sýnir það, að eins og nú er, er frekar ofmikið í umferð af seðlum en að við þurfi að bæta. Nú getur að vísu verið, að talsvert hafi verið af erlendum peningum í umferð hjer árin 1915 og 1916, en aftur á móti má ganga út frá því, að þá hafi líka verið talsvert af íslenskum peningum í umferð erlendis og í erlendum bönkum. Landsbankaseðlar hafa ekki sjest í um-
ferð upp á síðkastið, nema þá krónuseðlarnir, en nú mætti vænta, að þeir fari aftur að koma fram á sjónarsviðið, þar sem komið er sjerstakt verð á íslensku krónuna yfir höfuð.

Hjer við bætist svo, að seðlaútgáfan hefir mikið áhrif á gengi íslensku krónunnar. Ef ætti að gefa út fleiri seðla, þá myndi það óneitanlega stuðla til þess að halda henni niðri. En þótt skiftar skoðanir kunni að vera um það, hvort heppilegt sje, að krónan stígi ört, þá hygg jeg, að flestum beri saman um, að æskilegt væri, að hún stígi frekar en fjelli; en heimild til slíkrar aukningar á seðlaútgáfunni frá því, sem nú er, mundi meðan ekki er hægt að gera seðlana innleysanlega, og það jafnvel þótt hún yrði ekki notuð, veikja lánstraust okkar erlendis og þar með hafa skamm-
arleg áhrif á gengi ísl. krónunnar.

Um önnur atriði frv., sem reyndar eru aukaatriði, skal jeg geta þess, að jeg álít þau ekki til bóta. Eftir því sem mig rekur minni til, þá standa nú yfir málaferli á milli Íslandsbanka og stjórnarinnar, út af því, að bankinn hefir ekki borgað skatt þann allan, sem honum ber, og nemur sú upphæð, sem á milli ber, um 70 þúsund krónum. Er orsökina til þessa sú, að ákvæðin í bankalögunum, sem lúta að skattgreiðslu bankans til ríkis-

sjóðs, voru svo óljóst orðuð, að ágreiningur reis út af því, hvernig þau bæri að skilja. Til þess að þetta kæmi ekki fyrir aftur, var sett skýrt ákvæði um þetta í lögin í fyrra og þar með girt fyrir, að slíkt gæti komið fyrir. Nú sje jeg ekki betur, ef þessum ákvæðum verður breytt eins og frv. gerir ráð fyrir, þá verði orðalagið aftur svo óljóst, að ágreiningur geti aftur upp komið um greiðsluna. Sú ívilnun, sem bankanum er gefin með þessari breytingu, nemur vitanlega ekki miklu fje, svo hvað það snertir skiftir það ekki miklu máli, en í framtíðinni verður það að vera á hreinu, hvað bankanum ber að borga og hvað ekki, og lögin frá í fyrra skera hreint og ótvírætt úr um þetta.

Til samkomulags hefði jeg kannske getað gengið inn á það, að Íslandsbanki þyrfti ekki að greiða nema 1% í stað 2% nú af 7. miljóninni og jafnvel hálfri áttundu miljóninni, en fulla forvexti af því, sem þar er fram yfir.

Þá vil jeg benda á það, að í brtt. fjhn. er ekkert tekið fram um það, hvort þessir aukaseðlar ættu að vera gulltrygðir og hvernig, og svo ekki heldur hvaða gerð ætti að vera á seðlunum. Eru þetta þó atriði, sem að mínu áliti verða að vera skýrt tekin fram.

Skal jeg annars ekki fara frekar út í þetta og vænti þess, að háttv. frsm. upplýsi um þetta; það er nauðsynlegt, ef frv. nær fram að ganga, sem jeg tel síður en svo æskilegt, nema þá með verulegum breytingum.

Forsætisráðherra (S. E.): Það eru aðeins örstuttar athugasemdir, sem jeg vildi gera á þessu stigi málsins.

Jeg skal þá fyrst taka það fram, að jeg er sammála háttv. þm. Borgf. (P. O.) um það, að útlánsvextir Íslandsbanka eru altöf háir. Hefir stjórnin líka þegar tek-

ið þetta til yfirvegunar og mun hún gera alt, sem unt verður, til að láta lækka vextina hið allra bráðasta. Hefi jeg enda talað nýlega um þetta við einn bankastjórnann og hann tekið því vel. Er og ákveðið að kalla bankastjórnana á fund á morgun til að ræða þetta mál.

Annars skal jeg að öðru leyti ekki fara inn á það, hvað ráðið hefir því, að vextirnir hafa verið svo háir í Íslandsbanka, en að líkindum ræður, að getgáta háttv. þm. Borgf., um að þetta hafi verið gert til þess að jafna tap bankans, sje rjett.

Þá get jeg tekið undir það með hv. þm. Borgf., að óheppilegt sje og óhafiandi, að bankaráð Íslandsbanka láti lítið eða ekkert til sín taka, eins og verið hefir fram til síðustu tíma. Af þessu hefir það leitt, að þegar þingið hefir átt að velja þessa fulltrúa sína, þá hefir það ekki tekið eins og skyldi tillit til þeirra eiginleika og þekkingar, sem slíkir menn þurfa að hafa. Jeg skal í þessu sambandi leyfa mjer að benda á það, að þegar bankamálin voru í fyrravetur til umr. í Ed., þá lagði jeg og háttv. þm. Snæf. (H. St.) mikla áherslu á það, að bankaráðið hefði meiri afskifti af bankanum en tíðkast hefði. Hefir skoðun mín á því máli í engu breyst. Jeg lít svo á, að bankaráðið hafi mjög ábyrgðarmikla skyldu að inna af hendi í samráði við stjórn bankans, og er vonandi, að samvinna þeirra komist nú í viðeigandi og viðunandi horf.

Það var aðeins þetta, sem jeg vildi hafa tekið fram, að stjórnin er öll sammála um það, að vextina beri að lækka, og mun gera alt, sem unt er, til að það verði sem fyrst.

Gunnar Sigurðsson: Jeg bar fram þá till. í fyrra, að stjórnin hlutaðist til um, að bankarnir lækkuðu vexti. Varð það

og skömmu síðar, að Landsbankinn lækkaði vextina, en Íslandsbanki hefir enn ekki gert það. Var stjórninni þó í löfagið, þegar hún hljóp undir bagga með bankanum, að láta hann lækka vextina. Jeg ætla ekki að fara neitt ítarlega út í málið að sinni, en verð þó að lýsa yfir því, að jeg er ósammála þeirri grundvallarskoðun háttv. þm. Borgf. (P. O.), að rjettmætt sje að draga seðlana ört inn. Það er að fara úr öskunni í eldinn, þó kunna megí að segja, að of mikið hefði verið gefið út af seðlum. Hv. þm. Borgf. (P. O.) talaði um það, að gróði Íslandsbanka síðustu árin væri í mesta máta óeðlilegur. Ja, það kann að vera, að svo sje, en jeg vil hinsvegar benda háttv. þm. á það, að bankinn hefir einnig orðið fyrir gífurlegu tapi þessi síðustu ár. Annars er jafnan best á slíkum tímum sem þessum að fara ekki óðslega að neinu, en yfirvega alt með gætni. Það er bersýnilegt, að ef nú yrði rasað að því að draga inn seðlana, þá myndi það koma harðast niður á atvinnuvegum landsins; það gæti orðið til að leggja þá á höggstokkinn. Háttv. þm. (P. O.) tók fram, að hann treysti engri stjórn til að hafa í hendi sjer vald til þess að auka seðlaútgáfuna úr því, sem nú er, og mátti heyra af orðum hans, að hann óttaðist, að hún kynni að draga taum bankans. En jeg vil benda þessum háttv. þm. á það, að í frv. stendur, að stjórnin skuli haga seðlaaukningunni þannig, að banki sá, sem tekur útgáfu seðlanna að sjer, hafi hvorki ábata nje halla af henni. Ætti því að vera ástæðulaust að óttast neitt.

Annars held jeg, að ekki sje heppilegt að hrapa að neinum bráðum breytingum á peningamálunum eins og stendur. Atvinnuvegir landsins eru svo háðir Íslandsbanka, að hættulegt getur verið að veikja

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

hann of mikið, úr því þingið á annað borð vildi hlaupa undir bagga með honum. Jeg er því stefnu þessa frv. samþykkur, þótt jeg hins vegar sje því fylgjandi, að peningamálin í heild sinni verði smátt og smátt í framtíðinni færð í gamlar skorður.

Magnús Guðmundsson: Þar sem jeg hefi borið frv. þetta fram, þá tel jeg mig ekki geta hjá því komist að segja nokkur orð út af framkomnum andmælum gegn því.

Jeg kem þá fyrst að því, að háttv. þm. Borgf. (P. O.) sagði í ræðu sinni áðan, að bankinn hafi verið samþykkur ákvæðum þeim í bankamálunum, sem gerð voru í fyrra og nú hefir verið rætt um. Það er satt, að bankinn samþykkti þessi ákvæði, en hann var samt sem áður ekki ánægður með þau. Og að hann nokkurntíma gekk að þeim, mun hafa stafað af því, að hann sá, að hann gæti unnið þann halla, sem hann yrði fyrir, upp á annan hátt, sem sje með því að lækka ekki vextina. Jeg verð að kannast við að eðlilegt sje, að bankanum þyki það ósanngjarnt að ætlast er til, að hann borgi fult útlámsgjald af seðlum þeim, sem gulltrygðir eru. Verður líka tæplega annað sagt en að slíkt verði dágóð verslun fyrir landið. Annars hefir bankinn lofað að setja niður vextina um 1%, ef frv. þetta, sem hjer er á ferðinni, verður samþykkt. Þetta eru samningar mínir við bankann, og þarf því ekki að tala um þetta sem neina óvissu.

Háttv. þm. Borgf. (P. O.) talaði um það, að bankaráðið hefði átt að láta lækka vextina. Það getur vel verið, en hins vegar verður það ekki talin mín skuld að svo hefir ekki orðið, því að ekki á jeg sæti í bankaráðinu. Annars verður happadrygst hjer sem víðar, eins

og jeg hefi bent á áður, að vera sanngjarn sjálfur, ef maður ætlast til sanngirni af öðrum.

Það er alls ekki tilgangur þessa frv. að auka seðlaútgáfuna, heldur aðeins að sjá um það, að seðla vanti ekki til viðskiftanna. Það er ekki gott að sjá það fyrir, hve fljótt gengur að selja afurðir landsins, en á því veltur að miklu leyti, hve mikið þarf af seðlum. Þykist jeg þess fullviss, að ekki þurfi færri seðla í veltuna hjer á landi hlutfallslega en í öðrum löndum, því rekstur atvinnuvega vorra er bæði kostnaðarmikill og dregst oft lengi að selja afurðirnar. Þetta ber þó ekki að skilja svo, að jeg sje að mæla með aukinni seðlaútgáfu, en hitt dylst mjer ekki, að óráð sje að draga seðlana mjög ört inn aftur, því slíkt gæti auðveldlega valdið stórtjóni atvinnuvegum landsins.

Háttv. þm. Borgf. (P. O.) sagði, að hann tryði engri stjórn til þess að fara með seðlaútgáfuna, og vil jeg þá spyrja háttv. þm. um það, hverjum hann vill þá trúa fyrir þessu. (P. O.: Þinginu). Þingið er að mínu áliti ekki heppilegra til þessa en stjórnin, því að það situr ekki á rökstólum, þegar aukningar þarf helst, en það er á haustin.

En til þessara laga má fyrst grípa eftir að allir aðrir möguleikar eru tæmdir, og jeg býst ekki við, að bankinn muni þurfa á meiri seðlaútgáfu að halda en gert er ráð fyrir í gildandi lögum.

Ágreiningurinn, sem háttv. þm. Borgf. (P. O.) nefndi, milli landsstjórnariunar og bankans, er um alt annað efni en þetta frv. En dómurinn um þann ágreining mundi skapa fordæmi um gjaldið til ríkissjóðs yfirleitt.

Það er rjett hjá hæstv. forsætisráðherra (S. E.), að það er gert ráð fyrir, að hann sje formaður bankaráðsins, og liggur því beint við að beina fyrirspurnum til hans.

Jeg get tekið undir með hv. þm. Borgf. (P. O.) um, að bankaráðið hefir látið alt of lítið til sín taka, og er það háttv. Alþingi að kenna, eins og hann tók fram. En hvað stoðar að fást um það? Það er alhægt að halda hrókaræður um þetta hjer á þingi. en vextirnir lækka ekki við það. Mjer þykir það því hálfhart að fá ámæli fyrir að flytja þetta frv., sem veldur því, að vextirnir verða settir niður um 1%, og sparar landsmönnum þannig hjer um bil 150000 kr. á ári, gegn því, að ríkissjóður gefi eftir 10–20 þús. á ári. Er jeg þá ámælisverður fyrir að spara landsmönnum þannig á annað hundrað þúsund kr. á ári? Og eru mínar gerðir verri fyrir það, að bankaráðið hefir ekki gert það, sem það átti að gera? Var það ekki skylda mín að sjá um vaxtalækkunina. fyrst bankaráðið gerði það ekki? Jeg lít svo á, og jeg hefi farið þá einu leið, sem fær var fyrir mig, samningaleiðina, og hún hefir hepnast mjer þannig, að jeg hefi fengið 150 þús. á ári handa landsmönnum, gegn 10–20 þús. kr. úr ríkissjóði. Hvort er nú betra að koma þessu í framkvæmd eða halda langar ræður hjer um skyldur bankaráðsins, skyldur, sem Alþingi á sjálft sök á, að ekki hafa verið uppfyltar? Ef hin nýja stjórn getur fengið lækkaða vextina án þessa frv., þá er alt gott, þá má það falla. En jeg fullyrði, að stjórnin geti það ekki. Og verði frv. þetta felt, hefir þingið mikið fje af landsmönnum. Alt tal um óhæfilega seðlaútgáfu er óviðkomandi þessu frv. Annars má geta þess, að það, sem ríkissjóður gefur eftir samkv. frv. þessu, er ekki annað en það, sem bankinn á sanngirniskröfu á, því að hann þarf að hafa eitthvað fyrir áhættu af útgáfu og útlánum seðla, og það er ósanngjarnt, að hann borgi af því, sem gulltrygt er, því að gullið liggur hjá honum vaxtalaust.

Í hinni nýju reglugerð bankans er ákveðið, að einungis þeir menn, sem hjer eru búsettir eða í nágrenninu, geti orðið banka-

ráðsmeðlimir. Sömuleiðis er kjörtíminn lengdur, svo hann á að vera 12 ár. Með því ynnist, að bankaráðsmennirnir hefðu nánari kynni af ástæðum bankans og meiri hvöt til að skifta sjer af þeim.

Bjarni Jónsson: Það er ræða hv. þm. Borgf. (P. O.), sem veldur því, að jeg stend nú upp, og svo það atriði, að jeg er eini maðurinn hjer staddur, sem á sæti í hinu umrædda bankaráði. — Mjer dettur ekki í hug að vefengja það, sem háttv. þm. Borgfirðinga las upp úr bankaráðslögum. Jeg neita því heldur ekki, að betur hefði verið að bankaráðið hefði ráðið meiru um rekstur bankans, en eins og háttv. þm. veit, á þingið sjálft sök á því, þar eð bankaráðsmennirnir sitja hver á sínu landshorni og hafa því afarsjaldan tök á að koma saman til ráðstefnu. Það er líka satt, að bankinn er eign einstakra manna, og ber þannig skylda til að hafa áhuga á, að hluthafar sínir græði. En það er engu að síður áreiðanlegt, að niðurstaðan hefir á síðustu tveim árunum orðið sú, að bankinn hefir orðið fyrir stórtjóni, sem nemur miljónum króna, og það fje hefir að nokkru leyti runnið í vasa landsmanna. Samt er rjett hjá háttv. þm. Borgf. (P. O.), að bankinn hefir hvöt til að græða fje og neyta allra leyfilegra meðala í þá átt, en þess vegna hafa verið settar skorður við honum, svo hann geti ekki gengið of langt.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) skýrði frá því, að í hinni nýju reglugerð bankaráðsins er kjörtíminn lengdur, svo að hann nú er 12 ár, og sett það ákvæði að bankaráðsmennirnir búi í Reykjavík eða nágrenni við hana. En auk þess er þar bætt úr enn einu atriði, sem mjög hefir staðið bankaráðinu fyrir þrifum. Áður voru fundir bankaráðsins boðaðir með svo löngum fyrirvara, að menn, búsettir í útlöndum, sem

ættu sæti í ráðinu, gætu náð að sækja fundina. Nú getur formaður hvenær sem er kallað saman fund, og löglegir fundir því verið haldnir langtum oftari en áður.

Það er aftur á móti ekki rjett hjá háttv. þm. Borgfirðinga, að bankaráðið hafi ekki reynt að taka í taumana út af hækkun vaxta. En því ámæli hefði háttv. þm. helst átt að beina til formanns bankaráðsins, en þareð háttv. þm. var stuðningsmaður hans, hefir honum sennilega ekki þótt taka því.

Jeg gat um það við 1. umr., að jeg hefði æskt, að vextirnir væru lækkaðir, en bankastjórnin sá sjer það ekki fært, meðal annars vegna þess, að bankinn yrði að gjalda í landssjóð alla vextina af því, sem væri úti fram yfir 7000000 kr. í seðlum. — Jeg skal aftur á móti fúslega játa, að fyrirkomulagi ráðsins hefir verið þannig hátt, að, að ráðið gat að litlu gagni komið, en endurbæturnar á reglugerðinni ættu að ráða bót á því. Í þessu sambandi skal jeg geta þess, að þó að forsætisráðherra hafi um nokkurra ára skeið verið formaður bankaráðsins, og jafnframt farið með umboð af hendi hinna útlendu bankaráðsmanna, þá á það samt sem áður alls ekki að eiga sjer stað. Forsætisráðherrann má ekki hafa með höndum umboð fyrir stofnun, sem er að mestu leyti eign útlendra hluthafa, því annaðhvort lítur hann meira á hag hluthafanna, og þá er hag þjóðarinnar illa borgið, eða hann metur þjóðarhaginn meira, og þá verða hluthafarnir útundan. Jeg tek þetta fram, án þess að það komi við málinu, sem fyrir liggur, af því að verið var að ræða fulltrúaráð bankans.

Háttv. þm. Borgfirðinga gerði mikið úr gróða bankans á umliðnu ári, og þótti gott að bankinn græddi svo, að hann gæti reist sig við aftur eftir tjónið, sem hann hefir orðið fyrir, en kvað ekki mega leggja atvinnuvegi landsins á höggstokkinn fyrir

hag bankans. — Jeg er honum sammála um, að vextirnir eiga að lækka, enda þótt þeir sjeu ekki svo háir, að þeir geti drepið atvinnuvegina. Hjer er að ræða um 1% vaxtamismun, sem nemur 125 þúsundum króna alls, en þar af renna 40 þúsundir í landssjóð. Þó hjer sje ekki umstærri upphæð að ræða, er samt rangt, að bankanum hlótnist þessi aukaágóði, en það er heldur ekki rjett að tiltaka langtum hærri tölur en eiga sjer stað. Jeg stend hjer ekki sem málsvári bankans, en jeg vil ekki, að hallað sje máli á þá, sem ekki geta svarað fyrir sig.

Bankanum var gerður stórgreiði, er landið ljét honum eftir mikinn hluta af erlenda láninu. Var það gert til þess að hann gæti gegnt skyldu sinni gagnvart atvinnuvegum landsins. En jafnframt var honum gert að skyldu að gjalda fyrir Landsbankann 1 miljón króna í útlöndum, og þó sumir telji það lítilsverð, er samt athugandi, að metið er af sjerfræðingum, þ. e. bankamatsnefndinni, að bankinn hafi á þessari ráðstöfun skaðast um 295 þúsundir króna, og hlutabryjef hans þar af leiðandi fallið í mati hennar um meira en 20%. Jeg get þessa af því að mjer finst rjett, að það sje tekið fram, en ekki til þess að draga úr aðalatriðinu, að vextirnir verði lækkaðir, því það er eingöngu rjett og sanngjarnt.

Hagur bankans og atvinnuveganna á eðlilega að fara saman, en þegar út af því kann að bregða, á að lagfæra það sem fyrst.

Háttv. Þingmaður Borgfirðinga hjelt því fram, að seðlaútgáfurjetturinn væri of rúmur, og sagði að afleiðingin mundi verða sú, að menn gætu auðveldlega fengið lán og fasteignir hækkuðu í verði. Það er að vísu að sumu leyti rjett, en aðgætandi er þó, að húsa- og jarðabrásk var byrjað í stórum stíl áður en seðlaútgáfan kom til mála. Það er alkunnugt, að þessi óeðlilega háa sala fór mest fram á pappírnum. Hús var selt fyrir 100 þús. kr., en borgunin var vjelabátur

eða annað því um líkt, sem líka var alt of hátt verðlagt.

Jeg held, að það sje gert langtum meira úr háskanum við seðlaútgáfuna en ástæða er til. Bankinn mun aldrei hafa gefið meira út af seðlum en nauðsyn bar til. Og þegar hæst var seðlafúlgan, þá var hún aukin um síðustu miljónina samkvæmt beiðni stjórnarinnar, vegna brýnnar nauðsynjar landsjóðs.

Jeg hygg ekki, að peningakreppan stafi af of mikilli seðlaútgáfu. Jeg hefi ekki sjeð færðar neinar sönnur á, að fjárkreppan sje meiri en eðlilegt er og bein afleiðing af óhöppum þeim, sem við höfum orðið fyrir á síðustu árum í sölunni á afurðum okkar. Það er ekki hægt að segja, að við höfum eytt of miklu, og því óþarfi að leggjast svo djúpt að kenna aukinni seðlaútgáfu um fjárþröngina, enda mun hjer, miðað við hvern mann, vera minna af seðlum í gangi en í nokkru öðru landi. — En hjer hagar alt öðruvísi til en nokkursstaðar annarsstaðar. Hjer á landi er rekinn einn atvinnuvegur, sem útheimtir miklu meira rekstrarfje en allir hinir til samans. Hjer er það útvegurinn, sem tekur aðalfjármagnið, og miklu meira hlutfallslega en á sjer stað um nokkurn atvinnuveg innan annara þjóðfélaga, og þyrfti því auðvitað meira fje að vera hjer í veltu en í nokkru öðru landi, og ekki svo sem er, minna.

Jeg verð að taka undir með háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.). að mjer þykir undarlegt að háttv. þm. Borgfirðinga skuli ekki vilja leyfa hæstv. stjórn neitt í þessu efni. Ef við getum ekki treyst stjórninni í efni eins og þessu, eigum við enga stjórn að hafa. Það er ekki hægt að krefjast þess, að hver einstakur löggjafi sje sjerfræðingur í fjármálum, og það væri illa farið, ef atkvæðafjöldinn ætti að ráða niðurlögum þessa máls í samkomu eins og þessari, þar sem eðlilega mikill meiri hluti ber lítið eða ekkert

skynbragð á bankamál. — Stjórnin stendur aftur á móti langtum betur að vígi og getur útvegað sjer sjerfræðing í þessum efnum þegar henni sýnist.

Nokkrir háttv. þm. hafa látið í ljós, að ekki mætti draga seðlana of fljótt inn, og held jeg, að enginn muni vefengja það. — Ein afleiðingin af því mundi verða sú, að tregða yrði á lánveitingum og menn neyddust því til að taka lán með okurrentum. Ekki 9%, heldur 12—16%, eins og ekki er laust við, að þegar hafi komið fram. Og þessa mundi einhversstaðar gæta í atvinnuvegunum, ef háttv. Alþingi tæki upp á því að draga inn seðlana, sem menn nauðsynlega þurfa.

Jeg sje því ekki ástæðu til annars en að fylgja frv. stjórnarinnar eins og jeg áður hefi tekið fram. Jeg stóð upp, ekki af því að jeg sje sjerfræðingur í þessu efni, heldur til þess að sýna háttv. þm. fram á, að þótt vextirnir hafi ekki verið lækkaðir, er það ekki að kenna mannvönsku fulltrúanna, sem háttv. Alþingi hefir kosið. Jeg hefi ekki haft nein meðul til að knýja forsætisráðherrann til að halda fund og hefi heldur ekki haft ráð á nema mínu atkvæði. Það hefir á undanförnum fundum verið svo, að forsætisráðherrann einn hefir haft meiri hluta atkvæða, þar eð hann hefir haft í umboði 3 atkvæði frá útlöndum.

Jeg vona, að háttv. Alþingi flýti sem mest fyrir þessu frv., svo lækkun vaxtanna geti sem fyrst komist á.

Frsm. (Magnús Kristjánsson): Jeg gaf ekki með framsögu minni tilefni til langra ræðuhalda um þetta mál, enda hafa umræðurnar mest snúist um bankamál alment.

Jeg mun að mestu leyti halda mjer við það mál, er hjer liggur fyrir, en þó verður ekki hjá því komist að víkja nokkrum orðum að skilningi sumra, einkum háttv. þm. Borgfirðinga, á lögmáli því, sem veldur, að fjárhagurinn er svo kominn, sem orðið er.

Mjer fanst hann halda því fram, að það væri fyrst og fremst vegna seðlaútgáfunnar, en jeg lít öðruvísi á það efni. Seðlaútgáfan getur ekki haft áhrif á hvort efna-hagurinn fer batnandi eða versnandi, heldur hitt, hvernig farið er með fjeð, hvort menn kunna að sníða sjer stakk eftir vexti. Því hefir verið haldið fram, að það þyrfti ekki annað en að draga inn alla bankaseðla, sem eru í veltu, þá væri alt gott og blessað; en það er ekki hugsað mál. Til þess að seðlaumferðin minni þarf innflutningurinn að minka að sama skapi eða meira.

Jeg álit mjög ulla farið, ef þetta frv. yrði felt, því þar er fastákveðið, hve mikið af seðlum bankinn má mest hafa úti.

Jeg verð samt að taka skýrt fram, að jeg get ekki búist við að samþykkja frv. stjórnarinnar nema með brtt. nefndarinnar. Fyrir mjer er það aðalatriðið, að bundið sje, hversu mikið Íslandsbanki má gefa út, og jeg álit að upphæðin, 8 miljónir, sem tiltekin er, sje hæfileg, megi ekki vera lægri bankans vegna og ekki hærri landsins vegna, en ef nauðsyn krefur meiri seðlaútgáfu, verður þjóðbankinn að koma til skjalanna.

Jeg skal játa, að mjer þætti undarlegt, ef háttv. Alþingi færi að snúast svo um sjálft sig, að það færi að hverfa frá því, sem það ótvírætt ljet í ljós, er það kom síðast saman.

Þess vegna vill nefndin alvarlega biðja háttv. þdm. að athuga það, að frv. er því aðeins hæft til samþyktar, að brtt. nefndarinnar verði samþyktar, en hinsvegar geta stafað af því stórvandræði, ef frv. nær ekki fram að ganga.

Háttv. þm. Borgf. (P. O.) gerði fyrirspurn til nefndarinnar um það, hvernig hún hefði hugsað sjer tryggingu „toppseðlanna“, sem landsstjórnin á að sjá um, að Landsbankinn gefi út. Jeg skal þá svara því, að nefndin hyggur það varla geta komið til, að meiri seðla þurfi að hafa úti en þessar 8 milj., sem Íslandsbanki má gefa

út, að viðbættum þeim $\frac{3}{4}$ milj. kr., sem Landsbankinn hefir, og krónuseðlunum, sem ríkissjóður hefir gefið út og skoða má sem skiftimynt, en ekki venjulega seðlaútgáfu. Samþykkt brtt. nefndarinnar veldur þá þeim einum mun, að Landsbankinn getur ekki dregið úr umferð þessa $\frac{3}{4}$ milj. kr., sem hann má gefa út, eins og hann hefir gert nú upp á síðkastið. Mun varla hægt að skylda hann til að hafa þá í umferð frekar en hann vill, nema bein lagafyrirmæli komi til.

En til þess að svara háttv. þm. (P. O.) alveg ákveðið, skal jeg taka það fram, að nefndin ætlast til, að seðlarnir verði málmtrygðir, eigi miður en lög mæla nú fyrir um seðla Íslandsbanka, ef svo fer, að meiri seðlaútgáfa verður nauðsynleg:

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) sagði, að ráðist hefði verið á frv. stjórnarinnar. Nefndin hefir ekki gert það. (M. G.: Nei). Mjer skildist svo sem sami háttv. þm. (M. G.) væri að hvetja til að samþykkja frv. óbreytt. Jeg held nú, að varlegra væri að fella ekki brtt.; þá mun nefndin öll verða á móti frv. og getur þá svo farið, að frv. falli. En þá yrði að taka það upp aftur í einhverri mynd, því að 30. júní þ. á. er fresturinn útrunninn.

Nefndin hefir viljað gæta hófs og alls ekki neyða neinum ókjörum upp á Íslandsbanka. Jeg fyrir mitt leyti hefi heldur ekki neina löngun til að veita honum óþörf fríðindi, en hitt þykir mjer ósanngjarnt að ætlast til að nokkur banki gefi út seðla og greiði af þeim fulla forvexti, því að jafnan fylgir útgáfunni bæði nokkur kostnaður og áhætta. Þess vegna getur nefndin fallist á 2. gr. frv., ef brtt. hennar við 1. gr. verður samþykkt.

Jeg var ekki viðstaddur þegar háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) talaði og heyrði því ekki, hver rök hann færði gegn brtt. nefndarinnar. En líklegt þykir mjer, að hann hafi ekki verið búinn að athuga málið nægi-

lega, ef hann vill heldur láta frv. vera óbreytt en samþykkja brtt.

Jeg mun svo ekki taka frekar til máls nema gerðar verði til mín beinar fyrirspurnir, því jeg hygg, að málið sje nú nægilega skýrt.

Pjetur Ottesen: Mjer þótti vænt um að heyra það, að allir háttv. þingmenn, sem hafa talað, eru mjer sammála um það í aðalatriðunum, að starfræksla eða fyrirkomulag bankans hefir verið að ýmsu leyti óviðunandi á undanförunum árum. Vona jeg, að það, að jeg hefi hreyft þessu, verði til þess, að því verði kipt í lag.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) sagði, að reglugerðinni hefði síðastl. sumar verið breytt, þannig að nú væri það áskilið, að bankaráðsmennirnir hefðu skyldu til að vera búsettir í Reykjavík, eða svo nálægt, að til þeirra væri jafnan hægt að ná. Ennfremur að kjörtímabilið hefði verið lengt upp í 12 ár. Þetta getur nú verið gott, einkum um búsetuskilyrðið, en kemur þó svo best að haldi, að flokkskenjar ráði eigi valinu á mönnunum, heldur verði það vand- að sem best og þess gætt, að þeir sjeu ekki alt um of háðir bankanum. Ennfremur gat sami háttv. þm. þess í ræðu sinni, að rjett væri að vísu skýrt frá því hjá mjer, að stjórn Íslandsbanka hefði gengið að skilyrðum þeim, er þingið setti í fyrra, en þó eigi ánægð. En stjórn Íslandsbanka hefði gert það af því að hún sá, að hún gæti náð sjer niðri á annan hátt, nefnilega með því að halda vöxtunum háum.

Það getur náttúrlega vel verið, að banka- stjórnarnir hafi opinberaðsinn innri mann um þetta fyrir háttv. 1. þm. Skagf. og að þarna sje þeim rjett lýst, en þetta sýnir ljóslega, hversu einráða þeir telja sig um alla stjórn bankans og með hvað dæmalausri lítilsvirðingu þeir líta á hina raunverulegu yfir- stjórn bankans, bankaráðið.

Þá talaði sami háttv. þm. (M. G.) um, að hann áliti þetta góða verslun, að kaupa bankann til að lækka vextina fyrir þau fríðindi, sem frv. veitir bankanum, og því hefði hann flutt frv.

Um það atriði vil jeg segja það, að hjer virðist mjer háttv. 1. þm. Skagf. vera lakur kaupmaður fyrir hönd ríkissjóðs, sem honum er þó óneitanlega ant um, að vilja kaupa það dýru verði, sem í fylsta lagi er rjettmætt og sanngjarnt að krefjast endurgjaldslaust eða án sjerstakra fríðinda.

Þá vildi háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) einnig halda því fram, að ekki mundi veita af að hafa heimild til frekari seðlaútgáfu vegna útgerðarinnar eða viðskiftanna yfirleitt. En þetta verð jeg nú að telja fremur ólíklegt og næstum óhugsandi, og get jeg í því efni vitnað til þess, sem jeg sagði áður um það mál. Þess er fyrst og fremst að gæta, að Íslandsbanki hefir rjett til þess að halda úti alt að 9 milj. kr. þar til 31. okt í haust. Til viðbótar því hefir svo Landsbankinn $\frac{3}{4}$ milj. kr. í seðlum, sem komast ættu í umferð. En auk þess eru líkur til, að fiskur seljist örara nú en áður. Bæði mun vera með minna móti fyrirleggjandi á markaðinum og svo er farið að þurka fiskinn í þurkhúsum, sem gerir það að verkum, að hann kemst fyr á markaðinn og selst fyr, og því greiðara sem gengur að koma afurðunum á markaðinn, því minni er seðlaþörfin.

Þá var háttv. þm. (M. G.) dálítið viðkvæmur fyrir stjórnarinnar hönd vegna þess, að jeg sagðist engri landsstjórn treysta til að fara með slíka heimild til aukinnar seðlaútgáfu. Telur hann, að stjórninni sje betur til þess trúandi en þinginu, en þar er jeg algerlega á annari skoðun. Það er svo sem vitanlegt, að þinginu getur yfirsjest í því efni, og það hefir flaskað á því, en það alt á að vera ærin ábending til þess að fara varlega. En mesta yfirsjón þilgsins í þessu seðlamáli er í því

fólgin að undanföri, að sejórnninni var veitt heimild til þess á stríðsárunum að leyfa Íslandsbanka að gefa út seðla eftir því, sem viðskiftaþörfin krefði. Svo mundi það og fara enn, eða mig uggir það.

Háttv. þm. (M. G.) sagði, að þetta væri eina ráðið til að fá lækkaða vextina, að samþykkja þetta frv., en mjer er það alveg ráðgáta, hvernig á því stendur, að háttv. þingm. skuli halda þessu fram, þrátt fyrir skýlaus lagaákvæði um það, að bankaráðið getur hvenær sem er skipað bankanum að gera þetta.

Þá er það auðsjeð af nál. fjhn., að hún vill slá varnagla við því í nefndarálitinu, að ágreiningur geti risið milli bankans og stjórnarinnar út af greiðsluskyldum bankans til ríkissjóðs, eins og þetta er nú orðað í frv., þar sem hún segir:

„Þó vill nefndin taka það fram, að hún lítur svo á, að innieign í erlendum bönkum, umfram það sem lögákveðið er, geti ekki komið til greina sem seðla-trygging, þegar reiknað er gjaldið til ríkissjóðs“.

Af þessu er sjáanlegt, að nefndin hefir litið líkt og jeg á þetta mál, og talið ágreining ekki útilokaðan, eins og þetta er orðað í frv.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) þarf jeg litlu að svara.

Reikningar bankans sýna það, að bankinn hefir stórgrætt árlega öll stríðsárin og síðan stríðinu lauk. Þó svo illa kunni að hafa verið á haldið, að tapið nemi meiru.

Viðvíkjandi ádeilu minni á bankaráðið vildi háttv. þm. Dalamanna (B. J.), að því er mjer skildist, hreinsa hendur sínar og koma sökinni yfir á fyrv. forsætisráðherra (J. M.). Hann er hjer ekki, og gefst því ekki kostur á að bera hönd fyrir höfuð sjer. og skal jeg því ekki leggja neinn dóm á þetta.

Út af því, hvað sami háttv. þm. (B. J.) sagði, að kostað hefði bankann að yfirfæra

tilskilda upphæð fyrir Landsbankann — mig minnir hann segði það hafa kostað 292 þúsundir, — þá er um það að segja, að þetta stafar frá eldri tíma. Yfirfersluskyldu fyrir Landsbankann er nú af honum ljéti, og ástæðan er sú, að bankinn hefir bundið sjer þyngri bagga en hann var fær um að bera, og er því að kenna, hvernig honum hefir verið stjórnað.

Þá sagði háttv. þm. Dala. (B. J.), að hjer þyrfti meira af seðlum en annarsstaðar, sökum þess hve langan tíma það tæki að koma vörunum á markaðinn.

Eins og jeg tók fram áður, eru verkunar- aðferðir fiskjarins að breyta þessu, þar sem hann er nú sendur á markaðinn jafnóðum. Einnig hafa vöruskifti aukist í seinni tíð. Eru það einkum kaupfjelögin, sem hafa tekið þau upp. Þarf því minna af seðlum hjer en annarsstaðar, enda þó jafnmikið sje af þeim í umferð hjer með því magni sem núgildandi lög leyfa, samanborið við viðskiftaveltu okkar og annara Norðurlandaþjóða.

Þá árjettaði sami háttv. þm. (B. J.) þá skoðun háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.), að hann treysti stjórninni vel til að fara með þetta mál. — Kendi þar nokkuð annars álits en þegar sami háttv. þm. (B. J.) var á dögum að færa rök á móti till. um það, að þing yrði haldið annaðhvort ár. Þá var ekki hægt að heyra annað á háttv. þingmanni en þingið þyrfti helst að sitja alt árið, til að girða fyrir einveldi stjórnarinnar.

Háttv. frsm. fjhn. sagði, að jeg hefði sagt að hinir fjárhagslegu erfiðleikar, sem við ættum nú við að stríða, stöfuðu eingöngu af of mikilli seðlaútgáfu. Ekki kvað jeg svo ríkt að. Jeg sagði, að hún hefði átt allverulegan þátt í fjárhagsvandráðunum, sem nú væru. Hann taldi seðlaútgáfuna ekki neitt hættulega, ef menn kynnu að fara með fje. — Já, ef menn kynnu það, en mjer

virðist nú reynslan hafa sýnt hið gagnstæða. Þar í liggur hættan.

Jeg hefi ekkert á móti því, þótt Landsbankinn fái að gefa út þessa auknu seðla, ef þetta verður leyft á annað borð; jeg get því ekki sjeð, að brtt. nefndarinnar hvað þetta snertir spilli neinu. En mjer skildist á háttv. framsögumanni, að nefndin ætlaði með þessari breytingu að knýja fram þá seðla, sem Landsbankinn hefir gefið út, en nú um hríð eru horfnir úr umferð. Ef þetta væri meiningin, þyrfti að orða þetta skýrar, en annars held jeg að engin ný lagaákvæði þurfi um þetta, því stjórnin getur auðvitað, ef hún vill, komið þessu fram.

Jeg gerði lítilsháttar fyrirspurn, um það, hvernig gerð seðlanna ætti að vera; það getur haft dálitla þýðingu fyrir framkvæmdina. Mjer þætti vel, ef þessar umr. gætu orðið til þess, að hert yrði á eftirlitinu með bönkunum; þess er full þörf. og þá einkum hvað Íslandsbanka snertir.

Jeg get svo lýst því yfir, að jeg treysti mjer ekki til að greiða frv. þessu atkv. eins og það er.

Magnús Guðmundsson: Hv. frsm. (M. K.) skildi orð mín svo, að jeg hefði haft á móti brtt. nefndarinnar. En þetta er algerður misskilningur. Jeg nefndi brtt. ekki á nafn. Jeg get nú lýst yfir því, að jeg get greitt þeim atkv. með ánægju. Hjer er því ekki um neinn stefnumun að ræða.

Viðvíkjandi háttv. þm. Borgf. (P. O.) skal jeg geta þess, að jeg kom fram með frv. þetta til að tryggja það, að Íslandsbanki lækkaði vexti sína. Ef stjórnin gæti fengið því framgengt án þessara ívilnana, þá er vel. Jeg skal ekki setja mig á móti því. En jeg hefi enga trú á, að því verði framgengt, og hvað mikið, sem háttv. þm. leggur að bankaráðinu um lækkun vaxtanna, fær hann því ekki framgengt. Háttv. þm. hlýtur því að sjá, að rjettara er að sam-

þykkja frv.; annars siglir hann vaxtalækkuninni í strand.

Þá sagði háttv. þm. Borgf. (P. O.), að bankinn mætti hafa úti alt að 9 milj. kr. fram í októbermánuð, en hann gat þess ekki, að þá verður bankinn líka strax að draga inn eina miljón kr., einmitt á þeim tíma, sem mest þarf að vera í umferð, og er það ófært. Bankinn má því alls ekki um byrjun október í haust hafa úti meira en 7 milj. til þess að geta fullnægt viðskiftaþörfinni í október; að draga inn seðla um það leyti árs væri hreinn háski. Nú eru um 6½ milj. í umferð og fer hækkandi.

Út af því, sem hann sagði um það, að þingið væri færara en stjórnin að ákveða seðlaþörfina, má geta þess, að vel mætti svo vera, ef þingið sæti á þeim tíma, en það gerir það nú einmitt ekki, svo hið eina, sem það gæti gert, væri þá að ákveða svo háa upphæð, sem víst væri að dýgði. En nú mun háttv. þm. Borgf. varla vilja ákveða hærri en nauðsyn krefur, og það vil jeg ekki heldur, og því álít jeg rjett að fela stjórninni ákvörðunarrjettinn á þessu.

Jeg lít alveg eins á það mál og háttv. frsm., að þessir krónuseðlar, sem Landsbankinn hefir gefið út, sjeu aðeins skiftimynt, og því beri eigi að draga þá frá þeirri ¾ milj. kr., er Landsbankinn má gefa út. Auk þess eru þessar 300000 kr., sem gefnar hafa verið út, eigi hærri upphæð en smápeningarnir voru, sem nú eru horfnir úr landinu.

Háttv. þm. Borgf. (P. O.) þótti það „því nær“ óhugsandi, að meiri seðlaútgáfu þurfi á þessu ári en lög heimila, en það er ekki nóg að það sje því nær víst. Það verður að vera alveg víst, að viðskifti þurfi ekki að stöðvast vegna seðlaleysis. Háttv. sama þm. þótti jeg í þessu máli vera ónýtur málsvári ríkissjóðs. En hvernig gætir hann hags landsmanna? Hann vill ekki gefa nokkur þúsund eftir af tekjum ríkissjóðs

Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

til þess að landsmenn losni við að borga á annað hundrað þús. kr. árlega. Hann byggir alt á því, að bankaráðið geti fært vextina niður, sem er rjett. En hvað stóðar það, fyrst bankaráðið vill það ekki eða gerir það ekki? Munurinn á mjer og háttv. þm. Borgf. (P. O.) í þessu máli er sá, að hann talar um, hvað gera eigi, en jeg geri það.

Jakob Möller: Jeg vil leyfa mjer að gera nokkrar athugasemdir út af því, sem nú hefir verið sagt.

Jeg skal þá fyrst taka í streng með háttv. þm. Dala. (B. J.), að jeg álít að hræðsla sú við seðlaútgáfuna, sem hjer hefir bólað talsvert á, sje á misskilningi byggð, og ekki sje hægt að kenna seðlunum um fjárhagsvandræðin.

Jeg veit ekki til, að neinsstaðar hafi verið reynt að fastákveða seðlaútgáfuna, nema á Frakklandi. Og þar reyndist það þó ómögulegt og varð brátt að hækka markið úr 8—9 miljörðum alt upp í 24 miljörða.

Gull hefir nú ekki verið í umferð um langt skeið vegna afleiðinga stríðsins, og meðan það getur ekki verið það, er ekki hægt að fastbinda seðlaútgáfuna við neina ákveðna upphæð. Það er misskilningur, að hægt sje að miða seðlaþörfina við vörðveltuna, sem vitanlega er líka breytileg, og því eigi hægt að vita um fyrirfram. Og auðvitað rangt, að seðlaþörfin minki að sjálf-sögðu með viðskiftaveltunni á einu ári.

Háttv. þm. Borgf. (P. O.) sagði, að samanborið við viðskiftaveltuna 1916, ættu 4 milj. í seðlum að nægja nú, en þetta er ekki rjett. Í Danmörku t. d. var viðskiftaveltan 1920 á 5. miljörð, en 1921 á 3. miljörð, en seðlafúlgan minkaði aðeins um 100 miljónir eða nálægt 1/5. Seðlaþörfin fer lítið eftir út- og innflutningi, því að í millilandaviðskiftum eru ekki notaðir seðlar. Það eru innanlandsviðskiftin, sem mestu ráða

um það, hve mikla seðla þarf í umferð. Verður það þess vegna aðallega verðlagið innanlands og kaupgjaldið, sem ræður mestu um seðlaþörfina, því að eftir því fer það, hvað mikið af peningum þjóðin hefir og þarf að hafa handa á milli. En það er alkunnugt, að verðlag alment og kaupgjald hefir mjög lítið lækkað enn hjer á landi, og því er þess ekki að vænta, að seðlaþörfin eða seðlaútgáfan hafi minkað stórkostlega.

Þá hefir verið talað um seðlaþörf Íslendinga, borið saman við aðrar þjóðir. En því er svo varið, að við höfum lægri upphæð á mann í seðlum en aðrar Norðurlanda þjóðirnar, og það þó að miðað sje við hámark seðlaútgáfunnar hjer. Í Danmörku voru t. d. hátt á annað hundrað krónur á mann síðastl. ár, en hjer, þegar mest var úti af seðlum, þó neðan við 100 kr. Nú eru á fimta hundrað milj. kr. í umferð af seðlum í Danmörku, hjer rúmar 6 milj. Í Danmörku koma þá enn nokkuð á annað hundr. kr. á mann, en hjer aðeins um 70 eða minna. Í Noregi er seðlaútgáfan nokkru meiri en í Danmörku, en í Svíþjóð nokkru minni, og þó meiri á mann en hjer. Verðlag er þó miklu lægra, að minsta kosti bæði í Svíþjóð og Danmörku, en hjer.

Það lægi því nærri að segja, að seðlaútgáfan hjer væri óeðlilega lítil. Nú er það vafalaust rjett, að sjávarútvegurinn hjer á landi sje gjaldeyrisfrekari en t. d. atvinnuvegir Dana, að minsta kosti suma tíma árs. Þess vegna er mismunur á lágmarki og hámarki seðlaútgáfunnar hjer líka hlutfallslega miklu meiri en í Danmörku. Hinsvegar er landbúnaðurinn mjög spar á seðlana, vegna þess að þar er sem næst um vöru-skiftaverslun að ræða.

Er því skiljanlegt, að útkoman verði sú, að gjaldeyrisþörfin verði minni hjer hjá oss en tiltölulega í öðrum löndum. En hinsvegar er engin ástæða til að láta það skelfa sig, þó að talfært sje, að meiri seðlaútgáfu kunni að verða þörf en heimilt er að hafa í

umferð á þessu ári samkvæmt lögum frá í fyrra. Og það er með öllu tilgangslaust að einskorðaseðlaútgáfuna við fastákveðna upphæð, svo sem jeg og benti á á síðasta þingi, því að komi það í ljós, að meiri seðla verði þörf, þá verður ekki eftir því farið. Og í raun og veru verða það altaf bankarnir, sem hljóta að ráða því, hvað mikil seðlaútgáfan er, vitanlega undir yfirstjórn landsstjórnarinnar. Og þessum aðiljum, sem seðlaútgáfunni ráða, er vafalaust nægilega ljós hættan, sem af of mikilli seðlaútgáfu getur leitt. Fínt mjer því óhætt að láta hæstvirta landsstjórn hafa óbundnar hendur í þessu efni. Hinsvegar tel jeg það ekki sjerlega líklegt, að mikið meiri seðlaútgáfu verði þörf á þessu ári en nú er heimilað. Þess ber að gæta, að Landsbankinn hefir ekki haft sína seðla í umferð, en hann getur sett þá í umferð hvenær sem hann vill. Og jeg tel rjett að árjetta orð hv. frsm. nefndarinnar að því er þessa seðla snertir. Það er sem sje einróma álit nefndarinnar, að krónuseðlarnir, sem Landsbankinn gefur út, eigi ekki að teljast með eða vera innifaldir í þeim 750000 kr., sem Landsbankinn hefir útgáfurjett á. Krónuseðlana ber aðeins að skoða sem skiftimynt, sem ekkert komi við seðlaútgáfunni.

Þá skal jeg og geta þess, að mjer er kunnugt um það, að báðir bankarnir eru ánægðir með brtt. nefndarinnar.

Eitt atriði vildi jeg enn minnst á, sem mjer fanst hv. þm. Borgf. (P. O.) ekki skilja rjett. Hann vildi halda því fram, að það hefði verið sett í lög á síðasta þingi, að Íslandsbanki skyldi greiða gjald af 62,5%, til þess að koma í veg fyrir misskilning. Þetta er ekki rjett. Þetta var ekki þannig ákveðið í því skyni aðeins, heldur jafnframt í því skyni, að bankinn yrði að greiða gjaldið af þessum ákveðna hluta seðlaútgáfunnar,

eins þó að hann hefði gullforða nægan til að tryggja alla seðlana. Það er rjett, að misskilningur hefir verið um það, hvernig málmtryggingin skyldi samsett. Því hefir verið haldið fram, að nægilegt væri að safna inneign í erlendum bönkum, þótt sú inneign stæði ekki í rjettu hlutfalli við gullforðann, eftir því sem stendur í ákvæðum frá 1905, sem sje að tryggingin skyldi vera $\frac{3}{4}$ málmur og $\frac{1}{4}$ inneign í erlendum bönkum. Að því lýtur nefndarálítið, er tekur það fram, að inneign í erlendum bönkum, umfram það, sem lögákveðið er, geti ekki komið til greina sem seðlatrygging, þegar reiknað er gjaldið til ríkissjóðs. Jeg held að eins og þetta er orðað í frv., verði það ekki misskilið. Hinsvegar mun dómur skera úr deilunni, sem um þetta er frá fyrri tíð. Málið er þegar hafið, þótt ekki muni vera enn langt á veg komið. Lög frá síðasta þingi ákveða, að Íslandsbanki megi ekki hafa meira en 8 miljónir kr. í seðlum í umferð 31. okt. þ. á. Til þess tíma hefir hann óbundnar hendur og má hafa eins mikið af seðlum í umferð og hann vill. En það er engin ástæða til að óttast þá seðlaútgáfu hans, því að samkvæmt brtt. nefndarinnar á ekki að vera hægt að fela honum frekari seðlaútgáfu (yfir 8 milj.) eftir 31. okt. Hann verður því að hafa vaðið fyrir neðan sig. En yrði meira af seðlum í umferð hjá honum 31. okt. en 8 milj., þá verður vitanlega að fara varlega í það að láta hann innkalla þá seðla.

Það væri áreiðanlega skaðlegt að hindra seðlaútgáfuna eða setja skorður fyrir, að hægt yrði að fullnægja þörfum. Slíkt gæti orðið atvinnuvegunum til meira tjóns en þótt hún væri dálítið framyfir brýnar þarfir. Seðlaútgáfan skaðar ekki fyr en þá að farið er t. d. að nota seðlana til að halda uppi fyrirtækjum, sem

ekki geta borgað sig. En slíkt er í rauninni ekki rjett að kennaseðlaútgáfunni. Lánveitingar til slíkra fyrirtækja geta verið misjafnlega ráðnar, en sje þar óvarlega farið að, þá er fyrst og fremst óvarlegri bankastjórn um að kenna, og getur vitanlega orðið stórtjón að slíku, þó að seðlarnir sjeu fullkomlega í hófi.

Bjarni Jónsson: Jeg vildi aðeins gera nokkrar athugasemdir út af ræðu hv. þm. Borgf. (P. O.). Hjelt hann því fram, að hæstvirt stjórn með aðstoð sjerfræðinga mundi ekki geta betur ákveðið seðlapörf landsmanna en þingið. Faust þessum hv. þm. ósamræmi hjá mjer við það, sem jeg áður hefi sagt um, að nauðsynlegt væri, að þingið kæmi saman árlega, til þess að ráða ýmsum vandamálum til lykta. En ef hv. þm. gætir betur að, þá er ósamræmið hjer ekki svo mikið, því að það er nokkuð annað fyrir stjórnina að ráða seðlaútgáfunni og ákveða hana eftir því, sem þörf krefur, en að ráða fram úr, svo vel fari, mikilsverðum vandamálum, þegar Alþingi situr heima og þess er langt að bíða, að það komi saman.

Hæstv. stjórn hefir og betri aðstöðu í þessu máli með aðstoð sjerfræðinga en þing yfirleitt, því að þótt nokkrir þingmenn hafi vit til þess, eru þó tillögur þeirra bornar undir alla hv. þingmenn, sem misjafnt vit hafa á því, og geta því hæglega orðið feldar. Þessar umgetnu skoðanir mínar eru því í fullu samræmi. Áður hefir það líka verið nefnt, að ef menn tryðu ekki stjórninni til fulls, þá er hægur vandinn að ákveða nefnd, er ætti sæti með stjórninni í þessum málum. Mætti slík nefnd vera skipuð bankastjórnunum og mönnum frá helstu atvinnuvegum landsins, einum eða tveimur frá hverjum. Stjórninni væri og innan hand-

ar að nota bestu sjerfræðinga eins og áður hefir verið minst á.

Hv. þm. Borgf. (P. O.) sagði og, að vjer þyrftum ekki eins mikið veltufje og aðrar þjóðir tiltölulega. Þetta er ekki rjett. Hjer er því svo háttað, að einn atvinnuvegurinn, sem þó ekki er fjölmennastur, þarf meira fje en allir aðrir. Er því skiljanlegt, að veltufjeð á hvern mann verður að vera meira hjer en í öðrum löndum.

Hv. þm. Borgf. talaði og um að knýja Landsbankaseðlana fram á markaðinn. Jeg er að vísu ekki nægilega kunnugur til að segja um það, hvort hann heldur miklu inni af seðlum sínum, en líklegt þykir mjer, að það sje ekki mikið. Þegar vjer gætum þess, að hann heldur frá markaði því, sem nemur upphæð krónuseðlanna, er hann hefir gefið út, og þegar vjer gætum og að því, að það eru helst Landsbankaseðlar, sem eru í umferð milli landa, því að í Kaupmannahöfn hafa þeir verið innleystir með 1% afföllum, þá skiljum vjer það, að lítið er af þeim á markaðinum. Sama orsökinn liggur til þess, að þeir eru horfnir og t. d. tíeyringar og tuttugu-og-fimmeyringar. Menn hafa látið þessa peninga út úr landinu, til þess að þurfa ekki að borga eins mikil afföll. Þegar þessa alls er gætt, er líklegt, að mjög litlu sje haldið inni.

Einnig sagði hv. þm. Borgf., að jeg hefði kastað sök á fyrv. hæstvirtan forsætisráðherra. Það er heldur ekki rjett. Jeg kastaði sök á engan mann, allra síst vildi jeg gera það við fjarverandi mann. Jeg sagði það aðeins, að þingkjörnir ráðsmenn Íslandsbanka hefðu ekki vald til að kalla saman fund, ef forsætisráðherra gerir það ekki, og við það stend jeg. Þetta var því einnig rangt hjá þessum hv. þm.

Gunnar Sigurðsson: Ræða háttv. þm. Ak. (M. K.) var ástæðulaus að því er mig snerti og bygðist að öllu leyti á mis- skilningi; jeg sagði ekkert um brtt. hv. fjhn. Jeg lýsti aðeins grundvallarskoðun minni á málinu yfirleitt. Í fyrra var jeg á móti því að skylda bankann til að draga inn seðla á þessum tíma. Þrátt fyrir það, þótt mikið sje hjer í umferð af seðlum, sem sje 94 kr. á mann, þá er það þó minna en í nágrannalöndunum, t. d. í Danmörku eru 140 kr. á mann og í Noregi 160 kr. á mann. Þó útheimtir viðskiftavelta vor miklu meiri seðla í umferð. Þessi mikli inndráttur af seðlum, sem þingið ákvað í fyrra, hefir haft mikil og ill áhrif, enda hefir bæði háttv. fyrv. stjórn og núverandi stjórn sjeð og viðurkent þetta. Og sjálft þingið býst jeg við, að breyti algerlega um afstöðu nú, en mjer þykir hún ekki nógu ákveðin. Seðlar hafa áreiðanlega verið dregnir of ört inn á þessu ári.

ATKVGR.

Brtt. 121 samþ. með 19 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 22 : 1 atkv.

2. og 3. gr. samþ. með 20 : 2 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 29. fundi í Nd., miðvikudaginn 22. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 130).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 14 : 1 atkv. og afgr. til Ed.

Á 27. fundi í Ed., fimtudaginn 23. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 130).

Á 28. fundi í Ed., föstudaginn 24. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Björn Kristjánsson: Jeg hafði ekki búist við því á síðasta þingi, eins mikið og haft var fyrir bankamálunum þá, að nú yrði farið að ræða um sama efni. Þá var gerður fullnaðarsamningur við Íslandsbanka fyrir þann tíma, sem eftir er af seðlarjettartímanum, sem banka-stjórnin samþykkti og hluthafar þar á eftir samþykktu.

Fullt samkomulag var komið á. Og menn muna eflaust eftir því, hvað örðugt var að fá þingið til að gera bankann ánægðan.

Þess vegna verð jeg að álíta það mikla ónærgætni af bankanum og stjórninni að fara að demba þessu máli enn inn í þingið, án þess að gera nokkra greinargerð, svo teljandi sje, fyrir því, að þess sje þörf.

Á jeg þar sjerstaklega við þörfina á meiri seðlaútgáfu en gert er ráð fyrir í lögunum frá síðasta þingi.

Menn geta nú orðið væntanlega greint á milli gjaldmiðilsparfar og lánsparfar. Svo mikið hefir verið um það ritað bæði af mjer og öðrum.

Og ef gjaldmiðilsþörfin er athuguð, þá má ganga út frá því, að hún sje um $\frac{1}{3}$ minni hjer en í nágrannalöndunum, sam-anber álit þjóðbankans danska c. 45 1901. Kemur það bæði til af minni efnahag yfirleitt, en þó einkum af því, að við rekum enn víðtæka vöruskiftaverslun, sem fremur hefir aukist en minkað síðan kaupjelögunum fjölgaði. Þar af leiðir,

að mikið er minna um peninga manna á milli til sveita en erlendis.

En í kaupstöðunum má segja, að peningarnir fari jafnharðan inn í bankana og þeir fara út úr þeim.

Það eru aðeins laun embættismanna, sem smátínast inn í bankana aftur á mánaðarfresti, ef þeir þá ekki borga með tjekk.

Alþýðan liggur ekki með peningana heima, svo neinu verulegu nemi, og síst nú.

Ef vjer nú miðum við nágrannalöndin, þá var gjaldmiðilsþörf þeirra í október 1913 og 1921 eins og hjer segir, en miðað er við að 1913 hafi gjaldmiðill að $\frac{1}{4}$ hluta verið í gulli og erlendum gjaldmiðli:

	1913	1921
Danmörk:	182 milj.	496 milj.
Svíaríki:	314 —	679 —
Noregur:	144 —	418 —
Sviss:	417 —	941 —
Ísland:	3 —	8,6 —

Menn sjá af þessu, að Ísland hefir 1921 í október haft gjaldmiðil úti álíka mikinn eins og nágrannalöndin hafa haft mest.

En sje miðað við gjaldmiðilsþörfina, þá mun óhætt að segja, að verið hafi um $\frac{1}{3}$ meira úti en sönn gjaldmiðils-viðskiftaþörf krafði.

Og það vill svo til, að þetta má sanna með undanfarandi reynslu bankanna sjálfra og reikningum þeirra.

Það er eftirtektarvert, að það má fara mjög nærri um gjaldmiðilsþörfina hjer, er hún er miðuð við verslunarveltuna við útlönd í prósentum.

Að vísu raskast þetta hlutfall dálítið þannig, að prósenturnar lækka, eftir því sem veltan er hærri, ef ekki er gefið of mikið út af seðlunum. Verslunarveltan við útlönd og gjaldmiðilsþörfin var:

Verslunarvelta.	Seðlar hæst í umferð	
1911 kr. 29700000	2295000	8%
1912 — 31900000	2500000	8%
1913 — 35800000	2855000	8%
1914 — 38900000	2955000	7½%
1915 — 65800000	4620000	7%

En árið 1921 hefir verslunarveltan aldrei getað yfirstigið 62 miljónir. Samkvæmt því getur sönn gjaldmiðilsþörf aldrei orðið 8 miljónir, hvað þá meira, er miðað er við þörfina 1915.

Þrátt fyrir hið lága gengi á íslenskri krónu nú, hefir verð útlendrar vöru stórfallið síðan í fyrra. Allir vita um kol, olíur og salt. Ullarvörur nýinnfluttar eru nú seldar fyrir helmings verð á móts við fyrra ár. Baðmullarvörur miklu lægri en í fyrra. Dýrtíðaruppbót miklu lægri o. s. frv. Alt þetta skapar minni gjaldmiðilsþörf.

Það er eins og menn hjer taki sjer það afskaplega ljett, þó gefið sje út of mikið af óinnleysanlegum seðlum. Og það er af því, að menn hafa lánsþörfina, sanna eða ímyndaða, fyrir augum. Hana verður altaf að seðja, hvernig sem á stendur. Og menn líta á seðlana, þjóðskuldina, sem peninga.

Allir bankafræðingar telja, að hver óinnleysanlegur seðill, sem gefinn er út umfram sanna gjaldmiðilsþörf, eða umfram það, sem þurfa mundi af gulli og silfri til viðskifta innanlands, felli seðlana í verði um jafnmikið og ónauðsynlega er gefið út af þeim. Þannig falla þá seðlarnir í verði ofan í helming, ef helmingi meira er gefið út af þeim en þörf er á. Og þessi skattur er lagður á þjóðina henni óafvitandi og kemur fram sem aukin dýrtíð.

Allir hlutir stíga í verði, og allir vilja „spekulera“, er verðið fer hækkandi. Og eftirspurnin eftir seðlum vex að sama skapi.

Og vitanlega missa seðlarnir traustið erlendis, eins og Íslandsbankaseðlarnir hafa gert.

Menn segja, að seðlarnir hafi ekki áhrif á gengið erlendis eða lánstraustið þar, ef nóg sje framleitt og útflutt til að borga með dægurskuldarnar og aðrar.

Við þetta er ýmislegt að athuga, og eigi nema hálfur sannleikur. Ef allir hlutir og verkalaun, sem nota verður við framleiðsluna innanlands, stíga vegna of mikillar seðlaútgáfu, þá heftist framleiðslan og minkar. Útflutningurinn minkar, það er staðreynd, og aðflutningarnir vaxa, vegna vaxandi kauplystar.

En svo er annað. Sje landinu illa stjórnað að þessu leyti, þá missir það traustið með því að gefa út of mikið af óinnleysanlegum seðlum. Þjóðskuldin vex eðlilega við það, sem bætist við aðrar þjóðarskuldir. Og hvaða þýðingu hefir það þá, þó landið kunni í bili að geta staðið í skilum erlendis, ef erlendir fjármálamenn álíta að peningamál landsins sjeu þannig undirbygð, að það geti komist í verstu kreppu, hvenær sem eitthvað ber út af?

Við höfum ljóst dæmi fyrir okkur.

Að stríðinu loknu voru hjer tvennskonar seðlar í umferð, eins og áður, Landsbankaseðlar og Íslandsbankaseðlar. Landsbankaseðlarnir seldust í Danmörku með 1% afföllum, en Íslandsbankaseðlarnir með um 20% afföllum. Landsbankinn varð því að hætta að láta seðlana vera í umferð, af því að þeir voru stöðugt á ferðinni fram og aftur, og stofnuðu nýja og nýja skuld erlendis í hvert skifti sem þeir voru sendir út. Hvað var nú sem olli þessum verðmun eða gengismun? Landsbankaseðlarnir hjeldust í fullu verði af því, að fjármálamennirnir erlendis vissu, að svo lítið var gefið út af þeim, að Landsbankinn mundi ávalt vera fær um að leysa þá inn, jafnvel

þó þeir kæmu þangað oftast en einu sinni á ári. En þvert á móti var álitid á Íslandsbankaseðlunum, af því of mikið var í umferð af þeim, og bankanum því ekki treyst til að geta innleyst þá. Svo er um rúblurnar og mörkin og svo framtvegis.

Og samt hugsa sumir menn, að útgáfa óinnleysanlegra seðla hafi ekki áhrif á gengið erlendis. Menn ættu að sjá það af þessu.

Og vel get jeg búist við því, að frumvarp þetta, ef það nær fram að ganga óbreytt, verði til þess að fella seðlana enn meira í verði erlendis.

Í dómum mínum um gjaldmiðilsþörfina byggji jeg vitanlega ekkert á áliti viðkomandi bankastjóra; þeir hugsa um það eitt að græða fyrir stofnunina. Og á upplýsingum þeirra byggir ekkert þing erlendis nje nein stjórn. Það er svo freistandi fyrir bankastjórn að fá seðla að láni hjá þjóðinni, sem bankinn getur grætt á 5—6%, og þegar ofan á það bætist líka, að hún sjálf á að fá ágóðahluta af gróðanum, sem illu heilli hefir slæðst inn í reglugerð bankans og ekki fæst leiðrjett.

En þó jeg vildi byggja á slíkum upplýsingum, þá verður niðurstaðan hin sama.

Seðlar Íslandsbanka 1921 voru sem hjer segir:

Ágúst kr. 7777505.

September kr. 9052205.

Október kr. 8646205.

Nóvember kr. 7771205.

Hæsta seðlaupphæðin var úti í september, um 9 miljónir.

Nú hefi jeg bent á, hvað alt hefir fallið í verði síðan í fyrra. Getur þá nokkur dregið í efa, að 8 miljónir króna verði nægar í haust 31. október. Og þess utan eru Landsbankaseðlarnir, þrír fjórðu milj., sem nú má setja í veltu, er alment gengi er komið á íslenska krónu.

Hvað veldur þessari seðlabeiðni bankans?

Er það til að fá seðla til að spekulera með eins og árin 1917—1921?

Mjer finst bankinn hafa fullreynt sig á því. Og ekkert er það annað en ofbeiting seðlanna, sem komið hefir bankanum og þjóðinni í núverandi fjárhagsástand. Að of mikið kapp var á það lagt að koma seðlunum út og græða á þeim.

Og það sannast ekki á bankanum orðtakid: „Brent barn forðast eldinn“. Því miður.

En eitt gæti verið ástæða, að bankinn óttaðist enn uppþot. En á þá að lækna það með óinnleysanlegum seðlum? Hvar verða takmörkin þá á seðlaútgáfunni? Jeg tel enga ástæðu vera fyrir þeirri hræðslu og tel miklu rjettara af almenningi að hjálpa ríkinu til að styðja bankann með því að flytja sparisjóðsfje sitt aftur í bankann, sem hann hefir mist.

Jeg segi þetta af því að svo er lögakveðið, að bankinn skuli draga inn alla seðla sína á tiltölulega stuttum tíma, því engum seðlabanka á annars að haldast uppi að hafa sparisjóð, eins og jeg hefi haldið fram.

Þess vegna getur hvorugur bankinn þessi tekið við seðlaútgáfunni, er hún losnar; það verður önnur stofnun að gera. Þá þykir sumum hart aðgöngu að láta bankann borga fulla forvexti af síðustu miljóninni; þeim þykir ósköp eðlilegt, að hann þurfi ekki að skila landssjóði 2% af forvöxtunum. Og á þetta að vera fyrir áhættu við útlánin og kostnað. En menn eins og loka augunum fyrir því, að bankinn tekur framlengingargjald, nærri því 1% nú, og aukaþóknun (provision) af ýmsum verslunarviðskiftum. Gróðann má því reikna 3%, og er það nægilegur gróði, þó 1% sje dregið frá fyrir seðlaprentun. Á venjulegum tímum þykir það nægilegur gróði t. d. af uppsegjanlegu sparisjóðsfje, ef vextir af því eru 2% lægri en útlánsvextir.

Með þessum kjörum, er frumvarpið ákveður, er því engin trygging fyrir því, að eigi sje gefið út of mikið af seðlum.

Menn sem sje athuga ekki, hvað er tilgangurinn með þessum skatti á síðustu seðlunum. Það er að tryggja þjóðina fyrir því, að bankinn gefi ekki út síðustu seðlana nema í bráðanauðsyn, svo ekki sje gefið út of mikið. Og það getur verið mikil hjálp fyrir banka að fá smálán til að geta staðið í skilum, jafnvel þótt hann beint tapi á því.

Þess vegna setja löndin ströng ákvæði um þetta efni.

Í seðlabankalögum Noregsbanka var fyrir 1912 fast ákvæði um hvað hann mátti gefa út umfram málmforða. Ef hann þurfti að gefa út meira, varð hann að borga í skatt 6% í ríkissjóð, sem þá mun hafa verið um 1% meira en almennir forvextir bankans. En auk þess varð hann að borga ½% fyrir annan mánuðinn, sem slíkir aukaseðlar vorn í umferð, og ½% að auki fyrir næsta byrjaðan mánuð, sem hjelt svo áfram að hækka um ½% fyrir hvern byrjaðan mánuð.

Sömu reglu er fylgt í lögnum 1920.

Í Bandaríkjunum var fyrir 1912, og er sennilega enn, sú regla sett um slíka seðla, að fyrir 1. mánuðinn varð bankinn að borga 5% í ríkissjóð, sem mun hafa verið fylstu útlánsvextir þar, hækkandi um 1% fyrir hvern byrjaðan mánuð upp í 10%.

Sumir seðlabankar verða að takmarka seðlaútgáfuna á þann hátt, að leyfa ekki hluthöfum að fá nema svo og svo mikinn arð, sem altaf er lítill. Afgangurinn rennur í ríkissjóð. En engin takmörk eru sett um þetta í lögum Íslandsbanka, og því verður að velja hina leiðina, sem Norðmenn, Bandaríkin og fleiri nota.

Þessar hugleiðingar mínar miða ekki eingöngu að þessu frumvarpi, heldur til þess að rifja upp fyrir mönnum, hvers beri að gæta þegar gert verður út um hina endanlegu seðlaútgáfu, sem jeg vænti að eigi

verði gert fyrir en 1924. Og það er auðvitað margs annars að gæta, þegar það verður gert.

Þótt jeg sje alveg á móti því að raska grundvelli fyrra þings í þessu máli, sem var rjett og gætilega lagður, þá er jeg eigi ótilleiðanlegur til að ívilna bankanum enn nokkuð í afgjaldi seðlanna, en þó á annan hátt en gert er í frv.

Áð endingu vil jeg benda á athugasemd, sem stóð í dönskum Finanstíðindum nr. 53, 29. september 1920, og hljóðar svo í íslenskri þýðingu:

„Mergð þjóðbankaseðlanna eykst frá mánuði til mánaðar og verðgildi krónunnar fellur eftir sama mælikvarða. Alt sem þarf að brúka stígur vikulega. Það er auma útlitið.

Pappírspeningarnir eru Danmerkur ógæfa nr. 1“.

Þetta er stuttur lýsing, sönn spegilmynd af of mikilli útgáfu óinnleysanlegra seðla. Og getum við ekki sagt það sama?

Seðlarnir eru Íslands ógæfa nr. 1, fjárhagslega og siðferðislega tekið.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Við ræðu háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) hefi jeg eigi að gera nema fáar og smáar athugasemdir. Því í aðalatriðunum falla skoðanir okkar saman.

Rauði þráðurinn, sem mjer virtist ganga í gegnum ræðu háttv. þm., var gætnin í seðlaútgáfunni. Og hennar er full þörf, því reynslan hefir of oft sýnt, að þótt ríki og þjóðir hafi rekið sig á í þessum efnum, þá hefir það fljótt gleymst, þegar betur áraði, svo alt hefir sótt í sama horfið.

Viðvíkjandi samanburði á seðlaveltu, sem háttv. þm. kom með, skal jeg geta þess, að jeg hefi eigi þær tölur við hendina, en efast ekki um það, að rjett sje með þær farið. En þess er að gæta, þegar samanburðurinn er gerður á vexti seðlaumferðar síðan 1913, að taka ber tillit til verðgildis

seðlanna nú. Þó t. d. seðlaumferðin hafi aðeins tvöfaldast í Svíþjóð, en fjórfaldast hjer, þá stendur sá mismunur í beinu hlutfalli við verðgildismun peninganna. Þrjátíu miljónir þar svara til 6 miljóna hjer.

Þetta er ekki sagt sem mótbára, heldur sem athugasemd.

En jeg vil aftur mæla á móti því, að eigi sje vert að leita álits bankastjórnarinnar um þau mál, sem hana varða, af þeirri ástæðu, að hún líti einungis á sinn hag.

En þetta hvorki má vera nje getur verið rjett. Í lögum bankans stendur, að hann eigi fyrst og fremst að líta á hag og heill þjóðarinnar og greiða fyrir viðskiftum. (B. K.: Þetta er þó reynslan). Þann tíma, sem jeg á yfir þeim að sitja, verða bankarnir að hafa lögboðið og yfirlýst markmið sitt og ekki annað fyrir augum.

Það sem háttv. þm. sagði um það atriði, að eigi mætti sami banki reka seðlaútgáfu og sparisjóðsstarfsemi, þá álit jeg það of þröngt sagt. Gildir það yfirleitt, að seðlabanki verður að leggja aðaláherslu á seðlapólitíkina, og í nánú sambandi við hana rentu- og „valuta“-skipulag. Hann á fyrst og fremst að vera „banki bankanna“, og þar sem ekki eru nógu margir aðrir bankar, svo að þetta geti orðið, verður bankinn þó að láta önnur störf sín alvæg lúta þessum aðalverkefnum.

Viðvíkjandi óinnleysanlegu seðlunum er jeg háttv. þm. samdóma. Hbygg jeg reyndar, að allir sjeu það og menn skilji frekar á um leiðirnar til að gera þá innleysanlega heldur en að menn vilji ekki, að þeir sjeu það.

En það er erfitt, og skiljanlegt að það valdi ágreiningi, hve brátt á að draga saman seglin, eftir aðra eins kreppu og hjer er komin. En að því marki þarf að keppa, að peningar okkar verði innleysanlegir.

Jeg skal leyfa mjer að taka það fram, að jeg get ekki að neinu leyti haft á móti Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Því, að heimild stjórnarinnar til þess að leyfa seðlaútgáfu standi áfram eins og upprunalega stóð í frv. Eins og það nú er breytt, er heimildin bundin við Landsbankann, en það er aukaatriði. Þeir seðlar, sem hann gefur út, eru nauðsynlegir til þess að greiða fyrir innlendum viðskiftum.

Annars skal jeg ekki fjölyrða að sinni, en vildi aðeins gera þessa stuttu athugasemd.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Jeg þykist sjá, að óhjákvæmilegt sje að gera þá breytingu á lögum nr. 6, 31. maí 1921, að í stað „1922“ í 3. málsg. 2. gr. komi „1923“, eða einhver önnur tala. Úr því enginn undirbúningur hefir farið fram um endanlega skipun seðlaútgáfunnar, verður ekki hjá þessari breytingu komist.

En annars vildi jeg segja það, að jeg er alls ekki við því búinn að gjalda jákvæði mitt við öðru efni þessa frv., hvort heldur er í þeim búningi, sem frumvarpið var í, er það kom frá stjórninni, nje heldur í þessum sparifötum, sem það nú kemur í frá háttv. neðri deild.

Vil jeg þá fyrst taka það fram um 4. gr. laganna frá 31. maí 1921, að svo verður að líta á, sem 4. gr. nefndra laga sje samningur milli þings og stjórnar annars vegar og Íslandsbanka hins vegar, enda hafa þau lög hlotið samþykki rjettra málsaðilja. Og þótt Íslandsbanki eða stjórn hans væri ekki alls kostar ánægð með þann samning, virðist mjer það fremur lítill kurteisí að heimta breytingu á þeim samningi — sjer til hagsbóta — þegar á næsta þingi. Og því minni ástæða sýnist mjer til breytingarinnar að þessu sinni, þar sem hún nær helst til 8. miljónar seðlafúlgunnar, sem engin vissa er fyrir, að verði í umferð, síst að mun, fram til næsta þings.

Þó vil jeg strax taka það fram, að það eru fleiri efni en sjálft innihald þessa frv.,

sem gerir mig deigan í því að sýna bankanum nú sjerstaka tillátsemi. — Jeg á þar við stjórnarfar bankans.

Eins og mönnum er kunnugt, heldur bankinn uppi útlánsforvöxtunum í landinu, svo að lítið hóf sýnist vera á, og síðan í byrjun ágústmánaðar f. á. 1% hærrri vöxtum en Landsbankinn. Á langmestum hluta þeirrar fúlgu, sem bankinn lánar út, eru þessir vextir um 9%, og bendir það til þess, að bankanum er síður en hitt umhugað um að líta á örðugleika atvinnuveganna í landinu. Á hitt bendir þetta óneitanlega, að bankinn flaski þar á því skerinu, sem hæst stendur upp úr viðskiftahafinu, að líta of mikið á sinn eigin hag.

Þessir háu forvextir yrðu þó fremur afsakanlegir, ef bankinn byði þeim landsbúum, er lána honum peninga, hærri forvexti en hann gerir, byði þeim að minsta kosti ekki lægri vexti en hann sjálfur verður að greiða í útlöndum fyrir það fje, sem hann lánar þar. Þarna fylgjast báðir bankarnir að í mesta bróðerni, og er mismunurinn á innláns- og útlánsvöxtum að því er Íslandsbanka snertir 4%, og bendir það eigi til neinnar feimni við landsbúa.

Fyrir rúnum áratug síðan komust bankarnir af með 1%—2% mismun á innláns- og útlánsvöxtum, og fór þá reyndar að mörgu leyti betur en nú. Alt hnígur hjer að því sama, að hafa sem mestan haginn af landsmönnum, enda verður ekki annað sagt en að bankanum hafi tekist vel að raka að sjer peningum.

Árið 1918 er ágóði bankans	1615765 kr.
“ 1919 “ “ “	2224817 —
“ 1920 “ “ “	1740961 —
“ 1921 “ “ “	um 2200000 —

Bankanum hefir tekist vel að afla fjárins, en hitt síður, að gæta þess, og þarf ekki að fara um það fleiri orðum hjer.

En svona mikils fjár getur bankinn ekki aflað nema það komi hart niður á atvinnu-

vegum landsins, og þess vegna er þessi gróði fullkomið íhugunarefni bæði fyrir þing og stjórn.

Árið 1921 er eitt mesta gróðaár bankans, en á því sama ári liggur öllum atvinnuvegum landsins við hruni.

Ætli það hefði ekki verið hollara þessu landi, að helmingur þessa mikla gróða hefði fengið að vera kyr í vösum atvinnurekenda? Ætli það hefði ekki verið eins holt fyrir Íslandsbanka sjálfan?

Mjer liggur við að halda það.

Þegar togaraveiðin er hrunin, ef til vill fyrir ónærgætni bankanna, missa þeir áreiðanlega vænan spón úr aski sínum.

Hvað þessi nærgætni er mikil, má meðal annars sjá af þessu skjali, sem jeg skal leyfa mjer að lesa upp með leyfi hæstv. forseta. Það er skuldbinding, sem nýlega er komin á flakk, að sögn frá báðum bönkunum, og forstjórum útgerðarfjelaganna er ætlað að skrifa undir.

Hún hljóðar svo:

„Undirritað
lofar hjer með að láta stjórn
banka í tje, eftir ósk hennar, skriflega
eða munnlega og á hvaða tíma, sem er,
fulla vitneskju um útgerð fjelagsins, svo
sem um aflann, hve mikill hann er og
hverjar fiskitegundir, um geymslu á
honum, verkun, um sjerhverja ráðstöf-
un um sölu aflans eða afhendingu, svo
og um alt annað útgerðinni viðvirkjandi,
er þýðingu geti haft fyrir bankann að
fylgjast með í sem lánveitanda“.

Við þennan fyrsta kafla hefi jeg ekkert að athuga. — En svo heldur þetta skuldbindingarskjal áfram:

„Að því er til sölu aflans kemur, er oss skylt að leita samþykkis bankans til sölunnar, og hvort heldur aflinn verður seldur erlendu eða innlendu fiskifirma eða kaupmanni, þá lofum vjer að áskilja að kaupandinn greiði fiskinn í útlendri

mynt, nema bankinn samþykki annað, og ber oss jafnframt að bjóða bankanum þá þegar myntina til kaups og gefa honum þannig kost á að ráða yfir henni í sínar eigin og atvinnuvega landsins þarfir. Einnig lofum vjer því, að bjóða bankanum til kaups þá erlenda mynt, er vjer á hvaða tíma sem er höfum til sölu, hvort heldur er hjer á landi eða erlendis.

Fyrir hina útlendu mynt áskiljum vjer oss að bankinn greiði oss sem svarar því, að vjer fáum 50 — fimtíu — aurum minna fyrir hvert sterlingspund heldur en útsöluverð bankanna verður á þeim tíma, þegar vjer getum afhent bankanum myntina, eða heldur en opinberlega skráð gengi á sama tíma verður, ef opinber skráning skyldi komast á.

Það sem hjer að ofan er fram tekið, gildir meðan viðskifti standa milli bankans og vor og meðan bankinn veitir oss lánstraust eða telur til skuldar hjá oss“.

Það virðist nokkuð harðleikið að banna að selja afurðir landsins í íslenskri mynt, þegar útgerðarfjelagið kynni að sjá sjer hag í því og verða með því færara til þess að greiða bankanum það lán, er það hafði þegið af honum.

Það virðist nokkuð ásælniskent að heimta, að útgerðarfjelagið láti myntina af hendi, þó það geti sannað, að það geti fengið mun hærri verð fyrir hana.

Fara ekki atvinnuvegirnir að verða nokkuð ótryggir, þegar ekki má selja afurðir landsins nema fyrir erlenda mynt og bankarnir jafnframt hafa trygt sjer öll yfirráðin yfir henni, en þeir hinsvegar orðnir einvaldir um það, hvað þeir vilja meta hana?

Jeg efast ekki um, að bankarnir geti grætt vel á þessu, en jeg efast um, að hægt sje að segja að sá gróði sje vel fenginn.

Og þó er hjer meira blóð í kúnni. Þessi skuldbinding á að standa meðan bankinn telur til skuldar hjá hverju fjelagi, eða, með öðrum orðum, þangað til þrotabúið er gert upp.

Mjer skilst, að reynt verði að afsaka slíka ráðstöfun með því, að þetta eigi að miða til þess að halda uppi gengi ísl. krónunnar. Jeg skil ekki, að rjettlátt sje að leggja þyngri kvöð á nokkurn atvinnuveg en honum ber að bera eftir hlutarins eðli og þörfum atvinnuvegarins sjálfs.

Jeg hefi rætt þetta hjer frammi fyrir hæstv. stjórn í þeirri von, að henni þyki þetta mál svo mikilsvert, að hún vilji láta það til sín taka. Því fer fjarri, að jeg sje að heimta hjer að hún segi nú þegar, hvernig hún vill láta málið til sín taka, en jeg efast ekki um, að því verði veitt athygli í þessu landi, hvern skörungsskap hún sýnir um það.

Jeg las um það einhverntíma í Englan (sögu frá 16. öldinni, að Englendingum þótti páfakirkjan gerast nokkuð djarftæk til fjarins við alþýðu manna, og þá varð það að herópi þar í landi, að guð hefði gefið páfanum sauði sína — og er þar átt við mann-skepurnar — í því skyni, að hann hjeldi þeim á beit, en ekki til þess að flá af þeim bjórin.

Bankarnir eru páfar atvinnuveganna á vorum tímum.

Páfarnir eru tveir hjer á landi og skal jeg síst lasta það. Bróðernið hefir verið stundum nokkuð grátt á milli þeirra, dálítið svipað því sem það var á milli páfanna, þegar þeir voru tveir og bannfærðu hvor annan, og ekki hefir slíkt orðið landinu til farsældar. Samkomulagið best um það að ná sem mestum hagnaði af alþjóð manna. Annars vona jeg, að jeg hafi með þessum fáu orðum fært nokkur rök að því, að ekki sje ástæðulaust að biðja þá um að halda atvinnuvegunum á beit, í stað þess að flá af þeim bjórin.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Jeg skal ekki vera langorður, aðeins svara þeim fyrirsprungnum, sem beint hefir verið til mín.

Mjer datt í hug, þegar jeg heyrði þetta skjal, sem háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) las upp, hið gamla orðtaki: „Það er dýrt að vera fátækur“. Hefir það hingað til reynst sannmæli.

Það er ekki nema eðlilegt, að menn vilji græða fje, en hitt hefir þó ætíð verið talið rjett, að lánveitendur gengju eigi of langt á þeirri braut. Jeg get vel skilið það, og tel það að mörgu leyti rjettmætt, að bankarnir vilji hlutast til um útlendan gjaldeyri. Þeir verða að leggja hann út, og sjálfsagt að þeir geri einhverjar ráðstafanir til þess að ná í hann. Jeg álit ekki og þekki ekki til, að stórgróði eigi sjer stað hjá bönkunum á mismun við kaup og sölu á útlendum gjaldeyri.

Jeg skal taka það fram, eins og háttv. þm. mintist á, að jeg veit ekki til, að misfelltur hafi átt sjer stað í þessu efni, en skal geta þess, að jeg mun leita mjer upplýsinga þar að lútandi.

Björn Kristjánsson: Jeg hefi aðeins litlu hjer við að bæta. Vildi þakka hæstv. fjrh. (Magn. J.) svar hans, sem jeg í engu get sett út á, þar eð hann var mjer samþykkur í öllum aðalatriðunum. Annars skal jeg geta þess, að þetta er í fyrsta sinni síðan jeg kom á þing, sem jeg hefi heyrt ráðherra tala af nokkrum skilningi um seðlabankafyrirkomulag.

Það má vel vera, að mönnum hafi þótt jeg nokkuð harðorður í garð bankastjóra seðlabanka um að eigi sje altaf hægt að byggja dóm sinn á álitum þeirra um seðlaútgáfu, en skjalið, sem lesið var upp hjer í deildinni, hygg jeg þó, að hafi nokkuð sannað mál mitt um hversu freklega þeir beiti sjer stundum til hagsmuna fyrir bankana. Jeg hefi ekkert út á það að setja; tel það jafnvel skyldu bankastjóranna að hugsa

vel um hag síns banka, en um leið og þeir gera það, þá verða þeir þó að taka tillit til landsins sjálfs og sýna eitthvert hóf í gróðahug sínum. Stjórnin getur ekki treyst bankastjórunum til að dæma um þörfina á seðlaútgáfu. Skal jeg í því sambandi minna á, að ríkisþing Dana telur sig ekki geta treyst till. bankastjóra Þjóðbankans, er um seðlaútgáfu er að ræða.

Annars er jeg fullkomlega samþykkur hæstv. fjrh. um það, að rjett sje að fara gætilega í það að draga inn seðlana, enda fór þingið seinast mjög gætilega í það mál 1921.

Jeg hjó eftir því í ræðu háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.), að óheppilegt væri að láta sömu menn, sem kaupa gjaldeyri og selja, vera matsmenn á gengi hans. Get jeg fyllilega tekið undir með honum.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjhn. (sjá A. bls. 654) með 11 shlj. atkv.

Á 44. fundi í Ed., laugardaginn 15. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 130, n. 237).

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran): Mál þetta er dálítið vandamál eins og öll þau mál, er lúta að seðlaútgáfu ríkisins. Skoðanir landsmanna og þingsins eru á reiki um það, hvað best sje að gera í þeim málum. Annars er þetta frv. ekki mjög yfirgripsmikið. Það, sem öllum nefndarmönnum kom saman um, er það, að 1. málsg. 1. gr. þurfi að breyta. Nefndin hefir sömuleiðis orðið sammála um 2. gr. Sú gr. er í 3 liðum. Um a- og b-lið er það að segja, að þar er aðeins um orðabreytingu að ræða; aftur á móti er veruleg efnisbreyting á c-lið, þar sem gerð er breyting á því, hvaða forvexti bankinn á að greiða af þeim seðl-

um, sem hann kynni að gefa út umfram 7 miljónir. Seðlaútgáfan getur orðið hæst 8 milj. kr. og það aðeins til 31. okt. 1922, en frá 31. okt. 1922 til 31. okt. 1923 á bankinn að draga inn þessa 1 milj. Ekki er hægt að segja, hvað bankinn græðir á þessu, því það er á valdi stjórnarinnar, hvernig fer um inndrátt þessarar 1 milj., en þó græðir hann vitanlega eitthvað. Í notum þess, að þetta yrði samþykkt, lofar bankinn að færa niður forvexti sína um 1%, svo þar yrði jafnt á komið og fyrir Landsbankanum; en eins og menn vita hefir Íslandsbanki haldið 1% meiri forvöxtum frá því í ágúst í sumar.

Nú höfum við nefndarmenn orðið sammála um að leggja til, að þessi gr. yrði samþykkt, því hjer er aðeins um stuttan tíma að ræða, sem Íslandsbanki getur notið þessara hlunninda. En æskilegt væri, að hin hæstv. stjórn sjái um það, að ekki dragist að þessi vaxtalækkun fari fram, og full ástæða til, að það verði um næstkomandi mánaðamót. Enda lítur nefndin svo á, að ekki eigi að þurfa að kaupa þetta af bankanum.

Um þetta höfum við nefndarmenn allir orðið sammála, en frekara samkomulag hefir eigi fengist. Meiri hluti nefndarinnar leggur til, að 2. málsg. í 1. gr. verði samþykkt, en samkvæmt henni á Landsbankinn að hafa á hendi nýja seðlaútgáfu, ef til kemur.

Jeg aftur á móti legg til, að þessi málsg. sje látin falla niður og bið háttv. deild að athuga vel áður en hún samþykkir þessa gr., því undir henni er nokkuð komið. Áreiðanlega er þetta eitt af þeim fáu málum, sem tekið verður eftir víðar en á þessu landi.

Jeg vil mæla á móti því, að raskað sje þeim grundvelli, sem lagður var með lögum 31. maí 1921, en hjer er það gert á fleiri en einn hátt. Fyrst og fremst með seðlaút-

gáfunni. að nú á að vera heimild til að auka hana. og þeirri aukningu engin þau takmörk sett, sem gagn sje í. Þessu er jeg algerlega mótfallinn. Þá er ákvæðið um að flytja þessa seðlaútgáfu í Landsbankann.

Lög frá 1921 ákveða, að ríkið taki við seðlaútgáfunni jafnóðum og Íslandsbanki sleppir henni. En hjer er verið að reyna að smeygja því inn, að Landsbankinn verði seðlabanki landsins, án þess að það mál sje nægilega athugað af stjórn og þingi. Jeg legg þó ekki dóm á það, hvort hann eigi að verða það eða ekki, en sýnist þó, að á honum sjeu mjög hinir sömu ókostirnir til þessa starfs sem Íslandsbanka. Báðir bankarnir eru spekulationsbankar og fara báðir með mikið sparisjóðsfje, en hvorugt þetta hentar seðlaútgáfustofnun. Jeg vil að hæstv. stjórn sje óbundin um till. sínar á næsta þingi, hvernig seðlaútgáfunni verði heppilegast fyrir komið. Það hefir verið tekið fram af öðrum hjer í deildinni, að engin þörf væri á meiri seðlum en þeim, sem geti verið í umferð samkvæmt gildandi lögum. Íslandsbanki getur í öllu falli til 31. okt. í haust haft samkvæmt lögum 8 milj. í umferð; þar við bætist $\frac{3}{4}$ miljónar, sem Landsbankinn gefur út, og þar að auki 300000 kr. í skittimynt ríkissjóðs. Þetta alt gerir rúm- ar 9 miljónir króna. Samkvæmt reynslu síðastliðins árs er engin þörf á meiri seðlum, en við það bætist, að mikið verðfall hefir orðið á síðastliðnu ári á mörgum vörum; ætti það ennfremur að draga til muna úr seðlaþörfinni. Jeg legg því til, að hv. deild felli þessa 2. málsg. 1. gr., og ber fram brtt. þess efnis. Æskilegt væri líka að heyra frekar um ráðstafanir stjórnarinnar viðvíkjandi Íslandsbanka. Þingið hefir ekki frjett, hvort það er tilætlun hæstv. stjórnar að taka hluti í bankanum eða ekki, en það þarf þingið að fá að vita. Ætli stjórnin ekki að gera það, virðast það vera traustsspjöll til bankans, því í lögnum er

gert ráð fyrir að svo verði gert, ef stjórnin álitir það *tiltækilegt*. Í öllu falli má ekki minna vera en að þingið fái að vita, áður en því líkur, hvað hæstv. stjórn hefir gert og ætlar að gera í svo mikilsvarðandi máli.

Björn Kristjánsson: Hingað til hefir það verið venja mín, þegar bankafrumvörp hafa verið fyrir þinginu, að skýra frá því sannasta og rjettasta, sem jeg vissi um slík mál. Öll afskifti mín utan þings og innan hafa lotið að því að reyna að fræða menn um það, sem mjer áður var kunnugt um, að þingheimur ekki þekti í þessum málum. — En ávalt hefi jeg unnið fyrir gýg. Jeg hefi staðið sem „sá hrópandi á eyðimörkinni“ vegna eiginhagsmuna-áhrifa manna og stofnana utan þings. Og enn bólar á því sama, því að aldrei hefi jeg lagt öllu betri gögn fram heldur en í þetta sinn, bæði í ræðu hjer á þingi og í Morgunblaðinu.

Og gögnin voru svo auðsæ, að jeg hefi orðið þess var, að jafnvel almannarómur viðurkennir, að jeg hafi rjett fyrir mjer, hvað þá fjármálamenn. En sú viðurkenning nær ekki lengra en að þinghúsdýrunum.

Það er auðsjeð af tillögum háttv. meiri hluta í þessu máli, að hann hefir ekki heyrt hróp mitt, hvorki fyr nje síðar. Og verð jeg því að líta svo á, að hann telji sig fróðari en jeg er um seðlabankafyrirkomulag. Og þá er það ekki nema sjálfsagt, að jeg leiti fræðslu hjá meiri hlutanum um þau mál-efni, sem snerta þetta frv., og um frv. sjálft.

Meiri hlutinn heldur fast við, að 2. málsgrein 1. gr. verði lätin standa, um að gefa ríkisstjórninni ótakmarkaða heimild til að gefa út fleiri seðla en nú er heimilt að gefa út samkvæmt bankalögunum frá síðasta þingi, og sem þessi sami meiri hluti þá samþykkti. Og lögin, sem þetta heimila nú, eiga að ganga í gildi „1. dag þess almanaksmánaðar, sem næstur fer á eftir staðfestingu þeirra“, sem sennilega yrði þá 1. júní

eða 1. júlí þ. á. En á tímabilinu frá því lögin ganga í gildi til 31. okt. í haust getur stjórnin veitt bankanum heimild til að gefa út seðla eins og hún vill. Hvers vegna eru þá þessi lög ekki lätin ganga í gildi t. d. 1. nóv.?

Frv. þetta raskar einkarjetti Íslandsbanka til að gefa út seðla samkvæmt 1. gr. laga nr. 6, 31. maí 1921. Hefir meiri hlutinn tryggingu fyrir því, að aðalfundur og aukafundur Íslandsbanka samþykki að Landsbankinn setji fleiri seðla í umferð en þá $\frac{3}{4}$ miljón krónur, er hann nú má setja í umferð? Það er sýnilegt af 2. málsgrein 1. gr., sem er aðeins 6 línur, að Landsbankinn á ekki að fá að gefa út meira af ríkissjóðsseðlunum en $\frac{3}{4}$ miljón kr., sem nú eru gefnar út fyrir ríkissjóðs hönd.

Hvaða seðla ætlar bankinn þá að nota?

Eru það Íslandsbankaseðlar?

Og með hvaða kjörum verða þeir þá afhentir Landsbankanum? Er samið um það?

Gæti það ekki rekið sig á óþyrmilega „tekniska“ örðugleika í framkvæmdinni að nota þá, t. d. þegar útlendir bankar taka að krefja bankana hjer um borgun á seðlum, sem þeir kaupa t. d. í Danmörku, Svíaríki eða Noregi, þegar seðlarnir líta eins út?

Ef þessir seðlar eiga hvorki að vera ríkissjóðsseðlar eða Íslandsbankaseðlar, hverskonar seðlar eiga þeir þá að vera? Á þá að gefa út nýja seðla, þæiðju tegundina? Og hvað kostar sú útgáfa og hver á að bera kostnaðinn?

Í þessari sömu málsgrein er gert ráð fyrir því, að seðlarnir megi vera annaðhvort málmtrygðir eða ómálmtrygðir. Hvers vegna er önnurhvor leiðin ekki ákveðin?

Og er meiri hlutanum alveg sama um það, hvort gefnir eru út málmtrygðir eða ómálmtrygðir seðlar ofan á 8 miljóna kr. seðlaútgáfu Íslandsbanka 31. okt. og $\frac{3}{4}$ milj. seðlaútgáfu ríkissjóðs?

Hver á að ákveða, að frekari seðlaútgáfa sje óhjákvæmileg vegna viðskifta inn- og útlands?

Eiga bankarnir að gera það eða stjórnin? Eða á nefnd óháðra bankafróðra manna utan bankanna að gera það?

Vill meiri hlutinn fræða mig um það með ljósum líkum, að fleiri seðla þurfi eftir 31. okt. í haust til þess tíma, er þing kemur saman að ári, en $8\frac{3}{4}$ miljón krónur?

Hefir meiri hlutinn borið þetta mál undir bankafróða menn eða fjármálamenn utan bankanna, t. d. prófessor Eirík Briem, sem var um mörg ár „Autoritet“ þingsins í þessum efnum, og það með rjettu? Hann hefir enn óskerta andans krafta, og mætti því vel leita álits slíks manns í þessu máli.

Hefir svo háttv. meiri hluti gert sjer grein fyrir því, hvaða áhrif þessi heimild mundi hafa á gengið? Eða hvort traustið í nágrannalöndunum til peningastofnana vorra myndi aukast við aukna útgáfu ómálmtrygðra seðla?

Það er venja þessa þings og annara þinga að gera lögin svo ljós, að almenningur skilji þau. Þessi málsgrein er ekki nema 6 línur, og gefur hún þó áreiðanlega tilefni til allra þessara spurninga og enn fleiri. Hvers vegna er hún ekki látin segja það, sem hún á að meina?

Jeg skaut því fram við 1. umræðu þessa máls, hvort háttv. þingmönnum sýndist ekki rjettast að fresta að gera útum, hvernig seðlaútgáfunni yrði fyrir komið framvegis til þingsins 1924. Jeg get ekki neitað því, að eigingirni liggi þar á bak við.

Ef þessi lagasetning fer fram á næsta þingi, þá mun jeg neyðast til að vera þar, ef jeg hefi líf og heilsu, og mun jeg þá verða að horfa upp á, hvernig háttv. meiri hluti leggur síðustu hönd á þann smíðisgrip, pinnann í líkkistu fjárhagslegs sjálfstæðis Íslands, pinnann nr. 2. Pinnann í líkkistuna nr. 1 smíðaði fráfari stjórn svo meistara-lega, að allir skynbærir menn sjá hann.

nema þeir, sem hafa einangrað sig á eyðimörkinni.

Verði þessi lagasmíð ekki framkvæmd fyrir en á þinginu 1924, þá vonast jeg til að geta verið laus við að horfa beint upp á starfsemi hins háttv. meiri hluta í þessu máli.

Jeg mun nú hlusta á svör háttv. meiri hluta og alla þá fræðslu, er hann kann að veita mjer, ef jeg endist til. En það vil jeg segja honum fyrir fram, að jeg ætla engu að svara. Ef jeg segi eitthvað, þá verður það ósk um frekari fræðslu eða svör við fleiri spurningum.

Um 2. gr. get jeg verið fáorður. Jeg mun greiða atkvæði með henni, ef tillaga háttv. minni hluta verður samþykkt, en annars á móti.

En um eitt vildi jeg mega enn þá spyrja háttv. meiri hluta; hvort þingið ætlar hjer eftir að ákveða vextina í Íslandsbanka og hvort bankaráð hans er afsett.

Ef svo færi, að meiri seðlaútgáfu þyrfti óhjákvæmilega, þá er stjórninni heimilt samkvæmt stjórnarskránni að gefa út ný bráðabirgðalög á sína ábyrgð. Gerði fráfari stjórn það tvisvar, ef jeg man rjett. Þótt þetta frv. yrði því ekki samþykkt, er þó altaf fær leið, ef meiri seðla þarf.

Guðmundur Ólafsson: Jeg vil þá fyrst minnst fáeinum orðum á ræðu háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.). Hann kvað sig vera mótsnúinn síðari hluta 1. gr. og lagði móti því, að hún yrði samþykkt óbreytt. Hjelt hann því fram, að hjer væri verið að smeygja inn aukinni seðlaútgáfu. Taldi hann þess síst þörf, þar sem báðir bankarnir hefðu mikla seðlaútgáfu. En um Landsbankann er ekki hægt að segja, að hann hafi mikla seðlaútgáfu. Það var heldur aldrei ætlun meiri hluta nefndarinnar að smeygja inn auknum útgáfurjetti, heldur aðeins gefa stjórninni heimild til, ef óhjákvæmilegt reyndist, vegna viðskifta

innanlands, að gefa út nokkra upphæð umfram það, sem lögin frá 1921 heimila. Annars heyrðist mjer á háttv. þm., að honum væri ekkert kappsmál, að þessi brtt. hans næði fram að ganga, eða stórhættulegt væri, ef frv. yrði samþykkt.

Háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) bar fram allmargar spurningar, sem hann beindi til meiri hluta nefndarinnar. Var jeg eigi lítið hissa á því, hversu hann gat spurt mikið, og virtist mjer frv. vera skilningi hans hreinasta ráðgáta, eftir spurningum hans að dama, þrátt fyrir það, þótt í frv. felist svör við þeim flestum, ef það er annars lesið með nokkurri athygli og skynsemi. Lýsti hann átakanlega hversu þm. væru sjer jafnan mótsnúnir, er til bankamálanna kemi, og gætu aldrei opnað augun fyrir fjárhagslegri velferð landsins. Jeg verð nú að telja það einstökustu fyrirmunun, ef enginn háttv. þm. hefir getað lært af honum öll þau ár, sem hann hefir setið á þingi og frætt menn um þessi mál. Hann áleit, að ef þetta frv. yrði samþykkt, þá yrði útgáfurjetturinn ótakmarkaður. En það er nú skýrt tekið fram í 1. gr. frv., að stjórnin má ekki nota þessa heimild nema *óhjákvæmilegt* sje, og er naumast hægt að kveða sterkara eða skýrara að orði. En auðvitað verður stjórnin sjálf að ákveða og bera ábyrgð á, hvort svo brýn þörf er fyrir hendi. Hann kvað frv. þetta mundu raska einkarjetti Íslandsbanka um að gefa út seðla. Eins og háttv. þm. veit, er meiri hluti nefndarinnar hvorki lögfróður nje bankafróður, en það get jeg sagt, að ekki hefir bankastjórn Íslandsbanka gefið á neinn hátt í skyn, að rjettur bankans væri með þessu frv. fótum troðinn.

Hann spurði og að því, hverskonar seðlar þetta ættu að vera, sem gefnir yrðu út, hvort Íslandsbankaseðlar eða Landsbankaseðlar, eða ný tegund seðla. Jeg tel sjálf-sagt, að fari svo, að stjórnin álíti óhjákvæmilegt að gefa út nýja seðla, þá verði

það ríkissjóður, sem gefi þá út í sömu mynd sem Landsbankaseðlana.

Þá sagði háttv. þm., að eigi væri tiltekið, hvort þessir seðlar ættu að vera málmetrygðir eða ómálmetrygðir. Það er satt. En atlast er til, að þeir verði málmetrygðir að nokkru, eins og seðlar Íslandsbanka eru nú, en af þeim seðlum, sem ekki eru trygðir, á að gjalda til ríkissjóðs gjald, er sje 2% undir forvöxtum bankans.

Enn spurði háttv. þm. að því, hver eða hverjir ættu að ákveða, hvað mikið yrði gefið út af nýjum seðlum. Þessari spurningu verður að svara á sama hátt og einni áðurnefndri spurningu, að það er stjórnin, sem ákveður alt viðvíkjandi útgáfu seðlanna, og er henni þá innan handar að leita álits og aðstoðar bankafróðra manna hjer, og þá ekki sist 2. þm. G.-K.

En hvernig færi nú, ef greinin yrði feld? Mundi ekki stjórnin þrátt fyrir það verða að gefa út nýja seðla eftir bráðabirgðalögum, ef hún teldi „óhjákvæmilegt“?

Jeg held, að öllum háttv. þdm. sje ljóst svarið við þessari spurningu. Auðvitað yrði stjórnin þá að grípa til þess rjettar, sem hún hefir, og gefa út bráðabirgðalög um seðlaútgáfuna. Og útkoman yrði því sú sama, enda komst háttv. þm. að líkri niðurstöðu. En hitt er óviðkunnanlegt, að þingið ætlist beinlínis til, að stjórnin gefi út bráðabirgðalög á sína eigin ábyrgð nm sama efni og það hefir ekki treyst sjer til að taka ákvörðun um.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Mig langaði til að skjóta inn athugasemd áður en umræður fara lengra.

Það, sem mjer virðist háttv. fjhn. bera helst á milli, er það atriði, hvernig skuli með fara, ef meiri seðlaútgáfu þarf óhjákvæmilega en gert var ráð fyrir af síðri þingi.

Háttv. frsm. virtist þetta ganga í þá átt að raska grundvelli laganna frá í fyrra. En það álit jeg svartsýni. Þetta ákvæði, sem er í 2. málsgrein 1. gr., er breyting, sem gerð var á frumvarpinu af háttv. fjhn. Nd., og skal jeg geta þess, að það var ekki eftir tillögum stjórnarinnar.

Í báðum tilfellunum er eingöngu að minnast á ársskipulag seðlaútgáfunnar. Í stað 1. júní 1922 er sett 1923. — Mjer finst tillagan ganga út á það að láta ekki órátt um það, hvernig skuli fara með seðla þá. sem hverfa úr umferð, ef þörf verður meiri seðla. Með lögum frá því í fyrra er gert ráð fyrir, að fyrir 1. júní þ. á. skuli ákveðið verða, hvernig seðlaútgáfurjettinum skuli hagað framvegis. Með frv. er svo gerð breyting á þessu með því að fresta um eitt ár þessum ákvæðum. Jeg get ekki álitíð, að 2. málsg. 1. gr. sje í nokkru hættuleg, því þar stendur, eins og tekið hefir verið fram, að stjórnin skal ekki auka seðlaútgáfuna, nema *óhjákræmilegt* sje, og fari svo að það verði, þá hefir stjórnin altaf heimild til að gera það á sína ábyrgð. Munurinn er því í raun rjetttri enginn. Jeg treysti mjer heldur ekki að gera upp á milli orðanna „brýn nauðsyn“ og „óhjákræmilegt“, þannig að í hinu síðara felist frekari heimild en í hinum fyrri.

Sú breyting, sem verður ef þetta frv. verður að lögum, er í raun og veru sára lítil. Eins og háttv. deildarmönnum er kunnugt, þá getur stjórnin gefið út bráðabirgðalög um þetta efni, ef henni þykir brýn nauðsyn bera til. Nú þykjast menn sjá fram á, að rekið geti að því, að þessi nauðsyn verði fyrir hendi, og er þá í alla staði eðlilegra, að þingið setji lög um slíkt en að stjórnin þurfi að taka það upp hjá sjálfri sjer.

Hjer er aðeins að ræða um möguleika fyrir skipulagsbreytingu og nær heimildin aðeins til eins árs, eða er eiginlega fram-
Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

lengd frá lögum nr. 6, 1921. Jeg get því eigi sjeð, að mikið sje leggjandi upp úr breytingu háttv. Nd., að það skuli vera Landsbankinn, sem taki við þessari seðlaaukningu, ef hún verður nokkur. Hjer er ekkert um það sagt, hvernig þessu máli skuli ráðið til endanlegra lykta, og held jeg því, að óþarft sje að fara frekar út í það efni. Það gefur tilefni til margvíslegra spurninga, eins og háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) tók rjettilega fram, því að ef á að ræða eitt atriði seðlafyrirkomulagsins, er freistandi að fara út í fleira, því að þetta er alt samhangandi kerfi. Það verður að rannsast á sínum tíma og reyna að ráða því þá til sem heppilegasta lykta, en hjer er aðeins um árs skipulag að ræða, og væri vel farið, ef menn hjeldu sjer við það.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg hafði ekki búist við að taka hjer til máls, en þó ætla jeg að segja örfá orð til þess að taka ekki þegjandi við öllu því, sem að mjer er rjett.

Jeg þarf ekki að svara ræðu háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.); jeg hafði heyrt hana áður í nefndinni og þar höfðum við tveir, sem erum í meiri hlutanum, svarað því, sem svara þurfti. En jeg vildi víkja nokkrum orðum að háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.). Hann bar hjer fram þær aðdróttanir, sem hann hefir nú tönlast á þing eftir þing, að ef einhverjir vildu ekki fara að ráðum hans í einu og öllu, þá væri það fyrir áhrif utanþingsmanna. Þetta er vitanlega ekki hægt að hrekja með neinum sönnunum, en það er hægt að skýra satt og rjett frá engu að síður. Jeg hefi ekki talað við einn einasta utanþingsmann viðvíkjandi þessu máli og enginn slíkur hefir leitast við að hafa áhrif á mig. En það er einn maður, sem hefir gefið meiri hlutanum upplýsingar, og jeg veit ekki, hvort á að kalla hann utanþingsmann, þó ekki sje hann þm. Það er hæstv. fjrh. (Magn. J.). Nefndin fjekk

hann til þess að mæta á fundi hjá sjer og þar upplýsti hann það, að sá möguleiki gæti legið fyrir, að nauðsyn yrði að fjölga seðlunum. Við í meiri hlutanum gátum ekki gengið algerlega fram hjá þessu, og þetta eru einu áhrifin frá utanþingsmönnum, ef menn vilja nefna hæstv. ráðh. svo.

Þá harmaði háttv. þm. (B. K.) það sáran, að öll hans mikla fræðsla í þessum málum kemist aldrei nema að þinghúsdyrnunum, þó að almenningur tæki henni fegins hendi. Það virðist undarlegt, hve háttv. þm. leggur mikið upp úr okkur, sem í meiri hlutanum erum, því að til okkar var aðallega talað. Það er eins og hann barmi sjer yfir því, að við tveir höfum ekki aðhýlst ráð hans, og í augum hans vex það svo, að hann líkir okkur við alt þingið. En háttv. þm. gat varla búist við því, að jeg gleypti hverja setningu, sem hann segði af vísdómi sínum og speki. Það er seint að kenna gömlum hundi að sitja, og jeg hef alt til þessa reynt að komast ferða minna án aðstoðar háttv. þm. (B. K.). En jeg fæ ekki sjeð, að frv. fari svo mjög í bága við kenningar hans. Það er búið að margsýna fram á, að ef frv. hefði ekki komið fram, þá hefði stjórnin orðið að gefa út bráðabirgðalög, ef nauðsynlegt hefði orðið að auka seðlana, en ef sú nauðsyn verður ekki fyrir hendi á þeim tíma, sem frv. tekur til, þá sje jeg ekki, hver skaði er skeður. Háttv. þm. ætti þess vegna að reyna að beina áhrifum sínum frekar að stjórninni en meiri hlutanum, því að hún á að annast framkvæmd frv., ef til kemur.

Háttv. þm. bar fram nokkrar spurningar, en hann las þær svo títt af blaði sínu, að jeg átti erfitt með að fylgjast með, hvað þá heldur að skrifa þær niður. Auk þess spurði háttv. þm. frekar til þess að spyrja en fræðast, og er mjer ólagið að láta undan dutlungum þeirra, sem koma fram fullir sjálfsálits og ofmetnaðar. Þó vil jeg svara nokkrum þessara spurninga.

Háttv. þm. spurði, hver ætti að ákveða, hvort þörf væri að gefa út fleiri seðla eða ekki. Jeg skil ekki, að einn einasti maður hjer í deildinni geti verið í vafa um þetta, nema ef til vill þeir, sem hugsa meira um vit sitt á bankamálum en málin sjálf. Þessu er auðsvarað: Stjórnin á vitanlega að ákveða þetta. Öðrum er þar ekki til að dreifa. Það stendur „óhjákvæmilega“ í greininni, sem um er þrátt, og ætti ekki að vera erfitt að skilja það. Stjórnin á ekki að nota þessa heimild nema hún verði þvinguð til þess, en þá skiftir að mjer virðist litlu, hvort stjórnin fær þá heimild frá þessu þingi eða sækir hana í stjórnarskrána og gefur út bráðabirgðalög, en slíkar leiðir tel jeg altaf viðsjárverðar. Og betra er fyrir þingið að hafa gefið eitthvað í skyn um það, hvernig það vilji að þetta sje framkvæmt, því að ella kyuni stjórnin að taka eitthvað upp hjá sjálfri sjer, sem þinginu líkaði ekki. Jeg segi þetta ekki til þeirrar stjórnar, sem nú situr, heldur alment.

Þá spurði háttv. þm., hvaða áhrif þetta hefði á gengið. Því get jeg ekki svarað til fulls, en jeg býst ekki við, að það verði hættulegt. Í fyrsta lagi er mjög líklegt, að aldrei komi til þessarar aukningar, þó að möguleikinn sje ekki útilokaður. Það er ekki ætlast til, að heimildin verði notuð nema það verði óumflýjanlegt. Á þetta hefir verið lögð svo mikil áhersla, að jeg vænti þess, að menn sjái, að ekki er um neinn seðlaustur að ræða. Frv. er aðeins varaskeifa. Jeg held því ekki, að það geti haft nein ill áhrif á gengið, þó að frv. verði samþykkt.

Háttv. þm. spurði, hvort þingið atlaði að fara að ákveða vexti Íslandsbanka. Það hefir ekki gert það til þessa og getur ekki gert það. Ef svo væri, þá þyrfti ekki nú að semja við bankann um vaxtalækkun.

Jeg man ekki eftir fleiru í ræðu háttv. þm. nema hnútunum og höstugum orðum

í garð meiri hlutans. Hann komst svo að orði, að við værum með þessu frv. að reka annan naglann í líkkistu þjóðarinnar, og þótti honum leitt að vera vottur þess. Hann þarf ekki að leggja á sig þá þjáningu að horfa á þær ógnir, sem hjer fara fram. Hann getur farið þegar hann vill, í dag, ef honum býður svo við að horfa, og getum við þá ekki annað en sagt honum að fara vel. En mín vegna er háttv. þm. óhætt að sitja lengur, því jeg sit ekki á næsta þingi. Háttv. þm. þarf ekki að horfa á mig reka fleiri nagla í líkkistu þjóðarinnar og getur verið rólegur þessvegna. Annars hefi jeg nú setið á 20 þingum, og hefir enginn sjeð það til mín fyr, að jeg ræki nagla í líkkistu þjóðarinnar, en háttv. þm. er skygnari eða glámskygnari en aðrir menn.

Jeg hefi ekki skrifað fleiri punkta úr ræðu háttv. þm., enda var hún engan vegin merkileg. Hún var haldin til þess að reyna að slá sig til riddara á okkur, sem í meiri hlutanum erum.

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran): Jeg hefi litlu við að bæta í þessum umr. og vildi aðeins segja nokkur orð viðvirkjandi ræðu háttv. þm. Húnv. (G. Ó.). Hann benti á, að Landsbankinn væri ekki seðlabanki, heldur færi hann með seðla þá, sem ríkisstjórnin gæfi út. En nú er ætlast til þess, að bankinn verði seðlabanki og gefi út nýja seðla, ótiltekið hve mikið. Þetta er því einkennilegra, þar sem seðlar þeir, sem bankinn hefir frá ríkisstjórninni, eru geymdir undir einhverju fargi og koma ekki í umferð. Það ætti því að sýnast lítil þörf nýrra seðla. Og nú, þegar gengi er komið á íslenska krónu, er lítil nauðsyn til þess að halda seðlunum lengur í bankanum, og má því búast við, að þeir komi í umferð og auki seðlafúlguna. Það virðist því ekki vera seðlaskortur í þessu landi.

Viðvirkjandi ummælum hæstv. fjármálaráðh. (Magn. J.) vil jeg endurtaka það, að jeg tel ekki rjett, að þingið fari að smeygja inn þessu ákvæði, sem hjer er gert. Jeg hefi skýrt frá því svo að enginn hefir hrakið, að ekki er þörf á fleiri seðlum. En til þess að þóknast háttv. meiri hluta get jeg gengið í svipinn inn á þann lítt hugsanlega möguleika, að nauðsynlegt verði að gefa út fleiri seðla. Stjórnin á þá að geta smeygt sjer inn undir lítt hugsað ákvæði þingsins, í stað þess að taka sjálf á sig ábyrgðina. Jeg held, að það verði þó stjórninni fyrir bestu, að þingið gefi henni ekkert undir fótinn í þessu efni. Menn hafa eflaust orðið þess varir, að bankinn þykist stundum að þrotum kominn með seðla, er hann vill komast hjá óvarlegum lánveitingum, en þá hefir verið þrýst að stjórninni af þeim, sem lánin vildu fá. Gæti ekki líkt farið ennþá um þessa stjórn, sem við höfum nú, og slíkar málaleitanir styrkjast við það, að benda má á slíkt ákvæði þingsins.

Þá verð jeg að halda fast við það, að með frv. þessu sje raskað grundvelli laganna frá 1921. Hjer er að ræða um nýja heimild, nýja ótakmarkaða seðlaútgáfu. Seðlaþörfin er mest í sept. og okt.; og þá er bankanum heimilt eftir lögum nr. 6, 1921, að hafa úti 8 milj. kr. nú á þessu sumri. En frá 31. okt. og þar til þing kemur næst saman er ekki fyrirsjáanlegt, að þörf sje fleiri seðla en leyfðir eru, því að þeir mánuðir eru yfirleitt ekki seðlafrekir. Það væri þessvegna alveg óhætt að láta þetta biða til næsta þings. Lögin 1921 eru hjer fullnægjandi og er óþarft að raska grundvallarhugsun þeirra fyr en á þinginu 1923. Á þeim tíma gæti þá stjórnin athugað þetta mál og gert sjer það ljóst, hvaða fyrirkomulag er heppilegast.

Jeg benti á það í upphafi þessa máls,

að þetta yrði eitt af þeim fáu málum, sem veitt yrði veruleg athygli, og það ekki síst í erlendum viðskiftaheimi okkar, og jeg vil biðja þing og stjórn að gjalda varhuga við því að auka um of seðlafúlgu landsins. Það væri óvit og verður þjóðinni til óheilla.

Guðjón Guðlaugsson: Það var eitt atriði í ræðu háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.), sem jeg fæ eigi skilið, að sje rjett athugað hjá honum. Hann hjelt því fram, að ef seðlar Landsbankans, sem nú liggja ónotaðir hjá bankanum, kæmu í gang, þá mundi það bæta úr þeim seðlaskorti, er nú væri. Mjer er vel kunnugt, að nokkuð liggur fyrir í bankanum af Landsbankaseðlum — hefi sjálfur verið við að telja þá — en á því stendur þannig, að bankinn þarf jafnan að hafa mikið af seðlum fyrirbyggjandi, og hefir honum þótt tryggast að hafa það sína eigin seðla, en láta aftur á móti Íslandsbankaseðla vera í umferð. Jeg býst við, að bankinn haldi þessari venju framvegis og hafi þann forða, sem ávalt er nauðsynlegt að hafa fyrir hendi, í sínum eigin seðlum, og þótt þessir seðlar kæmust í umferð jafnt Íslandsbankaseðlum, þá yrði það engin seðlaaukning. Sama villan er með skiftimyntina; hún er engin aukning gjaldeyris fremur en krónuseðlarnir.

Halldór Steinsson: Allir háttv. þm., sem hjer hafa tekið til máls, eru sa 1-mála um það, að eigi beri að auka seðlaútgáfuna, nema brýna nauðsyn beri til, og eins hafa háttv. deildarmenn viðurkennt, að sú nauðsyn geti að borið. Aðaldeiluefnið er það, hvort þessu skuli skipað með lögum nú eða vísað til stjórnarinnar.

Jeg fyrir mitt leyti er fylgjandi brtt. háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) og furða

mig á því, að sumir þeir háttv. þm., er styðja stjórnina, geta eigi aðhylst þær.

Enda þótt jeg sje eigi stuðningsmaður núverandi stjórnar, þá get jeg þó fyllilega treyst henni í þessu máli. Með brtt. er slegið fastri þeirri stefnu, er kom fram á síðasta þingi, að auka eigi seðlaútgáfuna, nema óumflýjanleg nauðsyn beri til.

Eitt atriði er það enn, sem jeg hefi eigi fengið svar við hjá háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.). Hverskonar seðlar eru það, sem gefnir verða út? Eru það Landsbankaseðlar eða Íslandsbankaseðlar, eða II. fl. Landsbankaseðlar? Og getur eigi verið hætta á því, að þeir verði settir undir lás, svo sem nú á sjer stað, og komi alls eigi til umferðar?

Enn vil jeg, og þá sjerstaklega sem viðskiftamálanefndarmaður, beina þeirrispurningu til hæstv. stjórnar, og einkum hæstv. fjármálaráðherra, hvaða tryggingu stjórnin hafi tekið hjá Íslandsbanka fyrir þeim hluta enska lánsins, sem lenti hjá bankanum.

ATKVGR.

Brtt. 237 feld með 7:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já: S. H. K., S. J., S. F., B. K., H. St.,
H Sn., Jóh. Jóh.

nei: E. Á., G. G., G. Guðf., G. Ó., K. E.,
S. E., G. B.

1. gr. samþ. með 10 : 3 atkv.
2. gr. samþ. með 10 : 1 atkv.
3. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 : 3 atkv.

Á 45. fundi í Ed., þriðjudaginn 18. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 130).

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran):

Það var að vísu svo, að brtt. frá mjer fjell hjer við síðustu umr. með jöfnum atkv. Fyrir það vil jeg þó ekki leggja til, að lögunum sje hafnað, en svo verð jeg að líta á, að í þeim umr., sem hjer hafa orðið, felist alvarleg bending til hæstv. stjórnar til að nota alls ekki rjettinn til að auka seðlaútgáfuna.

Björn Kristjánsson: Jeg gerði ráð fyrir því við 2. umr. að koma með brtt. við e-lið 2. gr. í þá átt að hækka gjaldið til ríkissjóðs á síðustu $\frac{1}{4}$ miljóninni. En þegar jeg gætti nánar að, sá jeg, að ef þar yrði breytt, yrði jeg að breyta 2. málsgrein 1. greinar og lengja hana, eða jafnvel gera úr henni fleiri greinar, ef efni það, sem jeg giska á að hún eigi að segja, kæmi ljóst fram. En þar sem jeg er ósamþykkur auknum seðlaútgáfurjetti, þá gat jeg ekki gert þessa breytingu á málsgreininni, og verð þar af leiðandi að falla frá breytingunni við 2. gr.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 11:3 atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 257).

18. Eftirlit með skipum og bátum.

Á 39. fundi í Nd., mánudaginn 3. apríl, var útbýtt

Frumvarpi til laga um eftirlit með skipum og bátum og öryggi þeirra (þm.frv.. A. 183).

Á 40. fundi í Nd., þriðjudaginn 4. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. var of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það mætti taka til meðferðar.

Ennfremur var of skamt liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Frsm. (Jón Baldvinsson): Laust eftir síðustu mánaðamót barst sjútvn. frv. þetta. Það er samið — eins og stendur í greinargerð þess — af siglinga- og vjelfróðum mönnum, sem til þess voru valdir. Þeir munu upphaflega hafa verið skipaðir til þess að semja tilskipun þá, sem um ræðir í 10. og 11. gr. laga nr. 29, frá 1912, en þeir munu hafa komist að þeirri niðurstöðu, að rjettara væri að breyta lögunum sjálfum, og snúist að því.

Hjer er þó ekki um miklar efnisbreytingar að ræða. Aðaltilgangurinn með þessu er að gera skipaskoðanirnar tryggari og öruggari, enda er nú margt breytt frá því, sem var þegar lögin frá 1912 voru sett.

Í núgildandi lögum er það lögreglustjóri, sem hefir þetta eftirlit, en með frv. á að færa þetta undir atvinnumálaráðuneytið, sem hefir yfirumsjónina. Og í frv. er landinu skift í skoðunarumdæmi, en stjórnarráðið ákveður þau.

Önnur breyting er það, að lögunum er atlað að ná til smærri skipa og báta, fjóróinna eða stærri. Í aths. frv. er þess getið, að þetta sje gert vegna breytingar á lögum um slysatrygging sjómanna, sem samþykkt var á þinginu í fyrra. En einnig er í frv. heimild til, að skoðun skuli fram fara á enn smærri bátum og ferjum.

Annars sje jeg ekki ástæðu til þess að orðlengja frekar um þetta. Athugasemdir frv. eru allitarlegar, og vísa jeg til þeirra. Og með samanburði við lögin frá 1912 vona jeg, að háttv. þdm. sjái, að breytingarnar

eru í fullu samræmi við þær kröfur, sem nú eru gerðar í þessu efni, og allar ótvírætt til bóta. Vænti jeg svo, að frv. fái að ganga gegnum háttv. deild.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 44. fundi í Nd., laugardaginn 8. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 42. fundi í Nd., fimtudaginn 6. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 183).

Frsm. (Jón Baldvinsson): Við fyrstu umr. þessa máls var gerð grein fyrir, hvernig þetta frv. er til komið og hvaða breytingar það gerir á gildandi lögum, en þær eru hvorki margar nje stórvægilegar. Um hina konunglegu tilskipun, sem nefnd er í 2. gr. frv., skal þess getið, að fyrir henni var einnig gert ráð í síðustu lögum, og jeg hygg, að það megi ganga út frá, að ákvæði laganna hafi nú náð þeirri fullkomnun, að eigi þurfi lengi að standa á þessari tilskipun, að minsta kosti ekki 10 ár, eins og nú hefir átt sjer stað.

Í 6. gr. er ákveðið, að eftirlit með öryggi skipa og skoðanir á þeim skuli heyra undir atvinnumálaráðuneytið. Það hefir verið ætlast til, að skrár yfir íslensk skip væru til í stjórnarráðinu, en í fyrra var fundið að því, að þessar skrár væru ekki í góðu lagi. Ætti að vera hægt að kippa þessu í lag á næstu 1—2 árum.

Annað hefi jeg ekki að segja, komi ekki fram brtt. eða fyrirspurnir.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

2.—32. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 183).

Á 42. fundi í Ed., þriðjudaginn 11. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti (G. B.): Frv. þetta, sem hingað er komið frá háttv. Nd., var þar flutt af sjútn., og legg jeg það til, að því verði vísað til sömu nefndar hjer.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til sjútn. (sjá A. bls. 656) með 14 atkv.

Á 46. fundi í Ed., miðvikudaginn 19. apríl, var frv. vísað til 2. umr. (A. 183, n. 249).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Einar Árnason: Jeg ætla ekki að taka að mjer neina framsögu í þessu máli, en þar sem framsögumaður (K. E.) er ekki viðstaddur, vil jeg leyfa mjer fyrir nefndarinnar hönd að leggja það til, að háttv. deild samþykki frumvarpið eins og það liggur fyrir.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

2.—32. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 47. fundi í Ed., föstudaginn 21. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 183).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 274).

19. Skifting Húnavatnssýslna í tvö kjördæmi.

Á 6. fundi í Nd., miðvikudaginn 22. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um skifting Húnavatnssýslna í tvö kjördæmi (þm.frv., A.28).

Á 8. fundi í Nd., föstudaginn 24. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Þórarinn Jónsson): Jeg þarf ekki að fjölyrða mikið um þetta litla frv. Það er fram borið af okkur þm. samkv. áskorunum á þingmálafundum úr báðum sýslunum. Ástæður með frv. taka fram þau rök, sem það byggist á. Í fyrsta lagi er það sanngirniskrafa, sem þetta hjerað á, jafnt öðrum sýslum, sem fjárhagslega hefir verið skift og eru orðin einmenningskjördæmi, og á hinn bóginn leggur það engar hindranir í götu, hvaða kjördæmaskipun

sem upp yrði tekin af þingi eða stjórn á sínum tíma. Virðist því ekki neitt því til fyrirstöðu, að mál þetta nái fram að ganga, og naumast frá nokkurri hlið haft á móti því.

Jeg skal að vísu geta þess, að skifting þessi er miðuð beinlínis við sýslumót, enda þótt nokkur munur sje á mannfjölda.

Og þó að í fljótu bragði virðist að sami sje atvinnureksturinn í báðum sýslunum og hagsmunir beggja aðilja líkir, þá er það þó ekki alveg rjett. Það eru ýms mál, er sýslur þessar hafa meðferðis og eiga ekki samleið. Að minsta kosti mun eitt það mál nú í uppsiglingu, er knýja mun fram þá nauðsyn, að hvor sýslan leggi kapp á að hafa sinn þingmann búsettan hjá sjer, og þó það ætti að vera hægt án þess að skifta kjördæminu, þá er þó hitt áreiðanlega tryggara, eins og reynslan hefir sýnt. Eins og stendur eru báðir þm. búsettir í annari sýslunni. Er þessi breyting því ekki byggð á öðru en hagsmunalegri skifting sýslanna.

Vænti jeg því, að frv. þetta nái fram að ganga. Og af því að svipuð mál eru þegar fram komin og önnur líklega á leiðinni, mun rjett þykja að vísa því til nefndar, og geri jeg það þá að till. minni, að því verði vísað að umr. þessari lokinni til allsherjarnefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. (sjá A. bls. 660) með 18 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Nd., föstudaginn 3. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 28, n. 45).

Frsm. (Stefán Stefánsson): Þetta frv., sem hjer liggur fyrir, hefir allshn. athugað og meiri hluti hennar fallist á að mæla

með því, að hv. deild samþykki það. Skiftingin, sem frv. þetta fer fram á, er eindregin ósk beggja hluta Húnavatnssýslu. Það hefir verið til umræðu bæði í Vestur- og Austur-Húnavatnssýslu og í báðum stöðum samþykkt með öllum greiddum atkvæðum að skora á þingmennina að fylgja þessu fram, og það svo, að breytingin verði komin í kring fyrir næstu kosningar til Alþingis. Ástæðan fyrir því, að báðir hlutar sýslunnar óska skiftingarinnar svo einróma, er sú, að þeir hafa aðskilinn fjárhag og því skiljanlega ýms ólík áhugamál. Þessvegna óska þeir eftir sínum þingmanninum hvor, svo sem títt er um aðrar sýslur með aðskilinn fjárhag, og má í því sambandi benda á Þingeyjarsýslur og Ísafjarðarsýslur. Meiri hluti nefndarinnar hefir því litið svo á, að samþykkja beri þetta frv. óbreytt. Þar sem það er eindregin ósk og vilji kjósendanna, þá er ekki ástæða fyrir löggjafarvaldið að setja sig á móti því, með því að þetta er með öllu útgjaldalaust og engin fjölgun á þingmönnum. Og þótt fyrirkomulag kjördæmaskiftingarinnar um land alt verði athugað og breytt síðarmeir, þá aukast ekkert erfiðleikarnir á væntanlegum breytingum, þótt þetta tvímenningskjördæmi verði gert að tveim sjerstökum kjördæmum.

Gunnar Sigurðsson: Jeg skrifaði að vísu undir þetta nál., en gerði það með fyrirvara. Menn muna kannske eftir afstöðu minni til þingmannafjölgunarinnar í Reykjavík, þegar það mál var hjer á ferðinni. Jeg var þá á móti því, vegna þess, að jeg vildi ekki fjölga tölu þm. fyr en kjördæmaskipunin væri rannsökuð um land alt. Á þingi 1919 bar jeg ásamt fleirum fram þál.till. um áskorun til landsstjórnarinnar að rannsaka kjördæmaskipunina og gera till. um það. Þessu hefir

hæstv. landsstjórn engu sint. Jeg er eindregið með breytingu á allri kjördæmaskipuninni og hallast að hlutfallskosningu, einkum í kaптúnunum. Jeg álít, að það sje fullkomlega heimilt að neita einu kjördæmi um rjettlátar kröfur, ef það verður til þess að knýja fram meira rjettlæti fyrir kjördæmi um land alt. Sökum þessa var jeg á móti fjölgun þm. í Reykjavík. England sem er eins og kunnugt er fyrsta „demokratiska“ ríkið í álfunni, hefir átt í miklu stríði í þessum efnun. Eftir næstsíðustu aldamót voru þar kjördæmi, sem höfðu 2000 kjósendur, en kusu 2 þingmenn. Þetta voru þessir svokölluðu „rotten-boroughs“. Aftur voru bæir, sem höfðu mörg hundruð þús. kjósendur, sem höfðu enga sjerstaka fulltrúa. Af þessu leiddi mútur og kosningakúgun hin mesta. Englendingar endurskoðuðu alla sína kjördæmaskipun og gerbreyttu henni árið 1832 og svo aftur 1867. Að því er frv. það, sem fyrir liggur, snertir, þá viðurkenni jeg, að það eru í fylsta máta rjettlátar kröfur, sem það fer fram á, og því mun jeg fylgja því, í von um það, — og því skrifaði jeg undir með fyrirvara — að þingmenn verði eins frjálslyndir, þegar um önnur kjördæmi er að ræða og að háttv. þm. láti það í engu verða til þess að tefja fyrir að kjördæmaskipunin verði endurskoðuð í heild sinni.

Forsætisráðherra (J. M.): Það er rjett, sem getið var um núna í umræðunum, að það kom fram áskorun til stjórnarinnar á þinginu 1920 um að endurskoða kjördæmaskiftinguna. En það er verk, sem ekki verður hrapað að, og jeg býst við, að háttv. þm. hafi ekki vænst þess, að það kæmi fram á næsta þingi. Jeg hefi að vísu athugað mál þetta nokkuð og var kominn langt á leið með að undirbúa frumvarp um nýja kjördæmaskipun, en hætti við það vegna þess, að oss ráðherrunum kom saman um, að

rjett væri að leggja aðeins fáein stjórnarfrv. fyrir þetta þing, því að vjer töldum rjett, að þingið væri sem styst í þetta sinn, og byggðum á því, að það væri almennur vilji þingmanna.

Úr því þetta kom til umræðu, þá get jeg látið skoðun mína í ljós um það, hverja leið eigi að fara við nýja kjördæmaskipun, og það er að byggja á grundvelli stjórnarfrumvarpsins frá 1907. Hannes Hafstein, sem þá var ráðherra, hafði lagt mikla vinnu og alúð við frumvarp þetta, og var jeg byrjaður að breyta því eftir þeim breytingum, sem síðan hafa orðið, og hygg jeg varla betra veg fundinn verða í þessu máli.

Bjarni Jónsson: Jeg get verið stuttur. Það er aðeins þrent, sem jeg ætla að segja. Í fyrsta lagi það, að sjálfsagt er að samþykkja þetta frv., sem hjer liggur fyrir. Í öðru lagi verð jeg að mótmæla því, sem hæstv. forsrh. (J. M.) sagði, ef hann hefir bendlað mig við það, að mjer sje áhugamál að þetta þing verði sem styst. Jeg hirði eigi um, hvort það er stutt eða langt, en hitt er mjer fyrir mestu, að það verði sem best. Í þriðja lagi verð jeg að mótmæla því, sem haldið var fram hjer, að heppilegast væri að hafa hlutfallskosningar um land alt.

Forsætisráðherra (J. M.): Mjer þykir leitt, ef jeg hefi verið skilinn svo, að jeg taliði fyrir munn háttv. þm. Dala. (B. J.), er jeg sagði, að þingmenn alment æsktu þess, að þetta þing yrði sem styst, því að jeg ætlaðist ekki til þess. Mjer hefir aldrei dottið það í hug að bera þessum gamla kunningja mínum það á brýn, að áhugi hans beindist í þá átt.

Frsm. (Stefán Stefánsson): Mjer skildist, að háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) væri annað veifið að andæfa þessu frv. eða vildi ógjarna að það hefði komið fram, vegna Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

þess að gagngerð breyting á kjördæmaskipuninni stæði fyrir dyrum, og þetta frv. yrði þá óbeinlínis henni til tafar; en hinsvegar vildi hann láta kjósendur uppskera sem mest rjettlæti. En það hefir nú verið sýnt, að Húnavetningar eiga fylstu sanngirnis- og rjettlætiskröfu til þess, að þetta frv. nái fram að ganga. Mjer skilst því, að þessi háttv. þm. neiti því í öðru orðinu, sem hann játar í hinu. Annars er þetta mál ofureinfalt og ætti ekki að geta orðið deilumál, enda er jeg ekkert hræddur um, að það komist ekki hindrunarlaust leiðar sinnar, þar sem það hefir nú fengið góðan stuðning frá háttv. þm. Dala. (B. J.) og hæstv. forsrh. (J. M.).

Bjarni Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að þakka hæstv. forsrh. (J. M.) fyrir yfirlýsingu þá, sem hann gaf um það, að þm. Dala. hefði aldrei gerst svo ósvífinn að vilja reka heim þingmennina áður en reynt væri, hvað þeir ættu að sitja lengi eða hvað gera ætti, og mundi jeg á þann hátt vilja bjarga landinu.

Þórarinn Jónsson: Jeg get ekki látið hjá líða að taka það fram, að jeg tel háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) ekki hafa haft neina ástæðu til þess að rísa öndverður við þessari tillögu.

Háttv. þingmaður segir, að það sje rjett að beita ranglæti, til þess að fá meira rjettlæti síðar.

Í fyrsta lagi veit hann ekkert, hvort þetta rjettlæti muni fást.

Í öðru lagi vil jeg benda á það, að það var ekkert samræmi í því, sem hann sagði, því hann játaði, að rjett væri að samþykkja alt, sem fram kæmi í þessa átt. Hjer virðist mjer hann sleppa hinum rjetta grundvelli fyrir skoðun sinni, og segir í einu orðinu það, sem hann neitar í hinu.

Jeg mun ekki fallast á, að þessi skifting kjördæmanna, sem fyrir honum vakir, muni ná fram að ganga í skjótu bragði. En hitt er engu að síður augljóst, að þessar mótbáru hans geta ekki að neinu leyti raskað aðalatriðum málsins.

Jeg hygg, að þessar mótbáru háttv. þm. Rang. sjeu sprottnar af ástæðum, sem hann lýsti fyrir mjer privat, en þeim vil jeg ekki hreyfa hjer.

Gunnar Sigurðsson: Jeg veit ekki, hvort mjer muni leyfilegt að lengja umraðurnar, en jeg finn mig knúðan til að leiðrjetta þann mikla misskilning, sem fram hefir komið á orðum mínum, þar sem ræða háttv. 2. þm. Húnv. er algerlega bygð á misskilningi. Jeg skrifaði undir nefndarálitid með fyrirvara, til þess að geta síðar vakið athygli manna á miinni fullu skoðun í þessu máli. Hitt hefi jeg aldrei sagt, að jeg mundi leggja á móti þessu máli. Það er fullkominn misskilningur.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 15. fundi í Nd., mánudaginn 6. mars.
var frv. tekið til 3. umr. (A. 28).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 14. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 28).

Á 15. fundi í Ed., þriðjudaginn 7. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Guðmundur Ólafsson: Jeg ætla að láta fáein orð fylgja þessu frv., þó að með því sje allitarleg greinargerð. Kjósendur okkar þingmanna Húnavetninga óskuðu, að við flyttum þetta frv. og sáuð við ekki ástæðu til að vera á móti því. Vestursýslan vill þessa skiftingu og Austursýslan hefir ekkert á móti henni, og er þá óþarfi að amast við skiftingunni, þar sem hún er engum til бага. Austursýslan er að vísu talsvert fólksfleiri, en jeg lít svo á, og eins hygg jeg að fleiri geri, að rjettara sje, að hver sýsla hafi sinn þm., heldur en að farið sje eingöngu eftir kjósendatölu. Þessu frv. fylgir enginn kostnaður og það hefir engri mótspyrnu mætt í háttv. Nd., og vænti jeg, að því verði eins vel tekið hjer. Jeg tel eðlilegast, að frv. fari til allsherjarnefndar, samskonar nefndar og hafði það til meðferðar í Nd.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv og til allshn. (sjá A. bls. 656) með 8 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Ed., föstudaginn 24. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 28, n. 134).

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran): Mál þetta er ekki mjög flókið og þarfnast því lítillar framsögu, enda er flest þessu viðvíkjandi tekið fram í nefndarálitinu.

Jeg get ekki neitað því, að undirbúningurinn undir þetta frv. er æðilítill. Hafa sýslunefndirnar í Austur- og Vestur-Húnavatnassýslu engar tillögur gert um þetta mál.

Álít jeg því, að umsögn sýslubúa yfirleitt sje enn ekki fengin, þótt einstakir menn hafi látið þessa ósk sína í ljósi. Þetta mælir því frekar á móti því, að frv. nái fram að ganga á þessu þingi. Svo er og annað, sem mælir móti skiftingunni. Það er, að íbúatalan er langtum meiri í Austur-Húnavatnassýslu; munar þar fullum 7 hundruðum. Þess vegna gæti henni þótt hart að verða að setta sig við skiftinguna. Það er að vísu satt, að munurinn á íbúatölunni í hinum ýmsu kjördæmum landsins er víða mikill, svo að rangindi þessi eru ekki eins dæmi.

Aðalástæðan fyrir því, að nefndin áleit rjett að samþykkja frv., var sú, að því fylgja meðmæli beggja þingmanna Húnavetninga. Eru þeir báðir úr Austursýslunni, og af því út af fyrir sig vega ummæli þeirra mikið.

Þótt jeg því haldi fram, að undirbúningurinn sje ekki nægilega mikill undir frv., álít jeg rjett að samþykkja það, ef háttv. þm. Húnavetninga vilja ábyrgjast, að ekki komi fram óskir um breytingu aftur úr Austursýslunni.

Guðmundur Ólafsson: Jeg get ekki mótmælt því, að undirbúningurinn er ekki mikill undir þetta frv. Það kom ekki til umræðu nema á tveim þingmálafundum í vetur, sínum í hvorri sýslu, og var samþykkt með miklum meiri hluta atkvæða á þeim báðum. Reyndar hefir það ekki verið borið undir álít sýslunefndanna. Munurinn á fólksfjölda í sýslunum er raunar nokkuð mikill, en þó er það ekki meiri munur en í mörgum öðrum kjördæmum. Jeg hefi haldið því fram, að heppilegra væri að miða

kjördæmaskiftingarnar við skiftingarnar, þó að fólksfjöldi væri mismunandi mikill. Við þm. Húnavetninga lofuðum að flytja þetta frv. og greiðum því atkv. með því. En út af orðum háttv. framsögumanns (S. H. K.) vil jeg taka fram, að ekki get jeg ábyrgst það, að engin óánægja rísi upp af því hjá einstökum mönnum, sjerstaklega í Austursýslunni. Veit jeg að það er ekki einróma ósk þar.

Halldór Steinsson: Mjer virðist sem bæði frsm. (S. H. K.) og 1. þm. Húnavetninga (G. Ó.) styðji frv. þetta með hálfum hug. Það verður heldur ekki annað sagt en undirbúningnum undir það sje mjög svo ábótavant. Aðeins minst á það á tveim þingmálafundum, sem vjer vitum ekki, hve fjölmennir hafa verið, vantar umsögn sýslunefndanna og auk þess skiftingin ekki rjettlát, þar sem önnur sýslan er miklu mannfleiri.

Þykir mjer því rjett að vísa málinu til stjórnarinnar og kem fram með rökstudda dagskrá, svo hljóðandi:

„Þar sem frv. þetta virðist ekki hafa fengið nægilegan undirbúning og ekki verður sjeð, að hve miklu leyti það styðst við vilja hlutaðeigandi sýslubúa, telur deildin rjett að vísa því til stjórnarinnar til frekari undirbúnings, og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá“.

Guðjón Guðlaugsson: Hjer er á ferðinni frv., sem er samkynja öðru frv., er áður hefir komið fyrir þingið, sem sje um skifting kjördæma.

Frv. var um skifting Ísafjarðarsýslu í tvö kjördæmi og var jeg flutningsmaður þess. Það gekk ágætlega vel og sætti engum mótmælum.

Jeg held, að rjettast væri að skifta öllum tvímenningskjördæmum í tvent. Íbúar

tvímenningskjördæmanna hafa í rauninni tvöfaldan rjett við þá, sem í þeim kjördæmum búa, er hafa einn þingmann. Maður, sem í því kjördæmi er, fær aðeins að kjósa einn þm., en maður í tvímenningskjördæmi fær að kjósa tvo. Þetta eru tvö sýslufjelög, og væri því eðlilegast að hafa það einnig tvö kjördæmi. Vegna þess að Austursýslan er fjölmennari, getur hún, ef hún er samhent, altaf haft báða þingmennina. Þetta er fjarstætt þeim grundvelli, sem hlutfallskosning- ar hvíla á.

Það er heldur ekki svo, að með skiftingunni verði þm. skift milli tveggja atvinnuvega. Sá litli sjávarútvegur, sem er í sýslunum, er jafnt í þeim báðum, og landbúnaðurinn, sem er aðalatvinnuvegurinn, er ekki frekar í annari en hinni. Það kemur því ekki til mála, að önnur atvinnugrein in mundi kúga hina með skiftingunni.

Það mælir og með skiftingunni, að í hvorri sýslunni er kaupún, sem er rjett að standi jafnvel að vígi, og þótt Blönduós sje sem stendur stærri en Hvammstangi, þá er þó hinn síðarnefndi ef til vill á enn meira framfaraskeiði.

Hálffelgjuástæður nefndarinnar get jeg ekki undirskrifað. Jeg er þar á öðru máli. Sýslunefndunum sem slíkum kemur þetta mál alls ekki við, og það vantar því ekkert sjerstaklega á undirbúning þessa máls, þótt umsögn frá þeim sje ekki fyrir hendi. Þeir, sem sækja þingmálafundina, hafa þar meiri tillögurjett. Þegar Ísafjarðarsýslu var skift, kom þetta atriði ekkert til greina. Mismunurinn á fólksfjölda sýslanna er ennþá aumari ástæða. Það er bæði gegn rjettlæti og skynsemi að skifta kjördæmum eingöngu eftir höfðatölu. Það væri líka gersamlega óframkvæmanlegt. Hver þingmaður er ekki aðeins fulltrúi einstaklinganna, sem byggja kjördæmið í þann svipinn, heldur er hann og fulltrúi fyrir hjeradið sjálft. Hann á

ekki eingöngu að sjá fyrir högum einstaklinganna, heldur og framtíð hjeradsins. Tilagan um það, að Vestmannaeyjar skyldu ekki vera sjerstakt kjördæmi var á rökum byggð, samkvæmt þeirri reglu að skifta kjördæmum eftir höfðatölu, því að þá voru eyjarnar ekki svo fjölmennar, en engum mun blandast nú hugur um, að eyjarnar þurfa að hafa sjerstakan þingmann, beinlínis legu sinnar og afstöðu vegna. Mismunur íbúatölunnar getur því ekki komið hjer til greina. Ef ætti að fara að hugsa um slíkt, þyrfti að taka fleiri kjördæmi til yfirvegunar.

Guðmundur Ólafsson: Jeg stend aðeins upp til að mótmæla þeim ummælum háttv. þm. Snæf. (H. St.), að jeg þyrði ekki að mæla eindregið með frv. Það var rangt, því að jeg hefi ávalt mælt með því og geri það enn, þótt jeg hinsvegar vildi skýra rjett frá undirbúningi þessa máls heima í hjeradi.

Einar Árnason: Í raun rjetttri er jeg þeirrar skoðunar, að annaðhvort ætti alstaðar að vera einmenningskjördæmi, eða þá að kjördæmin væru svo stór, að þau hefðu ekki færri en 3—4 þingmenn, sem þá væru kosnir með hlutfallskosningu. En viðvíkjandi þessu frv. verð jeg að láta það í ljósi, að jeg álít undirbúninginn ekki sem bestan. Málinu liggur heldur ekkert á, og getur vel beðið næsta þings, þar sem engar kosningar eru nú fyrir dyrum.

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran): Jeg sje ekki ástæðu til að deila um þetta mál við háttv. 4. landsk. (G. G.). Það væri frekar óeðlilegt, þar sem við báðir munum greiða atkvæði með frv. Það er aðalatriðið; hitt er aukaatriði, sem óþarft er að standa og deila um.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá þm. Snæf. (H. St.) feld með 8 : 3 atkv.

1. gr. samþ. með 9 : 2 atkv.

Brtt. 134 samþ. með 9 shlj. atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 : 1 atkv.

Allsherjarnefnd hefir ekkert að athuga við þessa breytingu, þótt ekki verði sagt, að hún sje beint nauðsynleg, og leggur því til, að frv. verði samþykkt eins og það nú liggur fyrir.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 176).

Á 30. fundi í Ed., mánudaginn 27. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 148).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 : 1 atkv. og endursent Nd.

20. Bæjarstjórn í Reykjavík

Á 8. fundi í Nd., föstudaginn 24. febr., var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á tilskipun um bæjarstjórn í kaupstaðnum Reykjavík, 20. apríl 1872 (þm.frv., A. 39).

Á 33. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 148).

Á 36. fundi í Nd., fimtudaginn 30. mars, var frv. tekið til einnar umr.

Frsm. (Stefán Stefánsson): Eins og hv. þdm. er kunnugt, var frv. þetta borið fram hjer í háttv. deild og lagt fyrir allsherjarnefnd.

Nú hefir frv. verið til meðferðar í háttv. Ed. og tekið þar örlítilli breytingu. Stafar hún af því, að hlutbundnar kosningar til Alþingis fara fram um land alt á komandi sumri, og þar af leiðandi telur háttv. Ed. það rjettara að það sjáist í frv., að þessi lög nái ekki að neinu leyti til þeirrar kosningar.

Á 10. fundi í Nd., mánudaginn 27. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jón Baldvinsson): Þetta frv. tekur eflaust lítinn tíma, þar sem breytingar þær, sem það hefir fram að færa, mega heita sjálfsagðar. Það er nú víðsvegar farið að viðhafa hlutfallskosningar, en hefir þó ekki hingað til verið gert í bæjarstjórn Reykjavíkur, vegna þess, að menn hefir greint á um það þar, hvort tilskipun 20. apríl 1872 heimili bæjarstjórninni að taka ákvæði um hlutfallskosningar upp í fundarsköp sín. Þetta frv. er fram komið til þess að taka af allan vafa í þessu efni, og vænti jeg, að það mæti ekki neinni mótsöðu.

Leyfi jeg mjer að mælast til, að því verði vísað til allsherjarnefndar að lokinni þessari umræðu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til allshn. (sjá A. bls. 660) með 15 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Nd., föstudaginn 17. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 39, n. 90 og 104).

Frsm. meiri hl. (Jón Þorláksson): Eins og nál. meiri hl. á þskj. 90 ber með sjer, eru allir nefndarmenn samþykkir efni frv. En meiri hl. þykir ekki þörf á að afgreiða það nú, því að það mundi þá líklega verða numið úr gildi aftur á næsta þingi við endurskoðun allrar löggjafar um bæjarmálefni Reykjavíkur. Eins og getið er um í nál., þá er það mál alt til undirbúnings í bæjarstjórninni, og á þeim undirbúningi að vera lokið á næsta hausti, svo að lagabálkur um það verði lagður fyrir næsta Alþingi.

Það skiftir engu, hvort þessi breyting kemst í lög nú eða á næsta þingi, því að fastanefndir innan bæjarstjórnarinnar eru kosnar annaðhvert ár, og á næst að kjósa þær 1924.

Að öðru leyti hefi jeg engu við að bæta, nema því, að meiri hl. vill vera með því að lögleiða þetta ákvæði sjerstaklega á næsta þingi, ef svo skyldi takast til, að þessi lagabálkur yrði ekki lagður fyrir það þing.

Frsm. minni hl. (Gunnar Sigurðsson): Jeg hefi hvorki heyrt nje sjeð neina ástæðu gegn þessu frv. Og þar sem allir eru samála um efni þess, hví þá ekki að láta það ganga fram? Sú mótbára hv. frsm. meiri hl. (J. Þ.), að nú sje þegar kosið í fastar nefndir, er einskis virði, því að oft þarf að kjósa lausanefndir, og þá kemur þetta að notum. Ekki er endurskoðunin væntanlega neitt veigameiri. Hún getur dregist lengur en gert er ráð fyrir, og þá þyrfti að taka þetta

upp aftur á næsta þingi, og sje jeg ekki annað en að það væri óþarfur kostnaðarauki og tímatöf, því að nú er þó búið að prenta frv. og ræða það í nefnd.

Háttv. meiri hl. hefir gert mjer þannu greiða að prenta brjef borgarstjóra í nál. sínu. Það brjef sýnir sem sje mjög vel, að þetta er flokksmál og komið til fyrir stífni meiri hl. í bæjarstjórn. En Alþingi á að vera hafið yfir slíkt. En annars vil jeg leyfa mjer að spyrja háttv. frsm. meiri hl. (J. Þ.), hvort hann mundi vera á móti þessu, ef það væri flutt að ósk Borgaraflokksins í bæjarstjórn.

Jeg vona, að háttv. deild líti ekki á annað en rjettlætið í þessu máli og felli dagskrána á þskj. 90, en samþykki frv.

Jón Baldvinsson: Þegar kosið var í fastar nefndir hjer í háttv. deild í þingbyrjun, komu fram tveir listar, og fjekk annar 13 atkv., en hinn 12. Ef hlutfallskosningu hefði ekki verið beitt, gátu þessir 13 þm. ráðið algerlega nefndaskipun deildarinnar. Og þótt þeir, vegna þingskapa, hefðu ekki getað fullskipað þær eingöngu sínum mönnum, hefðu þeir þó getað ráðið því, hverjir af minni hlutanum væru í hverri nefnd, og þannig gert að engu áhrif minni hlutans í nefndunum. Því að það er nú svo. þótt þm. sjeu vel færir menn og gáfadir, þá eru þeir þó ekki jafnvígir á alt. Einum lætur betur þetta, öðrum hitt.

Jeg segi þetta til þess að benda á það, hve ranglátt það getur orðið að láta einfaldan meiri hl., jafnvel eins atkvæðis, ráða skilyrðislaust, svo sem verður, ef hlutfallskosningu er ekki beitt. En alt ranglæti hefnir sín. Þess vegna gerir það stjórnarfyriřkomulag, sem vjer búum við, ráð fyrir því, að minni hlutinn vinni með og taki þátt í löggjöfinni, og hafi yfirleitt áhrif á stjórnarstefnu landsins. Annars væri líka mikil hætta á þingræðisfyriřkomulaginu. Þá myndi það vera sem næst bylting í hvert

sinn sem flokkaskifting breytist svo, að minni hluti kemst í meiri hluta. En ef minni hluti fær hlutdeild í störfunum, þá gætir áhrifa hans að því skapi, sem hann vex, og þegar hann kemst í meiri hluta, verður aðeins áframhaldandi breyting, en ekkert stökk.

Þetta frv. miðar til þess að fyrirbyggja það, að meiri hlutinn geti beitt minni hlutann þess háttar ranglæti í bæjarstjórn Reykjavíkur, svo sem verið hefir nú tvisvar undanfarið við kosningu fastra nefnda. — Sjálfri er bæjarstjórninni það áreiðanlega hollast, að þvílíku ranglæti sje ekki beitt, og má benda þar á reynsluna í bæjarstjórnarstörfum. Deilur verða langhelst út af gerðum þeirra nefnda, sem minni hlutinn á ekki mann í. Og það er skiljanlegt. Menn tortryggja hverjir aðra, þegar þeir vita ekki allar ástæður, jafnvel þótt óþarft kynni að vera, og margt getur það verið, sem upplýsa má í nefnd, þó ekki sje fært að bera það fram á opnum fundi. En ef minni hlutinn ætti mann í hverri nefnd, gæti hann skýrt flokksmönnum sínum frá, og sparað þannig deilur.

Jeg heyri sagt, að meiri hluti allsherjarnefndar sje með þessu í hjarta sínu, en vilji láta það bíða eftir væntanlegri endurskoðun tilskipunarinnar frá 1872 og allra þeirra lagaákvæða, sem gilda um stjórn kaupstaðarins Reykjavíkur. Sú endurskoðun verður nú ekkert smáræðisverk; skattalög bæjarins og margt fleira blandast þar inn í, og jeg geri ráð fyrir, að það yrði allþykk bók, þegar komið væri í eitt, ásamt skýringum og tillögum til breytingar eða kerfunar. Þótt bæjarstjórninni ynnist nú tími til þessa fyrir næsta þing, og það efast jeg stórlega um, þá virðist mjer ekki líklegt, að Alþingi sæi sjer fært að reka þetta bákn af á einu þingi. Þau hafa stundum tekið fleiri en eitt þing málin, þótt smærri væru. Þá mundi það kosta miklu meira fje og tíma að þurfa að taka þetta upp úr syrþ-

unni á næsta þingi og lögleiða það sjerstaklega, eins og háttv. frsm. meiri hl. (J. Þ.) sagði, heldur en að láta það ná fram að ganga nú þegar.

Fordæmi skórtir ekki. Þegar bæjarstjórninni þykir liggja á, tekur hún sjerstök atriði út úr og óskar lagasetningar um, enda þótt von sje á heildarendurskoðun. Svo er t. d. um frv. til laga um að leggja Ártún, Árbæ og fleiri jarðir undir lögsagnarumdæmi Reykjavíkur.

Jeg ætla að hlífa háttv. deild við því að fara út í deilur, sem um þetta mál hafa orðið í bæjarstjórninni, enda þótt brjef það frá borgarstjóranum í Reykjavík, sem hv. meiri hl. allshn. prentar í nál. sínu, gefi vinsamlega tilefni til þess. Vona jeg, að háttv. deild skoði sig hafna yfir alt slíkt og líti eingöngu á sanngirnina og samþykki þetta litla frv.

Frsm. meiri hl. (Jón Þorláksson): Jeg vildi ekki vekja langar umræður um þetta mál. Það er svo smátt og ómerkilegt mál, að jeg held, að langar umræður um það hljóti að þreyta háttv. deild. Hjer er sem sje ekki um annað að ræða en það, hvort nú eigi að setja lög, sem ekki geta staðið nema til næsta þings og koma að engum notum á þeim tíma.

Auk þess er það formlega atriði gegn framgangi málsins, að þetta er mál, sem snertir eingöngu Reykjavíkurbæ, en bæjarstjórnin vill ekki afgreiða það. Þegar svo stendur á, er óviðskunnanlegt, að minni hl. hlaupi þegar í stað til Alþingis.

Hv. frsm. minni hl. (Gunn. S.) furðaði sig á, að þetta frv. skyldi ekki hafa fyr komið fram. Jeg skal segja honum af hverju það er. Það er af því, að meiri hlutinn í bæjarstjórninni hefir aldrei beitt minni hlutann rangindum. Í flestum nefndum sitja tveir bæjarfulltrúar með borgarstjóra, en í sumum fjórir. Í flestum þriggja manna nefndum er einn frá minni hl. Ef það væri í öll-

um, þá væru þeir betur settir en þeir ættu tiltölu á.

Það er ekki rjett, sem háttv. flm. (J. B.) sagði, að það hefði komið tvisvar fyrir, að meiri hlutinn beitti minni hluta ranglæti. Aðeins einn bæjarfulltrúi hefir orðið lít-
ilsháttar útundan, að því er mælt er, núna við seinustu nefndaskipunina, hvort sem það er vegna þess, að búast má við, að hann verði nokkuð forfallaður, eða af öðrum ástæðum.

Jeg skal svo ekki þreyta háttv. deild á lengra máli og vona, að ekki þyki ósann-
gjarnt að samþykkja rökstuddu dagskrána á þskj. 90.

Bjarni Jónsson: Mjer er óskiljanlegt, hvers vegna verið er að tala um að fresta þessu frv. til næsta þings og halda um það langar ræður, úr því að allir vilja samþykkja efni frv. Ef engin slík tillaga um frestun hefði komið fram, þá hefði frv. gengið umræðulaust gegnum báðar deildir og kostað minni tíma en hjer hefir nú verið eytt.

Pótt settur verði lagabálkur um bæjar-
málefni Reykjavíkur innan skamms, þá verður þessu atriði ekki breytt aftur, heldur fellur það þar inn í. Jeg hygg því rjett að fallast á þetta og koma svo í veg fyrir að tefjist framkvæmdir í bæjarstjórn og öll störf gangi þar ver vegna þess, að ranglæti er beitt.

Því að ef það er satt, sem háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.) sagði, þá er þetta alls ekki smámál. Það er um rjettlæti eða ranglæti að ræða, og í mínum augum er rjett og rangt engin smáatriði nje hjegómamál. Það liggur í augum uppi, að minni hluti á ekki fremur að vera órjetti beittur í bæjarstjórn en á þingi. Jeg segi þetta án þess að blanda mjer neitt í þær deilur, sem kunna að hafa orðið um þetta áður en það var borið hjer fram. Og þar sem þetta frv. gerir áreiðanlega

engum rangt, en getur komið í veg fyrir ranglæti, þá vona jeg, að háttv. deild leyfi því að ganga áfram.

Frsm. minni hl. (Gunnar Sigurðsson): Háttv. þm. Dala. (B. J.) tók af mjer ómak-
ið að svara, enda hafa engar ástæður af viti komið fram móti því, að frv. nái fram að ganga, eins og vitanlegt var. Þetta mál er spurning um rjett eða rangt og er svo einfalt og augljóst, að háttv. þdm. er alveg óhætt að láta rjettlætistilfinninguna ráða. Og jeg vil minna háttv. þm. á, að hvar sem órjettur er framinn og Alþingi getur bætt úr, þar ber því skylda til að taka í taum-
ana.

Jón Baldvinsson: Jeg vil leiðrjetta eitt atriði í ræðu háttv. samþingismanns míns, frsm. meiri hl. allshn. (J. Þ.). Hann sagði, að jeg hefði ekki skýrt rjett frá því, að meiri hlutinn hefði tvisvar beitt bolmagni við nefndaskipun í bæjarstjórn. Hann kvað það aðeins hafa skeð einusinni, og það var í vetur. En það skeði líka 1920, þegar skipað var í fastar nefndir. Þá var háttv. þm. (J. Þ.) ekki á fundi, og getur því ekkert um þetta fullyrt. Mjer gramdist satt að segja þetta tiltæki allmjög í fyrstu, en þegar allir meiri hluta fulltrúarnir tóku að afsaka sig á eftir og kváðu þetta aldrei skyldu koma fyrir aftur, hjelt jeg, að það væri alvara. Fyrir því hætti jeg við að flytja frv. um þetta efni í fyrra í góðri trú.

Auk þess lít jeg svo á, að enda þótt tilsk. frá 20. apríl 1872 hafi auðvitað ekki haft hlutfallskosningar fyrir augum, þá sje hún samt svo orðuð, að hún leyfi bæjarstjórninni það að ráða fundarsköpum sínum, og hæpin held jeg að sú röksemd sje, að bæjarstjórnin geti þetta ekki, og margir lögfræðingar munu vera á því, að hún hafi vald til þess. En um þetta þýðir nú ekki að fást,

þar eð úrskurður hefir fallið í bæjarstjórninni á þá leið, að hún geti það ekki.

Finst mjer, að ekki verði tekið til greina, hvað meiri hlutinn vill í þessu máli, því að sannað er, að hann hefir beitt minni hlutann ofríki. Ekki er heldur mikið mark takandi á umsögn borgarstjórans, því að hann stendur einn að henni, en bæjarlaganefndin hefir ekki tjáð sig mótfallna frv.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin á þskj. 90, frá meiri hl. allshn., feld með 15 : 8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: E. Þ., J. A. J., J. S., J. Þ., M. G., Ó. P., St. St., Þór. J.

nei: E. E., Gunn. S., Ing. B., Jak. M., J. B., M. J., M. K., P. Þ., S. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorl. J., Þorst. J., B. J., B. Sv.

Fjórir þm. (B. H., H. K., M. P. og P. O.) fjarstaddir.

Frv.gr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Nd., mánudaginn 20. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 39).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 17 : 6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: H. K., Ing. B., Jak. M., J. B., M. G., M. J., M. K., Ó. P., P. Þ., S. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., B. J., E. E., Gunn. S., B. Sv.

nei: J. S., J. Þ., St. St., Þór. J., B. H., E. Þ. Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Fjórir þm. (J. A. J., M. P., P. O. og Þorl. J.) fjarstaddir.

Frv. afgr. til Ed.

Á 24. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 39).

Á 26. fundi í Ed., miðvikudaginn 22. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj. og til allshn. (sjá A. bls. 656) með 12 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Ed., þriðjudaginn 28. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 39, n. 158).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Sigurjón Friðjónsson): Allshn. leggur með því, að frv. þetta verði samþykkt. Það fer í þá átt að tryggja rjett minni hluta bæjarstjórnar til íhlutunar um þau mál, sem nefndir eru kosnar til að fjalla um. Þetta telur nefndin rjett, enda er það í samræmi við stefnu Alþingis á seinni árum og hlutfallskosningar við nefndaskipun nú teknar upp í flestum kaupstöðum.

Bæjarstjórnin hjer hefir lagt á móti þessu frv. með skjali til allsherjarnefndar Nd. og færir til þá ástæðu, að bæjarstjórnin hafi í undirbúningi endurskoðun á tilskipuninni um bæjarstjórn Reykjavíkur í heild og hugsí sjer að leggja frv. til laga þar að lútandi fyrir næsta þing. En nefndinni virðist þetta engin fullgild ástæða til að

tefja fyrir því, að frv. næði fram að ganga, þar sem allir eru, að því er virðist, sam-mála um það, að sanngjarnt sje og rjett-mætt að innleiða hlutfallskosningar við nefndaskipun hjer í Reykjavík eins og annarsstaðar. Fleira þarf nefndin ekki að taka fram.

ATKVGR.

Frv.gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Ed., fimtudaginn 30. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 39).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr.
sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 177).

21. Lóðaskattur til Húsavíkurhrepps.

Á 17. fundi í Nd., miðvikudaginn 8. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um skatt til sveitar-sjóðs af lóðum og lendum í Húsavíkur-hreppi (þm.frv., A. 75).

Á 19. fundi í Nd., föstudaginn 10. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Nd., laugardaginn 11. mars, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Ingólfur Bjarnarson): Þetta frv. er fram borið fyrir Húsavíkurhrepp, og efni þess — eins og hv. þdm. hafa sjeð — aðeins að fá heimild til þess að leggja ákveðinn skatt á lóðir og lendur í kaup-túninu með ákveðnu hundraðsgjaldi af virðingu þeirra. Þetta hundraðsgjald má óhætt telja lágt, þ. e. frá ½% og alt að 2%, eftir því hverskonar lóð eða land er um að ræða og eftir því hvað hreppsnefnd-in ákveður í hvert sinn.

Jeg tel óþarft að fjölyrða um frv. þetta að svo stöddu, því bæði hygg jeg, að það liggi mjög ljóst fyrir, og í öðru lagi var samskonar frv. fyrir síðasta Alþingi — sem sje um lóðarskatt á Akureyri — og var það samþykkt hjer í hv. deild án nokk-urra andmæla, og er þetta frv. því sam-hljóða. Aðeins bætt við lítilli viðaukagrein um skipun jarðeignanefndar fyrir hrepp-inn.

Jeg sje, að frv. því. er jeg mintist á, hefir verið vísað til fjhn. í fyrra, og geri því að till. minni, að þetta frv. fari þang-að líka. Að öðru leyti sje jeg ekki neina ástæðu til að ræða frekar um það.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. (sjá A. bls. 657) með 19 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Nd., laugardaginn 25. mars, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 33. fundi í Nd., mánudaginn 27. mars, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 75. n. 140).

Frsm. (Jón Baldvinsson): Frv. þetta, á þskj. 75, er komið fram að tilhlutun

hreppsnefndarinnar í Húsavíkurhreppi. Hún hefir fundið til þess, sem víðar kemur nú fram, hve aukaútsvörin eru óvinsæl og óábyggilegur gjaldstofn. Ber eðlilega mest á þessu í kaupstöðum og kaupsýnum, þar sem margt er efnalítilla manna. Í frv. er aftur á móti fundinn gjaldstofn, sem er ábyggilegur, það sem hann nær, enda hefir hann þegar verið lögfestur handa sumum bæjarfjölögum. Fyrir því taldi nefndin rjett að láta frv. ganga fram.

Brtt. hefir nefndin gert nokkrar, en ekki skerða þær aðalefni frv., heldur eru þær til þess að kveða skýrara á um nokkur atriði. Fyrsta brtt. er þó ofurlítill efnisbreyting. Hún miðar að því að lækka lágmark gjaldsins úr 5 kr. í 2 kr. Þykir nefndinni sem svo hátt lágmark gæti hæglega valdið misrjetti. Maður, sem hefði garðholu og fengi úr henni 1—2 tonn af jarðeplum, yrði að greiða 5 kr. og annar, sem hefði talsvert stærra land, þyrfti ef til vill heldur ekki að greiða nema lágmarksgjald, þar sem hundradsgjaldið er svo lágt. Aftur á móti þótti nefndinni 2 kr. vera hæfilegt lágmark.

Önnur brtt. ákveður skýrar, hver gjalda skuli lóðargjaldið. Nú stendur þarna svo á, að hreppurinn á alt það land, er kaupsýnið stendur á, og raunar alt landið, sem hreppurinn nær yfir. Þó er lagt til, að svo sje ákveðið, að eigandi skuli greiða lóðargjaldið, ef það er einstakur maður eða fjelag. Því þó eigendur lóða og lendna í þessum hreppi sjeu ekki nú einstakir menn, getur svo farið að svo verði síðar. Sumar af grunnlóðum kaupsýnsins munu seldar á leigu um mjög langan tíma og landspildur seldar á erfðafestu, og óvíst nema svo geti farið, að það komist að lokum í eigu einstaklinga. Svo hefir að minsta kosti farið um lönd hjer í Reykjavík, að þau hafa flest að lokum orðið kvaðalaus eign erfðafestuhafa. En að öðru

leyti gerir brtt. ráð fyrir, að eigandi leigurjettindanna greiði lóðargjaldið. Telur nefndin það hentugra og ólíku brotaminna í innheimtu heldur en að þurfa að eltast við þá, sem framleigt væri og sem ef til vill yrði sinn í hvert skiftið.

Þá er smábreyting undir stafl. b, um að gjalddagi lóðargjalda sje sá sami og annara hreppsgjalda. Þó slíkt sje í raun og veru sjálfsagt, þá fanst þó nefndinni rjettara að taka það fram í frv.

3. brtt. er líka skýring. Í frv. er svo ákveðið, að hreppsnefnd Húsavíkurhrepps skuli kjósa menn í jarðeignanefnd, en ekkert um það sagt, hvort þeir menn skuli kosnir innan hreppsnefndar eða ekki. Nefndin hefir fengið þær upplýsingar frá hreppsnefndinni, að hún vilji gjarna hafa heimild til þess að skipa þá menn í þessa nefnd, sem ekki eiga sæti í hreppsnefnd. Er þetta ákvæði því sett í frv. eftir ósk hreppsnefndarinnar.

Það mætti nú ef til vill segja, að óþarft væri að skipa þessa jarðeignanefnd, þar sem hreppsnefndin hefði getað látið úttekarmenn meta lóðirnar, svo sem gert er ráð fyrir í frv. um skattmat fasteigna, sem nú liggur fyrir þinginu. En úttekarmönnum þarf að greiða fyrir virðingar, en jarðeignanefndin mun starfa kauplaust; og er þetta því greinilegur sparnaður.

Jeg hefi svo ekki fleira að segja um þetta mál; hygg að allar brtt. nefndarinnar sjeu að minsta kosti að efni til í samræmi við vilja hreppsnefndar Húsavíkurhrepps og hv. flm. frv.

Ingólfur Bjarnarson: Vjer flm. frv. höfum athugað nál. hv. fjhn. á þskj. 140 og getum látið í ljós þakklæti vort til háttv. fjhn. fyrir góða meðferð á frv.

Þá vil jeg víkja örfáum orðum að brtt. nefndarinnar. 1. brtt. er um það að færa lágmarksgjaldið úr 5 kr. niður í 2 kr.

Þó slíkt skifti ekki miklu máli eins og ástæðum er nú háttað, þá get jeg fallist á, að breyting þessi nái fram að ganga. 2. brtt. kveður á um það nánar, hverjir eigi að greiða skattinn, hvenær, og að hann hafi lögtaksrjett. Alt er þetta til skýringa og fremur til bóta. Þó hefðum við flm. kosið annað orðalag á a-lið þeirrar brtt., og má vera, að við komum með brtt. um það til 3. umr. 3. brtt. er einnig skýring og kveður á um, hverja megi kjósa í jarð-eignanefnd.

Jeg vil taka það fram, að jeg hefi bor- ið mig saman við hreppsnefnd Húsavíkur- hrepps um þessar breytingar, og hefir hún fallist á þær.

Annars mun óþarfi að ræða þetta mál frekar. Við flm. óskum þess, að hv. deild samþykki brtt. og frv. til 3. umræðu.

ATKVGR.

Brtt. 140,1 samþ. með 20 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 140,2 a (ný gr., verður 2. gr.) samþ. með 20 shlj. atkv.

— 140,2 b (ný gr., verður 3. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

— 140,3 samþ. með 19 : 1 atkv.

2. gr., svo breytt, (verður 4. gr.) samþ. með 20. shlj. atkv.

3. gr., (verður 5. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 35. fundi í Nd., miðvikudaginn 29. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 162, 166).

Afbrigði leyfð og samþ. um brtt. 166, er of seint var útbýtt.

Ingólfur Bjarnarson: Jeg gat þess við 2. umr., að við flm. mundum, ef til vill, koma fram með litla brtt. til 3. umr. Nú liggur hún hjer fyrir á þskj. 166. Brtt. þessi er aðeins orðabreyting. Okkur þótti orðalagið í 2. gr., „eða önnur samnings- bundin jarðarafnot sje að ræða“, ekki vel heppilegt, þar sem 1. gr. takmarkar skatt- greiðsluna við útmældar eða afmarkaðar lóðir eða lendur. Við leggjum því til að orða þetta eins og í brtt. segir.

Mjer hefir skilist, að háttv. fjárhags- nefnd sje ekki á móti þessari orðabreytingu, og vona jeg þá, að háttv. deild samþykki brtt. og afgreiði síðan frv. til háttv. Ed.

ATKVGR.

Brtt. 166 (ný 2. gr.) samþ. með 25 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 26 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 33. fundi í Ed., fimtudaginn 30. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 169).

Á 34. fundi í Ed., föstudaginn 31. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjhn. (sjá A. bls. 654) með 10 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Ed., þriðjudaginn 4. apríl, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 169, n. 185).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Jeg hefi ekki miklu að bæta við nál. á þskj. 185.

Nefndin er sammála um það, að nauðsynlegt sje að hafa fasta tekjustofna fyrir bæjar- og sveitarsjóði, svo eigi þurfi að taka allar tekjur þessara sjóða með aukaútsvörum. Í fyrri voru samþykkt lög um breytingu á lögum um bæjarstjórn á Akureyri, er ákveða jafnhá gjöld af lendum og lóðum þar. Í tilefni af því var svo aftur samþykkt þingsályktunartillaga um að skora á stjórnina að leggja fyrir Alþingi nú frumvarp um fasta tekjustofna fyrir bæjarsjóði, sveitarsjóði og sýslusjóði, en það hefir nú ekki komist í framkvæmd enn. Og þar sem það getur dregist, að stjórnin leggi slíkt frumvarp fyrir þingið, virðist eigi ósanngjarnt, að þau sveitarfjelög, sem þess óska, fái sjerstök lög fyrir sig til að nota fasta tekjustofna, því að allir þeir, sem þekkja aukaútsvörin, vita vel, að þau eru sjaldnast svo rjett lögð á, að eigi sje heppilegra að hafa fasta tekjustofna fyrir sveitarsjóði, svo að eigi þurfi að leggja á öll gjöld til þeirra með aukaútsvörum.

Jeg legg því til, fyrir nefndarinnar hönd, að frv. þetta verði samþykkt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

3.—5. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Ed., fimtudaginn 6. apríl, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 169).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 214).

22. Fiskimat.

Á 20. fundi í Nd., laugardaginn 11. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um fiskimat (þm.frv., A. 83).

Á 21. og 23. fundi í Nd., dagana 13. og 15. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 24. fundi í Nd., fimtudaginn 16. mars, var frv. enn tekið til 1. u m r.

Frsm. (Ólafur Proppé): Fiskimatið fer nú eftir fiskimatslögum frá 1909. Síðan hafa orðið allmiklar breytingar á útflutningi og sölu fiskjar og fiskiafurða, svo full nauðsyn er orðin á að endurskoða þau lög. — Á síðasta þingi var gerð breyting á þessum lögum, en það hefir komið í ljós síðar, að hún var ekki nægileg.

Þessvegna hefir þetta frv. komið fram. Er það að mestu sniðið eftir lögum frá 1909 og síðari viðauka við þau. Aðeins hefir verið bætt inn ákvæðum, er nauðsynleg þóttu. Frsv. er samið af yfirfiskimatsmönnum, í samráði við skrifstofustjóra atvinnumáladeildarinnar. Sjávarút-

Fiskimat.

vegsnefnd hefir haft frv. til meðferðar og engar verulegar breytingar gert á því.

Samkvæmt lögnum frá 1909 var skyldumat einungis á fullverkuðum fiski til Spánar og Ítalíu; síðar þótti nauðsynlegt að telja Portúgal með. Aðalbótin, sem frv. þetta fer fram á, er skyldumat á óverkuðum fiski, er til Suðurlanda er seldur eða innanlands. Hefir það ekki verið í framkvæmdinni, þótt ákvæði hafi verið til um það, af því að menn hefir greint á um skilning á því. En mat þetta er nú orðið mjög nauðsynlegt, því nú er fenginn töluverður markaður á Ítalíu fyrir óverkaðan fisk, sem ekki þektist 1909. Í öðru lagi er það eitt af aðalskilyrðunum fyrir góðum markaði, að fiskurinn sje vel undirbúinn í söltuninni. Ella getur hann aldrei orðið góð vara. Með ljelegri söltun getur fiskurinn þó ef til vill orðið 2. eða 3. flokks vara, en það er engan veginn nægilegt. Íslenski fiskurinn verður að vera betri en annara þjóða, til þess að geta staðist samkepnina.

Hið sama gildir um hinn svokallaða Labradorfisk. Ítalskir kaupmenn fara nú fram á, að á honum sje skyldumat.

Jeg mun eigi taka fyrir einstakar greinar frumvarpsins, þar eð greinargerðin er allítarleg, enda samin af skrifstofustjóra atvinnumáladeildarinnar og matsmönnum.

Það er ekki neinum vafa undirorpið, að framleiðsla fiskjar er dýrari hjá okkur heldur en hjá nokkurri annari þjóð, og þeim mun meiri nauðsyn ber til, að við vöndum vöruna svo vel, að hún beri af allri annari samskonar vöru. Því aðeins getum við haldið velli í samkeppinni við aðrar þjóðir.

Jeg vona að háttv. deild taki máli þessu vel og vísi því til 2. umr. Það er komið frá sjávarútvegsnefnd og þarf því ekki að vísa því til nefndar.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Nd., laugardaginn 18. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 83).

Frsm. (Ólafur Proppé): Með því að engar brtt. hafa komið fram við frv. þetta, sje jeg ekki ástæðu til að ræða um það að þessu sinni. Óska jeg því atkvgr. um það til 3. umr.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 16 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 14 shlj. atkv.

3.—11. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Nd., þriðjudaginn 21. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 83).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 13 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 26. fundi í Ed., miðvikudaginn 22. mars, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 83).

Á 27. fundi í Ed., fimtudaginn 23. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Karl Einarsson: Jeg stend upp aðeins til að lýsa því yfir fyrir hönd sjávarútvegsnefndar, að hún hefir athugað frv. á fjór-um fundum og þar að auki aflað þeirra upplýsinga um málið, sem við er að búast að hægt sje að fá, og hafa nefndarmenn orðið ásáttir um það, að mæla með því, að hv. deild samþykki það óbreytt. Breytingar þær, er frumvarpið gerir á gildandi ákvæðum, eru mjög lítilvægar og aðallega 2, sem sje þessar: Í 1. gr. er tekið fram berum orðum, að fiskur til Portúgal skuli sæta sömu meðferð og fiskur til Spánar. Þetta mun nú hafa verið tilætlunin hingað til, en sagt að nú sje reynt að fara með ómetinn fisk til Portúgal og þaðan svo til Spánar. Orðalag frumvarpsins á að taka af þessi tvímæli, og er breytingin því til bóta.

Hin breytingin er aðeins í því innifalin, að fiskur, sem fluttur er til þessara landa (Spánar, Portúgals, Ítalíu og annara Miðjarðarhafslanda) um önnur lönd, skuli vera í sjerstökum umbúðum, og er sömuleiðis þessi breyting til bóta. Hinar breytingarnar eru aðeins afleiðing af þeim breytingum, bæði sem 1. gr. gerir á fiskimatsskyldu og lögin í fyrra gerðu í því efni, en láðist þá að skrásetja í þau lög.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 29. fundi í Ed. laugardaginn 25. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 83).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

2.—11 gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 30. fundi í Ed., mánudaginn 27. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 83).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 13 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 160).

23. Verslunarlóðin í Hnífsdal.

Á 31. fundi í Nd., föstudaginn 24. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um stækkun verslunarlóðarinnar í Hnífsdal í Norður-Ísafjarðarsýslu (þm.frv., A. 143).

Á 33. fundi í Nd., mánudaginn 27. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það mætti taka til meðferðar.

Flm. (Sigurður Stefánsson): Jeg þarf engu við að bæta það, sem stendur í ástæðum frv. Síðan þetta kaupún var löggilt árið 1907 hefir það vaxið hröðum skrefum og fólki mjög fjölgað. Eru þar nú 5 verslanir, en þá var þar aðeins ein. Verslunarlóðin er því orðin of lítil og full þörf að stækka hana. Að svo mæltu vona jeg, að háttv. þm. lofi þessu litla frv. orðalaust í gegnum deildina.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 35. fundi í Nd., miðvikudaginn 29. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 143).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv.gr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 24 shlj. atkv.

Á 37. fundi í Nd., föstudaginn 31. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 143).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 34. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 143).

Á 35. fundi í Ed., mánudaginn 3. apríl, var frv. tekið til 1. u m r.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 37. fundi í Ed., miðvikudaginn 5. apríl, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 143).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv.gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Ed., föstudaginn 7. apríl, var frv. tekið til 3. u m r.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 224).

24. Skemtanaskattur.

Á 29. fundi í Nd., miðvikudaginn 22. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á lögum nr. 34, 22. nóv. 1918, um skemtanaskatt (þm.frv., A. 132).

Á 31. fundi í Nd., föstudaginn 24. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði í e. hlj., að frv. mætti taka til meðferðar.

Flm. (Jón Þorláksson): Jeg vona, að háttv. þdm. hafi kynt sjer greinargerðina yfir frv. þetta, enda þarf ekki mikils við, því þetta er næsta óbrotið mál. — Eins og mönnum er kunnugt, hefir bæjarstjórnin í Reykjavík sett hjer reglugerð um skemtanaskatt 19. nóv. 1918, og í henni eru skattskyldaðar meðal annars íþróttasýningar og kappleikar, án þess þó að nokkuð frekar sje kveðið á um þau efni. Aðeins er það tekið fram í reglugerðinni, að þær skemtanir, og þá um leið kappleikar, sem stofnað er til

í styrktarskyni við eitthvert líknarstarf eða til almenningsheilla, skuli undanþegnar skattinum. Nú líta íþróttamenn hjer í bæn-um svo á, að samkvæmt þessari reglugerð sjeu kappleikar þeir og íþróttasýningar, sem áhugamenn einir taka þátt í, ekki skattskyld, en meiri hluti bæjarstjórnar mælir í mót og heimtar skattinn. Er þetta frv. fram borið til þess að skera úr þessari þrætu, og er því einungis skýring á lögun-um um skemtanaskatt.

Til þess að komast að rjettri niðurstöðu í þessu máli, þá hefi jeg farið í gegnum all-ur umr. um það árið 1917, þegar skemtana-skatturinn var í lög leiddur.

Það var þá beinlínis tekið fram af háttv. frsm., að ekki væri ætlast til að skattur verði lagður á listasýningar eða annað sem gert er í fræðsluskyni. Umræðurnar bera það með sjer, að engum þm. hefir komið til hugar, að lagður yrði skattur á íþróttir.

Jeg held því, að þessi skýring eða við-auki sje ótvírætt í fullu samræmi við anda laganna. Jeg skal svo ekki fara fleiri orð-um um þetta, heldur láta mjer nægja að skírskota til greinargerðarinnar um hversu íþróttamönnum er nauðsynlegt að fá fje til að halda uppi íþróttaiðkunum.

Hjer í Reykjavík er einskonar íþróttamiðstöð landsins, hingað sækja menn að alstaðar af landinu til að sjá og iðka íþróttir. Þessi skattur gæti því orðið til hindrunar að menn kæmu utan af landinu í þessum tilgangi, og yrði þá til hnekkis íþróttunum, ekki einungis hjer í Reykjavík, heldur og um land alt.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 33. fundi í Nd., mánudaginn 27. mars, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 132).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 35. fundi í Nd., miðvikudaginn 29. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 132).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 24 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 32. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 132).

Á 34. fundi í Ed., föstudaginn 31. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Mjer finst ástæða til að athuga þetta mál í nefnd, því að það kynni að vera ástæða til að fella fleira undan skatti en hjer er gert. Jeg legg því til, að frv. verði vísað til nefndar.

Halldór Steinsson: Jeg geri það að till. minni, að frv. verði vísað til allsherjar-nefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til allshn. (sjá A. bls. 656) með 10 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Ed., laugardaginn 8. apríl, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 132, n. 219).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran):

Um þetta mál hefi jeg ekkert verulegt að segja annað en það, sem í nefndarálitinu stendur. Nefndin er frv. fylgjandi, því að með því er tekinn af allur vafi um það atriði, sem frv. ræðir um. Jeg vil svo aðeins bæta við nokkrum athugasemdum og beina til hæstv. stjórnar.

Það, sem vakir fyrir nefndinni, er, að ekki verði lagður skemtanaskattur á það, sem miðar til sannrar mentunar og menningar innan þjóðfjelagsins. Nefndin gerir ráð fyrir því, að á næstu árum muni fleiri bæjar- eða sveitarfjelög taka sjer Reykjavík og Ísafjörð til fyrirmyndar hvað þetta mál snertir og setja líka reglugerð um skemtanaskatt hjá sjer. En það geta áreiðanlega orðið þungir og erfiðir fjötrar á menningu landsins. Ekkert er jafnvel meiri lífgjafi menningarinnar úti um land en góðir og fræðandi fyrirlestrar, sem vekja áhuga og glæða nýjar hugsjónir hjá mönnum.

Nefndin telur því háskalegt að leggja skatt á slíkt.

Aðallega á skatturinn að vera til þess að afla sveitar sjóðum tekna af þeim skemtunum, sem lítilsvirði eru, en þó útgjöld fyrir þjóðfjlagið. Það er því ósk nefndarinnar, að stjórnin staðfesti varlega slíkar reglugerðir.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg skal lýsa því yfir, að stjórnin vill með ánægju verða við till. nefndarinnar að hafa að-

gæslu við staðfestingu slíkra reglugerða, og er jeg alveg sammála háttv. frsm. um þetta mál.

Stjórnin mun gæta þess, að í þeim reglugerðum, er hún staðfestir, sjeu ekki ákvæði, sem heimili að leggja skatta á íþróttaiðkanir og ýms menningarmeðul, svo sem fyrirlestra um fræðandi efni og því um líkt; yfirleitt felst stjórnin algerlega á tillögur nefndarinnar í þessu efni.

ATKVGR.

Frv.gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 41. fundi í Ed., mánudaginn 10. apríl, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 132).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 231).

25. Kensla heyrnar- og málleysingja.

Á 33. fundi í Nd., mánudaginn 27. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um kenslu heyrnar- og málleysingja (þm.frv., A. 156).

Á 35. fundi í Nd., miðvikudaginn 29. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 26 shlj. atkv., að það mætti taka til meðferðar.

Frsm. (Gunnar Sigurðsson): Frv. það, sem hjer liggur fyrir, er breyting á eldri löggjöf um þetta efni, þ. e. tilskipun frá 26. febr. 1872. Sú tilskipun er mjög skýr og greinileg, eins og mörg lög frá þeim tíma.

Ráðunautar þeir, sem stjórnin hafði sjer til aðstoðar við endurskoðun fræðslukerfisins, höfðu samið frv. um þetta efni, sem prentað er í IV. hefti af álitum þeirra. Þeir bygðu það að efni til á áður nefndri tilskipun. Aðalbreytingin er sú, að lengdur er skólatíminn. Hann var frá 10—14 ára, en á að verða frá 8—17 ára. Mentamála-nefnd hefir nú fallist á þetta. Hefir hún átt tal um það við forstöðukonu skólans. Leggur hún mikla áherslu á, að börnin komi svo ung, sjerstaklega með tilliti til þess, að þá verði hægara að kenna börnunum að tala varamál og lesa mál af vörum annara.

Nefndin hefir stytt allmjög frv. ráðunautanna. Hefir hún slept úr frv. öllu því, sem hún telur vera reglugerðarákvæði. Nefndin hefir fylgt þeirri sjálfsögðu reglu að hafa lögin sem styst og skýrust og greina vel á milli þess, sem standa á í lögum, og þess, sem standa á í reglugerðum.

Um kostnaðarhliðina við þetta frv. skal þess getið, að þar sem sömu meginreglu er fylgt og í tilsk. frá 1872, þá verður kostnaðaraukinn aðeins sem svarar því, sem námstíminn er lengdur. Jeg vona því, að háttv. deild horfi ekki í þann smávægilega kostnaðarauka, sem af frv. leiðir, þegar um það er að ræða að bæta hag og auka andlegan þroska þessara olnbogabarna, þessara píslarvotta gæfunnar, sem hjer er um að ræða.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv.

Á 37. fundi í Nd., föstudaginn 31. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 156).

Frsm. (Gunnar Sigurðsson): Þar sem þetta frv. var allmikið rétt við 1. umr., sje jeg ekki ástæðu til að lengja umræðurnar, en vona, að hv. deild láti það ganga fram.

Magnús Guðmundsson: Jeg vildi aðeins leyfa mjer að beina þeirri spurningu til háttv. nefndar, hvort hún hafi athugað, hvort ekki muni þurfa að auka kenslu við málleysingjaskólann, ef þetta frv. verður samþykkt, eða húsakynni þar muni þá ekki verða altöf lítil.

Frsm. (Gunnar Sigurðsson): Jeg hefi borið þetta undir álit forstöðukonu málleysingjaskólans, og taldi hún ekki þörf á að bæta við kenslukröftum í bráðina. Um húsnaðið má búast við, að það verði að stækka í framtíðinni, en eftir hennar dómi verður þess þó ekki þörf á næstu árum.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

2.—6. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Nd., mánudaginn 3. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 156).

Frsm. (Gunnar Sigurðsson): Jeg vil skýra nokkru nánar fyrirsögn frá háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.), hvort ekki yrði aukinn kostnaður, ef frv. yrði samþykkt. Jeg skal taka það fram, viðvíkjandi aldurstakmarkinu, að jeg hefi átt tal við forstöðukonu skólans um þetta, og telur hún, að ekki þurfi að stækka skólann þess vegna fyrst

um sinn nje heldur að auka við kenslukrafta, þar eð nú sjeu aðeins 6 börn í skól- anum, en hafi oft verið 14. En auðvitað liggur það við borð, að stækka verði skól- ann, en það þarf engu frekar þótt frv. þetta verði samþykkt, því að þar er aðeins heim- ilað að setja reglugerð, sem ákveði svo, að blind og vitsljó börn skuli tekin líka. Það er því engin skylda að setja þetta strax á stofn. Annars vil jeg geta þess, að landið á rúmgóða lóð, þar sem skólinn stendur nú, svo að sjálfsagt er að auka við skólann þar. Vona jeg að háttv. deild samþykki frv. þetta, þar eð um engan kostnaðarauka er strax að ræða.

Magnús Guðmundsson: Jeg vil leyfa mjer að spyrjast fyrir um, hvort frv. þetta muni ekki hafa töluverðan aukinn kostnað í för með sjer vegna fjölgunar skólabarn- anna, svo sem til aukinna kenslukrafta, við- bótarbygginga o. fl. Þessu vona jeg að hv. frsm. (Gunn. S.) svari.

Frsm. (Gunnar Sigurðsson): Það þýðir ekki að deila lengi um þetta; en samkvæmt yfirlýsingu forstöðukonunnar þarf ekkert að auka við kenslukraftana. En eigi að taka blind og vitsljó börn með, þarf auðvitað að stækka skólann strax þegar úr raknar, en auðvitað þarf þá fjárveitingu þingsins til þess. En það er auðskilið mál, að sparnað- ur er að því að hafa allar deildirnar sam- an, og eins er það auðsett, að betra er að taka börnin sem yngst í skólann.

Magnús Guðmundsson: Jeg fæ ekki skilið orð hv. frsm. nú öðruvísi en svo, að það þurfi bæði að stækka skólann og auka við kenslukrafta strax þegar breytingin er komin á, en hinsvegar sje það á valdi stjórnarinnar að setja ákvæði um þetta með reglugerð, og því geti stjórnin frestað. En þá finst mjer, að alveg eins geti beðið að samþykkja lögin að þessu sinni.

Frsm. (Gunnar Sigurðsson): Er það meining háttv. 1. þm. Skagf. að vera á móti frv.? (*M. G.:* Það fær þm. bráðum að sjá). Annars fæ jeg ekki sjeð, að það sje nokkur þörf á því að fresta frv., því að stjórninni er það alveg í sjálfsvald sett, hvort hún vill leggja út í kostnaðinn eða ekki, en hins vegar mun hún alls ekki gera það án þess að bera það undir fjárveitingarvaldið.

Jón Þorláksson: Jeg vona, að hv. deild hafi skilið, að það er tvent, sem farið er fram á í frv. þessu. Hið fyrra er það, að þessi dauðdumbu börn sjeu tekin yngri en þau hafa verið tekin hingað til. Verður sennilega um aukningu á barnafjöldanum að ræða sökum þessa, þegar fram í sækir, en tíminn er einmitt heppilegur nú, vegna þess hve fá börn eru nú í skólanum sem stendur.

Því miður var ekki búið að vinna að fullu úr manntalinu 1920, en eftir því, sem næst verður komist, munu vera um 14 dauð- dumb börn á öllu landinu á aldrinum 8—17 ára, en börnum á þeim aldri er ætlast til, að skólinn veiti móttöku.

Nú hafa flest verið 16 nemendur í skól- anum, svo að nefndinni fanst, að með þessu mundu þó eigi fleiri sækja um skólann en hægt væri að veita móttöku, því þess er og að gæta, að altaf slitrast einhverjir frá.

Annað atriðið er það, að með þessu frv. er stjórnarráðinu heimilað að halda uppi kenslu einnig fyrir önnur börn, heyrnar- sljó, málhólt og blind, en það er ekki tilætl- un nefndarinnar, að sú heimild verði notuð fyr en fje er veitt til þessa.

Bjarni Jónsson: Það má segja það sama um Alþingi, ef það fellir þetta frv., eins og sagt var um Njál forðum, að það sje mis- viturt — eða öllu heldur misgjöfult. Það veigrar sjer við að bæta kjör þeirra manna, sem frá náttúrunnar hálfu eru svo grátt leiknir sem þessir, og kveður það vera í

sparnaðarskyni, en hefir þó nýlega neitað að spara undir hálfa miljón króna þar, sem lítil eða engin þörf er á fje. Þykir mjer þar fara heldur undarlega saman skoðanir manna á þessum hlutum. Jeg á bággt með að skilja, ef ekki er hægt að trúá heimilunum fyrir kenslu heilbrigðra barna, að þeim muni betur takast með að kenna mállausum börnum og heyrnarlausum. Þar eð menn vildu ekki spara fje til að kenna heilbrigðum börnum, þá getur það varla verið af sparnaðarástæðum, að menn ætla að neita aumingjum þessum um þessa sjálfsögðu hjálp.

Jeg stóð aðeins upp til þess að benda hv. deild á þetta og heita á hana að gæta meiri mannúðar en hún hefir nú gert.

Magnús Guðmundsson: Eftir þá yfirlýsingu frá háttv. mentmn., að breytingar þessar muni ekki verða til að auka kostnaðinn við skólahaldið, og annars vegar að ekki verði ráðist í aukinn byggingarkostnað, fyr en Alþingi hefði veitt styrk til þess, get jeg fallið frá mótmælum mínum gegn frv.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 20 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 36. fundi í Ed., þriðjudaginn 4. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 156).

Á 37. fundi í Ed., miðvikudaginn 5. apríl, var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til mentmn. (sjá A. bls. 656) með 9 shlj. atkv.

Á 42. fundi í Ed., þriðjudaginn 11. apríl, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 156, n. 227).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþykkt án atkvgr.

Frsm. (Karl Einarsson): Jeg þarf ekkert að segja um þetta mál, frekar en stendur í nál., og vísa jeg því til þess.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2.—6. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Ed., miðvikudaginn 12. apríl, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 156).

Of skamt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. sem

Lög frá Alþingi.
(Sjá A. 243).

26. Sönnun fyrir dauða horfinna manna.

Á 20. fundi í Nd., laugardaginn 11. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um sönnun fyrir dauða sætýndra manna (þm.frv., A. 84).

Á 21. fundi í Nd., mánudaginn 13. mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Flm. (Pjetur Ottesen): Þetta frv. er komið fram vegna þess, að í íslenska lögjöf vantar ákvæði um, hver sje lögfull sönnun fyrir dauða sætýndra manna. Um þetta eru þó til ákvæði hjá nágrannabjóðum vorum, og getur þessi vöntun oft verið oss mjög bagaleg. Svo er sem sje mál með vexti, að erlend lífsábyrgðarfjelög hafa neitað að greiða ábyrgðarfje þó nokkurra manna, vegna þess, að þessar sannanir hefir vantað. Á það einkum við þegar skip hafa farist með allri áhöfn. Þegar einhverjir hafa komist af, þá er hægt að sanna þetta á venjulegan hátt með vitnaleiðslum. Jeg skal aðeins nefna eitt dæmi. Fyrir nokkrum árum fór bátur með tveimur mönnum hjeðan úr Reykjavík og ætlaði suður í Voga. Hann fjeck ofviðri og kom aldrei fram. Annar þessi maður var líftrygður í erlendu vátryggingarfjelagi, en það neitaði að greiða fjeð. Hjer var þó ekki um að villast, að maðurinn var dáinn.

Úr þessu er frv. ætlað að bæta, svo að menn geti náð rjetti sínum, þegar líkt stendur á. Frv. setur að vísu nokkuð þröng ákvæði um þetta. Hygg jeg það rjettara, þar sem um er að ræða að sækja undir högg erlendra lífsábyrgðarfjelaga.

Jeg vona að háttv. deild taki þessu frv. vel. Óska jeg þess, að því verði vísað til háttv. allshn. að lokinni þessari umr. En það eru tilmæli mín til háttv. nefndar, að hún hraði málinu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. (sjá A. bls. 660) með 21 shlj. atkv.

Á 36. og 37. fundi í Nd., dagana 30. og 31. mars, var frv. tekið til 2. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Nd., laugardaginn 1. apríl, var frv. enn tekið til 2. u m r. (A. 84, n. 163).

Frsm. (Gunnar Sigurðsson): Allsherjarnefnd er sammála flm. þessa frv. um það, að nauðsyn beri til að bæta úr þeim vandkvæðum, sem eru á að sanna dauða sætýndra manna, en hún leggur enn fremur það til, að þessi lög nái og til þeirra manna, sem farast voveiflega á landi og finnast ekki. Sem dæmi þess má nefna, að maður varð úti í vetur á Reykjanessfjallgarði og hefir ekki fundist. Svo má og nefna Reynistaðarbræður, og eru mörg önnur slík dæmi alkunn.

Nefndinni er nú ljóst, að hjer verður að fara með mestu varkárni, vegna þeirra, sem eftir lifa; eru því sumar greinar frv. beinlínis til að tryggja þetta, t. d. 8. gr.

Nefndin hefir allmikið umhverft frv. að formi til, og er hún háttv. flm. þakklát, að hann hefir tekið því öllu vel og engar atugasemdir gert þar að lútandi, enda vakti ekki annað fyrir nefndinni en það, að samræma efni þessa frv. við önnur lög, t. d. siglingalögin o. fl.

Í þessu máli tók nefndin sjer lögfræðing til aðstoðar.

Allir þeir, sem skipa allsherjarnefnd nú, eru sammála um það, að frv. þau, sem ganga í gegnum þessa nefnd, verði að vera gallalaus að formi til, og telja það fráleitt,

að frv., eins og stundum hefir komið fyrir, hafa verið afgreidd frá þessari nefnd, sem hafa brotið í bága við önnur gildandi lög. Þess vegna teljum við rjett, ef um flókna lagasmíði er að ræða, að kalla til aðstoðar lögfræðing, sem hefir gert lögin að æfistarfi sínu. Því væri æskilegt, að nefndin nyti t. d. aðstoðar einhvers prófessorsins í lögum eða hæstarjettardómara, enda viðgengst það víðast erlendis, að þingin hafa samvinnu við slíka sjerfræðinga, t. d. paramentið enska.

Það hefir stundum komið fyrir hjer, að allir þeir, sem skipuðu allsherjarnefnd, voru ólögfróðir, og þó að einhver þeirra hafi verið lögfróður, hafa það ekki verið menn, sem hafa gert lögfræðina að æfistarfi sínu, og er því ofætlan að halda, að þeir með öðrum störfum geti annað því, sjerstaklega vegna þess kerfisleysis í löggjöfinni, sem alstaðar verður fyrir og fyrst þarf að bæta úr. Og jeg tel, að það hljóti að verða eitt af framtíðaráhugamálum þings og þjóðar að setja í fast kerfi alla löggjöf vora og fækka um leið þeim lögum, sem í gildi eru og fáir eða engir fara eftir.

ATKVGR.

- Brtt. 163,1 (ný 1. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.
 — 163,2 (ný 2. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.
 — 163,3 (ný 3. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.
 — 163,4 (ný 4. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.
 — 163,5 (ný 5. gr.) samþ. með 16 shlj. atkv.
 — 163,6 (ný 6. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.
 — 163,7 (ný 7. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.
 — 163,8 a.—d. (4 nýjar greinar, verða 8.—11. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 163,9 (ný fyrirsögn) samþ. með 18 shlj. atkv.

Fr. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv., með fyrirsögninni:

Frumvarp til laga um sönnun fyrir dauða manna, sem ætla má að farist hafi af slysum.

Á 39. fundi í Nd., mánudaginn 3. apríl, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 184).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 36. fundi í Ed., þriðjudaginn 4. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 184).

Á 37. fundi í Ed., miðvikudaginn 5. apríl, var frv. tekið til 1. u m r.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Sigurður Jónsson: Frv. þetta er í allmörgum greinum; því þykir mjer rjett, að það sje athugað í nefnd.

Jeg leyfi mjer því að leggja til, að frv. verði vísað til allsherjarnefndar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til allshn. (sjá A. bls. 656) með 9 shlj. atkv.

Á 42. fundi í Ed., þriðjudaginn 11. apríl, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 184, n. 228).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Jóhannes Jóhannesson): Jeg vil aðeins leyfa mjer að skírskota til nál. á þingskjali 228, sem jeg vænti, að háttv. deildarmenn hafi lesið, og leggja til f. h. allsherjarnefndar, að háttv. þm. lofi málinu fram að ganga.

Forsætisráðherra (S. E.): Aðeins stutt athugasemd. Í raun og veru lít jeg svo á, að þetta frv. hefði átt að koma frá stjórninni, vegna nauðsynlegra rannsókna á innlendum og erlendum lögum, sem að þessu lúta.

Jeg hefi því miður ekki átt kost á að athuga þetta mál eins ítarlega og jeg hefði viljað og eins og nauðsyn er, en þó er nokkur bót í máli, að það hefir verið athugað af færum manni, en þó enganvegin svo, að stjórnin geti tekið ábyrgð á þeirri rannsókn.

Frsm. (Jóhannes Jóhannesson): Jeg er alveg samdóma hæstv. forsætisráðherra um það, að rannsókn og undirbúningur þessa máls hefði átt að vera hjá stjórninni. En þó svo sje ekki, og þar sem talsvert brýn þörf er á frv., þá álít jeg ekki mjög varhugavert að samþykkja það til bráðabirgða. Svo ætti stjórnin að ganga gegnum frv. á eftir og bæta inn í það því, sem á vantar um eftirlátna muni horfinna manna. Þetta frv. nær aðeins til þeirra, sem farist hafa af einhverjum ákveðnum slysum, sem kunnugt er um, að orðið hafi.

Jeg hefði helst óskað, að þessu máli hefði verið vísað til stjórnarinnar, en jeg veit, að lífsábyrgðarfjelögin vilja ógjarna greiða lífsábyrgð sætýndra manna, og álít því hættulaust þó frv. fái fram að ganga.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- 2.—11. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Ed., miðvikudaginn 12. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 184).

Of skamt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 244).

27. Sveitarstjórnarlög.

Á 18. fundi í Ed., laugardaginn 11. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á sveitarstjórnarlögum frá 10. nóv. 1905 (þm.frv., A. 86).

Á 19. fundi í Ed., mánudaginn 13. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Jeg ætla að bæta nokkrum orðum við greinargerð frv. Háttv. deildarmönnum mun vera kunnugt um það, að háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) hefir borið fram frv. á þskj. 44, sem fer í sömu átt og þetta frv. Nefndin hafði það frv. til meðferðar, en þótti rjettara að bera fram nýtt frv. heldur en að breyta hinu, því að þar breytingar hefðu orðið með

því móti, að um nýtt frv. hefði hvort sem er verið að ræða.

Það getur að vísu verið álitamál, hvort ekki hefði verið rjettara að breyta hinu frv., en það er í sjálfu sjer lítillfjörlegt atriði, og skal jeg ekki fjölyrða um það. Jeg þarf ekki að fara út í þau atriði, sem háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) talaði um við 1. umræðu síns frumvarps. Nefndin var því samála, enda hefir hún tekið hans frv. upp í frv. sitt. Nefndin hefir aðeins gert skýrari ákvæðin um útsvarsskyldu þeirra manna, er búskap reka, verslun eða aðra arðsama atvinnu í öðrum hreppi en þeir hafa lögheimili sitt, því oft vilja rísa deilur um það mál. Jeg sje svo ekki ástæðu til að fara frekar út í þetta mál og vona, að frv. verði vísað til 2. umr. Jeg tel ekki þörf á að vísa því til nefndar, þar sem það er borið framafnefnd.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Mjer virðist undarlegt, að nefndin skuli hafa borið fram nýtt frv., í stað þess að breyta frv., sem fyrir lá. Það hefði sparað tíma og kostnað, að halda sjer við það frv., en úr því, sem komið er, sje jeg ekki ástæðu til að gera þetta að deilumáli.

Jeg verð að telja það álitamál, hvort þessar breytingar gangi ekki fulllangt. Hjer er felt ákvæði úr lögunum frá 1919, sem jeg tel vafasamt, að bót sje í að fella. Jeg vil láta það standa, að ekki megi leggja útsvar á fiskiveiðar, þótt reknar sjeu úr öðrum hreppi, en innan sömu sýslu, en tel hitt of langt farið, að þetta megi ekki gera við sama flóa, þótt margar sýslur liggi að. Þetta ákvæði fellur burtu, ef frv. er samþykkt óbreytt. Jeg teldi heppilegra að halda þessu ákvæði og vil skjóta því til nefndarinnar, að hún athugi þetta til næstu umræðu, því að öðrum kosti mun jeg bera fram till. í þessa átt.

Sveitarstjórnarlögunum hefir verið vísað til stjórnarinnar til endurskoðunar, því að Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

menn hafa mikið við þau að athuga. Það væri æskilegast, að þessi endurskoðun gæti farið fram sem fyrst, í stað þessara eilífu smábreytinga. En þó eru þær betri en að búið sje áfram við gallana. Á Austurlandi er t. d. almenn óánægja út af því, að reikningsár hreppanna er fardagaár, en ekki almanaksárið. Mönnum hefir komið það illa. Auk þess þykir mönnum óheppilegt, að útsvarið skuli eiga að greiðast í einu lagi, og væri heppilegra, að það væri gert í tvennu lagi. Margt fleira finna menn að þessum lögum, þó að jeg hirði ekki að telja það fram hjer, en þessu skýt jeg fram stjórninni til athugunar.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Jeg skil það vel, að sveitarfjelögin þurfi á öllum þeim tekjum að halda, sem þau eiga heimtingu á, og það er eðlilegt, að þau reyni að ná gjöldum af öllum þeim, sem atvinnu reka í hreppunum. En þeirrar tilhneigingar hefir orðið vart, og hún hefir aukist svo að segja ár frá ári, að færa stöðugt niður þann tíma, sem þyrfti til að gera atvinnugreinar útsvarsskyldar. Fyrst var þetta bundið við 4 mánuði, en nú er það komið niður í 3 mánuði eða jafnvel 4 vikur á sumum sviðum. Þetta getur gengið of langt og er full ástæða til þess að athuga allar slíkar breytingar gaumgæfilega, því að ekki stendur á till. til breytinga á þessu sviði. Jeg held, að engin grein sveitarstjórnarlaganna hafi orðið fyrir fleiri breytingatilaunum en 36. gr., og það má búast við, að ekki sje öllu lokið enn í því máli. Það getur gengið svo langt, að farið sje að taka útsvör af mönnum, sem reka t. d. hrossasölu, þó að þeir dvelji ekki lengur í hreppnum en 1 eða 2 daga. Jeg vildi aðeins benda á þessa viðsjárverðu tilhneingingu.

Ástæðan til þessa frumvarps mun vera sú, að ná útsvari af laxveiðum, sem reknar eru skemmri eða lengri tíma. Jeg er því

fullkomlega samþykkur, að sveitirnar fái gjöld af þessari atvinnugrein, því að atvinnugrein verður það að teljast, þó að laxveiði sje oft rekin fyrir skemtunar sakir. Það er ekki sanngjarnt að sveitirnar missi af útsvari af þessari atvinnugrein fremur en hverri annari. En jeg kann ekki við það, sem borið er fram í greinargerð frv., að það sje til þess að leiðrjetta misskilning á framkvæmd laganna. Ef hjer er átt við dóm, sem gengið hefir í þessu máli, þá er ekki rjett að kalla það misskilning á framkvæmd laganna, heldur er hjer um að ræða úrskurð dómsvaldsins um, hvað sjeu lög.

Háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) mintist á, að endurskoða þyrfti öll sveitarstjórnarlögin. Það er rjett, að raddir hafa heyrst um þetta efni, og hafa þær orðið allháværar, þó að lögin sjeu ekki eldri en 17 ára og mikið hafi verið til þeirra vandað í upphafi. Það er víst, að lögunum þarf að breyta, en hinsvegar get jeg ekki fallist á þær kröfur, að færa tímann til útsvarskyldu stöðugt niður.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) tók það fram, að ekki hefði verið þörf á nýju frv. Um það vil jeg ekki deila. Jeg vísa til þess, sem jeg sagði áðan. Þá benti hann á, að breyting frv. gengi fullllangt viðvíkjandi útsvari þeirra, sem vinna í öðrum hreppum yfir stuttan tíma, en eru úr sömu sýslu, t. d. við útræði. Jeg tel sjálfsagt að taka þetta atriði til athugunar til næstu umr., og býst jeg við, að nefndin geri það.

Sami háttv. þm. talaði um óánægju út af reikningsárinu, að það væri miðað við fardaga- en ekki almanaksár. Jeg hefi ekki orðið var við þessa óánægju, en hinsvegar vil jeg ekki neita því, að hún geti átt sjer stað.

Sömuleiðis talaði hann um óánægju yfir, að gjalddagi á sveitargjöldum væri aðeins einn, og vildi hafa þá tvo eða fleiri. Jeg

skil ekki, að þeir hreppar, sem vilja haga þessu svo, geti ekki gert það án lagabreytingar.

Þá sný jeg mjer að ræðu hæstv. atvrh. (Kl. J.). Jeg get verið honum þakklátur fyrir það, hve vel hann tók í aðalatriði þessa máls, að hægt væri að leggja útsvar á laxveiði. Nefndin er honum alveg samála í því efni. En hann talaði einnig um tilhneigingu til að færa niður tímann, sem gerði menn útsvarsskylda. Það mun hafa verið alment sagt, því að þessa verður ekki vart í frv. Engar breytingar farið fram á í þá átt, og svo hefir heldur ekki verið gert á undanförunum þingum. Hjer er farið fram á 3 mán., og er það orðið gamalt og miðað við þann tíma, sem gildir um aðrar atvinnugreinir. Hæstv. atvrh. (Kl. J.) vítti það, að í greinargerð frv. er talað um að leiðrjetta misskilning á framkvæmd laganna. Það getur verið, að þetta sje ekki heppilega orðað, en það, sem fyrir nefndinni vakti, var að leiðrjetta og bæta úr óskýrum ákvæðum, sem hafa orsakað það, að lögin hafa verið framkvæmd með öðru móti en til mun hafa verið ætlast í upphafi.

Þá hefir verið um það talað, að lögin eigi að endurskoða, og því sje óþarfi að vera að breyta þeim nú. En jeg tel sjálfsagt að gera þegar í stað þær breytingar, sem sýnilega eru til bóta, því ekki er að vita, hvenær endurskoðun laganna fer fram. Hún getur dregist, og er þá betra að bæta úr þegar í stað en að lifa í voninni. Eins er það gott, að þetta mál hafi verið rætt og undirbúið. Það verður til þess, að endurskoðun laganna getur borið betri árangur, þegar úr henni verður.

Björn Kristjánsson: Jeg er nefndinni þakklátur fyrir till. sínar í þessu máli. Jeg hefði að vísu kunnað betur við, að hún hefði haldið sjer við mitt frv. Það hefði sparað prentun þingskjala og eina umr. En úr því, sem komið er, sje jeg ekki

ástæðu til að gera það að ágreiningsefni. Nefndin leggur til, að breytingar þær, sem fólust í frv. mínu, verði samþykktar, og það er mjer aðalatriðið. Jeg hefi heldur ekkert á móti því, sem nefndin hefir aukið við frv.

Viðvíkjandi andmælum háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) gegn því, að heimilað sje að leggja á bátaútveg, sem rekinn er innan sýslu í hreppunum á víxl, vil jeg geta þess, að heldur en að frumvarpið falli vil jeg til samkomulags fallast á, að aðeins sje felt úr eldri lögunum orðin: „eða við sama fjörð eða flóa“.

Jeg er hæstv. ráðherra (Kl. J.) þakklátur fyrir, hve vel hann tók í breytinguna um laxveiði. Það var vitanlega alveg rjett hjá honum, að það er ósanngjarnt, að sveitirnar missi tekjur af þessari atvinnu, sem er arðvænleg í eðli sínu, þó að einstakir menn stundi hana sjer til gamans. Hún á að vera gjaldskyld engu að síður.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Aðeins stutt athugasemd. Það er alveg rjett, að í þessu frv. er ekki farið fram á að styttja þessi tímabil, en slíkar tilraunir hafa komið fram áður margoft á þingi, og oft náð fram að ganga, svo að aðalatriðið í gömlu lögunum, að aðeins væri hægt að leggja á 4 mánaða atvinnu, er nú rofið og altaf að færast niður á við, og óvíst hvar staðar nemur.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg lít eins á málið og háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.). Þetta var í lögum, að leggja mátti útsvar á atvinnurekendur innan sama flóa og lögheimili atvinnurekandans var. Þessu var breytt af allshn. 1919. Jeg var þá í nefndinni, og náði breytingin fram að ganga svo að segja umræðulaust. Nú kemur strax fram óánægja, sem hefir við talsvert miklar ástæður að styðjast. Það er mjög svo óviðeigandi, að maður, sem rekur atvinnu innan sinnar eigin sýslu, aðeins í annari sveit en

sinni eigin, þurfi að gjalda útsvar annarsstaðar en í sinni sveit. Það virðist því vera sanngjörn miðlun, sem háttv. 2. þm. S.-M. fer fram á. Það hefir ekki verið venja að leggja útsvar á þá, sem stunda róðra í Bolungarvík víðsvegar frá Djúpinu. En til þess var þó full heimild. Annað mál, hefði hjer verið að ræða um menn úr annari sýslu, þá hefði eflaust verið lagt á þá, og þá ekki nema rjettmætt. Þrátt fyrir alt, þá verð jeg að álíta, að breyting þessi sje ekki bráðnauðsynleg á þessu þingi. En hvað viðvíkur laxinum, eins og hæstv. atvrh. gat um, þá finst mjer alt öðru máli að gegna, en finst þó ekki nauðsynlegt að hraða þessu svo mjög, þar sem það liggur við borð, að grandskoða og breyta sveitarstjórnarlögunum og ákveða nýja gjaldstofna fyrir sveitirnar.

Jeg heyrði að hæstv. atvinnumálaráðherra lagði með þessu og finst, eins og jeg tók áður fram, engin nauðsyn að hraða þessu eina atriði eða breytingu. Vegna alls þessa leyfi jeg mjer að koma með svohljóðandi rökstudda dagskrá:

Í trausti þess, að stjórnin verði við áskorunum Alþingis um endurskoðun á skattaálöguákvæðum sveitarstjórnarlaganna og leggi fyrir næsta þing frumvarp um breytingar á þeim, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Það má nú heita svo, að háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) og háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.) sjeu orðnir hvor öðrum samkvæmir og samála, og má vel fallast á það. Aftur á móti kom mjer það ókunnuglega fyrir, þegar háttv. 4. landsk. þm. (G. G.) talaði fyrir frumvarpinu, en kemur svo með rökstudda dagskrá í samræmi við þáltill. frá í fyrra. Það er ekki gott að segja, hvað stjórnin kann að gera eða hvenær henni þóknast eða

hefir tíma til að endurskoða sveitarstjórnarlögin öll í heild og koma fram með nýtt frumvarp í því máli. Jeg sje ekki, að háttv. þm. þurfi að hræðast það svo mikið að greiða þessu frv. atkvæði sitt og styðja að framgangi þess, fyrst hann telur breytingar þær, sem það gerir á sveitarstjórnarlögum, rjettmætar.

Halldór Steinsson: Jeg stend aðeins upp til þess að láta það í ljós, að jeg felli mig mjög vil við þessa dagskrá og greiddi henni atkvæði mitt, ef hún hefði það innifalið að breytingar á sveitarstjórnarlögum yrðu lagðar fyrir næsta þing. Hvaðanæva heyrast raddir um það, að lögin þurfi gagurýni og breytingar við, bæði í einstökum atriðum og allri heildinni, og er því eðlilegast og sjálfsgæðast, að þær breytingartill. komi frá stjórninni. Þessi breyting, sem hjer er um að ræða, er svo smávægileg, að hún getur vel beðið næsta þings.

Björn Kristjánsson: Jeg verð að segja það, að jeg kann því illa, ef frv. verður drepíð, þar sem mikill hluti deildarinnar er því meðmæltur. Það ætti ekki að skaða eða tefja að neinu leyti fyrir endurskoðun sveitarstjórnarlaganna, þó að einu einstöku atriði sem þessu væri breytt til batnaðar.

Á þingi 1913 komu fram samskonar andmæli, er millipinganefndin var að undirbúa breytingar á sveitarstjórnarlögum, en andmælin voru ekki tekin til greina. Það er talað um það að skora á stjórnina að koma fram með endurskoðuð og breytt sveitarstjórnarlög; það hefir áður verið gert og engan árangur haft. Og er jeg sannfærður um það, að það á langt í land, enda er það margra ára verk og vandaverk mikið.

Hjer þarf að leita upplýsinga hjá hverri hreppsnefnd og fá umkvartanir sem víðast frá og vinna svo úr öllum þeim gögnum. Jeg óska því, að háttv. deild samþykki þetta

frv. með þeirri sannfæringu, að það sje til bóta og tefji að engu leyti fyrir algerðri endurskoðun og breytingu á sveitarstjórnarlögum.

Jóhannes Jóhannesson: Jeg hygg, að háttv. nefnd hafi ekki athugað þetta frv. nægilega vel áður en hún ljet það frá sjer fara. Jeg fæ ekki betur sjeð en að fyrsta og þriðja málsgrein komi algerlega í mótsögu hvor við aðra og býst við, að háttv. deild verði að játa það, að jeg fer hjer með rjett mál, ef hún athugar frv. betur. Í fyrstu málsgrein stendur: „Þeir skulu greiða þar fult gjald eftir öllum efnahag sínum, nema —“ o. s. frv. En í þriðju málsgrein stendur: — „hreppsnefndin, þar sem eigandi fyrirtækisins á lögheimili, hefir þá engan álögurjett á þær —“ o. s. frv. Hjer sjá allir, að um beina mótsögn er að ræða, og slíkum lögum get jeg ekki ljeð fylgi mitt.

Sigurður Jónsson: Mjer er ekki ljóst, að hjer komi neitt í bága hvað við annað í frv., en ef það gengur til 2. umr., má auðvitað athuga það nánar. Jeg get ekki aðhylst dagskrána, þar sem mjer finst það ætti að vera grundvallarregla löggjafanna, og raunar hvers einstaks manns, að bæta úr því misrjetti, sem vitanlega á sjer stað, svo fljótt, sem kostur er á, og það engu síður, þó svo standi á, að misrjettið snerti ekki sjerlega marga menn. Og af því að jeg fæ ekki betur skilið en að meiri hluti háttv. deildar álíti þörf á þessari breytingu, sem hjer ræðir um, þá finst mjer rjett að koma henni á fyr en seinna.

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Aðeins stutt athugasemd. Jeg get ekki fundið galla þá, sem háttv. þm. Seyðf. (Jóh. Jóh.) var að benda á, að væru á frv. Jeg skal játa það, að jeg hefi mäske ekki

athugað frv. nægilega vel, og lít þar að auki á það sem leikmaður en ekki lærður lögfræðingur, eins og háttv. deild getur skilið.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Mjer þykir þessi rökstudda dagskrá nokkuð snemma upp borin og sje enga ástæðu til þess við 1. umr. málsins. Jeg fæ ekki sjeð, að það sje nokkurt samræmi í því að vilja að stjórnin komi með frv. til breytingar á lögum á næsta þingi, en vilja svo ekki leyfa umræður um málið.

Af þessum ástæðum mun jeg ekki greiða dagskránni atkv. mitt. Jeg er þakklátur frsm. (G. Ó.) fyrir að hafa tekið til greina bendingar mínar. En það, að hann gerir lítið úr öðrum aðfinslum mínum við sveitarstjórnarlögin, mun stafa af því, að hann þekkir best heimahagana, en síður til í fjölmönnum kauptúnum.

Atvinnurekstur manna hefir breytst mikið hin síðustu 17 ár; hreppsfjelögin hafa víða minkað stórum, en fjölmenn kauptún risið upp á öðrum stöðum, og þetta þarf alt að taka til nákvæmlegrar athugunar.

Jóhannes Jóhannesson: Þó að þetta ákvæði verði sett, sem háttv. frsm. landbúnaðarnefndar (G. Ó.) hefir lofað að taka til greina, þá útilokar það alls ekki, að hægt sje að tvíleggja á sama manninn, í sveit eftir þessu frumvarpi, en í kaupstað eftir þeim ákvæðum, sem þar gilda.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá 4. landsk. þm. (G. G.) feld með 8 : 5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: G. G., H. St., Jóh. Jóh., S. F., G. B.
nei: S. H. K., S. J., B. K., E. Á., G. Guðf..

G. Ó., H. Sn., K. E.

Einn þm. (S. E.) fjarstaddur.

Frsv. vísað til 2. umr. með 9:1 atkv.

Á 20. fundi í Ed., miðvikudaginn 15. mars, var frv. tekið til 2. umr. (A. 86, 102).

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Jeg skal ekki fara mörgum orðum um þetta frv.; skal aðeins benda á brtt. frá landbúnaðarnefnd á þskj. 102. Mál þetta var allmikið rætt við 1. umr., og þá ljét jeg í ljósi fyrir nefndarinnar hönd, að hún væri ekki á móti því að taka aftur upp ákvæðið um útsvarsskyldu útvegsmanna, er útræði stunda í öðrum hreppi en þeir eru búsettir í, sem felt er úr eftir frv. háttv. 2. þm. G.-K. (B. K.). Því að það gerir minni breytingu á lögunum en annars hefði orðið. Annað, sem deilt var um frv. þetta við fyrstu umræðu, sá nefndin ekki ástæðu til að taka til greina.

Björn Kristjánsson: Jeg hefi eigi annað að segja en jeg felst á brtt. háttv. landbúnaðarnefndar til samkomulags.

Sigurjón Friðjónsson: Jeg lagði á móti frv. þessu við fyrstu umræðu; þó ekki fyrir þá sök, að jeg væri á móti því að leggja á laxveiðiafnot. En jeg taldi þetta frv. svo smávægilegt, að það svaraði ekki kostnaði að koma því gegnum þingið. Það má búast við, að brtt. komi fram við frv., ekki síst í háttv. Nd., því altaf er óánægja með ýms ákvæði sveitarstjórnarlaganna og nóg tilhneiging til málalenginga í þinginu, oft engu síður um smámál. Þar sem nú samþykkt var í fyrra þingsályktun um að skora á stjórnina að taka sveitarstjórnarlöggjöfina sem fyrst til endurskoðunar, finst mjer rjettast að láta þetta bíða, og nú er vitanlegt, að byrjað er á undirbúningi undir slíka endurskoðun. Hagstofan er þegar byrjuð að senda fyrirspurnir út um land viðvíkjandi fátækralögunum, og

virðist rjettast, að þau ogsveitarstjórnarlög- in sjeu endurskoðuð samtímis. Þó að sjer- staklega þurfi að athuga um tekjustofna sveitarsjóðanna, þá er það margt fleira, sem athuga þarf, t. d. það, hvort ekki sje rjett að breyta reikningsári þeirra og miða það við nýár, í stað þess, að það er nú miðað við fardaga. Þetta mun vera vilji margra sveitarstjórna víða um land. Víða er óánægja með sveitfestistímann og fleira og fleira.

Jeg lít svo á, að þingið verði að treysta því, að stjórnin geri sitt besta í þessu efni. Vil jeg því leggja það til, að þessu frv. verði vísað til stjórnarinnar, og leyfi mjer að afhenda hæstv. forseta tillögu til svo hljóðandi rökstuddrar dagskrár:

„Í því trausti, að stjórnin leggi fyrir Alþingi næsta ár, eða svo fljótt sem því verður við komið, ítarlega endurskoðun á allri sveitarstjórnarlöggjöfnni, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá“.

Jóhannes Jóhannesson: Jeg vil leyfa mjer að benda á það, sem jeg sagði við fyrstu umræðu þessa máls um daginn, að jeg teldi ekki gott samræmi á milli niðurlags 1. og 3. málsg. 1. gr. frumvarpsins. Það lítur ekki út fyrir, að háttv. nefnd hafi skilið, hvað jeg sagði þá. Jeg vil því taka dæmi:

Bóndi í Mosfellssveit hefir útibú í Kjós- inni. Á hann þá eftir 1. málsg. 1. gr. frv. að greiða fult útsvar í Mosfellssveit- inni eftir öllum efnahag sínum, nema hann hafi haft fast aðsetur annarsstaðar, þá á hann líka að greiða þar útsvar. En ef hann hefir nú dvalið alt árið í Mosfellssveitinni, þó hann hafi haft útibú í Kjósinni, þá á að leggja fult útsvar á öll efni hans í Mosfellssveitinni og líka á útibúið í Kjós- inni. En í 3. málsgrein 1. greinar segir, að hreppsnefndin í Kjósinni megi leggja fult

útsvar á útibúið þar og að hreppsnefndin í Mosfellssveitinni hafi engan álögurjett á útibúið eða arðinn af því. Jeg sje því eigi annað en að þetta reki sig hjer hvað á annað, og vil jeg bera undir hæstv. atvinnumálaráðherra, hvort jeg fer ekki hjer með rjett mál.

Jeg lít líka svo á, að ekkert sje frekar til þess, að almenningur missi alla virð- ingu fyrir Alþingi en þessi sífelda óvand- aða lagasmíði.

Þar sem nú þingið er búið að skora á stjórnina að endurskoða öll sveitar- stjórnarlögin, finst mjer miklu rjettara að bíða þangað til það er búið heldur en á hverju þingi að vera að samþykkja varhugaverðar lagabreytingar. Mjer er því ómögulegt að greiða atkvæði með þessu frumvarpi, því jeg tel það alls ekki vansa- laust fyrir Alþingi að láta það frá sjer fara sem lög.

Björn Kristjánsson: Það er mikið kapp, sem lagt er á að drepa þetta frv.; því að strax við fyrstu umræðu kom fram dag- skrá um að vísa því frá, og svo nú við aðra umræðu kemur fram önnur sama efn- is. Jeg er alveg hissa á þessari mótstöðu, sem frv. fær, þegar þingmenn yfirleitt viðurkenna, að þeir sjeu ekki móti inni- haldi þess. Jeg gat að vísu búist við dá- lítilli mótstöðu á móti frv., því að einn háttv. þm. sagði mjer, að það ætti ekki að fara lifandi út úr deildinni.

Háttv. 1. landsk. (S. F.) sagði hið sama, sem áður hefir komið fram hjer í þess- ari háttv. deild, að það væri ekki ómaks- ins vert fyrir þingið að vera að breyta þessum lögum nú, af því að gagnger end- urskoðun á þeim lægi fyrir dyrum. En mjer finst eigi annað en það sje alveg vansalaust fyrir hið háa Alþingi, þó að það lagi strax þau ákvæði laganna, sem þegar er fyrirsjáanlegt, að þarf að laga,

því að ennþá getur liðið alllangur tími þangað til endurskoðun laganna er komin í kring.

Þá talaði háttv. þm. um, að þetta væri ekki nema tímatöf, að vera að fást við þetta nú, því að frv. mundi verða breytt í háttv. Nd. En slíkt er ekkert nýtt, og má altaf gera ráð fyrir því, að frv. taki breytingum þegar þau fara á milli deilda. Hvað snertir það, sem háttv. þm. var að tala um, að þegar væri byrjað á undirbúningi undir endurskoðun sveitarstjórnarlaganna, þá er það víst aldrei nema satt. En eins og jeg tók fram áðan, þá geta jafnvel liðið mörg ár þangað til slík endurskoðun er komin í kring.

Jeg skil ekki, hversvegna lagt er svona mikið kapp á að drepa þetta frv., þar sem þær breytingar, sem það hefir í sjer fólgnar, koma ekki í bága við skoðun neins háttv. þm. Það hlýtur því eitthvað annað að liggja á bak við, og vil jeg óska, að það komi fram, svo hægt væri að átta sig á því. Annars vænti jeg þess, að hv. deild gefi þessu frv. atkvæði til 3. umr.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Það er rjett, sem háttv. þm. Seyðf. (Jóh. Jóh.) sagði, að það virðist við fljótlegt álit vera dálítil mótsögn í niðurlagi 1. og 3. málsg. 1. gr. frumvarpsins. En jeg lít samt svo á, að þetta megi samríma. Því ef maður, sem á heima í Mosfellssveit og hefir þar aðalbúskap sinn alt árið, hefir líka yfir 3 mánaða atvinnu í Kjósinni, þá má leggja á hann í báðum stöðum, en þó þannig, að draga á þá frá útsvari því, sem lagt er á hann í Mosfellssveit, að tiltölu við þann tíma, sem hann dvaldi í Kjósinni. Þetta er fyrra tilfellið. Hinsvegar er það, að maður rekur arðsama atvinnu í tveimur sveitarfjölögum alt árið; þá á að leggja útsvar á hana alla og óskifta í báðum hreppum. Þetta kemur oft fyrir, t. a. m., að maður hjer í Reykjavík rekur verslun

alt árið t. a. m. í Hafnarfirði, og er þar þá goldið alt útsvar af henni þar. Báðar tillögurnar miða að því, að tvö eða fleiri sveitarfjölög geti notið útsvars frá sama manni, og eru því að mínu álit samrímalegar. Þó mætti sjálfsagt orða þetta skýrar.

Jeg heyri það á sumum háttv. deildar mönnum, að þeir vilja fella þetta frv., af því að búið sje að skora á stjórnina að endurskoða sveitarstjórnarlögin. En slíkt er ekkert áhlaupaverk, og jeg veit það, að örðugt verður fyrir stjórnina að vera búin að undirbúa allar þær breytingar, sem gera þarf á fátækra- og sveitarstjórnarlögum, fyrir næsta þing. Og þó nú aldrei nema hægt verði fyrir stjórnina að vera búin svo fljótt, að hún geti lagt þessar breytingar fyrir næsta þing, get jeg ekki sjeð, að rjett sje að meina hreppsnefndum að geta t. d. lagt á laxveiðiafnot næsta sumar.

Yrði það samt ofan á, að frumvarp þetta verði felt, þá væri þó æskilegast, að því yrði svo fyrirkomið, að hreppsnefndir gætu eigi að síður notað þennan tekjurjett sinn.

Forseti (G. B.): Með því að till. sú til rökstuddrar dagskrár, sem fram er komin frá háttv. 1. landsk. varaþm. (S. F.), er sama efnis sem dagskrá sú, er feld var hjer í deildinni við 1. umr. málsins, hlýt jeg að úrskurða, í samræmi við 32. gr. þingskapa, að dagskrártill. sú, sem nú er fram borin, geti eigi undir atkvæði komið.

ATKVGR.

Brtt. 102 samþ. með 9 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 9 : 2 atkv.

2.—3. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 : 2 atkv.

Á 22. fundi í Ed., föstudaginn 17. mars, var frv. tekið til 3. u m r. (A. 111).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 : 1 atkv. og afgr. til Nd.

Á 25. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 111).

Á 27. fundi í Nd., mánudaginn 20 mars, var frv. tekið til 1. u m r.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. (sjá A. bls. 659) með 14 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Nd., föstudaginn 7. apríl, var frv. tekið til 2. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Nd., mánudaginn 10. apríl, var frv. aftur tekið til 2. u m r. (A. 111, n. 200, 221, 225, 229).

Frsm. (Þorleifur Jónsson): Frv. þetta er komið frá háttv. Ed. og flutti landbn. þeirrar deildar það í því formi, sem það er nú. Eins og getur um í nál. okkar, eru einkanlega þrenskonar breytingar í frv. þessu á núgildandi lögum.

Fyrst er ákvæði um það, að hreppsnefnd hafi rjett til að leggja fult útsvar á bú o. s. frv. í þeim hreppi, sem fyrirtækið

er rekið alt gjaldárið, eins og eigandi ætti lögheimili í hreppnum. En aftur á móti hefir hreppsnefndin þar, sem maðurinn á lögheimili, ekki rjett til þess að leggja útsvar á þá atvinnu eða eignir.

Það mun hafa komið fyrir, að lagt hefir verið á sömu eignina eða fyrirtækið í tveim hreppum, en ef þessi breyting verður samþykkt, þá eru fengin skýr ákvæði um það, að ekki sje hægt að leggja á bú eða annað slíkt fyrirtæki þar, sem eigandi á lögheimili, ef það er rekið alt gjaldárið.

Þá eru í öðru lagi gerð skýrari ákvæðin um útsvarsrjett á laxveiði. Eins og menn vita, hefir orðið mikið þras og málaferli um þetta og úrskurðir eða dómar fallið þeim í vil, sem veiða á stöng sjer til skemtunar. Nefndin er samdóma Ed. í því, að nauðsyn beri til að gera hjer skýrari ákvæði um.

Laxveiðin er álitin og mun vera yfirleitt mjög arðsöm, og er því engin ástæða til að undanskilja hana útsvari, þótt svo sje kallað, að hún sje rekin sem „sport“ eða til skemtunar.

Þá er þriðja breytingin fólgin í því, að útsvarsskylda aðkomuútvegsmanna er miðuð við það, að þeir búi utan sýslu. Þeir útvegsmenn, sem búa í sama sýslufjelagi, eru lausir við útsvar, en á hina má leggja, sem utansýslu búa, þótt þeir eigi heima við sama fjörð eða flóa.

Að vísu er nefndinni ekki vel kunnugt, hve víðtæk áhrif þessi breyting getur haft. Á Austurlandi, þar sem jeg þekki best til, held jeg að þessi breyting hafi engin áhrif. Öðru máli getur verið að gegna um Faxaflóa og ef til vill Breiðafjörð.

Jeg sje, að háttv. þm. Barð. (H. K.) hefir komið með brtt. um, að þetta sje fært í gamla horfið. Fjörður og flói verði sett inn. Skal jeg lofa honum að mæla fyrir þeirri till. áður en jeg segi meira um þetta mál.

Þá vil jeg minnast á brtt. á þskj. 225 frá háttv. þm. Skagf. (M. G. og J. S.). Þar eru vakin upp aftur þau ákvæði, sem 2. þm. Skagf. (J. S.) flutti hjer í fyrra um slægjuafnotin og mest reis deilan millum hans og háttv. þm. Borgf. (P. O.). Nefndin hefir nú að vísu ekki getað borið sig saman um þetta atriði, en mjer virðist, að ef þessi brtt. verði samþykkt, þá verði ósköp lítið úr ákvæðunum, sem samþykkt voru 1919, að leggja megi á slægjuafnot. Það er ekki hægt að neita því, að kringum suma kaupstaði, og einkum kringum Reykjavík, eru jarðirnar rúnar að flestum gæðum og alt flutt í bæina. Og sjerstaklega er það tilfinnanlegt, þegar meiri hluti heyskaparins er fluttur burtu. Þá eru plokkuð notadrýgstu gæðin af jörðunum. Þá hverfur líka áhöfnin af jörðunum að mestu leyti og þá hefir hreppnefndin ekkert að leggja á nema örreittan jarðarskrokkinn, og mäske einhvern bláfátækan húsmann, sem kaupstaðar-spekúlantinn hefir sett á jörðina. Mjer finst því ekki hægt að fallast á þessa till. eins og hún liggur fyrir.

Hákon Kristófersson: Eins og hv. frsm. tók fram á jeg brtt. á þskj. 221. Mintist haun á gang málsins í Ed. og taldi að deildin hefði gengið inn á það til samkomulags að hafa frv. eins og það er nú. En jeg segi það ekki út í bláinn, að háttv. Ed. mun ganga að frv. eins fyrir það, þótt mín till. verði samþykkt.

Brtt. mín gengur út á það að núgildandi lög standi að því leyti óbreytt, sem þau eiga við fjörð eða fláa. Hefði jeg kosið að hafa brtt. mína miklu víðtækari, en jeg treystist ekki til þess sökum þess, að jeg þekki orðið reiptogið hjá háttv. þm. um það, að gera hreppnefndum mögulegt að ná peningum úr vasa utanhreppsmanna, svo framarlega sem þeir hafa notið nokkurra þæginda í hreppi þeirra.

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Brtt. mín gengur því aðeins út á það, að þar sem sýslufjelög liggja að flóum eða fjörðum, þar sjeu ákvæðin eins og þau hafa verið í gildandi lögum. Hygg jeg það miklu hagkvæmara og rjettara. Hefi jeg hjer sjerstaklega Vesturland fyrir augum, svo og Faxaflóa.

En þegar svo er háttað, að örmjór fjörður liggur á sýslutakmörkunum, eins og á sjer stað um Ísafjarðar- og Barðastrandarsýslu, og veiðistöðvar eru beggja megin fjarðarins, þá getur oft staðið svo á, að í þetta skifti sje hægara að nota þessa verstöðina og í hitt skiftið verstöðina hinumegin við fjörðinn. Þannig er t. d. háttað í Barðastrandarsýslu. Bílddælingar eiga verbúð o. fl. í Auðkúluhreppi norðanvert við Arnarfjörð. Það sjer hver heilsýnn maður, hve ranglátt það væri og er í slíkum tilfellum, að menn skuli verða útsvarsskyldir fyrir skamma dvöl í sínum eigin húsum, eða þó leigð væru af öðrum móti fullu endurgjaldi. Lít jeg yfirleitt svo á, að þegar einhver útgerðarmaður borgar að fullu öll þau fríðindi, sem hann og starfsmenn hans njóta í sveit þeirri, sem þeir hafa bækistöð sína í, þá hafi sú sveit eða hreppur að fullu hlotið það, sem krafist verður, ef sannsýni fær að ráða, og að næsta ósanngjarnnt sje að leggja á þennan mann aukaútsvar í viðbót. Eru leigusalar ekki yfirleitt ódýrseldari en svo, að þeir mega jafnadarlega heita vel haldnir af þeim viðskiftum; því dæmi munu til þess, að hin ýmsu fríðindi, sem aðkomumenn njóta hjá slíkum mönnum, eru seld við okurverði.

Eftir orðum háttv. frsm. (Þorl. J.) að dæma, virðist mjer auðsætt, að nefndin geti ekki verið á sama máli og jeg í þessu efni. Finst mjer yfirleitt kenna sorglega mikils keims af þessari tilhneigingu hvers sveitarfjelags að skara eld að sinni köku, eins og stundum hjá einstöku háttv. þm. að skara eld að köku kjördæmis síns, og finst

mjer því ekki ástæða til að ala á slíkum hugsunarhætti eða styrkja hann með slíkum lagaákvæðum sem þessum.

Eftir núgildandi lögum á almenn sveitarútsvarsálagning að fara fram í október ár hvert. Svo er fyrir mælt, að útsvar skuli lagt á eftir efnum og ástæðum. En samkvæmt þessum ákvæðum gæti þessi álagning farið fram í júlí eða ágústmánuði, eða ef til vill fyr.

Nú er svo fyrir mælt, að formaður greiði útsvar fyrir sig og háseta sína áður en hann fer úr veiðistöð, og renna menn þá blint í sjóinn um það, þegar á hann er lagt, hver hin raunverulega þörf sveitarfjelagsins verður á því ári, eða hvernig efnum og ástæðum manna, sem útsvörin eru lögð á. Verður háttáð um mánaðamót október og nóvember. Yrði því ókleift að leggja hlutfallslega rjett á þennan mann við aðra hreppsúa, en ekki mun þar af veita, að rjettlátt sje eins og er, þótt löggjöfin geri ekki tilraunir í því að gera það rjettláti torveldara.

En það virðist við raman reip að draga við háttv. deild, að fá hana til að sjá þetta í því ljósi, sem sémilegast væri heiðarlegum og óhlutdrægum mönnum. Lítur út fyrir, að það ætli að reynast nú sem oftast, að hún sje steinblind á því auganu, sem veit að mannúð og rjettláti, og er þó ilt að vita. Er yfirleitt slíkt ósamræmi víða í þessum lögum og sú fljótaskrift á frv., að jeg tel með engu móti rjett að samþykkja það eins og það nú liggur fyrir. Til dæmis veit jeg um marga menn, sem hafa notið tekna hjer í Reykjavík, en ekkert útsvar verið lagt á. Tel jeg það heldur ekki neitt illa farið, þótt höfuðborg landsins gangi ekki á undan í því að fara ofan í vasa efnalítilla manna eftir fje þeirra, þótt dvalið hafi nokkrar vikur við atvinnu. er bæjarfjelagið hefir jafnframt haft gott af, þótt aldrei nema einhver lagastafur heimilaði það. En ekki mun það vera meining nefndarinnar að breyta

þessu. Þá er eftir lögunum gerður sá munur á háseta á róðrarbát og háseta á þilskipi, að hinn fyrnefndi á að borga útsvar, en hinn síðarnefndi ekki. Það er nú auðsætt, að ef heilbrigt rjettláti á að komast á, þá verður að laga þetta. Verð jeg að halda því fram, að háttv. nefnd getur varla verið það neitt áhugamál, að rjettlátið verði hjer ofan á, ef hún gengur ekki að brtt. mínum. Er jeg forviða á, að hún skuli ekki vera búin að gera þetta.

Nú stundar einhver maður útræði, og fær hann þá ekki fiskinn í bygðarlagi því, sem hann dvelur í eða setur hann á land í, heldur fyrir utan það. Ef hann nú borgar það, sem það kostar að setja hann á land þar og verka. Þá er það nóg. Hann á að rjettu lagi ekki að borga þar meira. Það ból-ar hjer á þessari gömlu tilhneigingu hreppanna, að ná sem allra mestu af þessum mönnum.

Þá er hjer ýmislegt fleira, sem jeg myndi óska, að ekki slæddist með í lögin. Það eru meðal annars ýms svo smásmuguleg ákvæði, að mig furðar á því, að menn skuli geta lagt sig niður við að semja slíkt. Eftir einu þeirra má t. d. leggja útsvar á mann, sem einn góðan veðurdag fer með veiðistöng sína upp í sveit til að veiða lax í einn sól-arhring. Efast jeg ekki um, að hreppsmenn myndu nota sjer þetta.

Annars snúa ákvæði sem þetta frekar að öðrum háttv. þm. en mjer, ef gera skal ráð fyrir, að hver tali sjerstaklega máli síns kjördæmis, sem líklega má nú, og skal jeg ekki fara frekar út í þetta. Þó get jeg ekki stilt mig um að taka það fram, að jeg tel brtt. á þskj. 225 hafa mikinn rjett á sjer, þótt hún kunni mäske að koma nokkuð hart niður sumstaðar. Hún hefir í aðra röndina miklar rjettarbætur í för með sjer, og álít jeg því, að ekki beri að útiloka hana. Annars teldi jeg best, að nefndin stingi frv. undir stól nú í billi með rökstuddri dagskrá. Það er svo margt í því, sem menn eru og

verða óánægðir með. Er jeg hissa á því, að háttv. deild skuli ekki sjá það, að ekkert þýðir að vera að klastra við þessi lög, því jafnan fer ný bót illa á útslitnu fati. Væri rjettara að vísa málinu til stjórnarinnar og fela henni að koma fram með breytinga: á sveitarstjórnarlögunum í heild og leggja þær fyrir næsta þing.

Jeg vil svo að lokum taka það fram, ef einhver hefir ekki áttað sig á því, að brtt. mín við þskj. 102 er þegar komin inn í frv. Það var gert í því skyni að spara prentun, og vona jeg, að háttv. deildarmenn sjái, að brtt. rekur sig ekki á efni frv.

Jón Sigurðsson: Við þm. Skagfirðinga eigum hjer brtt. á þskj. 225. Hún var til umræðu hjer í fyrra og sje jeg því ekki ástæðu til að fjölyrða um hana nú, einkum þar sem við háttv. þm. Borgf. (P. O.) höfum komið okkur saman um að forðast að hefja nú stórar deilur um þetta mál. Eru nú hjer í deildinni flestallir þeir sömu menn og í fyrra, og munu þeir hafa áttað sig á málinu þá, enda eru sömu rök með og móti sem áður. Jeg get þó ekki stilt mig um að geta þess við háttv. frsm. landbúnaðarnefndar (Þorl. J.), að mjer finst það dálítið hart, að hann skuli ekki unna þeim mönnum, sem landbúnað stunda, sömu rjettinda og þeim, er reka útgerð. Furðar mig stórlega á því, að hann, sveitamaðurinn, skuli líta svo á málið. Hann vill unna þeim, sem fara í önnur sveitarfjölög til fiskifanga, að vera útsvarsfríir, en ekki þeim, sem fara þangað eftir heyafli.

Ætla jeg svo ekki að segja meira um þetta mál að sinni, en vænti þess, að háttv. deild líti með sömu sanngirni á það og í fyrra. Þá var till. okkar samþykkt með yfirgnæfandi meiri hluta, en komst þó ekki gegnum Ed., sökum þess, hve áliðið var orðið þings, þegar hún kom fram.

Jeg mun greiða báðum hinum brtt. atkv., því þær ganga báðar í sömu átt og brtt. okkar.

Jón Baldvinsson: Ákvæðin í þessu frv. um útsvarsálagningu á slægjuafnot hafa orðið þess valdandi, að brtt. á þskj. 225 er fram komin. Þakka jeg þeim háttv. þm., sem hafa flutt hana, en verð hins vegar að furða mig á því, að háttv. frsm. landbn. (Þorl. J.) skuli ekki geta fallist á jafnsanngjarna tillögu. Fyrir brtt. á þskj. 229 liggja að nokkru sömu rök.

Sú breyting á sveitarstjórnarlögunum að því er laxveiðina snertir, sem frv. fer fram á, mun fram komin vegna þess, að mönnum hefir ekki þótt rjett, að þeir, sem laxveiðirjett eiga í veiðiám, en hafa veiðina sjálfum sjer til skemtunar eða leigja veiðina öðrum á sama hátt, geti sloppið við útsvar. En hitt verð jeg að telja vafasamt, að rjett sje, svo sem orðalag frv. gerir, að ýta undir hreppsnefndir að leggja útsvar á mann, þótt hann kæmi sjer til skemtunar til þess að veiða lax í einn eða tvo daga með veiðistaf. Hitt býst jeg aftur við, að flestir telji rjettlátt, að leggja skatt á ár eða veiðivötn, þó veiðin sje eingöngu notuð til skemtunar. Það er einmitt þetta, sem brtt. á þskj. 229 gerir ráð fyrir, að leggja megí útsvar á veiðiár, þótt utanhreppsmenn eigi þær, án þess þó jafnframt að gefa nokkuð undir fótinn með það, að leggja útsvar á menn, sem aðeins veiða þar 2—3 daga. Myndi slíkt útsvar líka helst koma niður á kaupstaðabúum, sem kaupa sjer rjett til að veiða nokkra daga í þessum ám. Munu allir, sem kunnugir eru þessu, vita, að þetta er bara til skemtunar, en bændur hafa hinsvegar drjúgar tekjur af. Virðist því rangt að leggja skatt á veiðendur, en ekki þá, sem tekjurnar hljóta.

Háttv. frsm. mintist á það, að jarðirnar hjer í kringum Reykjavík sjeu svo rúnar

af gæðum og gripum, að hrepparnir hafi ekki lengur neitt til að leggja útsvar á. Kennir hann þetta nálægð þeirra við höfuðstað landsins og skaðlegum áhrifum hans. Þetta tel jeg ekki rjett álitið. Jarðirnar í Mosfellssveitinni hafa aldrei verið neinar landkostajarðir. Og þegar litið er til hins hrjóstruga jarðvegs þar, þá getur það varla dulist, að búskapurinn er þar betri en vanta mætti eftir landgæðum. Verð jeg að halda því fram, að Reykjavík hafi alls ekki plokkað neitt af þeim. Og þótt lengra sje litið, eins og t. d. til Borgarfjarðar, þá er sama að segja um hann. Þaðan kaupa menn hjeðan slægjuafnot, og taka bændur víst fult gjald fyrir og ábatast á kaupunum. Ætti að mega leggja á það sem tekjur hreppsmanna, en ekki hinna, sem kaupa slægjurnar. Annars stafar ekkert gott af þessum eltingaleik og væri betur, að hrepparnir gengju ekki eins langt í þessum efnunum sem þeir gera, eða þm. fyrir þeirra hönd virðast vilja vera láta.

Þá vil jeg benda á annað. Í brtt. á þskj. 225 er talað um, að leggja megi útsvar á hvalveiði og atvinnu útlendra skipa við verkun á síld á höfnum inni. Þetta hefir lengi staðið í sveitarstjórnarlögnum, en virðist nú úrelt orðið. Því eins og menn vita, þá er nú á leiðinni frv. til laga um fiskiveiðar í landhelgi, og er þar tekið fram, að útlendingar megi ekkert hafast við inni á höfnum til að gera að fiski eða til neins slíks, heldur aðeins til að leita skjóls gegn stormi eða annari hættu. Nú er hjer um bil áreiðanlegt, að þetta frv. verður samþ., og er þá heldur hjákátlegt að samþykkja jafnframt ákvæði sem þessi, sem gera ráð fyrir tekjum af atvinnurekstri, sem bannaður er með lögum. Með því væri ef til vill útkjálkasveitum landsins freistað til þess að leyfa útlendingum að vera í landhelgi, þótt lögin bönnuðu það, bara til að fá útsvarið í sveitarsjóðinn. Er því auðsætt, að frv. gerir

ráð fyrir alt öðru ástandi en verður þegar frv. um fiskiveiðar í landhelgi hefir verið samþykkt. Get jeg því, af þessum ástæðum, tekið undir það með háttv. þm. Barð. (H. K.), að rjettast sje að vísa þessu máli til stjórnarinnar.

Pjetur Ottesen: Jeg skal ekki ganga á það samkomulag, sem háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) lýsti yfir, að við hefðum gert okkar í milli í þessu máli. Jeg ætla aðeins að taka til athugunar mótmælin, sem fram komu gegn því, sem háttv. frsm. (Þorl. J.) sagði um ástandið hjer í nágrenni Reykjavíkur. Háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.) kvað háttv. frsm. þar hafa mælt um of. En jeg skal í því sambandi aðeins benda á tvær jarðir, sem dæmi upp á það, hver áhrif hinn takmarkalausí heyflutningur af jörðunum hefir á ræktun þeirra, og sem sýnir ljóslega, hver áhrif þetta hefir á framtíð þjóðarinnar, að því leyti sem hún byggist á landbúnaðinum eða ræktun landsins. Báðar þessar jarðir eru ofan fjarðarins.

Annari jörðinni fylgja 5 hjáleigur, og var á þeim búið góðum búum með samilegum efnun og góðri afkomu, en á heimajörðinni rekið stórt bú. — Nú eru hjáleigurnar allar komnar í eyði og á heimajörðinni hefir undanfarin ár nálega enginn búskapur verið í hinni rjettu merkingu þess orðs. Það hafði sem sje verið tekinn upp sá siður að leigja út slægjurnar og taðan flutt í burtu og jörðin þannig komin í örgustu niðurníðslu. Það má því um þessa jörð segja, að hún sje að mestu leyti glötuð sem tekjustofn fyrir viðkomandi hreppsfljag, því hinn eiginlegi ábúandi á jörðinni er ekki fær um að inna af hendi til hreppsins nema sem svarar einum tíunda hluta þess, sem ætla má, að goldist hefði, ef jörðin væri í góðri rækt.

Á hinni jörðinni var fyrir nokkrum árum stór búskapur, um 300 fjár og stórt hrossa-

og kúabú, en nú er þar nálega enginn búpeningur, því alt heyið er flutt til Reykjavíkur. Afleiðingin verður því sú, að þær jarðir, sem þannig eru leiknar, gangamjögfljótt úrsjer, og að því rekur, sje ekki tekið í taumana, að þær eyðileggjast með öllu sem tekjustofn þess hrepps og sýslufjelags, sem þær eru í, og ætti þetta að vera nægilegt til að skýra, hversu nauðsynleg og sanngjörn þessi álagningarákvæði eru. Jeg veit að vísu vel, að þau eru enganveginn nægileg til að fyrirbyggja þetta, en ættu þó að eiga þátt í að reisa dálítið rönd við, að þessi siður verði alment tekinn upp, og að jarðirnar þess vegna fari algerlega í niðurniðslu. Ástandið yrði eflaust ennþá verra, ef þessara ákvæða nyti ekki við.

Afleiðingin af þessari heysölu hefir líka komið fram í því, að menn úr kaupstöðunum hafa heldur viljað leigja slægjur og spekulera með heyið en fara í kaupavinnu. Mætti telja fleira til, ef þörf þætti.

Frsm. (Þorleifur Jónsson): „Jeg hefi ekki mörgu að svara að þessu sinni. Að vísu talaði háttv. þm. Barð. (H. K.) langt mál og virtist mjær helst, að hann vilja fella alt frv. og ekki leggja útsvar á aðra en innansveitarmenn. Hann sagði, að nefndin legði kapp á að ná í peninga frá öðrum. Veit jeg ekki vel, hvernig á að skilja það. En nefndin gat fallist á, að sanngjarnt væri að undanskilja þá útvegsmenn frá því að greiða útsvar, sem eiga heima í sama sýslufjelagi. En var á móti því, að svo og svo margar sýslur, sem liggja að stórum flóa, gætu notið góðs af því að hrúgast í eina verstöð. Bjóst jeg við, að háttv. þm. kæmi með einhver dæmi, sem sýndu, hve átakanlega útvegsmönnum væri íþyngt með þessari ráðstöfun, en jeg man ekki eftir, að hann gerði það.

Það er svo um Faxaflóa, að 3 sýslur liggja að honum, og eftir áður gildandi lög-

um hafa íbúarnir í einni sýslu við hann rjett til að reka atvinnu í annari, án þess að gjalda útsvar þar.

Mjær er kunnugt um, að það hefir risið upp deila um, hversu langt Faxaflói nái.

Miðneshreppur lagði útsvar á bát eða báta frá Akranesi í Borgarfjarðarsýslu, en þeir neituðu að borga útsvarið af því að Akranes væri við sama flóa og Miðneshreppur. — Miðneshreppur heldur því hinsvegar fram, að sá hreppur sje utan Faxaflóa, og að hann endi við Garðsskaga. Akurnesingar halda því fram, að Faxaflói nái út að Reykjanesi, en á milli þessara tveggja staða liggur Miðneshreppur. Út af þessum ágreiningi mun nú vera mál fyrir dómstólunum. Ákvæðið: „eða við sama fjörð eða flóa“ getur því altaf valdið ágreiningi, og þarf að hverfa úr lögnum sem ónothæf táknum.

Jeg man eigi til, að háttv. þm. Barð. (H. K.) færði fram nein rök fyrir því, að útvegsmenn á Vestfjörðum yrðu neitt hart úti fyrir þetta ákvæði, og jeg veit, að svo er ekki á Austfjörðum. Það er þá aðeins Faxaflói, sem um er að ræða. Jeg held svo, að jeg hafi ekki annað við ræðu háttv. þm. Barð. að athuga.

Háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) talaði á móti frv. og sagði, að nefndin vildi fara ver með landbúnaðinn en sjávarútveginn. Þetta er ekki rjett; nefndin vill ekki halla á rjett landbúnaðarins, heldur þvert á móti halda honum fram; en hann aftur á móti vill halla á landbúnaðinn, svo að komi kaupstöðunum til góða.

Þá sagði háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.), að sjer þætti ófært að leggja útsvar á veiðimenn, sem kannske stunduðu laxveiði ekki meira en einn dag á árinu. Það gæti að vísu eftir frv. verið hægt, en jeg hygg ekki, að slíkt komi til greina, er um 1 dag væri að ræða eða því um líkt.

Viðvíkjandi laxveiðinni skal jeg með leyfi

hæstv. forseta lesa upp kafla úr brjefi, sem háttv. Alþingi hefir borist frá hreppsnefnd Mosfellshrepps, og hljóðar svo:

„Laxveiði hefir víða verið arðsömustu hlunnindi jarða, stórum aukið gjaldþol og tekjur eigenda eða ábúenda, og því verið drjúgur tekjustofn sveitanna. En nú eru þessi hlunnindi víða fráskilin jörðunum, orðin sjereign efna-manna, er nota veiðina sjer til arðs og skemtunar. Svo er um arðsömustu laxveiðinotin hjer í Kjósarsýslu og víðar, og eru eigendur og notendur búsettir í öðrum sveitarfjölögum eða erlendis. Sumir eigendur selja veiðirjettinn á leigu, leigjandinn selur aftur veiðinotin á leigu (fyrir stöng í einn dag, t. d. Elliðaá) o. s. frv. — Í Elliðaá hefir stöng á dag kostað 20 kr., en góðir veiðimenn hafa þó, jafnframt skemtuninni, rekið veiðina sem arðsama atvinnu, haft mikið meira upp úr henni, dæmi til 160—170 kr. á dag. En dómstólar vorir dæma öll slík laxveiðiafnot útsvarsfrjáls, og tapa sveitarsjóðirnir þannig einum besta tekjustofni sínum“.

Þetta segja þá kunnugir menn um málið og kvarta undan að það, sem áður var mikill tekjustofn fyrir hjeruðin, er nú orðið að engu. Sje jeg ekkert, sem geti mælt á móti, að lagt sje á laxveiðinotin, hvort heldur rekin eru sem atvinna eða til skemtunar, en aftur á móti er margt, sem mælir með því.

Þá hefi jeg ekki fleiru að svara, en leyfi mjer að beina til háttv. deildar, að hún samþykki frv.

Jakob Möller: Jeg ætla eigi að blanda mjer í umr. um þetta mál, en ætla aðeins að segja nokkur orð af því að mjer er kunn saga annarar þeirra jarða, sem háttv. þm. Borgf. (P. O.) talaði um. Held jeg, að það dæmi sje svo sjerstakt, að eigi sje hægt að nota það í þessu sambandi, því ef rjett er

getið til hjá mjer, er að ræða um jörð, sem lenti í braski. Hún var keypt alt of háu verði af manni, sem svo ekki gat haldið á henni: afnot hennar voru ekki einu sinni nægileg til að borga vextina af verðinu. Slíkt getur komið fyrir um jarðir hvar sem vera skal, að þær sjeu sprengdar upp í okurverð, svo að þær geti ekki borið sig, og er þetta dæmi því engin sönnun á máli háttv. þm. Borgfirðinga.

En jeg held, að ef á að koma í veg fyrir, að jarðirnar fari í eyði vegna þess, að slægjurnar sjeu leigðar út, þá sje hjer verið að fara þveröfuga leið við það, sem vera á. — Leiðin er einmitt sú, að leggja á jarðeigendurna. sem leigja út jarðirnar. Mætti haga því þannig, að afraksturinn yrði fyrir útsvarinu og stæði beinlínis að veði fyrir því. Með því móti mætti koma í veg fyrir, að alt of mikið yrði leigt út af slægjum, en alls eigi með því að leggja á þá. sem notuðu slægjurnar. Það mundi aðeins valda því, að heyið yrði dýrara. En sannleikurinn er sá, að verð á slægjum hjer í nágrenni Reykjavíkur er svo sprengt upp úr öllu valdi, að síst er á það bætandi.

Hitt get jeg vel skilið, að sveitunum sje það þyrnir í augum, að svo fer um jarðirnar, en leiðin til að koma í veg fyrir það er að leggja á jarðeigendurna sjálfa. — Sje jeg ekki betur en að dæmi háttv. þm. Borgf. styðji það álit mitt.

Jón Baldvinsson: Háttv. þm. Borgf. (P. O.) hefir að mestu leyti verið svarað, en jeg vildi samt taka fram örfá atriði.

Það stendur víða svo á, t. d. fyrir austan fjall, að bændur margir hverjir eiga víðáttumikil lönd, og að því er jeg hygg einnig uppi í Borgarfirði, sem þeir hafa eigi tök á að nota til fulls einir, og hafa þeir þá hag af að leigja út slægjurnar. sem þeir geta ekki komist yfir að nota. Venjulega fá þeir það vel borgað, svo jeg sje enga ástæðu til að amast við því.

Dæmi háttv. þm. Borgfirðinga sannar ekkert, heldur mun hitt rjett, sem jeg sagði, að þrátt fyrir slæma landskosti í nágrenni Reykjavíkur, er búskapur þar miklu meiri en ætla mætti eftir landskostum.

Háttv. frsm. bjóst ekki við, að lagt yrði útsvar á menn, sem stunduðu laxveiði í einn eða tvo daga; en eftir þessu frv. er vissulega ýtt undir hreppsnefndir að gera það, og jeg efast ekki um, að það mundi verða gert, og af því mundi leiða eltingaleikur við menn, sem þá væru komnir á bak og burt og ekki mundi svara kostnaði, þar eð um svo litlar upphæðir væri að ræða.

Hitt finst mjer rjett, að leggja á þá, sem hafa verulegar tekjur af laxveiðinni, en það munu vanalega vera innansveitarmenn, og þó t. d. Laxá í Kjós sje eign útlendinga, mætti eins leggja á hana útsvar fyrir því.

Út af kafla þeim úr brjefi frá hreppsnefnd Mosfellinga, sem háttv. frsm. las upp, skal jeg geta þess, að það yrði æðiörðugt fyrir hreppsnefndina að ná í alla þá menn, sem stunda veiði í t. d. Elliðaánum einn dag, hálfan dag, eða kannske ekki nema stutta stund úr degi. Finst mjer hálfhjákatlegt, ef þeir ætluðu sjer að fara að eltast við þá alla til að hafa af þeim útsvar. — Það má aftur á móti búast við, að Englendingar þeir, sem stunda laxveiði hjer á landi, muni tryggja sjer það með samningum áður en þeir leigja, að ekki verði á þá lagt.

Þá skal jeg víkja örfáum orðum að ákvæðinu um fiskiverkun í landhelgi. Það er leiðinlegt, að sama þingið, sem bannar útlendingum veiðar í landhelgi, skuli jafnharðan ætla að gera þessa veiði að tekjustofni, — með öðrum orðum semja lög, sem það ætlast til að verði brotin.

Hákon Kristófersson: Jeg skal ekki lengja mikið umræðurnar um þetta mál.

Háttv. frsm. sagði, að jeg hefði borið háttv. nefnd á brýn, að hún vildi ná í peninga frá öðrum. Það hefi jeg ekki sagt, en

jeg sagði, að hún væri ekki eftirbátur sumra hreppsnefnda, er vildu fara í vasa annara hreppa eftir peningum.

Þá sagði hann, að jeg hefði ekki komið með nein dæmi til sönnunar máli mínu. Það eru nú hans orð, en jeg álít mig hafa fært betri rök fyrir mínu máli heldur en háttv. nefnd fyrir sínu.

Háttv. frsm. sagði, að jeg hefði ekki nefnt nein dæmi. Þetta er ekki rjett. Auk nokkurra dæma, sem jeg hefi þegar nefnt, skal jeg nefna Oddbjarnarsker; þangað hafa oft sótt menn úr fleiri hreppum en viðkomandi.

Sunnan með Breiðafirði er jeg ekki eins kunnugur og skyldi; tel þó engan efa á því, að í verstöðunum úti undir Jökli rói menn víðar að en úr viðkomandi hreppum.

Mjer finst ekki miklu muna á brtt. minni og till. háttv. nefndar. Munurinn er aðeins sá, að hún vill, að sýslutakmörkin skeri úr; það læt jeg óátalið þegar eigi stendur svo á, að heimilisfang og útræði er við sama fjörð eða flóa. — Því vil jeg þó bæta við, og um það er háttv. nefnd og fleirum þingmönnum ku mugt, að jeg vil, að þeirri meginreglu væri fylgt um land alt, að þar væri hver einn útsvarsskyldur, er hann ætti heimilisfang, en annarsstaðar ekki. En hin aðferðin, að leggja á menn vegna nokkurra vikna dvalar, veldur óánægju, óánkvæmni, ranglæti og fleiru og fleiru. Auk þess sem það byggist ekki á heilbrigðri sanngirni.

Það er síður en svo, að jeg láí þeim hv. þm., sem finst þeir þurfa að gæta hagsmuna kjördæma sinna og þykir þetta ákvæði óheppilegt, en svona er það í lögunum frá 1919, og það liggja ekki fyrir ályktanir frá neinum þingmálafundum, sem fara fram á, að því verði breytt

Jeg sje svo ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þessa brtt. mína, en legg hana undir dóm háttv. deildar. Hún er komin fram með almenningshag fyrir augum, en ekki eingöngu miðuð við mitt kjördæmi.

Pjetur Ottesen: Jeg ætla aðeins að segja nokkur orð út af hinum hógværu andmælum frá háttv. 1. og 2. þm. Reykv.

Háttv. 1. þm. Reykvíkinga sagði, að brtt, 225 færi ef til vill í þá átt að bæta úr því vandræðaástandi, sem nú á sjer stað.

Háttv. þm. (Jak. M.) var að tala um að leggja mætti hátt útsvar á þessa menn, sem slægjurnar lána, en reynslan er nú sú, að þeir hafa lítið gjaldþol; því það þverr jafnóðum og jarðirnar rýrna og ganga úr sjer. Og heyið er ekki hægt að taka lögtaki. Það er alt á burt á haustin áður en lagt er á, sem ekki er fyr en í október. Og gagnvart því, að slægjur sjeu sprengdar upp og leigðar okurverði, sem í fæstum tilfellum mun vera reyndin á, má benda á það, að sumstaðar eru gamlir samningar um leiguna, og þar er hún lág, því það er altítt, að menn taki ákvæðin slægjulönd á leigu til margra ára.

Háttv. 2. þm. Reykvíkinga (J. B.) benti á, að sumstaðar hagaði svo til, að stór slægjulönd væru ónotuð. Það getur ef til vill til sanns vegar færst, að svo hafi þetta verið nú síðustu árin, síðan bústofn manna gekk svo mjög saman sem kunnugt er, og hafa bændur því ekki getað notað lönd sín sjálfir til fulls. En hitt er áreiðanlegt, að það er stórvægileg hætta fyrir ræktun í landinu, ef bændur hætta að nota sjálfir lönd sín. Þá er hættan og eyðileggingin vís.

Loks vil jeg geta þess, að það er bersýnilega andi sveitarstjórnarlaganna, að útsvar sje greitt þar, sem atvinnan er stunduð. Og þó segja meg, að ákvæðið um, að útgerð sje ekki útsvarsskyld við sama fjörð og flóa, þó í öðrum hreppi sje, sje undantekning frá þessari meginreglu, þá horfir þar alt öðruvísi við en með slægjuafnotin, því við það að flytja heyið út úr hreppnum eru í burtu flutt verðmæti og þar með skertir framfærslu- og bjargræðismöguleikar hreppsfélagsins sem

því nemur, en í hinu tilfellinu er aðeins um að ræða að leggja á land um stundarsakir fisk, sem veiddur er í hinum stóra almenningi sjónum.

Jakob Möller: Hv. þm. Borgf. (P. O.) kvað ekki hægt að hafa heyið að veði fyrir útsvarinu. Það er ekki rjett. Krafan fyrnist ekki til næsta sumars eftir að lagt var á, og hey þess sumars yrði þá að veði, en vitanlega þyrfti til þessa sjerstök ákvæði. Og þetta ráð, sem jeg benti á, að leggja vel á þá, sem braska með jarðarafnotin, er áreiðanlega hið áhrifamesta til þess að koma í veg fyrir misnotkun jarðanna. En ef hv. þm. leggur ekki aðaláhersluna á það, þá veit jeg ekki, hvað undir býr.

Jón Sigurðsson: Jeg vil leyfa mjer að spyrja hv. þm. Borgf. (P. O.), hvort hann hafi gleymt grasleysissumrinu 1918, þegar heilar og hálfar sveitir urðu að leita í aðra hreppa til þess að fá slægjur, og það þótt ekki væri annað en fjallaflóar með broki. En nú, er því er bætt ofan á óþægindin og kostnaðinn, sem verður af slíku, að þeim, sem eru að braska við að bjarga sjer á þennan hátt, er gert að skyldu að greiða útsvar á tveimur stöðum, þá finst mjer að metaskálar rjettlætisins sjeu farnar að hallast. Sem betur fór kom þetta ekki til 1918, því að þá var þetta ekki komið í lög, en hefðu þá verið komin þau lög, sem nú gilda, þá hefði þetta eflaust komið þungt niður á fjölda manna, sem örðugast áttu uppdráttar. Og þetta ranglæti kemur venjulega niður á þeim, sem síst skyldi. Það kemur niður á þeim, sem byggja harðbalakot og slægjurýr, og svo kaupstaða eða kaupsabúum, sem eru að reyna að hafa einhverjar skepnur til þess að geta veitt börnum sínum hollara fæði en ella.

Pjetur Ottesen: Það er ekki rjett hjá hv. 2. þm. Skagf., að hjer sje um nýjan skatt að ræða á þá, sem verða að leita slæгна út fyrir sveitina. Hann hlýtur að vita, að svo er ákveðið í sveitarstjórnarlögum, að það ber að taka tillit til þess við niðurfjöfnun heima fyrir, ef goldið hefir verið af einhverjum atvinnurekstri í öðrum hreppum; hjer er því ekki um nein aukin eða ný gjöld að ræða. Sem betur fer eru sumur eins og sumarið 1918 mjög sjaldgæf.

ATKVGR.

Brtt. 229 samþ. með 16 : 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Gunn. S., H. K., Jak. M., J. A. J., J. B., J. S., J. P., M. G., M. J., M. K., M. P., Ó. P., Sv. Ó., Þorl. G., Þorst. J., B. Sv.

nei: E. E., Ing. B., L. H., P. O., P. P., S. St., St. St., Þorl. J., Þór. J., B. H., E. P.

Einn þm. (B. J.) fjarstaddur.

Brtt. 225, svo breytt, feld með 14 : 13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: H. K., Jak. M., J. A. J., J. B., J. S., J. P., M. G., M. J., M. P., Ó. P., Þorst. J., Gunn. S., B. Sv.

nei: Ing. B., L. H., M. K., P. O., P. P., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. G., Þorl. J., Þór. J., B. H., E. P., E. E.

Einn þm. (B. J.) fjarstaddur.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 14 : 13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: E. P., E. E., Gunn. S., Ing. B., J. A. J., L. H., P. O., P. P., St. St., Þorl. G., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. H.

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

nei: H. K., Jak. M., J. B., J. S., J. P., M. G., M. J., M. K., M. P., Ó. P., S. St., Sv. Ó., B. Sv.

Einn þm. (B. J.) fjarstaddur.

Á 47. fundi í Nd., miðvikudaginn 12. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 234, 238)

Jón Baldvinsson: Jeg á brtt. á þskj. 238. Lá hún hjer fyrir við 2. umr. og var samþykkt, en var svo feld saman við aðra brtt., sem síðar var feld. Vona jeg að brtt. þessi verði samþykkt nú, þar eð það var einungis þetta, sem varð henni að falli hjer síðast. Fjölyrði ekki meira, ef ekki koma mótmæli.

Frsm. (Þorleifur Jónsson): Það er ekki útlit fyrir, að greitt verði að koma lögum á þetta mál hvað útsvarsrjett á laxveiði snertir, því að jeg sje, að enn er kominn fram sama till. og um daginn frá hv. 2. þm. Reykv. (J. B.).

Þessi till. sýnist í fljótu bragði vera mjög meinlaus, og sumum gæti enda virst, að hún bætti nokkuð úr skák fyrir Mosfellshreppi eða öðrum, sem líkt er ástatt. En það getur varla verið tilgangurinn, því að þá mundu þeir ekki svo ólmir að fella hið nýja ákvæði, að laxveiðin væri útsvarsskyld, hvort sem hún er rekin til atvinnu eða aðeins til skemtunar og á hvern hátt sem veiðin er stunduð. En þótt brtt. þeirra komist að, sje jeg ekki betur en að laxveiði sú, sem mál hafa risið út af og dómar fallið um, sje eftir dómsástæðunum jafnrjettlaus til álags eins og áður.

Dómarnir miða við, að laxveiðin hafi ekki verið rekin sem atvinna, heldur til skemtunar, og því ekki útsvarsbær.

En af því að ekki mun öllum háttv. deildarmönnum ljóst, um hvað dómarnir fjalla, skal jeg skýra í fáum orðum frá því.

Búsettur maður hjer í Reykjavík hefir haft á leigu jörðina Lambhaga í Mosfellshreppi. Í dómsúrskurði frá 22. des. f. á. segir svo um leiguliðanotin:

„Afnotunum hefir verið þannig varið, að requisitus hefir haft bú á jörðinni og ráðsmann fyrir búinu, en stundaði þar sjálfur laxveiði á sumrin sjer til skemtunar“.

Á ráðsmanninn var lagt útsvar að því er skilst fyrir jarðarafnotin sjálf, að undanskildum laxveiðinotunum.

En svo lagði Mosfellshreppur 30 kr. á sjálfan leigusala jarðarinnar, þennan búsetta Reykvíking, fyrir laxveiðinotin, sem hann skildi alveg frá öðrum leiguliðanotum, og út af því reis málið. Og dómsúrskurðurinn segir, að ekki sje hægt að leggja útsvar á laxveiðinot utanhreppsmanna, nema laxveiðin sje rekin í atvinnuskyni. En hlutaðeigandi hafi aðeins veitt lax á stöng sjer til skemtunar, og verði því ekki álitid, að það baki honum útsvarsskyldu.

Þannig er leiguliði heillar jarðar, sem laxveiði hefir, fríaður við útsvar af laxveiði, af því að hann veiði á stöng sjer til skemtunar.

Það myndi í þessu tilfelli engin breyting verða, þótt brtt. þessi kæmist að. Laxveiðina undanskilur jarðarleigjandi handa sjálfum sjer, heldur áfram að veiða á stöng sjer til skemtunar og þarf ekkert útsvar að greiða af veiðihlunnindunum. Það er ekki 1, heldur að minst kosti 2 mál, sem risið hafa út af þessum veiðihlunnindum í Mosfellsseit.

Annar maður, búsettur hjer í Reykjavík, hefir leigt veiðirjett í Úlfarsá fyrir landi 7 jarða, og í skjali hreppsnefndar Mosfellshrepps 21. febr. 1918 stendur, að fyrir landi sumra þessara

jarða hafi veiðin í ánni frá ómunatíð verið talin til mikilla hlunninda og stund-uð með mjög góðum árangri. Ennfremur segir hreppsnefndin:

„Víst er um það, að eigandi einnar þeirrar jarðar mundi fúslega borga 100 krónum herra útsvar, ef hann ætti og mætti nota sjer laxveiðirjettinn fyrir sínu landi einu saman, og er það ekki nema lítill hluti af allri veiðinni.“

Árið 1917 lagði hreppsnefndin á umræddan árleigjanda 100 króna útsvar. Hann neitaði að greiða útsvarið, taldi laxveiðina ekki arðsamt fyrirtæki, heldur aðeins til gamans, og fógetarjettur í Reykjavík 31. júlí 1920 úrskurðar, að nefnd laxveiði sje eftir framkomnum upplýsingum ekki rekin í atvinnuskyni, heldur sem gaman og leigjanda til skemtunar. Þarna verður hreppurinn að hafa það sem annað hundsbít, að utanhreppismaður hefir fengið eignar- eða umráðarjett yfir veiðihlunnindum, sem 7 jarðir hafa veiðirjett í, og ekki nóg með það, að veiðirjetturinn er horfinn úr hreppnum, heldur missir hreppurinn rjett til þess að leggja útsvar á þann mann, sem hefir öll þessi hlunnindi, af því að hann veiðir sjer til gamans. Nei, hann hefir ekki atvinnu af því, það er bara skemtunin.

Finst mönnum nú ekki þörf á því, að löggjöfin taka hjer í taumana og rjetti veslings hreppunum hjálparhönd og öðrum slíkum, sem búið er að rýja af hlunnindin? Menn halda kannske, að það muni bæta eitthvað úr skák fyrir Mosfellshreppi þetta orðalag, sem á brtt. er, því að þeir leggja til, að fyrir laxveiðinot komi tekjur af laxveiði, hvort sem það eru veiðitekjur eða leigutekjur. En það er nú öðru nær. Þá væri betra, að hið gamla stæði, „laxveiðinot“, því að það er víst hægt að koma því svo fyrir, að ekki verði um miklar tekjur að ræða á pappírnum, hvað

góð sem veiðin væri. Í skjölum þeim, sem jeg hefi undir höndum, sýnir leigjandi Korpúlfsstaðaar fram á, að hann hafi ekki haft nokkrar tekjur, heldur *skaða* af ánni, t. d. segist hann hafa orðið að greiða manni, sem hann hafði til að vakta ána, 300 kr. í tvo mánuði, og svo leiguna. Hann fær út yfir 500 kr. tap. Já, auðvitað, veiðin stunduð til gamans og með stórtapi! Þetta getur nú alt saman verið rjett, en þá hugsa jeg, að hreppurinn hafi hálfliðið upp úr tekjunum af þeirri laxveiði, hvort sem þær heita veiðitekjur eða leigutekjur. Jeg vil biðja menn vel að athuga þetta og greiða ekki atkvæði með brtt. Annars finst mjer leika nokkur vafi á, hvort hún getur komist að hjer, því að búið er að fella hana hjer í deildinni. Hún var að vísu samþykkt hjer sjálf, en síðan feld í sambandi við aðra till. En forseta er að skera úr um þetta.

Jón Baldvinsson: Hv. frsm. (Þorl. J.) kvað það vaka fyrir okkur, sem brtt. flytjum, að við vildum reyna að hindra, að sveitarfjelögin gætu lagt útsvar á þá menn, sem tekjur hefðu af laxveiði. En svo er ekki. Við viljum koma í veg fyrir það, að þeir menn sjeu eltir með útsvör, sem skreppa upp í sveitina með stöng svo sem 2—3 daga og stunda þar laxveiði sjer til gamans. Þetta viljum við hindra, en samkvæmt brtt. getur enginn sloppið undan útsvari, sem tekjur hefir af laxveiði, hvort sem það eru veiðitekjur eða leigutekjur. En hjá þeim, sem skreppa sjer til gamans, getur ekki verið um tekjur að ræða.

En hins vegar er með orðalagi frv. ýtt undir sveitarstjórnir að leggja á þessa menn, og þó að menn treysti því, að sanngjarnlega verði í þetta farið víðast hvar, er hæpið að treysta því, að svo verði alstaðar. En hins vegar teljum við sjálfsagt, að á afnot af veiði megi leggja, þó eigandinn

sje ekki búsettur í hreppnum, svo sem t. d. er um Laxá í Kjós, enda hefir eigandinn allar tekjur, hvort sem það eru veiðiafnotin eða leigutekjur af laxveiðunum.

Háttv. frsm. gat þess hjer á dögnum, að menn hefðu fengið 160 kr. á dag fyrir veiði sína í Elliðaánum, en stöngin kostaði 20 kr. á dag. Þetta er nú ekki rjett. Stöngin kostaði meira, en ef hitt atriðið er rjett, þá hefir verið um einstakt heppnistilfelli að ræða. Mjer er þetta talsvert kunnugt, og jeg veit, að þeir, sem vel fiska, sleppa skaðlausir, en allur þorri veiðimanna tapar. Það er því ekki ástæða til að elta þá með útsvör. Sama máli er að gegna með þá, sem fara lengra, svo sem upp í Borgarfjörð. Fæstir taka veiðina heim með sjer; þeir gefa hana eða láta fyrir lítið verð. Jeg vænti því, að þessari brtt. verði vel tekið eins og síðast hjer í þessari háttv. deild.

Jón Sigurðsson: Jeg vil ekki tefja tímann mikið, en jeg verð að lýsa yfir því, að jeg get ekki fylgt frv. þessu, eins og það er nú orðið. Það hefir ekki verið hægt að fá háttv. deild til að taka inn í frv. nauðsynlegar rjettarbætur. En þar sem það liggur nú fyrir stjórninni að rannsaka nýja gjaldstofna handa sveitar- og sýslusjóðum, en þetta mál komið í öngþveiti, er því einsett, að best er að þetta sje rannsakað í heild sinni. Vil jeg því gera það að tillögu minni, að þessu máli verði vísað til stjórnarinnar og henni falið að koma fram með tillögur í því, hvort sem það verða þá sjerstakar tillögur eða sem 36. og 37. gr. sveitarstjórnarlaganna. Þetta er eðlilegust lausn á málinu, og með því móti mætti vænta, að fram kæmu tillögur, er menn gætu orðið ásáttir um.

Frsm. (Þorleifur Jónsson): Mjer þótti gott að heyra, að það var ekki meiningin hjá þeim, sem fluttu brtt., að skaða sveitar-

fjelögin eða hafa af þeim útsvör. En þótt meiningin sje góð, þá fæ jeg ekki betur sjeð en svo nærri sje höggið sveitarfjelögunum, að þau fái engar tekjur af laxveiðinni. Það má koma svo stórfeldum veiðiskap undir veiði til skemtunar, og það er búið að staðfesta með dómi, að á slíkan veiðiskap verður ekki útsvar lagt.

Háttv. 2. þm. Skagf. (J. S.) kvaðst verða að greiða atkvæði á móti frv. eins og það væri nú orðið; talaði um, að hjer væri komið í öngþveiti og vildi vísa málinu til stjórnarinnar. Jeg hygg nú, að hjer sje ekki um svo mikið vandamál að ræða, að undirbúning af hálfu stjórnarinnar þurfi til. Það getur líka þá orðið ágreiningur jafnt eftir sem áður og ekki víst, að till. háttv. 2. þm. Skagf. kæmu þá fram. Jeg leyfi mjer að mæla með því, að háttv. deild samþykki frv. eins og það er.

ATKVGR.

Till. frá 2. þm. Skagf. (J. S.) um að vísa málinu til stjórnarinnar feld með 15 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: B. H., Gunn. S., Jak. M., J. A. J., J. B., J. S., J. Þ., M. G., M. J., M. P., Þorl. G., B. Sv.

nei: E. Þ., E. E., H. K., Ing. B., L. H., M. K., Ó. P., P. O., P. Þ., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J.

Einn þm. (B. J.) fjarstaddur.

Forseti (B. Sv.): Þá liggur frv. sjálft fyrir, ásamt brtt. á þskj. 238. Háttv. þm. A.-Sk. (Þorl. J.) ljet þess getið, að brtt. þessi mundi varla mega komast að hjer í deildinni sakir ákvæða þingskapa, þar sem hún hefði verið feld hjer við síðustu umr., ásamt tillögu þeirri, er hún hafði verið skeytt við.

Ákvæðið í 32. gr. þingskapanna, er mælir svo fyrir, að „breytingartillögu um atriði,

sem búið er að fella í deild, má eigi bera upp í sömu deild á sama þingi“ hefir vafalaust verið sett til þess að aftra því, að bornar yrðu fram tillögur hvað eftir annað, er komið hefði í ljós, að deildin væri andvíg. Slíkt væri einungis ástæðulaus tímatöf. En um brtt. á þskj. 238 er nokkuð öðru máli að gegna. Málsatriði það, sem fólgið er í tillögunni, var *samþykkt* út af fyrir sig hjer í deildinni við síðustu umræðu þessa máls. Það liggur því skjállega fyrir, að deildin hefir verið *þessu atriði fylgjandi*.

Að vísu fjell síðan brtt. sú, er þetta málsatriði hafði verið felt inn í, og þar með var það einnig fallið, — en það er alveg ljóst, að brtt. í heild sinni fjell sakir *annara atriða*, er í henni voru fólgnar, en ekki vegna þessa atriðis, er deildin hafði samþykkt.

Þegar svo stendur á sem hjer, finst mjer hart að leggja svo strangan skilning í fyrgreint ákvæði 32. greinar þingskapa, að tillögunni skuli vísað frá. Virðist mjer það gagnstætt tilætlun þingskapa að taka svo fram fyrir hendur deildar, að aftra henni að ganga þann veg frá tillögum sínum eða frumvörpum, er ætla má af því, sem fram hefir komið, að hún telji best henta. Því er það úrskurður minn, að brtt. á þskj. 238 megi koma hjer til atkvæða.

Brtt. 238 feld með 14 : 13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: M. K., M. P., Ó. P., Þorl. G., Gunn. S., Jak. M., J. A. J., J. B., J. S., J. Þ., M. G., M. J., B. Sv.

nei: P. O., P. Þ., S. St., St. St., Sv. Ó., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. H., E. Þ., E. E., H. K., Ing. B., L. H.

Einn þm. (B. J.) fjarstaddur.

Fr. samþ. með 14 : 12 atkv. og endursent Ed.

Á 43. fundi í Ed., miðvikudaginn 12. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 234).

Á 45. fundi í Ed., þriðjudaginn 18. apríl, var frv. tekið til einnar umr. (A. 234, n. 250).

Frsm. (Guðmundur Ólafsson): Jeg vil aðeins geta þess fyrir hönd landbúnaðarnefndar, að hún vill að frv. nái fram að ganga, enda þótt henni þyki það lakara með þeirri breytingu, sem háttv. Nd. hefir gert á því, með því að setja inn aftur: „eða við fjörð eða flóa“, en það stendur nú í lögunum og verða þau því ekki lakari en nú eru, þótt það standi þar áfram.

Tvær aðalbreytingar, sem þessi deild gerði til bóta frv., hefir Nd. fallist á og látið standa. Landbúnaðarnefnd er því með því, að frv. fái fram að ganga.

ATKVGR.

Frsv. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 256).

28. Fræðsla barna.

Á 28. fundi í Nd., þriðjudaginn 21. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á lögum um fræðslu barna, frá 22. nóv. 1907 (þm.-frv., A. 129).

Á 31. fundi í Nd., föstudaginn 24. mars, var frv. tekið til 1. umr.

Frsv. of seint fram komið. — Deildin leyfði í e. hlj., að það mætti taka til meðferðar.

Frsm. (Þorsteinn Jónsson): Mentmn. þóttist sjá fram á það, að frv. það um fræðslu barna, sem samið var af milliþinganefnd og flutt af stjórninni, myndi eiga erfitt uppdráttar hjer í þessari háttv. deild, og þótti því rjett að koma fram með þetta bráðabirgðafrv. Þær breytingar, sem frv. þetta fjallar um, stefna að því að gera lög in um fræðslu barna rýmri, og nefndin vonast því til þess, að þeir, sem slaka vilja á skólaskyldunni eða fella hana burtu, samþykki þetta frv. Jeg vil svo ekki fara ítarlegar út í þetta mál að sinni nje gefa til efni til umr., en vonast til, að frv. gangi mótstöðulaust til 2. umr.

Pjetur Ottesen: Jeg vil ekki tefja tím ann með því að vekja deilur um þetta mál. Jeg get þó ekki stilt mig um að gera örfáar athugasemdir.

Jeg man, að þegar frv. það, sem fjvn. flutti hjer á dögum, var til umr., þá var það notað sem ástæða á móti frv., að fyrir þinginu lægi tillögur um breytingar á fræðslulögum, sem sje frv. það, sem milliþinganefndin í skólamálum hafði samið og stjórnin borið fram. Þótti það ekki vel við eiga að grípa svo fram fyrir hendur mentamálanefndar, sem þessu frv. stjórnarinnar var vísað til, og látið var í veðri vaka, að nefndin mundi afgreiða. En með því að mentamálanefndin sjálf hefir nú komið fram með frv., sem háttv. frsm. (Þorst. J.) segir, að sje aðeins til bráðabirgða, þá lítur ekki út fyrir, að hugur hafi fylgt máli, eða að minsta kosti virðist hún ekki skoða það sem neina fjarstæðu nú að hreyfa við lögunum, án þess að slá neinu föstu um frambúðarskipulag.

Svo voru það nokkrar fyrirspurnir til nefndarinnar. Háttv. frsm. (Þorst. J.) tók það rjettilega fram, að með frv. þessu væri slakað á kröfum þeim um skólaskyldu barna, sem gerðar voru 1907, og bindi þau

ekki við eins langan skólatíma og í fræðslulögunum er ákveðið. Nú langar mig til að spyrja háttv. nefnd, hvort hún ætlist til þess, að heimavistarskólar þeir, sem talað er um í 1. gr. frv., fái styrk úr ríkissjóði, þannig, að úr ríkissjóði sje greiddur hinn ákveðni hluti af launum kennarans eða kennaranna, samkvæmt lögum um laun barnakennara frá 1919.

Sje það meiningin, þá vil jeg benda hinni háttv. nefnd á það, að nauðsynlegt verður sennilega að gera breytingar á tjeðum lögum frá 1919, þar sem ákvæðin um laun kennaranna eru miðuð við, að hvert barn njóti 24 vikna kenslu við alla fastaskóla. Vildi jeg aðeins skjóta þessu til háttv. nefndar, að þar sem í þessu frv. er ekki beinlínis gert að skyldu, að hvert barn njóti meira en 12 vikna kenslu, þá verður að breyta ákvæði þeirra eldri laga, ef ekki á að útiloka þennan styrk úr ríkissjóði. Það er heldur hvergi talað um það í þessu frv. háttv. mentmn., að ákvæði þau í lögum frá 1919, sem brjóta í bág við það, skuli falla úr gildi, en það er þó æfinlega venja að taka það fram, þegar gömul lög eru látin þoka fyrir nýjum lögum.

Frsm. (Þorsteinn Jónsson): Háttv. þm. Borgf. (P. O.) sagði, að hugur hefði ekki fylgt máli hjá mentmn., er hún kvartaði um það, að fjvn. gripi fram fyrir hendur hennar og kæmi fram með bráðabirgða-breytingar á fræðslulögunum. Jeg vil nú fræða þennan háttv. þm. dálítið nánara um orsakirnar til þess, að nefndin ber þetta frv. fram.

Eins og tekið er fram í ástæðunum fyrir frv., þá vildu sumir nefndarmanna ekki neitt bráðabirgðakák, heldur bera fram frv. stjórnarinnar óbreytt að mestu, og var jeg einn af þeim. Við kusum þó heldur að halda því ekki til streitu, til að kljúfa ekki nefndina, þar sem hæpið væri hins vegar, að það gengi fram. Orsökina til þess, að

meiri hluti nefndarinnar kaus þessa aðferð, var annars sú, að þegar hún hafði gengið í gegnum stjórnarfrumvarpið og gert breytingar þær, sem henni þótti við þurfa, þá var það orðið svo nauðalíkt fræðslulögunum frá 1907, að nefndinni virtist það ekki myndi svara kostnaði að koma fram með nýtt lagabákn og ræða það, heldur aðeins koma fram með breytingar á þeim atriðum, sem á milli bæri. Ættu þeir háttv. þm., sem fresta vilja fræðslulögunum og draga úr skólaskyldunni án þess að raska fræðslumálagrundvellingnum, að geta gengið að þessum breytingum.

Þá skal jeg snúa mjer að fyrirspurnum háttv. þm. Borgf. (P. O.). Hann hjelt því fram, að ef þetta frv. næði fram að ganga, þá yrði að gera breytingar á lögum um laun barnakennara, því þar sem í þessu frv. sje ekki skuldbundinn nema 3 mánaða skólatími í heimavistarskólunum, þá sje, samkvæmt lögum, styrkurinn úr ríkissjóði þar með úti lokaður. Þessi skoðun háttv. þm. er algerlega á misskilningi byggð. Í frv. er ákveðið, að heimilt sje, þar sem heimavistar-skólar eru, að börnin sitji ekki í þeim lengur en 12 vikur. En þar með er ekki sagt, að skólarnir skuli ekki standa lengur en 12 vikur. Skal jeg til dæmis taka, að í launalögum barnakennara er ákveðið 6 mánaða skólalald, til þess að fræðsluhjeruðin fari ekki á mis við styrkinn úr ríkissjóði, en jafnframt eru börnin eftir fræðslulögunum ekki skylduð til að sitja í skólunum nema 8 vikur. Í þessu frv. er nákvæmlega um það sama að ræða.

Þá taldi háttv. þm. það galla á frv., að ekki væri tekið fram í því, að með því sjeu úr gildi númer þau ákvæði eldri laga, sem það breytir. Því er þar til að svara, að það leiðir náttúrlega af sjálfu sjer, að þegar tvö lög brjóta í bága hvor við önnur, þá verða þau eldri að rýma. Annars tekur nefndin þakklátlega þeim breytingum á frv., sem betur mættu fara.

Fræðsla barna.

Forsætisráðherra (S. E.): Þar sem mönnum virðist hafa komið saman um að ræða þetta frv. sem minnst við þessa umr., þá vil jeg geyma mínar athugasemdir við það til 2. umr.

Jón Þorláksson: Það hefir komið fram, að mentamn. hafi ekki látið í ljós afstöðu sína gagnvart stjórnarfrv., og vildi jeg skýra það atriði nánar en gert hefir verið. Í þessu frv., sem hjer er á ferðinni, felast allar þær breytingar frá núverandi fræðslulögum, sem eru í stjórnarfrv. og nefndinni þótti nokkru máli skifta og meiri hlutinn gat aðhýlst. En auk þessa eru nokkrar mikilsverðar breytingar á núverandi fræðslulögum þó gerðar í stjórnarfrv., sem nefndin gat ekki fallist á. Eru þar á meðal breytingar á skólanefndum, skólahjæruðum og ýmsar fleiri. Þykir mjer rjett að taka þetta fram nú, svo að ekki geti það orkað tvímælis síðar, hver afstaða nefndarinnar til stjórnarfrv. hafi verið.

Jeg vil þá líka leggja áherslu á það, að hjer er ekki svo mjög um bráðabirgðafyrirkomulag að ræða, heldur býst jeg við, að lögin með þessum breytingum geti enst um skeið. Enda höfum vjer komið hjer einungis fram með þær till., sem vjer teljum rjett að lögleiða.

Viðvíkjandi aths. háttv. þm. Borgf. (P. O.), um laun barnakennara við þessa skóla, þá skal jeg geta þess, að nefndin hefir ennþá ekki tekið það til ítarlegrar athugunar, en mun gera það til næstu umr.

Frsm. (Þorsteinn Jónsson): Það er alveg rjett hjá háttv. þm. Borgf. (P. O.), að ný ákvæði þyrfti, ef skólarnir ættu aðeins að starfa í 3 mánuði. En það er ekki meiningin, og væri enda ekki heppilegt. Best er að hafa sveitaskólahjæruðin svo stór, að skólarnir rúmi 2 flokka barna, í 3 mánuði hvorn, eða jafnvel 3 flokka barna, í 2 mánuði hvern. Annars skal jeg taka það fram,

að þetta er bara mitt álit, og verður þetta athugað nánar af nefndinni. — En jeg endurtek það, að skólar þessir fengju ekki styrk eftir gildandi lögum, ef þeim væri ætlað að starfa aðeins í 3 mánuði, enda gætu þeir þá naumast kallast heimavistarskólar, heldur farskólar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 36. og 37. fundi í Nd., dagana 30. og 31. mars, var frv. tekið til 2. u m r.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Nd., þriðjudaginn 4. apríl, var frv. enn tekið til 2. u m r. (A. 129, 175, 191).

Frsm. (Þorsteinn Jónsson): Jeg vil leyfa mjer að fara nokkrum orðum um þær breytingar, sem verða á núgildandi fræðslulögum, ef þetta frv. verður samþykkt.

Samkvæmt 1. gr. þessa frv. verða tvær breytingar á nú gildandi lögum. Samkvæmt gildandi lögum verða börn að ganga 6 mánuði í heimavistarskóla. Þetta ákvæði hefir staðið í vegi fyrir því, að heimavistar-skólar væru stofnaðir. Samkvæmt þessu frv. þarf hvert barn ekki að ganga í skólann nema 12 vikur á ári.

Önnur breyting, sem verður á núgildandi lögum samkvæmt 1. gr., er sú, að skólanefndum er heimilað að ákveða í reglugerðum skólanna að láta skólaskylduna aðeins ná til barna á aldrinum 12—14 ára.

Breyting sú, sem verður á fræðslulögum, ef 2. gr. verður samþykkt, er sú, að nú er skylt að halda uppi skóla í öllum fræðsluhjæruðum, en í þessari umræddu gr. er ákveðið, að ef fræðslunefnd getis jeðllum

börnum fræðsluhjæðsins á aldrinum 10—14 ára fyrir fullnægjandi fræðslu farskóla-laust, með eftirlitskennara eða með eftirliti sóknarprests eða á annan hátt, þá sje henni það heimilt. Þetta er rýmkun frá því, sem var, og ættu þeir, sem voru því fylgjandi að afnema alla skólaskyldu, að geta fylgt þessu. Vitanlega eiga börnin að ganga undir próf og sanna með því kunnáttu sína. — Þessar greinar eru báðar teknar úr stjórnarfrumvarpinu.

Þá koma breytingarnar samkvæmt 3. gr. Þar er aðalbreytingin sú, að prestum er skylt að hafa eftirlit með barnafræðslunni í samráði við skóla- og fræðslunefndir, svo og skyldir að vera prófdómendur við barna-prófin, þar sem því verður við komið. — Nefndin var ekki öll sammála um að skylda prestana til þessa eftirlits. Mjer og hv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) fanst það ákvæði óþarft, því að það mun víðast vera svo, að prestarnir eru í skólanefnd. En annars er þetta ákvæði, sem hvorki gerir til nje frá.

Hins vegar var nefndin öll sammála um að hafa prestana fyrir prófdómendur, því að þeir eru í mörgum tilfellum manna færastir til þess. Hvað snertir endi þriðju greinar, um að prestum beri engin borgun fyrir þessi störf sín, fanst einum nefndarmanninum ósannngjarnt, að þeir fengju ekki goldinn ferðakostnað í þessu skyni, og ber hann fram brtt. um það.

Þetta eru þá aðalbreytingarnar, sem mentmn. leggur til, að gerðar verði á núgildandi fræðslulögum. Þær eru flestar teknar úr stjórnarfrumvarpinu. Með þessu frv. rjettum við þeim mönnum hendina, sem rýmka vildu skólaskylduna. En lengra sáum við okkur ekki fært að ganga. Lög mega ekki vera svo rúm og víð, að úr þeim verði ekki nema kák í framkvæmdinni, og þau mega heldur ekki vera svo þröng, að ekki sje hægt að framfylgja þeim. Það verður að fara hinn gullna meðalveg.

Sigurður Stefánsson: Jeg ber fram brtt. á þskj. 175, sem fer fram á, að prestar fái greiddan ferðakostnað, er leiðir af prófdómarastarfi þeirra. Þetta er ekki nema sannngjarnt, því að þær ferðir geta haft talsverðan kostnað í för með sjer þar, sem prestaköllin eru víðáttumikil. Jeg veit, að það hefir oft kostað mig 15—20 krónur í mínu prestakalli, og hygg ég, að svo muni vera víðar. Úr því að nefndin hefir orðið á eitt sátt um það, að prestar skyldu enga sjerstaka þóknun fá fyrir þennan starfa, þá finst mjer þó ekki mega minna vera en að þeir fái goldinn ferðakostnað sinn.

Pjetur Ottesen: Jeg gerði nokkrar fyrirspurnir og bendingar til nefndarinnar út af þessu frv. við 1. umr. þessa máls, sem beindust í þá átt, að úr því að nefndin vildi rýmka eitthvað skólaskylduna, og færa fræðslulögin yfirleitt að ýmsu leyti í frjálslegra horf, þá gerði hún það frekar en þá kom fram. Nú hefir hv. frsm. nefndarinnar lýst yfir því, að með þessu rjetti nefndin hendina á móti þeim mönnum, sem hefðu viljað gera frekari breytingar á fræðslufyrirkomulagi því, sem nú er, eða afnema það með öllu. Þetta er að vísu vel hugsað og góðra gjalda vert, en það skýtur nokkuð skökku við hjá þeim mönnum, sem mesta fjarstæðu töldu frv. fjvn., það, sem hjer hefir verið rætt að undanförmu. Á það ekki hvað síst við háttv. frsm. Það var altaf viðkvæðið hjá honum, að frv. okkar væri hið mesta hermdarverk og fjarstæða, og var þá lítt að heyra, að hann mundi rjetta hendina móti okkur. En jeg sje á þessu, að hann hefir við rólega athugun málsins komist að raun um, að þetta var ekki svo mikil fjarstæða hjá okkur sem hann hugði í fyrstu, og er slík viðurkenning lofsverð. En jeg er nú, sem vænta mátti, ekki allskostar ánægður með þetta frv. mentmn., og er þá fyrst að athuga 1. gr. Mjer finst það

rjett og sanngjarnt að láta ákvæði þeirrar greinar um heimavistarskóla einnig ná til heimangönguskóla. Háttv. frsm. sagði, að það væri svo í „praxis“, að þótt barn nyti ekki nema 12 vikna kenslu í skólanum, þá fengi skólinn styrk. Ef þetta er nú rjett, þá get jeg ekki sjeð neitt því til fyrirstöðu að taka ákvæði um þetta upp í frv., og mun jeg koma með brtt. um það við 3. umr.

Í 2. gr. frv. er gert ráð fyrir því, að þau fræðsluhjeruð, sem sjá börnum fyrir við-unanlegri fræðslu, geti gert það án þess að halda uppi skóla, ef þau hafa eftirlits-kennara eða ef sóknarpresturinn hefir eftir-lit með fræðslunni. Nú hefir háttv. frsm. mentmn. (Þorst. J.) komið fram með brtt. þess efnis, að burtu falli þetta ákv. um að prestar sjeu skyldir til að hafa eftirlit með fræðslunni. Hann tók það að vísu fram, að hann legði ekki mikla áherslu á að brtt. þessi yrði samþykkt, en mjer kemur það undarlega fyrir sjónir, að hann skuli ekki einmitt leggja mikla áherslu á það að nota sem best kenslukrafta prestastjettarinnar, sem eru heima fyrir í sveitunum og auk þess ber skylda til þess að láta fræðsluna til sín taka lögum samkvæmt. Það mætti nú segja sem svo, að ekki væri þörf á að taka upp slík ákvæði, þegar þau eru til í gildandi lögum. En háttv. deild mun vera það kunnugt, að prestarnir hafa ekki talið sig bundna af þessu ákvæði eftir að barnafræðslulögin komust á, og er því ekki úr vegi að taka þetta upp í frv. sem ræki-lega áminningu til þeirra um, hver skylda á þeim hvílir viðvíkjandi barnafræðslunni. Það eina, sem hugsanlegt er, að háttv. frsm. geti haft á móti því að halda þessari skyldu að prestunum, er það, að spara mætti kenn-ara við þetta.

Það hagar víða svo til í fræðsluhjeruðum, að þau hafa ekki treyst sjer til að halda uppi skólum með því fyrirkomulagi, sem nú er. Af þessu hefir leitt, að hið geysiháa Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

fjárframlag úr ríkissjóði til barnafræðslunnar hefir mjög farið fyrir ofan garð og neðan hjá sveitunum. Jeg hefi nú ekki heyrt, að háttv. frsm. (Þorst. J.) vilji láta hækka styrkinn til sveitaskóla, þar sem eftirlits-fræðsla er, en til þeirra hefir fyrirfarandi verið veitt 5000 krónur á ári.

Ef nefndin hefði nú viljað breyta þessu, en ekki ætlast til þess, að kaupstaðaskólarnir væru þar einir um hituna, hefði hún komið fram með einhverjar slíkar brtt. í fjárlögunum.

Það má að vísu segja, að þetta hefðu aðrir getað látið til sín taka, en það var þó óneitanlega best viðeigandi, að hún kæmi fram með þær till., ef henni annars væri ekki alveg sama um þó sveitaskólarnir væru olnbogabörn í þessu efni.

Þá sagði háttv. frsm. (Þorst. J.), að ekki væri þörf á að skylda prestana til þess að hafa eftirlit með fræðslumálum sjerstak-lega, því að þeir væru víðast í skólanefndum og ljetu þau mál því mikið til sín taka. Það er nú að vísu svo, að prestar eru víða í skólanefndum, en innan sumra prestakalla eru margar skólanefndir, og er presturinn venjulega ekki nema þá í þeirri, sem er í þeirri sveit, sem hann er búsettur í. Þess vegna tel jeg rjett að taka slík ákvæði sem þessi upp í frv., og væri ef til vill ástæða til að kveða hjer skýrara á um þetta en nú er í frv., og má athuga það til 3. umr.

Þá hefi jeg ekki fleira að taka fram að svo stöddu, en mjer þykir vænt um jafn-skýlausa viðurkenningu og þá, sem háttv. frsm. (Þorst. J.) hefir gefið um það, að mentamálanefndin getur gengið í raun-inni ekki svo skamt í áttina til tillagna fjvn. um þetta mál, því það tel jeg spor í rjetta átt.

Frsm. (Þorsteinn Jónsson): Jeg undrast ekki þó háttv. þm. Borgf. (P. O.) sje ekki allskostar ánægður með tillögur mín-

ar og þyki þær ekki rýmka nóg á fræðslulögunum. Honum þykir undarlegt, að jeg skuli hafa skift skoðun á þessu máli frá því frv. háttv. fjvn. var á ferðinni hjer í deildinni. En það vill nú svo vel til, að þetta frv. mentamálanefndar var að mestu samið áður en fjvn. kom fram með sitt frv. Það mun og flestum háttv. þm. kunnugt, að frv. okkar gengur í þá átt að breyta sem minst frv. stjórnarinnar, og þá aðeins að því leyti, að rýmka fræðslulögin frá 1907, en frv. fjvn. er þess efnis að fresta eða jafnvel strika að miklu leyti út þessi lög. Það hlýtur því að vera vísvitandi eða óafvitandi misskilningur hjá háttv. þm. Borgf. að halda, að við höfum lagað okkar frv. eftir frv. fjvn. eða breytt í nokkru skoðun síðan það var hjer til umræðu.

Mjer skildist á háttv. þm. Borgf. (P. O.), að hann vildi skilja mentmn. svo, að hún ætlaðist til, að skólar þyrftu ekki að standa lengur en í 12 vikur til þess að fá hlutfallslega sama styrk úr landssjóði og aðrir skólar, sem lengur störfuðu. Þetta hefir nefndin alls ekki fallist á; hefir hún áður getið þess, að þá væru minni líkur til að fá góðan kennara, ef tíminn væri svo stuttur. Þess vegna áttu tveir hreppar að sameinast í eitt fræðsluhjærað, ef hvor hreppur fyrir sig þarfnast aðeins 3 mánaða kenslu. Það er heimilað með lögum, og því engin vandkvæði á því.

Háttv. frsm. sagði ennfremur, að mörg fræðsluhjeruð treystust ekki til að halda uppi lögskipaðri kenslu. Henni hefir verið haldið uppi til þessa víðast hvar, og þó að skólarnir hafi verið lagðir niður, stafar það ekki af því, að þessi fræðsluhjeruð hafi ekki viljað halda þeim við, heldur af því, að þau hafa ekki fengið kennara. Hinsvegar hafa komið kvartanir frá ýmsum fræðsluhjeruðum um, að fræðslan hjá þeim væri ekki góð, og þyrfti að lengja skólatímann, einkum á þann hátt, að skólinn standi lengur að dagatali.

Jeg held, að það geti ekki komið til mála að stytta námstímann í fastaskólum eða kaupstaða- og þorpaskólum. Jeg þekki engin dæmi þess, að menn hafi viljað láta skólana starfa styttri tíma en 6 mánuði. Það getur verið, að hv. þm. Borgf. þekki einhver slík dæmi, en jeg gæti trúað að þau væru ekki til.

Heilsufar barna í skólunum hefi jeg áður minnst á í ræðu hjer í háttv. deild. Jeg tel skólagönguna með öllu hættulausa fyrir allan þorra barnanna. Hitt er annað mál, að fyrir getur komið, að einstaka barn þoli ekki skólavistina, en nú eiga lækarnir að hafa eftirlit með því. Ef hjer væri um einhverja hættu að ræða fyrir heilsu barnanna, held jeg að annað ráð væri miklu heilladrýgra en stuttur skólatími að dagatali, og það er að láta börnin ekki sitja lengi á dag í skólanum. Jeg get ímyndað mjer, að sumstaðar sjeu börnin látin sitja of lengi á hverjum degi á skólabekk, en það er undir skólanefndum, kennurum og læknum komið, og verður að treysta þeim til þess að sjá um, að börnin sjeu ekki ofþreytt.

Jeg er sammála háttv. þm. Borgf. (P. O.) um það að fækka kennurum eins mikið og framast má vera. Jeg er þeirrar skoðunar um alla starfsmenn, að það þurfi að fækka þeim eins og hægt er. Láta þá hafa nóg að vinna, en samileg laun til að lifa af. Það gæti nú verið, að það mætti fækka kennurum í kaupstaðaskólum nokkuð með því móti, að börnin gengju styttri tíma í skólana á degi hverjum en nú er.

Jeg vona nú, að hv. deild samþykki þetta frv. með sem minstum breytingum, því að þá kemst það gegnum þingið. Annars, ef menn gera við það miklar brtt., er líklegast að það tálmi því, að það nái fram að ganga.

Hákon Kristófersson: Viðvíkjandi brtt. á þskj. 175 vildi jeg leyfa mjer að beina þeirri spurningu til háttv. flm., hvort hann

ætlast til, að prestum sje borgaður ferðastyrkur aðeins fyrir ferðir sínar til eftirlits með barnaprófum, eða hvort þessi ferðakostnaður eigi að ná til húsvitjunarferða.

Eftir orðanna hljóðan má skilja brtt. þannig, að hún nái einnig til húsvitjunarferða. Ef það tíðkaðist, að þeir tækju ferðastyrk fyrir húsvitjunarferðir, held jeg, að það mundi gera þá óvinsæla í sveit sinni, enda virðist mjer ekki geta komið til mála að launa þá sjerstaklega fyrir að gera embættisskyldu sína, sem húsvitjanaferðir eru.

Hinsvegar býst jeg ekki við, að meiri hl. presta mundi notfæra sjer þessi fyrirmæli, en samt sem áður eiga þau ekki að eiga sjer stað.

Jeg held, að háttv. deild geti tæplega staðið sig við að samþykkja brtt. á þskj. 191 frá háttv. 1. þm. N.-M. (Þorst. J.), því jeg sje ekki, að hún sje til annars en gera 3. gr. frv. miklu óaðgengilegri en annars.

Að lokum vildi jeg leyfa mjer að skjóta því til háttv. flm. brtt. á þskj. 175, hvort hann sjái sjer ekki fært að taka tillöguna aftur, því að jeg hygg, að hún yrði mjög óvinsæl hjá almenningi, ef hún yrði að lagaákvæði.

Pjetur Ottesen: Hv. frsm. (Þorst. J.) vildi ekki kannast við stefnubreytinguna hjá sjer. Það getur nú verið, að hann hafi alt. af verið á þessari skoðun, er hann hugsaði málið rólega, en um daginn, er frv. fjvn. var til umræðu í háttv. deild, var á honum svo mikill vígamóður, að hann hefir þá ef til vill gengið feti framar í orðum en skoðun hans leyfði. (Þorst. J.: Jeg held, að jeg hafi hugsað þetta mál alveg eins mikið og háttv. þm. Borgf.). Já, það getur nú verið, að háttv. frsm. hafi vit á málinu og mikið um það hugsað, en hann hugsar ef til vill sem svo, að þar sem hann sje kennari, sje hann færari í þessum efnum en allir háttv. deildarmenn aðrir og geti því öðrum betur gefið

råd og bendingar um þessi mál. Hann verður nú vitanlega að setta sig við dóma manna um þetta, hvernig sem þeir falla.

Jeg held nú enn, að háttv. mentmn. hafi ekki verið búin að semja þetta frv. sitt þegar frv. fjvn. var fyrst til umr. í háttv. deild. Hygg jeg því, að fullyrð: megi, að það hafi átt mikinn þátt í því, að þetta frv. mentmn. er nú fram komið þann veg sem það er.

Annars var fátt, sem háttv. frsm. (Þorst. J.) færði móti athugasemdum mínum, enda get jeg geymt það til 3. umr. að svara því, því að þá hefi jeg hugsað mjer að koma með brtt. við frv., eins og jeg gat um áðan.

Hann mintist á, að umkvartanir hefðu komið frá ýmsum fræðsluhjeruðum um, að fræðslan væri ekki góð, og kendi því um, að námstíminn væri of stuttur. Að svo miklu leyti, sem marka má þessar umsagnir, má eins ætla, að þetta stafi af því, að kenslan sje ekki eins góð og skyldi í þann stutta tíma, sem skólinn stendur, og svo hinu, að mjög skortir á um samstarf milli heimilanna og skólanna. Það er engin sönnun fyrir því, að í þessum fræðsluhjeruðum mundi það drýgra eða heillavænlegra að lengja náms-tímann.

Háttv. frsm. (Þorst. J.) tók það fram, að hann væri sammála mjer um það, að fækka ætti kennurum og öðrum starfsmönnum ríkisins eins og hægt væri. Sje þetta virkilega meining hans, ætti hann þá líka að geta verið sammála um það að nota sem best þá kenslukrafta, sem prestarnir geta látið í tje, með því að halda ákvæði um, að þeir inni af hendi þá fræðsluskyldu, sem þeim ber eftir eldri lagaákvæðum.

Sigurður Stefánsson: Jeg vildi leyfa mjer að segja nokkur orð út af fyrirspurn háttv. þm. Barð. (H. K.). Það er ekki meining mín að breyta gildandi lögum með þessari brtt., en eftir þeim ber prestum engin

sjerstök borgun fyrir húsvitjanir. Brtt. miðast eingöngu við þær ferðir, sem prestar yrðu að fara til þess að vera prófdómendur, en á engan hátt við lögbundnar húsvitjunarferðir presta, enda mundi engum presti detta í hug að gera reikning fyrir ferðakostnaði á húsvitjunarferðum.

Þetta hefði að vísu mátt taka glöggar fram í brtt., en ef það er skoðað í sambandi við það, sem stendur næst á undan í frv., skil jeg ekki, að það fái valdið misskilningi. Því þar kemur málsgrein brtt. aðeins í sambandi við störf presta við barnapróf.

Annar háttv. þm. skaut því að mjer undir umræðunum, að það væri hart, að prestar ættu að fá þennan ferðakostnað úr sveitar-sjóði, og væri rjettara, að hann væri greiddur úr ríkissjóði eins og hingað til. Það kann að vera, að nokkuð sje hæft í þessu, en jeg held, að þetta yrðu aldrei nein stórkostleg útlát fyrir sveitarsjóðina, en hinsvegar rjettlátt, að prestar fái greiddan þennan ferðakostnað, því fremur sem þeir fá ekki kaup fyrir þetta starf eins og aðrir, sem að því vinna.

Frsm. (Þorsteinn Jónsson): Það kannast sjálfsagt sumir hv. deildarmenn við það, að þegar skipi er siglt að landi, virðist skipverjum landið færast nær þeim, en gæta ekki þess, að þeir færast nær landinu sjálfir. Nokkuð líkt þessu finst mjer háttv. þm. Borgf. (P. O.) fara.

Honum finst jeg hafa þokast frá skoðun minni í áttina til sín, en gætir þess ekki, að það er hann, sem hefir snúið frá villu síns vegar og er nú orðinn sanngjarn og talsvert skynsamur í skoðunum, og gleður það mig mjög, hvað hann nálgast skoðanir mentmn.

Mjer stendur á sama um það, þó að hann haldi að mentmn. sje að færast í skoðunum í áttina til hans, en veit ekki, að það eru hans skoðanir, sem eru að breytast til batn-

aðar og eru að verða líkari skoðunum mentamálanefndar en áður hefir verið.

Pjetur Ottesen: Jeg skal ekki lengja umr. með skáldlegum lýsingum eins og hv. 1. þm. N.-M. (Þorst. J.), enda má jeg ekki gera nema stutta athugasemd. Það er hygg-inna manna háttur, þegar eigi er hægt að komast að settu marki, að komast þó eins langt og auðið er, í von um að takmarkið náist á þann hátt. Tillögur háttv. mentamálanefndar benda til þess, að fjárveitinga-nefnd hefir unnið mikið á, þó frv. hennar væri felt. Hún hefir unnið svo mikið á, að með þessu frv. er svo langt gengið frá því, sem fræðslulögin frá 1907 grundvallast á, að það gefur bestu vonir um, að jafnvel hv. frsm. sje algerlega að hverfa frá villu síns vegar og hallast að því, sem fjvn. telur bestu úrlausnina.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.
2. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 191 a—b feld með 20 : 4 atkv.

— 175 feld með 15 : 6 atkv.

3. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 42. fundi í Nd., fimtudaginn 6. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 44. fundi í Nd., laugardaginn 8. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 129, 197, 208).

Magnús Jónsson: Jeg á hjer brtt. á þskj. 197, sem fer fram á, að síðari máls-grein 3. greinar falli niður.

Við síðustu umr. kom fram brtt. frá hv. þm. N.-Ísf. (S. St.), um að prestum yrði greiddur ferðakostnaður fyrir þær ferðir, sem þeir yrðu að fara í prófdómaraerind-um, og hygg jeg, að hún hafi verið feld af því að menn hafi skilið hana svo, að ætlast væri til, að prestum yrði greiddur allur ferðakostnaður, sem af eftirlitinu leiddi.

Jeg get ekki sjeð, hvaða sanngirni er í því, að prestar fái enga borgun fyrir þetta starf. Menn eru altaf að vitna í tilskipun frá 18. öld, sem virðist ganga aftur ljósum logum hjer í háttv. deild. Hygg jeg alger-lega óþarft verk að vera að vekja hana upp aftur, og ekki annað en hótfyndni, því all-ir vita, að hún er aðeins dauður bókstafur eins og svo margar aðrar tilskipanir, sem dagað hafa uppi og orðið að engu, enda jafnvel spurning, hvort þær eru ekki bein-línis úr gildi fallnar með fræðslulögunum.

Margt af því, sem hefir verið gert á síðari árum, einkum um samsteypu presta-kalla, sýnir, að ekki hefir verið ætlast til, að eftir þessum tilskipunum væri farið. Hversvegna voru þær ekki vaktar upp þeg-ar allar samsteypurnar fóru fram hjer á háttv. Alþingi? Þær eru allar miðaðar við það ástand, er hver prestur sat við sína kirkju svo að segja.

Það mætti mäske gera það að reglu að leggja ýmsar kvaðir á embættismenn rík-isins, sem þeir fengju enga borgun fyrir, en það er ekki rjett að taka prestastjett-ina eina fyrir og leggja á hana töluverðan kostnað, þar sem prestarnir eru einna verst haldnir af öllum embættismönnum landsins.

En sje sparnaðurinn aðalatriðið í þessu máli, má alveg eins líta á þá hlið þess, að fátækum prestum gæti orðið mikill bagi að þessari álagning, en ríkissjóð á hinn bóginn munar sáralítið um hana.

Jeg vona, að háttv. þdm. sjái, að þetta er sanngirniskrafa og fallist á þessa litlu breytingartillögu.

Pjetur Ottesen: Jeg á litla brtt. við þetta frv., og þarf jeg ekki að fara mörgum orðum um hana. Öllum mun ljóst, hvað fyrir mjer vakir með henni. Hún fer ekki fram á annað en að heimangöngu- og heimavistarskólar skuli njóta sama rjettar og heimavistarskólum er ætlaður í frv.

Mjer skildist á háttv. frsm. við síðustu umr. þessa máls, að nefndin mundi vera mjer sammála um þetta atriði og að í fram-kvæmdinni mundi fyrirkomulagið vera nú eins og brtt. fer fram á.

Við aðra umr. gat jeg þess, að æskilegt væri, að skýrara væri tekið fram um skyldu prestanna til að hafa eftirlit með og sjá um barnafræðsluna og að þeim bæri að fara að minsta kosti tvær hús-vitjunarferðir á vetri, en við nánari athug-un á þessu máli áleit jeg þess ekki þörf, því skylda þeirra til þessa, bæði siðferð-isleg og lagaleg, er alveg ótvíræð.

Út af því, sem háttv. 4. þm. Reykv. sagði, skal jeg geta þess, að mjer finst harla ástæðulaust að rísa upp á móti því, að prestarnir gegni þessari skyldu sinni. Það er vitanlegt, að þessi skylda hvílir á prestunum, og það er alls ekki verið að leggja þeim neinar nýjar kvaðir á herðar. Og nú eru prestarnir tvímælalaust svo vel launaðir, að ríkið á heimtingu á að fá fulla starfskrafta þeirra, og þá virðist ekki nema eðlilegt, að ríkið heimti, að þeir helgi fræðslustarfinu krafta sína jafn-framtöðrum prestsstörfum meðans samband-inu milli ríkis og kirkju er haldið.

Mjer komu þessi mótmæli ákaflega und-arlega fyrir, og það því fremur, að jeg man ekki betur en að sami háttv. þm. hjeldi því fram í fyrra, er rætt var um nýtt prestakall í Bolungarvík, er jeg benti á í því sambandi, hvernig prestar alment

Fræðsla barna.

litu á aðstöðu sína til fræðslumálanna, að prestunum bæri beinlínis skylda til að hafa eftirlit með fræðslu barna. Að minsta kosti tók háttv. þm. Norður-Ísfirðinga það skýrt fram þá.

Jeg get því ekki verið fylgjandi brtt. háttv. 4. þm. Reykv., því með henni má segja, að verið sje að gera tilraun til að ljetta alveg af prestunum þeirri skyldu, sem á þeim hvílir til að hafa eftirlit með barnafræðslunni.

Hákon Kristófersson: Jeg býst við að háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) hafi meint til mín sumt af því, sem hann sagði í ræðu sinni, af því að jeg mælti á móti líkri brtt., sem kom fram við 2. umr. En jeg verð að undirstrika það, sem háttv. þm. Borgfirðinga sagði um málið.

Það er ekki undarlegt, þótt menn standi upp til þess að verja stjett sína, en þó því aðeins, að á hana sje ráðist. En mig furðar á, að háttv. 4. þm. Reykvíkinga skuli rísa upp til að berjast fyrir því, að prestarnir skuli fá ferðastyrk til að ferðast um innan sinnar eigin sveitar.

Háttv. sami þm. vildi meta starfsþol prestanna og sjá um, að þeir yrðu ekki ofhlaðnir störfum; en jeg hygg, að engum detti í hug að prestar yfirleitt hafi svo mikið að gera, að ekki megi bæta dálitlum störfum við þá.

Jeg skal í þessu sambandi benda á aðra starfsmenn, hreppsnefndirnar. Þær hafa engan málsvara, þótt þær vinni kauplaust, og það oft mikið starf. En þegar embættismaður á hlut að máli, þykir ósvinna, að hann hreyfi sig minstu vitund án þess að fá fulla borgun fyrir, auk þess, sem hann fær fullkomin árslaun úr ríkissjóði.

Hvað snertir það, sem sami háttv. þm. talaði um, að sami prestur hefði fleiri sóknir, þá ímynda jeg mjer, að barna-

prófunum yrði hagað þannig, að presturinn gæti gegnt þeim í sömu ferðinni og hann færi til annara embættisverka.

Jeg álit það vera sóma þjóðarinnar að fara vel með prestastjettina, af því að hún er ein af gagulegustu stjettum landsins. En það er ekki rjett að borga mönnum með fullum embættislaunum ferðakostnað innan síns eigin hjeraðs. Það er því alls ekki að fara illa með prestastjettina, þó brtt. sú, sem hjer er fram komin, nái ekki fram að ganga.

Þá sagði sami háttv. þm., að það væri ófyrirsynju verið að vekja upp gömlu tilskipunina, sem nú væri dottin úr sögunni. En mjer finst það alls eigi vera að ófyrirsynju, því sumir prestar, þótt hinir mestu sæmdarmenn sjeu, hafa algerlega lagt niður húsvitjanir. Finst mjer því alls ekki úr vegi að rifja það upp fyrir þeim.

Frsm. (Þorsteinn Jónsson): Samkvæmt loforði til hv. þm. Borgfirðinga hefir nefndin tekið brtt. hans til athugunar og sömuleiðis borið hana undir umsögn fræðslumálastjóra. En eftir nána ihugun hefir nefndin komist að þeirri niðurstöðu, að hún geti ekki orðið þessari till. samþykk, og álit fræðslumálastjóra var á sama veg.

Jeg held, að þessi till. mundi ekki í framkvæmdinni valda mikilli breytingu frá því, sem nú er.

Þetta hefði að vísu dálítill útgjöld fyrir ríkissjóð í för með sjer, en skólarnir mundu þá líka verða betur úr garði gerðir.

Um brtt. á þskj. 197 frá hv. 4. þm. Reykvíkinga hefir nefndin ekki orðið alls kostar á eitt sátt. Jeg er henni frekar mótfallinn. Mjer virðist ekki ósanngjarnt, þó þessi kvöð sje lögð á prestana, þar sem fræðsluskyldan, sem áður hvíldi á þeim, hefir nú verið af þeim tekin í framkvæmdinni.

Magnús Jónsson: Það blæs ekki byrlega fyrir þessari litlu kánu minni. Jeg býst við, að atkv. verði þung á móti, en jeg get huggað mig við það, að rökin hafa verið ljett.

Jeg neita því ekki, að þessi gömlu ákvæði, sem vitnað hefir verið í, kunni að vera í gildi enn að nafninu til, en hitt er jafnvíst, að þeim hefir verið gleymt, eða þá ekki ætlast til, að þau væru framkvæmd út í æsar frekar en verið hefir, þegar verið var að breyta prestakallaskipuninni og setja nügildandi fræðslulög. Það er hverju orði sannara, að það er hart að nota ekki prestana til fræðslu meira en gert er, en það er annað mál, hvort rjett sje samt að taka þá út úr og hlaða á þá störfum, sem ekki var tekið neitt til-lit til, þegar launin voru ákveðin. Jeg veit, að það muni vera rjett hjá hv. þm. Borgf. (P. O.), að hægt sje að knýja það fram að borga ekki fyrir störf samkv. tilskipuninni frá 1746, en þar með er ekki sagt, að það sje sanngjarnt. Og það, sem hann var að vitna í, að hreppsnefndir ynnu kauplaust, þá kom það þessu máli ekki við. Starf þeirra er borgaraleg skylda, sem kemur jafnt niður á presta og aðra, enda veit jeg ekki betur en að prestar hafi mjög oft verið í hreppsnefndum og unnið þar kauplaust eins og aðrir.

Háttv. þm. Barð. (H. K.) sagði, að jeg væri að berjast fyrir mína stjett. Þetta er nú ekki alveg mín stjett, og ekki getur það, sem hjer um ræðir, neitt komið við mig. Sami hv. þm. var að fírást yfir því, ef prestar ættu að fá ferðakostnað innan síns umdæmis. En hvernig er um lækna-na? Þeir fá nú líka háa borgun fyrir hvert verk auk ferðakostnaðar. Það er litið svo á, að þeir fái nokkurn hluta launa sinna á þennan hátt, og þó hafalæknarmiklu hærri föst laun en prestar, og auk þess fá prestar ekki fulla dýrtíðaruppbót. En

samt finst mönnum hneyksli, að prestar fái ferðakostnað greiddan fyrir að sinna aukastörfum.

Jón Þorláksson: Mjer þótti hv. frsm. (Þorst. J.) ekki gera alveg nógu vel grein fyrir afstöðu nefndarinnar til brtt. 208, og því vil jeg segja nokkur orð.

Þessi brtt. er víðtækari en svo, að hún sje eingöngu til þess að leyfa annars-hversdagsskóla. Til þess þarf nú ekki heldur nein sjerstök ákvæði, því að þetta hefir verið leyft af yfirstjórn fræðslumála og viðkomandi skóli samt verið látinn njóta sömu rjettinda og þeir skólar, sem hafa haft tvær deildir og hvor þeirra notið kenslu í 6 mánuði. Brtt. fer fram á tvent. Annað er að stytta skólatímann á ári úr 24 vikum niður í 12 vikur og hitt er að færa skólaskyldualdur niður úr 4 árum í tvö ár. Þar sem komnir eru heimangönguskólar, getur því skólahald minkað niður í $\frac{1}{4}$ þess, sem nú er. Og þótt mjer gæti sýnst rjett að minka það eitthvað, þá get jeg alls ekki fallist á að kippa því svo burt alt í einu.

Brtt. fer fram á þessa heimild fyrir heimangönguskóla, en í frv. mentamála-nefndar er gert ráð fyrir að leyfa þetta aðeins sem undantekningu við heimavistar-skóla í sveitum. Á þetta við þau rök að styðjast, að miklu erfiðara er að stofna og starfrækja heimavistarskóla í sveitum en heimangönguskóla í kaupstöðum eða kaupþúnum. Brtt. gerir þessa heimild almenna. Og hver getur fullyrt, nema ýmsir verði þá fegnir að nota sjer þann sparnað að minka skólahald að $\frac{3}{4}$ hlutum?

Brtt. veldur því ennfremur, að allvíða mundi það, sem nú er farskóli, verða talinn heimangönguskóli. Þetta gæti átt sjer stað þar, sem kent er á tveimur stöðum, 12 vikur á hvorum, og húsrúm og hollustuhættir samþykkt af yfirstjórn fræðslu-

mála. Þetta mundi breyta mjög bæði launakjörum kennara þar og einnig framlagi ríkissjóðs til launanna. Launin hækkuðu úr 300 upp í 1600 kr. og framlag ríkissjóð úr 150 upp í 800 kr. og dýrtíðaruppbót að auki.

Hve mörg fræðsluhjeruð mundu nota sjer þetta, veit jeg ekki, en eflaust yrðu þau nokkur, og gæti það þá munað talsverðu fyrir ríkissjóð.

Hákon Kristófersson: Háttv. 4. þm. Reykv. (M. J.) nefndi lækna til samamburðar við þau störf, sem þetta frv. leggur á prestana. En það er alt annað. Læknar verða að fara að heiman hvernigsem ástendur og í hvaða veðri sem er, hvort heldur er á nótt eða degi. Því skal jeg þó ekki neita, að mjer þætti sanngjarnast, að læknar fengju enga aukaborgun fyrir ferðalög eða annan starfa sinn. Þeir sem aðrir embættismenn ættu að hafa sín árslaun og ekki meira.

Þá veit jeg það eins vel og hann, að prestar eru oft í hreppsnefnd, og þurfti hann ekki að fræða mig á því. Annars verður hv. deild að meta rök okkar beggja. Það er ekki hans verk eins.

Það vil jeg þó taka fram, að það er síður en svo, að jeg vilji fara lakar með presta en aðra embættismenn, en jeg vil láta hæfileika þeirra koma sem allra best að notum og að þeir vinni sem mest og best.

Pjetur Ottesen: Það hefir farið nokkuð öðru vísi en jeg bjóst við, að hv. mentamálanefnd skuli nú vera á móti brtt. okkar á þskj. 208. Sjerstaklega kemur þetta kynlega fyrir sjónir, þar sem fræðslumálastjórnin hefir að dómi háttv. frsm. (Þorst.J.) einmitt framkvæmt fræðslulögin á þessum grundvelli, þar sem hún hefir leyft annars dags skóla og látið þá njóta fullra rjettinda, þótt hvert barn fái ekki í raun og veru nema 12 vikna kenslu á ári. Nú

vill nefndin lögleyfa 12 vikna kenslu handa hverju barni í heimavistarskólum í sveitum, en brtt. fer fram á, að það nái líka til heimangönguskóla. Og hver er þá munurinn? Sem stendur eru engir heimavistarskólar til, en aftur á móti mjög margar heimangönguskólar. Og hví mundi fræðslumálastjórnin hafa veitt undanþágu áður? Ætli það sje ekki vegna þess, að hún eins og fleiri álíti þetta hollara en að pressa börnin til að sækja skólann á hverjum degi í 6 mánuði. Þá skoðun hafa talsvert margir, og þar á meðal einn mikilsmetinn læknir, látið uppi. Og ekki má alveg gleyma að gefa gaum að heilbrigði barnanna.

Háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) taldi þetta mjög mikla rýmkun frá því, sem nú er, ef skólaskyldan væri færð niður í tvö ár. En hann má ekki gleyma því, að fræðsluskyldan er ekki afnumin fyrir því, því að undanþágan fæst ekki, nema sjeð sje fyrir fræðslunni á annan hátt svo að fullnægjandi sje. Og einn kostur er við þetta. Það er haldið meira í heimafræðsluna, en hún er af flestum talin hollari, og í rauninni líftaug og undirstaða allrar sannrar mentunar og menningar.

Sami hv. þm. (J. Þ.) talaði um, að far-skólar mundu breytast í heimangönguskóla, og óx honum í augum sá kostnaður, sem af því mundi fljóta fyrir ríkið. Jeg er nú ekki eins hræddur við þetta. Það mundi kosta stóraukin fjárútlát fyrir hjeruðin, en nú eru margar sveitir svo illa settar, að þær geta ekki haldið kenslu uppi eins og tilskilið er, og fara því algerlega á mis við styrk úr ríkissjóði. En þótt svo færi, að eitthvað bæri á þessu, þá er ekki nema sjálfsagt, að sveitirnar njóti nokkuð meira jafnrjettis við kaup-túnin og kaupstaðina en nú á sjer stað.

Síðastliðið skólaár fór til barnafræðslu úr ríkissjóði full ½ miljón, en af þessu fje hefir sáralítið farið í sveitirnar.

Í fjárlagafrv. fyrir 1923 eru ætlaðar 350 þús. kr. í laun kennara, en aðeins 5000 kr. til þeirra sveita, sem ekki geta haft nema eftirlitsfræðslu.

Hv. 4. þm. Reykv. (M. J.) taldi þau rök ljettvæg, sem jeg hafði fært gegn till. hans. En jeg get ekki fallist á, að það sjeu ljettvæg rök, þó haldið sje fram, að prestar eigi að gera skyldu sína. Annars er ekki af þeim krafist í frv. Þar er aðeins farið fram á, að þeir inni þau störf að hendi, sem þeir eru skyldir til að lögum.

Björn Hallsson: Jeg tók það fram, þegar frv. um frestun á framkvæmd fræðslulaganna frá fjvn. var hjer til umr., að jeg teldi þetta frv. vera til allmikilla bóta. Fræðslulögin eru hjer rýmkuð fyrir þá, sem geta sjeð börnum sínum fyrir fræðslu í heimahúsum, og að prestar og fræðslunefndir hafi eftirlit með þeirri fræðslu.

Hv. 4. þm. Reykv. (M. J.) er hjer á ferð með lítinn bát, sem hann kallar svo, og er hann hræddur um, að skel sú eigi erfitt uppdráttar. Mig furðar nú ekkert á því, þó óbyrlega blási fyrir þessari kænu hans, því eðlilegast er, að prestum sje ekkert greitt fyrir þetta eftirlit með barnafræðslunni. Þeir eiga að hafa það á hendi samkvæmt lögum og geta auðveldlega sameinað það öðrum aukastörfum sínum. Þeir þurfa oft að ferðast um prestaköll sín, og geta eflaust oft sameinað þetta eftirlit við þær ferðir, án þess því fylgi nokkur auka-kostnaður. (M. J.: En prófin?).

EKKI FÆ JEG HELDUR SJEÐ, að ástæða sje til að breyta frv. að því er prófin snertir. Það er svo ákvæðið í 3. gr. frv., að ef um víðlend prestaköll er að ræða, þá er heimilt að skipa þar sjerstaka prófdómara. Með þessu ákvæði sýnist mjer fyrir það girt, að prestarnir hafi tilfinnanleg óþægindi af þessari kvöð. Þar sem til dæmis samsteypuprestaköll eru, er heimild til að

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

skipa prófdómara í fjarlægustuhreppunum. Hinsvegar eru prestarnir ekkert of góðir til að vera prófdómarar án sjerstakrar borgunar í þeim hreppum, sem þeir eru búsettir í. Sama máli er að gegna um fjölmenn kaup-tún. Þar er líka hægt að skipa prófdómara, ef þörf er á. Sje jeg því ekki neitt að athuga við það, þó þessi ákvæði standi óbreytt. Batur hv. 4. þm. Reykv. má því gjarna steyta á skeri.

Jeg ætla ekki að blanda mjer í deilur þeirra háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) og hv. þm. Borgf. (P. O.). Vil jeg aðeins geta þess, að mjer finst enginn voði á ferðum, þótt till. hv. þm. Borgf. verði samþykkt, og mun jeg greiða henni atkvæði.

Jón Þorláksson: Jeg hefi heyrt það út undan mjer, að till. muni koma fram um að taka málið út af dagskrá nú, vegna þess að þörf sje á að athuga það nánar. Ef svo verður, þá vil jeg ekki tefja tím-ann nú, og mun því falla frá því, sem jeg ætlaði að taka fram.

Lárus Helgason: Af því jeg hefi hugsað að mjer að koma fram með brtt., þá leyfi jeg mjer að óska þess, að málið verði tekið af dagskrá.

Forseti (B. Sv.): Samkvæmt ósk hv. þm. V.-Sk. (L. H.) tek jeg mál þetta af dagskrá, og er umr. frestað.

Á 46. fundi í Nd., þriðjudaginn 11. apríl, var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 129, 197, 208, 230).

Lárus Helgason: Þar sem jeg lít svo á, að ef frv. þetta, með þeim brtt., sem fram eru komnar, nær fram að ganga, þá sje það spor í rjetta átt til að bæta nógildandi lög um fræðslu barna, þá vil jeg leyfa mjer að fara um það fáum orðum.

Eins og tekið er fram í ástæðunum við þetta frv., gerir það fræðslufyrirkomulagið rýmra í sveitum en það er nú og það skapar meira jafnrætti milli landsmanna. Hingað til hefir styrkur til sveitarfélaganna af opinberu fje til barnafræðslu verið næsta lítill, þó kenslan hafi þar á ýmsum stöðum verið starfrækt svo vel, að árangurinn af henni hefir orðið fullkomlega eins góður og þar, sem meira hefir verið til kostað, t. d. í kaupstöðunum. Stafar það af því, að í sveitunum eru oftast nær margfalt færri börn undir hendi kennaranna á sama tíma, og eiga þeir þar af leiðandi miklu hægra með að segja börnunum til við hverja einstaka námsgrein.

Af þessum ástæðum ætti börnum til sveita að nægja skólanámstími sá, sem 1. gr. frv. heimilar, ef heimafræðsla barnanna er í samilegu lagi, sem að sjálf-sögðu — ef með þarf — á að vera stutt af prestum og fræðslunefndum, eins og 3. gr. frv. fyrirskipar. Með þessu móti er allmikið ýtt undir með því, að heimafræðsla fari fram í þeim námsgreinum, sem heimilin geta kent, svo sem lestri, skrift og reikningi.

Eftir 12 ára aldur virðist mjög æskilegt, að sem flest börn geti átt kost á að njóta tilsagnar hjá góðum kennara í þeim námsgreinum, sem heimilin alment geta ekki látið í tje, þó ekki sje meira en í 12 vikur í 2 ár, eða 13. og 14. árið. Kennarinn gæti þá kent í tveim fræðsluhjeruðum sama árið, og með því móti mundu strjálbygðu hjeruðin fremur eiga kost á að geta aflað sjer góðra kennara.

Eins og brtt. á þskj. 208 ber með sjer, heimilar hún, að heimgönguskólar verði tiltölulega jafnrættáir og heimavistar-skólar, og virðist mjer það í alla staði sanngjarnt.

Við þessa brtt. hefi jeg leyft mjer að koma með litla brtt. á þskj. 230, og er

hún komin fram í þeim tilgangi, að samkomulag get orðið um, að frv. með framkomnum brtt. nái fram að ganga hjer í háttv. deild. Hún kemur sem sje í veg fyrir, að rýmkun þessi, sem aðallega er stytting skólaskyldunnar, nái til kaupstaða landsins, þó jeg að vísu telji það rjettmætt, að í þessu efni gildi alveg hið sama um land alt. En brtt. mín kemur þó ekki í veg fyrir, að þeir kaupstaðabúar, sem kynnu að vilja það, gætu losnað við að láta börn sín ganga í skóla innan 12 ára aldurs, og þyrftu þeir þá heldur ekki að láta börnin ganga meira en 12 vikur í skóla hvert ár, þrettánda og fjórtánda árið, ef trygt væri, að þau fengju lögskipaða fræðslu. En á þetta lēgg jeg enga áherslu, því líklegt er, að flestir, sem eiga svo hægt með að nota barnaskólana sem þeir, er búa í kaupstöðum landsins, noti þá eftir föngum.

Þá skal jeg aðeins víkja örfáum orðum að brtt. á þskj. 197. Virðist mjer hún sanngjörn og get jeg vel felt mig við, að öllum prófdómendum sje borgað af opinberu fje, og þá einnig prestunum. Hefir svo verið hingað til, og upphæðin mun heldur ekki nema því, að um hana sje vert að deila. Get jeg því gjarna aðhýlst þá brtt.

Jeg vona, að háttv. deild láti frv. þetta ganga greiðlega í gegn, og skal svo ekki segja meira að sinni.

Jón Þorláksson: Jeg hafði við fyrri hluta þessarar umr. vonast eftir, að það gæti orðið samkomulag milli mín og háttv. flm. brtt. á þskj. 230 um breytingu, er færi í þessa átt. En háttv. flm. hefir ekki viljað orða till. þannig, að jeg geti fallist á hana.

Jeg benti á það í fyrri ræðu minni um þetta mál, hvílík gerbreyting á skólaskyldunni felst í brtt. á þskj. 208, þar sem skólaskyldutíminn er á ári stytur úr 24 vikum niður í 12 vikur og í stað 4 ára á aðeins að vera 2 ár.

Fræðsla barna.

Jeg gat þess, að jeg gæti máské felt mig við, að þetta nýmæli yrði innleitt í sveitum landsins, í því trausti, að þar væri fræðslunefndunum kleift að sjá um, að börnin öðluðust nægilega fræðslu á annan hátt, þó skólahald væri ekki meira en þetta. En jeg tók jafnframt skýrt fram, að það gæti ekki náð nokkurri átt, að þetta fyrirkomulag yrði innleitt í kaupstöðum og sjávarþorpum landsins, því það er vitanlegt, að allur þorri barna þar fær enga aðra fræðslu en þá, sem fæst í skólunum.

Háttv. þm. V.-Sk. (L. H.) fer fram á að núverandi fyrirkomulag haldist óbreytt í kaupstöðunum, og er það rjett, en þeir eru aðeins 7 á öllu landinu, og verða þannig öll önnur sjávarþorp útundan. Í þeim á þá skólaskyldan að minka um $\frac{3}{4}$ hluta.

Þetta mál snertir að vísu ekki mitt kjörðæmi, en jeg álít, að hjer sje um svo mikinn hnekki að ræða fyrir fræðslu alls þorra barna í sjóplássum landsins, að jeg tel hið mesta óráð að samþykkja það, jafnvel með brtt. á þskj. 230. Get jeg vísað til fyrri ummæla minna um, hverjar afleiðingarnaryrðu í fjölmönnum sjávarþorpum. Mest er hættan á, að heimildin yrði notuð í fátækum sjóþorpum, þar sem ekki væri hægt að afla börnunum fræðslu á annan hátt, og því yrði engin bót að brtt. 230, af því að hún nær ekki lengra.

Háttv. þm. Borgf. (P. O.) sagði, að eftir núgildandi lögum væri misrjetti milli sveitanna og kaupstaðanna hvað snertir fjárveitingar til barnafræðslu. En með þessu frv. er alls ekki bætt úr því misrjetti, sem nú kann að vera. Það má gera ráð fyrir, að mörg sveitahjeruð noti heimildina til þess að hafa enga skóla hjá sjer, hvorki heimgönguskóla eða heimavistarskóla, heldur notast við heimafræðslu með eftirliti, en með því móti njóta þau ekki styrks úr landssjóði eftir kenslulögunum, heldur eingöngu þess styrks, sem veittur er í fjár-

lögunum í því skyni. Ef um misrjetti er að ræða, er hægurinn hjá að lagfæra það með því að hækka hlutaðeigandi upphæð í fjárlögunum og lækka hina, til skóla og barnakennara.

Þá sagði háttv. þm. Borgf., að fræðsluskuldunni væri ekki breytt með brtt. sinni. Það er að vísu svo á pappírnum, en í reyndinni verða sjóþorpin laus við skólaskyldu með þessu fyrirkomulagi.

Allar röksemdir, sem fram hafa komið, eru eingöngu miðaðar við sveitirnar, svo sem er hv. þm. Borgf. talaði um að halda í hin hollu áhrif heimafræðslunnar. — Það er rjett hvað sveitirnar snertir, en nær ekki til kaupsbótanna eða sjávarþorpa.

Jeg hafði getið þess hjer við fyrri hluta þessarar umræðu, að þessi brtt. valdi því, að nokkrir farskólar, sem nú eru, yrðu fastir heimgönguskólar, og að framlag ríkissjóðs til kennaralauna og dýrtíðaruppbótarmundi þá vaxa eigi alllítið, þar sem launin hækkuðu úr 300 kr. upp í 1600 kr. í þessum stöðum. Þá var það fært til andsvara, að þetta væri svo kostnaðarsamt fyrir hjeruðin, að þau mundu óvíða geta sætt því. Ekki þarf þetta svo að vera. Sveitin er skyldug að veita farkennara ókeypis fæði og húsnæði yfir veturinn, en ekki kennara við heimgönguskóla. Sveitin þarf því ekki annað en selja kennaranum vetrarfæði á 650 kr.; þá borgar hún nákvæmlega sama og áður. En kennarinn fær talsvert miklu meira, alla viðbótina úr ríkissjóði eða ca. 2100 kr. með núverandi verðstuðulsuppbót, og mundi hann því verða fús til slíkra skifta.

Pjetur Ottesen: Mjer þykir háttv. 3. þm. Reykv. (J. P.) gera nokkuð mikið úr því, hve mjög brtt. á þskj. 208 rýmki um skólaskylduna, ef samþykkt verður. Fræðslumálastjóri hefir nú veitt undanþágur í sömu átt, og yrði því engin breyting á fram-

kvæmdum. Auk þess væri þetta ávalt reglugerðaratriði, sem stjórnarráðið þarf aðsamþykkja.

Jeg tel þessa breytingu mjög áriðandi líka í þorpum. Það gerir hægra fyrir um að flokka börnin, og er hollara að þurfa ekki að bæla þau á skólabekkjunum hvern dag í 6 mánuði. Og það, sem jeg sagði um heimafræðsluna í sambandi við þessa brtt. hjer áður, á vissulega víðar við en í sveitunum. Það á að minsta kosti engu síður við þar, sem kaupún eru sem kallað er milli sjós og sveita, enda þótt háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) segði, að þau ættu ekki við nema um sveitirnar.

Sami háttv. þm. (J. Þ.) var að tala um, að svo svo mörgum farskólum mundi verða breytt í fastaskóla, og útgjöld ríkissjóðs til barnafræðslunnar þar af leiðandi aukast mjög, ef brtt. yrði samþykkt. Þó segja meg, að bein útgjöld farskólahjæraðsins til kennarans aukist ekki að mun við þessa breytingu, þá kemur þar annað til greina, sem sje það, að til þessa þarf að reisa barnaskóla, og það ef til vill fleiri en einn innan sama farskólahjæraðsins, þar sem strjálbyggt er, því ilt er og jafnvel óforsvaranlegt að láta börnin sækja skóla umlangan veg þar, sem svo er ástatt. Þetta mundi hafa allveruleg útgjöld í för með sjer fyrir fræðsluhjeruðin, og jeg veit það, að háttv. 3. þm. Reykv. er svo byggingafróður maður, að honum ætti að vera það allra manna ljósa, að svo er. Það er því áreiðanlega óhætt að samþykkja brtt. þess vegna, að þetta mundi ekki auka mjög útgjöld ríkissjóðs.

Hitt er einmitt sanni nær, ef fræðsluhjeruð breyttu til í þessu efni, að þá mundu þau heldur koma upp heimavistarskólum, en þeim ætlar frv. þá fjárhagsaðstöðu, sem brtt. fer fram á að heimangönguskólarnir einnig njóti. Verður ekki með neinum rökum mælt í gegn sanngirni þess.

Lárus Helgason: Mjer þykir háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) vera heldur um of hræddur við þá rýmkun á skólaskyldu, sem af þessum brtt. leiði. Í þorpunum vilja allir helst nota skólana, því að ódýrari kenslu er ekki að fá nje hagkvæmari. Þá óttast jeg ekki heldur, að þetta verði mikill kostnaðarauki fyrir ríkið. Og þótt svo yrði, þá bætti það aðeins ofurlítið upp það, hve sveitirnar verða nú útundan með styrk úr ríkissjóði, enda tel jeg nú alls eigi rjett að borga ver fyrir sömu vinnu í sveitum en í kaupstöðum. Jeg skil líka ekki annað en telja mætti þá vel að þessu komna, sem vildu leggja það á sig að reisa skólahús og halda þeim í góðu ástandi.

Frsm. (Þorsteinn Jónsson): Jeg er hræddur um, að till. háttv. þm. Borgf. (P. O.) kynni að geta valdið misskilningi. Það hefir áður verið talin 24 vikna kensla, þótt kent væri aðeins annan hvern dag og hvert barn fengi því aðeins 12 vikna kenslu. Með sama rjetti mætti þá telja 12 vikna kenslu annan hvern dag nægilega eftir brtt. hans, en þá fengi hvert barn aðeins 6 vikna kenslu. Nú er þetta víst ekki tilgangur hans, en þá er brtt. líka óþörf, þar sem lögin hafa verið framkvæmd á þennan hátt þar, sem staðhættir hafa mælt með. En ef það er tilgangurinn að koma sem víðast á annars dags skólum í þorpum og kaupúnum, þá efa jeg, að það sje rjett stefna. Jeg hygg, að engu síður geti komið til mála að stytta daglegan skólatíma barnanna, ef álitid er, að skólasetan sje svo mikil og hún hafi spillandi áhrif á heilsu þeirra og þroska.

Jón Þorláksson: Háttv. frsm. (Þorst. J.) tók fram nokkuð af því, sem jeg vildi segja um þessa 12 vikna kenslu. Mjer þykir það næsta ótrúlegt, að nokkur skilji það

svo, sem um sje að ræða 24 vikna kenslu annan hvern dag. (P. O.: Það er nú samt tilgangur okkar flutningsmannanna).

Þá vil jeg leyfa mjer að benda á það ósamræmi, að vilja lögfesta ákvæði, sem hvetur menn til að koma upp heimangönguskólum í sveitum, og vera þó að tala um að halda sem mest í heimafræðsluna.

Loks vil jeg enn benda á, að allir farskólar geta komist undir þetta, þar sem húsnaði og hollustuhættir aðrir eru svo, að yfirstjórn fræðslumála samþykki. Og kröfur til þess mundu verða alveg þær sömu, hvort það hjeti 12 vikna farskóli eða 12 vikna heimangönguskóli. En auk þess felst og í þessum brtt. mikil freisting fyrir þorp og kaupún til að draga úr kenslu og spara þannig útgjöld til barnafræðslu.

Lárus Helgason: Jeg sje ekki, að það sje neitt ljótt, þótt sveitunum sje gefin ofurlít til hvöt til þess að reisa sæmileg skólahús, í stað þess að kúldra börnunum inn í þröngar stofur á heimilunum, sem alls ekki eru hæfar til að kenna í.

ATKVGR.

Brtt. 230 samþ. með 19 shlj. atkv.

— 208, svo breytt, samþ. með 17 : 6 atkv.

— 197 feld með 15 : 5 atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 16 : 2 atkv. og afgr. til Ed.

Á 43. fundi í Ed., miðvikudaginn 12. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 241).

Á 44. fundi í Ed., laugardaginn 15. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Halldór Steinsson: Jeg legg það til, að frv. þessu verði vísað til mentmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til mentmn. (sjá A. bls. 656) með 11 shlj. atkv.

Á 47. fundi í Ed., föstudaginn 21. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 241, n. 260).

Frsm. (Sigurður Jónsson): Nefndarálitið, sem fylgir þessu máli, hefir eigi tekið langan tíma til yfirlestrar. Þar segir, að nefndin geti eftir atvikum fallist á frv. Jeg segi *eftir atvikum* og legg áherslu á það orð. Tíminn hefir verið mjög naumur og gat nefndin því eigi borið sig saman við fræðslumálastjóra, eins og sjálfsagt var. Nefndinni var þegar ljóst, að ýmislegt er í frv., sem miðar að því að draga úr kostnaðinum við barnafræðsluna utan kaupstaðanna, og enn fremur, að í því eru ýms nýmæli til bóta. Á jeg þar sjerstaklega við 3. grein, um það, að prestastjettin hafi eftirlit með fræðslunni. Er og með frv. stigið stórt spor til þess að bæta og auka heimafræðslu. Er prestunum ætlað að ljetta þar undir, og er það vel farið. Verður það þá til þess að auka samstarf presta og safnaða, og er síst vanþörf á því. Er nú víðast hvar búið að leggja niður húsvitjanir, og sjást því prestarnir sjaldan nema í kirkjunni.

Sama er að segja um 2. gr., að þar er prestunum bætt við til tryggingar. Í 1. gr. er gert ráð fyrir því, að börn frá 12—14 ára aldri njóti heimafræðslu þar, sem hún er álitin fullnægjandi.

Mentamálin hafa mjög tafið fyrir háttv. Nd., enda eru þau að mínu viti eitt af stórmálum þjóðarinnar, og þá ekki hvað síst barnafræðslan.

Nefndinni þótti mjög bagalegt að geta eigi ráðfært sig við kennara og fræðslumálastjóra, en leggur þó til, að frv. verði samþykkt í háttv. deild.

Fræðsla barna.

Forsætisráðherra (S. E.): Enginn vafi leikur á því, að alþýðumentunin er eitt af þýðingarmestu málum þjóðarinnar, og er því skylt að vanda til þeirra breytinga, sem gerðar eru í slíkum málum. Því er nú ekki að neita, að á þessu þingi hafa komið fram tillögur til breytinga, sem mjög hafa verið óundirbúnar. Við frumvarp það, sem hér liggur fyrir, er það eftirtektarvert, að breytingarnar, sem ráðgerðar eru í því á núgildandi lögum, miða allar að því að draga úr alþýðufræðslunni. Lágmark hins árlega fræðslutíma er fært úr 24 vikum í 12 vikur, svo lágmarkið getur í raun og veru orðið 6 vikur, ef sú venja helst áfram að heimila skóla annanhvern dag, þannig, að skólatíminn reiknast eins og skólinn hefði staðið á hverjum degi, ef börnin læra aðeins heima hjá sjer einnig þann daginn, sem þau ekki fara í skólann; þá má einnig stytta 4 ára fræðsluskylduna um 2 ár.

Mjer blandast eigi hugur um, að með þessari breytingu er allfast ráðist á alþýðumentunina. — Jeg átti tal um þessa breytingu við fræðslumálastjóra í dag, og taldi hann hana mjög varhugaverða. Söm mun vera skoðun kennaranna við kennarskólann, sem fyrir ýmsra hluta sakir allra manna mest og best skilja þessi mál. Það hafa komið bæði hér og í háttv. Nd. fram raddir um það, að prestarnir gætu tekið mikið af fræðslunni í sínar hendur. En rjett held jeg væri að athuga það, að nú eru prestaköllin orðin ærið stór, og hálfhræddur er jeg um, að misbrestasamt yrði með kensluna, ef prestarnir verða að bæta henni ofan á sín störf. Menn mega ekki sjá þetta í altöf miklum hillingum. — Alveg sama máli er að gegna um heimafræðsluna, því að víða er svo háttað, þó að þekking sje nægileg á heimilunum til þess að uppfærða börnin, þá vantar alveg tíma til þess, svo búast má við, að það verði fyrir þá sök vanrækt.

Einnig eru líka allmörg heimili, sem vantar öll skilyrði til þess að geta sjeð börnum sínum fyrir fræðslu. Afleiðingin af því að varpa öllu á heimilin með fræðsluna yrði sú, að ríkari heimilin fengju sjer kennara og hefðu á eftir ef til vill ágæta fræðslu fyrir sín börn, en fátækari börnin sætu á hakanum. Og þá er ver farið en heima setið.

Í frv. því, sem hér er um að ræða, er að vísu aðeins heimild til að stytta fræðslutímann. En það er vitanlegt, að mjög náð samband er á milli fræðslunefnda og hreppsnefnda víðast hvar. Mætti því búast við, að á þessum erfiðu tímum yrði meira hugsað um sparnaðinn en þá hlið málsins, sem að alþýðumentuninni veit. Og þegar það ennfremur er athugað, hversu rík tilhneiging hefir altaf verið til þess að vanrækja þessi lög, þá er sýnilegt, að með því að fara að slaka til á kröfunum er alþýðufræðslunni stefnt í hreinasta óefni, því að það er altaf hægara að slaka til á klónni en að koma öllu aftur í rjett horf.

Þetta mál þarf mjög nákvæmrar rannsóknar við, og jeg vil benda á, að milliþinganefndin, sem athugaði skólamál landsins yfirleitt, komst ekki að þeirri niðurstöðu, sem frv. gerir ráð fyrir.

Enn má geta þess, að frv. þetta, sem kom frá háttv. mentamálanefnd Nd., varð þar í deildinni fyrir svo snöggum breytingum, að aðalformælendur þess, háttv. 1. þm. N.-M. og háttv. 3. þm. Reykv., greiddu að lokum atkvæði gegn því út úr deildinni, af því að þeir töldu um of vera dregið úr alþýðumentuninni, ef frv. yrði samþykkt í þessari mynd.

Jeg vil því, að þessu athuguðu, mælast til þess, að nefndin vilji fallast á, að málið verði tekið út af dagskrá, til þess að fræðslumálastjóri geti fengið tök á því að tala við nefndina og koma með athugasemdir sínar. En ef nefndin sjer sjer eigi fært að verða

við þessum tilmælum mínum, þá mun jeg til næstu umr. koma með brtt., sem gangi í þá átt, að heimildin nái aðeins til sveitarfélaga. Jeg er sammála fræðslumálastjóra um það, að það sje ennþá skaðlegra fyrir börnin í kaптúnunum, að skólavistin verðistytt, því skólaveran heldur börnunum frá sollinum, og allir sjá, hve mikils virði það er.

Guðmundur Ólafsson: Hæstv. forsrh. (S. E.) þótti ástæða til að mæla á móti þessu frumvarpi, en jeg get ekki skilið, að sumt af því, sem hann hjelt fram, hafi við rök að styðjast, eins og að kenslutíminn yrði styttri, því jeg veit eigi betur en að tíminn sje hinn sami. (S. E.: Jeg átti við heimgönguskóla, en ekki farskóla). Það getur verið, að svo hafi verið.

Jeg er ekki þeirrar skoðunar, að minni not sjeu af kenslunni, þó kent sje aðeins annanhvern dag, þar sem svo hagar til, að börnin þurfa að ganga talsvert langa leið til skólans. Jeg hefi heyrt kennara halda því fram, að slík kensla bæri fult eins góðan árangur eins og þó kent væri á hverjum degi.

Að heimilað er að færa skólaskylduadurinn upp í 12 ár, er gert til þess að gera kostnaðinn ljettbærari, því gert er ráð fyrir, að heimilin annist fræðsluna til 12 ára aldurs og að börnin verði þá eigi ver að sjer en þó að þau hefðu gengið í skóla frá 10 ára aldri, og heimilunum ætti ekki að vera það ofraun, ef þau aðeins vildu leggja það á sig. En síðan skólaskyldan kom hafa þau nær því með öllu slegið slöku við heimafræðsluna. En árangurinn af skólagöngunni er víða harla lítill. Auk þess má benda á, að sumstaðar er alls ekkert farið eftir fræðslulögunum og engin kensla höfð utan heimilanna.

Þá talaði hæstv. forsrh. (S. E.) um, að of mikið myndi verða hugsað um að spara. Það getur verið, að það verði meira hugsað um það en hjer á Alþingi, því hjer er ekk-

ert gert nema tala um sparnað, sem aldrei er framkvæmdur.

Jeg get eigi sjeð að það spilli, þó að prestunum sje falið að hafa eftirlit með barnafræðslunni og vera prófdómendur, því jeg get eigi skilið, að þeir verði neitt lakari prófdómarar en margir þeir, sem skipaðir hafa verið til þess.

Jeg get því eigi sjeð neitt á móti því, þó að frv. þetta nái fram að ganga, því að gera má ráð fyrir, að till. millipinganeftndar í mentamálunum verði teknar til greina þegar hægist um með fjárhaginn.

Þá kom það fram, að þetta þyrfti að bera undir fræðslumálastjóra, en jeg sje ekki, að þess sje nein þörf, þar sem frv. þetta er flutt af mentamálanefnd Nd., sem eflaust hefir borið það undir hann.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg fullyrði, að jeg nefndi rjettar tölur í fyrri ræðu minni; tímann til heimgönguskólans má stytta úr 24 vikum niður í 12 vikur. Stysti tíminn aftur, sem barn má vera í farskóla, eru 8 mánuðir, og hefir háttv. þm. líklega átt við þann skóla.

Þá vildi háttv. þm. (G. Ó.) halda því fram, að kenslan yrði að eins miklum notum, þó kent væri eigi nema annanhvern dag. En um það efast jeg stórlega.

Háttv. þm. sagði, að frv. væri flutt af mentamálanefnd Nd., og fyrir því væri engin þörf að bera þetta frekar undir fræðslumálastjóra. Það er alveg rjett, að háttv. mentamálanefnd flutti frv., en tveir af hinum upphaflegu flutningsmönnum þess urðu á móti því síðast, vegna þeirra breytinga, sem á því urðu í háttv. Nd.

Þá talaði háttv. þm. um, að fræðslulögunum væri víða ekki fylgt. Það getur vel verið, en það eru engin meðmæli með frv., síður en svo. Þarf því framvegis að hafa eftirlit með því, að þeim sje betur fylgt en verið hefir hingað til.

Frsm. (Sigurður Jónsson): Hæstv. forsætisráðherra (S. E.) skaut því til nefndarinnar, að hann vildi helst, að málið væri tekið út af dagskrá. En nefndin getur ekki mælt með því, en lítur svo á, að hæstv. forsrh. (S. E.) geti komið með brtt. við frumvarpið til 3. umræðu.

Hinsvegar getur hæstv. forseti (G. B.) borið þetta undir úrskurð deildarinnar.

Þá voru nokkur atriði í ræðu hæstv. forsrh. (S. E.), sem jeg get ekki fallist á. Hann vildi halda því fram, að kröfurnar til skólagöngu minkuðu mjög mikið, en kröfurnar til þekkingar barnanna minkuðu ekki.

Þetta er *fyrirkomulagsatriði*, sem altaf er hægt að deila um, hvort leitt geti til hins sama árangurs. En jeg lít svo á, að flest heimili til sveita sjeu fær um að veita þá fræðslu, sem þarf til 12 ára aldurs. Enda er sú undanþága heimiluð í núgildandi lögum, til þess að börn geti komist af með styttri skólatíma en ákveðið er til þess að ljúka fullnaðarprófi.

Að hugsað verði meira um að spara en rækja fræðsluskylduna, held jeg að sje of hart að orði komist. Og hygg jeg, að sú skoðun hæstv. forsætisráðherra stafi af því, að hann sje ekki eins vel kunnugur úti um land og jeg. Að vísu vilja menn spara, en sjaldnast á þekkingarkostnað barna sinna. Og jeg vil fullyrða, að allir foreldrar vilja að börn sín njóti þeirrar þekkingar, sem þau geta fengið besta. Fyrir því er engin hætta á að óttast, að sparnaðinum verði svo mjög beitt á þessu sviði. Jeg dæmi þetta auðvitað eftir þeirri bestu þekkingu, sem jeg hefi á þessum málum, og það gerir auðvitað hæstv. forsætisráðherra líka, en stendur þar lakar að vígi, að mínu áliti.

En gagnvart því að taka málið út af dagskrá, þá get jeg endurtekið það, að nefndin sjer enga ástæðu til þess, því að hæstv. forsrh. (S. E.) getur komið með brtt. til 3. umr., og á þeim tíma leitað frek-

ara álits fræðslumálastjóra, og hæstv. forseti þarf eigi að taka málið á dagskrá aftur fyrir en þetta er komið í kring.

Sigurjón Friðjónsson: Jeg sje ekki, að hjer sje verið að færa niður kröfurnar til kunnáttu barnanna, heldur er breytingin í því fólgin, að fræðslunefndum og skólunefndum er fengið meira vald yfir því, hvernig þessum kröfum er náð.

Jeg er á þeirri skoðun, að börn þurfi ekki 4 ár til þess að ná því fræðslutakmarki, sem sett er í fræðslulögunum, og jeg hefi reynslu fyrir því, að börn, sem aldrei hafa í skóla verið, eru oft betur að sjer en hin, sem verið hafa í skóla ef til vill 4 ár. Jeg vil í þessu sambandi leyfa mjer að geta þess, að skólakennarar við gagnfræðaskólann á Akureyri hafa líka sagt mjer, að unglingar frá barnaskólanum þar sjeu venjulega töluvert ver að sjer, eða ver við frekari kenslu búnir yfirleitt, en unglingar úr sveitum, sem þó venjulegast hafa notið minni skólakenslu.

Jeg er nokkuð vantrúaður á, að barnafræðslan sje í rjettu horfi eins og hún er nú, og legg fyrir mitt leyti mesta áherslu á unglingafræðsluna. Jeg tel því ákvæði í þá átt að rýmka um skólaskyldu barnanna ekki þurfa að vera neina afturför, heldur vel geta verið til bóta.

Guðmundur Ólafsson: Jeg vil leiðrjetta það, sem hæstv. forsætisráðherra (S. E.) var að tala um, að skólatíminn yrði ekki nema 6 vikur. Þetta er misskilningur, því að hvergi er gert ráð fyrir styttri tíma en 12 vikum. Hann dregur þetta af því, sem hann mintist á, að börnin þyrftu ekki að ganga nema 6 vikur. En það er einmitt tekið fram í frv., að kenslan sje minst 12 vikur á ári.

Halldór Steinsson: Jeg skil ekki, hversvegna frumvarp þetta mætir svona mikilli

mótspyrnu hjer í þessari háttv. deild, því að breytingar þær, sem það gerir á núgildandi fræðslulögum, eru ekki miklar. Aðal-breytingin er fólgin í því að koma meira valdi undir skólanefndir en verið hefir, og það tel jeg mesta kost frv., því að síðan skólamálin komust undir hatt stjórnarinnar hefir þeim verið miklu ver stjórnað en meðan skólanefndirnar höfðu mestu ráðin.

Þá er önnur hlið þessa frv., sparnaðarhliðin, og er hún alls eigi svo þýðingarlítill, því að það er alkunnugt, að útgjöldin til barnafræðslunnar eru víða orðin svo mikil, að hjeruðin ætla alveg að sligast undir þeim. Er því ekki nema eðlilegt, þó að sumir hreppar hlýðnist ekki lögunum, þar sem þeir geta alls ekki risið undir þeirri gjaldabyrði, sem af þeim leiðir.

Jeg er því eindregið á þeirri skoðun, að rjett sje að slaka til á lögunum í 1—2 ár, því jeg geri ekki ráð fyrir, að það standi lengur en þangað til tillögur millþinga-nefndarinnar komast í framkvæmd.

Þá talaði hæstv. forsrh. (S. E.) um það, að hann hefði talað við ýmsa kennara um þetta mál, og þeir lagt á móti því. En jeg fyrir mitt leyti legg ekki mikið upp úr þeirri mótbáru, því að málið snertir svo kennarana sjálfa, að jeg tel þá alls ekki fullgilda dómara í þessu efni.

Forsætisráðherra (S. E.): Ræða háttv. þm. Snæf. (H. St.) sýndi fram á, að hjer væri um verulegt sparnaðaratriði að ræða, ef frv. þetta yrði samþykkt. En sje fje sparað með þessu, þá sparast líka þekking. Hún hlýtur að minka um leið. Ræða hans sýndi það, að kröfurnar minka um helming, og er mikil spurning hvort þjóð vor þolir það.

Þá sagði hann, að ekki væri að marka, hvað kennararnir segðu um þetta mál, en jeg studdist við álit kennara kennaraskól-Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

ans, sem vitanlega eiga ekkert á hættu, þótt þetta verði samþykkt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 8 : 3 atkv.

2.—3. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþykkt án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 49. fundi í Ed., mánudaginn 24. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 241).

Forseti (G. B.): Þar sem hæstv. forsrh. (S. E.) er veikur í dag, tel jeg rjett að taka þetta mál út af dagskrá í dag, ef háttv. nefnd hefir ekki á móti því.

Frsm. (Sigurður Jónsson): Jeg hefi ekkert á móti því, að málinu verði frestað til morguns.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 50. fundi í Ed., þriðjudaginn 25. apríl, var frv. tekið til 3. u m r.

Frsm. (Sigurður Jónsson): Þar sem fundur þessi hefir verið boðaður fyr á degi en venjulega hefir mentamálanefndin ekki haft tíma til að athuga brtt. þá, sem fram er komin við málið. Væri henni því kærast, að málið yrði látið bíða þangað til á væntanlegum fundi síðar í dag, til þess að hún geti athugað brtt. og talað við mentamálanefnd Nd., því að töluvert kapp virðist vera komið í þetta mál.

Halldór Steinsson: Mjer þykir þetta alleinkennileg veðrabrigði hjá háttv. nefnd, þar sem brtt. er komin fram fyrir þemur

dögum og hún hefir því haft nægan tíma til þess að athuga hana. Það hlýtur því eitthvað annað að liggja á bak við. — Jeg mótmæli því, að málið sje tekið af dagskrá.

Forseti (G. B.): Jeg vil vekja athygli á því, að verði málið tekið út af dagskrá nú, er óvíst, að það komist út af þessu þingi. Einmitt fyrir það ákvað jeg fundinn svona snemma, til þess að háttv. Nd. gæti fengið frv. til meðferðar í dag, ef það tæki breytingum hjer.

Frsm. (Sigurður Jónsson): Jeg skal í sambandi við það, sem jeg sagði áðan, geta þess, að allir nefndarmenn hafa óbundnar hendur með atkvæði sín um breytingartil-lögu hæstv. forsætisráðherra.

ATKVGR.

Brtt. 282 feld með 8 : 5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: E. Á., H. Sn., Jóh. Jóh., S. H. K., G. B.

nei: S. J., S. F., B. K., G. G., G. Guðf., G. Ó., H. St. K. E.

Einn þm. (S. E.) fjarstaddur.

Frv. samþykkt með 9 : 4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: E. Á., G. G., G. Guðf., G. Ó., H. St. K. E., S. J., S. F., G. B.

nei: B. K., H. Sn., Jóh. Jóh., S. H. K.

Einn þm. (S. E.) fjarstaddur.

Frv. afgr. sem

Lög frá Alþingi.
(Sjá A. 289).

29. Atvinna við siglingar.

Á 21. fundi í Nd., mánudaginn 13. mars, var útbýtt

Frumvarpi til laga um breytingar á lög-um nr. 42, 3. nóv. 1915, um atvinnu við siglingar (þm.frv., A. 87).

Á 23. fundi í Nd., miðvikudaginn 15. mars, var frv. tekið til l. um r.

Flm. (Jón Auðunn Jónsson): Jeg hefi fátt eitt að segja til viðbótar því, sem í greinargerðinni fyrir frv. stendur, þó vil jeg fylgja frv. úr hlaði með nokkrum frekari skýringum.

Áðalbreytingar á gildandi lögum, sem frv. þetta fer fram á, eru þrjár. 1. Lenging siglingatímans. 2. Rýmkuð rjettinda smáskipaprófsmanna úr 30 upp í 60 smál. skip. 3. Burtfelling undanþáguákvæða 16. gr.

Ástæðan til breytinga þeirra, sem frv. fer fram á á 2. kafla laga nr. 42, 3. nóv. 1915, er eins og fram er tekið í greinargerðinni, að stór vöntun er á hæfum mönnum til þess að stunda skipstjórn á lóðaveiðaskipum, sem eru yfir 30 rúmlestir að stærð. Ástæður til þessarar vöntunar eru tvær. Fyrst sú, að þeir, sem hafa fengið rjettindi til að vera skipstjórar á þessum skipum, þ.e. þeir, sem hafa fiskiskipstjórpróf, fara að prófinu loknu á stærri skipin, einkum togarana, því þar er vonin um að komast að góðri og arðvænlegri lífsstöðu mest fyrir þessa menn, enda samilegt hverjum dugandi manni að leita sjer sem mestrar fullkomunar, hverjum í sínum verkahring, og fyrir það sem fleira á sjómannastjettin okkar alþjóðarþökk. Þó nú einhverjir fiskiskipstjórprófmenn hafi af og til tekið að sjer stjórna á lóðaveiðaskipum yfir 30 rúmlesta, þá hefir það reynst útgerð þessara skipa óhappasælt, og er ástæðan sú, að þessir menn, þótt dugandi sjómenn sjeu margir hverjir, hafa í flestum tilfellum verið lítt vanir lóðaveiðum, og

því eðlilega mishepnast veiðiskapurinn, samanborið við smáskipaprófsmennina, svo og vegna þess að ekki er ósennilegt, að til þessarar skipstjórnar hafi *ekki* valist efni- legustu og duglegustu fiskiskipstjóraprófs- mennirnir, heldur einmitt þeir, sem minni höfðu líkurnar til að standa framarlega í þeirri samkepní um skipstjórastöður á stærri skipum, sem óneitanlega er og verður þessara manna milli, þar sem 20—30 menn taka árlega fiskiskipstjórapróf við stýrimannaskólann hjer í Reykjavík.

En fyrst og fremst verður í þessu máli að líta á nauðsyn þessa atvinnuvegs, lóðaveiðanna. Og atvinnuvegurinn krefst þess, að skipstjórn á lóðaveiðaskipum stundi þeir menn einir, sem vanir eru lóðaveiðum og þekkingu hafa á þeim veiðiskap; með því móti gefur atvinnuvegurinn það, sem allir óska og þarfnast, en það er aukin framleiðsla án aukins tilkostnaðar. Ýmsar raddir hafa heyrst um það, að með því að gefa smáskipaprófsmönnum leyfi til að vera skipstjórar á 30—60 smálesta skipum sjeu rjettindi fiskiskipstjóraprófsmanna skert að miklum mun. Þetta er að því leyti rjett, að fleiri verða til samkepní um skipstjórastöðu á 30—60 rúmlesta skipum, en að hinu leytinu rangt, því þeir halda eftir sem áður rjettindum til að vera skipstjórar á þessum skipum.

Því er að vísu haldið fram af flestum, að þeir menn, sem meira hafa lagt í sölurnar til mentunar sjer og meiri bóklega þekkingu hafa öðlast, eigi að hafa forrjettindi til atvinnu fram yfir hina, sem minni bóklega þekkingu hafa. Oft er þetta rjett, en hjer á það þó ekki við.

Hjer er sem sje um það að ræða, að hægt sje að reka þennan atvinnuveg, lóðaveiðarnar, með sem mestum hagnaði, og auðvitað líka með fullu öryggisjómannanna og skipanna, en að því mun jeg víkja síðar.

Með því að færa rjettindi smáskipaprófs- manna upp í 60 smálestir er lóðaveiðaútveginum unnið stórgagn. Með því er það trygt, að vól verður á nógum hæfum og veiðiskapnum alvönnum skipstjórum. Það er ekki síst í veiðiskap, að staðgóð verkleg kunnátta er nauðsynleg, samfara þekkingu á fiskimiðum, fiskigöngum og fiskilagi á hinum ýmsu stöðum.

Það er t. d. algengt, þótt vel aflist á lóðir, að lítill eða enginn fiskur fæst á haldfæri eða í botnvörpu á sömu stöðum og sama tíma, og þótt haldfæraafli sje góður, þá fæst lítill afli á lóðir, og þótt vel aflist í net og botnvörpu, fiskast lítið á lóðir og haldfæri.

Það er líka af þessum ástæðum, að bestu þilskipa (haldfæraveiða) formenn eru ónýtir lóðaveiða formenn. Það var oft í daglegu tali kallað, að góðum formönnum „mishepnaðist“, þegar þeir breyttu um veiðiaðferð, en ástæðurnar til þessarar „mishepni“ eru nú orðið hverjum manni augljósar og eðlilegar.

Það varu því herfileg mistök, ef Alþingi, fyrir ímynduð forrjettindi fárra einstaklinga, löghelgaði þessar „mishepnar“.

Hitt eru allir sammála um, að nauðsynlegt og sjálfsagt sje, að þeir menn, sem skipstjórn er falin, hafi þá bóklegu þekkingu, sem nauðsynleg er til þess, að öryggi skipverja og skipa sje fyllilega trygt undir þeirra stjórn. Besta sönnunin fyrir því, að þetta frv. hafi inni að halda slíkar öryggisráðstafanir, eru meðal annars ummæli hr. Sveinbjarnar Egilsonar í blaðagreinum, er hann reit nú fyrir skömmu, og þá ekki síst það, að hr. skólastjóri Páll Halldórsson er samþykkur þeim breytingum á siglingaatvinnulögunum, sem frv. fer fram á. Um síðasta kafla þessa frv. nægir að vísa til greinargerðar skólastjórans.

Að lokinni þessari umræðu óska jeg frv. vísað til sjávarútvegsnefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til sjútvn. (sjá A. bls. 659) með 16 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Nd., þriðjudaginn 28. mars, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Nd., miðvikudaginn 29. mars, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 87, n. 149).

Frsm. (Ólafur Proppé): Sjávarútvegsnefnd hefir haft þetta mál til meðferðar og leggur hún eindregið til, að það nái fram að ganga með nokkrum örlitlum breytingum, sem hún leggur til, að gerðar verði á því. Brtt. eru á þskj. 149.

Aðalbreytingin frá núverandi lögum er sú, að leyfa mönnum, sem hafa svonefnt „smáskipapróf“, að stýra skipum alt að 60 rúmlesta að stærð, í stað þess að hámarkið var áður 30 rúmlestir. Það er eftirtektarvert, að Alþingi 1915 sást yfir að laga þetta, þegar það endurskoðaði löginn um atvinnu við siglingar. Þá litu menn svo stórt á alt, að eigi hefir þótt ástæða til að sinna þessu. Þá sáu menn ekkert nema botnvörpungana. En nú er þetta breytt. Nú er til fjöldi af vjלבátum og vjelskipum, 30—50 rúmlestir að stærð. Þeim skipum hafa nú engir rjett til að stýra aðrir en þeir, sem tekið hafa „meira próf“ eða farmannapróf. Er þó vitanlegt, að fjöldi er til af mönnum, sem vel eru til þess færir, þótt eigi hafi tekið þetta próf, og það, sem mest er um vert, menn, sem eru kunnugir þessari útgerð, og því fengsælli.

Önnur aðalbreytingin er sú, að eftir frv. á ekki að verða hægt að taka þetta smá-

skipapróf annarsstaðar en í Reykjavík, en áður var hægt að taka það svo að segja hvar sem var. Þetta ætti að vera trygging fyrir því, að betur væri til prófsins vandað og hægara um góðan undirbúning og annað, þar sem prófið verður undir handarjaðri forstöðumanns stýrimannaskólans.

Aðrar breytingar eru smávægilegar. En óhætt hygg jeg að treysta því, að frv. sje vel úr garði gert, þar sem skólastjóri stýrimannaskólans hefir samið það.

Þörfin á þessum breytingum er mörgum háttv. þdm. kunn. Hinir hafa líka getað eitthvað ráðið af öllu því, sem lagt hefir verið fram á lestrarsal Alþingis um þetta mál.

Loks vil jeg geta þess, að hjer í deildinni er einn háttv. þm., sem var svo framsýnn 1915 að sjá, að þessa breytingu mundi þurfa að gera. Það var háttv. þm. Ak. (M. K.), sem þá var á Alþingi og er enn og á sæti í sjávarútvegsnefnd.

Jeg býst svo ekki við að þurfa að fjölyrða meir um frv., en óska þess að háttv. deild samþykki það ásamt brtt. nefndarinnar.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2.—11. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 149,1 a samþ. með 17 shlj. atkv.

— 149,1 b samþ. án atkvgr.

12. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

13. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 149,2 a samþ. með 17 shlj. atkv.

— 149,2 b samþykkt án atkvgr.

14. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

15.—16. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 149,3 a samþ. með 16 shlj. atkv.

— 149,3 b samþ. án atkvgr.

17. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

18.—20. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 37. fundi í Nd., föstudaginn 31. mars, var frv. tekið til 3. umr. (A. 171).

Frsm. (Ólafur Proppé): Vegna þess, að brtt. er á leiðinni við þetta frv. og nefndin vildi gjarna fá hana til þess að athuga hana áður en málið kemur til 3. umræðu, vil jeg leyfa mjer að mælast til þess, að málið verði tekið af dagskrá.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Nd., miðvikudaginn 5. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 171, 190).

Frsm. (Ólafur Proppé): Jeg bað þess fyrir nokkrum dögum, að þetta frv. væri tekið af dagskrá, í því skyni að koma með nokkrar brtt. við það. Nú liggja þær hjer fyrir á þskj. 190.

Þessar brtt. eru svo til komnar, að sjávarútvegsnefndir beggja deilda komu sjer saman um þessar breytingar, og eru þær bornar hjer fram til þess að frv. þurfi ekki þeirra vegna að flækjast milli deilda.

Breytingin nær til báta, frá 10 til 20 smálesta að stærð. Þeir eru víða notaðir, t. d. er meiri hluti þeirra báta, sem Vestmannaeyingar nota, af þessari stærð. Það þykir nokkuð hart, ef þeir þyrftu að fara í önnur hjeruð og sigla þar á stærri bátum til þess að fá rjettindi til að stýra

bátum sínum. Af sömu ástæðum er siglingatíminn stytur úr 36 í 24 mánuði, en aftur ákveðið að formenska á bát, yfir 10 smálesta, geti komið í staðinn, í stað þess að áður var lágmarkið 6 smalestir.

Þá er brtt. við 7. gr., sem gerir ráð fyrir því, að ákvæði hennar komi ekki til framkvæmda fyr en að 2 árum liðnum frá því, er lögin annars ganga í gildi. Ástæðurnar eru þær, að mesti fjöldi manna hlýtur að koma til þess prófs, sem þar um ræðir, einkum fyrst í stað. Má nefna að t. d. í Vestmannaeyjum munu verða um 70 manns, sem prófið þurfa að taka í haust til þess að geta stýrt bátum sínum næsta vetur. Því er lagt til, að prófið megi taka líka í fjórum kaupstöðum öðrum en Reykjavík í þessi tvö ár. Held jeg, að vel sje gengið frá prófnefndunum, þar sem forstöðumaður stýrimannaskólans og stjórnarráðið eiga að sjá um þær.

Jeg vona því, að hv. deild, sem hefir tekið frv. vel, taki líka þessum brtt. vel, og samþykki þær og afgreiði síðan frv. til hv. Ed.

Hákon Kristófersson: Jeg ætla ekki að andmæla frv. Það er aðeins 3. brtt. á þskj. 190 við 7. gr., sem jeg get ekki samþykkt. Ef þörf er á að flytja þessi próf til Reykjavíkur, og því vil jeg ekki bera á móti, þá á að uppfylla þá þörf sem fyrst. Mjer skilst, að þetta eigi að gera til þess, að betur og tryggilegar verði um prófin búð, en slíka tryggingarráðstöfun á þá ekki að draga á langinn eða fresta henni í tvö ár, eins og nefndin leggur nú til, þvert ofan í fyrri tillögur sínar. Það er mikið rjett, eins og hv. frsm. (Ó. P.) tók fram, að það er mikil trygging, að skólastjóri stýrimannaskólans tilnefnir mennina.

Hinsvegar lít jeg svo á, að þessi undanþága sje að ófyrirsynju leyfð. Hefði

legið nær, ef undanþágu átti að veita á annað borð, að undanskilja engan stað, sem þessi próf hafa áður farið fram á.

Hv. frsm. benti á þann mikla fjölda, sem nú þyrfti að taka próf, en sú ástæða er mjer einskis virði. Enda geta jafnmargir þurft að taka það síðar. Annars þykir mjer mjög einkennilegt, ef það eru um 70 manns í Vestmannaeyjum einum, sem undir próf þetta þurfa að ganga, enda þótt sjávarútvegur sje þar mikill.

Verð jeg, þótt jeg unni lögunum alls góðs, að leggjast á móti þessari brtt. og vil jeg ráða hv. deild til að samþykkja hana ekki. Er þetta ákvæði, að prófin fari fram í Reykjavík, tryggingarráðstöfun, og mælir því ekkert með því að fresta henni og engin ástæða er til þess að veita þessum stöðum undanþágur.

Frsm. (Ólafur Proppé): Mjer kemur það nokkuð á óvart, að hv. þm. Barð. (H. K.), slíkur sparnaðarmaður sem hann vill vera, skuli hafa sjest yfir sparnaðinn við þessa brtt.; er og líka um nokkurn miskilning að ræða hjá honum. Í frv. felst það nýmæli, að á öllum smáskipum skuli vera stýrimenn, en þeir þurfa að taka próf það, sem um getur í 5. gr. frv. Munu því vera í Vestmannaeyjum um 70 manns, þegar lögin öðlast gildi, sem undir próf þetta þurfa að ganga. Einnig eru margir á Austfjörðum. Ef maður áætlaði nú, að þetta væru í alt 150 manns og ferðakostnaður hvers væri 200 kr., þá er hjer að ræða um 30000 kr. sparnað fyrir menn þessa. En hafi prófnefndir þetta starf með höndum, er í mesta lagi um ferðakostnað eins manns að ræða. Er því sparnaðurinn auðsær, enda eru sjávarútvegsnefndir beggja deilda á einu máli um þetta.

Hákon Kristófersson: Hv. frsm. hefir ekki tekist að hrekja þau ummæli mín, að þetta væri tryggingarráðstöfun og því

væri órjettmætt að fresta henni. Sje það rjett, að þetta sje sparnaðarráðstöfun nú, þá er líka ástæða til að halda henni framvegis. Veit hv. frsm. líka, að jeg er ekkert hlýntur því, að prófin fari eingöngu fram í Reykjavík, heldur vil, að þau fari fram þar, sem þau hafa áður verið. En hitt vil jeg eigi, að nokkrum stöðum sje hjer veitt undanþága, nema því aðeins, að þau megi fara fram á hinum sömu stöðum og áður hefir verið.

Frsm. (Ólafur Proppé): Jeg vil enn taka það fram, að það er full trygging fyrir því, að prófin verði jafnörugg annarsstaðar eins og hjer í Reykjavík. Skólastjóri stýrimannaskólans tilnefnir formanninn og lögreglustjóri hina tvo. Er þetta einungis gert vegna hinna mörgu manna, sem nú eiga að taka prófið. En að 2 árum liðnum verða nægilega margir menn komnir, og viðkoman eftir það eðlileg, sennilega 20—30 manns á ári. Vona jeg, að háttv. þm. Barð. (H. K.) skiljist þetta.

ATKVGR.

Brtt. 190,1 samþ. með 20 shlj. atkv.

— 190,2 samþ. með 21 shlj. atkv.

— 190,3 samþ. með 18 : 2 atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 38. fundi í Ed., fimtudaginn 6 apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 201).

Á 39. fundi í Ed., föstudaginn 7. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Karl Einarsson: Þetta frv. var borið fram af nokkrum mönnum í háttv. Nd.

og þar fór það til sjávarútvegsnefndar. Nefndin hjer í deildinni fjekk frv. til meðferðar eftir 2. umr. í Nd. og lagði þá til nokkrar breytingar, sem síðan náðu fram að ganga þar. Af þessum orsökum álit jeg óþarfa að vísa málinu til nefndar hjer, því að það hefir verið athugað af sjávarútvegsnefnd, og hefir hún nú ekkert við það að athuga. Jeg vil geta þess, að prentvilla hefir slæðst inn í 4 gr. frv. Þar stendur 12 rúmlestir, en á að vera 60 eins og stendur í frv. sjálfu. Jeg hefi getið um þetta við skrifstofustjóra, og verður það leiðrjett.

Guðmundur Guðfinnsson: Jeg get ekki fallist á þetta frv. eins og það liggur fyrir. Það virðist vera fram komið vegna skorts á skipstjóraefnum, þar sem það setur vægari skilyrði. En eftir þeim gögnum, sem fyrir liggja frá fjelaginu „Aldan“, og þeir menn, sem þar eru, ættu að vera kunnir þessu máli, þá lítur ekki út fyrir, að skortur sje á skipstjóraefnum, því þau eru fleiri en þörf er á. Eins tel jeg athugavert að færa rúmlestatakmarkið eins mikið upp og hjer er gert.

Þá kann jeg heldur ekki við þetta bráðabirgðapróf, þar sem þess virðist ekki þörf. Yfirleitt kynni jeg betur við, að frv. væri athugað í nefnd, og geri jeg það að till. minni, að því verði vísað til sjútvn.

Karl Einarsson: Ummæli hv. þm. (G. Guðf.) held jeg, að sjeu sprottin af miskilningi. Frv. er ekki fram komið vegna skorts á skipstjóraefnum, heldur af því, að þau eru óþarflega mörg, og þykir því rjettara að gera meiri kröfur. Nú þarf ekki að vera nema einn maður með prófi á hverju smáskipi, en eftir þessu frv. þurfa þeir að vera tveir. Þetta verður til þess að gera siglingarnar tryggari.

Þá er takmarkið hækkað upp í 60 rúm-

lestir og er það aðallega gert eftir till. skólastjóra Páls Halldórssonar. Fyrir Norður- og Vesturlandi er mikið af skipum milli 30 og 60 rúmlesta að stærð, og þykir það nokkuð dýrt að ráða á þau menn með meira prófi, en hinsvegar er ekki vandasamara að fara með þau en hin, sem minni eru.

Bráðabirgðaprófin eru hjer sett vegna þess, að sparnaður er að; ástæðan er ekki önnur.

Ef frv. þetta verður að lögum, þurfa mjög margir menn að taka þetta próf, en það væri þeim mikill kostnaður og óþægindaauki að þurfa að leita hingað til Reykjavíkur í því skyni. Það er óbrottnara og í alla staði hentugra að senda menn hjeðan úr Reykjavík á ýmsa staði á landinu og halda þar þetta próf. Þetta er ekki gert til þess að rýra álit skólans hjer, heldur aðeins til hægðarauka.

Í Vestmannaeyjum munu t. d. um 70 menn þurfa að taka þetta próf, og geta allir sagt sjer sjálfir, að þægilegra er fyrir þá að fá mann til Eyja til þess að yfirheyra sig heldur en að þurfa að kosta sig hjer.

Háttv. þm. (G. Guðf.) vildi láta vísa málinu til nefndar. Það skaðar vitanlega ekki, en hinsvegar hefir það enga þýðingu, þar sem nefndin hefir athugað málið og hefir ekki meira um það að segja en hún hefir þegar sagt og eftir hefir verið farið.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Till. um að vísa því til sjútvn. feld með 7 : 5 atkv.

Á 41. fundi í Ed., mánudaginn 10. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 201).

Karl Einarsson: Jeg skal með örfáum orðum skýra helstu breytingar, sem frv. þetta fer fram á, að gerðar sjeu á nú gildandi lögum.

Fyrsta breytingin, sem frumvarp þetta fer fram á, er sú, að menn, sem áður höfðu rjett til að fara með smáskip, frá 12—30 rúmlestir að stærð, megi nú fara með skip, sem eru alt að 60 rúmlestir. En af þessari rýmkun leiðir aftur, að rjett þykir að gera kröfurnar til þessara manna strangari. Helsta breytingin, sem gengur í þá átt, er sú, að eftir þessu frv. eiga allir, sem ætla sjer að verða skipstjórar á smáskipum, að hafa verið stýrimenn, eigi skemur en 8 mánuði, á skipi yfir 12 rúmlestir. Þá hefir þótt rjett að sjá um, að þeim mönnum, sem ganga þurfa undir próf samkvæmt þessum nýju reglum, verði eigi gert mjög erfitt fyrir, — og með það fyrir augum er 7. gr. bætt inn í frumvarpið.

Helstu breytingar í síðari hluta frumvarpsins eru þær, að siglingatíminn er færður úr 2 árum upp í 3 ár og að hann miðast einungis við 16 ára aldur, og enn fremur er 16. gr. feld niður, og getur það tæplega verið hættulegt. Aftur á móti er 17. gr. ný, og verður hún að teljast nauðsynleg, ef 1. kafla laganna er breytt, því að ákvæði verður að vera um það, að hægt sje að veita undanþágur, svo að þeir menn, sem rjett hafa til að vera skipstjórar á 30 rúmlesta skipum, missi eigi þann rjett, sem þeir nú hafa.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.

2.—20. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Ed., miðvikudaginn 12. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Ed., þriðjudaginn 18. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 201).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 258)).

30. Undanþága frá bannlögunum.

Á 51. fundi í Nd., föstudaginn 21. apríl, var útbýtt

Frumvarpi til laga um heimild til undanþágu frá lögum nr. 91, 14. nóv. 1917, um aðflutningsbann á áfengi (þm.frv., A. 263).

Á 52. fundi í Nd., laugardaginn 22. apríl, kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið, og auk þess of skamt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþykkt með 24 : 1 atkv. um bæði atriðin í einu lagi.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 : 1 atkv.

Á 53. fundi í Nd., laugardaginn 22. apríl, kl. 5²⁵ síðdegis, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 263, 276, 279).

Of skamt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 24 : 4 atkv.

Frsm. (Magnús Jónsson): Frá því í þingbyrjun mun öllum hafa verið kunnugt um það, að fyrir þingið mundi koma eitt hið versta mál, sem Alþingi vort hefir haft til meðferðar, en það er hið svokallaða Spánarmál. Snemma á þinginu kom fram frv., sem í þá átt gekk að breyta aðflutningsbannslögnum á þann hátt, sem Spánverjar gerðu að skilyrði fyrir því, að vjer fengjum að njóta þeirra tollhlunninda á saltfiski vorum, sem vjer höfum notið undanfarandi. Samvinnunefnd viðskiftamála hefir svo haft málið til meðferðar, og er óhætt að segja, að hún hefir lagt í það mikla vinnu allan þennan tíma, og nú hefir hún borið fram frv. um heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að fá bannlögnum frestað um eitt ár að því er snertir vín, sem ekki hafa meira en 21% áfengis. Frv. með greinargerð er prentað á þskj. 263, og get jeg vísað til þess að miklu leyti hjer, til að spara tíma.

Eins og sjest, hefir nefndin öll, 12 þingmenn úr báðum deildum, orðið ásátt um að bera þetta frv. fram, því að þótt einn þm. hafi ekki getað fylgt fullkomlega greinargerðinni, þá nær það ekki til sjálfs aðalatriðisins, sem sje frumvarpsins. Á hinn bóginn mun flestum vera það kunnugt, að innan viðskiftamálanefndarinnar eru menn með mjög ólíkar skoðanir á bannmálinu sjálfu. Það er því þegar augljóst, að það er eitthvað annað en afstaða manna til aðflutningsbannsins, sem hjer kemur fram. Það er niðurstaða af nákvæmri rannsókn á því, hvort það sje gerlegt og mögulegt að standa gegn kröfu Spánverja, sem birtist í þessu frv. og áliti nefndarinnar. Hún hefir komist að þeirri niðurstöðu, að það sje oss Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

um megn. En frv. sýnir ekki frekar vilja nefndarmanna eða hug til bannlaganna en undirskriftirnar í Kópavogi forðum, með hermenn við hliðina, sýndu sannan vilja landsmanna þá.

Jeg vil ekki þreyta háttv. deild með því að þylja hjer upp það söguágrip málsins, sem í nál. er prentað. Ef vel væri, þyrfti saga samninganna að vera miklu ítarlegri en hún er þar, og í raun rjetttri fæst varla sönn mynd af gangi málsins með öðru móti en því, að hafa öll plögg málsins fyrir fram-an sig. Og jeg verð að halda, að margt hafi verið óþarfara prentað en það, þó að stjórnin ljeti prenta öll skjöl þessa stóra og mjög svo vandasama máls, svo að öllum gæfist kostur á að lesa þau sjálfir, því að sjálf-sögðu mun þjóðin leggja sinn dóm á það fyr eða síðar, og þá er ekki nema gott, að sá dómur geti verið sem rjettastur og heilbrigðastur. Jeg vil þó ekki gera í nafni nefndarinnar meira en skora á hæstv. stjórn að taka til rækilegrar yfirvegunar, hvort það væri fært og hvort það gæti spilt málstað vorum síðar, að þetta væri gert. Og ef ekkert væri á móti því annað, þá að horfa ekki í þann kostnað, sem það hefði í för með sjer. Jeg vil því hlaupa yfir það hjer að segja sögu málsins, en geta þess, að eftir því, sem viðskiftamálanefndin hefir best getað sjeð af öllum skjölum, hafa samningarnir verið reknir vel og samviskusamlega, og hvort sem litið er á framkomu utanríkisráðuneytisins danska, sendiherra Dana í París og Madrid, sendimanns og fulltrúa Íslands, Gunnars Egilsonar, eða stjórnarinnar íslensku, verður ekki annað sjeð en að allir þessir aðiljar hafi teflt fram öllu, sem í þeirra valdi stóð, til að fá sem heppilegust úrslit, þótt árangurinn yrði því miður lítill. Þess er og skylt að geta, að danska stjórnin hefir staðið með oss í samningunum og með því veitt oss mikinn styrk. Um síðari sendimenn vora, sem fóru að tilhlut-

un Alþingis til Spánar, þá Svein Björnsson sendiherra og Einar Kvaran rithöfund, munu allir sannfærðir, að þeir hafi gert alt það, sem hægt var að gera, til að þoka málinu í aðgengilegra horf. Vjer verðum því að taka því, sem orðið er, eins og nokkru, sem ekki hafi orðið hjá komist.

Hitt er annað mál, og um það ætlar nefndin að lofa hverjum að hafa sitt álit, hvort hægt hefði verið að vinna meira í aðrar áttir vorum málstað til styrktar, svo sem með því að afla málstað vorum fylgis úti um heim, en víst er um það, að alt slíkt verður að gera með varúð. Þá má líka hugsa sjer þann möguleika, að eitthvað hefði um þokast, ef fleiri menn hefðu strax verið sendir að heiman. Eins er hitt, hvort meira hefði átt að gera að því að afla markaðs fyrir fiskiframleiðslu vora annarsstaðar. Það er vafalaust, að það á að gera alt, sem hægt er, til þess að opna nýja markaði, hvað sem þessu máli líður, því að þó ekki sje annað, þá er það, að sá markaður, sem vjer höfum nú, er ekki ótakmarkaður, ef framleiðslan vex, sem vonandi er. Og einmitt í þeim tilgangi lagði viðskiftamála-nefndin það til, sem vísi í þessa átt, að nokkurt fje yrði veitt í þessu skyni, og nú er það komið inn í hin nýsamþykktu fjárlög, og nokkuð meira en nefndin þorði að stinga upp á. En því má ekki blanda inn í það, sem nú þarf að ráða fram úr í svip, því að nýir markaðir skapast ekki á svipstundu, heldur fer til þess langur tími og mikil þrautseigja. Menn eru vanafastir í lifnaðarháttum sínum, og þótt það sje á einn bóginn hindrun, þegar verið er að leita að nýjum mörkuðum, þá er það á hinn bóginn líka trygging fyrir því, sem eitt sinn hefir náðst. Sje öfluglega að þessu unnið, getur þetta styrkt oss í baráttunni framvegis gegn slíkum tókum, sem vjer erum nú beittir, en það ljetir ekki verk vort nú, því miður.

Ef vjer göngum því fram hjá þessu tvennu sem ógerlegu, að geta selt fiskframleiðslu vora annarsstaðar og á hinn bóginn því, að vjer getum náð betri samningum við Spánverja að svo komnu, þá er ekki annað hægt en gera upp fyrir sjer það, hvort vjer treystum oss til að neita kröfunni og taka á oss það, sem leiðir af hámarkstolli á saltfiski vorum á Spáni, eða 96 gullpeseta tolli á 100 kg. í stað 32 peseta.

Jeg skal játa það, að það er erfitt fyrir mig og aðra bannmenn að reikna þetta dæmi með rólegum huga, og í mínum huga verður þetta altaf meira en reikningsdæmi. En í svip neyðist maður til þess að líta á málið frá því sjónarmiði, því að þjóðarheill verður að ganga fyrir hverju einstöku máli, hvað þá tilfinningum einstaklingsins.

Jeg vil setja dæmið upp eins og það lítur út eftir horfum fyrir árið, sem í hönd fer. Við eigum nú við að stríða allmiklar skuldir og erfiðan verslunarjöfnuð, vegna óhappa og erfiðra kringumstæðna á undanfórnum árum, og þetta hefir valdið gengisfalli á íslenskri krónu og yfirvofandi dýrtíð af þeim sökum. En nú hefir síðasta ár bætt úr þessu að nokkru, og þó lítur svo út, sem hið nýbyrjaða ár geti bætt enn frekar úr, svo engin ástæða er til að vera sjerstaklega órólegur um hag vorn, ef ekki steðja að stór og óvænt óhöpp. Fiskur hefir komið á land alveg óvenjumikill, en þar sem fiskiframleiðslan er, hljótum vjer að sjá aðalhljálparvonina út úr ógöngunum. En það er ekki nóg að framleiða. Það þarf að selja framleiðsluna og selja hana vel, ef von á að verða um lausn úr kreppunni. Bregðist salan, þá er hin mikla framleiðsla oss aðeins til kostnaðar; þá snýst blessun árgæskunnar til sjávarins upp í aukið ólán.

Nú er það, að sú þjóðin, sem vjer þurfum að sækja til megnið af fjenu fyrir þessa aðalútflutningsvöru vora, eru einmitt Spánverjar, sú þjóðin, sem vjer eigum í höggi

við. Af fiskframleiðslu vorri fer stórfiskurinn, dýrasti parturinn, til Spánar, og það eru hjer um bil $\frac{2}{3}$ af allri framleiðslunni. Um mörg ár, já, áratugi hefir þessi markaður verið að vinnast, og hann er, eins og útgerð vorri er nú hagað, orðinn ómissandi. Eins mikið og nú hefir fiskast verður ekki fjarri sanni, að vjer munum þurfa að selja um 20000 smál. af fiski á Spáni á þessu ári. En samt skulum vjer nú ekki reikna með nema 17000 smálestum, sem að kunnugra manna sögn og óvefengt er meðalfiskflutningur vor til Spánar á síðustu árum. 64 peseta aukatollur á því nemur yfir 10 milj. peseta, en gullpesetinn er nú jafngildur 115 dönskum aurum, og upphæðin er því yfir 12 miljón danskar krónur. Þetta er aukabyrði sú, sem hámarkstollurinn leggur á fiskinn.

Um þetta er nú ekki hægt að þrátta. En um hitt má deila, hvernig þessi byrði komi niður á hlutaðeigendur, hve mikið af henni lendi á oss og hve mikið á Spánverjum, eða neytendunum. Og jeg hefi því miður sannfærst æ betur og betur, þvert ofan í það, sem jeg vildi óska, og án þess að hafa þar nokkurn áhuga, nema í mótsetta átt, að vjer verðum að bera meginið af þessari byrði, ýmist beinlínis eða óbeinlínis, og tala jeg hjer ekki fyrir mig einan, heldur fyrir alla nefndina. Það er segin saga, að þegar nokkur hluti fisksins, sem til Spánar flyst, verður að sæta 96 peseta tolli, en allur annar fiskur aðeins 32 peseta, þá útrým-ir sú varan, sem ívilnað er, hinni vörunni. Ef hingað til landsins flyttust t. d. 2 tegundir sykurs og önnur væri miklu dýrari, þá væri hún ekki keypt, jafnvel þótt við værum henni vanari og hún þætti betri. Hún þyldi ef til vill dálítið hærra verð, en þó mundi það strax kippa úr sölunni. Nú er það aðgætandi, að íslenskur fiskur er seldur hærra verði en annar fiskur á Spáni, af því að hann þykir betri, og það er ekki

til neins að hugsa sjer það, að bæta mætti enn við verð hans í samanburði við annan fisk, öðruvísi en það kipti úr sölunni. Vjer yrðum, ef vjer vildum selja eins mikið og áður, að bera tollmismuninn sjálfir.

Þó er á það að líta, að í skjóli þessarar tollhækkunar, einkum ef fleiri lentu í henni, mundi fiskverð hækka yfirleitt, og vjer á þann hátt losna við nokkuð af tollmismuninum. En þá kemur nýr keppinautur til sögunnar, og það er kjötið, sem þar er ~~boðið~~ við mjög lágu verði og verður mjög hættulegur keppinautur saltfisksins, ef hann hækkar nokkuð til muna. Að sama skapi sem fiskverð því hækkar, eða með öðrum orðum að sama skapi sem við losnum við nokkuð af tollmismuninum, er því hætt við, að á oss komi sá erfiðleikinn að finna markað fyrir fiskinn á Spáni.

Það mætti líka setja dæmið þannig upp, að bera saman Spánarverðið á fiskinum og það verð, sem fengist fyrir fiskinn annarsstaðar, t. d. með því að selja hann óverk-aðan til Englands. En jeg hygg, að erfitt verði að reikna út þennan möguleika, meðal annars atvinnuleysið, sem af því mundi leiða, og það mun sannast, að þrátt fyrir hámarkstollinn verði skárst að selja fiskinn á Spáni.

En þyldi nú útgerðin þennan aukna skatt? Á það mætti benda, að talsverðar verðsveiflur hafa áður fyrir komið, án þess þó að ríða framleiðslunni að fullu. Ef alt stæði hjer nú og hefði staðið í blóma, verð jeg að segja, að slíkt væri hugsanlegt. Útgerðin þyldi þá að taka nokkuð tap og landið þyldi þá að fá eitt ilt ár. En því er ver, að svo er ekki nú. Útgerðin hefir nú fengið 2 mjög erfið ár, eins og hefir sýnt sig á öllum sviðum, og hún mun ekki heldur nú verða ýkjaaudveld þetta árið, því að mörg skipin hafa, eins og kunnugt er, verið keypt of háu verði, og fyrirtækin stynja undir þeirri byrði. En gott ár mundi vafa-

laust hjálpa þeim talsvert áleiðis. Gott ár mundi laga mikið, en ilt ár mundi steypa mörgu.

Og auk þess, hvernig mundi ganga að fá fje til rekstrar fyrirtækjanna undir þeim kringumstæðum? Jeg ætla ekki að svara því frekar, en það mun flestum auðvelt að gera sjer hugmynd um það, þegar lán til vissra og arðvænlegra fyrirtækja eru jafnföst fyrir og nú er.

Hjer er því í raun rjettri ekki um að ræða 8, 10 eða 12 miljónir, heldur tilveru stórskipaflotans okkar. Hann stendur og fellur með Spánarmarkaðinum. Það þýðir ekki að loka augunum fyrir því.

Það þarf í raun rjettri ekki að halda reikningsdæminu lengra áfram, því að hin hlið reikningsins, fjárhagslega sjeð, verður aldrei nema lítil móts við þetta. Hún kann að nema miljónum, en þar er erfitt að koma áætlunum að. Vjer eigum að leyfa innflutning á vínun, sem ekki hafa yfir 21% áfengis, og sumir halda, að við eigum á hættu hefndartoll á saltkjöti. Það er ein-tóm hugmynd. Vinið og afleiðingar þess kosta oss að sjálfsögðu mikið peningalega sjeð, en jeg verð að játa það, að jeg hefi aldrei verið bannmaður af peningalegum ástæðum fyrst og fremst, heldur af siðferðisástæðum og þjóðfjelagslegum. Jeg býst við, að Íslendingar hefðu efni á að drekka, eins og þeir hafa efni á að brúka tóbak og annan óþarfa, ef litið er eingöngu á peningana, sem vinið kostar. En við höfum miklu síður efni á að spilla siðferðinu með vinnautn og spilla kynstofninum.

Nei, mótbáran gegn því að ganga að kröfu Spánverja er fólgin í alt öðru en þessu peningalega reikningsdæmi. Þeir, sem líta á þetta eingöngu sem reikningsdæmi, geta ekkert augnablik verið í vafa. En það er nú einmitt svo, að það er miklu meira en reikningsdæmi, og því eiga svo margir erfitt með að sigra sjálfa sig til þess að beygja

sig fyrir þjóðarnauðsyninni. Jeg vil nefna hjer tvær hliðar.

Önnur er bannið og það að láta undan í því máli. Þar eru menn að vísu ekki óskiftir, en þó hygg jeg, að enginn þingmaður mundi óska þess að afnema eða breyta bannlögnum á þennan hátt. Það er ekki lítil vinna, ekki lítið af ósjerplægnum starfi, ekki lítil þrautsegja, ekki lítið af siðferðilegum þrótti, sem stóð bak við setningu bannlaganna og staðið hefir með þeim, þrátt fyrir óvinsældir, andróður og andstreymi margskonar. Það er því ekki furða, þótt sárt taki vini þessa máls að þurfa nú með eigin hendi að skerða þetta verk. Það er líka óhætt að segja, að þetta mál hefir aflað oss víðari frægðar um heiminn en nokkurt annað mál. Á sama degi og við sláum af bannlögnum verður það kunnugt um allan heim, og blaðadrengir vestast í vestri og austast í austri kalla það á götunni. Við vorum hjer forgangsbjóð. Því fylgir ábyrgð og við skulum ekkert draga úr þeirri hneysu, sem fylgir því að láta undan, enda þótt allir skýnsamir og sannsýnir menn hljóti að sjá, hver orsökina er.

En svo er hin hliðin, og í henni hljóta allir að vera sammála, en það er sjálfsákvörðunarrjettur vor; það er sjálfstæðis-hlið málsins. Það er hörmulegt að þurfa að haga löggjöf sinni í nokkru eftir því, sem aðrir bjóða og banna. Þetta er að vísu viðskiftamál, og í viðskifti-málum eru slíkar miðlanir ekki nema daglegt brauð. En það er meira en viðskiftamál, og alt, sem það fer út fyrir það, er það skerðing á sjálfsákvörðunarrjetti vorum. Enda mun það á daginn koma, þegar þessi stefna, bannstefnan, leggur undir sig fleiri lönd og þjóðir, sem jeg og fleiri hafa trú á að hún geri, þá muni það verða sett í alþjóðareglur, að hin stærri ríki kúgi ekki hin smærri í þessu máli.

Þessar tvær ástæður, en ekki neitt fjár-

hagsatriði, er það, sem gerir mörgum, eða ef til vill flestum þingmönnum erfitt fyrir að ganga að þessu máli, og samþykkt þessara laga hlýtur að fara fram með þeim ásetningi að halda þeirri hugsjón, að vjer skipum málum vorum eftir voru höfði og eftir því, er vjer teljum oss best henta. Þessi krafa, sem vjer látum nú undan, er aðeins steinn í götu þess rjettar vors, steinn, sem vjer ráðum ekki við í svip. Sjálfstæðismál vort hefir margar hliðar, en ein nauðsynlegasta undirstaða þess hlýtur að vera cfnalegt sjálfstæði. Ef vjer ekki glötum því, höfum vjer von um að geta unnið á öðrum sviðum með árangri. Jeg lít svo á, að vjer skerðum sjálfstæði vort með því að ganga að kröfunni, en jeg lít líka svo á, að vjer getum gert út af við það með því að neita nú, eins og ástatt er.

Og loks vil jeg segja frá sjálfum mjer sem bannmanni, og jeg býst við, að jeg tali þar fyrir hönd margra, að frá hreinu bannsjónarmiði er ekki vit í annari stefnu en þessari. Slík stórmál sem alger útrýming áfengis komast aldrei fram til sigurs nema gegnum margar þrautir og margar torfærur. Það sem á ríður, er aðeins það, að láta enga torfærana verða málefnum að bana. Þó þær tefji, þá er það ekki nema eðlileg náttúrunnar rás.

Fyrsta stóra torfæran var hjer innanlands, skilningsleysi og mótspyrna. Hún varð í minni hluta með bannlögum og var von um, að hún yrði smám saman yfirunnin. En nú stöndum vjer frammi fyrir annari stór-torfæru utan frá. Hún verður málinu til skaða, hvað sem verður gert, en alt er undir því komið að láta málið ekki farast á henni. En hvað verður, ef vjer neitum nú og látum alt það fjárhagstjón dýnja yfir, sem því er samfara? Mundi bannið þola það, þegar farið væri að kalla miljónirnar, sem nú hvíla á útveginum, inn af öðrum atvinnuvegum og þeim, sem lifa af vinnu sinni einni? Væri bannstefnunni

borgið, eftir að af henni hefði leitt fjárhagslegt hrun? Nei, þá væri boginn brostinn, og með honum bannið úr höndum vorum. Þetta vil jeg forðast, að fyrir geti komið.

Hinn kosturinn er ekki heldur góður. En hann þýðir ekki annað en töf á leiðinni. Og bannmálið þolir bið, þótt hún sje ekki góð. Það er í því gróðrarmagn, lífskraftur, sem þokar mótspyrnunni til hliðar. —

Vjer stöndum gagnvart tveim kostum, og hvorugum góðum. Vjer viljum velja þann kostinn í bráð, sem vjer teljum hættuminni til lengdar. Og því höfum vjer lagt til, að þessi heimildarlög verði samþykkt.

Jeg skal svo ekki hafa fleiri orð um þetta efni að sinni, en er að sjálfsögðu fús að svara spurningum, sem fram kunna að koma.

Viðvíkjandi brtt. þeim, sem fram hafa komið frá háttv. 1. þm. Rang. á þskj. 276 og á þskj. 279, skal jeg geta þess hjer þegar, að nefndin hefir athugað þær og getur ekki fallist á þær. Er það þó eigi af því, að nefndin sje í sjálfu sjer mótfallin stefnu þeirra, heldur af því, að þá mætti eins vel fella frv.

Eitt af því, sem sendinefndin átti einmitt að rannsaka, var, hvort ekki mætti afgreiða málið í slíku frestunarformi um óákveðinn tíma eða vissan árafjölda, en það reyndist ómögulegt að fá frekari tilslökun en þegar hefir verið skýrt frá. — Nefndin hefir í frv. farið eins langt og henni var unt. Mundi hún hafa farið lengra, ef þess hefðu verið nokkur tök.

Væri heimskan meiri að fara að eyðileggja málið á jafnlitlu aukaatriði og þessu, ef menn á annað borð ætla að láta undan aðalkröfunni.

Forsætisráðherra (S. E.): Það mun eigi farið mörgum orðum um þetta mál af stjórnarinnar hálfu, enda skal jeg, hvað mig snertir, játa, að jeg hefi enga löngun

til þess, og álít það auk þess þýðingarlaust.

Hin sögulega hlið málsins hefir verið rakin í nefndarálitinu, og skal jeg ekki fara mörpum orðum um hana.

Jeg ætla aðeins að minnast á þær leiðir, sem reyndar hafa verið síðan sendinefndin fór til Spánar. Í fyrsta lagi hefir verið reynt að semja á þeim grundvelli, að bannlögin hjeldust óbreytt. En er það fjekkst eigi, var reynt að fá eins árs frest. Ástæðan, sem stjórnin færði fram, var sú, að þjóðin yrði að fá að greiða atkvæði um málið, ekki úrslitaatkvæði, heldur væri hún eingöngu spurð um vilja sinn, en svo kæmi til úrslita á þingi 1923. — En er því var einnig neitað, var reynd 3. leiðin, sem aðrar þjóðir hafa reynt, en það var, að ríkið skuldbindi sig til að kaupa ákveðið magn af víni, gegn því, að lögin fengju að haldast óbreytt.

Árangurinn af öllum þessum tilraunum hefir eingöngu orðið sá, að við höfum fengið árs-, „suspension“.

Fyrir mitt leyti get jeg ekki sjeð annað en að stjórn og þing hafi reynt allar leiðir til þess að bjarga málinu við, þótt eigi hafi tekist betur en raun er á orðin. Stjórnin vill því ekki taka á sig þá ábyrgð að mæla á móti frv., heldur mælir með, að það gangi fram.

Jeg finn ástæðu til að þakka háttv. viðskiftamálanefnd fyrir samstarf hennar við stjórnina, og þótt nokkurs mismunar hafi kent í skoðunum, hafa menn reynt að kveða hann niður og koma fram sem ein heild, og vona jeg, að þjóðin muni meta það að macleikum.

Sigurður Stefánsson: Það þóttu mikil tíðindi og ill á Íslandi, er Spánverjar sögðu upp verslunarsamningi við Ísland, er staðið hafði um hartnær 30 ár, í því skyni að stórhækka innflutningstoll á íslenskum saltfiski á Spáni. Það duldist engum, að þessi

ráðabreytni spönsku stjórnarinnar gat orðið sjávarútvegi vorum til stórtjóns. Þetta kom og í ljós, er Spánverjar síðastliðið ár hækkuðu með lögum innflutningstoll á fiski frá þeim þjóðum, er engan samning höfðu gert við þá, úr 32 í 96 peseta á hver 100 kg. Eftir síðustu ára fiskiútflutningi hjeðan til Spánar nemur þessi hækkun á íslenskum Spánarfiski samkvæmt útreikningi viðskiftamálanefndarinnar 12½ milj. króna á ári. Það er nýr skattur á sjávarútveg vorn, ný plága ofan á alt annað viðskiftaböl vort, svo framarlega sem samningar takast ekki að nýju.

Vitanlega var aðalástæðan til þessarar uppsagnar og hinnar gífurlegu tollhækkunar, að því er til Íslands kom, sú, að Ísland var bannland, er hafði með lögum lokað markaði sínum fyrir aðalútflutningsvöru Spánverja, vínunum. Eina ráðið til að afstýra þessum voða var að reyna að ná nýjum samningi við Spán, en það mátti teljast vonlaust nema vjer slökuðum meira eða minna til á innflutningsbanninu á áfengi. Fjárhagslegt sjálfstæði vort hlaut að velta á úrslitum þessa máls, og ekkert gat íslensku þjóðinni verið meira lífsspursmál en að afstýra þeim voða með sem tryggustum og skjótustum fullnaðarsamningi við Spánverja, er forðaði aðalframleiðslu vorri frá því stórtjóni, er þessi gífurlega tollhækkun hlaut að hafa í för með sjer.

Hinni fráförnu stjórn vorri var þetta fullljóst. Þess vegna gerði hún alt, sem í hennar valdi stóð, til að ná samkomulagi við Spánverja, og það tókst svo vel fyrir drengilegt atfylgi utanríkisráðuneytisins danska og danska sendiherrans á Spáni, að samkomulag hafði fengist við Spánverja áður en Alþingi hófst að þessu sinni um sama innflutningstoll og nú er, gegn nokkurri linun á aðflutningsbanninu. Hjer var um hreint og beint viðskiftamál að ræða milli Íslendinga og Spánverja, þar sem sveigt var til samkomulags frá beggja hálfu,

samkomulags, sem forðaði sjávarútveginum íslenska frá margra miljóna króna tjóni, án þess að við þyrftum að leggja nokkuð verulegt í sölurnar frá fjárhagslegu sjónarmiði. Jeg segi „nokkuð verulegt“, af því að sú undanþága frá vinnflutningsbanni á ljettum vínum, sem Spánverjar nú gera að skilyrði fyrir samningum við oss, getur aldrei kostað oss neitt líkt og samningsleysið við Spánverja í þessu máli. Hjer gat verið nokkru öðru máli að gegna, ef Ísland hefði í reyndinni verið lokað fyrir innflutningi alls áfengis með bannlögum, en það er nú síður en svo, að því sje að heilsa. Annars tel jeg misráðið að blanda bannmálinu, svo mikið tilfinningamál sem það er mörgum, inn í þetta mál, sem er hreint viðskiftamál, er verður að taka frá bláköldu fjárhagslegu sjónarmiði. — Innflutningur hingað á spönskum vínum, sem ívilnunin laut að, hefir jafnan verið sáralítill, og Spánverjum því lítil tekjugrein. En þeim var það príncipspursmál að láta hið sama ganga yfir Ísland sem önnur bannlönd, er seldu þeim fisk. Frá þeirra hálfu var því hjer aðeins að ræða um alment viðskiftalögmál.

Árangurinn af samningastarfsemi stjórnarinnar við Spánverja var frumvarp það. er hún lagði fyrir þingið um breytingu á bannlögum, í þá átt, að leyfður væri innflutningur á vínum undir 21% áfengis. Með þessari ívilnun var fengin full vissa fyrir bestu tollkjörum, og þannig afstýrt þeim voða, sem hlaut, ef ekki að ríða fjárhagslegu sjálfstæði voru að fullu, þá samt að lama stórkostlega krafta vora til allra framkvæmda landi og þjóð til vegs og viðreisnar.

Ekkert virtist því sjálfsagðara en að þingið hefði tekið þessu frv. tveim höndum og samþykkt það umsvifalaust og þannig trygt ríkið fyrir því stórtjóni, sem leitt gat af samkomulagsleysinu við þessa viðskiftaþjóð vora.

En þingið virðist hafa litið nokkuð öðruvísi á þetta mál. Það hefir nú velkt þetta mál fyrir sjer allan þingtímann, meðal annars og ekki síst með þessari sendiför til Spánar, sem víst allur þorri þingmanna gat ekki gert sjer nokkra von um, að yrði annað en hrein og bein forsending, en sem kostar ríkið tugi þúsunda króna. Einhverjir háttv. þm. hafa ef til vill alið þá von í brjósti sjer, að spánka stjórnin, þrátt fyrir fastmælum bundna samninga við fyrverandi stjórn, myndi falla frá kröfu sinni um innflutning vinnanna og láta oss eftir sem áður þó hafa bestu kjör í tollmálinu, og jeg skal fúslega játa, að það gat í augum ekki allfárna þingmanna verið nokkur ávinningur. En eftir þeim gögnum, sem frá stjórnarinnar hálfu lágu fyrir þinginu, gat jeg fyrir mitt leyti ekki gert mjer neinar vonir um þetta, eða yfir höfuð neinn verulegan árangur af þessari sendiför, og af þeirri ástæðu gat jeg heldur ekki greitt atkvæði með henni.

Jeg nefni þetta af því, að eitt blaðið hjer í bænnum, sem jafnan hefir á sína vísu látið sjer ant um framferði mitt og mannorð, ljet sjer sæma að gera þetta atkvæði mitt að umtalsefni, þótt þessi atkvæðagreiðsla ætti að vera leyndarmál, þar sem hún fór fram fyrir luktum dyrum. En þessa vitneskju frá einhverjum vini sínum, ekki of þagmælskum, notaði blaðið til persónulegra árása á mig. Jeg er að vísu vanur þesskonar skeytum úr þeirri átt, en jeg skal hjer í heyranda hljóði lýsa því yfir, í eitt skifti fyrir öll, að jeg kys fremur last en lof þessa málgagns, minnugur þeirra orða skáldsins, að „Vondra last ei veldur smán, en vondra lof er heiðursrán“.

Þótt atkvæði mitt um þessa Spánarför fjelli öðruvísi en allra samþingismanna minna, þá kemur mjer naumast til hugar að væna nokkurn þeirra þeirrar óvinnu, að jeg ekki segi samviskuleysis, að vilja fórna hagsmunum sjávarútvegsins fyrir

innflutningsbann á þessum ljettu vínun. En hitt fullyrði jeg, að vjer stöndum nú ekki einu hænufeti nær hagfeldum úrslitum þessa máls en í þingbyrjun. Þetta frv. viðskiftamálaneftndanna fer fram á bráðabirgðaráðstöfun um málið, heimild til undanþágu frá bannlögnum um þessi 21% vín aðeins eitt ár. Með samþykkt þess skjótum vjer því á frest, sem vjer gátum gert í skjótri svipan með því að samþykkja frv. stjórnarinnar. Það er síður en svo, að þessi ársfrestur hafi nokkur hin minstu hlunnindi í för með sjer fyrir þetta velferðarmál vort. Ef hjer hefði verið að ræða um frestun á innflutningi þessara vína, þá var nokkuð öðru máli að gegna frá sjónarmiði sumra háttv. þingmanna, en því er ekki að heilsa. Spánverjar halda fast við innflutningskröfuna, en fullnaðarákvörðun um málið í heild sinni er ófyrirsynju skotið á frest, án þess nokkur sjáanlegur ávinningur sje að þeim fresti. Spánverjar hafa, eins og við var að búast, engu slegið af kröfum sínum, og jeg er alls ekki ugglaus um, að þessi frestur geti á einn eða annan hátt orðið til þess að torfvelða hagkvæm úrslit þessa máls á sínum tíma. Spá mín um árangursleysið af sendiförinni til Spánar, til þess að grauta í gerðum samningum milli stjórna ríkjanna, hefir því miður ræst; með henni hefir ekkert áunnist málinu til bóta, og þrátt fyrir allar yfirlýsingar um, að hjer sje engin hætta í biðinni, vil jeg hjer fylgja hinni góðu reglu: „Frestaðu því ekki til morguns, sem þú getur gert í dag“. Vjer eigum ráð á nútímanum, en vjer vitum aldréi með nokkurri vissu, hver ráð vjer höfum á ókomna tímanum, og það getur margt komið fyrir á þessu eina ári málinu til tjóns, sem oss alls ekki dreymir um nú. Mjer er það skelfileg tilhugsun, ef Alþingi með ráðbreytni sinni gloprar úr höndum sjer því tækifæri, sem nú bauðst til hagfeldra samninga, þar sem eins mikið er í húfi fyrir þjóðina.

Hvernig sem jeg lít á þetta frv., get jeg því ekki sjeð nokkra kosti þess fram yfir frumvarp stjórnarinnar; miklu fremur marga ókosti. Það er byggt á þeirri von, að vjer að ári getum fengið jafngóð tollkjör hjá Spánverjum og nú eru í boði frá þeim. Í greinargerð frumvarpsins eru ekki nefndar á nafn nokkrar tryggingar fyrir því, að vjer að ári eigum jafnvís hjá Spánverjum „bestu kjör“ og nú. Aftur á móti er þar allmikil áhersla lögð á það, hve verslunarafstaða vor til Spánverja sje veik, „þar sem vjer eigum þar allra dýrmætasta markað vörn, en kaupum á hinn bóginn nálega ekkert af þeim, nema það, sem vjer megum ekki án vera“. Þetta er alveg rjett athugað. Þessi afstaða ætti vissulega að vera ein allra ríkasta hvötin fyrir oss til að vernda og tryggja oss sem allra best vjer getum þennan „dýrmætasta markað vörn“. Það tækifæri stóð oss nú til boða fyrir tilstyrk góðra manna; þess vegna reið oss á að grípa gæsina meðan hún gafst, með því að samþykkja umsvifalaust frumvarpgömlu stjórnarinnar og styrkja með því að lögum verslunarafstöðu vora við Spánverja, gera hana svo sterka sem nokkur kostur var á.

Nefndin vill ráða frá því að hleypa málinu í strand. Mjer er ekki vel ljóst, við hvað hún á með þessu. Hefir þetta komið til mála? Eða hefir hún orðið þess vör, að einhverjir þingmenn vildu á þennan hátt fremja það ódæði að sýna sjávarútveginum banatilræði, með því að stuðla að því, að þessi 12 miljón kr. skattur væri lagður á hann fyrir eintóma heimsku og þvergirðingaskap í þessu máli frá vorri hálfu?

En eins og jeg hefi áður tekið fram, get jeg ekki vænt nokkurn þingmann þeirrar óhæfu. Jeg þykist þvert á móti viss um, að frumvarp stjórnarinnar hefði fengið nægan meiri hluta í þinginu og málið þar með verið klappað og klárt frá hálfu beggja samningsaðiljanna, Íslendinga og Spánverja. Þess vegna eru mjer og í mesta máta

torskilin þau niðurlagsatriði greinargerðarinnar, að nefndin telur það talsvert aðgengilegra að stinga frumvarpi stjórnarinnar svefnþörn um heilt ár með þessari frestun á bannlögnum og taka svo alt málið upp að nýju á næsta þingi. Eina ástæða nefndarinnar fyrir þessari ráðabreytni er að vísu sú, að þingmenn geti þá betur vitað vilja kjósenda sinna, og málið því orðið enn betur undirbúið.

Að hverju leyti betur undirbúið?

Þjóðin sá þegar áður en þetta þing hófst, hver háski henni var búinn af tollhækkuninni; um það báru vottinn tillögur alls þorra þingmálafundanna síðustu. Hafi nokkurt mál verið vel búið undir meðferð þingsins, þá er það þetta mál, og sá undirbúningur batnar ekkert til næsta þings, af því að hann gat ekki verið betri en hann var í þingbyrjun. Allur þorri landsmanna hefði orðið þinginu miklu þakklátari fyrir samþykkt stjórnarfrumvarpsins heldur en fyrir þetta bráðabirgða-frumvarpskák viðskiftamálanefndarinnar. Með frestuninni eigum við það á hættu, að til næsta þings verði reynt að villa þjóðinni sjónir með æsingum og undirróðri af hálfu óhlutvandra manna, eins og sum blöðin hafa látið sjer sæma síðan mál þetta kom á dagskrá; getur sá undirbúningur leitt til hinna allra óheppilegustu úrslita, þjóðinni til stórtjóns, og þá er sannarlega ver farið en heima setið.

Nú er það tilætlunin, þegar öllu er komið í óvænt efni fyrir óverjandi drátt á málinu, að hespa 6 umræður þessa frv. af á einum tveimur dögum, með stórfeldum afbrigðum frá þingsköpunum. Jeg verð að telja þetta hvatvíslega meðferð á þessu langþýðingarmesta máli, sem legið hefir fyrir þessu þingi, og naumast samboðna virðingu þingsins; og í stjórnarinnar sporum hefði jeg hugsað mig tvisvar um áður en jeg leyfði slíkt flaustur, eftir þau miklu mis-

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

tök, sem orðið hafa á meðferð þingsins á þessu máli, og á jeg einkum við þennan sendifarahjegóma, sem þetta frv. er sprottið af, málinu til einskis gagns, heldur ef til vill ófarnaðar. Eins ljúft og mjer hefði verið að greiða atkvæði með frumvarpi stjórnarinnar og stuðla með því að fullnaðarúrslitum þessa velferðarmáls vors, eins óljúft er mjer að verða að greiða þessu frumvarpi atkvæði, þótt jeg neyðist til þess, þar sem málið fyrir afaróheppilegar aðgerðir þingsins er komið í hið mesta öngþveiti. Hjer verður að bjarga því litla, sem bjargað verður, með þeirri ömurlegu meðvitund, að hafa vanrækt bjargráðin því til handa, sem miklu meira var um vert í þessu máli. Engan skyldi það gleðja meira en mig, ef þessi frestun verður til að þoka þjóðinni og fulltrúum hennar saman í þjetta fylkingu til bjargar þessu fjárhagslega sjálfstæðismáli voru, en því miður hefi jeg ekki meiri trú á frestuninni en jeg hafði á sendiförinni til Spánar, og ekki veldur sá, er varar, þó ver fari.

Sveinn Ólafsson: Hv. frsm. (M. J.) hefir nú reifað þetta mál allitarlega og af alvöru, eins og við á, en einnig af nokkrum fjálgleika, svo sem siður hans er. Um margt í ræðu hans er jeg honum sammála, en ýmislegt hefir okkur þó borið í milli, en þó er það ekki meira en svo, að við gátum að lokum báðir fylgt þessu frv., sem hjer liggur fyrir.

Samvinnunefnd viðskiftamála hefir óskift horfið að því ráði að flytja frumvarp það, sem fyrir liggur um frestun á framkvæmd bannlaganna árlangt. Mætti af því atla, að hún einnig framvegis teldi bannlögin eiga að víkja fyrir Spánarsamningunum og tvísýnum hagnaði af lágmarks-tolli fiskjar á Spáni. Þetta virðist mega lesa milli línanna í greinargerð frumvarps-

ins, þótt ekki komi það skýrt fram. En við þeirri ætlun verð jeg að slá varnagla.

Jeg hefi lýst mig ósamþykkan greinargerð frumvarpsins í ýmsumatriðum, og sjeist það af henni, þótt eigi sje þar nafnsins getið. Þykist jeg vita fyrir víst, að líkt sje fleirum farið, þótt eigi geri þeir ágreining. Á alla greinargerðina verður að líta eins og afsökun eða handaþvott nefndarmanna frammi fyrir alþjóð, vegna þess að gengið er að kröfum Spánverja og hogað frá heitasta áhugamáli hennar. Þessi handaþvottur nefndarinnar er að vísu eðlilegur, en hitt tel jeg ekki eðlilegt eða víðeigandi, að varpa svo dauðu ljósi yfir anumarkana við að ganga að frumvarpinu, sem greinargerðin gerir, og leggja yfir þá huliðshjál. Jafnósamþykktur er jeg og því, að gera svo mikið úr fjárhagslegum ávinningi, sem samþykkt frv. hefir í för með sjer, að öll vor framtíð velti á honum. Þessi blær greinargerðarinnar sveigir frá rjettri leið og gerir of lítið úr ókostunum við að ganga að kjörum Spánverja, en of mikið úr ávinningnum.

Lítum snöggvast á ávinningshliðina.

Greinargerðin telur að um 17 þús. smálestir fiskjar fari hjeðan árlega til Spánar, telur lágmarkstoll af þeim fiski (32 peseta pr. 100 kg.) eins og rjett er 5440000 peseta, en hámarkstollinn (96 peseta pr. 100 kg.) 16320000 peseta, eða muninn á hámarki og lágmarki 10880000 peseta. Síðan er þessu breytt í krónur eftir 115 aura gullgengi á peseta, og koma þá út um 12½ milj. kr., sem ætti að vera fjárhagshalli sá, er vjer biðum árlega við að hafna kjörum Spánverja. Hjer er óþarflega djúpt tekið í árinni, bæði um fiskmagnið til Spánverja og verð pesetanna, svo sem hjer skal sýnt með yfirliti yfir útflutning á saltfiski 1913 til 1919, en hagskýrslur vantar enn fyrir 2 árin síðustu. Í yfirliti þessu tel jeg aðeins heilar smálestir, en sleppi brotum öllum.

1913 alls 19308 smál., þar af til Spánar 5256.
1914 alls 22250 smál., þar af til Spánar 6301.
1915 alls 27952 smál., þar af til Spánar 7038.
1916 alls 28908 smál., þar af til Spánar 8118.
1917 alls 15676 smál., þar af til Spánar 7663.
1918 alls 17945 smál., þar af til Spánar 7086.
1919 alls 31500 smál., þar af til Spánar 10224.

Meðaltals-útflutningur þessara ára er því 23363 smál., en meðalútflutningur til Spánar 7383 smálestir. Hvorki hefir því útflutningurinn til Spánar neitt nálgast 17000 smálestir, nje heldur þangað farið tveir þriðju af fiskmagninu, eins og ætla mætti að verið hefði eftir greinargerðinni. Útflutningur til Spánar öll þessi ár hefir verið einn þriðji til einn fjórði af saltfisksmagninu, og komst hæst 1919, sem sje í 10224 smálestir.

Greinargerðin miðar því við ágiskaðan útflutning síðustu 2 árin, sem hagskýrslur vantar fyrir, og telur fiskmagn til Spánar meira en einum þriðja herra en það hefir nokkur tíma áður verið, og meira en tvöfalt við meðalinnflutning til Spánar á nefndum 7 árum. Jeg verð því að álíta fullmikið gert úr tjóninu, sem leiði af hámarkstollinum, ef hann ætti að greiða, en margt annað kemur til greina.

1919 var allur saltfisksflutningur hjeðan til Spánar, svo sem áður er tekið fram, 10224 smál., og að meiri hl. eins og endranær fuliverkaður málsfiskur. Lágmarkstollur af því er 3271680 pesetar, en hámarks-tollur 9815040 pesetar, og munurinn eða tollaukinn þess vegna 6543360 pesetar. Sje þessari upphæð breytt í krónur eftir venjulegu gengi pes. (72 aur.), þá nemur það 4711219 kr., eða rösklega einum þriðja af því, sem greinargerðin telur tollaukann. Og þótt útflutningur til Spánar væri áætlaður nær einum þriðja hærri nú en 1919, eða um 15000 smál., þá myndi þessi upphæð

þó eigi verða nema 9600000 pes. eða 6912000 kr., en það er nær helmingi lagri upphæð en sú, sem bent er til í greinargerðinni. Auðvitað bætist við þessa upphæð gengismunur gullpeseta, meðan haun helst, eða það, sem kann að fara fram úr sannvirði, 72 aurum.

Þegar miðað er við þessar tölur, horfir málið annan veg við og spurningin kemur fram í öðru ljósi um máttuleika vörn til að standast hámarkstoll á Spáni, ef til koma. Tollaukinn er eftir framansögðu, ef miðað er við venjulegt gengi spánskrar myntar, eigi nema 4—7 milj. kr., eða álíka upphæð og vjer gætum sparað oss með því að neita oss um innflutning nokkurra munaðarvöruhegunda og óþarfa, upphæð, sem vjer í skaplegu ári, þegar alt er í lag komið, getum vel ráðið við og sem nemur minna en verðsveiflur, sem frá ári til árs hafa orðið á sölu íslenskra afurða.

Hámarkstollur á íslenskum fiski á Spáni mundi leiða til nokkurrar verðlækkunar á honum, en það er óþarft að gera ráð fyrir því tvennu í senn, sem greinargerðin gefur í skyn, að fiskverðið lækki um tollaukann og fiskurinn seljist ekki. Sölurýrnum kemur fram við það, að verðið hækkar, en verðhækkun dregur úr tollaukanum.

Annars er rangt að byggja á því, að tollaukinn lendi allur á oss, þótt vjer kæmum undir hámarkstoll, eða að hann falli oss allur í skaut sem gróði, þótt vjer göngum að kröfum Spánverja og sitjum í orði kveðnu við lágmarkstoll. Hámarkstollurinn skiftist á neytendur og framleiðendur, og verður því minni á framleiðendum sem meira af fiski er undir honum. Þess vegna mundi hans gæta miklu minna, ef Norðmenn gengju undir hann eða annan hækkadann toll. Hinsvegar fylgja lágmarkstollinum fyrir oss allir þeir annmarkar, sem leitt geta af eftirlátsseminni við Spánverja, og verða þeir traudla metnir til peninga,

síst fyrirfram, en ávinninginn rýra þeir mikið og geta, ef til lengdar latur, jafnvel orðið meiri en hann.

Fjárhagslegir annmarkar við að ganga að kröfum Spánverja og tryggja oss lágmarkstoll eru auðsæir, þótt erfitt sje að meta þá til peninga fyrirfram. Þeir eru meðal annars innifaldir í auknum vínkaupum, aukinni smygilun brendra drykkja, auknu lögreglueftirliti, auknu sukki og óreglu, sem leiðir af aukinni vinnautn með öllum hennar illu og óútreiknanlegu afleiðingum. Í öðru lagi leiðir afnám bannsins til þess, að opnaðar verða ýmsar gáttir fyrir ágreiningi við aðrar þjóðir, sem hafa á boðstólum áfengisrýra drykki, svo sem öl, en ekki fá þó að selja þá hjer, og eru því gerðar rjettlægrí en Spánverjar. Sama máli gegnir um þjóðir, sem vegna eftirlátssemi vorrar við Spánverja fá verri aðstöðu til samninga við þá. Þær gætu fengið ástæðu til gagnkröfu til vor eða að torvelda viðskifti vor á öðrum sviðum.

Þessar og fleiri hættur blasa við jafnframt lágmarkstolli, og í þeim liggja vanhöldin á þeim áætlaða hagnaði af honum. Þau hljóta að rýra hann mjög og geta eytt honum með öllu. Þess vegna á ekki við að halda því á lofti sem óyggjandi sannleika, að hann sje eina lífsvon þessarar þjóðar og að öll fjárhagsleg afkoma hennar velti á honum.

Auk þess er nú ein spurning, sem leysa verður úr, og hún er þannig: Getum vjer í raun og veru virt til peninga og selt þjóðarmetnað vörn og sjálfsákvörðunarrjett? Svarið fer ef til vill hjá sumum eftir fjárupphæð þeirri, sem í boði er, og hafa þeir þá líklega í huga 12½ milj. kr., eins og greinargerð frv. ætlar hagnaðinn af lágmarkstollinum; en ef hjer væri nú ekki nema um 4—7 miljónir að ræða ÷ afföllum, sem skift geta nokkrum milj., auk skap-

raunarinnar, þá hygg jeg, að hver hugsandi maður hljóti að svara spurningunni neitandi.

Eftir framansögðu lægi auðvitað beinast við að hafna frv. með öllu, sem mjer hefði verið næst skapi, og sem jeg líka fyrir mitt leyti hefði gert, ef atkvæði hefði átt að greiða hjer um hið upphaflega frumvarp stjórnarinnar um ótímabundið afnám bannlaganna. Þetta hefi jeg þó eigi viljað gera, þótt jeg sje ósamþykkur greinargerðinni, og liggja þar til þessar ástæður:

1. Að frv. miðar við frestun á framkvæmd bannlaganna aðeins um eitt ár, sem vel má nota og ber að nota til þess að leita lags og gera oss óháðari Spánarmarkaðinum, en tími þessi er svo stuttur, að líklega tekst að afstýra ágreiningi við aðrar þjóðir, sem ástæðu finna til að kvarta.

2. Að erfiðar fjárhagshorfur og lágengi í sambandi við tregðu bankanna í að lána fje til rekstrar útveginum, nema hæstu sölukjör sjeu í boði, knýr nú sjerstaklega til bráðabirgðaráðstafana í þessu efni.

3. Að Alþingi er sjáanlega ekki fánlegt til að lögleiða neinar aðrar viðskiftaráðstafanir til viðurjettingar lágengi og greiðsluferfiðleikum út á við.

Jeg tel mig með þessu hafa brúað djúpið milli mín og meiri hluta viðskiftamálanefndar og gefið fyrir mitt leyti bendingu um, hve lengi sú brúarbygging eigi að standa. Jeg álít, að frestinn beri að nota til að leita markaðs fyrir íslenskan fisk utan Spánar, bæði austan hafs og vestan, ekki síst í löndum Miðjarðarhafsins. Samd vor liggur við að geta sem fyrst orðið óháðir Spánarmarkaði.

Gunnar Sigurðsson: Jeg vil taka undir með þeim háttv. þm., sem sagt hafa það mjög varhugavert að hrista af slíkt stórmál, sem þetta er, á mjög stuttum tíma, þó jeg hvetji aldrei til þess að lengja þingið.

Að því er snertir brtt. mína, þá var mjer ókunnugt um, er jeg bar hana fram, að sú leið hefði verið reynd, sem þar er bent á, en því hefir háttv. frsm. lýst yfir. Og jeg skil satt að segja ekki, hvað Spánverjar hafa getað haft á móti því að semja á þeim grundvelli.

En úr því þessi leið hefir verið reynd, þá mun jeg taka brtt. mína aftur, að minsta kosti til 3. umr.

Annars vil jeg lýsa því yfir, að jeg hefi ávalt verið mótfallinn því, að þetta mál kæmist í það horf, sem nú er raun á orðin. Jeg er þess fullviss, að frestun þessi er aðeins til óhagnaðar, frá hvaða sjónarmiði sem hún er skoðuð.

Frá sjónarmiði þeirra, sem málið mest snertir, útgerðarmannanna, þá hlýtur frestinin að hafa óþægindi í för með sjer. Markaðurinn hjá Spánverjum verður ótryggari og breyttari, en slíkt hefir aftur áhrif á gengi vort til hins verra.

Frá sjónarmiði Spánverja sje jeg ekki, að þeir sjeu neitt ver settir fyrir þennan frest, nema betur sje. Og ætti það þá ekki að vera okkur kappsmál að vaka yfir þeirra hagnaði. Jeg hygg, að fyrir frestinina hafi þeir miklu meiri tók en áður til þess að gera okkur ógagn, þegar til nýrra samninga kemur eftir ár. Því það er sýnilegt, að þeir ætla ekki að slaka til, og þá sje jeg ekki eftir hverju er að bíða.

Frá sjónarmiði templara sje jeg heldur enga ástæðu til þess að kjósa heldur frestinina, enda veit jeg um marga þeirra, sem eru algerlega á móti því horfi, sem málið er nú komið í. Er heldur ekki ómögulegt, að meira verði flutt inn af víni í ár en ella hefði orðið, vegna þess að menn verða hræddir um, að næsta þing kunni að hafna kröfum Spánverja. Menn segja, að stjórnin eigi að hafa hönd í bagga með innflutningnum, en það er krafa Spánverja, að hann verði

sem allra minst takmarkaður. (*Jak. M.*: Það er beinlínis gert ráð fyrir einkaiunflutningi). Það má vera, en þó liggur hjer alls ekkert fyrir í því efni, og er því ekkert hægt um það að fullyrða að svo komnu máli. Jeg hygg, að ekki verði mjög hægt að takmarka innflutninginn beinlínis, en það má takmarka hann óbeinlínis, með því að neyta vínanna sem allra minst, og það ættum við að gera, að minsta kosti ætti það að vera álit þeirra, sem andvígastir eru innflutningi vínanna.

Þessi kákaðferð, sem þingið nú hefir tekið upp, er komin af sendiferðinni síðustu til Spánar, sem jeg hygg sáralitinn árangur hafa orðið af. Eða eru báttv. þm. virkilega svo grunnfærnir, að þeir haldi, að aðstaða okkar muni breytast að miklum mun á einu ári? Að vísu er rjett og sjálfsagt að leita markaða fyrir íslenskan saltfisk, en slíkir markaðir verða ekki gripnir upp í einu vetfangi eða á einu ári. Og úr því að sömu þingmenn eiga að greiða atkvæði um þetta mál að ári undir sömu eða mjög svipuðum kringumstæðum, þá sje jeg ekki, hvað unnið er við þessa frestun. Mjer finst, að hv. þm. með því að samþykkja hana sjeu aðeins að blekkja sjálfa sig. Spánverjar ætla sjer ekki að slá af kröfum sínum, og gera það heldur ekki; slíkt þarf enginn maður að hugsa. Menn hafa með frestinum ætlað að veiða Spánverja, en veiða nú í þess stað hv. þm.

Jeg ætla hjer ekki að fara að gera atugasemdir við ræður einstakra þm. Aðeins vil jeg taka það fram, út af ræðu hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), að honum í út-reikningi sínum skjátlaðist allmjög í því að telja ekki með Spánarfiskinum þann fisk, sem fluttur er hjeðan til Spánar um England og Danmörku. Og er fyrir vikið ekkert að byggja á þeim niðurstöðutölum, sem hann færði fram.

Þá hefir mjer fundist það allóviðeigandi að heyra þm. vera að tala um vilja kjósenda sinna í þessu máli. Mjer finst, að um þetta mál eigi þm. að greiða atkv. eftir eigin sannfæringu og þekkingu, en ekki eftir vilja kjósenda, sem lítið vita um þetta mál og eru algerlega óbærir dóm-arar um það. Þó jeg yrði leiddur á höggstokkinn, mundi jeg aldrei greiða öðruvísi atkvæði í þessu máli, eins og það nú liggur fyrir.

Jón Baldvinsson: Við höfum nú fyrir skömmu hlustað á líkræður tveggja klerka. Annar talaði með miklum fjálg-leik og viðkvæmni yfir moldum aðflutningsbannsins, en hinn af hörku mikilli og grimd yfir frv. stjórnarinnar, sem lagt var fram í þingbyrjun. Honum var ekki vel við banamenn þess frv., en kvaðst þó mundu samþykkja frv. það, sem nú liggur fyrir, þótt hann talaði á móti því.

Nú er svo komið, að verið er að bera bannlögin til moldar, lögin, sem svo lengi hefir verið þráttáð um, en sem margir telja hin bestu lög, sem vjer höfum fengið, og til mikillar blessunar landi og lýð. Því er ekki að leyna, að það má heita svo, að bannlögin verði að engu, ef þetta frv. verður samþykkt. Þetta eru að vísu heimildarlög; það er ekki ákveðið, að þessi vín skuli flytja inn; en hvernig ætlar stjórnin að nota heimildina? Jeg sje, að stjórnin er ekki við sem stendur, og skal jeg því ekki fara út í það að sinni.

Það er nú fyrst, að það reynir á þolrif sannra bannmanna. Hingað til hefir alt verið leikur einn hjá því, sem nú er í húfi. En nú þegar svona er ástatt, þá hverfa menn frá banninu hópum saman, menn, sem hafa verið álitnir stoðir þess og stytur og hafa talað um það frammi

fyrir kjósendum sínum að efla og vernda bannlögin eftir megni. Menn hafa viljað hverfa frá bannlagahugsjóninni, vegna þess skaða, sem væntanlega yrði að því að halda fast við bannið. Menn deila nú um, hve mikill sá skaði mundi verða; sumir telja hann meira en tug miljóna, en aðrir 2—3 milj. Jeg er viss um það, ef sá lágmarkstollur, sem nú er á fiskinum og mun nema nokkrum miljónum króna, væri ekki til og nú ætti að fara að setja hann á, þá mundu menn telja hann útgerðinni óbærilegan og vera jafnfúsir á að hopa hans vegna eins og menn nú vilja hopa vegna hámarkstollsins. En reynslan hefir sýnt, að sá tollur, sem nú er, hefir ekki áhrif á framleiðsluna eða söluna.

Ef þessi lög komast í framkvæmd, þá er hætta á því, að í skjóli þeirra flyttust inn einnig sterk vín. Það er ekki ólíklegt, að Englendingar mundu fara sömu leið og Spánverjar og heimta að leyfður yrði innflutningur á vínunum þeim. er þeir framleiða, svo og Danir. Jeg sje ekki, hvernig staðið yrði á móti kröfum þeirra í þessa átt, ef látið er undan Spánverjum.

Jeg sje, að hæstv. forsrh. (S. E.) er kominn. Það var leiðinlegt að hlusta á ræðu hans. Hann fór ekkert út í málið sjálft og sagði, að það hefði litla þýðingu, að stjórnin gerði grein fyrir framkvæmdum þessa máls. En mjer finst það skifta miklu máli. Jeg vil því spyrja hæstv. forsrh.: Hvað hugsar stjórnin um framkvæmd laganna? Ætlar hún að nota heimildina? Hvernig á að selja vínið, ef það verður flutt inn? Alt þetta um framkvæmd laganna innbyrðis skiftir miklu. Á undan bannlögnum var strangt eftirlit með vínversluninni. Þá veittu sveitar- og bæjarstjórnir leyfi til verslunar. En ef stjórnin ætlar nú að láta selja vínið í hverri búð, eða hvern sem er selja það, þá er það svo gott sem afnám bannlaganna. Það verður þá hægt að selja í skjóli

þessara veiku vína sterkari vín, eða blanda þau með spíritus, „koges“ eða yfirleitt hverju sem menn lystir. Þó að auðvelt hafi verið að ná í vín, sakir slælegs eftirlits allra stjórna síðan bannlög-in voru sett, þá er jeg sannfærður um, að þau hafa gert mjög mikið gagn, þrátt fyrir þetta. Jeg lýsti því nánara við 1. umr. hjer, og fer ei frekar út í það.

Þá er eitt enn. Það er vitanlegt, að önnur þjóð, Norðmenn, eiga einnig í sama stríði við Spánverja. Það hefir ekki frjést, að þeir láti enn bilbug á sjer finna. Þeir halda tollstríðinu áfram. Ef við verðum fyrri til að láta undan, þá er sýnilegt, að við veikjum aðstöðu þeirra, og getur það orðið til þess, að þeir verði að láta undan fyrir bragðið.

Jeg skal nú ekki rengja, að allir hafi gert sitt besta í þessu máli. Nefndin þvær alla af grun um slæga framgöngu og hv. frsm. (M. J.) árjettaði það. En jeg get ekki að því gert, að mjer finst þó framkoma fráfarinnar stjórnar nokkuð undarleg. Hún fór með málið alt mjög á huldu. En það má vel vera, að nefndin hafi einnig sannfærst um góða framgöngu hennar.

Jeg hygg, að það væri rjettara að afnema bannið en leyfa innflutning á þessum veiku vínunum. Jeg skil ekki í, hvers vegna þeir, sem vilja vinna þjóðinni gagn á þennan hátt, koma ekki með tillögu um að afnema bannið. Mjer skilst, ef þetta frv. er samþykkt, þá getum vjer ekki gert sömu takmarkanir um sölu víns, sem áður voru hjer, en ef bannlögin eru afnumin, þá getum vjer sett allar sömu takmarkanir á gang aftur.

Jeg mun greiða atkvæði á móti þessu frv. Einhver þm. ljet þess getið, að hann tryði því ekki, að nokkur þm. fremdi það ódæði. En jeg mun óhræddur standa á móti samþykkt þessa frv., þótt svo jeg verði einn uppi. Það mun á sínum tíma

verða upp kveðinn dómur um þetta, og hans þori jeg óhræddur að bíða.

Magnús Guðmundsson: Þegar jeg las þetta frv., datt mjer í hug sagan um verkhyggna manninn, sem þurfti að senda til Hafnarfjarðar úr Reykjavík, en sendi fyrst upp á Akranes eftir manni til þess að senda hann til Hafnarfjarðar, en datt ekki það snjallræði í hug að senda manninn beint til Hafnarfjarðar. Og ástæðan til þess, að mjer datt þetta í hug, var sú, að frv. þetta er heimild fyrir hæstv. stjórn til þess að fá gefna út konunglega tilskipun, er heimili, að reglugerð sje sett um vín undir 21%. En jeg leyfi mjer að spyrja: Til hvers er þessi konunglega tilskipun? Hví má ekki hlaupa yfir þennan millilið? Hví má ekki fara beinustu og skemstu leið? Hví má ekki heimila stjórninni í lögnum að gefa út reglugerð um þetta efni, til þess að konunglega tilskipunin, þessi óþarfi milliliður, falli burtu? Þessi aðferð, sem hjer er notuð, um heimild til útgáfu tilskipunar, er ekki notuð nema þegar óvíst er um, hvert innihald tilskipunarinnar skuli vera, en svo er ekki hjer, því að innihald hennar er í öllu tilgreint í þessu frv. og alt það, sem nú er nokkur vafi á í þessu máli, verður í reglugerðinni. Þetta er í sjálfu sjer ekki mikilsvert atriði, en það er vissulega nauðsynjalaust og fer í raun og veru fremur í bága við anda vorrar stjórnarskipunar, að fela konungsvaldinu meiri þátttöku í löggjafarvaldinu en þörf er á, og hjer er ekki um neina þörf að ræða. Það er alveg nægilegt að heimila stjórninni útgáfu reglugerðar um þetta efni. Enga tilskipun þarf. Jeg get ekki ímyndað mjer neina aðra ástæðu fyrir þessu tiltæki viðskiftamálanefndar en þá, að hún hafi litið svo á, að með þessu yrði málið dregið á langinn og lengra liði þangað til Spán-

arvínin færu að flytjast inn; en þá var annað ráð til, miklu einfaldara, og það var að setja ákveðið tímatakmark um hvenær lögin gengju í gildi, t. d. 1. ágúst í sumar. Það hlaut að vera rjettmætt, þar sem uppsagnarfrestur á Spánarsamningunum er 3 mánuðir. Jeg sje ekki fært að koma með brtt. um þetta, því að hún gæti tafið þingið, sem nú er að ljúka við síðustu málin, sem það ætlar að fara með, en jeg vildi benda á þetta til þess að sýna smíðagallana á frv.

Að öðru leyti finn jeg ekki ástæðu til að ræða þetta frv. verulega. Jeg er þeirrar skoðunar, að ekki sje fært annað en samþykkja það, en jeg geri það með því beina fororði og skilyrði, að háttv. viðskiftamálanefnd og hæstv. stjórn ábyrgist, að næsta þing eigi kost á, ef það vill, að fá framlengingu á samningunum við Spánverja með alls engu lakari kjörum en nú eru í boði. Þetta tek jeg fram vegna þess, að um þetta atriði er ekkert sagt í nál., en ekki af því að jeg í raun og veru efist um, að þetta verði gert, enda er hætt við, að að öðrum kosti yrði þung ábyrgðin, á hverjum sem hún lenti.

Jeg get ekki stilt mig um að benda á það, að í nál. er það viðurkent af nefndinni allri, að við samningsgerðina hafi málstaður okkar verið fluttur með öllum þeim rökum, sem hægt virðist að finna, og öllum hælt á hvert reipi, sem við þá hafa fengist, nema fyrverandi stjórn. Þetta er nú líklega fyrir þá sök, að nefndin hefir álitid, að ekki mætti nefna snöru í hengds manns húsi, að það væri óhæfa að hæla nýfallinni stjórn, en jeg vil nota þetta tækifæri til þess að slá því föstu, að þótt nál. segi það ekki, þá hlýtur hin fráfarna stjórn að eiga töluverðan þátt í lofinu, því að vitaskuld komu fyrirskipanir og ályktanir frá henni. Og það er nú líka upplýst af frsm. (M.

J.), að nefndin hefir verið þessarar skoðunar, þótt það af vangá hafi fallið burtu úr nál. En svo vænt sem mjer þykir um þetta, þá þykir mjer þó eiginlega enn vanna um þá uppreisn, sem sendimaður vor á Spáni, Gunnar Egilson, fær í nál., því að hann hefir af fjölmönnum flokki manna verið borinn þeim sökum, að undarlegt má telja, að slíkt skuli geta komið fram. Það hefir sem sje komið fram, að *skýlt væri* að tortryggja hann. Með öðrum orðum að dróttu að honum föðurlandssvikum, því að annað er það ekki, ef útsendur maður af okkar hálfu bregst skyldu sinni.

Það er rjett, sem segir í niðurlagi nál., að alt hafi verið reynt í þessu máli nema að hleypta því í strand. En þar sem nefndin tekur það fram, að hún geti ekki ráðið til að hleypta málinu *nú* í strand, vildi jeg leyfa mjer að spyrja hana, hvort í þessu felist það álit, að rjett hefði verið að hleypta því í strand síðastliðið sumar. Jeg þykist reyndar vita fyrir svar nefndarinnar, en af því að þetta orðalag er grunsamlegt, er gott af fá skýrt svar við þessu. Jeg þykist þess sem sje fullviss, að fyrst nefndin sjer ekki fært að hleypta málinu í strand nú, hafi það verið enn ófærara þá, á erfiðasta viðskifta- og framleiðsluárinu, sem yfir okkur hefir gengið, auk þess sem þá var ekkert annað fyrir þetta látið en að lofa að leggja frv. til breytingar á bannlögnum fyrir þetta þing, án nokkurrar skuldbindingar um samþykkt þess. Í raun og veru hefir því ekki annað gerst hjer en að hin fráfarna stjórn lofaði að fara, ef þingið vildi ekki ganga að frv., en hún þurfti ofan hvort sem var. Jeg skil ekki, hvað vantað hefir á undirbúning þessa máls, og væri gott að fá skýringu á þessu atriði, ef undirbúningnum þykir ábótavant. Jeg tek þetta fram af því, að það hefir oft verið látið í veðri

vaka, að við hefðum verið orðnir bundnir á höndum og fótum, og þingið gæti því ekki annað en tekið við frv. Þetta er ósatt mál. Gamla stjórnin gerði aðeins þær ráðstafanir, sem ekki voru bindandi fyrir þingið, eins og flestum hv. þm. mun nú kunnugt.

Hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) talaði þannig um þetta mál, að mjer gat ekki dottið annað í hug en að hann væri frv. algerlega mótfallinn. Mjer kom því á óvart, er hann í ræðulok sagðist mundu greiða atkv. með því. Hann kvaðst með skýringum sínum hafa byggt brú til hins hluta viðskiftamálanefndar, en jeg verð að segja það, að jeg vildi ekki leggja út á þá brú með honum.

Hann kvaðst leggja aðaláhersluna á það, að hægt væri að útvega markað fyrir Spánarfisk annarsstaðar en á Spáni, og hjelt, að á 1 ári mundi mega útvega slíkan markað. Jeg verð nú að segja það, að hæstv. stjórn veit hvað hún hefir að gera, ef hún ætlar að útvega þann markað, og jeg geri mjer ekki miklar vonir um, að það takist svo nokkru nemi. En þó er það sýnu sanngjarnara en sú krafa, að fráfarin stjórn átti að gera það á hálfu ári.

Hv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) taldi, að þetta frv., ef samþykkt yrði, mundi hafa ill áhrif á gengið. Þetta er ekki fráleitt skoðun, því að eins og hv. þm. tók fram, gæti af því leitt nokkur óvissa, sem aftur gæti haft áhrif á gengið. En svo framarlega sem það er fulltrygt, að við sætum eigi verri kostum hjá Spánverjum á næsta ári, á þó engin slík hætta að geta komið til greina, því að ef nefndin og þingið samþykkja frv. nú með miklum meiri hluta, er næsta ólíklegt, að atkv. falli ekki nokkuð líkt á næsta ári, nema þá verði komið fram eitthvað það, sem geri það að verkum, að við getum sjeð okkur borgið án þess.

Háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.) heldur, að ekki hafi verið lagt nógu fast að Dönum að fylgja oss fast í þessu máli. Jeg get nú ekki gert að því, hvað þessi hv. þm. heldur, en hann veit, hvað fram hefir farið í málinu, og jeg vil aðeins leyfa mjer að vísa til viðskiftamálanefndar, að hún taldi ekki gerlegt að fara lengra í umleitunum en gert var, og jeg verð að líta svo á, að það sje meira virði, sem 12 manna nefnd lýsir yfir að vandlega rannsökuðu máli, en hitt, sem einn þm. heldur, án þess að hafa kynt sjer öll gögn málsins.

Sami hv. þm. (J. B.) hjelt því og fram, að betra væri að afnema bannið með öllu en samþykkja þetta frv. Hvers vegna kemur hann þá ekki með brtt. í þá átt? Því eins sárt og honum er um bannmálið, ætti hann ekki að geta verið aðgerðalaus, ef ætti að færa það í verra horf en ef ekkert bann væri. Jeg veit, að ýmsir háttv. þm. mundu verða því fylgjandi að afnema bannið alveg, en jeg er þó ekki einn þeirra manna og mundi telja það mesta glapræði, ef svo væri gert. Því að jeg tel það hinn mesta misskilning, að ekki sje hægt að setja takmarkanir um sölu víns í landinu, sem hamli því, að það verði misbrúkað, og þá einkum á þeim vínum, sem við samkvæmt samningunum yrðum neyddir til að flytja.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg hafði í raun og veru ekki hugsað mjer að taka oftár til máls í þessu máli, en það hafa nú komið fram nokkrar athugasemdir, sem gefa mjer tilefni til að segja nokkur orð.

Það er þá fyrst, að hv. 2. þm. Reykv. (J. B.) gerði þá fyrirspurn til stjórnarinnar, hver framkvæmd þessa máls mundi verða, ef þetta frv. yrði samþykkt. Jeg verð að játa, að jeg er ekki undir það Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

búinn nú að svara þessari fyrirspurn, en vil aðeins leyfa mjer að benda hv. þm. á það, að í sjálfu frv. er nokkuð vikið að þessu, og vil því með leyfi hæstv. forseta lesa upp þessi ákvæði frv.

Í fyrstu gr. frv. stendur:

„Ennfremur má í sömu tilskipun ákveða, að með reglugerð skuli sett ákvæði til varnar misbrúkun við sölu og veitingar þessara vína. Þó mega ákvæði þessi ekki ganga svo langt, að þau geri að engu undanþágu vína þessara frá ákvæðum aðflutningsbannlaganna“.

Stjórnin mun nú reyna að framkvæma lögin í þessum anda, en það er svo afskaplegt vandamál, sem í þessu frv. felst, að jeg er ekki undir það búinn að skýra frá, hvernig stjórnin mundi haga sjer í smáatriðum í framkvæmd þess.

Hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) þótti fara illa á forminu í frv., að þar stendur, að með konunglegri tilskipun megji gera ljettín undanþegin bannlögum. Hv. þm. játaði þó, að þetta væri formsatriði. Jeg man nú ekki betur en að sendinefndin á Spáni bæri málið fram í þessari mynd fyrir Spánverja, og var það fyrirkomulag athugað af mjög hæfum mönnum.

Jeg skal að sjálfsögðu lýsa því yfir fyrir hönd stjórnarinnar, að hún mun strax gefa út tilskipun þá, er rætt er um í frumvarpinu, ef það verður að lögun.

Loks vildi jeg leyfa mjer að minnast á eitt atriði, sem fram hefir komið í umræðum þessa máls í dag, og það er, að það hafi verið hreinn óþarfi að senda menn til Spánar. Jeg get nú engan veginn fallist á þessa skoðun. Þó að enginn beinn árangur sjáist af þessari sendiför, þá verður þó þess að gæta, hve þetta mál er ákaflega viðkvæmt. Þjóðin mundi því gera þær kröfur, að einskis hefði verið látið ófreistað, að þessi kaleikur mætti

víkja frá henni. Jafnvel þeir menn ýmsir, sem áður hafa verið ákveðnir andstaðingar bannsins, hafa lýst því yfir við mig, að það hefði verið óverjandi gegn þjóðinni, ef þessi tilraun hefði ekki verið gerð. Þess vegna tel jeg það hafa verið rjett af þingi og stjórn að senda þessa menn til Spánar.

Þá hefi jeg ekki fleira að segja, enda lít jeg svo á, að í þessu máli, fremur en flestum öðrum, hafi fæst orð minsta ábyrgð.

Jón Þorláksson: Þetta mál er lagt þannig fyrir deildina, að við eigum einskis úrkostar annars en samþykkja frv. eins og það kom frá nefndinni, jafnvel þeir, sem heldur hefðu kosið frv. stjórnarinnar, sem kom fram í þingbyrjun.

Jeg tel það að ýmsu leyti óheppilegt, að málið er lagt þannig fyrir þingið, og ef svo fer, að við á þessu ári missum af tilboði Spánverja um bestu kjör, þá hygg jeg, að nefndin hafi með þessari meðferð tekið á sig meiri ábyrgð en hún er fær um að bera. Þetta er því verra, að það var óþarft af nefndinni að leggja málið svo fyrir. Það var óþarfi að hamla stjórnarfrv. að koma fram, svo að nú eiga menn þess engan kost að greiða því atkvæði. Nefndinni var innan handar að láta það koma fram og bera sínar tillögur fram sem brtt. við það frv. Þá höfðu þingmenn frjálsar hendur um það, hvort þeir vildu aðhyllast till. nefndarinnar eða stjórnarfrv. óbreytt. Jeg verð að telja, að með því að setjast á jafnmikilvægt frv. og þetta stjórnarfrv. var, og afgreiða það ekki frá sjer, hafi nefndin brugðist skyldum sínum og tekið á sig miklu meiri ábyrgð á þessu máli en hún er fær um að bera.

Pótt ekki sje nú kostur að velja milli stjórnarfrv. og nefndarfrv., verður naumast hjá því komist að bera kosti og galla

þessa nefndarfrv. saman við það ástand, sem stjórnarfrv. hefði myndað, og er þess þá ekki að dyljast, að þessi bráðabirgðatilhögun hefir talsverða ókosti í för með sjer. Fyrir útgerðina hefir hún einkum þann ókost, að vegna óvissunnar um framtíðina munu menn hliðra sjer hjá að auka útveginn og leggja í nýjan kostnað, hvort heldur sem er beinlínis til að auka fiskaflann, t. d. með skipafjölgun, eða til þess að verka aflann, t. d. með byggingu nýtsku þurkhúsa. Öllum er það ljóst, að ef við eftir þetta eina ár verðum að sætta oss við miklu lakari kjör hjá Spánverjum en þau, sem nú eru í boði og Bretar og Færeyingar fá, þá hlýtur stórskipaútgerð og mótorbátaútvægur að leggjast hjer niður að miklu leyti, og þegar slíkt vofir yfir, leggja menn ekki fje í aukningu. En aukning framleiðslunnar er nú sem stendur okkar mesta þjóðarnauðsyn, næst því að halda þeim afurðum, sem við framleiðum, í viðunanlegu verði.

Frá sjónarmiði bindindismálsins sýnist mjer þessi eins árs ráðstöfun líka mjög varhugaverð. Svo framarlega sem vinneytendur í landinu telja nokkrar líkur til, að innflutningur ljettra vína verði bannaður aftur eftir þetta eina ár, má búast við, að þeir leggi kapp á að birgja sig að þessum vínun á þessu eina ári, og er því hætt við, að innflutningur vínanna verði miklu meiri þetta ár en verða mundi, ef fullnaðarákvörðun væri nú þegar tekin í málinu. Það skiftir engu máli, að innflutningur þessi er í höndum vínverslunar landsins, því að hennar innflutningur hlýtur að fara eftir lögmætri eftirspurn innanlands, þar sem lögin skylda hana til að hafa jafnan „nægar birgðir“ fyrirbyggjandi til að fullnægja lögmætri eftirspurn.

Priðja atriðið er það, að búast má við hörðum og að ýmsu leyti skaðlegum deilum um málið innanlands þetta ár. Eftir

undanfarandi reynslu má vita, að kappsfullir bannmenn og óvandaðir blaðamenn muni slást í fjelag um að þyrlla upp sem mestu ryki um málið, í þeim tilgangi að blinda kjósendur, svo að þeir heimti samningum slitið við Spánverja, þegar árið er liðið. Aðferðirnar, sem notaðar verða við þetta, eru mönnum þegar talsvert kunnar af undangengnum blaðaskrifum um málið, og ræða háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) hjer í deildinni við þessa umræðu gaf góðar bendingar um þetta fyrir þá, sem kynnu að vera búnir að gleyma undangengnu herferðinni í bannblöðunum. Það er byrjað með því að leggja fram *rangar tölur*, eins og hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) gerði, bæði um það, hve mikil fisk-sala vor á Spáni sje að þyngdinni til, og um það, hve hár aukatollurinn sje að krónutali á hverja þyngdareiningu. Margir kunna að bera slíkar rangar tölur fram í „góðri trú“ af vanþekkingu einni saman. Þegar einn mikilsvirtur þm. úr sjálfri nefndinni, sem hefir kynt sjer öll skjöl málsins, hefir svo mikla vanþekkingu til brunns að bera, að hann leggur fram rangar tölur í ræðu hjer í deildinni, hver getur þá hneykslast á því, þótt aðrir út í frá sýni ámóta vanþekkingu? Og hver getur fyrir fram vitað, hvort meiri hluti kjósendanna muni trúa rjettu tölunum eða röngu tölunum? Þeir 11 hv. nefndarmenn, sem flytja tölurnar í nál., eiga það engan veginn víst, að meiri trúnaður verði lagður á orð þeirra allra til samans en á orð hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) eins. Þegar sitt segir hver um slík atriði, eru í rauninni mestar líkurnar fyrir því, að menn trúi fremur því, sem þeim er geðfeldara eða þeir vildu heldur að satt væri, og í þessu efni er víst lítill efi á, að meiri hluti landsmanna mundi heldur vilja, að tölur hv. 1. þm.

(Sv. Ó.) væru rjettari, og þess vegna verður þeim líklega alment trúað.

Næst á eftir þessum röngu tölum eru svo dregnar upp grýlumyndir af hefndum þeim, er Norðmenn muni hafa í frammi við oss, ef oss takist að halda þeim verslunarkjörum á Spáni, sem vjer hingað til höfum haft. Bændunum verður prjedikað í heilt ár, að Spánarsamningurinn muni eyðileggja saltkjötsmarkaðinn. Þetta kom fram í ræðu hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) og þessu var hreyft í blöðunum þegar fyrir þingið, svo að það eru engar getsakir, þó að sagt sje nú, að því muni haldið áfram.

Þessu næst má búast við, að hin til-tölulega mikla eftirspurn eftir ljettum vínum, sem óhjákvæmilega mun leiða af því, að innflutningur er leyfður aðeins eitt ár, verði notuð sem röksemd í baráttunni. Jafnvel notuð sem sönnun þess, að drykkjufýsnin sje svo mikil í landinu, að innflutningsfrelsi ljettra vína muni kosta þjóðina meira í beinum peningum en hámarkstollur á Spánarfiski, talinn fram með röngum tölum.

Loks má búast við því, að hinir grunnhygnustu meðal bindindisvína og bannmanna haldi áfram þeim hætti, sem þeir þegar hafa byrjað nokkuð á, og það er að reyna að æsa menn bæði utanlands og innan upp til hefnda gegn Spánverjum fyrir sammingskröfu þeirra; æsa menn upp til að bindast samtökum um að hnekkja verslun Spánverja með því að kaupa engar vörur frá þeim, jafnvel ekki ósaknæm aldini.

Ef þessi hreyfing magnaðist svo, að henni yrði nokkuð ágengt, þá má telja ólíklegt, að Spánverjar myndu vilja gefa oss kost á bestu verslunarkjörum að árinu loknu. Það þarf enginn að halda, að lítilmagninn fái sínum hagsmunum.

borgið með því að sýna af sjer sem mesta ilsku gagnvart þeim, sem hefir veitingu hagsmunanna í hendi sjer, en svo mikil er nú heimskan, að til eru þeir menn, sem ætla hið gagnstæða, og tel jeg ekki hættulaust að ljá þeim heilt ár til þess að gróðursetja heimsku sína í akri íslenskra kjósenda.

Þá hefi jeg nú talið nokkra mjög verulega annmarka á tilhögun nefndarinnar móts við stj.frv. Þeir eru þó allir þess eðlis, að afleiðingar þeirra geta ekki beinlínis talist óbærilegar, ef treysta má því, að þingmenn sjálfir og stjórnendur landsins haldi til næsta þings óbrjálaðri þeirri skynsemd í þessu máli, sem áreiðanlega er ríkjandi hjá þeim nú. En höfuðatriðið er ótalið, og það er sú hlið málsins, sem alls ekki er á okkar valdi, og hún er þessi, eins og hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) benti á og spurðist fyrir um án þess þó að fá fullnægjandi svör:

Höfum við nokkra tryggingu fyrir því, að okkur standi til boða verslunarsamningar við Spánverja, með lægsta tolli og bestu kjörum okkar vörum til handa, þegar þetta ár er liðið, gegn því, að við þá göngum að þeim samningskröfum, sem þeir nú hafa gert til okkar?

Þetta er höfuðatriði málsins. Þetta atriði er miklu mikilsverðara en það, hvort við fáum bestu kjör þetta eina ár, sem frv. fjallar um. Þessvegna varð jeg öldungis hissa, þegar jeg sá, að ekki var að þessu vikið með einu orði í greinargerð nefndarinnar. En þó varð jeg jafnhissa á því, að hvorki háttv. frsm. (M. J.) eða hæstv. forsrh. (S. E.) skyldu minnast neitt á þetta höfuðatriði í fyrstu ræðum sínum og að hæstv. forsrh. (S. E.) skyldi ekki nota tilefnið, sem hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) gaf honum.

Jeg ber þessvegna upp spurninguna bæði fyrir nefndinni og hæstv. stjórn og

óska eftir svörum nú þegar við þessa umr. málsins.

Og mjer nægir ekki að heyra álit þeirra um þetta efni, heldur vil jeg fá að vita, á hverju þeir byggja þetta álit sitt. Jeg álit þetta atriði ekki nægilega trygt með neinu öðru móti en því, að það verði beinlínis tekið upp sem atriði í samning milli Spánverja og utanríkisstjórnar okkar.

Jeg vil því spyrjast fyrir um, hvort ekki sje tilætlunin að gera sjerstakan bráðabirgðasamning fyrir þetta eina ár. Sje svo, tel jeg að ákvæði um, að okkur skuli standa til boða bestu kjör að árinu loknu, beri að taka upp í þann samning. Sje ekki tilætlunin að gera slíkan samning til eins árs, heldur að láta núverandi ástand haldast óbreytt án nýrra samninga þar um, tel jeg að sjerstakan samning þurfi að gera í einhverju bindandi formi um það, að bestu kjörin skuli standa okkur til boða með tiltekn-um skilmálum að árinu loknu.

Jeg leyfi mjer að vænta eftir sem allra ítarlegustum og skýrustum svörum um þetta, sjerstaklega frá hæstv. stjórn, og eftir þeim svörum fer afstaða mín til frv. þessa.

Forsætisráðherra (S. E.): Sendimenn vorir á Spáni hafa ótvírætt lýst yfir því, að ef við nú samþykkjum ársfrestinn, eða veitum um eitt ár undanþágu á vín-um að 21% frá bannlögnum, og samþykkjum svo afnám bannlaganna að því er vín að 21% snertir á næsta þingi, þá eigum við vís áfram bestu kjör. Viðskiftamálanefndinni þótti fyrstu símkeyti sendinefndarinnar í þessu efni ekki nógu skýr, og sendi stjórnin því símkeyti, sem nefndin samdi, þar sem hún spurðist fyrir um það, hvort bestu kjör væru ekki trygð, ef við nú samþykktum

undanþágu 1 ár og samþykktum svo lög á næsta þingi eins og jeg nefndi áðan. Þessu skeyti svöruðu sendimennirnir játandi.

Það var ekki af neinu hiki, að jeg tók þetta ekki fram, heldur af hinu, að 12 manna nefndin vissi alveg um þessa niðurstöðu, og jeg vissi ekki annað en öllum hv. þingmönnum væri hrún kunn.

Frsm. (Magnús Jónsson): Mjer kom aldrei á óvart þó að menn væru ósam-mála hjer og þó að ræður flestra hnigju raunar í sömu átt að lokum. Og síst gekk jeg þess dulinn, að á mjer myndu standa ýms spjót, enda hafði jeg vendilega gert upp með sjálfum mjer afstöðu þessa máls og komist þar að sannfæringu, og það er aðalatriðið. Læt jeg mjer þess vegna í ljettu rúmi liggja aðkast það, er jeg hefi fengið.

Hv. þm. N.-Ísf. (S. St.) var sá, er fyrstur þeysti úr hlaði eftir að jeg hafði lokið minni ræðu. Og verður því ekki neitað, að jeg varð dálítið hissa á hans framkomu. Jeg hjelt, að þetta mál væri flestum viðkvæmara en svo, að um það væri rætt í þeim tón, sem hann flutti ræðu sína. Og jeg kunni langtum betur við að heyra þá rödd, sem hv. 2. þm. Reykv. (J. B.) fram bar öfgar sínar með, og er hann þó eindreginn á móti nefndinni, heldur en hvernig hv. þm. N.-Ísf. talaði.

Jeg þóttist vita, að ýmsir hv. þm. væru þegar ráðnir í því að samþykkja frv. stjórnarinnar, en að nokkur þeirra hefði fest jafnmikla ást á því og kom fram hjá háttv. þm. N.-Ísf. (S. St.), það datt mjer ekki í hug. Hann beiðlínis firtist við, að málið, svo göfugt mál, skuli vera afgreitt með afbrigðum frá þingsköpum, eða, eins og hann nefndi það, „að hespa málið af á 2 eða 3 dögum“. Jeg veit nú ekki betur en að þetta hafi tíðkast áður,

að mál væru „hespað“ af með afbrigðum, þegar búið væri að koma þeim í það horf, sem við mætti una. T. d. voru önnur eins stórmál og sambandslagamálið 1918 og stjórnarskráin 1920 afgreidd frá þinginu með afbrigðum frá þingsköpum. Þetta er ekki nema eðlileg afleiðing þess, sem búið er að vinna að undirbúningi hvers máls. En það hefði jeg kallað að „hespa málið af“ og það hefði verið óforsvaranlegt flautur, hefði frv. stjórnarinnar verið afgreitt þegar í þingbyrjun að lítt rannsókuðu máli, eins og háttv. þm. sýnist helst hafa viljað.

En þar sem 12 manna nefnd hefir nú fjallað um þetta mál allan þingtímann og lagt mikla vinnu í það, og flestum þm. að meira eða minna leyti kunnugt um alla málavöxtu, þá finst mjer, að ekki sje af sanngirni mælt, að málið sje „hespað af“ í þinglokin. Nefndin hefir heldur engu þar um ráðið, að málinu yrði nú ráðið til lykta með afbrigðum. Hygg jeg, að þar um ráði meira, að þingið þyki nú nógu langt orðið og heimþrá sumra hv. þm.

Mjer finst, eins og hæstv. forsrh. (S. E.) tók rjettilega fram, að þjóðin eigi heimting á að sjá alt, sem gert hefir verið fyrir þetta mál, og alla þá rækt, sem við það hefir verið lögð, — og mun þá annað verða uppi á teningnum en að málinu hafi verið flaustað af.

Jeg veit ekki, hvað hv. þm. (S. St.) átti við, að það hefðu sjer orðið vonbrigði að fá frestun í stað afnáms. Jeg veit ekki, að með þessu geti annað breyst en ef svo skyldi fara, að þetta eina ár kynni að gefa okkur möguleika til þess að neita kröfunni og við losnum við að afnema aðflutningsbannslögin síðar meir. Þess vegna finst mjer meira unnið með þessu ákvæði; en þetta getur kannske verið öðrum sorgarefni, en mjer þykir það þó betra, úr því sem við var að bú-

ast. Jeg legg ekki mikið upp úr þeim æsingum, sem sjerstaklega á að þyrlla upp í þessu sambandi. Vilji menn það viðhafa, þá má um þetta mál tala og gera það að æsingamáli, en það má líka, hvað sem gert er í málinu.

Sami löggjafinn getur altaf breytt til. Þetta mál fer aldrei fram hjá þjóðinni. Hún segir sitt álit á einn eða annan hátt; það er satt og víst.

Það var víst eitthvað fleira, sem jeg hafði að athuga við ræðu hv. þm. N.-Ísf. (S. St.), eins og t. d. um bannlagabrotin, en sleppi því nú, því mjer finst ástæðulaust að hefja hjer óþarfar deilur og lengja með því umr.

Þá sný jeg máli mínu til hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.), sem er einn af okkur 12, en þó ekki að öllu leyti sammála eftir ræðu hans að dæma. Það var aðallega við greinargerðina, sem hann hafði ýmislegt að athuga, og finst mjer því, að hann sje nokkuð síðbúinn með athuganir sínar, því hefði hann verið fyr á ferðinni með þær, þá hefði hann eflaust getað komið ýmsum þeirra inn í greinargerðina.

Hann var líka að tala um, að greinargerðin væri eins konar „handaþvottur frammi fyrir þjóðinni“. Þetta mætti nú eflaust segja um fleiri greinargerðir og jafnvel öll frv., sem þingið neyðist til að setja. Hjer mun meira hafa ráðið að sameina alla í nefndinni, því mörgum var þetta nauðungarganga, þó að engin önnur fær leið væri fram undan.

Þá kem jeg að fiskiskýrslum hans um útflutning til Spánar. Þar vildi hann mjög rengja tölur þær, sem greinargerðin nefnir, og kallar tölur okkar í því efni handahóf eitt. En í upptalningu sinni nefndi hann ekki síðustu árin, eins og við höfðum gert. Og þó að þær skýrslur liggi ekki fyrir, þá mun það koma á daginn, að ekki skeiki miklu frá okkar áætlun, enda er betra að treysta kunn-

ugra manna sögn en skýrslum, sem um leið eru notaðar án allrar aðgæslu. En einmitt framtal þessa háttv. þm. (Sv. Ó.) sýnir, hvaða einstakar vitleysur er hægt að fá út úr opinberum skýrslum með því að nota þær ranglega og án kunnugleika. Hann ténir sem sje upp úr hagskýrslum þann fisk, sem þar er talinn hafa farið til Spánar, en gætir þess ekki, að þetta er ekki nema nokkur hluti þess fisks, sem þangað fer í raun og veru hjeðan, nefnilega sá fiskur einn, sem sendur er beint á farmskírteini hjeðan til Spánar. En þá vantar allan þann fisk, sem gengur gegnum hendur erlendra milliliða. Sjeu þeir enskir, er hann í skýrslunum talinn til Englands o. s. frv., en fer alt um það beint til Spánar. Nú er það alkunnugt, að einmitt þessi ár, sem háttv. þm. vitnaði í, keyptu Engendingar mjög mikið af fiski vorum og fluttu beint til Spánar. Þetta er að fara falsi næst í útreikningum sínum. Og svo bætir háttv. þm. því ofan á að reikna gullpesetann á 72 aura, þegar hann er 115 danskir aurar, og þá náttúrlega því fleiri íslenskir aurar sem íslenska krónan stendur nú lægra danskri krónu. Hann reiknar krónuna með öðrum orðum í gullverði, en slík gullöld er því miður ekki nú, og á sjálfsagt langt í land. Með svona aðferðum má fá svo að segja alt út, sem hugurinn gírnist, en hvort það er heilbriggt, er annað mál.

Jeg segi fyrir mig, að jeg vildi óska, að þessi niðurstaða hv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) væri rjett og að tap okkar gæti aldrei orðið nema 4—5 miljónir. Ef við gætum hafið tollstríð við Spánverja án þess að tapa meiru, en þessu, er jeg hræddur um, að jeg vildi skoða huga minn betur áður en jeg gengi að kröfu þeirra. En þessi staðhæfing kemur ekki að neinum notum. Það, sem við nefnum í greinargerðinni, er hið raunverulega ástand. Um minni

upphæð en 12 miljónir getur ekki verið að ræða, eins og nú standa sakir.

Hann sagði, að við værum að selja þjóðarmetnaðinn. Því neita jeg algerlega. Annars mætti benda á það, frá hans sjónarmiði, að úr því hann ætlar að ganga að þessu, þá ætlar hann, eftir sínum eigin orðum, að selja þjóðarmetnaðinn líka. Sá einn er munurinn, að hann ætlar að selja hann hjer um bil þrefalt lægra verði en við. En svo mætti spyrja: Hvernig færi um þjóðarmetnaðinn, ef við yrðum fjárhagslega ósjálfstæðir? Hjer er um að ræða, hvort þjóðarmetnaðinum er hættulegra, að við sláum undan í þessu atriði eða höldum strikinu, hvað sem tautar, og siglum skipinu til brots.

Hv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) hafði góð orð um að taka brtt. sína til baka til 3. umr., svo jeg get sparað mjer að sinni að ræða um hana. Annars var það ekki margt í hans ræðu, sem jeg þurfti að athuga, nema það, að Spánverjar heimtuðu frjálsan innflutning. Það er ekki rjett. Spánverjum er sama hvort við flytjum inn vínið frá þeim eða ekki, og þeim er sama hvort við kaupum það eða ekki. Og þeir eru allra síst að „spekulera“ í því, sem ofan í okkur kann að fara. Þetta er hjá þeim „principsmál“, og þeir eru fúsir að ganga inn á, að við setjum reglur um söluna.

Hitt er jeg hræddur við, að spá sama hv. þm. (Gunn. S.) rætist, að ekki verði betra að ári liðnu, en jeg segi: „frestur er á illu bestur“. Við getum neitað að ári liðnu, ef við sjáum okkur hag í því. Þetta eina ár er síðasta hálmstráið okkar bannmanna til þess að geta kannske bjargað málinu, að þurfa ekki nú þegar að afnema lögin.

Háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.) talaði gegn þessu máli, eins og von var, þar sem hann greiddi atkv. á móti stjórnarfrv. og einnig því, að þetta frv. fengi að

ganga til 2. umr. Málagn flokks hans hefir og tekið þannig í málið, að ekki væri annars að vænta af þessum háttv. þm.

Hann sagði, að ef fiskur vor væri nú tolllaus og ætti að leggja á hann þann lágmarkstoll, sem nú er, þá mundi talið verða þjóðinni ómögulegt að bera hann, en nú yrði hans ekki vart. Þar til er því fyrst og fremst að svara, að þm. veit ekkert um þetta. Það er einmitt líklegt, að fiskur vor ætti ennþá betri markað og meiri á Spáni, ef hann væri tollfrjáls. En auk þess er dæmið rangt hjá háttv. þm. (J. B.). Lágmarkstollurinn snertir allan fisk jafnt, og það er skýrt tekið fram í greinargerðinni, að sá tollur lendi á neytendunum. En ef tollurinn á fiski vorum er hækkaður upp í 96 peseta, en annar fiskur nýtur lágmarkstolls, eða 32 peseta, þá er okkar fiskur algerlega settur aftur úr í samkepninni. Þetta dæmi háttv. þm. nær þá fyrst nokkurri átt, ef hjer væri að ræða um jafna tollhækkun á öllum fiski; en svo er ekki.

Þessi háttv. þm. sagði, að ekki væri mikil hætta á ferðum. Jeg álít hættuna gífurlega; annars hefði jeg aldrei slegið undan. Hann sagðist halda, að við mundum hafa sigrað í tollstriði við Spánverja. En þetta eru aðeins orð. Og þetta mál er svo alvarlegt, að hjer nægja ekki staðlausu stafir, heldur þarf þá að sýna fram á það með fullkomnum rökum, að Spánverjar geti ekki komist af án okkar. Í samanburði við Norðmenn stöndum vjer þar miklu ver að vígi, og hafa þeir þó átt fullerfitt uppráttar í sínum samningum. Þeir flytja allmikið inn frá Spáni, en við sama sem ekkert. Og fyrir þeim er fiskurinn ekki nándarnærri jafnstórt atriði og fyrir okkur. Og þó segja meg, að Spánverjum þyki fiskur vor góður, þá er hann þeim engin þjóðarnauðsyn.

Hv. þm. talaði um, að við hefðum átt

að nota meira hjálp Dana í þessu máli. Mjer er nú, satt að segja, ekki ljóst, hvernig við hefðum átt að nota hana meira en gert hefir verið í málinu. Slíkt hefði ekki verið hægt. Þeir hafa gert okkar málstað að sínum, og meira var ekki hægt. Að fara að reyna að fá yfirlýsingu þeirra um það, að þeir myndu standa með okkur, þó að við neituðum, og endurgreiða þá t. d. Færeyingum úr ríkissjóði þann halla, sem þeir hefðu af hámarkstolli, það var ekki hægt, nema beinlínis beiðast ölmusu af þeim, en slíkt tel jeg að varla hefði verið okkur sæmlegt, sem nú höfum lagt alt kapp á að sigla sem mest vorn eigin sjó og afla oss sem mests sjálfstæðis.

Þá áleit hann, að betra hefði verið að afnema bannlögin alveg, og værum við þá óbundnir af öllum frekari kröfum Spánverja. Jeg hefi einmitt yfirvegað þetta atriði mjög vandlega. Mjer finst, að ef við á annað borð látum undan fyrir kúgun, þá eigum við aðeins að láta það, sem krafist er, og ekkert meira. Jeg vil því alls ekki að óþörfu leiða þá bölvun yfir þjóðina að veita öllu víni óhindrað inn í landið. Jeg fyrir mitt leyti er ekkert hræddur um bannmálið. Jeg veit, að bannið kemst hjer á aftur um leið og Spánverjar slaka til.

Það þarf ekki mikið hugrekki til að greiða einn atkvæði á móti þessu máli; því fylgir lítil ábyrgð. En ef úrslit málsins hefðu oltið á atkvæði háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.), þá hefði hann þurft hugrekki til að greiða þannig atkvæði, og jeg leyfi mjer að efast um, að hann hefði þá gert það. Og ef hann hefði gert það, hefði hann áreiðanlega ekki loftað ábyrgðinni.

Þá kem jeg að háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.). Hann taldi það óþarfa krókaleið að gefa út konungstilskipun um þetta mál. Þetta er aðeins formsatriði,

sem jeg geri ekkert úr og sem mjer finst aldrei geta skift miklu máli. En jeg skal athuga þetta mál betur til 3. umr. og svara því þá skýrar.

Þá var það annað atriði, sem þessi hv. þm. lagði mikla áherslu á, og það var, að tryggilega væri frá því gengið í samningunum við Spán, að við, þegar fresturinn væri útrunninn, ættum kost á bestu kjörum hjá Spánverjum áfram, ef við gengjum þá að þessum sömu kröfum, sem þeir hafa nú sett okkur.

Frá því fyrsta, að sendimennirnir voru sendir til Spánar, hefir það ávalt og hvað eftir annað verið tekið fram við þá, að svo væri hagað samningunum, að við ávalt ættum kost á bestu kjörum hjá Spánverjum. Síðast rjett áður en frv. þetta kom fram í þingið, símaði stjórnin og spurði sendimennina, hvort þetta væri trygt, og fekk hún jātandi svar. En til frekari tryggingar bað viðskiftamálanefnd stjórnina einnig að senda fyrirspurn frá nefndinni um þetta efni. Svarið var: „Já við spurningu nefndarinnar“.

Þegar nú þetta er margyfirlýst frá sendimönnunum, og vjer treystum því, að slíkir menn viti, hvað þeir eru að segja, þá ætti þetta atriði að vera bókstaflega trygt.

Hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) spurði enn fremur, hvort nefndin mundi hafa talið rjett að hleypha málinu í strand á fyrra stigi þess. Þessu get jeg ekki svarað fyrir nefndarinnar hönd. En fyrir mitt leyti er jeg ekki á móti því, að rjett hefði verið, að fresturinn í fyrra hefði verið látinn renna út og sjá, hvernig hámarks-tollurinn reyndist. Jeg hygg málið ekki fullprófað, úr því því var aldrei hleypt í strand. Hitt er annað mál, að nú er slíkt ómögulegt að mínum dómi, eftir að búið er að reyna samninga aftur og aftur.

Háttv. 3. þm. Reykv. (J. P.) er jeg búinn að svara að mestu leyti, um leið og jeg svaraði háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.), og svo skýrt sem jeg get, og hygg jeg þar með fallna úr sögunni ástæðu hans fyrir því að víta ástæðu nefndarinnar fyrir að hafa stungið stjórnarfrv. undir stól.

Eitt, sem þessi háttv. þm. (J. P.) hafði á móti frv. nefndarinnar, var það, að ef það yrði samþykkt, mundi útgerðin ekki aukast á þessu ári, af ótta við, að tollurinn mundi hækka á næsta ári. En jeg skil ekki í öðru, ef þetta frv. verður nú samþykkt hjer með miklum meiri hluta, að þá megí fulltreysta því, að þm. sjeu ekki þeir vindhanar að standa ekki við þetta á næsta þingi, ef kringumstæður verða hinar sömu og nú. Þá sýnir og reynslan, að þessi ótti er ástæðulaus, því að einmitt nú, áður en nokkur vissa var fengin um úrslit málsins, hefir útgerðin verið aukin að talsverðum mun. Aðra ástæðu gegn frv. taldi hann þá, að mjög mikið áfengi yrði flutt inn á þessu ári, vegna þess að menn væru hræddir um, að frelsið yrði aftur af þeim tekið. Lands-einkasalan á að sjá um það, að slíkt komi ekki fyrir, því jeg hefi ekki skilið það svo, að stjórnin ætti að sjá um, að allir gætu verið altaf fullir, heldur aðeins að næg vín væru í landinu til meðala.

Auðvitað verður mikið deilt um þetta mál á þessu ári. Hjá því verður ekki komist í landi þingræðis og þjóðræðis. Og þó margt kunni að koma fram ilt og skaðlegt í þeim deilum, þá ættum við að treysta því, að hið góða sigri að lokum. Og víst er um það, að þó stjórnarfrv. hefði verið samþykkt, þá hefði ekki með því verið komið í veg fyrir deilur um málið.

Jón Baldvinsson: Hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) vildi halda því fram, að fráfارين stjórn hefði staðið vel í þessu máli og að jeg hefði farið þar með rangt mál. Það er nú að vísu rjett, að jeg hefi ekki kynt mjer öll skjöl málsins, en jeg dró það af líkum, að stjórnin hefði ekki staðið vel í málinu. Hún hefir liðið slælegt eftirlit með bannlögnum. Hún hefir liðið, að hver og einn selji áfengi, svo að segja í öðru hverju húsi. Af þessum líkum dreg jeg það, að stjórnin muni að minsta kosti hafa haft allmikla löngun til þess að koma þessum lögum fyrir kattarnef. Það var því fyllilega rjettmætt af mjer að draga þessa ályktun.

Hv. frsm. (M. J.) vildi ekki gera mikið úr mótbárum mínum gegn frv. nefndarinnar. Hann fullyrti, að lægsti tollur lenti á neytendum, en hæsti tollur á seljendum. En jeg hygg, að þó við ekki gengjum að samningum við Spánverja nú, mundum við þrátt fyrir það alls ekki fá hesta toll. Byggi jeg þetta á því, að t. d. Norðmenn hafa ekki fengið hesta toll enn. Og hafa þeir þó staðið í tollstriði við Spánverja nú um eitt ár. Enda er það skiljanlegt, að Spánverjar fari varlega í það að sprengja upp verðið fyrir sjer á fiskinum með háum tolli.

Jeg ljet í ljósi í ræðu minni áðan, að stjórnin myndi ekki hafa notað afstöðu Dana gagnvart Spánverjum eins vel og skyldi, og skal jeg enn endurtaka efa minn í því, að fyrverandi stjórn hafi gengið vel fram í því. Jeg veit ekki betur en að Danir hafi utanríkismálin á hendi fyrir okkur. Er því ekki lítil ástæða til að ætla, að þeir myndu leggja metnað sinn í það að koma þessu máli voru í viðunandi horf. Er samkomulag vort við Dani að miklu leyti undir því

komið, að þeim takist vel að fara með mál vor erlendis, enda vita þeir það og gera alt, sem í þeirra valdi stendur, til að bæta það. Nú hafa þeir ekki staðið eins fast með oss í þessu máli og þeir sökum góðrar afstöðu sinnar hefðu líklega getað, og því var það, sem jeg dró í efa, að eins ríkt hefði verið gengið eftir stuðningi þeirra og skyldi.

Þá hefir því verið haldið fram af sumum háttv. þm., að ef við afnæmum alveg bannlögin, en settum svo strangar reglur um neyslu áfengra drykkja, þá myndu Spánverjar ekki falla frá kröfum sínum. Jeg er á öðru máli um það. Ef við hefðum ekkert bann, þá hefðu þeir engar kröfur á oss í þeim efnum. Þetta er „principmál“ hjá þeim, og þeir myndu alls ekki láta sig neinu skifta, þótt við settum strangar reglur um notkun vínsins og takmörkuðum þannig skaðsemi þess.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) furðaði sig á því, úr því jeg kysi frekar algert afnám bannsins en þennan milliveg. að jeg skyldi ekki hafa komið fram með brtt. þess efnis. — Ja, hann getur nú frómt um talað! Jeg man ekki betur en hann væri rjett áðan að finna að frv., en þó hefi jeg ekki sjeð neina brtt. frá honum ennþá. Hann mætti nú ef til vill ætla, að þetta tvent væri af svipuðum rótum runnið.

Háttv. frsm. (M. J.) hjelt, að með algerðu afnámi bannsins myndi koma meira vínflód yfir landið. Jeg býst nú við, að við fáum það nægilegt með þessu móti, og ef til vill öllu verra en ef lögin væru afnumin. Því þess er jeg fullviss, að það verða ekki eingöngu mild vín, sem streyma inn í gegnum þetta op, heldur verður brendum vínum einnig veitt þar inn í landið. Það verður ómögulegt að hafa eftirlit með slíku, sem að nokkru gagni

geti komið, því ekki er auðvelt að sjá á druknum manni, hvort hann er fullur af þessari eða annari vintegund.

Sami háttv. þm. gaf það í skyn, að ekki væri mikill vandi að standa einn í slíku máli, sem jeg gerði, en hitt væri meiri vandi að standa sem hann í málinu. Jeg skal játa það með háttv. þm., að það myndu ekki allir leika eftir honum að snúast svo við þessu máli eins og hann nú, eftir þá afstöðu, sem hann hefir haft í málinu áður.

Hæstv. forsrh. (S. E.) gaf engin fullnægjandi svör við spurningu minni áðan. Þóttist hann ekki vera undir það búinn að gefa ítarleg svör að svo búnu í slíku vandamáli. Hinu lýsti hann yfir, að stjórnin myndi nota heimildina. Fyrst stjórnin nú vill nota heimildina, þá get jeg ekki betur sjeð en að hún hljóti að vera búin að ráða eitthvað við sig, hvernig þessu skuli fyrir komið. Á að veita víninu svona formálalaust inn í landið eða á að setja einhverjar takmarkanir um notkun þess í landinu? Lögin um einkasölu landsins á áfengi gera ekki ráð fyrir neinu verulegu álagi á vín þau, sem flutt verða inn. Yrði ekki lagt á þessi vín, þá yrðu þau mjög ódýr og þar af leiðandi mikið keypt af þeim. Fróðlegt væri að heyra, þótt ekki væri nema hvernig hæstv. stjórn hugsar sjer að haga þessu.

Það stendur í nál., að búið sje að reyna alt annað til að afstýra skerðingu bannlaganna en að fella frv., og hefi jeg minst á það áður, að jeg viti ekki, hvað þetta eigi að þýða. Nú hefir háttv. frsm. (M. J.) reynt að skýra þetta, en jeg er jafnær. Ef frsm. er þeirrar skoðunar, sem hann ljest, þá hefði hann þegar átt að vilja fella frv., þegar það kom fyrst inn í þingið, og þá hefði hann átt að fallast á þá tillögu mína að fella frv. frá 2. umr.

En eins og kunnugt er, mælti háttv. þm. móti því og vildi láta vísa því til viðskiftamálanefndar. En það er einmitt þetta, sem þurfti að gera. Þingið átti straks að fella frv. Það voru sterkustu mótmælin, sem unt var að láta í ljós. Og þótt svo hefði farið, að þau hefðu ekki dugað, þá hefði mátt taka málið upp á öðrum grundvelli. Það er nú sjeð, að ekki er hjer um neina nauðung að ræða. Menn vildu ekki fella málið á því stigi, sem það var hettuminst, og freista þannig, hvort ekki mætti afstýra þessu, og það verður tæplega skoðað öðruvísi en svo, að menn hafi frá upphafi ætlað sjer að láta undan í þessu máli.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg gat þess áðan í svari mínu, að jeg myndi fara eftir ákvæðum frumvarpsins í þessu efni, og vísa jeg til þeirra orða, sem jeg vísaði til í fyrri ræðu minni. Mjer virðist svo, sem háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.) geti ekki heimað, að stjórnin hafi reglugerðarákvaðin tilbúin, jafnmiklu annríki og hún hefir staðið í. Og þó um þau hafi verið hugsað nokkuð, þá er lítt hyggilegt fyrir stjórnina að slá nokkru fram um fyrirkomulagið fyr en hún er búin að gagnhugsa það. Annars virðist mjer, að háttv. þm. hafi enga ástæðu til að efast um, að stjórnin muni gæta sem mestrar varúðar í þessu máli á alla vegu.

Magnús Guðmundsson: Háttv. frsm. nefndarinnar (M. J.) ljet í ljósi, að hann áliti, að rjett hefði verið af fyrv. stjórn að hleya þessu máli í strand 1921. Hann álitur þá með öðrum orðum, að það hafi verið fært að láta sjávarútveginn greiða hinn háa toll á erfiðasta árinu, sem yfir hann hefir komið, en nú sje það ekki fært, þótt miklu betur láti í ári. Og þar við bætist svo það, að á árinu 1921 þurfti

ekkert vín að kaupa, en nú þurfum við þess. Mjer er það því hulin ráðgáta, hvernig háttv. þm. getur litið svona á, og hika ekki við að álíta, að þetta sje sagt að óathuguðu máli.

Háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.) heldur fast við þá tilgátu sína, að ekki hafi verið lagt nógu fast að Dönum að gera okkar mál að sínu. Byggir hann þetta á hugboði sínu og engu öðru. Jeg er þegar búinn að sýna, að þessi tilgáta er með öllu ástæðulaus, og benti á þau rök, að viðskiftamálanefndin hefir rannsakað skjölin, sem um þetta fjalla, og hefir ekki fundið neitt í þeim, sem gefi til efni til að ámæla fyrv. stjórn fyrir neitt í þessu máli. Legg jeg óhræddur undir dóm háttv. þdm., hvor okkar færir hjer fram betri rök.

Orð háttv. þm. um innflutningshöftin koma þessu máli ekkert við, og skal jeg því ekki virða þau svars.

Háttv. þm. sagði, að vín væri nú selt í öðru hverju húsi hjer í bænum. Jeg kalla háttv. þm. fróðan, ef hann veit rjett um þetta, og furða mig á reynslu hans í þessu efni. En án þess nú að vilja gera neitt lítið úr henni, þá verð jeg að halda því fram, að þetta fari ekki nærri lagi. Jeg veit ekki af neinum stöðum hjer á landi, sem selji vín, nema lyfjabúðunum. Eða vildi háttv. þm. ef til vill gefa upp svo sem eitt af þessum húsum. Hann hefir þó væntanlega kært einhvern af þessum vinsölum. Geti hann ekki sannað, að yfirvöldin hafi ekki sint slíkum kærum, þótt fram hafi komið, þá verða þessi orð hans að skoðast ómerk.

Að lokum skal jeg svo lýsa yfir því hvað Dani snertir, að þeir gerðu okkar málstað að sínum. Hvort sem því hefir verið lagt að þeim meira eða minna, þá er víst um það, að nógu mikið var lagt að þeim til þess — og það ætti að nægja

þessum háttv. þm. (J. B.). Viðvíkjandi svari hans um brtt., þá skal jeg segja það, að það, sem jeg fann að frv., var aðeins formsatriði, og því ekki svo þýðingarmikið, og auk þess naumur tími fyrir hendi.

Jón Baldvinsson: Ekki veit jeg, hvaðan háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) kemur, úr því hann segir, að áfengi fáist ekki annarsstaðar hjer en í lyfjabúðunum. Þarf hann ekki annað en eiga tal við lögregluþjónana hjer í bænum til að komast á aðra skoðun. Hefir og fjöldi manna verið kærður fyrir óleyfilega vinsölu. En að bæði jeg og aðrir kæra ekki oftast en raun er á, kemur ekki af því, að ekki sje brotið, heldur af hinu, að það hefir þótt við brenna. að vitnisburður eiðfesta lögregluþjóna er ekki einu sinni tekinn til greina í þessum efnum og næsta erfiðlega gengur að fá menn sektaða, þótt nægar sakir sjeu til.

Sveinn Ólafsson: Jeg skal ekki að þessu sinni tefja tímann með langri ræðu. Jeg þarf alls engu að svara háttv. frsm. (M. J.), en aðeins að gera dálitla athugasemd við fullyrðingar hv. 3. þm. Reykv. (J. P.). Hann brá mjer um það, að hafa farið með rangar tölur, en lýsti þó jafnframt yfir því, að hann byggist við, að þeim yrði betur trúað en skýrslum þeim um fiskútflutninginn, sem standa í greinargerð frv. og sem hann telur rjettar. Mjer þótti vænt um þessa spá hans og hygg, að hún rætist. Jeg hefi tekið tölurnar úr þeim opinberu hagskýrslum, og því verður erfitt að hnekkja þeim, en tölurnar í greinargerðinni eru ágiskaðar og sumar villandi og rangar, en lúta að því að gera sem ægilegast fjártjónið af því að neita kjörum Spánverja. Hitt veit jeg vel, sem hann sagði, að nokkuð af fiskinum hjeðan fer fyrst til annara

landa og svo til Spánar. Segir sig sjálf, að tollauki á þeim fiski kemur eigi til greina, nema óbeint. En um þann fisk er það einnig að segja, að hann hefir á árabílinu, sem jeg nefndi, eigi verið meiri en svo, að ekki nær þeim innflutningi til Spánar, sem greinargerðin getur, þótt þessu væri við bætt.

Jeg vildi aðeins gefa þessa yfirlýsingu, af því að háttv. þm. sagði, að jeg hefði farið með rangar tölur, en um gullgengi pesetanna þýðir eigi að skrafa. Það breytist eins og veður í lofti.

Jón Þorláksson: Jeg skal gefa háttv. 1. þm. S.-M. (Sv. Ó.) skýringu á því, við hvað jeg átti, er jeg sagði, að hann hefði farið með rangar tölur. Hann var að reikna út, hvað sá tollauki á íslenskum fiski myndi nema miklu, sem með þessu móti kæmi undir hámarkstoll. Notaði hann við þennan útreikning sinn verslunarskýrslurnar. Væri þetta og rjett, ef þessi tollauki lenti bara á þeim fiski, sem fer beina leið til Spánar. En svo er ekki. Tollaukiinn lendir á öllum íslenskum fiski, hvaða leið sem hann fer. Þetta verður því rangur mælikvarði, þótt hann sje tekinn eftir verslunarskýrslunum. Skekkjan liggur í því, að hjer eru teknar tölur og notaðar, sem tákna annað en það, sem verið er að tala um.

Eins og jeg hefi áður minst á, þá er hin talan líka röng, þar sem háttv. þm. gerir pesetann 72 aura virði í stað 108.

Jeg hlustaði með gaumgæfni á svör hv. frsm. (M. J.) og hæstv. forsrh. (S. E.), en fanst heldur lítið á þeim að græða. Hæstv. forsrh. sagði, að þessi bestu kjör myndu standa til boða að ári liðnu, en hann hafði ekki skjöl málsins við hendina og sagði þetta einungis sem sitt álit, að mjer virtist. Finst mjer það harla ófullnægjandi að hafa ekki við annað að styðjast í þessu efni en trú hæstv. forsrh.,

og væri æskilegt, ef hann gæti gert skýrari grein fyrir þessu.

Háttv. frsm. gerði betri skil; hann náði í gerðabók nefndarinnar, las upp skeyti til sendinefndarinnar á Spáni og svar hennar. Er það gott, svo langt sem það nær, en orðan skeytisins hjeðan er ekki heppileg, því það má skilja það á þann veg, að spurt sje um kjör þau, sem okkur bjóðist á yfirstandandi ári. Og er leitt að þurfa að byggja ályktun um svona mikilvægt mál á einu skeyti, sem ekki er svo ljóst orðað, að trygging sje fyrir, að viðtakandi hafi skilið það rjett.

Mín niðurstaða er þá sú, að háttv. viðskiftamálanefnd hafi varpað ábyrgðinni af sjer yfir á hæstv. stjórn og sendinefndina, og fái jeg ekki betri skilagrein, verð jeg að láta mjer nægja þessa, þótt ekki sje vel frá henni gengið. Það verður að gæta allrar varúðar, er um svo stórfelt hagsmunamál er að ræða, og auk þess eru kunn tildrög þess.

Eftir því, sem skýrt hefir verið frá á lokuðum fundum, stafar þessi uppsögn Spánverja af því, að þeir ætla sjer að endurskoða alla tolllöggjöf sína og hætta að semja upp á bestu kjör. Þetta tilboð um bestu kjör til handa okkur og Dön-um er því undantekning, og þá ber að gæta allrar varúðar við, að tækifærið gangi ekki úr greipum okkar. Auk þess er annað, sem gerir að verkum, að jeg fyrir mitt leyti vil fara gætilega í þessu máli. En það er, að sagt er að borist hafi, einmitt nú upp á síðkastið, skeyti frá sendimönnunum, sem veki fullan grun um, að við gætum mist tilboðið um bestu kjör. Þess vegna vil jeg fara varlega, en jeg get ekki gert meira en að spyrja hæstv. stjórn og háttv. nefnd, og verð að láta mjer lynda svör þeirra. En mjer þótti hæstv. forsrh. (S. E.) taka laust á málinu og ekki gefa fullnægjandi skýrslu.

(Forsrh.: Jeg hefi ekki gögn málsins hjá mjer). Getur það beðið til næstu umr., ef skjöl málsins eru ekki fyrir hendi nú.

Þá vil jeg minnst á eitt atriði í ræðu háttv. frsm. (M. J.), sem mjer þótti undarlegt. Mjer fanst koma fram hjá honum, eins og líka í greinargerðinni, að það hefði verið rjett að sigla málinu í strand á fyrra stigi þess. Þetta virðist benda í þá átt, að háttv. frsm. hafi ekki gert sjer ljóst, hver afleiðingin af því mundi verða — að við mistum af þeim kjör-um, sem standa okkur nú til boða. Jeg veit, að háttv. frsm. skilur það, er hann íhugar málið betur, að það er ekki hægt að slíta öllum samningum og halda jafnframt þeim tilboðum, sem hinn samningsaðilinn kann að hafa gert.

Það hefði því verið óverjandi af fyrv. stjórn að sigla málinu í strand — eins og líka nú af háttv. nefnd — af þeirri einni ástæðu, að þá hefðum við orðið af bestu kjörum.

Forsætisráðherra (S. E.): Mjer þykir furðu merkilegt, að því skuli vera haldið fram, að jeg hafi gefið óljós svör. Jeg sagði, að það hefði komið skilyrðislaus yfirlýsing frá nefndinni um, að bestu kjör fengjust áfram, ef árs-suspension væri samþykkt nú og svo lög á næsta þingi um afnám bannlaganna að því er vín að 21% snertir.

Jeg hefi ekki skeytið við hendina nú, enda hefði það sennilega lítið stóðað. Háttv. 3. þm. Reykv. (J. Þ.) hefði þá bara sagt, að í því væri prentvilla. Háttv. nefnd hefir líka sent fyrirspurn til sendinefndarinnar og fengið sama svar.

Þykir mjer þessi efasemd alleinkenni-leg og er jeg sannfærður um, að háttv. 3. þm. Reykv. hefir ekki að jafnaði átt að sæta svona skýrum svörum frá stjórn þeirri, er hann studdi.

Mjær dettur ekki í hug að efa orð sendiherrans eða nefndarinnar yfir höfuð. En annars get jeg sent skeyti til utanríkisráðherrans danska, sem formlega annast samningana við Spánverja, og spurt um, hvort þetta sje rjett. Það kann að vísu að tefja tíma þingsins, en þó er ekki víst nema svar geti komið á tveim dögum.

Það var fyrir nokkru byrjað að ala á tortrygni um þetta atriði, og nú virðist eiga að halda því áfram, en hverjum verður það til góðs?

Jeg þykist vera alveg eins góður bannmaður og hver annar, en jeg hefi samt ekki viljað taka á mig þá ábyrgð að leggjast á móti frv., og með því stofna sjávarútveginum í voða. Þó jeg hafi trú á banninu, hefi jeg samt fallist á þetta frv., og ætti það að vera sönnun fyrir því, að jeg hafi gætt allrar varúðar.

Það hefir verið margtekið fram, að sendiherrann og hinir aðrir nefndarmenn hafi gert alt, sem í þeirra valdi stóð, og þetta er því ekki annað en tortrygni, en jeg mun samt spyrja utanríkisráðuneytið — ekki mín vegna, heldur til þess að friða þær raddir eða rödd, sem heyrst hefir um, að þetta væri ófullnægjandi.

Jón Þorláksson: Jeg vil bera af mjær, að jeg hafi tortrygt sendiherrann eða sendinefndina. En þegar ekki er hægt að fá meiri upplýsingar um málið en eitt skeyti, sem þar að auki er tvírætt, þá verð jeg að segja, að svarið sje ekki fullnægjandi.

Hæstv. forsrh. hefir að vísu lýst skoðun sinni á málinu nægilega skýrt, en ekki á hverju hann byggir þá skoðun.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg hefi að vísu ekki komið hingað með öll hin miklu gögn málsins. Hjelt jeg, að nægilegt væri, að stjórnin hefir lagt þau fyrir 12 manna

nefnd, sem hefir haft þau til athugunar mestallan þingtímann og auk þess sent skeyti um þetta efni og lagt fram svarið við því.

En það er óþarft að deila lengur um þetta mál. Það má fá svör beint frá þeim aðilja, sem semur fyrir oss formlega.

ATKVGR.

Brtt. 276 og 279 teknar aftur til 3. umr.

~~Þetta mál er lagt fyrir til samþykkingar.~~

1. gr. samþ. með 27 : 1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: J. S., J. P., L. H., M. G., M. J., M. K., M. P., Ó. P., P. O., P. P., S. St., St.St., Sv. Ó., Þorl G., Þorl. J., Þorst. J., Þór. J., B. J., B. H., E. P., E. E., Gunn. S., H. K., Ing. B., Jak. M., J. A. J., B. Sv.

nei: J. B.

2. gr. samþ. með 26 : 1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 26 : 1 atkv.

Í lok fundarins leitaði forseti leyfis til þeirra afbrigða frá þingsköpunum, að taka málið til 3. umr. á fundi, er settur yrði þegar að þessum fundi loknum. Voru afbrigðin leyfð af stjórninni, en við atkvgr. í deildinni urðu 17 með, en 9 á móti, og náðist því eigi nægur meiri hluti.

Á 54. fundi í Nd., mánudaginn 24. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 263, 276, 279).

Frsm. (Magnús Jónsson): Jeg hefi ekki hugsað mjær að vekja langar umræður nú; málið er þegar talsvert rætt við 2.

umr., en jeg vildi þó leyfa mjer að skýra nokkru nánar 2 atriði, sem þá komu fram.

Það er þá í fyrsta lagi sú spurning, sem háttv. 3. þm. Reykv. (J. P.) lagði fyrir okkur nefndarmennina, hvort bestu kjör væru trygð á þinginu 1923, ef frv. nefndarinnar yrði samþykkt óbreytt nú.

Jeg bjóst ekki við, að það mundi falla í mitt hlutskifti að svara þessu, því að hæstv. forsrh. (S. E.) ætlaði að safna öllum þeim gögnum sem hníga að málinu, en þar sem hann er nú veikur, vil jeg fyrir nefndarinnar hönd svara þessari spurningu hv. þm. (J. P.) með þeim gögnum, sem eru fyrir hendi.

Eins og háttv. þingmönnum mun kunnugt, urðu allir þm. sammála um það á lokuðum fundi, að allir samningar við spönsku stjórnina yrðu þannig úr garði gerðir, að okkur væru trygð bestu tollkjör æfinlega. Þau skeyti, sem að tilhlutun stjórnarinnar og viðskiftamálaneftdar hafa verið send sendinefnd vorri á Spáni, hafa því öll haft klausur um þetta. Það má einnig sjá, að sendimennirnir hafa skilið þetta, því að skeyti þeirra bera það með sjer. T. d. eitt þeirra, sem byrjar svo:

„Til þess að setja ekki bestu kjör í hatt, verður að okkar áliti að nægja“ o. s. frv.

Annað skeyti sendi stjórnin sendimönnum, þar sem þeim var falið að reyna að halda status qvo, en hafa þó bestu kjör trygð.

Meðan sendinefndin var að leita fyrir sjer um svör Spánarstjórnar viðvíkjandi frestun bannlaganna, drógust svör hennar hingað nokkuð lengi. Þess vegna kom hjer upp talsverður kvíði fyrir því, að afturkippur væfi kominn í spönsku stjórnina og drægjust svör stjórnarinnar því svo lengi. En það reyndist þó, að sá kvíði var ástæðulaus og drátturinn staf-

aði af miklum önnum og umsvifum, sem Spánarstjórn hafði fyrir Genúafundinn. En á þessum tíma sendi þó stjórnarráðið íslenska skeyti, sem jeg hefi því miður ekki í afriti, en þar var meðal annars spurt um, hvort ekki væri víst, að við ættum kost á bestu kjörum. Sem svar við því kom skeyti 17. apríl, og hljóðar það svo:

„Stjórnin loks fullnaðarsvar dag, undirstrikar bestu kjör fáist ekki gegn neinü öðru en afnámi laganna, neitar suspension. Segist þó ekki leggjast móti, að breytingin sje gerð sem suspension á þessu þingi, ef vægra þyki, og lögin síðan afnumin 1923. Fyrirskipanir óskast um, hvað við nú skulum gera“.

Það sjest ljóslega á þessu skeyti, að sendinefndin telur að þetta form muni þýða það sama og að lögin sjeu afnumin nú, því að ef svo væri ekki, væru samningarnir komnir inn á nýja braut, en það sjest hvergi.

Nú síma þeir aftur, af því að skeyti þeirra mátti skilja svo, að þetta þing yrði að skuldbinda sig til þess að afnema lögin 1923:

„Dagskeyti okkar ber vitanlega ekki skoða svo sem krafist sje nú skuldbindingar afnema lögin þinginu 1923“.

Það sjest því, að alt hnígur að því, að ef þingið 1923 samþykkir breytinguna, sje alt gott og blessað.

Á sama tíma sendu þeir enn eitt skeyti, sem sýnir, að nóta spönsku stjórnarinnar hefir verið skriflegt loforð og því bindandi:

„Spanska stjórnin lýsir því yfir í nótu einni, að tilslökun um eins árs suspension sje gerð til að mæta íslendingum. Okkur virðist, að þar sem frestur er fenginn til fullnaðarákvörðunar um breytingu til 1923, sje fengið svigrúm til ráðstafana, sem stjórn og þing kunna að telja hentugar á

undan þeirri ákvörðun. Þetta aðeins bending til athugunar“.

Rjett á eftir þessu skeyti kom annað, sem var svar við fyrirspurn stjórnarinnar um það, hvort bestu kjör væru ekki trygð:

„Bestu kjör trygð. Teljum óþarft til kynna spönsku stjórninni nokkuð svo komnu. Föllum annað kvöld, nema gagnstæðar fyrirskipanir komi“.

Áður en þetta skeyti kom, óskaði viðskiftamálanefnd að senda skeyti, sem tæki af öll tvímæli í þessu máli, og óskaði jafnframt eftir skýlausu svari sendinefndarinnar. Var því sent skeyti, sem lesið var upp við 2. umr., en mjer þykir þó hlýða að lesa það upp aftur nú. Það er þá svo:

„Viðskiftanefnd hefir beðið stjórnina spyrja yður. Ber ekki skilja sím-skeyti yðar svo, að það sje fyllilega trygt að við höldum bestu tollkjörum áfram, ef við nú samþykkjum árssuspension og ef þing 1923 samþykkir breytingu á bannlögnum upp í 21%. Hraðsvar“.

Sendinefndin svaraði þessu skeyti um hæl:

„Já við spurningu nefndarinnar“.

Öll þessi skeyti eru undirskrifuð af öllum sendimönnum.

Mjer virðist því, er þessi skeyti eru athuguð, að það sje nokkurn veginn augljóst, að bestu kjör sjeu jafntrygg 1923 eins og nú, því að allir frestir, sem fengist hafa í þessu máli, hafa verið þannig, að bestu kjör hafa verið okkur trygð, ekki einungis meðan á frestinum hefir staðið, heldur og eftir að hann var útrunninn. Það væri því nýtt í málinu, ef þessi trygging stæði aðeins meðan suspensionin varaði, en ekki á eftir. Jeg tel það ennfreður vantraust á sendimönnum, ef þeir hefðu ekki vitað og tekið fram, hve gagnslaus fresturinn væri,

ef ekki væri full trygging fyrir bestu tollkjörum, ef við samþykktum kröfur Spánverja óbreyttar 1923.

Jeg veit nú ekki fyllilega, hvernig á að skýra þessa árssuspension að formi til, en jeg hefi þá skoðun, að hún þýði það, að framlengdur sje sá „modus vivendi“, sem verið hefir milli ríkjanna. Afstaða okkar er lík afstöðu Norðmanna eins og hún hefir verið og er. Þar er frestað að ákveða um sjálft prinsipsmálið, en haldið áfram modum vivendi. En næsta þing getur svo tekið þann kostinn, sem það vill.

Annað það, sem jeg vildi svara, var það, að hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) spurði um við 2. umr., hversvegna væri mælt svo fyrir í þessu frv. nefndarinnar, að fá skyldi konunglegan úrskurð um, að bannlögnum skyldi frestað, í stað þess að þingið gæfi stjórninni heimild til að semja reglugerð um það.

Ástæðan fyrir þessu mun vera sú, að málið var lagt þannig fyrir spönsku stjórnina í fyrstu, eins og sjá má á uppkasti, sem samið var á dönsku og átti að vera nokkurskonar grundvöllur fyrir samningana. Sömuleiðis í því franska skjali, sem legationsráð Bull samdi og lagt var fyrir spönsku stjórnina. Í báðum þessum skjölum er það tekið fram, að konunglegur úrskurður skuli fresta framkvæmd bannlaganna. Hitt er náttúrlega annað mál, hvort þetta hafi verið nauðsynlegt í fyrstu, en það var gert í samráði við menn, sem vanir eru slíkum samningum og hafa gott vit á þeim, þá kammerhera Bernhöft sendiherra og legationsráð Bull. Mjer finst því rjett að halda því formi, sem haft var fyrst þegar málið var borið fram fyrir spönsku stjórnina.

Jón Baldvinsson: Jeg geri að vísu ráð fyrir því, að ekki muni þýða mikið að

ræða þetta frv. úr þessu, en jeg vildi þó enn gera nokkra grein fyrir afstöðu minni til þess.

Jeg hefi orðið var við það, að sumir hafa þóst hneykslast á því, að jeg skyldi halda svo fast í aðflutningsbannlögin, svo mjög sem jeg teldi þau vera brotin. En þetta ætti þó engum hneykslum að þurfa að valda. Allmörg af þeim lögum, sem mikið eru brotin, eru talin jafn nauðsynleg fyrir því, og dettur engum í hug að afnema þau, og menn geta verið jafnsannfærðir um nauðsyn þeirra, þótt þeir viðurkenni, að þessi brot eigi sjer stað. Engum mun t. d. detta í hug að afnema lögin, sem banna innlendum og útlendum botnvörpuskipunum að fiska í landhelgi, þó að þau sjeu brotin og margir sökudólgarnir sleppi án þess að þeim sje refsað fyrir. Hitt vilja menn heldur, sem eðlilegt er, að aukin sje gæslan og eftirlitið með því, að lögin sjeu haldin. Það verð jeg þó að taka fram, að mjer finst hjer nokkuð ólíku saman að jafna, landhelgisgæslunni og eftirlitinu, sem verið hefir með ólöglegum innflutningi og sölu áfengis. Það er viðurkent, að mjög mikil rækt sje lögð við gæslu landhelginnar og hún stunduð af mikilli skyldurækni, eftir því sem hægt er, áf eftirlitsskipunum, sem til þess eru notuð. Alt öðruvísi er því farið með banngæsluna; það er viðurkent, að þeirri gæslu og eftirliti sje svo ábótavant, að það sje tilþörlulega áhættulítið að brjóta bannlögin. Enda sýnir reynslan merkin. Er það ekki daglegt brauð hjer í Reykjavík — og annarsstaðar sennilega líka —, að drukknir menn reika um göturnar, jafnvel hópum saman? Í sumum bæjarhlutum er jafnvel talið auðveldara að ná í áfengi heldur en aðra eins nauðsynjavöru og vatn.

Er það máské ekki alkunnugt, að ekki svo fáir menn gera sjer það að atvinnu að selja vín ólöglega? Eftirlitið með því, Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

að bannlögin sjeu haldin, er hjá embættismönnum þjóðarinnar, en landsstjórnin hefir aftur eftirlit með starfrækslu embættismannanna. — Hvað hefir nú landsstjórnin á undanförunum árum gert til þess að herða á eftirlitinu með bannlögnum? Hefir þó ekki vantað, að eftir þessu væri int við hana, bæði hjer á þingi og annarsstaðar. En þrátt fyrir það, þótt þetta eftirlit sje vanrækt, og þrátt fyrir þá mjög svo stóru galla á framkvæmd bannlaganna, er jeg samt sem áður sannfærður um, að aðflutningsbannslögin gera mikið gagn. Þau forða mjög mörgum mannum, einkum almenningi, frá því að eyða fje sínu í áfengi og spilla heilsu sinni og starfsþoli með misnotkun þess. En jeg held líka, að hægt sje að hafa eftirlit þeirra svo gott, að þau komi að fullu gagni. Og það hefði jeg talið miklu heppilegra verkefni fyrir þetta þing og þjóðinni hagsælla en að draga nú úr lögnum með þessu frv., sem hjer liggur fyrir, og sem í framkvæmdinni mun algerlega gera þau gagnslaus og eftirlit alt þýðingarlaust eða þýðingarlítið. Aðflutningsbannslögin eru flóðgarður, sem þjóðin hefir reist sjer til varnar því, að áfengisflóðið velti inn yfir þjóðina. En vökvinn er áleitinn. Þjóðin hefir sett embættismenn sína til þess að gæta þess, að ekki seitli í gegnum garðinn. Og fyrir slægt eftirlit seitlar nú orðið víða í gegnum þennan garð. En frv., sem hjer er til umræðu, það gerir ráð fyrir því, að skarð sje rofið í garðinn og áfengið látið flóa þar inn. Jeg býst við, að svo muni fara með þennan varnargarð í áfengismálinu, að þegar stórt skarð er í hann rofið, muni þar fossa inn áfengi með svo miklu affli, að garður sá jafnist algerlega við jörðu og að við stöndum eftir eins að vígi — og þó öllu ver — eins og við stóðum áður en aðflutningsbannlögin voru sett.

Háttv. þingmenn, sem telja sig bannmenn, segjast láta undan í þessu máli af

fjárhagsástæðum, að sjávarútvegurinn muni ekki þola það, ef hámarkstollurinn kemur á íslenska fiskinn á Spáni. Og þá gera þeir ráð fyrir því versta, sem fyrir getur komið, að það verðum við einir, sem sætum þessum refsitolli. Nú er þó öllum vitanlegt, að Norðmenn eru undir hið sama seldir, enn þá sem komið er, og af því, að þeir hafa þverskallast við kröfum Spánverja nú í heilt ár, er naumast ástæða til að ætla, að þeir muni ganga að. Og ef svo væri, að þeir nytu ekki betri tollkjara en við á Spáni, þá skilst mjer, að fjárhagsvoðinn sje eiginlega ekki orðinn neinn fyrir okkur, þó að fylgt sje röksemdafærslu háttv. frsm. í þessu máli og því, sem í nál. stendur. Íslenski saltfiskurinn er besti fiskurinn og eftirsóttastur á Spánarmarkaðinum. Svo að þrátt fyrir það, þótt hann nyti eitthvað erfiðari tollkjara, eru ekki líkur til, að Spánverjar mundu hætta að kaupa hann. Það má náttúrlega lengi þráttu um það, hvort við verðum fyrir fjárhagslegum skaða eða ekki, og lengi deila um, hve mikið það tjón mundi verða talið í krónum. En hve mjög þetta alt er á reiki, má marka af þeim tölum, sem tveir þm. úr viðskiftamálanefndinni hafa borið hjer fram, og það var hvorki meira nje minna en nokkrar miljónir króna, sem þeim bar á milli í útreikningum sínum.

Á síðasta þingi voru gerðar breytingar á tolllögunum frá 11. júlí 1911. Þar er meðal annars kaffitollurinn hækkaður um 100%, úr 30 aurum upp í 60 aura á hverju kg. Sá tollur lætur líklega nærri því að vera lítið eitt lægri en hámarkstollurinn á kg. af fiski, sem fluttur er til Spánar, þegar gengi beggja landa er reiknað eins og það var fyrir stríðið. Enginn var víst í vafa um það, að það vorum við, sem greiddum þennan toll að öllu leyti úr eigin vasa, en það kæmi ekki niður á framleiðendum vörunnar í Brasilíu og Java, eða hvar þeir nú eru. Mjer kann nú að verða svarað um þetta, að það gangi einn og sami tollur yfir alt

það kaffi, sem inn sje flutt, og því sje það ekki sambærilegt. En við skulum nú aðeins hugsa okkur, að tollurinn hefði verið hækkaður um 100% á þeim bestu kaffitegundum, sem hingað flytjast, eða upp í 60 aura, en hefði verið lækkaður niður í 20 aura á lökustu tegundunum. Halda menn nú, að það hefði verið nokkur verulegur munur á því, sem minna hefði verið keypt af betri tegundunum, þó þær hefðu orðið tollmismuninum og eðlilegum verðmismun dýrari? Jeg hygg ekki, eftir því, sem jeg þekki til, að nokkuð teljandi hefði dregið úr kaupum á hinum betri tegundum. Þegar alt er eðlilegt, er dýrari vara notadrygri, ljúffengari eða að einhverju leyti kostameiri en sú vara sömu tegundar, sem ódýrari er. Og þannig þolir okkar fiskur að vera dýrari fyrir þá kosti, sem hann hefir fram yfir samskonar vöru annara þjóða, og mundi verða keyptur samt.

En þó að nú svo verði, að við yrðum fyrir nokkru peningalegu tjóni af því að halda fast við bannlögin, þá gæti jeg sett mig við það; jeg met það mikils, að við getum haldið víninu frá þjóðinni, en jeg ætla ekki að fara að meta það til fjár, hvorki það, sem við eyddum í bein kaup á víninu, og því síður það bøl, sem af misnotkun vínsins mundi leiða, þegar alt flóir hjer í áfengi. Jeg skal fúslega játa, að það er leitt, að menn eru svo skamt á veg komnir, að slík lög skuli þurfa að setja, fyrir jafnmeiðlausum hlut eins og vinið getur verið og er, þeim sem með kunna að fara, ef enginn misnotaði það. En öll lög eru nú að meira eða minna leyti skerðing á athafnafrelsi. Og jeg hefi illan beyg af því, að okkur sje jafnvel meiri hætta búin nú af misnotkun vínsins, ef því verður veitt yfir landið, og svo auðfengið eins og þetta frv. gefur ástæðu til að ætla, heldur en áður, þegar engin bannlög voru hjer í landi. Á mjóum þvengjum læra hundarnir að stela, og jeg óttast, að innflutningur og notkun þessara

svokölluðu veiku vína munu verða til þess, að ofdrykkja fari stórvaxandi og verði okkur þjóðarböl, samfara því, að hinir sterkari drykkir munu á eftir fara, því við höfum með því að samþykkja þetta frv. mist þá „mórölsku“ fótfestu, sem við nú höfum í bannmálinu, og hljóttum að hrapa alla leið niður þangað, sem við vorum áður en bindindis og bannstarfsemi okkar byrjaði. —

Jeg hefi ekki minnst á það, hvað um okkur verður sagt af mönnum úti í frá. Þessu máli er veitt mikil athygli víða um heim. Og það verður sjálfsagt ekki alt á eina lund. Hitt veit jeg, að mjög margir menn, vafalaust mörgum sinnum fleiri en okkar fámenna þjóð, hafa mjög mikla samúð með bannstarfsemi okkar og vildu sjálfsagt styðja okkur í baráttunni. Jeg geri alls ekki lítið úr þessu, en afstaða mín í þessu máli mótask alls ekki af því, hvað um okkur yrði talað eða skrifað, heldur af því, sem jeg tel þjóðinni happadrýgst að öllu athuguðu.

Að lokum vil jeg spyrja háttv. frsm. og aðra fylgismenn þessa máls: Er með frumvarpi þessu átt eingöngu við náttúrleg vín, það er að segja vínberjavín, sem inn má flytja, eða eiga hjer undir að koma öll þau vín líka, með og undir þessum styrkleika, 21%, sem búin eru til úr spíritusblöndu? Þessa hefir ekki verið getið í framsögu, hvað átt sje við í þessu efni, en það er þó ef til vill ekki með öllu þýðingarlaust.

Gunnar Sigurðsson: Jeg þarf ekki að tala langt mál. Við 2. umræðu lýsti jeg því, hvers vegna jeg bar fram brtt. á þskj. 276 og 279. Nú tel jeg að svör þau, sem jeg hefi fengið, sjeu nægileg til þess, að jeg taki brtt. aftur, þótt jeg geri það nauðugur.

Háttv. viðskiftamálanefnd hefir lýst því yfir, að bestu kjör sjeu trygð, þótt endanleg ákvörðun sje ekki tekin þegar. Það verður svo að vera, að þetta frv. verði samþykkt, en ekki tel jeg neinar líkur til, að neitt

breytist það á einu ári, er geri þessa leið heppilegri. Þetta er aðeins hálmstrá, eins og háttv. frsm. (M. J.) viðurkendi sjálfur. Hreinast hefði því verið að segja þegar í stað já eða nei. Að því leyti get jeg virt framkomu háttv. 2. þm. Reykv. (J. B.), þótt jeg vitanlega sje honum alls ekki sammála. En þvernauðugur greiði jeg atkvæði með frv. í þessari mynd.

Frsm. (Magnús Jónsson): Jeg þarf litlu að svara. Um þá hlið ræðu háttv. samþm. míns, 2. þm. Reykv. (J. B.), sem að banninu snýr, þarf jeg ekki að ræða. Við höfum verið og erum enn sammála um þá hluti.

En mjer þótti vænt um, að hann gaf mjer tilefni til að minnst á atriði, sem jeg hafði gleymt. Jeg hafði að vísu heyrt það, að miskilja mætti það, sem í frv. stendur, og halda að það ætti við hverskonar áfengisvökva sem væri, ef hann væri þyntur svo, að eigi væri meira í en 21% af vínanda. Þetta hefir víst engum í nefndinni dottið í hug. „Vín“ þýðir í sinni rjettu, þröngu merkingu orðsins aðeins náttúrlegt vín, vínberjavín, og það merkir það hjer. Sjest þetta best á því, hvar styrkleikatakmörkin eru sett, einmitt við 21%, sem er sá styrkleiki, er viss flokkur náttúrlegra vína hefir í eðlilegri mynd sinni, og á þann flokk leggja Spánverjar mesta áherslu. Það er vínyrkjan, en ekki spíritusbrensla, sem þeir eru að berjast fyrir.

Háttv. 1. þm. Rang. (Gunn. S.) gerði lítið úr muninum á að samþykkja þetta frv. eða endanlegt afnám bannlaganna. Það er rjett, að „praktískt“ talað mun þetta, því miður, vera líkt, en „teoretískt“ er munurinn talsvert mikill.

ATKVGR.

Brtt. 276 og 279 teknar aftur.

Frsv. samþ. með 25 : 1 atkv. og afgr. til Ed.

Á 50. fundi í Ed., þriðjudaginn 25. apríl, kl. 11 árdegis, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 263).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr. Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 51. fundi í Ed., s. d., kl. 11¹⁰ árdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 263).

Of skamt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Halldór Steinsson): Jeg hefi reynt að temja mjer það að nota ekki óþarfa orð í þessum sal, og mun ennþá fylgja þeirri reglu. Enda tel jeg óþarft að ræða mikið um það mál, er hjer liggur fyrir, þar sem það mun vera orðið þingmönnum svo ljóst, að lítil von er til þess, að það upplýsist betur við langar umræður. Enda munu allir vera búnir að taka afstöðu til þess fyrirfram.

Það var flestum ljóst löngu áður en þetta þing kom saman, að Spánarsamningurinn mundi verða aðalmálið eða mál málanna á þessu þingi.

Það má svo að orði kveða, að meiri hluti þjóðarinnar hafi svo að segja staðið á öndinni fyrir úrslitum þessa máls. Þetta er í sjálfu sjer ofurskiljanlegt, þegar á það er lítið, að annarsvegar blasir við mikil skerðing, ef ekki hrun, á öðrum aðalatvinnuvegi landsins, en hinsvegar afturhald og tilslökun á máli, sem verið hefir næmasta tilfinningamál þjóðarinnar síðustu áratugina, — máli, sem þjóðin hefir skifst um í tvo andstæða flokka.

Jeg tel ekki þörf á að segja hjer sögu þessa máls, Spánarmálsins, því sumpart hefir það áður verið gert og sumpart liggur hún fyrir allgreinilega í nál. En þegar þingið kom saman horfði málið þannig við: Eftir að Spánverjar höfðu sagt upp tollsamningum við Ísland, gerði fyrverandi stjórn alt, sem í hennar valdi stóð, til að fá þá til að falla frá kröfum sínum. Í þessari baráttu sinni naut hún aðstoðar frá Dönum, auk þeirra sendimanna, er hún sjálf hafði ráð yfir, þeim sendiherra okkar í Kaupmannahöfn og fulltrúa okkar á Suðurlöndum, Gunnari Egilson. Með sameinuðum kröftum og ýrustu tilraunum tókst þessum aðiljum að fá því framgengt, að hærri fisktollurinn skall ekki á okkur á síðastliðnu ári. Þeim tókst að fá frest á frest ofan og síðasta frestinn fram á þetta þing. En úr því var enginn frestur fáanlegur, því Spánverjar höfðu aðeins gert þá tilslökun með tilliti til þess, að erfitt vari að kalla saman þing fyr en á reglulegum tíma.

Þó að fyrverandi stjórn og sendimenn okkar hafi komið mjög drengilega fram í þessu máli og sýnt mikinn dugnað, þá er þó engum efa undirorpið, að hin góðu úrslit, — hinn áframhaldandi frest til þessa þings — eigum vjer Dönum langmest að þakka, er þeir hafa notað hina góðu viðskiftaafstöðu sína okkur til hagsbóta og gert okkar mál að sínu máli og staðið dyggilega með okkur í baráttunni, og það þótt þeir ættu nokkuð í húfi sjálfir, þar sem er fiskmarkaður Færeyinga.

Þegar viðskiftamálanefndin hafði kynt sjer öll þau plögg, sem fyrir lágu í þessu máli, duldist henni ekki, að eigi var nema um tvær leiðir að velja: Annaðhvort að ganga að kröfum Spánverja og sæta bestu tollkjörum, eða hafna þeim, og sæta þá 64 peseta hækkun á hverjum 100 kg. af fiski, eða 117 kr. á hvert skpd.

Þó að nú nefndin væri sannfærð um þetta, þótti henni þó rjett, eftir atvikum, að gerð væri úrslitatilraun, til þess, að með engu móti væri hægt að liggja þingi eða stjórn á hálsi fyrir það, að nokkurs hefði verið látið ófreistað í þessu máli. Í því skyni varð það ofan á í nefndinni, að sendinefnd skyldi fara til Spánar.

Háttv. deild er nú kunnugt, hver árangurinn er af þessari sendiferð. Sendinefndin hefir gert ítrekaðar tilraunir, eftir fyrirmælum stjórnar og þings, til að fá Spánverja til að falla frá kröfum sínum eða slaka til á þeim, en alt árangurslaust, nema þetta eina, sem felst í þessu frv., að ekki þarf að afnema þegar í stað þau ákvæði bannlaganna, sem snerta þessa undanþágu bannsins.

Frá mínu sjónarmiði sjeð — þar tala jeg ekki fyrir nefndina í heild sinni — er þetta enginn ávinningur. Það er að vísu möguleiki til að halda áfram opnum samningum við Spánverja, en það er um leið ekki aðeins möguleiki, heldur nokkurnveginn sjálf-sagður vegur fyrir áframhaldandi ófrið innanlands um málið, auk tímaeyðslu við það á næsta þingi.

Því verður heldur ekki borið á móti, að með þessu frv. er málinu teft í meiri óvissu en ef frv. fráfarinnar stjórnar hefði verið samþykkt. En þótt jeg, ásamt nokkrum öðrum í nefndinni, hafi þessa skoðun, þá töldum við þó sjálfsagt að tefla málinu ekki í strand á þeim skoðanamun, þar sem fiski-markaðinum, að minsta kosti á þessu ári, er fyllilega borgið, ef þetta frv. verður samþykkt.

Menn eiga yfirleitt erfitt með að skoða þetta mál með rjettum óhlutdrægum augum, skoða það sem viðskiftamál. Það hættir mörgum við að láta tilfinningar sínar með eða móti vínbanninu hlaupa með sig í gönur. En það verð jeg að segja viðskiftamálanefnd þingsins til lofs, að þó skoðanirnar væru mjög sundurleitar um málið innan nefndarinnar, þá hafði hún þó jafn-

an hugfast, að til þess að firra landið þeim fjárhagsvoða, sem framundan lá, varð að offra þeim friðindum, sem margir í nefndinni mundu undir öðrum kringumstæðum hafa haldið í dauðahaldi.

Hvernig sem dómur síðari tíma kunna að verða um úrslit þessa máls nú, þá er þó víst, að þingið hefir afgreitt það með heill þjóðarinnar fyrir augum og til þess að bjarga ríkinu frá fjárhagsvoða

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Það er algerlega rjett hjá háttv. frsm. (H. St.), að það er þýðingarlaust að tala mikið um þetta mál. Afstaðan er þannig, að vjer erum fyrirfram neyddir til að ganga að þessum kostum. Vjer erum blátt áfram kúgaðir til þess, og eru þá fæst orð best um það. Á það vildi jeg þó benda, að mjer finst vel sæma, að eigi sje gengið lengra í máli þessu en brýn nauðsyn ber til. Tel jeg því þá breytingu til bóta og orðið hefir á frv. frá því, er stjórnin lagði það fram. En nú mun ekki vanlegt, að málinu verði kipt í betra horf, en þá samt líka rjett að ganga ekki lengra en þörf er á. Jeg get kannast við, að þetta er viðskiftamál.

Þó þetta verði nú svona að vera, þá langar mig þó til að gera eina fyrirspurn til hæstv. stjórnar um eitt atriði. Að vísu getur það hafa verið skýrt, þó það hafi farið fram hjá mjer.

Hvernig er samningur nú háttað milli Danmerkur og Spánverja? Gera þeir samning eða gera þeir ekki samning? Hver er afstaða Dana til þessa samnings okkar? — Jeg tel svo ekki ástæðu til að ræða þetta frekar fyr en jeg hefi fengið svar við þessari spurningu. En mig langar til að vita vissu mína um það, hvort við erum skildir frá Dönum í þessum samningi.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J.): Út af fyrirspurn háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) skal jeg taka fram, að jeg get ekki svarað

þessari spurningu. Jeg veit það ekki. Sendimenn vorir á Spáni hafa aldrei minst einu orði á þetta atriði, enda sje jeg ekki að það komi vitund þessu máli við. Mjer þykir annars eigi ólíklegt, að við gerum sjerstakan samning.

Úr því jeg á annað borð stóð upp, vil jeg taka það fram, út úr fyrirspurn, sem kom fram í Nd., hvort okkur væru trygð bestu kjör til næsta þings, ef þetta frv. yrði samþykkt, að þá sannaði frsm. nefndarinnar að svo væri, með því að lesa þar upp skeyti við 3. umr., og held jeg ekki að neinn hafi eftir þann upplestur verið í vafa um, að rjetturinn sje trygður, og þetta hefir verið staðfest með einkaskeyti. Það er næsta þing, sem á að taka fullnaðarákvörðun í málinu, og það hefir þegjandi verið talið sjálfsagt, að stjórnin ætti þá að bera málið fram, en jeg tel mjer skylt að lýsa því beint yfir, að hún telur sjer rjett og skylt að leggja þá frv. um þetta fyrir þingið.

Sigurður Hjörleifsson Kváran: Jeg stend upp til að láta það álit mitt í ljósi, að jeg tel það illa farið, að stjórnin skuli hafa lagst undir höfuð að afla sjer upplýsinga um þetta atriði. Sama er og að segja um viðskiftamálanefndina.

Stjórn og viðskiftamálanefnd verða að bera ábyrgð á þeim viðskilnaði, er verður á samningum viðvíkjandi aðstöðu okkar til Dana. Jeg tek ekki á mig ábyrgð á því, er af því kann að leiða.

Eins og háttv. frsm. (H. St.) tók fram, þá höfðum vjer gott af því að standa með Dönum í þessu máli, þar sem þeir studdu oss með ráðum og dáð. Er því þýðingarmikið að hafa fulla vissu um það, hvort vjer erum skildir frá Dönum eða ekki í þessu máli.

Atvinnumálaráðherra (Kl. J): Mjer þykir undarlegt, að þessi spurning skuli hafa komið fyrst fram nú, eða á síðustu

stundu, og ekki fyr. — Háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.) hefir fylgst með aðgerðum viðskiftamálanefndar og þingsins, eins og aðrir þingmenn, og honum hefir því verið innanhandar að vekja athygli á þessari spurningu, úr því hann virðist leggja nú svo mikla áherslu á hana.

Að stjórn og viðskiftamálanefnd beri ábyrgð á störfum sínum, er sjálfsagt.

Annars sje jeg ekki, að þetta komi málinu við. Geri ráð fyrir því, að Danir verði okkur jafnvelviljaðir áfram í þessu máli, hvort sem við semjum í sambandi við þá eða ekki.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: S. J., S. F., B. K., E. Á., G. G., G. Guðf., H. St., H. Sn., Jóh. Jóh., K. E., G. B.

S. H. K. greiddi ekki atkv.

Tveir þm. (S. E. og G. Ó.) fjarstaddir.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 52. fundi í Ed., s. d., kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 263).

Of skamt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Halldór Steinsson): Þetta er aðeins örstutt athugasemd út af fyrirspurn háttv. 2. þm. S.-M. (S. H. K.). Mjer kom hún satt að segja nokkuð á óvart núna. Get jeg ekki sjeð, að hún hafi minstu þýðingu. Hvernig svo sem Danir kunna að haga sínum málum við Spánverja, þá höfum vjer þó trygt bestu tollkjör þetta ár. Erum vjer

Undanþága frá bannlögnum. — Útflutningsgjald af síld.

Því ekkert bundnir við hvað Danmörk gerir í þessu efni þann tíma. Enda hefðum vjer orðið að setta oss við þetta, hvaða leið sem Danir hafa farið eða fara.

Nefndinni er alls ekki kunnugt, hvað Danir hugsa sjer með samninga sína við Spánverja, en eftir því að dæma, hvað þeir hafa staðið drengilega með oss í samningum vorum, er ekki ólíklegt, að þeir lagi sig eftir vilja vorum og semji aðeins til eins árs, ef íslenska stjórnin færi þess á leit við dönsku stjórnina. Annars mun það litla þýðingu hafa fyrir úrslit málsins.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Jeg get ómögulega fallist á röksemdafærslu háttv. þm. Snæf. (H. St.). Það skiftir miklu máli, hvort Danir hugsa sjer að gera fullnaðarsamning nú, án tillits til vor, eða hvort þeir láta það bíða þar til fullnaðarsamningur er gerður af oss við Spánverja.

Það hefir verið tekið fram, að vjer eigum Dönum mikið að þakka í þessu máli. En hvað er það, sem vjer eigum þeim að þakka? Er það ekki einmitt það, að þeir hafa frestað samningum sínum við Spánverja vor vegna? Spurningin er nú, hvort Danir gera fullnaðarsamning við Spánverja eða fresta þeim eins og vjer. Velji þeir síðari leiðina, þá er ekkert við þetta að athuga. Vjer stöndum þá jafnvel að vígi, er til samninganna kemur. En ef þeir semja nú, get jeg ekki litið öðruvísi á en að vjer stöndum þá ver að vígi til að semja framvegis.

Jeg vantreysti því ekkert, að Danir vilji liðsinna oss, þá er vjer tökum að semja við Spánverja síðarmeir. En hitt er jeg viss um, að þeirra aðstoð er oss minna virði eftir að þeir hafa gert bindandi fullnaðarsamning, því að þá standa þeir ólíkt ver að vígi til áhrifa.

Frsm. (Halldór Steinsson): Jeg verð að líta svo á, að þetta sjeu fullmiklar efasemdir. Ef Danir gera samning aðeins til

eins árs, sem er mjög líklegt eftir fyrri framkomu þeirra, þá veit jeg ekki, hvað er í húfi fyrir oss. Eigum vjer vafalaust þá jafnt og nú aðstoð Dana vísa, er til samninga kemur.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: H. St., H. Sn., Jóh. Jóh., K. E., S. J., S. F., B. K., E. Á., G. G., G. Guðf., G. Ó., G. B.

S. H. K. greiddi ekki atkv.

Einn þm. (S. E.) fjarstaddur.

Frv. afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 291)

31. Útflutningsgjald af síld.

Á 37. fundi í Ed., miðvikudaginn 5. apríl, var útbýtt

Frumvarpi til laga um breyting á lögum nr. 60, 27. júní 1921, um útflutningsgjald af síld o. fl. (þm.frv., A. 196).

Á 38. fundi í Ed., fimtudaginn 6. apríl, var frv. tekið til l. u m r.

Forseti (G. B.): Hjer þarf tvöföld afbrigði frá þingsköpum til þess að mál þetta megi koma til umræðu, því að ekki er liðin nema ein nótt frá útbýtingu frumvarpsins, og í öðru lagi er það of seint fram komið. — Að fengnu leyfi stjórnarinnar mun jeg því bera það undir háttv. deild, hvort hún leyfi þessi afbrigði.

Karl Einarsson: Jeg lít svo á, að eigi geti komið til mála, að háttv. deild fari að brjóta stjórnarskrána með því að leyfa ekki frv. þessu að koma til umræðu, því að þingmönnum er heimilt að koma fram með frumvörp á hvaða tíma sem er, meðan þing stendur.

Guðmundur Ólafsson: Jeg veit eigi betur en í 19. gr. þingskapanna sje kveðið svo á, að þingmenn megi eigi bera fram frumvörp eftir að mánuður er liðinn frá þingbyrjun, nema með leyfi þingdeildarinnar. Mjer þætti því gott að fá upplýsingar um það, hvort aldrei gæti komið til mála, að ákvæði þetta kæmi til framkvæmda, því að það er óviðkunnanlegt að það standi þar, ef víst er, að það getur aldrei komið að notum.

ATKVGR.

Afbrigði leyfð með 12 : 2 atkv., að við höfðu nafnakalli, og sögðu

ja: Jóh. Jóh., K. E., S. E., S. II. K., S. J.,
B. K., E. Á., G. G., G. Guðf., H. St.,
H. Sn., G. B.
nei: S. F., G. Ó.

Flm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran): Frv. það, sem hjer er flutt af mjer og hv. 2. þm. G.-K. (B. K.), mun af sumum verða talið miða til þess að lækka tekjur ríkissjóðsins, og mjer kemur það ekki að óvörum, að einhver kynni að hugsa til þess að snúast á móti því, undir því yfirskeyni, að svo sje. Mig langar þó til þess að reyna að færa rök fyrir því, að óttinn um þetta sje á sáralitlum rökum bygður.

Straks þegar kunnugt varð í Noregi á síðastliðnu vori, að þingið hefði samþykkt 3 kr. toll á hverri síldartunnu og ekki væri heldur nein von til þess að nokkuð

af þessum geipiháa tolli yrði endurgoldið, hvernig sem atvinnureksturinn gengi, þá hurfu norskir útgerðarmenn, sem áður höfðu rekið atvinnu hjer við land, að því ráði að koma sjer algerlega undan þessum tolli, salta utan landhelginnar og nota þá heldur ekki íslenskan vinnukraft við þá söltun.

Afleiðingin af þessari ráðabreytni norskra útgerðarmanna varð sú, að því er skýrt er frá í einu fiskiblaði Norðmanna, „Fiskets Gang“, 4. jan. þ. á., að á síðastliðnu ári veiddu Norðmenn hjer við land 83417 tunnur af síld og fluttu til Noregs, án þess að borga af því nokkurn toll til ríkissjóðsins. Að nafninu til er öll þessi veiði tekin utan landhelgi og söltuð þar, en að svo hafi ekki verið í raun og veru, á það bendir Otto Tulinius, sem er þessu máli gagnkunnugur, í febrúarblaði Verslunartíðindanna þetta ár, að um 50 þúsund tunnur ápakkaðrar síldar muni hafa verið saltaðar í heimildarleysi í landhelgi. Þetta sýnir allvel, að hverjum notum þessi ráðstöfun hefir orðið, hver virðing henni hefir verið sýnd, bæði af útlendum mönnum og hjerlendum, því varla mun svo, að ekki hafi fleiri verið vitandi um þetta. En það, sem hjer skiftir mestu máli, er þetta: Af þessum 83417 tunnum síldar, sem veiddar voru hjer við land af Norðmönnum sumarið 1921, fjekk ríkið alls engan útflutningstoll, en hefði þessi tollur ekki verið ákveðinn nema 1 króna af tunnu, má ætla, að ríkið hefði fengið tollinn af allri þessari síld. En jafnframt er hjer eins að gæta, sem mikla þýðingu hefir, að síldin frá árinu 1921 er öll seld, svo þegar ný síld kemur á markaðinn á næsta sumri, verður ekkert fyrir af gamalli síld. Auk þess gekk norska veiðin vel síðastliðið ár og var víst rekin af flestum með ágóða. Þessar góðu horfur eru þess valdandi, að

norskir útgerðarmenn hugsa mjög til hreyfings um að auka síldveiðina á næsta sumri, og er fullyrt, að þeir muni á þessu komandi veiðiári halda úti tvöföldum skipakosti til veiðanna, samanborið við það, sem var í fyrra.

Nú vil jeg spyrja háttv. deild og hæstv. stjórn: Vilja þær með ósanngjarnri löggjöf svifta landið öllum vonum um tolltekjurnar af þessari síld, er ætla má, að útlendingar veiði hjer við land, og það þegar að svo miklum mun á næsta sumri?

En jafnframt því sem landið með slíkri ráðstöfun sviftir sig öllum vonum um tolltekjur af síldveiði útlendinganna, sviftir það sig líka miklum tekjum af aðflutningi útlendrar vöru, svo sem kolum, salti, veiðarfærum, neysluvörum, og hafnargjöldum. Hvað miklu þetta muni nema, treysti jeg mjer ekki til að áætla, en hinu vil jeg halda fram, að landið muni um þetta.

Hjer er enn ótalin verslunarhagnaður þeirra manna, sem versla við skipin, og verkalaun þeirra íslenskra manna, er ynnu við síldarsöltun útlendinga í landi. Talið er, að vinnulaun fyrir hverja fullsaltaða tunnu sjeu um 5 krónur, og getur þá hver og einn áætlað um það, hvern óhag landsmenn bíði af því, að atvinnan við síldarsöltunina fer algerlega forgörðum.

En við þetta bætist svo það, eftir því, sem skýrt er frá í blöðum að norðan, að íslenskir útgerðarmenn þar hafa við orð að taka upp sömu aðferð eins og Norðmennirnir til þess að komast undan tollinum.

Jeg get nú vitanlega ekkert um það fullyrt, hve mjög þar fylgi hugur máli, en hitt vil jeg fullyrða, að það væri höfðskömm íslenska löggjafarvaldinu að reka atvinnurekendurna út í þetta.

Og ef málið er athugað með dálítili Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

gætni, held jeg, að löggjafarvaldið megi vara sig á þessu.

Innihald síldartunnunnar hjer á landi er talið um 10 króna virði, og þótt atvinnurekandinn geti hagnast á þessum atvinnurekstri sínum, svo að hann gæti átt afgang 3 krónur af hverri tunnu, þá — ja, hvað skeður þá — ríkið tekur allan gróðann, hvern eyri. Finst mönnum þetta vera rjettlát lög, eða rjettlátir þeir löggjafar, sem halda vilja slíkum lögum óbreyttum?

Afleiðingin af þessari löggjöf er auðsæ. Atvinnurekendurnir biðja um undanþágu frá þessu tollgjaldi, alt að $\frac{2}{3}$ af tollinum. Þeir demba á stjórnarráðið skilríkjum og reikningum, sem eiga að sýna og sanna, að þeir hafi tapað á atvinnurekstrinum. Slík skilríki liggja nú fyrir hinu háa stjórnarráði, að því er mjer skilst án þess að nokkur starfsmaður stjórnarinnar hafi tíma til þess að athuga þau. Að minsta kosti hefir mjer ekki tekist að fá að vita, hve mikið muni verða að gefa eftir af þeim tolli, sem greiddur var af síldveiðum innlendrar manna árið 1921.

Verði þessi tollur lækkaður niður í 1 krónu, geri jeg ráð fyrir því, að útgerðarmennirnir geri sjer miklu síður títt um það að sanna það fyrir hinu háa stjórnarráði, að þeir hafi beðið halla af rekstrinum. Þetta skiftir þá miklu minna máli fyrir þá, og jafnvel þótt hallinn kynni að verða einhver af rekstrinum, mundi margur varla telja tilvinnandi að fara að rekast í eftirgjöfinni við stjórnarráðið, þegar um lítið fje væri að ræða.

Jafnvel gæti komið til mála að fella niður alla eftirgjöf á síldartolli, ef tollurinn væri lækkaður, en fram á það er þó ekki farið í þessu frumvarpi, er hjer liggur fyrir, enda tel jeg það ekki rjettlát.

Jeg held, að ekki þurfi fleira um þetta að segja, til þess að sanna það, að landið hafi bæðið tjón af háa tollinum, og það haldi áfram að bíða tjón af honum, ennþá meira tjón, bæði ríkissjóður og fjöldi einstaklinga. Hitt mun ekki þykja fullsannað, að vissa sje fyrir því, að útflendingar fari aftur að salta í landi og borga hjer toll, ef þessi tollur er færður niður um $\frac{2}{3}$.

Það er ekki hægt að sanna það, sem ekki er fram komið, en jeg hefi borið þetta mál undir ýmsa menn, sem þessu eru kunnugir, og þeir telja ekki vafa á því. Auðsjáanlega eru nokkur, jafnvel mikil, vandkvæði á því að salta utan landhelginnar. Það má meðal annars sjá af því, að haldið er áfram að salta í landhelginni eftir sem áður, þótt gert sje gagnstætt lögum, jafnvel saltað uppi í landsteinunum. Brotin eru bersýnilega framin af því, að ilt er að vera utan landhelginnar, en mennirnir sammingsbundnir um það að reyna að koma sjer undan tollinum, sem litið er á sem ójafnaðartoll. Jeg tel alveg víst, að vilji þingið sýna sanngirni og lækka tollinn niður í 1 krónu, þá muni öllum slíkum samtökum vera slitið.

Líkurnar fyrir því, að ríkið muni tapa fje á tolllækkuninni, sýnast mjer vera sáralitlar, en aftur töluverðar fyrir því, að það muni græða á henni.

Um innlendu síldveiðina er annars örðugra að tala, af því að við vitum ekki, hvað hún gefur af sjer í ríkissjóðinn. Veiðin er talin um 100000 tonnur. Það, sem hún þá gefur af sjer, er einhversstaðar milli 100000 og 300000 krónur, en líklega verður það miklu nær fyrri tölunni.

Af því við vitum ekki um þessar tölur, hvorki á síðastliðnu ári nje hvað framtíðin geymir í skauti sínu, þýðir ekki að gera nákvæmar áætlanir.

Jeg held, að enginn muni þora að fullyrða, að útflendingar vilji ekki vinna það fyrir þessa 1 krónu af tunnu að salta í landi, að lögin hafi þegar orðið til svo mikilla óheilla, að ekki megi kippa þessu aftur í liðinn, að minsta kosti á næstu árum.

En setjum þó, að svo færi.

Þá ber að líta á síldveiðarnar sem algerlega innlendan atvinnuveg, sem þá að minsta kosti hlýtur að vera algerlega jafnrætthár eins og hver annar atvinnuvegur í þessu landi.

En er honum þá sýndur sami sómieins og öðrum atvinnuvegum landsins?

Það sjest best af útflutningsgjaldinu, sem við einmitt höfum nú til meðferðar hjer í þessari háttv. deild.

Þar er aðeins gert ráð fyrir 1 árs framlengingu á þessu 1% útflutningsgjaldi af íslenskum vörum, öðrum en síld. Í umræðunum um það mál hefir það komið ljóslega fram, að það er vilji þingsins að verða af með gjaldið eins fljótt og þess er nokkur kostur, og þó er hjer ekki um meira gjald að ræða en svo sem 400000 krónur.

En á þessari einu vöru — síldinni — er útflutningsgjaldið margfalt, jafnvel þótt tollurinn væri ekki nema 1 króna, og enginn fer hjer fram á, að tollurinn falli niður eftir 1 ár.

Finst mönnum þá, að verið sje að gera ósanngjarna kröfu fyrir hönd þessa atvinnuvegar?

Væri ekki sá hugsunarháttur rangsnúnari en svo, að ætlandi væri íslenskum alþingismönnum?

Afleiðingin af þessum háa 3 króna tolli á þennan íslenska atvinnuveg, sem verið hefir svo dropsamur fyrir ríkið og verður það væntanlega ennþá betur í framtíðinni, ef sæmilega er að honum farið, er sú, að tollurinn sýgur merg og blóð úr honum. Atvinnuvegurinn er áhættusam-

ur, það vita allir, en einna áhættusamastur þó fyrir aðgerðir ríkisvaldsins.

Það er orðið of títt í þessu landi að fara út í jöfnuð og meting milli atvinnuveganna, telja suma þeirra miklu æðri og göfugri en hina. Það yrði of langt mál að fara hjer út í þetta, en fremur er þessi metingur ógeðslegur og viðleitnin til rökfærslunnar oft hin herfilegasta. En hver tilgangurinn er þessarar rökfærslu, það vita allir. Hann er sá, að láta einn atvinnuveg landsins lifa eins og sníkjudýr á öðrum atvinnuvegum.

Vjer könnunumst allir dálítið við sníkjudýr. Það er eðli þeirra og náttúra að lifa á dýrum, sem standa þeim miklu ofar í dýraríkinu. Þau hafa reyndar enga verulega hugmynd um þessi dýr, sem þau lifa á, en eðlishvatir þeirra eru svo ríkar, að þau kunna þá list að sjúga blóð þeirra og líkamssafa og nærast af þeim, verða þeim oft og tíðum að fjörlesti.

Jeg vil ekki trúá því að óreyndu, að íslenska ríkisvaldið vilji taka svo óþyrmiðlegum tókum þennan yngsta og að mörgu leyti þroskavænlega höfuðatvinnuveg landsins, og vænti þess þess vegna, að bæði þing og stjórn líti á málavexti með sanngirni og geri frumvarp þetta að lögum.

Fjármálaráðherra (Magn. J.): Það er ekki mikið, sem jeg hefi að svara þessari ítarlegu ræðu háttv. flm. (S. H. K.). Mjer finst, að það hefði átt betur við, að það, sem hjer er borið fram, hefði verið fram borið þegar lögin komu fyrst fram. Um hagnaðinn af þessu verður í sjálfu sjer ekkert sagt, og reynslan af þessum síldartollslögum, sem nú eru í gildi, er mjög stutt. En við sumt, sem háttv. frsm. tók fram, má þó gera athugasemdir strax. Hann sagði, að Norðmenn veiddu og söltuðu síldina jafnvel í landhelgi. Þetta er

engin ástæða fyrir tolllækkun, því það er ekki afleiðing af því, hve tollurinn er hár, heldur af því, hversu gæslan er lítil. Þess vegna þarf að bæta hana, en ekki lækka tollinn, til að kippa þessu í lag. Fremur fanst mjer það veigalítil ástæða, að vinna Íslendinga við síldarsöltun hjá Norðmönnum, sem veiða hjer við land, yrði lítil eða engin. Slíkri 1—2 mánaða selstöðuvinnu og þessari, sem hjer er um að ræða, get jeg ekki lagt mikið upp úr og sje ekki, að það sje á nokkurn hátt sá atvinnuvegur, sem leggja á mesta rækt við.

Háttv. flm. (S. H. K.) talaði um það að ósæmilegt væri að beita einstakan atvinnuveg örjetti, og mintist í því sambandi á aðra atvinnuvegi sem blóðsugur. Býst jeg við, að háttv. þm. taki þar nokkuð djúpt í árinni. Jeg fyrir mitt leyti tel það mestu blóðsugu þessa atvinnuvegar, sem hjer er um að ræða, ef síldin kemur ekki. Annars tek jeg það fram, að jeg tala hjer um síldveiði í landhelgi, því utan landhelgi eru Íslendingar jafnsettir Norðmönnum. Norðmönnum er fyllilega frjálst að veiða utan landhelgi, og ómögulegt er að meina Íslendingum þeim, sem það vilja, að gera slíkt hið sama. Ef þeir vilja það og telja það borga sig, þá þeir um það. Hitt er vitanlegt, að er um síldveiði í landhelgi er að ræða, þá eru það hlunnindi tilheyrandi öllu landinu, að geta notfært sjer þá landhelgisveiði.

Ennfremur má geta þess um síldveiði, að þó hún að vísu þurfi töluverðan undirbúning, þá er sá munurinn á henni og t. d. garðrækt, að menn þurfa ekki að sá eða þ. h. á undan henni.

Annars er að mínu viti aðalatriðið það í þessu máli, að mjög lítil reynsla er fengin fyrir því, hvernig gjaldið reynist. Þar á einmitt við það, sem háttv.

flm. sagði, að enn væri ekki útreiknuð endurgreiðslan á síldartollinum. Það er alveg rjett. En jeg skal þó geta þess, að nú er verið að því í stjórnarráðinu. Til þess að tollurinn verði endurgreiddur þarf að sannast, hvern árangur atvinnureksturinn hefir borið. En þar sem skýrslurnar eru ekki allar komnar stjórninni í hendur, er þeirri rannsókn ekki lokið.

Sigurður Jónsson: Háttv. sessunautur minn fór mörgum orðum um frv. þetta og skýrði það vel frá sínu sjónarmiði. Annars hefir það ekki verið venja hjer í deildinni að vera margorður um frv. við 1. umr.

Mig langar til að fara hjer nokkrum orðum um eitt sjerstakt atriði í ræðu hv. flm. (S. H. K.). sem jeg get ekki látið ómótmælt.

Jeg skal geta þess áður, að jeg greiddi atkvæði mitt með því að leyfa þessi afbrigði frá þingsköpum aðeins vegna þess, að hæstv. forseti var því heldur meðmæltur (*Forseti:* Jeg þakka), og þá sjerstaklega vegna þess, að þessi maður situr í forsetastóli. (*Forseti:* Jeg þakka).

Þá kem jeg að þessu atriði, sem jeg vildi mótmæla.

Háttv. flm. talaði mikið um þá miklu atvinnu, sem menn færu á mis við hjá Norðmönnum, vegna þess að þeir verkuðu ekki síld sína í landi. — Jeg fyrir mitt leyti get ekki litið svo stórum augum á þetta atvinnutjón landsmanna, og svo mun vafalaust vera um fleiri en mig. Bæði er það, að um þennan tíma árs, sem um slíka vinnu er að ræða, er meira en nóg um aðra vinnu, og auk þess er mjer kunnugt um, að þeir menn, sem notið hafa þessarar vinnu hjá útlendum síldveiðimönnum, hafa flestir borið lítið úr býtum. að minsta kosti mikið minna en þeir gátu fengið í sveitum, og það nærlendis. Og að mínu viti er ekki útlit fyrir, að þetta breytist. Þetta atriði verð jeg því að telja frv. heldur til mótmæla en meðmæla (S. H. K.):

Jeg hefi ekkert um þetta sagt). Þá kem jeg að niðurlagsorðum háttv. ræðumanns. Það eru sjerstaklega þau, sem jeg get eigi þolað.

Hann talaði um, að það væri metingur á milli atvinnuvega landsins. Jeg kannast eigi við, að það hafi átt sjer stað á hinu háa Alþingi. Hafa máske á fyrri þingum fallið nokkur kesknisorð í þá átt, en á síðari þingum alls ekki. Eða var nokkur metingur milli atvinnuveganna á síðasta þingi, er rætt var um lán til botnvörpunganna? Nei, því fór fjarri. Ennfremur verð jeg að telja það allsendis ósæmilegt af háttv. þm. að tala um einhvern atvinnuveg sem sníkjudýr á hinum. Jeg leyfi mjer að skora á hv. ræðumann að kveða upp úr með, hvern atvinnuveg hann átti við með þeim orðum. Á jeg bágð með að trúa því, að hann geti sannfært mig eða aðra deildarmenn um, að þau orð sjeu maklega mælt.

Ennfremur talaði háttv. ræðumaður eitt hvað um það, að síldarútvegurinn væri þroskavænlegasti atvinnuvegur landsins. (S. H. K.: Jeg sagði þroskavænlegur.), og verð jeg að lýsa yfir því, að jeg tel dóm hans ómaklegan bæði nú, og býst við, að hann reynist það einnig síðar meir.

Karl Einarsson: Jeg vil ekki blanda mjer í deilur háttv. þm. um þetta mál. En það kom mjer ekki á óvart, það sem háttv. flm. sagði um veiðiskap og söltun á síld ýmsra útlendinga hjer við land, enda var mjer kunnugt um það áður. En það gleður mig, að því hefir verið lýst hjer í þessari háttv. deild, og því fremur, sem jeg efast ekki um, að hv. ræðumaður hefir haft góðar heimildir fyrir sjer.

Norðmenn veiddu hjer við land síðastliðið ár 83 þús. tn. af síld, en af henni var enginn tollur greiddur. Býst jeg ekki við, að neinir málsmetandi menn hefðu haldið þessu fram, ef það væri ekki rjett. Sje svo, að þessu sje rjett lýst, þá verð jeg að álíta, að stjórninni hafi ekki farist vel með gæsl-

una, enda hefir því verið mótmælt, að hún hafi verið í semilegu standi. Hjer var í raun og veru aldrei nema eitt skip til gæslu í senn, en það er vitanlega allsendis ónóg, enda sýndi það sig að vera svo. Stjórninni var boðið eitt skip í viðbót til gæslu, en hún hafnaði því boði; kvaðst ekki hafa fje til þess að halda því úti. Verð jeg að telja slíkt mjög vafasama sparsemi, að aðrir komist undan lögboðnum gjöldum, svo að margfalt meira fje tapast en það, sem átti að spara, auk þess, sem virðingin fyrir lögum landsins hlýtur að bíða mikinn hnekki við slíkt.

Það gleður mig, að hæstv. fjrh. hjelt því fram, að vegurinn til þess að laga þetta væri ekki sá að lækka tollinn, heldur að auka gæsluna. Hinsvegar held jeg ekki, að það sje jett, að lög um landhelgi, sem nú eru á leiðinni, hafi nokkur áhrif á þetta. Stjórnin hefir lagaheimild og óskir frá Alþingi um að gæta landhelginnar sem allra best, ekki aðeins um síldartímann, heldur altaf, og hefir hún því fulla heimild til þess að nota fje til þessa.

Jeg verð að játa, að sá atvinnuvegur, sem háttv. flm. mun hafa haft í huga, er hann talaði um snikjudýrið, getur ekki lagst niður, og jeg get ekki lagst á móti því, að stjórnin verndi fiskiveiðar landsmanna.

Annars skal jeg geta þess, að jeg tel það, sem áfátt er um þessi mál, ekki þinginu að kenna, heldur hæstv. stjórn, er ekki hefir fundist við eiga að framkvæma skipun þingsins í þessum efnum.

Að endingu skal jeg taka það fram, að jeg er alveg sammála háttv. 3. landsk. (S. J.) um atvinnu landsmanna við síld hjá út-lendingum. Jeg gef yfirleitt lítið fyrir þá atvinnu; tel hana eigi til frambúðar, því öllum þorra manna verður lítið úr því fje, sem þeir fá fyrir hana. Hafa menn oft við hana eytt besta tíma ársins, sjer til lítils gagns og öðrum atvinnuvegum til stórtjóns.

Halldór Steinsson: Jeg furða mig mjög á því, að þetta frv. skuli fram komið hjer í deildinni. Ekki vegna þess, að það er svo seint á ferðinni; það hefir tíðkast hjer áður; heldur vegna þess, að það er ekki borið fram til þess að vernda hag Íslendinga, heldur Norðmanna. Hefði jeg eins getað búist við að heyra ræðu háttv. flm. flutta af vörum Norðmanna.

Háttv. ræðumaður hjelt því fram, að við mistum tekjur af síldveiðum Norðmanna, sökum þess, hve tollurinn væri hár. Þetta er að mínu viti hinn mesti misskilningur. Jeg er sannfærður um, að Norðmenn myndu haga sjer eins og þeir álíta sjer þægilegast og fyrir bestu, hvort sem tollurinn er heldur 1 króna eða 3 krónur.

Háttv. flm. gat þess ennfreður, að nú væri svo langt komið, að Íslendingar sjálfir væru farnir að hugsa um að salta síld sína utan landhelgi. Jeg hygg, að þessi fullyrðing hans sje algerlega gripin úr lausu lofti, eingöngu vegna þess, að það borgar sig alls ekki fyrir Íslendinga að gera slíkt. Það hefði fyrir þá tiltölulega miklu meiri kostnað í för með sjer en fyrir Norðmenn. Það væri líka því síður ástæða til þessa fyrir Íslendinga, þar sem þeir fá endurgreidda tvo þriðju af tollinum, ef ekki um beinan hagnað er að ræða af síldarsölunni. Tollurinn getur því ekki orðið mjög tilfinn-anlegur fyrir þá.

Háttv. ræðumaður fáraðist mjög yfir því, að þetta og undanfarandi þing skyldu halda svo fast við útflutningsgjald þetta.

Jeg skal játa það, að jeg tel öll slík gjöld mjög óeðlileg, en sökum þess, hve örðugur hagur ríkissjóðs nú er, þá álit jeg, að ekki verði hjá þeim komist. — Jeg skal leyfa mjer í þessu sambandi að taka það fram, að jeg álit, að síldarútvegurinn hafi hvergi nærri orðið harðast úti, því ef vel gengur, þá er það mesti gróða-atvinnuvegur. Og með eftírgjöf á tveim þriðju hlutum tolls-

ins er Íslendingum gert mjög mikið hægra fyrir.

Að endingu skal jeg taka það fram, sem jeg hefi áður sagt, að jeg tel þetta frv. fram komið eingöngu vegna Norðmanna.

Flm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran):

Jeg finn mjer skylt að færa háttv. deildarmönnum, sem andmælt hafa frv. mínu, bestu þakkir mínar fyrir mótmælin, því betri meðmæli get jeg ekki kosið. Þessir háttv. ræðumenn hafa annaðhvort alls ekki eða lítið minst á aðalkjarna málsins. Að minsta kosti hefir enginn gert það að neinu gagni, nema ef vera skyldi háttv. þm. Snæf. (H. St.). Þó virtist mjer hann misskilja mig algerlega. Hjer hefir svo að segja eingöngu verið talað um aukaatriðið, svo sem um atvinnu þá, sem Íslendingar fengju við síldarsöltun hjá útlandingum. Jeg hefi aldrei haldið því fram sem neinu aðalatriði. Aðalatriðið er það, hvað rjett er og hvað sæmilegt. Þó er jeg ekki svo stórlátur, að jeg ekki meti það einnig, að Íslendingar fá eina bestu atvinnuna, sem býðst, sem sje við síldarsöltun. Hefir það oft og mundi enn geta numið miklu fje.

Því hefir verið hreyft, að þetta verði aðeins að eyðslufje hjá sumum mönnum, og má það vel vera. En því aðeins væri rjett að gera mikið úr því, ef áðrir peningar yrðu ekki mönnum að eyðslueyri. Jeg fyrir mitt leyti skil ekki eðlismuninn á því, að vinna að söltun á síld eða aðra sjávarútvegsvinnu, svo sem þorskvinnu. Það, sem inn fæst fyrir slíka vinnu, verður einnig oft að eyðslufje. En jeg læt mjer ekki slíkt vaxa svo mjög í augum, því jeg veit, að það eru þúsundir í þessu landi, sem fara vel með fje sitt, er þeir vinna sjer inn um bjargræðistíma þjóðarinnar. Veit, að þeir með því fje ala sómasamlega önn fyrir húsi sínu og heimili. Jeg get fullyrt, að svo er um flesta þá, sem á Siglufirði vinna þó um undantekningar sje vafalaustaðræða. Þaðan

kemur fjöldi manns á haustin með fulla vasa af peningum. En þetta er ekki aðalatriðið, heldur hitt, hvort lögin eru rjettlát og hagkvæm.

Jeg hefi fært rök fyrir mínu máli. Himir hafa engin rök haft fram að færa.

Hæstv. fjármálaráðherra sagði í upphafi ræðu sinnar, að jeg hefði átt að halda ræðu mína í fyrra, er lögin voru samþykkt. Nei, nú var einmitt tíminn til þess, af því að í fyrra var fjárhag ríkisins þannig varið, að við gátum ekki hafnað neinu frv., sem miðaði að því að auka tekjur ríkisins, jafnvel þótt það væri ekki rjettlátt. Þess vegna var ekki tímabært þá að halda slíka ræðu, — en nú er það.

Þó að þessi gæsla hefði verið, sem fjármálaráðherra og háttv. þm. Vestm. voru að tala um, þá hefði það ekki leitt til þess, að tollur hefði fengist af þessum 83 þús. tunnum, heldur ef til vill einhverjar sektir fyrir lögbrot.

En aðalatriðið í þessu máli er ekki það, að Norðmönnum þykir tollur þessi óheppilegur, heldur líta Íslendingar einnig á hann sem ósanngjarnan og óviðunandi.

Jeg hjó eftir því hjá hæstv. fjármálaráðherra (Magn. J.), að ekki væri hægt að banna íslenskum ríkisborgurum að fara út úr landhelgi. Slíkt er lítilla þakka vert. — Þetta er vitanlega rjett. En áherslan liggur ekki á því, heldur hinu, að hjer er verið að neyða menn til að fara út úr landhelginni. Jeg sje ekki, að það sjeu nein rök í þessu máli, að ekki sje sáð til síldarinnar. Aðalatriðið er það, að uppskeran er töluvert mikil og kostar mikla fyrirhöfn, án þess að sáð hafi verið.

Háttv. 3. landsk. (S. J.) mótmælti einhverju, sem jeg hafði sagt og hann taldi miður viðeigandi. Jeg vildi ekki hafa hag að orðum mínum svo, að þessi hv. sessu-nautur minn og vinur hneykslaðist á því, en jeg held, að það sje of mikil tilfinninga-semi að móðgast af því, sem jeg sagði. Jeg

vildi ekki fara meðandi orðum um landbúnaðinn eða fulltrúa hans yfirleitt, en jeg taldi vítaverðan þann meting, sem verið hefir milli atvinnuveganna og aðallega hefir verið alið á af flokksblaði sessunautar míns. Jeg sagði ekki, að landbúnaðurinn væri sníkjudýr eða vildi vera það, en ýmsir þeir, sem þykjast vera leiðtogar hans, vilja láta hann verða það, og það er dálítið annað.

Þá vil jeg vísa á bug ummælum háttv. þm. Snæf. (H. St.), að ræða mín hefði frekar verið flutt fyrir Norðmenn en Íslendinga. Jeg var stórhissa á þessum miður viðeigandi ummælum, og stórhissa á því yfir höfuð, hve ummæli mín hafa verið fljót að leka úr honum.

Jeg flyt þetta frv. af því, að jeg tel það hefði verið þinginu til skammar, ef það hefði ekki komið fram. Jeg veit, að öðrum hefði átt að standa það nær, en úr því að þeir gerðu það ekki, þá geri jeg það. Jeg geri það ekki af hvötum neinna annara en sjálfs mín. Jeg bjóst ekki við, að jeg þyrfti að upplýsa það.

Það var rangt hjá háttv. þm., að tollurinn væri aðeins ein króna, ef enginn hagnaður væri, því að þá fengju útgerðarmenn endurgreidda tvo þriðju, en ef hagnaðurinn er nákvæmlega 3 kr. á tunnuna, þá verður tollurinn 3 kr. og hagnaður enginn.

Þá var það ekki rjett, að jeg hefði verið að fást yfir útflutningsgjaldinu. Jeg mun sjálfur mjög bráðlega leggja til, að það verði samþykkt. Jeg benti aðeins á það til samanburðar og gat þess, að þó að margir teldu það varasamt, þá væri sildartollurinn þó miklu ósanngjarnari. Það hefi jeg sýnt fram á með rökum, sem ekki hafa verið hrakin.

Halldór Steinsson: Háttv. flm. (S. H. K) tók það sárt, að jeg skyldi telja hann málsvara Norðmanna hjer, og hann tók að

afsaka sig á allar lundir. Mjer kom ekki til hugar, að hann hefði verið látinn flytja frv. af einhverjum öðrum, en hins er ekki að dyljast, að gagnið af því er aðallega Norðmannamegin.

Það er rjett, að ef hagnaður er aðeins 3 kr. á tunnuna, þá tekur ríkið alt, en ef hagnurinn er 30—40 kr. á tunnuna, þá tekur ríkið einnig aðeins 3 kr. Og útgerðarmenn munar ekkert um að greiða þessa upphæð, ef gróði er.

Háttv. þm. (S. H. K.) sagði, að mótmælin gleddu sig, vegna þess, að í þeim væru engin rök. Jeg bið háttv. þdm. að minnast þess, hvað fram hefir verið flutt gegn frv., og bera það síðan saman við t. d. greinargerð frv. og ræðu þessa háttv. þm. Hann hefir aðeins slegið því fram, að ef tollurinn yrði lægri, þá mundu Norðmenn flykkjast inn í landið. Þetta eru engin rök. Það væri öðru máli að gegna, ef háttv. þm. gati sannað, að þessar 83 þúsund tonnur, sem Norðmenn veiddu hjer við land, hefðu komið inn í landið, ef tollurinn hefði verið lægri, en jeg býst við, að honum reynist það erfitt.

Flm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran): Örfá orð út úr síðasta atriði í ræðu háttv. þm. Snæf. (H. St.). Jeg hefi bent á það, að fyrir 1921 höfðu útlendingar ekki þá aðferð að koma sjer undan tolli með því að salta utan-landhelgi, og er óhætt að setja þá aðferð þeirra í samband við 3 kr. tollinn. Það mæla því allar líkur með því, að ef tollurinn verði lækkaður, flytji þeir aftur inn í landið.

Það er vitanlega ómögulegt að sanna þetta, því að það er óframkomið, en það er hugsunarrjett að álykta, að svona muni fara. Lengra verður ekki komist í þessu efni.

En þó að þetta kæmi Norðmönnum ekkert við, þá vil jeg vara háttv. þdm. við því að taka svo þrælslega fyrir kverkar eins af

atvinnuvegum landsins, en það er gert, ef þessi tollur er látinn halda áfram svo hár.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 8 : 6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Jóh. Jóh., K. E., S. H. K., S. J., B. K.,
E. Á., G. G., G. B.

nei: H. Sn., S. F., S. E., G. Guðf., G. Ó.,
H. St.

Frv. vísað til fjhn. (sjá A. bls. 654) með 9 shlj. atkv.

Á 46. fundi í Ed., miðvikudaginn 19. apríl, var frv. tekið til 2. u m r. (A. 196, n. 253).

Of skamt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr.

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran):

Um þetta mál stóð dálítill gnýr hjer í deildinni við 1. umr., en nú vona jeg, að til þess þurfi ekki að koma, því nú er þannig tilstilt, að jeg vanti þess, að frv. geti orðið að lögum með almennu samþykki.

Um þetta er það að segja, að þar sem áður var farið fram á það, að tollurinn væri 1 kr. af hverri síldartunnu, þá er nú ætlast til, að hann verði kr. 1.50. Jafnframt hefir sú breyting orðið á, að nú er lagt til, að tvær síðari málsgreinar 2. gr. laganna frá 1921 falli burt, og fellur þá niður rjettur íslenskra ríkisborgara til þess að fá tollinn endurgreiddan, þótt síldin hafi selst undir kostnaðarverði. Jeg álít rjett og sanngjarnt, að þetta hefði fengið að standa, jafnvel þótt tollurinn hefði verið 1 kr., og miða jeg það við útflutningsgjald alment, því samt sem áður hefði síldin borið hæsta útflutningsgjald. Þetta er mín skoðun.

Aftur á móti fer nefndin fram á það, að undanþágurjetturinn sje feldur niður og tollurinn sje ekki 1 króna heldur 1,50 kr.

Um þessa undanþágu, eða rjettinn til hennar, má annars margt segja, og reyndar fátt gott. Það er þá fyrst, að slík undanþága er í fullu ósamræmi við fiskiveiðalöggjöfina, eins og hún verður nú frá þinginu, því samkvæmt henni geta ekki aðrir en íslenskir ríkisborgarar saltað í landhelgi, en ekki er að tala um útlenda menn í þessu sambandi.

Auk þessa er mjög hvumleitt að láta ákvæðið standa. Er það fyrst og fremst hvumleitt fyrir ríkissjóð, því með þessu móti er gjald þetta að öllu leyti óákveðið, en það hefir hingað til þótt kostur, að skattar væru ákveðnir, því þarfir ríkisins verða að miðast við ákveðna skatta. Ennfremur er það mjög hvumleitt fyrir útgerðarmenn að þurfa að setta sig við þetta. Er það hart að vera sjer þess fullviss, að maður eigi fullan rjett til eftirgjafarinnar, en verða þó að eiga hana rentulaust hjá ríkissjóði og eiga undir högg að sækja að fá hana. Auk þessa er það, eins og bent er á í nefndarálitinu, að þó að tveir menn selji sama verði síld sína, þá getur vel verið, að annar hafi hag af söluinni, en hinn óhag. Annar hefir t. d. fengið betri innkaup en hinn, eða veitt meira en hinn. Annar hefir ef til vill orðið fyrir óhöppum, svo sem skemdum á veiðarfærum, en ekki hinn. Alt þetta getur valdið því, að þó að tveir menn selji sama verði, þá getur annar samt tapað, en hinn grætt.

Hvernig sem litið er á ákvæði þessi, þá er augljóst, að heppilegt er að losna við þau, enda hefir nefndin einhuga lagt það til, að tvær síðari málsg. 2. greinar í lögum nr. 60, 1921, yrðu feldar burtu. Er litið misjafnt á það, hvað hár tollurinn ætti að vera, en það leiðir af sjálfu sjer, að úr því að þessi fríðindi voru áður veitt, þá ber að lækka síldartollinn verulega.

Um önnur atriði í till. svo sem hvað snertir fódurmjöl og fódurkökur og áburðarefni, þá er þess að geta, að nefndin hefir lækkað toll á fódurmjöli og fódurkökum um einn þriðja, en á áburðarefni um helming. Getur slíkt auðvitað verið álitamál, en þó skal jeg geta þess í þessu sambandi, að síðastliðið ár voru verksmiðjurnar á Siglufirði eigi starfræktar, og er þetta því tæpast þýðingarmikið í bráð. En þó er vonandi, að þær sjái sjer fært að taka til starfa bráðlega aftur, vegna ívilnunar þessarar, því sildarmjöl er ágætur fódurbætir og hefir komið landbúnaðinum að mjög miklu gagni. Annars finn jeg eigi ástæðu til þess að deila um þessi mál hjer, en vona, að allir geti fallist á till., fallist á þessar ívilnanir, sem áreiðanlega eru þær allra minstu, sem hægt er að gera kröfu til. Því hefir verið dróttað að mjer, að jeg mundi flytja þetta mál fyrir Norðmenn, eða þá af einhverri annari hvöt en þeirri, að gera það, sem jeg tel rjett og sanngjarnt.

Jeg atla ekki að svara þessu öðru en því, að slíkur hugsunarháttur bendir til þess eins, að hugsunarháttur sumra þingmanna sje ekki sem sémilegastur. En játa skal jeg því, að mjer ber engin sjerstök skylda til þess að annast hag Siglufirðinga eða Eyjafjarðarhjaraðsins, og hefði því heldur kosið, að mál þetta hefði verið flutt af þingmönnum þess hjaraðs. En þeir hafa ekki komið sjer fyrir með það, eða lagst það undir höfuð, en á þessu máli hefir það þó sannast að þessu sinni, að „þó að þessir þegðu, þá mundu steinarnir tala“.

ATKVGR.

Brtt. 253,1 (ný 1. gr.) samþ. með 8 : 2 atkv.

— 253,2 (ný gr., verður 2. gr.) samþ. með 8 : 2 atkv.

— 253,3 samþ. með 8 : 1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 8 : 5 atkv.

Alþt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Á 47. fundi í Ed., föstudaginn 21. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 265).

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran):

Mjer þykir eigi þörf að mæla frekar með frv. þessu, en vona, að það komist klakklauust út úr hv. deild. En þó skal jeg leyfa mjer að benda á það, af því að það var eigi tekið fram við fyrri umr. um málið, að það, sem um ræðir í frv., hefir einnig mjög mikilsverða þýðingu fyrir togarana í Reykjavík. Er það eigi svo sjaldan á sumrum, að það borgar sig eigi fyrir togarana að stunda þorskveiðar, og er þá eigi nema um tvent að gera, annaðhvort að binda skipin við landfestar eða halda þeim úti á sildveiðum. Ef frv. þetta verður samþykkt, verður mönnum gert hægra fyrir að nota síðari kostinn.

Einar Árnason: Jeg geri ekki ráð fyrir, að það hafi nein áhrif á úrslit þessa máls hjer í deildinni, hvort um það verður rætt lengur eða skemur. En það voru nokkur orð, sem fjellu hjá háttv. flm. þessa frv. við aðra umr. málsins, sem komu mjer til þess að standa upp. Hann var að bera af sjer ámæli, er hann kvaðst hafa orðið fyrir af því að hafa flutt þetta mál. En um leið og hann gerði það, kastaði hann fram ásökunum, sem jeg skildi svo, að beint væri til mín eða okkar þm. Eyfirðinga. Jeg þykist ekki hafa gefið honum neitt tilefni til þessarar ásakana. En jeg finn ástæðu til, út af þessum ummælum, að láta þess getið, að við þm. Eyfirðinga höfum þó leitað fyrir okkur um þetta mál hjer í þinginu í vetur. Það var þegar á öndverðu þingi, að við áttum tal um þetta mál og út af því skrifaði samþingismaður minn í Nd. sjávarútvegsnefnd Nd. um það, hvort hún væri fánleg til að sinna þessu máli. En nefndin svaraði á

þá leið, að hún sæi ekki þýða neitt að bera fram frv. um lækkun tollsins. Þetta svar nefndarinnar gerði það að verkum, að við lögðum eigi út í að flytja frv. um lækkun síldartollsins. Þegar nú þess er enn fremur gætt, að þessi lög eru ný, frá 1921, þá virtist eigi byrvænlegt að koma fram gagngerðum breytingum á þeim. En það er gott, að frv. kom fram. Og hv. flm. ætti síst að ásaka mig fyrir það að hafa gefið honum tækifæri til þess að „slá sjer upp“ á þessu máli. Þó jeg sje ekki að öllu leyti ánægður með sum atriði frv., þá er það svo mikil bót frá því, sem nú er, að jeg hefi ekki viljað koma með brtt. af ótta fyrir því, að það kynni að tefja málið.

Álít jeg það mikla bót að fá tollinn fastákveðinn. Eins og nú er ástatt er fyrirkomulagið bæði ranglátt og illframkvæmanlegt, auk þess sem það er mjög óviðeigandi, að tekjur landsins svífi þannig í lausu lofti. Hvorki ríkisstjórnin nje útgerðarmenn vita, að hverju þeir ganga. Mun það vera einsdæmi, að tollstofni ríkis sje svo fyrir komið. Enda hefir reynslan sýnt, þennan stutta tíma, sem lögin hafa gilt, að slíkt gengur illa. Ríkisstjórnin hefir tekið á móti miklu fje, sem hún veit eigi, hvort landið á, og í stjórnarráðinu liggja ógrynni af reikningum, sem engin botnar í og enginn veit, hvernig muni skipast um.

Álít jeg því mjög mikla bót að frv. og vil eindregið mæla með því, að háttv. deild samþykki það.

Guðmundur Ólafsson: Jeg bjóst satt að segja eigi við umr. um þetta mál nú.

En fyrst aðrir hafa staðið upp, þá álít jeg ekkert á móti því að segja nokkur orð. Af því að háttv. frsm. sagði, að ilt hefði verið að ná samkomulagi í nefndinni, þá býst jeg við, að hann hafi átt við mig. Jeg var sammála nefndinni

um það, að gott væri að losna við að hafa tollinn óákveðinn, þannig að borga þyrfti innlendum mönnum tollinn aftur, ef þeir gætu fært sönnur á, að þeir hefðu ekki haft ágóða af útgerðinni. En það skildu leiðir með okkur um hæð tollsins. Jeg vildi sem sje hafa hann hærri. Í frv. er gert ráð fyrir 1 kr., en jeg var á móti þeirri lækkun. Hefði jeg gert mig ánægðan með 2 kr. Fanst mjer það sanngjarnara, samanborið við það, sem tollurinn var 1919. Þá var hann 2 kr., en hækkaði 1. apríl 1920 upp í 3 kr. með áður umgetnu skilyrði.

Annars skal jeg geta þess, að mjer fanst það, sem háttv. frsm. sagði, lítið skýra málið. Er það vitanlegt, að allir, sem síldveiði stunda, njóta góðs af frv., ef það verður samþykkt. Ef brtt. um 2 kr. hefði komið fram, þá hefði jeg verið með henni.

Frsm. (Sigurður Hjörleifsson Kvaran):

Jeg hefi litlu við það að bæta, sem jeg hefi áður sagt. En jeg vildi aðeins verja mig fyrir þeirri ásökun, að jeg hafi verið með bríglsl til háttv. þm. Eyf. Menn munu eflaust kannast við, hvað jeg sagði og hvað hann muni eiga við. Hafi hjer verið um ámæli að ræða, þá áttu þau við alla 3 þingmenn Eyjafjarðarhjeraðsins, og eins og kunnugt er, er einmitt einn þeirra mestu ráðandi í sjávarútvegsnefnd Nd. Annars skal á það bent að orðin „þó þessir þegðu, þá mundu steinarnir tala“ voru ekki töluð í ámælis-kyni af höfundu þeirra. En annars verð jeg að segja það, að þegar um það ræðir að fá breytingu á ósanngjörnum lögum, þá er vant að vita, hvernig það gengur fyr en það er reynt, eins og nú hefir sýnt sig um hv. þm. Þakkirnar hjá þeim eða 2. þm. Eyfirðinga til mín fyrir að taka að mjer málstað kjósenda hans, eru þær helstar, að jeg geri það til þess að „slá

mjer upp“ á því. Á þessu þakklæti býst jeg við, að hann „slái sjer lítið upp“ hjá þeim kjósendum sínum, sem fást við þennan útveg. Hvað viðvíkur því, að það, sem jeg sagði um togarana í Reykjavík, hafi eigi verið nein skýring á málinu, þá skal jeg geta þess, að jeg skil eigi, við hvað háttvirtur þm. átti með því. Jeg hjelt, að ekki stæði alveg á sama um, hvernig færi fyrir togaraútgerðinni, af því að ríkissjóðinn munar þó dálítið um tekjurnar af henni. Jeg hjelt, að það væri heldur til skýringar að benda á, að þetta gæti orðið þessari útgerð til hagsbóta, og tel það ekki mína sök, þó einhver þingmanna vilji ekki skilja þetta.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 8 : 5 atkv. og afgr. til Nd.

Á 52. fundi í Nd., laugardaginn 22. apríl, kl. 1 miðdegis, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 265).

Á 53. fundi í Nd., s. d., kl. 5²⁵ síðdegis, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 : 2 atkv.

Magnús Guðmundsson: Jeg geri það að tillögu minni, að máli þessu verði vísað til fjárhagsnefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv.

Till. um að vísa því til fjhn. feld með 16 : 12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já: P. O., P. P., Sv. Ó., Þorl. J., Þór. J., B. H., E. P., E. E., Ing. B., J. S., M. G., Ó. P.

nei: S. St., St. St., Þorl. G., Þorst. J., B. J., Gunn. S., H. K., Jak. M., J. A. J., J. B., J. P., L. H., M. J., M. K., M. P., B. Sv.

Á 54. fundi í Nd., mánudaginn 24. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 265).

Magnús Kristjánsson: Jeg tel óþarfa að orðlengja mikið um þetta mál. Jeg hefi áður látið í ljósi álit mitt á því og sýnt fram á, að þessi tollur er óhæfilega hár.

Síðan á Alþingi 1907 hefir þetta mál öðru hvoru verið tekið til athugunar, en því oftast sem þingið hefir haft það til meðferðar, því fráleitari hafa niðurstöðurnar orðið. Á þingi 1917 var ákveðið að endurgreiða inulendum mönnum nokkurn hluta tollsins, ef varan seldist undir kostnaðarverði. Þetta var auðvitað mikil bót í máli, en þó hvergi nærri fullnægjandi. Innlendir menn hafa því ekki sjeð sjer fært að stunda þennan atvinnuveg nándarnærri eims og þeir annars mundu hafa gert, en hann hefir meira og meira komist í hendur útlendra manna, sem tekið hafa upp þann sið að verka afla sinn á hafi úti, og á þann hátt komist hjá tollgreiðslunni og ýmsum öðrum útgjöldum. Hefir þessi ósanngjarni tollur því fremur orðið til að rýra en auka tekjur ríkissjóðs.

Hv. Ed. hefir nú unnið þarft verk að taka þetta mál til athugunar, enda eru breytingar hennar á lögunum mjög til bóta, þó raunar útflutningsgjaldið sje of hátt enn. Væri það því allilt verk, ef þessi hv. deild eyðilegði málið nú.

Jeg skal svo ekki tala frekar um þetta. Málið er svo augljóst, að hver maður hlýtur að sjá, þegar verðfall er orðið svo mikið á síldinni, að útflutningsgjaldið fer að nema alt að 30% af andvirði hennar, að

hjer er á ferðum ósanngirni og rangsleitni, sem ekki er lengur hægt við að una. Jeg vona því, að hv. þm. samþykki frv. umræðulítið eins og það kom frá hv. Ed.

Jakob Möller: Jeg tók ekki eftir því, að hv. þm. Ak. (M. K.) lýsti yfir afstöðu fjárhagsnefndar til þessa máls. En sú afstaða er í stuttu máli þannig, að nefndin fylgir einróma frv. Að öðru leyti hefi jeg ekkert sjerstakt um málið að segja. Eins og öllum hv. þm. er kunnugt, þá miðast útflutningsgjald af síld við hæsta stríðsverð á þeirri vöru. En nú hefir sú vara fallið í verði um meira en helming, og er því algerlega ómögulegt nú að rjettlæta þennan háa toll.

Magnús Guðmundsson: Jeg er sammála hv. þm. Ak. (M. K.) um, að tilgangslaust sje að ræða þetta mál mikið nú. Það mun vera þannig í pottinn búið. En jeg get þó ekki stilt mig um að benda á það, að það er dálítið undarlegt, hvernig hv. fjhn. hefir snúist í þessu máli frá því á síðasta þingi. Því síldarverðið hefir ekki fallið svo mikið frá í fyrra, að það eitt geti rjettlætt hringl nefndarinnar.

Það mun láta nærri, að ríkissjóður tapi 150 þús. krónum á ári, ef þetta frv. nær fram að ganga. Það getur vel verið, að tapið verði meira, en ef gert er ráð fyrir, að 100 þúsund tunnur verði fluttar út árlega, þá verður það þetta. Mjer þykir það mjög leitt, að svoða tekjulækkun skuli koma fram eftir að búið er að samþykkja fjárlögin. Þau voru nú samþykkt með 100 þúsund króna tekjuhalla, en ef þetta frv. verður samþykkt, þá kemst tekjuhallinn að líkindum upp í 300 þúsund.

Hv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) sagði, að þessi skattur hefði verið miðaður við hæsta stríðsverð, en hann hlýtur að sjá, að það er ekki rjett, ef hann athugar það nánar, því að þessi lög voru sett í fyrra,

og ekki var þá 100 króna verð á síldartunnumi. Jeg býst við, að umræður um þetta mál sjeu þýðingarlitlar nú, og því get jeg slept að tala um gagnsemi síldarútvegsins og hver áhrif hann hefir á landbúnaðinn með því að draga frá honum vinnukraftinn. Frv. sje jeg mjer alls ekki fært að samþykkja fyrir mitt leyti.

Magnús Kristjánsson: Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) gaf í skyn, að fjhn. hefði snúist í þessu máli frá síðasta þingi. Því verð jeg að mótmæla. Nefndinni var vel ljóst, hve óheppileg þessi ákvæði voru, en hún fjekk ekki rönd við reist, því að það var vitanlegt, að málinu var trygt svo mikið fylgi, að það mundi ná fram að ganga. Mjer getur nægt að benda til þingtíðindanna frá síðasta þingi; ef þessi hv. þm. les þau, þá getur hann fljótt gengið úr skugga um, að jeg hefi ekki snúist í þessu máli. Þessi hv. þm. heldur því fram, að ákvæðið í nógildandi lögum um endurgreiðslu nokkurs hluta tollsins, þegar síldin selst undir kostnaðarverði, sje hið mesta óláu, en jeg fullyrði, að það hafi verið eina úrræðið til þess að bæta úr því óbærilega ástandi, sem leitt hefði af því, ef ekkert slíkt ákvæði hefði verið til í lögunum. Jeg get ekki ímyndað mjer, að þessi þm. vilji ganga svo langt, að hann vísvitandi stuðli að því, að jafnósanngjarn og óbærilegur skattur haldist áfram. Jeg hefi sýnt fram á, að þessi tollur gæti numið um 30% af verði vörunnar, og sjá þá allir, hvaða vit er í slíku.

Þá var þessi sami háttv. þm. að reikna út, hve miklu ríkissjóðurinn tapaði, ef þetta frv. yrði samþ. En um slíka hluti getur hvorki hann nje jeg sagt með nokkurri vissu. Ef tollurinn yrði þessu lægri nú, þá mætti búast við, að framleiðslan mundi verða þeim mun meiri í framtíðinni, og gæti þá farið svo, að ríkissjóður græddi á því.

Jeg sje svo ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þetta. Jeg stóð aðeins upp til að mótmæla því, að fjhn. hafi snúist síðan á síðasta þingi. Svo gat jeg ekki komist hjá því að lýsa yfir því, að eins og á stóð á síðasta þingi, var breyting nefndarinnar óhjákvæmileg. Ef hún hefði ekki komið fram, þá hefði meiri hluti nefndarinnar ekki getað fylgt stjórninni að málum.

Magnús Guðmundsson: Jeg fæ ekki betur sjeð en það sje rjett, sem jeg sagði, að nefndin hefði snúist í málinu síðan í fyrra. Meiri hluti hennar lagði með frv. í fyrra, en nú leggur hún með frv. um helmingi lægri toll. Að halda því fram, að nefndin eða meiri hlutinn hafi ekki snúist, er því að segja hvítt svart, og er það tæpast vansalaust fyrir sjálfan forseta Sp. að fara með svo rangt mál. Jeg man vel deilurnar milli mín og hv. þm. Ak. (M. K.) í fyrra. Þær voru ekki um tollupphæðina sjálfa, heldur um nýja ákvæðið um endurgreiðslu á tollinum. Þá sagði háttv. þm., að málinu hefði verið trygt svo fylgi í fyrra, að vitanlegt hefði verið, að frv. mundi ná fram að ganga. Jeg hjelt nú, að þessi hv. þm. hefði einurð á að segja sína skoðun, þótt svo væri ástatt. (M. K.: Hvað segja þingtíðindin?) Þingtíðindin sýna, að meiri hluti nefndarinnar var með 3 kr. tolli í fyrra.

Þá sagði þessi sami hv. þm., að jeg gæti ekki sagt um það, hvort tekjur ríkissjóðs minkuðu, ef þetta frv. yrði samþykkt. Reynslan sker úr því, en allar líkur eru til þess, að útflutningsgjaldið minki. Þegar tollurinn er lækkaður um helming, og skil jeg varla, að hv. þm. treysti sjer að andmæla því, þar sem alls engar líkur eru á, að síldarútflutningur tvöfaldist, þótt tollurinn lækki um helming.

Hið eina, sem fremur getur sætt mig við frv. þetta, er það, að verði það sam-

þykkt, fellur burtu hið fáránlega endurgreiðsluákvæði, sem hv. fjárhagsnefnd setti í það í fyrra. Jeg sagði þá strax, að slíkt ákvæði gæti ekki staðið lengi í lögum, og sú spá mín mun rætast fyr en mig ugði.

Jakob Möller: Háttv. þm. Ak. (M. K.) hefir svarað að nokkru áburði hv. 1. þm. Skagf. (M. G.) á fjhn., að hún hafi snúist í þessu máli. Þó svo væri, að hún hefði snúist síðan í fyrra, en því er ekki til að dreifa hjer, þá skifti það ekki svo miklu máli. Það yrði þá að líta svo á, sem hún hefði fengið betri skilning á málinu síðan. Auk þess má og líta á það, að kringumstæður eru breyttar frá því í fyrra, því að þótt fjárlögin sjeu nú afgreidd með 100 þúsund króna tekjuhalla, þá var tekjuhallinn í fyrra 2 miljónir. Það er því aug-sýnilegt, að þó að ekki yrði hjá því komist að samþykkja ranglátan skatt í fyrra, þá er síður ástæða til þess nú.

Tillagan um endurgreiðsluheimildina í fyrra byggðist á því, að þetta þriggja króna gjald væri óhæfilega hátt, en nefndin treystist ekki til að hafa lækkunina fram þá, og því var þetta ákvæði sett inn til þess að draga úr þessari hækkun síðar meir, en ekki af því, að það þætti heppileg lausn á málinu.

Háttv. 1. þm. Skagf. (M. G.) sagði, að þetta þriggja króna gjald af tunnu væri ekki miðað við 100 króna verð, því að lögin hefðu verið sett í fyrra og þá hefði ekki verið 100 króna verð á síldartunnunni. En í fyrra var þetta endurtekning á eldri lögum, og upphaflega var þetta þriggja kr. gjald miðað við 100 kr. verð. Það mun hafa verið sett 1919 og miðað við verðlag árinu áður. Sjá nú allir, hversu ranglát þad er að hafa útflutningsgjaldið jafnhátt nú, er verðið er $\frac{2}{3}$ lægra. Það hlyti að reka að því, að síldveiðarnar stöðvuðust.

Þá kvað hv. þm. það ekki rjett, að menn notuðu endurgreiðsluheimildina mikið ennþá. Það sannar ekkert um það, hvað mikið hún verður notuð í framtíðinni. Það er nú skammur tími til reynslu enn. Það fer og eftir því, hvernig tekið verður í þessar umleitanir. Ef þeim verður vel tekið, sem komnar eru, þá koma fleiri ár frá ári. Ef haldið yrði í þetta ákvæði, þá yrði í raun og veru ekki nema 1 krónu gjald af tunnu hverri, en hefði óþarfa umstang í för með sjer.

Jeg skal ekkert um það deila, hver áhrif síldveiðin hefir á landbúnaðinn. En jeg hygg, að það sje misskilningur, að hægt sje að þröngva mönnum til að leggja stund á einn atvinnuveg öðrum fremur með slíkum lagasetningum.

Magnús Guðmundsson: Háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) hjelt því fram, að ef svona hár útflutningstollur hjeldist áfram, þá hlýti að reka að því, að síldveiðarnar stöðvuðust. Maður hefir nú heyrt þetta fyr, þegar um slíka tolla er að ræða, að þá mundi viðkomandi atvinnuvegur stöðvast. En það hefir ekki komið fyrir, og mun ekki heldur svo fara með þennan atvinnuveg.

Einnig vildi hann enn halda því fram, að þriggja króna gjaldið væri miðað við 100 króna verð á síldartunnu. En það er ekki hægt fyrir hann að halda því fram, þar sem þetta eru ný lög, sem sett voru á þinginu í fyrra.

Hann kvaðst ekki vilja deila um áhrif síldarútvegsins á aðra atvinnuvegi. Jeg fór heldur ekki út í það, en hitt getur mönnum ekki dulist, hversu óheppilegt það er, að fjöldi fólks gengur atvinnulaus um hábjargræðistímann á síldarstöðvunum og bíður eftir því, að síldin komi.

Það er undarlegt að neita því, að nefndin hafi snúist í málinu síðan í fyrra, því að

þetta er hverju orði sannara, og vísa jeg til þingtíðindanna í þessu efni. Er undarlegt að neita þannig staðreyndum.

Stefán Stefánsson: Jeg tel það vel farið, að þetta frv. kom fram, ekki einasta vegna þess, að mínir kjósendur hafa sent eindregnar óskir um lækkun tollsins, og samþykktu auk þess ákveðna tillögu um það á síðasta þingmálafundi, heldur líka og einkum af því, að jeg tel það sanngirnismál. Því að þriggja króna tollur á þriggja króna hag á tunnu, eða þótt hann sje eitthvað lítið eitt hærri, er ekki rjettlæti. Og eftirgjöfina á $\frac{2}{3}$ hl. tollsins tel jeg mjög óhyggilega og óefað í mörgum tilfellum afarerfitt að sjá, hvort þeir reikningar, sem eftirgjöfin byggist á, sjeu rjettir, og auk þess freistar slík reikningsleg skilagrein seljanda til þess að gera kostnaðarreikninga sína svo háa, sem frekast er unt. Mjer finst því afaróheppilegt að byggja tollgreiðslu til ríkisins á slíkum reikningum eftir á, og að slíkar tollgreiðslur beri að forðast sem mest að unt er. Og þegar lítið er til þess, að hjer er aðeins að ræða um atvinnuveg fyrir innlenda menn, þá hlýtur að vera skylt að fá hjer sem mest samræmi við annað útflutningsgjald, en eins og nú er, er það bersýnilegt, að langt er frá því, að svo sje.

Það er því ekki undarlegt, þótt umkvartanir og óskir eigi sjer stað, því að núverandi tollur dregur stórum úr framleiðslunni. Hann er því jafnóhyggilegur og hann er ranglátur.

Gæti þá farið svo, að þessi ranglāti tollur verði til þess, að innlendir menn þættust neyddir til að verka veiðina utan landhelgi, og tel jeg þá, að ver væri farið en heima setið. Verði nú þetta frv. að lögum, tel jeg, að enginn muni hugsa til slíks, eða að tollurinn drægi úr veiðiskapnum, en hitt er sennilegra, að tollurinn mundi þá nema

jafnmiklu og nú, af því að þá mundi veiðiskapurinn aukast stórkostlega. Þá væru og undanþágur og eftirgjöf á tollinum með öllu úr sögunni.

Jeg vona því, að allir háttv. þm. samþykki frv. eins og það nú lítur út. Og jeg legg áherslu á það, sem háttv. 1. þm. Reykv. (Jak. M.) sagði, að mikið sje unnið við það að vera laus við þá undanþágu, sem heimil-uð er með núgildandi lögum, því það er sannarlega freisting fyrir þá, sem hafa áhættumikinn og hagnaðarlítinn útveg, en eru neyddir til að gefa reikninga um hann, að setja útgjaldatölurnar að minsta kosti nægilega háar, en þá er illa farið, ef lög-gjöfin næstum neyðir menn til undandrátar. Þingið má ekki og á ekki að leyfa sjer að halda við ranglátum tolli. Þá væri rjettara að banna með lögum allan síldarútflutning, eða þann atvinnuveg eins og hann nú er rekinn, þó að það að sjálfsögðu væri stór bagalegt. Hitt vona jeg þó, að þingið samþykki frv. og láti þannig þessa atvinnugrein njóta meiri sanngirni í tollgreiðslunni en verið hefir.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 : 4 atkv.

2.—3. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 : 3 atkv.

Á 55. fundi í Nd., þriðjudaginn 25. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 265).

Of skamt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 : 1 atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 18 : 2 atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.
(Sjá A. 292).

Önnur mál.

I. Rannsókn kjörbrjefa.

A. Þingmanns Suður-Þingeyinga.

Á 4. fundi í Sp., fimtudaginn 2. mars, mælti

forseti (S. E.): Það, sem liggur fyrir fundinum, er að rannsaka kjörbrjef háttv. þm. Suður-Þingeyinga (Ing. B.), og hefir það verið afhent kjörbrjefanefnd til athugunar.

Frsm. kjörbrjefanefndar (Magnús Kristjánsson): Kjörbrjefanefnd hefir fengið til athugunar kjörbrjef háttv. þm. S.-Þ., Ingólfur Bjarnarson, og hefir ekkert fundið við það að athuga, því það er að öllu leyti vel úr garði gert. Leggur nefndin því til, að kosning háttv. þm. S.-Þ. verði tekin gild.

ATKVGR.

Till. kjörbrjefanefndar um að taka kosninguna gilda var samþykkt með öllum greiddum um atkv.

Hinn nýi þingmaður vann síðan eið að stjórnarskránni.

B. Þingmanns Vestur-Skaftfellinga.

Á 9. fundi í Sp., miðvikudaginn 29. mars, mælti

forseti (M. K.): Fyrir þessum fundi liggur rannsókn á kjörbrjefi hins nýkosna

þingmanns Vestur-Skaftfellinga, Lárusar Helgasonar, sem nú er kominn til þings.

Frsm. kjörbrjefanefndar (Gunnar Sigurðsson): Kjörbrjefanefnd hefir rannsakað kjörbrjef og kjörgögn háttv. þm. V.-Sk. (L. H.) og ekkert fundið athugavert við þau. Einnig hefir sýslumaðurinn í Vestur-Skaftafellssýslu sent símskeyti, sem vottar, að hlutaðeigandi þingmaður sje löglega kosinn. Leggur nefndin því til, að háttv. Alþingi samþykki kosningu þessa.

ATKVGR.

Till. kjörbrjefanefndar um að taka kosninguna gilda samþykkt með öllum greiddum atkv.

Hinn nýi þingmaður vann því næst eið að stjórnarskránni.

II. Stjórnarskipti.

Á 13. fundi í Nd., föstudaginn 3. mars, áður en gengið var til dagskrár, mælti

forsætisráðherra (J. M.): Með leyfi hæstv. forseta verð jeg að hafa dálítinn formála fyrir tilkynning minni.

Rjett um þingsetning, jeg held að það hafi verið daginn fyrir, komu til mín tveir sendimenn frá Framsóknarflokknum hjer á þingi og sögðu mjer, að þeir hygðu ráðu-

neytið vera í minni hluta á þinginu og teldu rjett, að jeg bæði um lausn fyrir það. Í öðru lagi spurðu þeir, hvort mjer nægði ekki skrifleg áskorun frá meiri hluta þingmanna um að sækja um lausn, eða hvort jeg mundi krefjast vantraustsyfirlýsingar í heyranda hljóði, eins og undanfarið hefir verið venjulegt.

Út af fyrra atriði erindis þessa spurði jeg um það, hvernig á því stæði, að nokkrir, ekki allfáir þeirra þingmanna, sem óskað hefðu á síðasta þingi, að ráðuneytið hjeldi áfram, væru nú snúnir á móti því. Svar við þessari spurningu fjeck jeg ekki beint, en það var gefið í skyn, að orsökina væri sú, að Framsóknarflokkurinn vildi taka upp ákveðna stefnu í viðskiftamálum og verslunar, sem þeir byggjust við, að jeg myndi ekki aðhyllast. Jeg sagði, að að vísu hefði jeg lítt verið spurður um afstöðu mína að þessu leyti, en það mundi rjett til getið, að jeg væri þar á öndvrðum meiði við Framsóknarflokkinn, því að jeg væri þeirrar skoðunar, að nú ætti að fella burtu þau höft á verslun og viðskiftum og aðrar ráðstafanir, er komið hefðu vegna ófriðarins, nema aðflutningshöft um stund, sjerstaklega til þess að halda uppi gengi (kurs) íslenskrar krónu, sem sjálfsagt væri að viðurkenna opinberlega.

Skildist mjer sendimenn Framsóknarflokksins búast við að geta safnað saman meiri hluta þingmanna um stefnuskrá sína í verslunar- og viðskiftamálum og fengið stjórn í samræmi þar við. Kvaðst jeg undir þessum kringumstæðum og frá þeirra sjónarmiði viðurkenna rjettmæti óska þeirra um, að ráðuneytið færi frá, og væri jeg fús til að gera ráðuneytisskiptin sem auðveldust. Auk þess tel jeg það sjálfsagt, að er ráðuneyti er orðið vitandi um það, að meiri hluti þings sje móti því, þá eigi það sjálft að gera ráðstafanir til þess að losna. —

En um hið síðara atriði erindis sendimanna Framsóknarflokksins, hvort jeg teldi nægilega sannaða með utanþingsáskorun meiri hluta þingmanna óskina um, að ráðuneytið bæðist lausnar, ljét jeg þess getið, að jeg teldi þá aðferð miður þinglega; rjettara væri að hafa um þetta atkvæðagreiðslu í þinginu í heyranda hljóði. Mætti sú atkvæðagreiðsla fara fram umræðulaust með öllu, okkar samverkamanns míns vegna, þótt við vissum vel, að umræður um traust eða vantraust væru okkur mjög haganlegar. Jeg er nefnilega þeirrar skoðunar, að hvert þing, hver deild hafi rjett til að láta vilja sinn í ljósi um þetta efni umsvifalaust og umræðulaust. Samt sem áður kvaðst jeg mundu bera það undir samverkamann minn, hvort við tækjum gilda utanþingsáskorun, eins og farið var fram á, og lofaði svari daginn eftir. En það væri með því skilyrði, að þeir, sem gengjust fyrir áskorunum, tryggðu það um leið, að ný stjórn yrði tafarlaust mynduð, svo að við samverkamaður minn gætum verið lausir þegar eftir að meiri hluti þings hefði lýst því, að hann vildi ekki, að við hjeldum áfram. — Sendimennirnir kváðu þetta skilyrði mjög eðlilegt og koma heim við það, sem þeir töldu rjett vera. Við samverkamenn komumst svo að þeirri niðurstöðu, að við gætum forsvarað það að taka gilda utanþingsáskorun, ef þar með fylgdi trygging fyrir því, að við þá gætum verið lausir. Þetta tilkynnti jeg svo sendimönnunum daginn eftir. Jafnframt tók jeg það fram, að úr því að ráðuneytisskipti ættu að verða, þá væri það afarnauðsynlegt, að þau gætu orðið sem fyrst á þinginu, vegna ýmissa mála, er flýta þyrfti, fyrst og fremst samninganna við Spán. Bað jeg því um það, að hin fyrirhugaða áskorun kæmi til mín ekki síðar en í miðri vikunn, er leið, en það drógst þangad til í vikulokin. Þá kom áskorun sú, er

kunn er orðin. Það jeg þá um lausn fyrir ráðuneytið og hefi fengið skeyti frá konungi, sem er þannig:

„Eftir að Vjer höfum meðtekið skeyti yðar, dagsett 27. f. m., veitist yður hjer með sem forsætisráðherra og dóms- og kirkjumálaráðherra og Magnúsi Guðmundssyni fjármálaráðherra ogatvinnu- og samgöngumálaráðherra lausn frá ráðherraembættunum í náð með eftirlaunum samkvæmt lögum vegna fyrri embætta, og óskum Vjer jafnframt, að þjer og hann annist embættisverkráðherranna þar til nýtt ráðuneyti verði skipað.

Amalíuborg, 2. mars 1922.

Christian R.“

Á 12. fundi í Ed., sama dag, skýrði forseti frá því, að forsætisráðherra (J. M.) hefði beðið sig að tilkynna, að hans hátign konungurinn hefði veitt stjórninni lausn, en jafnframt falið henni að gegna stjórnarstörfum þar til er ný stjórn væri mynduð.

Á 5. fundi í Sp., fimtudaginn 9. mars, mælti

forsætisráðherra (S. E.): Fimtudaginn 2. mars fól hans hátign konungurinn mjer, eftir að forsætisráðherra Jón Magnússon hafði beiðst lausnar fyrir ráðuneyti sitt, að taka að mjer forstöðu í hinu nýja ráðuneyti. Mánudaginn 6. mars gerði jeg tillegur til hans hátignar konungsins um skipun ráðuneytisins og móttók svo hljóðandi símskeyti þriðjudaginn 7. mars:

„Föllumst á tillöguna og skipum yður forsætisráðherra og dóms- og kirkjumálaráðherra, fyrverandi landritara Klemens Jónsson, stórriddara fálaorðunn-

ar, kommandör af dannebrog og dannebrogsmann, atvinnu- og samgöngumálaráðherra, og prófessor við lagadeild háskólans Magnús Jónsson fjármálaráðherra.

Amalíuborg, 7. mars 1922.

Christian R.“

Því verður ekki neitað, að hinir dökku skuggar heimsstyrjaldarinnar hafa aldrei teygst sig eins langt inn yfir þjóðlíf vort eins og á hinu liðna og hinu líðandi ári. Þessa verður vart í hinni miklu kreppu, sem altíðskiftalíf vort er í, og í hinni miklu dýrtíð, sem af henni stafar. Vörur þær, sem vjer sækjum og verðum að sækja á heimsmarkaðinn, hafa að vísu fallið allmikið í verði, en verðlækkun sú hefir ekki náð til vor nema að örliðu leyti. Jafnóðum og vörurnar hafa lækkað í verði hefir gengi krónu vorrar stöðugt lækkað, svo að nú munu tæplega fást 70 aurar fyrir hana erlendis. Verðfallið á krónu vorri mætir því verðlækkuninni á heimsmarkaðinum, svo dýrtíðin heldur áfram í landinu. Þetta er ískyggilegt, og það hlýtur því að vera eitt af alvarlegustu viðfangsefnum þings og stjórnar að gera alt, sem unt er, til þess að hækka gengi krónu vorrar. Til þess að geta gert sjer ljóst, hvernig hið raunverulega verð krónunnar er, þá er nauðsynlegt að þekkja ekki aðeins hag ríkissjóðs í þrengri skilningi, heldur einkum og sjer í lagihaglandsmanna, vita sjerstaklega um skuldir þeirra við útlönd. Það liggur í hlutarins eðli, að stjórnin telur það sjálfsagða skyldu sína að afla sjer upplýsinga í þessu efni eins fljótt og verða má.

Að öðru leyti er það ljóst, að tvær aðalleiðir liggja að því að auka gengi krónunnar: að spara og að framleiða. Þau orð ætti þjóð vor að rita fast á framtíðarstefnuskrá sína. Stjórnin vill fylgja sparnaðarstefnunni af fremsta megni og spara svo að um muni. Stjórnin ætlar að taka til yfirvegun-

ar eins fljótt og því verður við komið, hvort eigi megi gera hið umfangsmikla embættabákn vorrar litlu þjóðar einfaldara og kostnaðarminna en nú á sjer stað, en að sjálf-sögðu verður að taka fram í því sambandi, að ekki er gerlegt að kippa embættum af þeim mönnum, sem þegar eru skipaðir í þau, án þess að veita þeim fullar bætur fyrir. En þó að stjórninni tækist að spara fyrir ríkissjóðs hönd, þá er það engan veginn nóg; þjóðin verður sjálf að læra að spara. Og það er auðvitað aðalatriðið. En á þessu hefir verið hinn mesti misbrestur. Miljónum hefir verið varpað burtu í hreinan óþarfa á styrjaldarárunum og síðan henni lauk, og verst er þó, að þeir, sem óþarfann selja, hafa ráð á að kaupa erlendan gjaldeyri háu verði, og hafa með því orðið orsök í því, að verð nauðsynjavaranna hefir hækkað. Og því er það, að stjórnin vill ítarlega rannsaka, í sambandi við þingnefndir þær, sem um þau mál fjalla, hvort ekki sje ástæða til þess að neyða þjóðina til að spara, með því að banna að minsta kosti innflutning á þeim vörum, sem telja má algerlega ónauðsynlegar. Og í þessu sambandi er þá einnig rjett að taka fram, að stjórnin mun taka til athugunar, hvort eigi megi takast að hafa eftirlit með gjaldeyrinum, og á hvern hátt, svo að draga mætti úr hinni miklu dýrtíð, sem nú vofir yfir öllum almenningi.

Jeg hefi nú minst með fáum orðum á sparnaðarleiddina, en þá er ekki hin leiðin minna virði, sem jeg mintist á, aukning framleiðslunnar. Að vísu fer það að mestu eftir dugnaði, hagsýni og framsýni landsmanna, hvað langt verður komist á þeirri leið. En stjórnin vill gera það, sem í hennar valdi stendur, til þess að greiða fyrir framleiðslunni. Hún mun sjerstaklega leggja áherslu á, og mun fara fram á fjárveitingu í því skyni við Alþingi, að leitast við að opna nýja markaði fyrir afurðir þjóð-

arinnar, og hún mun gera það, sem í hennar valdi stendur, til þess að greiða fyrir því, að vörur þær, sem hjer eru framleiddar, verði sem best vandaðar, með því að ganga stranglega eftir því, að þeir, sem af hálfu hins opinbera hafa eftirlit með vörugæðum og votta um þau, geri í fylsta máta skyldu sína.

Þá er stjórninni það ljóst hvílík nauðsyn rekur til þess, að peningastofnanir landsins sýni víðsýni og skilning á fjárhagsmálum þjóðarinnar, og mun hafa sem nánasta samvinnu við þær til að leita að leiðum til að greiða úr fjárhagsvandræðum þjóðarinnar og mun beinlínis krefjast, að þær innbyrðis hafi sem besta samvinnu í þessu efni.

Það væri ástæða til þess að minnst á járnbrautarmálið, sem stjórnin er mjög hlýnt, og ýms fleiri mál, sem eru og hljóta að verða á dagskrá þjóðarinnar hið bráðasta, en þar sem vjer höfum ekki haft tíma til að bera oss saman nægilega ítarlega um þau, þá munum vjer láta oss nægja að taka afstöðu til þeirra jafnóðum og þau koma fyrir.

Að því er snertir yfir höfuð málefni vor út á við, mun stjórnin í þeim fara með festu og allri gætni, og vináttu vora við sambandsþjóð vora, Dani, viljum vjer tryggja á alla lund á hinum örugga grundvelli, sem lagður er í sambandslögunum.

Oss er það ljóst, hvílíka ábyrgð vjer tökumst á hendur með því að taka við stjórn landsins á þessum örðugu og örlagaríku tímum, og oss er það ljóst, að það eru síður loforð sem þjóðin heimtar, heldur efndir á loforðunum. Reynslan ein er fær um að skera úr því, hvernig fer um efndirnar. Hitt er víst, að vjer munum gera alt, sem í voru valdi stendur, til þess að leysa sem best þau hin örðugu viðfangsefni, sem nú eru lögð á herðar vorar. Og í því sambandi er rjett að taka fram, að vjer munum leit-

ast við að nota þá sjerþekkingu, sem vjer vitum besta, og þá krafta, sem vjer eigum besta, hvort sem þeir eru í tölu stuðningsmanna vorra eða andstæðinga, til þess að aðstoða oss við lausn þessara örðugu viðfangsefna.

Þá kvaddi 2. þm. Reykv. (J. B.) sjer hljóðs.

Forseti (Sv. Ó.): Umr. leyfast ekki.

III. Kosningar.

1. Forseti sameinaðs þings.

Á 6. fundi í Sp., laugardaginn 11. mars, var tekin til meðferðar

Kosning forseta sameinaðs þings,
í stað Sigurðar Eggerz, er orðinn var forsetisráðherra.

Kosninguna varð að þrítaka. Í fyrsta sinn fór kosning svo, að Jóhannes Jóhannesson og Magnús Kristjánsson hlutu 16 atkvæði hvor, Bjarni Jónsson 7 atkv., en Magnús Guðmundsson og Magnús Pjetursson 1 atkv. hvor.

Í annað sinn fór svo, að Jóhannes Jóhannesson og Magnús Kristjánsson hlutu 17 atkv. hvor, Bjarni Jónsson 6 atkv., en 1 seðill var auður.

Þá var kosið í þriðja sinn bundinni kosningu milli Jóh. Jóh. og M. K., og fór svo, að

Jóhannes Jóhannesson hlaut 20 atkv. og Magnús Kristjánsson hlaut 20 atkv., en 1 seðill var auður.

Þá ljet forseti varpa hlutkesti milli þeirra Jóh. Jóh. og M. K., á þann hátt, að hann ljet tvo af innanþingsskrifurum draga úr hlutaskrúni þingsins sína töluna fyrir hvorn þeirra, Davíð Stefánsson fyrir Jóh. Jóh., en Andrijs Eyjólfsson fyrir M. K., og skyldi sá teljast kosinn, er hærri tölu hlyti.

Hlutkestið fór svo, að fyrir Jóh. Jóh.

kom upp hluturinn 18, en fyrir M. K. hluturinn 38.

Lýsti þá forseti yfir því, að

Magnús Kristjánsson

væri rjett kjörinn forseti sameinaðs Alþingis.

2. Þingfararkaupsnefnd.

Á 10. fundi í Sp., föstudaginn 21. apríl, var tekin til meðferðar

Kosning þingfararkaupsnefndar.

Hlutfallskosning var viðhöfð.

Forseta barst einn listi með nöfnum 5 þingmanna, eða jafnmargra og kjósa skyldi, og lýsti forseti þá rjett kjörna í nefndina, en þeir voru þessir:

Guðmundur Ólafsson,
Lárus Helgason,
Þórarinn Jónsson,
Jón Þorláksson,
Hjörtur Snorrason.

3. Gæslustjóri Söfnunarsjóðsins.

Á 18. fundi í Ed., laugardaginn 11. mars, var tekin til meðferðar

Kosning gæslustjóra Söfnunarsjóðs Íslands fyrir það, sem eftir er árabilsins frá 1. jan. 1922 til 31. des. 1925.

Forseti (G. B.): Jeg skal geta þess, að þar sem gæslustjóri Söfnunarsjóðsins, Klemens Jónsson, hefir nú tekið við ráðherra-störfum, verður að kjósa mann að nýju fyrir það, sem eftir er kjörtímabilsins. Og þar sem hann var kosinn af þessari deild til að gegna þessu starfi, þá fellur undir hennar verksvið að kjósa mann í hans stað.

Kosningu hlaut

Guðjón Guðlaugsson alþm., með 7 atkv.
Ólafur Briem fyrirv. alþm. hlaut 2. atkv. og Björn Kristjánsson alþm. hlaut 1 atkv., en 3 seðlar voru auðir.

4. Bankaráðsfulltrúi.

Á dagskrá 10. fundar í Sp., föstudaginn 21. apríl, var

Kosning eins manns í fulltrúaráð Íslandsbanka fyrir árabilið 1922—1924.

Málið var tekið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., þriðjudaginn 25. apríl, var málið tekið fyrir á ný.

Kosningu hlaut

Jakob Möller alþm., með 25 atkv.

Björn Kristjánsson alþm. hlaut 2 atkv., Benedikt Sveinsson alþm. og Sigurður Sigurðsson búnaðarfelagsforseti 1 atkv. hvor, en 10 seðlar voru auðir.

5. Stjórn Minningarsjóðs Jóns frá Gautlöndum.

Á 52. fundi í Nd., laugardaginn 22. apríl, var tekin til meðferðar

Kosning eins manns í stjórn Minningarsjóðs Jóns alþingismanns Sigurðssonar frá Gautlöndum fyrir þann tíma, sem eftir er árabilsins frá 1. jan. 1920 til 31. des. 1925.

Forseti (B. Sv.): Í sambandi við 4. mál á dagskrá, sem er kosning eins manns í stjórn Minningarsjóðs Jóns alþingismanns Sigurðssonar frá Gautlöndum fyrir þann tíma, sem eftir er árabilsins frá 1. jan. 1920 til 31. des. 1925, vil jeg geta þess, að einn nefndarmanna, Eiríkur prófessor Briem, hefir sent deildinni svo felt brjef:

„Á Alþingi 1919 var jeg endurkosinn stjórnarnefndarmaður í stjórn Minningarsjóðs Jóns alþingismanns Sigurðssonar frá Gautlöndum fyrir tímabilið frá 1. jan. 1920 til 31. des. 1925.

En þar sem jeg er nú fluttur burtu úr Reykjavík, leyfi jeg mjer hjer með virðingarfylst að beiðast þess, að hinni hv. Nd. hins háa Alþingis mætti þóknast að leysa mig frá þessu starfi og kjósa annan mann í minn stað fyrir þann tíma, sem eftir er af kjörtímabilinu, um leið og kosinn verður maður í stjórn nefnds

sjóðs í stað Pjeturs heitins ráðherra Jónssonar.

Virðingarfylst,

Eiríkur Briem.“

Samkvæmt þessari beiðni ber jeg það undir deildina, hvort hún vilji veita Eiríki Briem lausn frá starfinu.

ATKVGR.

Samþykkt að verða við lausnarbeiðninni með 25 : 1 atkv.

Forseti tók því næst kosninguna af dagskrá.

Á 54. fundi í Nd., mánudaginn 24. apríl, var tekin til meðferðar

Kosning tveggja manna í stjórn Minningarsjóðs Jóns alþingismanns Sigurðssonar frá Gautlöndum fyrir þann tíma, sem eftir er árabilsins frá 1. jan. 1920 til 31. des. 1925.

Kosningu hlutu

Kristján Jónsson hæstarjettardómstjóri með 18 atkv., og

Sigurður Jónsson alþm. með 9 atkv.

Bjarni Jónsson frá Vogu, Eggert Briem frá Viðey og Hannes Þorsteinsson skjalavörður hlutu 3 atkv. hver, Guðjón Guðlaugsson alþm. og Jón Þórarinnsson fræðslumálastjóri 2 atkv. hvor, en Guðmundur Finnbogason prófessor, Hjeðinn Valdimarsson skrifstofustjóri. Ingimar Jónsson cand. theol., Jón Jacobson landsbókavörður, Magnús Pjetursson alþm. og Steingrímur Jónsson bæjarfógeti 1 atkv. hver. — Auðir voru 2 seðlar, en 1 ógildur.

6. Orðunefnd.

Á 13. fundi í Sp., þriðjudaginn 25. apríl, var tekin til meðferðar.

Kosning eins manns í orðunefnd, samkvæmt 3. gr. reglugerðar 3. júlí 1921, um hina íslensku fálkaorðu, fyrir þann tíma, sem eftir er árabilsins 1921—1926,

í stað Klemens Jónssonar, f. landritara, er orðinn var atvinnumálaráðherra.

Kosningu hlaut

Guðmundur Björnson landlæknir með 20 atkv.

Gunnar Sigurðsson alþm. hlaut 9 atkv. 11 seðlar voru auðir.

Það hefir nú verið venja hjer á Alþingi, að flokksmenn þess manns, sem frá fer, komi sjer saman um menn í staðinn. En þar sem nú allir flokksmenn þess manns, er frá fer, eru eigi staddir á fundinum, er eigi hægt að gera þetta nú. En það verður að gerast sem fyrst.

Á 17. fundi í Ed. föstudaginn 10. mars, mælti

IV. Mannaskifti í nefndum.

1. Kjörbrjefanefnd.

Á 8. fundi í Sp., laugardaginn 25. mars, mælti

forseti (M. K.): Jeg tel rjett, að í kjörbrjefanefnd komi annar maður í minn stað, og eftir þingvenju ætti flokkur sá, er jeg telst til, að ráða því, hver hann verður, án þess að kosning fari fram. Ef enginn mælir á móti því, verður sú aðferð viðhöfð.

Engin mótmæli komu fram.

Á 9. fundi í Sp., miðvikudaginn 29. mars, skýrði forseti (M. K.) frá því, að Framsóknarflokkurinn hefði tilnefnt í kjörbrjefanefnd í sinn stað Ingólf Bjarnarson, þm. S.-Þ., og væri hann (Ing. B.) kjörinn formaður nefndarinnar.

2. Fjárhagsnefnd og viðskiftamálanefnd efri deildar.

Á 16. fundi í Ed. miðvikudaginn 8. mars, mælti

forseti (G. B.): Eins og háttv. deildarmönnum er kunnugt, hefir hans hátign konungurinn skipað nýja stjórn, og er forsetisráðherrann þingmaður úr þessari hæstv. deild. Og þar sem hann var í tveimur nefndum hjer, fjárhagsnefnd og viðskiftamálanefnd, þarf að skipa menn í hans stað í þessar nefndir.

forseti (G. B.): Þá liggur fyrir á þessum fundi að skipa menn í nefndir þær, sem hæstv. forsetisráðherra (S. E.) átti sæti í hjer í deildinni.

Þegar það hefir komið fyrir, að maður, sem sæti hefir átt á Alþingi, hefir orðið ráðherra, hefir það verið venja, að flokksmenn hafi nefnt menn í hans stað í nefndir þær, sem hann hefir verið í. Þær nefndir, sem hæstv. forsetisráðherra átti sæti í, voru fjárhagsnefnd og viðskiftamálanefnd, sem er lausanefnd. Jeg veit ekki hvort menn vilja setta sig við þetta, og vil jeg því fyrst spyrja flokkinn, hvort hann hafi komið sjer saman um að skifta þessum störfum á milli sín. En sje það ekki, þá verður kosið.

Sigurður Hjörleifsson Kvaran: Jeg hefi veitt því eftirtekt, að störfum er frekar mis-skift hjer í deildinni. En það er verkasparnaður, að ekki sje ofhlaðið á suma, en aðrir hafi aftur lítið að gera. Jeg vil því leggja til, að fram fari kosning á þessum mönnum.

Forseti (G. B.): Úr því ekki hafa komið fram tilmæli frá flokksnum um að skipa menn í nefndirnar, þá fer fram kosning.

Eftir ósk 3. landsk. þm. (S. J.) gerði forseti 5 mínútna fundarhlje til undirbúnings kosningunum.

Mannaskifti í nefndum. — Trúlofun krónprinsins. — Starfsmenn þingsins.

Að liðnu 5 mínútna hljei fór fram kosning á einum manni í fjárhagsnefnd.

Kosningu hlaut

Sigurður Hjörleifsson Kvaran með 9 atkv.

Karl Einarsson hlaut 4 atkv., en einn seðill var auður.

Þar næst fór fram kosning á einum manni í viðskiftamálanefnd.

Kosningu hlaut

Karl Einarsson með 8 atkv.

Guðmundur Ólafsson hlaut 4 atkv., en 1 seðill var auður.

3. Viðskiftamálanefnd Nd.

Á 16. fundi í Nd., þriðjudaginn 7. mars, skýrði forseti frá því, að eftir samkomulagi í Framsóknarflokknum hefði Þorsteinn Jónsson, 1. þm. N.-M., gengið úr viðskiftamálanefnd Nd., en í stað hans tekið sæti í nefndinni Ingólfur Bjarnarson, þm. S.-P.

V. Trúlofun krónprinsins.

Á 5. fundi í Sp., fimtudaginn 9. mars, mælti

forsætisráðherra (S. E.): Hans hátign konungurinn hefir skýrt mjer frá því, að krónprinsinn hafi trúlofast Olgu prinsessu á Grikklandi. Jafnframt því að skýra frá þessu, þá vil jeg geta þess, að jeg hefi sent heillaóskaskeyti fyrir þjóðarinnar hönd.

Forseti (Sv. Ó.): Í framhaldi af skýrslu hæstv. forsætisráðherra vil jeg leyfa mjer að geta þess, að forsetar Alþingis komu sjer saman um að senda hans hátign konunginum heillaóskaskeyti í tilefni af trúlofun ríkiserfingjans og Olgu prinsessu af Grikklandi, og hefir forsetum borist aftur svo hljóðandi þakkarskeyti:

„Vjer þökkum hjartanlega fyrir hluttekningu Alþingis í gleði vorri.

Christian, Alexandrine.“

VI. Starfsmenn þingsins.

Á 3. fundi í Ed., föstudaginn 17. febr., og 3. fundi í Nd., s. d., skýrðu forsetar frá, að ráðnir væru af forsetum öllum í sameiningu þessir starfsmenn Alþingis:

Skrifstofan:

Árni Sigurðsson, cand. theol., Jón Sigurðsson, fyr bæjarfógetafulltrúi, Helgi Hjörvar (til aðstoðar).

Skjalavarsla og afgreiðsla:

Kristján Kristjánsson.

Prófarkalestur:

Pjetur Lárusson, Theódóra Thoroddsen.

Lestrarsalsvarsla:

Ólafía Einarsdóttir, Petrína Jónsdóttir.

Innanþingsskrifrarar:

Í efri deild: Jón Thoroddsen, Jóhann Hjörleifsson, Davíð Stefánsson, Andrjes Eyjólfsson, Þorsteinn Gíslason***), Sigurður Grímsson***).

Í neðri deild: Einar Sæmundsen, Ingimar Jónsson, Magnús Magnússon, Sveinn Víkingur Grímsson, Gústaf Jónasson*), Pjetur Magnússon*), Ólafur Halldórsson**), Pálmi Hannesson**).

*) Teknir 20. febr.

**) Teknir 25. febr.

***) Teknir 18. mars.

Ræðuskriftir í sameinuðu þingi annist fyrst og fremst skrifararnir í efri deild, en jafnframt er það tekið fram, að allir skrifarar verða að hlíta ákvæðum forseta og skrifstofustjóra um skriftir annarsstaðar en í þeirri deild, sem þeir eru sjerstaklega ráðnir í. Verða t. d. Nd.-skrifarar að taka kafla í Sp., ef svo ber undir, og jafnvel í Ed., og skrifarar í Ed. hinsvegar að fara í Nd., ef á því verður talin þörf.

Verðir:

Magnús Gunnarsson, Þorlákur Davíðsson, Árni Bjarnason, Jón Þorsteinsson.

Þingsveinar:

Einar Baldvin Pálsson, Karl Kristinsson, Gísli Sigurbjörnsson, Jón Guðmundsson, Garðar Gíslason, Stefán Pjetursson.

Símavarsla:

Kristín Sigurðardóttir, Þórunn Aðils.

VII. Starfslok deilda.

A. Í efri deild.

Á 53. fundi í Ed., þriðjudaginn 25. apríl, las forseti upp stutt yfirlit um störf deildarinnar á þessu þingi. Síðan mælti

forseti (G. B.): Áður en jeg segi þessum fundi slitið, vil jeg í nafni okkar þriggja, sem nú víkjum af þingi, þakka fyrir góða samvinnu. Þetta tekur þó einna mest til mín, því að jeg mun vera einna elsti þm. þessarar háttv. deildar. Jeg hefi setið hjer samfleytt á 11 þingum og verið hjer forseti á 8 þingum. Mjer kemur ekki til hugar að leggja nokkurn dóm á það starf mitt, en ef mjer hefir tekist það vel, og það hefi jeg stundum heyrt utan að mjer þá er það nær eingöngu því að þakka, að jeg hefi unnið með góðum mönnum.

Það er oft sagt ýmislegt misjafnt um þingið okkar og margt er okkur fundið til foráttu, en jeg þori að fullyrða það, og standa frammi fyrir þjóðinni með þá fullyrðingu, að eins og háttv. Ed. hefir unnið nú síðari árin í þágu þjóðarinnar, á hún lof skilið, einróma lof.

Það kemur oft fyrir, að okkur hjer ber margt á milli og við höfum oft ólíkar skoðanir á ýmsum málum. Og svo á það að vera. En við höfum ávalt borið gæfu til að ræða málín illindalaust, og það þakka jeg þeim anda, sem hjer hefir ríkt, þeim anda að setja eitt ofar öllu öðru í okkar starfi, og það er — nú bið jeg ykkur að standa upp — það er okkar ástkæra *fósturjörð*.

Halldór Steinsson: Háttv. deildarmenn! Við eigum nú á bak að sjá forseta okkar og tveimur þm. öðrum, og bið jeg ykkur að standa upp í virðingarskyni við þá.

(Þm. risu úr sætum sínum og hlýddu standandi á ræðuna).

Herra forseti! Þjer hafið nú í 8 ár stýrt störfum þessarar deildar, og þó að þjer viljið ekki leggja dóm á verk yðar, þá vil jeg það í nafni deildarinnar, því að við getum dæmt um það af reynslu og þekkingu.

Engum skyldi detta það í hug, að forsetastarf sje vandalítið verk. Það er eitt vandamesta og ábyrgðarmesta starf, sem þm. verður falið. Og þegar við lítum yfir þessi 8 ár, er okkur ljúft, herra forseti, að gefa yður þann einróma vitnisburð, að þjer hafið verið rjettlátur, samviskusamur, árvakur og lipur forseti. Vjer eigum nú á bak að sjá tveim öðrum þm. og vjer söknum yðar allra. Og ef vjer eigum ekki að verða fyrir því láni að sjá einhvern yðar hjer aftur sem landskjörinn eða kjördæmakjörinn þm., þá eigum vjer ekki aðra ósk betri en að sæti yðar megi skipa aðrir menn jafngóðir. En þá ósk getum vjer því miður ekki alið viðvíkj-

andi sæti yðar, herra forseti. Jeg þekki engan núlifandi Íslending, sem jeg treysti til að skipa það jafnvel og þjer hafið gert. Nú kveðjum vjer yður, herra forseti, og þökkum yður langt og vel unnið starf, og þó að þjer skiljið við okkur nú í bili, væntum við þess að eiga eftir að sjá yður seinna prýða forsetastól þessarar háttv. deildar.

Forseti (G. B.): Jeg þakka þessi fögru orð, sem eru betri en jeg á skilið, og segi jeg síðan lokið störfum þessarar deildar.

B. í neðri deild.

Á 55. fundi í Nd., þriðjudaginn 25. apríl, að lokinni dagskrá, mælti

forseti (B. Sv.): Þetta mun vera síðastur fundur þessarar háttv. þingdeildar. Býst jeg við, að hæstv. forseti sameinaðs þings muni gefa skýrslu um störf Alþingis áður því lýkur, og þykir því eigi þurfa að greina frá störfum deildarinnar.

Vil jeg árna öllum þeim háttv. þm., sem heima eiga utan Reykjavíkur, fararheilla, og segi svo fundi slitið.

VIII. Þinglausnir.

Á 14. fundi í Sp., miðvikudaginn 26. apríl, að lokinni dagskrá, las forseti upp svo felt

Yfirlit um störf Alþingis 1922.

Fundir.

Í neðri deild	55
– efri deild	53
– sameinuðu þingi	14

Alls 122 fundir

Alpt. 1922. B. (34. löggjafarþing).

Mál.

I. Frumvörp:

A. Stjórnarfrumvörp	
a. lögð fyrir neðri deild	13
b. lögð fyrir efri deild	7
	20
B. Þingmannafrumvörp	
a. borin fram í neðri deild	40
b. borin fram í efri deild	7
	47
Frumvörp alls	67

Par af:

a. Afgreidd sem lög	
stjórnarfrumvörp	8
þingmannafrumvörp	23
	31
b. Feld	
stjórnarfrumvarp	1
þingmannafrumvörp	8
	9
c. Vísað frá með rökst. dagskrá	
stjórnarfrumvörp	3
þingmannafrumvörp	3
	6
d. Vísað til stjórnarinnar	
þingmannafrumvörp	3
	3
e. Tekið aftur	
þingmannafrumvarp	1
	1
f. Ekki útrædd	
stjórnarfrumvörp	8
þingmannafrumvörp	9
	17
Alls	67

II. Þingsályktunartillögur:

a. bornar fram í neðri deild	13
b. bornar fram í efri deild	2
c. bornar fram í sam. þingi	10

Alls 25

60

Þinglausnir.

Þar af:

a. Afgr. til ríkisstjórnarinnar sem þingsályktanir	11
b. Ályktanir um skipun nefnda	3
c. Feldar	5
d. Vísað til stjórnarinnar	2
e. Afgr. með rökst. dagskrá	1
f. Teknar aftur	2
g. Ekki útrædd	1
	25

III. Fyrirspurnir:

a. bornar fram í neðri deild	2
b. borin fram í efri deild	1
(og öllum svarað).	3

Alls til meðferðar á þinginu 95 mál.

Síðan mælti

forseti (M. K.): Störfum þingsins er þá lokið að þessu sinni. Því verður ekki neitað, að ómildir dómur eru oftast feldir um störf þingsins, en hins venjulega síður gætt, að líta á og meta alla þá erfiðleika, sem ætíð hefir verið við að stríða. Þetta þing hefir þó að mínu áliti átt venju fremur úr vöndu að ráða, og má í því sambandi nefna Spánarsamninginn og viðskiftamál in yfirleitt.

Jeg treysti því fastlega, að þjóðin muni við nána athugun sannfærast um, að í Spánarmálinu hafi eigi verið um aðra færa leið að velja en þá, sem farin var.

Hvað önnur viðskifta- og fjárhagsmál snertir myndi það frekar geta orkað tvímælis, hvort afgreiðsla þeirra hafi orðið sem ákjósanlegust.

En hvað sem öllu öðru líður og hvernig sem dómarnir verða, þá er það von mín eða jafnvel sannfæring, að hver þm. hafi lagt það eitt til málanna, er hann vissi

sannast og rjettast, og ekki látið annað hafa áhrif á atkvæðagreiðsluna en eigin sannfæringu. Með þeirri meðvitund getum vjer rólegir mætt hverju, sem að höndum ber. Að svo mæltu vil jeg óska öllum hv. þm. góðrar heimkomu og heillaríkrar framtíðar. Jeg bið hinn alvalda alheimsstjórnara að varðveita fósturjörð vora frá öllum yfirvofandi hættum og veita oss öllum styrk til að vinna trúlega verk vorrar eigin köllunar bæði innan þings og utan.

Forsætisráðherra (S. E.): Jeg vil leyfa mjer hjer með að lesa upp brjef hans hátignar konungsins um þinglausnir, er hljóðar svo:

Christian hinn tíundi, af guðs náð konungur Íslands og Danmerkur, Vinda og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holtsetalandi, Stórmæri, Þjettmerski, Láenberg og Aldinborg.

Gerum kunnugt: Vjer viljum hjer með veita yður sem Vorum forsætisráðherra fyrir Ísland umboð til þess í Voru nafni að segja Alþingi slitið, þá er þingið hefir lokið störfum sínum um 25. þessa mánadag.

Ritað á Amalíuborg, 22. apríl 1922.

Undir vorri konunglegu hendi og innsigli.

Christian R.

(L. S.)

Sig. Eggerz.

Konungsbrjef um þinguppsögn.

Samkvæmt þessu brjefi leyfi jeg mjer í nafni og umboði hans hátignar konungs-

ins að segja þessu þrítugasta og fjórða
löggjafarþingi Íslendinga slitið.

„Lengi lifi konungur vor, Kristján
hinn tíundi!“

Stóð þá upp **Sigurður Stefánsson**, þm.
N.-Ísf., og mælti:

Tóku þingmenn undir þau orð með ní-
földu húrrahrópi.

Var síðan af þingi gengið.